

Η Φιλοκαλία των Ιερών Νηπτικών

Η Φιλοκαλία των Ιερών Νηπτικών

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Αντώνιος Γ. Γαλίτης

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Γεώργιος Αντ. Γαλίτης

Εισαγωγή – Σχόλια

Θεόκλητος μοναχός Διονυσιάτης

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ιγνάτιος Σακαλής

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Λέγουν οι άγιοι Πατέρες, ότι ο Θεός ετοιμάζει «πόρρωθεν» τα μεγάλα έργα Του. Πραγματικά, προνοεί και παρασκευάζει την γνωριμία δύο κατάλληλων «σκευών» του Πνεύματος, για να προσφέρει στο λαό Του την αποθησαυρισμένη αγιοπνευματική σοφία των εκλεκτών τέκνων Του, που κινδύνευε να αφανιστεί μέσα στις «κονιοβριθείς» και «σητόβρωτες» χειρόγραφες βιβλιοθήκες των ιερών Μοναστηριών.

Πρόκειται για την γνωριμία, φιλία και συνεργασία μεταξύ του αγίου Μακαρίου Κορίνθου και του από της νήσου Νάξου αγίου Νικοδήμου του αγιορείτη, που αποτελεί ευλογημένο σταθμό για την εκκλησιαστική γραμματεία, χάρη στον εμπλουτισμό της Εκκλησίας με ένα μεγάλο αριθμό πολύτιμων συγγραμμάτων, που προέκυψαν από την συνεργασία της ιερής αυτής «ξυνωρίδος».

Όπως προκύπτει από το βίο του αγίου Νικοδήμου, ύστερα από διετή παραμονή στη Μονή του αγίου Διονυσίου, αναχώρησε το 1777 για τις Καρυές του Αγίου Όρους, όπου συναντήθηκε με τον Άγιο Μακάριο επίσκοπο Κορίνθου, εκθρονισθέντα από τους Τούρκους για τη συμμετοχή της βυζαντινής προελεύσεως οικογένειάς του των Νοταράδων, στην εξέγερση του 1770. Εκεί του παρέδωσε χειρόγραφα από ανθολογίες πατερικών κειμένων (μοναστικών, ασκητικών, ησυχαστικών, θεολογικών) για να τα επεξεργαστεί προς έκδοση.

Τα κείμενα αντεγράφησαν προφανώς από χειρόγραφους κώδικες των Μοναστηριών του Αγίου Όρους, αλλά δεν υπάρχουν στοιχεία που να διαφωτίζουν, αν από τα επιλεγέντα αφαιρέθησαν ή προσετέθησαν από τον άγιο Νικόδημο. Πάντως, ο θείος Νικόδημος, αφού διόρθωσε φιλολογικώς τα κείμενα, τα παρέβαλλε κριτικώς με άλλους κώδικες, παρέθεσε στα παρασέλιδα μερικές παρατηρήσεις του, έγραψε το Προοίμιο και τις σύντομες βιογραφίες των συγγραφέων και παρέδωσε το όλο έργο ύστερα από μια διετία στον άγιο Μακάριο. Αυτός στην συνέχεια, κατέφυγε στον γνωστό «καλό καγαθόν» πρίγκιπα της Μολδοβλοχίας Ιωάννη Μαυρογορδάτο, που συνάντησε στην Σμύρνη, ο οποίος ανέλαβε τις δαπάνες της εκδόσεως.

Στα κείμενα αυτά, που στο σύνολό τους εκφράζουν την αγάπη του καλού με πνευματική έννοια, που ταυτίζεται με το αγαθό, δόθηκε ο τίτλος «Φιλοκαλία», με την επεξηγηματική δήλωση, ότι η

φιλία αυτή του καλού, εις αυτά τα υψηλά πνευματικά επίπεδα, ανήκει στους «Ιερούς Νηπτικούς», δηλαδή στους ασκητικούς εκείνους αγίους Πατέρες, που έφτασαν στην θεία κατάσταση της αδιάλειπτης νήψεως και εγρηγόρσεως του θεωθέντος νου τους. Και σε ένα τόμο μεγάλου σχήματος είδε η Φιλοκαλία το φως της δημοσιότητας στην Βενετία το 1782, που έλαμψε σαν τηλαυγής πνευματικός φάρος σε όλη την ελληνόφωνη Ορθοδοξία.

Αργότερα, ο γνωστός ρώσος ιερομόναχος Παΐσιος Βελιτσκόφσκυ, μετέφραση ολόκληρη την Φιλοκαλία στην Σλοβανική, που έγινε το εντύπωμα των Ορθοδόξων μοναχών και Σλαυικών λαών. Τον Παΐσιο ακολούθησε ο Θεοφάνης του Ταμπώφ, κατά το 1877, αλλά καινοτόμησε ο μεγάλος αυτός ασκητής, με την αφαίρεση ολοκλήρου του έργου του ιερομάρτυρος Πέτρου του Δαμασκηνού, των Κεφαλαίων του Καλλίστου Καταφυγιώτου και των Πρακτικών Κεφαλαίων του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, την θέση των οποίων κάλυψε με πρακτικότερα κείμενα των αγίων Εφραίμ του Σύρου, Βαρσανουφίου, Ιωάννου της Κλίμακος και Κατηχήσεων του Θεοδώρου του Στουδίτου.

Την Φιλοκαλία, βάσει της εκδόσεως του 1782, τύπωσε στην Αθήνα σε δύο τόμους ο Παναγ. Τζελάτης το 1893, προσθέσας και τα «περί Προσευχής Κεφάλαια» του Πατριάρχου Αγίου Καλλίστου. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μεταφράζονται στη Δύση αποσπάσματα της Φιλοκαλίας στα Γερμανικά, Αγγλικά και Γαλλικά, ενώ στη Ρουμανία μεταφράζεται ολόκληρο αυτό το μέγα έργο από τον γνωστό θεολόγο π. Δ. Στανιλοάε, διανθίσαντα με θεολογικά σχόλια τα μεταφρασθέντα κείμενα που τυπώθηκαν σε 10 τόμους.

Επίσης, για βιβλιογραφική ενήμερωση, πρέπει να λεχθεί, ότι εξέδωσαν στην Αγγλική γλώσσα δύο τόμους από τη ρωσική έκδοση, με κατ' επιλογήν κείμενα από τη Φιλοκαλία οι E. Kadloubovsky και G.E.H. Palmer, όπως παραλλήλως ο π. Jean Guillard εξέδωσε ανθολογία, με θέματα αναφερόμενα στη νοερά προσευχή, μάλλον καρδιακή προσευχή, στη Γαλλική με τον τίτλο «Petite Philocalie de la Priere du Coeur», όλα παρμένα από το ελληνικό πρωτότυπο, που απετέλεσαν αφορμή να γίνει τόσο η νοερά προσευχή, όσο και η ασκητική και μυστική παράδοση της Ορθοδοξίας πιο γνωστές στο Δυτικό κόσμο, ώστε να καλλιεργείται σήμερα θερμό ενδιαφέρον για την ορθόδοξη πνευματική ζωή.

Στις εκδόσεις της Φιλοκαλίας στην ελληνική, πρέπει να προστεθεί και η έκδοση από τον εκδοτικό οίκο «Αστήρ», των αδελφών Αλ. Και Ευαγ. Παπαδημητρίου. Πρόκειται για ένα αληθινό εκδοτικό άθλο αγάπης και προσφοράς, που πρέπει να αναγνωρισθεί ως μία σημαντική προσφορά προς τον λαό του Θεού της ελληνόφωνης Ορθοδοξίας σε μια εποχή γεμάτη πνευματική σύγχυση από την εισβολή δυτικών ρευμάτων στον ορθόδοξο χώρο.

Προ εικοσαετίας σχεδόν ο εν λόγω εκδοτικός οίκος, ενθαρρυνόμενος από παράγοντες της Εκκλησίας, αποφάσισε την έκδοση, σύμφωνα με τα κείμενα της Βενετίας του 1782. Αλλά η έκδοση εκείνη είχε ατέλειες, κυρίως στη στίξη, σε τυπογραφικά αβλεπτήματα, αλλά δεν ήταν απαλλαγμένη και από ελάχιστα συντακτικά και λεκτικά λάθη. Επιστρατεύθηκε ο τότε διάκονος π. Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος και ανέλαβε την ευθύνη του επιμελητή της εκδόσεως. Έτσι η Φιλοκαλία αναδύθηκε «ιματισμένη», απαλλαγμένη από τα ποικίλα λάθη, αριθμήθηκαν τα κείμενα που δεν είχαν παραγράφους και το κυριώτερο, ανιχνεύθηκαν με πληρότητα σχεδόν οι αναφορές στις θείες Γραφές και καταχωρήθηκαν οι σχετικές παραπομπές. Η Φιλοκαλία έκτοτε προσφέρεται σε πέντε κομψούς τόμους, καλαίσθητους, με διχρωμία, ωραία βυζαντινά κοσμήματα, βινιέτες, τους αγίους συγγραφείς αποδιδομένους σε γραμμικές ιχνογραφήσεις και στον πέμπτο τόμο παρατίθεται εκτεταμένο ευρετήριο. Ήδη η Φιλοκαλία του «Αστέρος» αριθμεί τέσσερις εκδόσεις, γεγονός που δίνει το μέτρο της απηχίσεώς της στον ορθόδοξο λαό μας.

Αλλά ο χρόνος, οι συνθήκες ακολουθούν τη νομοτέλειά τους, που συνοδεύεται από αλλαγές και μεταβολές. Ειδικότερα, έντονες μεταβολές έχουν σημειωθεί στη γλώσσα. Επόμενο λοιπόν είναι, η γλώσσα της Φιλοκαλίας να δημιουργεί πρόβλημα κατανόησής της, ηπιότερο προ εικοσαετίας,

οξύτερο τώρα και οξύτατο αργότερα. Από πολλά χρόνια είχε κατανοηθεί, ότι τα πατερικά κείμενα θα έπρεπε να καταστούν προσιτά στον πολύ ορθόδοξο λαό, με μια γλωσσική απλούστευση, πράγμα που συνεκίνησε αρκετούς για ένα τέτοιο έργο και συγκεκριμένως για ολόκληρη τη Φιλοκαλία. Αλλά το έργο απαιτούσε και χρόνο και ικανότητα και μια συγγενή γεύση προς τις πατερικές εμπειρίες. Εκείνος που αναδέχθηκε τον μόχθο του αθλήματος, ήταν ο ήδη μακαρίτης Εφέτης Αντ. Γ. Γαλίτης, πατέρας του πανεπιστημιακού καθηγητή της θεολογίας κ. Γεωργίου Γαλίτη, ο οποίος με αίσθηση ευθύνης, με αγάπη και γεύση των αγιοπνευματικών κειμένων, έφερε σε αίσιο πέρας το μέγα αυτό έργο. Ο υποφαινόμενος είχε την ευκαιρία να διαβάσει προ οκταετίας την θαυμάσια μεταφραστική εργασία του ανωτέρω δικαστικού, τον οποίο και προσωπικώς ε γνώρισε, αλλά και να εξηγήσει, πως ένας λειτουργός της Θέμιδος κατόρθωσε να προσεγγίσει τον νου των αγίων Πατέρων και να αποδώσει με τόση ακρίβεια τα λεπτότατα εκ πνευματικής εμπειρίας νοήματά τους. Ο μακαρίτης ήταν από τη νεότητά του φιλομόναχος και εντρυφούσε πάντοτε στη Φιλοκαλία. Αυτό το στοιχείο, μαζί με την δεδομένη ορθόδοξη αίσθησή του, που του δωροφόρησε ο χριστιανικός πνευματικός του βίος, εξηγούν την επιτυχημένη απόδοση των φιλοκαλικών κειμένων σε μια σώφρονα ομιλουμένη γλώσσα, που επιχείρησε από αρκετά χρόνια, από την επιθυμία της μεταδόσεως στο ερύτερο ορθόδοξο κοινό των αγιοπνευματικών θησαυρών των Πατέρων.

Ο Θεός, στη συνέχεια, οικονόμησε και για την ωφέλεια των πιστών, δια της εκδόσεως της μεταφρασμένης σε απλούστερο γλωσσικό ιδίωμα Φιλοκαλίας. Την έτοιμη για την δημοσιότητα αυτή εργασία, ανέλαβε ο σχετικώς νέος εκδότης βιβλίων κ. Νικόλαος Χίτογλου. Ο οποίος από θείο ζήλο κινούμενος, θέλησε να προσφέρει το μνημειώδες αυτό απαύγασμα των υψηλότερων εν Αγίω Πνεύματι εμπειριών, στον ελληνόφωνο ορθόδοξο λαό μας, χωρίς εμπορικό υπολογισμό. Κι έτσι το μέγα αυτό έργο, που για πολλούς αδελφούς αποτελεί «κήπον κεκλεισμένον και πηγήν εσφραγισμένην», λόγω γλώσσας, θα γίνει κτήμα από το ευρύτερο κοινό.

Ως προς την σημασία των ανθολογημένων έργων των ιερών Νηπτικών, θα επαναλάβουμε, μαζί με τον άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη, ότι η Φιλοκαλία είναι «...ταμείο της νήψεως, φυλακτήριο του νου, μυστικό σχολείο της νοεράς προσευχής, εξαίρετη υποτύπωση της πρακτικής αγωγής, απλανής οδηγός της πνευματικής θεωρίας, ο πατερικός Παράδεισος, η χρυσή αλυσίδα των αρετών, η συνεχής ενασχόληση με το όνομα του Ιησού, η σάλπιγγα που επαναφέρει τη χάρη και το μυριοπόθητο όργανο της θεώσεως...».

Οι χαρακτηρισμοί αυτοί αναφέρονται κυρίως στη νοερά προσευχή. Και όπως καταφαίνεται από όλο το Προοίμιο του Αγίου Νικοδήμου, σκοπός των εκδοτών της Φιλοκαλίας ήταν η προβολή της προσευχής αυτής, πράγμα πιστούμενο όχι μόνον από άλλα έργα του αγίου Νικοδήμου, αλλά και από την αδιάλειπτη νοερά προσευχή, που ασκούσαν οι δύο αυτοί Όσοι σε όλο το βίο τους. Έτσι βλέπουμε σε αυθεντικές εικόνες του αγίου Μακαρίου, να τον αποδίδουν, παρ' ότι ήταν ιεράρχης, με μοναχική αμφίεση, με το κομβοσχοίνι στο χέρι και με ελαφρώς στραμμένη την οσία κεφαλή του προς τα αριστερά, όπως συνηθίζουν οι εργάτες της νοεράς προσευχής. Ο δε άγιος Νικόδημος, στις τελευταίες στιγμές της επίγειας ζωής του, επανελάμβανε την μονολόγιστη ευχή εκφώνως, γιατί δεν μπορούσε πλέον να την λέγει μυστικά, επειδή ο νους του είχε εξασθενήσει, όπως έλεγε.

Όμως η Φιλοκαλία δεν αποτελεί μόνο διδασκαλία της νοεράς προσευχής, αλλά και το σύνολο της πνευματικής εμπειρίας των αγίων Πατέρων, σε όλες τις διαστάσεις των κινήσεων του νου και της καρδιάς. Και αντιφεγγίζει τις αστραπές και τις ελλάμπσεις του αγίου Πνεύματος επάνω στις καθαρές ψυχές των Αγίων, ως «καρπός του Πνεύματος», όπως και τα απηγήματα των πολέμων με τους αόρατους δαίμονες, τα ψεκτά πάθη και τις γοητείες του κόσμου.

Αν η Φιλοκαλία, ως συλλογή πατερικών κειμένων, δεν εξαντλεί όλο τον πλούτο της πατερικής γραμματείας, γίνεται φανερό, ότι αποτελεί ένα μόνο μέρος της και από ορισμένους μόνον αγίους Πατέρες. Αλλά πάντως εκπροσωπεί σε όλη την πληρότητά τους τις ποικίλες πνευματικές,

ασκητικές, ησυχαστικές και θεολογικές εμπειρίες των θείων Πατέρων της Ορθοδοξίας, που διακρίνονται για την ενότητα στα ουσιώδη και την ιδιοτυπία τους, χάρη στην ιδιοπροσωπεία εκάστου. γι' αυτό και εμφανίζονται κάποιες ιδιομορφίες στα ασκητικά μέσα, στους τρόπους πνευματικής εργασίας, στον τονισμό ορισμένων αρετών και στην πνευματική και θεωρητική εμβέλεια εκάστου.

Πραγματικά, στο χώρο των Αγίων Πατέρων διαπιστώνουμε διακρίσεις, οφειλόμενες στη διαφορά φυσικής καταβολής, παιδείας, χαρακτήρα, δεκτικότητας χαρισμάτων, που προσδιορίζουν τις ιδιοτυπίες, αφού όπως λέγει ο Ομολογητής Μάξιμος, «το Άγιο Πνεύμα ενεργεί κατά την υποκειμένη διάθεση στην ψυχή» και ότι, «ούτε σοφία ενεργεί, ούτε λόγο στο μη δεκτικό σοφίας και λόγου νου», γεγονός που σημαίνει ότι αφήνει ανέπαφη την ελευθερία της ψυχής και ότι το Άγιο Πνεύμα ενεργεί ανάλογα προς τα προϋπάρχοντα φυσικά και επίκτητα στοιχεία εκάστου.

Ήδη αυτά εξηγούν την ποικιλία, τις ιδιοτυπίες και τις διαφόρου αποκλίσεως κινήσεις του νου των αγίων Πατέρων, όπως καταφαίνεται στη Φιλοκαλία και σε μη περιληφθέντα στο σώμα αυτό κείμενα. Το Πνεύμα το Άγιο για την οικοδομή της Εκκλησίας επιμερίζει τα χαρίσματα κατά την αναλογία της δεκτικότητας των φορέων τους και των ιδιοτυπιών τους, όπως ελέχθη, χωρίς να αίρεται η ενότητα της διδασκαλίας τους στα ουσιώδη, ενώ παραλλήλως «αθλούν νομίμως», με νηστείες, αγρυπνίες και προσευχές, με βαθιά ταπείνωση, με δάκρυα μετάνοιας και αγάπης και «τοις εκ βάθους στεναγμοίς».

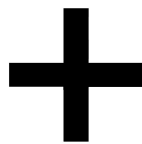
Ο γνησίως ορθόδοξος αυτός τρόπος ασκητικής αγωγής και πνευματικής αθλήσεως παράγει «γνώση» αληθινή, γιατί επάνω στην καθαιρόμενη ψυχή αναλάμπει το φως της χάρης του αγίου Βαπτίσματος και σκηνώνει ο Παράκλητος, που ενεργεί τις ελλάμψεις και την μυστική ένωση μετά του Θεού. Και επειδή το Πνεύμα είναι ενοποιόν, «διαιρούν τα χαρίσματα», η ενότητα στη διδασκαλία των αγίων Πατέρων είναι ψηλαφητή και διαφαίνεται και μέσα από την ποικιλία των χαρισμάτων και των προσωπικών ιδιοτυπιών.

Θα έπρεπε εδώ να σημειωθεί, ότι η πνευματική ενότητα των Αγίων, η λεγόμενη «συμφωνία των Πατέρων», αποτελεί το υπέρτατο κριτήριο της αλήθειας, με το οποίο ελέγχονται οι παραχαράξεις, οι ημιαλήθειες, που εισάγουν στον περίβολο της Εκκλησίας «οι έχοντες την μόρφωσιν της ευσεβείας, την δε δύναμιν αυτής ηρνημένοι» (β' Τιμ. 3,5) και προκαλούν σύγχυση μεταξύ των πιστών, που ακόμη δεν έχουν τα αισθητήρια γεγυμνασμένα προς διάκριση του καλού». Η μεγάλη και παντοτεινή πληγή για την Εκκλησία, είναι ο λανθάνων ορθολογισμός, οι αυθαίρετες φαντασίες, οι ψυχικοί συλλογισμοί, που δεν προήλθαν από την «νόμιμη άθληση», δηλαδή από την «πράξη», που αποτελεί την προϋπόθεση της «επιβάσεως» στη θεωρία. Και η «αχαλίνωτος θεωρία ώσειεν αν κατά κρημών» λέγει ο Θεολόγος Γρηγόριος.

Από την άποψη αυτή η Φιλοκαλία, σαν κωδικοποιημένη διδασκαλία των θείων Πατέρων σε όλες τις διαστάσεις της πνευματικής ζωής και θεολογίας, είναι μία αληθινή ευλογία του Θεού, γιατί φρονηματίζει θεοφρόνως, ελέγχει οσίως, δακτυλοδεικτεί τον «μετασχηματιζόμενον εις άγγελον φωτός», χαρίζει την βεβαιότητα της αλήθειας «εν χάριτι», οδηγεί στην μετάνοια, προκαλεί την ταπείνωση, καλλιεργεί την διπλή αγάπη, καθαρίζει την ψυχή, ελλάμπει την καρδιά, θεώνει τον νου και ενώνει τον άνθρωπο με τον Θεό σε μια ερωτική αλληλοπεριχώρηση κατά τον λόγο του Χριστού: «εγώ εν υμίν και υμείς εν εμοί» (Ιω. 14,20).

Ίσως παρατηρηθεί ότι η Φιλοκαλία απευθύνεται κυρίως σε μοναχούς, αλλά θα αντιπαρατηρήσουμε ότι είναι προσιτή και ωφέλιμη και σε μη μοναχούς. Γιατί συντελεί στη διαμόρφωση της ψυχής ορθοδόξως, κι επομένως την προστατεύει από ηθικισμούς, που γεννούν αυτάρκεια «εν τοις ελαχίστοις» και μάταιη οίηση. Αλλά επιπλέον παρέχει και πλούσια πνευματικά στοιχεία για βίωση μέσα στον κόσμο, αφού είναι δεδομένη η ιεράρχηση κατά το «Φως μεν μοναχοίς άγγελοι. φως δε λαϊκοίς μοναχοί».

Άξιο και δίκαιο είναι να κλείσουμε τις γραμμές αυτές με τα λόγια του αγίου Νικοδήμου: «...Ελάτε όλοι οι Ορθόδοξοι, λαϊκοί και μοναχοί, όσοι τρέχετε να βρείτε την βασιλεία του Θεού, που υπάρχει μέσα σας, και τον θησαυρό που είναι στον αγρό της καρδιάς σας, δηλαδή τον γλυκύ Ιησού Χριστό. με το σκοπό όπως, αφού ελευθερωθεί ο νους σας από την αιχμαλωσία στα γήινα και από την άτακτη περιφορά του και καθαρθεί από τα πάθη η καρδιά με την αδιάλειπτη και φοβερή επίκληση του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, με τη συνέργεια των άλλων αρετών, που διδάσκονται στο βιβλίο αυτό, ενωθείτε πρώτα με τον εαυτό σας και δια του εαυτού σας με τον Θεό, σύμφωνα με την παράκληση του Κυρίου Ιησού προς τον Πατέρα, που είπε: «ίνα ὡσιν εν, ως ημείς εν εσμέν». Κι έτσι, ενωμένοι με το Θεό και τελείως αλλοιωμένοι από την ενέργεια και έκσταση του θείου έρωτα, θεωθείτε στο πιο υψηλό επίπεδο, με νοερή αίσθηση και αδίστακτη βεβαιότητα, επανερχόμενοι στον πρώτο σκοπό του Θεού – που ήταν η θέωση του ανθρώπου – να δοξάζετε τον Πατέρα, τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα, τη μία θεαρχικότητα Θεότητα, στην οποία πρέπει κάθε δόξα, τιμή και προσκύνηση στους αιώνες των αιώνων. Αμήν».

Προοίμιο (αγίου Νικοδήμου – μτφρ. Ιγν. Σακαλή)

Ο Θεός, η μακαρία φύση, η υπερτέλεια τελειότητα, όλων των καλών και όλων των ωραίων η Ποιητική Αρχή, η πάνω από το καλό και πάνω από το ωραίο, έχοντας προορίσει από πάντοτε κατά την θεαρχική Του ιδέα να κάνει τον άνθρωπο Θεό και έχοντας θέσει γι' αυτόν από την αρχή μέσα στο νου Του πριν από κάθε τι άλλο αυτόν τον σκοπό, τον δημιούργησε όταν Εκείνος έκρινε καλό. Και αφού έλαβε το σώμα από την ύλη και του έβαλε από τον εαυτό Του ψυχή, φτιάχνει σαν ένα κόσμο, μεγάλο στο πλήθος των δυνάμεων και στην υπεροχή μέσα στο μικρό σώμα, να βλέπει εποπτικά την αισθητή κτίση και να διδάσκεται τη νοητή, κατά τον πολύ στην θεολογική γνώση Γρηγόριο. Τι άλλο βέβαια παρά πραγματικό άγαλμα και θεόφτιαχτη εικόνα γεμάτη με όλες τις χάρες; Κι έπειτα αφού του έδωσε και το νόμο της εντολής – σαν μια δοκιμασία του αυτεξουσίου του – αποφάσισε ότι έπρεπε στο εξής να υποχωρήσει σ' αυτόν, και, λέει ο Σειράχ, τον άφησε στην διάθεση της κρίσεώς του(1) να εκλέγει κατά την γνώμη του ό,τι του παρουσιάζόταν. Έπαθλο για την τήρηση της εντολής θα έπαιρνε την πραγματική χάρη της θεώσεως, θα γινόταν Θεός και θα καταφωτιζόταν στους αιώνες με το αληθινό φως. Αλλά, ω πονηρή ραδιουργία του φθόνου! Ο αρχικός εισηγητής της κακίας δε βάσταξε να τα δει αυτά πραγματοποιημένα. Γέμισε φθόνο κατά του Πλάστη και του πλάσματος, όπως λέει ο ιερός Μάξιμος. Του ενός, για να μη γίνει καταφάνερη στην πράξη η πανύμνητη δύναμη της Αγαθότητας να θεοποιεί τον άνθρωπο, του άλλου, για να μη παρουσιαστεί μέτοχος αυτής της υπερφυσικής δόξας κατά την θέωση. Αφού με τους δόλους του ο δολερός καταεξαπάτησε τον δόλιο άνθρωπο, τον έκανε με τις καλοπροαίρετες τάχα συμβουλές του να παραβεί την εντολή που θα τον έκανε Θεό. Κι αφού τον απομάκρυνε από τη θεία δόξα, φανταζόταν ο αντάρτης πως ήταν κανένας Ολυμπιονίκης, επειδή μπόρεσε να διακόψει την εκπλήρωση της προαιώνιας βουλής του Θεού.

Αλλά, για να μιλήσω κατά τις θείες εξαγγελίες, το σχέδιο του Θεού για την θέωση της ανθρωπίνης φύσεως παραμένει στον αιώνα και οι βαθείς λογισμοί Του σε όλες τις γενεές που θα έρθουν(2). οι λόγοι δηλαδή της πρόνοιας και της κρίσεως που αποβλέπουν σ' αυτό το σκοπό, προχωρούν αμετάβλητοι και κατά τον παρόντα αιώνα και κατά το μελλοντικό, κατά την ανάπτυξη του ιερού Μαξίμου. Γι' αυτό ευδόκησε στις έσχατες ημέρες ο ίδιος ο θεαρχικότατος Λόγος του Πατέρα από ευσπλαχνία να αθετήσει τα θελήματα των αρχόντων του σκότους, και να φέρει εις πέρας και να πραγματοποιήσει την αρχαία και αληθινή βουλή που είχε κάνει. Με την ευαρέσκεια λοιπόν του Πατέρα και τη συνεργία του Αγίου Πνεύματος σαρκώθηκε, προσέλαβε όλη την δική μας φύση κι αφού την θέωσε, μας έδωσε έπειτα και τις σωτήριες και θεοποιητικές εντολές Του. Με το βάπτισμα εγκατέσπειρε μέσα στις καρδιές μας σαν θεικό σπόρο την τέλεια χάρη του Παναγίου Πνεύματός Του και μας έδωσε, κατά τον θείο Ευαγγελιστή, εξουσία, ώστε και τις ζωοποιούς Του εντολές σύμφωνα με τις αλλαγές της πνευματικής μας ηλικίας να εφαρμόζομε και με την εκτέλεσή τους να διατηρήσομε άσβηστη μέσα μας την χάρη. Τέλος, να δώσομε καρπούς, να μας κάνει τέκνα Θεού(3) και Θεούς και να καταντήσομε σε άνδρα τέλειο, στην πνευματική ηλικία για την πληρότητα των δωρεών του Χριστού(4). Τούτο ήταν, συγκεφαλαιώνοντας, η κατάληξη και το συμπέρασμα της όλης οικονομίας για μας του Λόγου.

Αλοίμονο! Είναι χρήσιμο εδώ να στενάξομε πικρά, κατά το θείο Χρυσόστομο. Τόση χάρη απολαύσαμε και τόση ευγένεια αξιωθήκαμε, ώστε η ψυχή μας καθαρμένη από το Πνεύμα κατά το Βάπτισμα να λάμπει περισσότερο από τον ήλιο, κι αφού οι ανόητοι δεχθήκαμε αυτή τη θεικότατη λαμπρότητα, τόσο από την άγνοια και, περισσότερο, σκοτισμένοι από τη ζάλη των βιοτικών φροντίδων, παραχώσαμε σε τέτοιο βαθμό τη χάρη κάτω από τα πάθη, ώστε κινδυνεύει να σβήσει τελείως μέσα μας το Πνεύμα του Θεού. Και θα πάθομε σχεδόν ό,τι και αυτοί που αποκρίθηκαν στον Παύλο και του είπαν: «Αλλά ούτε αν υπάρχει Πνεύμα Άγιο ακούσαμε»(5), για να συμβεί σ'

εμάς στ' αλήθεια όπως ήταν στην αρχή, κατά τον προφήτη(6), όταν δε μας κυβερνούσε η χάρη. Αλοίμονο στην αδυναμία μας, μακάρι να εξαφανιζόταν η κακία και ο πέραν από το πρόπον αγώνας μας για τα αισθητά. Και το άξιο απορίας είναι τούτο. αν ακούσαμε να ενεργεί η χάρη σε άλλους, τους φθονούμε και τους διαβάλλουμε και ούτε που πιστεύουμε αν υπάρχει καν η χάρη στον αιώνα αυτόν. Και έπειτα; Το Πνεύμα φωτίζει τους σοφούς στα θεία Πατέρες και ως προς την αδιάκοπη νήψη και την προσοχή σε όλα και τη φυλακή του νου και τους αποκαλύπτει τρόπο για να ξαναβρούν την χάρη, τρόπο αληθινά θαυμαστό και επιστημονικότατο. Αυτός ήταν η αδιάκοπη προσευχή στον Κύριό μας Ιησού Χριστό, τον Υιό του Θεού. Όχι απλώς με το νου μόνο και τα χείλη (τούτο είναι προφανές σε όλους ανεξαιρέτως όσοι διάλεξαν την ευσέβεια και εύκολο στον πρώτο από αυτούς) αλλά στρέφοντας ολόκληρο το νου στον μέσα άνθρωπο, που είναι και το θαυμαστό. Έτσι μέσα τους, στα ίδια τα βάθη της καρδιάς επικαλούνται το πανάγιο όνομα του Κυρίου, ζητούν μ' επιμονή το έλεός Του, προσέχουν αποκλειστικά και μόνο στα λόγια της προσευχής, τίποτε άλλο δε δέχονται ούτε από μέσα ούτε από έξω και διατηρούν τη διάνοιά τους ολότελα ασχημάτιστη και καθαρή. Της εργασίας αυτής τις αφετηρίες και – θα έλεγε κανείς – και την ύλη, τα πήραν από την ίδια την διδασκαλία του Κυρίου. Κάπου μας λέει: «Η βασιλεία του Θεού βρίσκεται μέσα σας»(7). κι αλλού: «Υποκριτή, καθάρισε πρώτα το εσωτερικό του ποτηριού και της πιπέλας, και τότε θα είναι καθαρό και το εξωτερικό τους»(8). Αυτά δεν λέγονται για το αισθητό μέρος του ανθρώπου, αλλά αναφέρονται στον μέσα μας άνθρωπο. Και ο Απ. Παύλος γράφει στους Εφεσίους έτσι: «Για τούτο λυγίζω τα γόνατά μου εμπρός στον Πατέρα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού. να δώσει να κραταιωθείτε με το Πνεύμα Του στον μέσα άνθρωπο, για να κατοικήσει ο Χριστός με το Πνεύμα Του μέσα στην καρδιά σας»(9). Τι θα μπορούσε να γίνει σαφέστερο από τη μαρτυρία αυτή; Σε άλλο σημείο λέει: «Τραγουδώντας και ψάλλοντας στον Κύριο μέσα στην καρδιά σας»(10). Ακούς; Μέσα στην καρδιά λέει. Αλλά τούτο το επιβεβαιώνει και ο κορυφαίος Πέτρος, λέγοντας: «Ωσπου να φέξει η μέρα και ο αυγερινός ανατείλει στις καρδιές σας»(11). Ότι τούτο είναι απαραίτητο για κάθε ευσεβή, το διδάσκει το Πνεύμα το Άγιο και σε μύριες όσες άλλες σελίδες της Νέας Διαθήκης. Αυτό μπορούν να το διαπιστώσουν όσοι σκύβουν σ' αυτές προσεκτικά.

Από αυτήν την πνευματική και επιστημονική εργασία, συνοδευμένη και με την εφικτή εκτέλεση των εντολών και των λοιπών ηθικών αρετών, εξαιτίας της θερμής που δημιουργείται στην καρδιά και της πνευματικής ενέργειας από την επίκληση του παναγίου Ονόματος, τα πάθη καταναλίσκονται. γιατί ο Θεός μας είναι φωτιά και μάλιστα φωτιά που κατατρώει την κακία(12). Στη συνέχεια ο νους και η καρδιά λίγο – λίγο καθαίρονται κι ενώνονται μεταξύ τους. κι όταν καθαρθούν κι ενωθούν το ένα με το άλλο, από τότε κατορθώνονται ευκολότερα οι σωστικές εντολές, από τότε ξαναανατέλλουν στην ψυχή οι καρποί του Πνεύματος και επιδαφιλεύεται στον άνθρωπο όλο το πλήθος των αγαθών. Και για να πω με συντομία, από εδώ είναι δυνατό να επανέλθουμε στην τέλεια χάρη του Πνεύματος που μας δωρήθηκε από την αρχή κατά το Βάπτισμα, και που υπάρχει βέβαια μέσα μας, αλλά τα πάθη την έχουν καταχώσει, όπως η στάχτη τη σπίθα. θα ξαναλάμψει σκορπώντας τις λάμπεις της ως πέρα, θα τη θεαστούμε, θα φωτιστούμε στο νου και στη συνέχεια θα τελειοποιηθούμε και θα θεωθούμε με κατάλληλο τρόπο.

Οι περισσότεροι τώρα Πατέρες αναφέρουν σποραδικά στα συγγράμματά τους την εργασία αυτή, με την ιδέα ότι απευθύνονται σε ανθρώπους που γνωρίζουν το πράγμα. Μερικοί όμως, επειδή κατάλαβαν ίσως την άγνοια και μαζί και την αδιαφορία της γενεάς μας σχετικά με αυτή την σωτηριώδη μελέτη, αφού ερμήνευσαν λεπτομερώς την πρακτική της εφαρμογή με κάποιες φυσικές μεθόδους, την παράδωσαν πρόθυμα σ' εμάς τα παιδιά τους. Την επαίνεσαν με πάμπολλους χαρακτηρισμούς, την είπαν αρχή κάθε θεοφιλούς εργασίας, σωρεία των αγαθών, ολοκάθαρο γνώρισμα μετάνοιας, νοερή πράξη που αποτελεί στεφάνωμα της αληθινής θεωρίας. και μας προτρέπουν όλους στο χρησιμότητα αυτό έργο. Αλλά τώρα θρηνώ, και το πάθος διακόπτει το λόγο μου. Όλα τα βιβλία που φιλοσοφούν για την αληθινά καθαρτική και φωτιστική και τελειοποιητική – για να πω τους λόγους του Αρεοπαγίτη- εργασία, αλλά και όσα άλλα ονομάζονται από τους πολλούς Νηπτικά, επειδή μιλούν για την προσοχή και την νήψη, όλα μαζί αυτά που είναι σαν κάποια απαραίτητα μέσα και όργανα που συντελούν στην ίδια υπόθεση κι έχουν ένα σκοπό, να

κάνουν δηλαδή Θεό τον άνθρωπο, όλα αυτά έχουν σχεδόν χαθεί εξαιτίας της από χρόνια παλιάς συγγραφής τους, της σπανιότητας, αλλά – γιατί όχι; - κι επειδή δεν έχουν ποτέ εκδοθεί με τον τύπο. Αν έχουν απομείνει κάπου μερικά, κι αυτά είναι σκοροφαγωμένα κι ολότελα κατεστραμμένα και ίδια σαν να μην έχουν υπάρξει ποτέ. Θα προσθέσω και τούτο. επειδή και οι περισσότεροι από τους δικούς μας δείχνουν αμέλεια και τυρβάζονται για τα πολλά, εννοώ τις σωματικές και πρακτικές αρετές, ή, για να πω το πιο αληθινό, μόνο για τα εργαλεία των αρετών, και ξοδεύουν σ' αυτά τη ζωή τους, ενώ για το ένα, τη φυλακή δηλαδή του νου και την καθαρή προσευχή, δεν ξέρω πως, αδιαφορούν χωρίς καμιά γνώση. Και κινδυνεύει αυτή η σύντομη και γλυκύτατη εργασία να χαθεί ολότελα, και από αυτό να θαμπώσει και να σβήσει η χάρη και μαζί μ' αυτή να διαφύγει και η ένωσή μας με τον Θεό και η θέωσή μας. Και έχουμε πει πως αυτό ήταν το σχέδιο του Θεού που είχε βάλει σ' ενέργεια από την αρχή με όλη τη θέλησή Του. Αυτό είναι η τελική κατάληξη όπου αφορούν και η δημιουργία του κόσμου και η σχετική μ' εμάς οικονομία του Λόγου του Θεού για τη σωτηρία και τη ζωή μας στην αιωνιότητα και γενικά όλα όσα έχουν γίνει με θεϊκό τρόπο μέσα στην Παλαιά και την Καινή Διαθήκη.

Όπου πρωτύτερα πολλοί, και κοσμικοί και βασιλιάδες και από όσους ζούσαν μέσα σε ανάκτορα και κάθε μέρα ταλαιπωρούνταν με μύριες ασχολίες και φροντίδες βιοτικές, είχαν ένα και κύριο έργο την αδιάλειπτη μέσα στην καρδιά προσευχή – και συναντούμε πολλούς μέσα στις διηγήσεις-, τώρα από αμέλεια και άγνοια, όχι μόνο ανάμεσα σε όσους ζούνε στον κόσμο αλλά και στους ίδιους τους μοναχούς που μονάζουν στην ησυχία, το πράγμα έγινε σπανιότατο, προς μεγάλη ζημία, και εξαιρετικά δυσεύρετο. Κι επειδή στερούνται αυτό το όπλο, μολονότι αγωνίζεται κατά το δυνατό καθένας τον αγώνα του και υπομένει τους κόπους για την αρετή, δεν κάνουν κανένα καρπό, επειδή είναι αδύνατο να καρποφορήσει κανένας χωρίς την αδιάλειπτη θύμηση του Κυρίου και την απότοκό της καθαρότητα της καρδιάς και του νου από κάθε πονηρή σκέψη. «Χωρίς εμένα, λέει, δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε», και αλλού: «Όποιος μένει σ' εμένα, αυτός κάνει πολύ καρπό»(13).

Από αυτό το γεγονός συμπεραίνω ότι δεν υπάρχει άλλη αιτία που τόσο πολύ έλειψαν όσοι διαπρέπουν στην αγιότητα και ζούνε και μετά το θάνατό τους, και τόσο πολύ λιγόστεψαν όσοι μπορούν να σωθούν στον καιρό μας, παρά αυτή μονάχα. ότι δηλαδή παραμελήσαμε αυτό το έργο που ανυψώνει στη θέωση. και χωρίς τη θέωση του νου, είπε κάποιος, όχι ν' αγιαστεί, αλλά ούτε να σωθεί ο άνθρωπος δεν είναι ενδεχόμενο. Αυτό και στο άκουσμά του μόνο είναι φρικτότατο, γιατί ο αγιασμός και η σωτηρία είναι το ένα και το αυτό κατά την εξήγηση που δίνουν οι σοφοί. Αλλά και κάτι ακόμα που είναι και το κυριότερο, ότι έχουμε έλλειψη από τα βιβλία που καθοδηγούν σ' αυτό. Χωρίς όμως αυτά είναι των αδυνάτων να επιτύχομε τον σκοπό μας.

Να, όμως, ο σε όλα καλός καγαθός, ο πραγματικά φίλος του Χριστού κύριος Ιωάννης Μαυρογορδάτος. σε κανένα απολύτως δεν παραχωρεί τα πρωτεία, όσα αναφέρονται στην ελευθεριότητα, στη φιλοπτωχία, στη φιλοξενία και στην υπόλοιπη χορεία των αρετών. Πυρπολείται πάντοτε από τον ένθεο ζήλο να ωφελήσει το κοινό.

Αυτός λοιπόν, αυτός εμπνευσμένος από τη χάρη του Χριστού, που θέλει να σωθούν και να θεωθούν όλοι οι άνθρωποι, μεταβάλλει το θρήνο μας σε χαρά βγάζοντάς μας από το αδιέξοδο. Εκθέτει μπροστά στο κοινό το μέσο της θεώσεως με όλη του την ψυχή και, για να πω έτσι, βοηθά με χέρια και πόδια και συνεργεί με κάθε τρόπο, στο σημείο τούτο, στο προαιώνιο – όπως ειπώθηκε - σχέδιο του Θεού. Αυτό είναι δόξα και μεγαλείο. Ιδού, αυτά που ουδέποτε είχαν εκδοθεί στα προηγούμενα χρόνια. Ιδού, αυτά που κοίτονταν στη γωνιά, εν κρυπτώ και παραβύστω, περιφρονημένα και σκοροφαγωμένα, παραριγμένα και σκορπισμένα εδώ κι εκεί. Ιδού, αυτά που μας χειραγωγούν συστηματικά στην καθαρότητα της καρδιάς, στη νήψη του νου, στην ανάκληση της μέσα μας χάρης, και πρόσθεσε, και της θεώσεως, αφού τα συγκέντρωσε όλα μαζί χωρίς να λογιαριάσει καθόλου τη δαπάνη, τα παραδίνει στο μεγάλο και περίλαμπρο φως της τυπογραφίας. (Έπρεπε, ναι, αυτά που μιλούν για το θείο φωτισμό, να αξιωθούν κι αυτά το φως του τύπου). Μ' αυτή την απόφαση απαλλάσσει από τους κόπους της αντιγραφής αυτούς που γνωρίζουν και διεγείρει συνάμα

και όσους δεν γνωρίζουν στον έρωτα να τα αποκτήσουν και ακόμα να τα εφαρμόσουν στην πράξη. Έχεις λοιπόν στο εξής, φίλτατέ μου αναγνώστη, δια μέσου του σε όλα άριστου κυρίου Ιωάννη άκοπα και με λίγα χρήματα αυτό εδώ το πνευματικό βιβλίο. Βιβλίο που είναι το ταμείο της νήψεως, το φυλαχτό του νου, το μυστικό σχολείο της νοεράς προσευχής. Βιβλίο που είναι η εξαίρετη υποτύπωση της πρακτικής αρετής και η αλάθητη οδηγία της θεωρίας, ο παράδεισος των Πατέρων, η χρυσή σειρά των αρετών. Βιβλίο που είναι η πυκνή διδασκαλία του Ιησού, η σάλπιγγα που ανακαλεί τη χάρη, και με δύο λόγια, αυτό το ίδιο το όργανο της θεώσεως, το πάνω από όλα μυριοπόθητο πράγμα, που χρόνια το μελετούσαμε και δεν το βρίσκαμε. Γι' αυτό και θα ήταν για σένα χρέος αναπόφευκτο και οφειλή σύμφωνη με κάθε απαίτηση του δικαίου να ικετεύεις το Θεό με μακρές προσευχές για χάρη του ευεργέτη και των συνεργών, για να επιτύχουν κι αυτοί σε ίσο βαθμό τη θέωση, και επειδή κοπίασαν γι' αυτό, πρώτοι ν' απολαύσουν και τους καρπούς.

Αλλά τώρα που έχομε φτάσει σ' αυτό το σημείο του λόγου, θα παρατηρήσει ίσως κάποιος, λέγοντας ότι δεν είναι θεμιτό να κοινοποιούμε στις ακοές των πολλών μερικά μυστικά του βιβλίου, επειδή θα ήταν παράξενα γι' αυτές. γιατί, λέει, παραμονεύει και κάποιος κίνδυνος απ' αυτά. Του απαντούμε με λίγα λόγια: ούτε εμείς, αγαπητέ φίλε, δεν αναλάβαμε αυτό το εγχείρημα ακολουθώντας δικές μας σκέψεις, αλλά περισσότερο το παράδειγμα άλλων. Από το ένα μέρος, της Ιερής Γραφής που δίνει εντολή σ' όλους απεριόριστα τους ευσεβείς να προσεύχονται χωρίς διάλλειμα και να έχουν μπροστά τους τον Κύριο(14). ενώ είναι κατά τον Μέγα Βασίλειο ασέβεια να λέμε ότι περιέχεται κάτι απαγορευμένο ή αδύνατο στα παραγγέλματα του Πνεύματος, από το άλλο μέρος της γραπτής παραδόσεως των Πατέρων. Ο Γρηγόριος π.χ. ο Θεολόγος δίνει σ' όλο το λαό που ποιμαίνει την υποθήκη μάλλον να μνημονεύουν το Θεό παρά να αναπνέουν. Κι ο θείος Χρυσόστομος γράφει τρεις ολόκληρους λόγους για την αδιάλειπτη και νοερή προσευχή και σε άπειρα σημεία των λοιπών λόγων του προτρέπει όλους μαζί στη συνεχή προσευχή. Και ακόμη, ο θαυμάσιος εκείνος Γρηγόριος ο Σιναΐτης γυρίζοντας σε διάφορες πόλεις, δίδασκε την ίδια σωτήρια εργασία. Αλλά κι αυτός ο Θεός στέλνοντας τον Άγγελό του με θαύμα από τον ουρανό, επισφράγισε αυτή την αλήθεια, αποστομώνοντας το μοναχό που έφερνε αντιρρήσεις, όπως φαίνεται στο τέλος του βιβλίου αυτού. Αλλά δεν έχω ανάγκη από λόγους γι' αυτό. Οι ίδιοι οι άνθρωποι του κόσμου κι αυτοί που ζούνε στα ανάκτορα, έχοντας όπως είπαμε αδιάκοπο έργο τη μελέτη αυτή, επικυρώνουν αληθινά το λόγο και είναι ικανοί από τον εαυτό τους ν' αποστομώσουν τους αντίθετους. Αν τώρα μερικοί κάποτε ξέφυγαν λίγο, τι το παράξενο; Αυτό το έπαθαν τις πιο πολλές φορές από οίηση, κατά το Γρηγόριο το Σιναΐτη. Εγώ όμως νομίζω ότι το βασικό και κύριο αίτιο της παρεκκλίσεως αυτής είναι το ότι δεν στοίχησαν ακριβώς σε όλα τα σημεία με τη διδασκαλία των Πατέρων για την εργασία αυτή, και όχι παρά την εργασία αυτή, για όνομα του Θεού. Είναι αγία η εργασία αυτή και δια μέσου αυτής έχομε μεγαλύτερη ανάγκη ν' απαλλαγούμε από όλη την πλάνη, επειδή και η εντολή του Θεού μέσα στο νόμο που οδηγεί στη ζωή, «βρέθηκε, λέει ο Παύλος, να κοστίζει για μερικούς το θάνατο». Τούτο όμως δεν έγινε εξαιτίας της εντολής. Και πως να γίνει, αφού αυτή είναι και αγία και δίκαιη και αληθινή(15); Έγινε εξαιτίας της μοχθηρίας εκείνων που την έπραξαν κάτω από την κυριαρχία της αμαρτίας. Τι πρέπει να γίνει γι' αυτό; Να καταδικάσουμε τη θεία εντολή για την αμαρτία μερικών; Και να παραμελήσουμε και μια τέτοια σωτηριώδη εργασία εξαιτίας της παρεκκλίσεως μερικών; Με κανένα τρόπο. Ούτε τη μια ούτε την άλλη. Αλλά μάλλον έχοντας θάρρος σ' Εκείνον που είπε: «Εγώ είμαι η οδός και η αλήθεια»(16), με κάθε ταπεινοφροσύνη και διάθεση πένθους ας επιχειρήσουμε το έργο. Γιατί με όποιον είναι απαλλαγμένος από την οίηση και την ανθρωπαρέσκεια, ακόμα κι αν ολόκληρη η στρατιά των δαιμόνων συγκρουστεί μαζί του, μήτε να τον πλησιάσει δεν θα μπορέσει, σύμφωνα με την διδασκαλία των Πατέρων.

Έτσι είναι αυτά και το βιβλίο αυτό, από όσα είπαμε, είναι φανερό ότι προβάλλει την αψεγάδιαστη εργασία από κάθε σημείο, σε κάθε σημείο και με κάθε τρόπο. Θα ήταν λοιπόν εξαιρετικά επίκαιρο να χρησιμοποιήσουμε την πρόσκληση εκείνη της Σοφίας(17) για το δείπνο και να συγκαλέσουμε με υψηλόφωνο κήρυγμα στο πνευματικό τραπέζι του βιβλίου αυτού τους πάντες, όσους δεν μισούν τα θεία δείπνα, ούτε προβάλλουν ως προφάσεις τα χωράφια και τα βόδια και τις γυναίκες κατά τους ευαγγελικούς καλεσμένους(18). Ελάτε λοιπόν, εμπρός ελάτε, φάτε το ψωμί της γνώσεως και της

σοφίας και πιείτε το κρασί που ευφραίνει νοητά την καρδιά και απομακρύνει από όλα τα αισθητά και νοητά εξαιτίας της θεώσεως που προκαλεί αυτή η έκσταση και μεθύσετε από μέθη πραγματικά νηφάλια. Ελάτε όλοι όσοι είστε μέτοχοι στην ορθόδοξη κλήση, μαζί λαϊκοί και μοναχοί, όσοι επιδιώκετε να βρείτε τη βασιλεία του Θεού που είναι μέσα σας και το θησαυρό τον κρυμμένο στον αγρό της καρδιάς σας(19). Κι αυτός είναι ο γλυκός Ιησούς Χριστός. Έτσι ελεύθεροι από την αιχμαλωσία του κόσμου τούτου και την περιπλάνηση του νου σας και με καθαρμένη από τα πάθη την καρδιά, με την αδιάκοπη φοβερή επίκληση του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και τις άλλες συνεργούς αρετές, που διδάσκει το βιβλίο αυτό, θα ενωθείτε μεταξύ σας κι έτσι ενωμένοι θα ενωθείτε όλοι μαζί με το Θεό, κατά την παράκληση του Κυρίου μας προς τον Πατέρα που έλεγε: «Για να είναι ένα, όπως εμείς είμαστε ένα»(20). Και έτσι ενωμένοι μαζί Του και ολότελα αλλαγμένοι από την κατοχή και την έκσταση που δημιουργεί ο θείος έρωτας, να θεωθείτε πλούσια με αίσθηση νοερή και με ασφαλή πληρότητα γνώσεως και να επανέλθετε προς τον πρώτο σκοπό του Θεού, δοξάζοντας τον Πατέρα, τον Υίο και το Άγιο Πνεύμα, τη μία θεαρχικότητα Θεότητα. Σ' Αυτήν αρμόζει κάθε δόξα, τιμή και προσκύνηση στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

*****

1. Σ. Σειράχ 15,14.
2. Ψαλμ. 32,11.
3. Ιω. 1,12.
4. Εφ. 4,13.
5. Πραξ. 19,2.
6. Ησ. 63,16.
7. Λουκ. 17,21.
8. Ματθ. 23,26.
9. Εφ. 3, 14-17.
10. Εφ. 5,19.
11. Β' Πέτρ. 1,19.
12. Δευτ. 4,24.
13. Ιω. 15,5.
14. Α' Θεσ. 5,17. Ψαλμ. 5,18.
15. Ρωμ. 7, 11-12.
16. Ιω. 14,6
17. Παρμ. 9, 1-6.
18. Λουκ. 14, 18-20.
19. Λουκ. 17,21. Ματθ. 13,44.
20. Ιω. 17,11.

Άγιος Αντώνιος ο Μέγας

ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ο μέγας πατέρας μας Αντώνιος, ο κορυφαίος του χορού των ασκητών, είχε ακμάσει όταν βασίλευε ο Μέγας Κωνσταντίνος, γύρω στο έτος 330 μ.Χ. Ήταν σύγχρονος του Μεγάλου Αθανασίου, ο οποίος και έγραψε λεπτομερώς το βίο του. Έφτασε στον ύψιστο βαθμό της αρετής και απάθειας, και ενώ ήταν αγράμματος και απλός άνθρωπος, είχε ουράνιο δάσκαλο τη σοφία του Αγίου Πνεύματος, η οποία φωτίζει τους αλιείς και τους απλούς ανθρώπους. Με το φωτισμό της δίδαξε πολλές και διάφορες ιερές και πνευματικές συμβουλές πάνω σε διάφορα θέματα και έδωσε σοφότερες απαντήσεις γεμάτες ψυχική ωφέλεια σε όσους τον ερωτούσαν, όπως σε πολλά μέρη του Γεροντικού βλέπουμε. Εκτός από αυτές, ο αοίδιμος μας άφησε και τα 170 κεφάλαια που περιέχονται σ' αυτό το βιβλίο. Ότι αυτά είναι γνήσιο γέννημα της θεοειδούς διάνοιάς του, επικυρώνει και ο άγιος οσιομάρτυρας Πέτρος ο Δαμασκηνός. Αλλά και αυτός ο τρόπος της συνθέσεως και της εκφράσεως διώχνει κάθε αμφιβολία και σχεδόν φωνάζει σ' εκείνους που με προσοχή τα μελετούν, ότι ανήκουν στην ιερή εκείνη αρχαιότητα.

Δεν είναι θαυμαστό λοιπόν αν η ομιλία κλίνει προς το απλούστερο και αρχαιότροπο και παραμελημένο της φράσεως, αλλά το θαυμαστό είναι το ότι με τόση απλότητα, τόση σωτηρία και ωφέλεια επέρχεται σ' εκείνους που τα μελετούν, το πόσο πειστικά είναι, πόση γλυκύτητα στάζουν. Και γενικά πόσο πέφτει σαν βροχή από αυτά, το ενάρετο ήθος και η ακρίβεια της ευαγγελικής ζωής. Θα γνωρίσουν δε πάντως την πνευματική ηδονή, όσοι γευτούν τα κεφάλαια αυτά με το νοητό φάρυγγα της διάνοιάς τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Τα κείμενα που αποδίδονται στον Μέγα Αντώνιο, ασφαλώς ανήκουν σε άλλο Πατέρα. Οι ανθολόγοι των φιλοκαλικών κειμένων, άγιοι Μακάριος Νοταράς και Νικόδημος Αγιορείτης, δεν θα είχαν αντίρρηση να δεχτούν την άποψή μας, αφού άλλωστε αμφιβολία της πατρότητάς των διατυπώνουν οι ίδιοι, με την επίκληση της ασθενούς μαρτυρίας του αγίου Πέτρου του Δαμασκηνού.

Πρόκειται για κείμενα που ανήκουν στην ορθόδοξη πνευματική παράδοση, με έξαρση του ηθικού και λογικού παράγοντα, γεγονός που οδηγεί στη σκέψη ότι ανήκουν σε κάποιον χριστιανό, που θήτευσε στην κλασσική γραμματεία και συγκεκριμένα στη στωική φιλοσοφία.

Ο πατέρας των παραινήσεων «περί ήθους ανθρώπων και χρηστής πολιτείας», κοσμημένος προφανώς με κλασσική παιδεία, κατόρθωσε να την αναχωνεύσει στις εν Χριστώ πνευματικές εμπειρίες του, χωρίς να αρνηθεί τελικά τον εαυτό του, σαν μαθητή της Στοάς, της οποίας τα ίχνη έχουν εντονότατα αποτυπωθεί στα κεφάλαια.

Από το περιεχόμενο των κειμένων δεν προκύπτει αν ο συγγραφέας ήταν μοναχός ή λαϊκός ή και κληρικός. Πιθανότερον είναι ότι έζησε στον κόσμο και απευθύνεται στον κόσμο, γι' αυτό και οι ασκητικές και μοναχικές πράξεις και αγωγές δεν φαίνονται στα κείμενα, ενώ συνεχώς συνιστάται η επιμέλεια του βίου και η έλλογη ζωή.

Ο λόγος, η λογική, το κατά λόγον, αποτελούν τον ρυθμιστικό κανόνα της ένθεης ζωής και θυμίζουν συνεχώς τα συνθήματα της Στοάς «κατά λόγον ζην» και «κατά φύσιν ζην». Ο λόγος είναι το μοναδικό όργανο, αλλά και το αλάθητο κριτήριο της κατά Χριστόν ζωής, με συνέπεια να αποτελεί και τεκμήριο ευαρεστήσεως του Θεού.

Φυσικά εδώ δεν πρόκειται για ένα κακώς εννοούμενο ρασιοναλισμό, ένα υλιστικό ορθολογισμό ή για μια φιλοσοφική αρχή περί του αγαθού. Το γεγονός ότι ο άγνωστος συγγραφέας είναι χριστιανός και μάλιστα Ορθόδοξος, με υψηλή πνευματική αίσθηση και ψηλαφητή πίστη, εντάσσει τις «παραινέσεις» στο χώρο της ζωής της Εκκλησίας, η οποία θέλει τα τέκνα της λογοποιημένα, ζώντα και ενεργούντα «κατά λόγον», αλλά λόγο χριστιανικό, λόγο πνευματικό.

Η διάκριση του χριστιανικού λόγου από τον φιλοσοφικό, αυτό κυρίως διασώζει, την χριστιανικότητα των παραινέσεων, αφού όλοι οι χρησιμοποιούμενοι όροι, η ηθική και η αρετολογία τους, είναι αποκλειστικώς χριστιανικά άνθη. Κάθε κεφάλαιο αποτελεί και μια ψηφίδα ηθικής τάξεως, που αντιπροσωπεύει το δέον της έλλογης ζωής. Όλα μαζί τα 170 κεφάλαια, συναρμολογούν την εικόνα του αληθινού χριστιανού στη σκέψη, στην πράξη, στο δόγμα. Γι' αυτό βλέπουμε τα πάντα ν' ανακρίνονται με τον λόγο, αλλά μέσα στο χώρο της πίστεως. Και παρ' ότι απουσιάζουν ασκητικά στοιχεία, όμως διαφαίνονται και προϋποτίθενται, αφού οι παραινέσεις δεν έχουν στατικό, αλλά δυναμικό χαρακτήρα και οδηγούν στην ένωση με τον Θεό και τη θέωση.

Το ίδιο μπορεί να λεχθεί και για τη λειτουργική ζωή και την ευχαριστιακή πράξη. Δεν γίνεται μεν λόγος, αλλά εξυπακούονται, έστω και ασθενώς, αφού ο άγνωστος συγγραφέας είναι χριστιανός, που δεν έχει απαλλαγεί από τις επιδράσεις της στωικής φιλοσοφίας, χωρίς φυσικά τις δογματικές πλάνες της ειμαρμένης και του πανθεισμού. Αντιθέτως μάλιστα, η μεν ηθική του είναι χριστιανική, η δε δογματική διδασκαλία του είναι ορθόδοξη, όσο και αν παρασυρόμενος από τις παλιές δοξασίες του, χρησιμοποιεί και όρους φιλοσοφικούς και αντί αναφοράς στον Σαρκωμένο Λόγο επικαλείται συνεχώς τον Θεό.

Τέλος θα μπορούσε να λεχθεί ότι οι «παραινέσεις» είναι εξαιρετικά ωφέλιμες, θέτουν τον χριστιανό σε μια διηνεκή δοκιμασία, ελέγχουν με την ανατομική μάχαιρα του λόγου της ζωής μας και μας οδηγούν - πάλι δια του λόγου - σε επίπεδα υψηλής πνευματικής ζωής.

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΗΘΟΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΑΡΕΤΗ ΖΩΗ,
ΣΕ 170 ΚΕΦΑΛΑΙΑ

Οι άνθρωποι λέγονται λογικοί καταχρηστικά. Δεν είναι λογικοί εκείνοι που έμαθαν τους λόγους και τα βιβλία των αρχαίων σοφών, αλλά όσοι έχουν λογική ψυχή και μπορούν να διακρίνουν ποιο είναι το καλό και ποιο είναι το κακό. και έτσι αποφεύγουν τα κακά και ψυχοβλαβή, μελετούν όμως

σοβαρά τα καλά και ψυχοφελή και τα πράττουν με μεγάλη ευχαριστία προς το Θεό. Μόνο αυτοί πρέπει αληθινά να λέγονται λογικοί άνθρωποι.

2. Ο αληθινά λογικός άνθρωπος μια μόνο φροντίδα έχει, να υπακούει και να είναι αρεστός στο Θεό, τον Κύριο των όλων, και σε τούτο και μόνο να ασκεί την ψυχή του, πως να γίνει αρεστός στο Θεό, ευχαριστώντας Τον για την μεγάλη και εξαιρετική πρόνοιά Του και την κυβέρνηση όλου του κόσμου, όποια κι αν είναι η θέση του στη ζωή. Γιατί είναι παράλογο, να ευχαριστούμε τους γιατρούς όταν μας δίνουν τα πικρά και αηδιαστικά φάρμακα για χάρη της υγείας του σώματός μας, να είμαστε όμως αγράριστοι στο Θεό για όσα φαίνονται σ' εμάς δυσάρεστα και να μην αναγνωρίζουμε ότι τα πάντα γίνονται όπως πρέπει και προς το συμφέρον μας σύμφωνα με την πρόνοιά Του. Γιατί η αναγνώριση αυτή και η πίστη στο Θεό είναι η σωτηρία και η τελειότητα της ψυχής.

3. Η εγκράτεια, η ανεξικακία, η σωφροσύνη, η εγκαρτέρηση, η υπομονή και οι παρόμοιες μέγιστες και ενάρετες δυνάμεις μας δόθηκαν από το Θεό και είναι αντίθετες και αντιστέκονται και μας βοηθούν στις αντίστοιχες προς αυτές κακίες. Αν γυμνάζουμε αυτές τις δυνάμεις και τις έχουμε πάντοτε πρόχειρες, τότε νομίζουμε ότι δεν μας συμβαίνει πια τίποτε δύσκολο ή θλιβερό ή αβάσταχτο. γιατί σκεφτόμαστε ότι όλα είναι ανθρώπινα και τα νικούν οι αρετές που έχουμε. Αυτά δεν τα έχουν υπόψη τους οι ανόητοι άνθρωποι. Ούτε σκέφτονται ότι τα πάντα γίνονται σωστά και όπως πρέπει για το συμφέρον μας, για να λάμψουν οι αρετές μας και να στεφανωθούμε από το Θεό.

4. Την απόκτηση των χρημάτων και το πλούσιο ζόδεμά τους να τα θεωρείς μόνο σαν φαντασία που δεν κρατά παρά λίγο καιρό, και ξέροντας ότι η ενάρετη και θεάρεστη ζωή διαφέρει από τον πλούτο. Όταν το μελετάς αυτό σταθερά, ούτε θα αναστενάξεις, ούτε θα κραυγάσεις, ούτε θα κατηγορήσεις κανένα, αλλά θα ευχαριστείς το Θεό για όλες τις ευεργεσίες που σου δίνει, βλέποντας ότι οι χειρότεροι από σένα στηρίζονται στα λόγια και στα χρήματα. Γιατί η επιθυμία, η δόξα και η άγνοια είναι τα πιο κακά πάθη της ψυχής.

5. Ο λογικός άνθρωπος, προσέχοντας ο ίδιος στον εαυτό του, εξετάζει τι πρέπει να πράξει και τι τον συμφέρει, καθώς και ποια ταιριάζουν στην ψυχή και την ωφελούν και ποια δεν της ταιριάζουν. Και έτσι αποφεύγει εκείνα που βλάπτουν την ψυχή, ως ξένα και γιατί τον χωρίζουν από την αιώνια ζωή.

6. Όσο πιο λίγη περιουσία έχει κανείς, τόσο ευτυχέστερος είναι. Γιατί δεν φροντίζει για πολλά πράγματα, για υπηρέτες, καλλιεργητές, απόκτηση ζώων. Όταν αφοσιωνόμαστε σ' αυτά κι ύστερα μας συμβαίνουν εξαιτίας αυτών δυσκολίες, κατηγορούμε τον Θεό. Με την αυθαίρετη επιθυμία μας τρέφουμε τον θάνατο και έτσι μένομε στο σκοτάδι της αμαρτωλής ζωής, μέσα στην πλάνη, χωρίς ν' αναγνωρίζουμε τον πραγματικό εαυτό μας.

7. Δεν πρέπει κανένας να λέει ότι δεν είναι δυνατό να κατορθώσει ο άνθρωπος την ενάρετη ζωή, αλλά να λέει ότι αυτό δεν είναι εύκολο. Ούτε μπορούν να κατορθώσουν την αρετή οι τυχόντες. Την ενάρετη ζωή την πραγματοποιούν όσοι άνθρωποι είναι ευσεβείς και έχουν νου που αγαπά το Θεό. Γιατί ο νους των πολλών είναι κοσμικός και μεταβάλλεται. κάνει σκέψεις άλλοτε καλές, άλλοτε κακές. μεταβάλλεται στη φύση και γίνεται υλικότερος. Ο νους όμως που αγαπά το Θεό, τιμωρεί την κακία η οποία έρχεται εκούσια στους ανθρώπους από την αμέλειά τους.

8. Οι ψυχικά ακαλλιέργητοι και αμαθείς θεωρούν γελοίο πράγμα τους λόγους και δεν θέλουν να τους ακούν επειδή ελέγχεται η κατάστασή τους και θέλουν να είναι όλοι όμοιοι με αυτούς. Επίσης και εκείνοι που είναι παραδομένοι σε σαρκικά αμαρτήματα φροντίζουν να είναι όλοι οι άλλοι χειρότεροί τους, νομίζοντας οι δυστυχείς ότι επειδή θα είναι πολλοί οι αμαρτάνοντες, θα εξασφαλιστούν οι ίδιοι από την κατηγορία. Η χαλαρή ψυχή χάνεται και σκοτίζεται εξαιτίας της κακίας, γιατί έχει μέσα της ασωτεία, υπερηφάνεια, απληστία, θυμό, αυθάδεια, μανία, φόνο, στενοχώρια, φθόνο, πλεονεξία, αρπαγή, πόνο, ψεύδος, ηδονή, ραθυμία, λύπη, δειλία, ασθένεια,

μίσος, φιλοκατηγορία, αδυναμία, πλάνη, άγνοια, απάτη, λησμοσύνη του Θεού. Με τέτοιες κακίες και παρόμοιες τιμωρείται η άθλια ψυχή που χωρίζεται από το Θεό.

9. Εκείνοι που θέλουν να ζουν την ενάρετη και ευλαβή και τιμημένη ζωή, δεν πρέπει να διακρίνονται από τους επίπλαστους τρόπους και την ψεύτικη ζωή. αλλά όπως οι ζωγράφοι και οι αγαλματοποιοί, να δείχνουν και αυτοί με τα έργα τους την ενάρετη και θεοφιλή ζωή τους. Και όλες τις κακές ηδονές να τις αποστρέφονται σαν παγίδες.

10. Ο πλούσιος και ευγενής που δεν έχει ψυχική καλλιέργεια και ενάρετη ζωή, θεωρείται δυστυχής από εκείνους που κρίνουν ορθά τα πράγματα. Αντίθετα ο φτωχός και δούλος κατά την τάξη, αν έχει ψυχική καλλιέργεια και είναι στολισμένος με αρετή, είναι ευτυχής. Και όπως οι ξένοι σε έναν τόπο χάνουν τον δρόμο τους, έτσι και εκείνοι που δεν φροντίζουν για την ενάρετη ζωή, πλανιούνται εδώ κι εκεί παρασυρόμενοι από τις κακές επιθυμίες τους και χάνονται.

11. Εκείνος που μπορεί να εξημερώσει τα ήθη των ανθρώπων και να τους κάνει να αγαπήσουν τους λόγους και την παιδεία, πρέπει να λέγεται ανθρωποποιός. Κατά τον ίδιο τρόπο και εκείνοι που μεταστρέφουν τους παραδομένους στις σαρκικές ηδονές προς την ενάρετη και θεάρεστη ζωή, πρέπει να λέγονται και αυτοί ανθρωποποιοί, επειδή είναι σαν να ξαναπλάθουν τους ανθρώπους. Γιατί η πραότητα και η εγκράτεια είναι ευτυχία και δίνουν καλή ελπίδα στις ψυχές των ανθρώπων.

12. Πρέπει πραγματικά οι άνθρωποι να επιμελούνται τα ήθη τους και να ζουν όπως πρέπει. Όταν αυτό το κατορθώσουν, τότε εύκολα μπορούν να γνωρίσουν και τα θεία. γιατί όποιος με όλη του την καρδιά και την πίστη του σέβεται τον Θεό, έχει την βοήθειά Του να δαμάζει και να κρατεί το θυμό και την επιθυμία του. Επειδή αιτία όλων των κακών είναι η επιθυμία και ο θυμός.

13. Άνθρωπος λέγεται ή εκείνος που χρησιμοποιεί ορθά το λογικό του, ή εκείνος που δέχεται συμβουλή για την διόρθωσή του. Ο αδιόρθωτος δεν λέγεται άνθρωπος, αλλά απάνθρωπος. Κι αυτό είναι το γνώρισμα των απανθρώπων. και οι άνθρωποι αυτοί πρέπει να αποφεύγονται. Γιατί εκείνοι που ζουν με την κακία δεν είναι δυνατό να αποκτήσουν την αθάνατη ζωή.

14. Όταν κάνουμε καλή χρήση του λογικού μας, τότε είμαστε άξιοι να λεγόμαστε άνθρωποι. Αντίθετα, όταν δεν κάνουμε καλή χρήση του λογικού, τότε μόνο κατά το σώμα και κατά τη φωνή διαφέρουμε από τα άλογα ζώα. Ας αναγνωρίσει λοιπόν ο συνετός άνθρωπος ότι είναι αθάνατος και τότε θα μισήσει κάθε αισχρή επιθυμία, η οποία γίνεται αιτία θανάτου στους ανθρώπους.

15. Όπως κάθε τέχνη διαμορφώνοντας την ύλη φανερώνει την αξία της, π.χ. ο ένας δουλεύει το ξύλο κι ο άλλος το χαλκό κι άλλος το χρυσό και το ασήμι, έτσι κι εμείς ακούοντας για την καλή και ενάρετη και θεάρεστη ζωή, οφείλομε να φαινόμαστε ότι είμαστε πραγματικά άνθρωποι για τη λογική ψυχή μας κι όχι για τη διάπλαση μόνο του σώματός μας. Η ψυχή που είναι αληθινά λογική και αγαπά το Θεό, γνωρίζει αμέσως όλα όσα συμβαίνουν στην ζωή. Και εξιλεώνει το Θεό με διάθεση αγάπης και Τον ευχαριστεί πραγματικά, κατευθύνοντας προς Αυτόν όλη την ορμή και το νου της.

16. Οι καπετάνιοι κατευθύνουν με προσοχή το πλοίο για να μην προσκρούσει πάνω σε σκόπελο ή ύφαλο. Έτσι κι εκείνοι που επιθυμούν να ζήσουν την ενάρετη ζωή, ας εξετάζουν με επιμέλεια ποια πρέπει να κάνουν και ποια πρέπει να αποφεύγουν και να πιστεύουν ότι οι αληθινοί και θείοι νόμοι τους συμφέρουν, κόβοντας τις πονηρές ενθυμήσεις και επιθυμίες από την ψυχή τους.

17. Όπως οι πλοίαρχοι και οι αμαξηλάτες με την προσοχή και την επιμέλεια πετυχαίνουν το σκοπό τους, έτσι πρέπει και όσοι φροντίζουν να ζουν τη σωστή και ενάρετη ζωή, να μελετούν και να φροντίζουν πως να ζουν όπως πρέπει και αρέσει στο Θεό. Εκείνος που θέλει να ζήσει έτσι και έχει καταλάβει ότι μπορεί, με την πίστη προχωρεί προς την αφθαρσία.

- 18.** Ελεύθερους νόμιζε όχι όσους έτυχε να είναι ελεύθεροι, αλλά εκείνοι που έχουν την ζωή και τους τρόπους ελεύθερους. Δεν πρέπει πράγματι να ονομάζομε ελεύθερους τους άρχοντες που είναι πονηροί και ακόλαστοι, γιατί είναι δούλοι των παθών και της ύλης. Ελευθερία και ευτυχία της ψυχής είναι η πραγματική καθαρότητα και η καταφρόνηση των προσκαίρων.
- 19.** Να υπενθυμίζεις στον εαυτό σου ότι πρέπει ακατάπαυστα να αποδεικνύεις τον χρηστό και ενάρτετο βίο σου από τα ίδια τα έργα σου. Έτσι και οι άρρωστοι ονομάζουν και αναγνωρίζουν σωτήρες και ευεργέτες τούς γιατρούς, όχι από τα λόγια τους αλλά από τα έργα τους.
- 20.** Η λογική και ενάρτετη ψυχή αναγνωρίζεται από το βλέμμα, το βάδισμα, τη φωνή, το γέλιο, από το που συχνάζει και με ποιους συναναστρέφεται. Όλα αυτά έχουν αλλάξει σ' αυτήν και έγιναν κοσμιότερα. Γιατί ο νους που αγαπά το Θεό, σαν πρακτικός θυρωρός απαγορεύει την είσοδο στις κακές και αισχρές ενθυμήσεις.
- 21.** Αν παρακολουθείς τον εαυτό σου και τον δοκιμάζεις, θα δεις ότι οι άρχοντες και τα αφεντικά έχουν εξουσία μόνο του σώματος, όχι και της ψυχής. Και να το θυμάσαι αυτό πάντοτε. Γι' αυτό αν διατάζουν φόνους ή τίποτε άτοπα ή άδικα και ψυχοβλαβή, δεν πρέπει να υπακούμε σ' αυτούς και αν μας βασανίζουν ακόμη. Γιατί ο Θεός δημιούργησε την ψυχή ελεύθερη και αυτεξούσια σε όλα όσα κάνει, καλά ή κακά.
- 22.** Η λογική ψυχή φροντίζει με κάθε τρόπο να ξεφύγει από όσα δεν οδηγούν πουθενά, την οίηση, την υπερηφάνεια, την απάτη, τον φθόνο, την αρπαγή και τα παρόμοια, όσα δηλαδή είναι έργα δαιμονικά και κακής προαιρέσεως. Όλα κατορθώνονται με επιμέλεια και επίμονη προσοχή και μελέτη από εκείνον τον άνθρωπο, του οποίου η επιθυμία δεν τρέχει στις κακές ηδονές.
- 23.** Εκείνοι που ζουν μετρημένη και περιορισμένη ζωή, και από κινδύνους γλυτώνουν, και δεν έχουν ανάγκη από φύλακες. Με το να νικούν την επιθυμία σε όλες τις περιπτώσεις, βρίσκουν το δρόμο προς το Θεό εύκολα.
- 24.** Οι άνθρωποι που τους οδηγεί το λογικό, δεν χρειάζεται να μοιράζουν την προσοχή τους σε πολλές συντροφίες, αλλά μόνο στις ωφέλιμες και μάλιστα σ' εκείνες όπου πρυτανεύει το θέλημα του Θεού. Με τον τρόπο αυτό οι άνθρωποι προχωρούν πάλι στη κατά Θεό ζωή και το αιώνιο φως.
- 25.** Πρέπει εκείνοι που επιδιώκουν την ενάρτετη και θεοφιλή ζωή, να είναι απαλλαγμένοι από οίηση και κάθε κούφια ματαιοδοξία και να φροντίζουν με όλη τη δύναμή τους να διορθώνουν τη ζωή τους και την εσωτερική τους διάθεση προς το καλύτερο. Επειδή νους που αγαπά το Θεό και δεν μεταβάλλεται από την καλή κατάστασή του, είναι ανύψωση και δρόμος προς το Θεό.
- 26.** Καμιά ωφέλεια δεν προκύπτει από το να γνωρίζει ο άνθρωπος τα θεία λόγια, αν απουσιάζει η ευσεβής ζωή που αρέσει στο Θεό. Αιτία όλων των κακών είναι η πλάνη, η απάτη του κόσμου και η άγνοια του Θεού.
- 27.** Η σπουδή του αρίστου βίου και η επιμέλεια της ψυχής δημιουργεί τους καλούς ανθρώπους που αγαπούν το Θεό. Γιατί εκείνος που ζητά το Θεό, Τον βρίσκει, αν νικά την επιθυμία σε όλες τις περιπτώσεις και αν δεν σταματά την προσευχή. Ένας τέτοιος άνθρωπος δεν φοβάται τους δαίμονες.
- 28.** Όσοι ξεγελιούνται από τις ελπίδες τους σε βιοτικά πράγματα και περιορίζουν την γνώση τους για την άσκηση του αρίστου βίου μόνο στα λόγια, μοιάζουν μ' εκείνους που έχουν φάρμακα και ιατρικά όργανα αλλά δεν ξέρουν ούτε φροντίζουν να τα χρησιμοποιήσουν. Επομένως για τις αμαρτίες μας ας μην κατηγορούμε τον τρόπο που έγιναν, ούτε τους άλλους αλλά τους εαυτούς μας.

Γιατί αν η ψυχή αδιαφορήσει με δική της θέληση, δεν μπορεί να μείνει ανίκητη.

29. Εκείνος που δεν ξέρει να ξεχωρίζει ποιο είναι το καλό και ποιο είναι το κακό, δεν επιτρέπεται να κρίνει τους καλούς και τους κακούς. Γιατί ο άνθρωπος που γνωρίζει τον Θεό είναι αγαθός. Αν όμως δεν είναι αγαθός, ούτε γνωρίζει το Θεό, ούτε θα τον γνωρίσει ποτέ. γιατί ο τρόπος να γνωρίσει κανείς το Θεό, είναι το αγαθό.

30. Οι καλοί άνθρωποι που αγαπούν το Θεό, ελέγχουν τους ανθρώπους για τις κακές πράξεις τους κατά πρόσωπο όταν είναι παρόντες. Όταν όμως δεν είναι παρόντες δεν τους κατηγορούν, αλλά ούτε και στους άλλους επιτρέπουν να τους κατηγορήσουν.

31. Στις συναναστροφές με τους άλλους, μακριά από κάθε βαναυσότητα. Γιατί οι λογικοί και ευσεβείς άνθρωποι είναι στολισμένοι με ντροπή και φρόνηση περισσότερο από τις παρθένες. Και τούτο, γιατί ο νους που αγαπά το Θεό είναι φως που τυλίγει με την λάμψη του την ψυχή, όπως ο ήλιος περιλάμπει το σώμα.

32. Πάντοτε όταν σε προσβάλλει κανένα πάθος της ψυχής, να θυμάσαι ότι οι άνθρωποι που ορθοφρονούν και θέλουν να εξασφαλίσουν σωστά την ζωή τους, δεν θεωρούν ευχάριστη την πρόσκαιρη απόκτηση χρημάτων, αλλά τις ορθές και αληθινές ιδέες. Αυτές τους κάνουν ευτυχείς. Γιατί ο πλούτος και κλέβεται και από δυνατότερους αρπάζεται. η αρετή όμως της ψυχής, αυτή μόνο είναι απόκτημα και ασφαλισμένο και που δεν μπορεί να κλαπεί, και μετά το θάνατο παρέχει τη σωτηρία σε όσους την έχουν αποκτήσει. Έτσι οι φρόνιμοι δεν παρασύρονται από την φαντασία του πλούτου και των άλλων ηδονών.

33. Δεν πρέπει οι άστατοι και απαίδευτοι να αυθαδιάζουν σε αξιόλογους ανθρώπους. Και αξιόλογος άνθρωπος είναι εκείνος που αρέσει στο Θεό και που συνήθως σωπαίνει ή λέει λίγα και αναγκαία και αρεστά στο Θεό.

34. Εκείνοι που προσπαθούν να ζουν την ενάρετη και θεοφιλή ζωή, φροντίζουν για τις αρετές σαν κτήματά τους και σαν αφορμή αιώνιας απολαύσεως. Τα πρόσκαιρα τα απολαμβάνουν όπως τύχει και όπως δίνει και θέλει ο Θεός, και τα χρησιμοποιούν με μεγάλη χαρά και ευχαριστία προς το Θεό κι αν ακόμη αυτά είναι μετριότατα. Γιατί οι πολυποίκιλες τροφές τρέφουν τα σώματα ως υλικά, ενώ η γνώση του Θεού, η εγκράτεια, η αγαθότητα, η αγαθοεργία, η ευσέβεια και η πραότητα θεώνουν την ψυχή.

35. Όσοι άρχοντες εξαναγκάζουν να διαπραχθούν άτοπες και ψυχοβλαβείς πράξεις, δεν γίνονται ωστόσο κύριοι και της ψυχής, η οποία έχει δημιουργηθεί αυτεξούσια. Δεσμεύουν το σώμα, όχι όμως και την προαίρεση που κύριός της είναι ο λογικός άνθρωπος, εξαιτίας του δημιουργού του Θεού, ο Οποίος είναι ισχυρότερος από κάθε εξουσία και ανάγκη και κάθε δύναμη.

36. Εκείνοι που νομίζουν δυστυχία το να χάσουν χρήματα ή παιδιά ή δούλους ή ένα άλλο στοιχείο της περιουσίας τους, ας γνωρίζουν ότι πρώτα πρέπει να αρκούνται σ' εκείνα που δίνει ο Θεός. Και όταν πρέπει να τα δώσουν πίσω, να είναι πρόθυμοι και να το κάνουν με αγαθή γνώμη και να μη στενοχωρούνται διόλου για τη στέρηση ή μάλλον για την επιστροφή τους. Γιατί αφού έκαναν χρήση ξένων πραγμάτων, τα έδωσαν πάλι πίσω.

37. Ο ενάρετος άνθρωπος δεν πρέπει να πουλά την ελεύθερη γνώμη του προσέχοντας πόσα χρήματα θα πάρει, και αν ακόμη είναι πολλά όσα του δίνουν. Γιατί τα πράγματα της ζωής αυτής είναι όμοια με όνειρο, και η φαντασία που προέρχεται από τον πλούτο και άγνωστο είναι που θα καταλήξει και λίγο καιρό μόνο κρατάει.

38. Εκείνοι που είναι αληθινοί άνθρωποι, ας φροντίζουν με όλη τη δύναμή τους να ζουν με αγάπη

Θεού και με αρετή, ώστε να λάμπει η ενάρετη ζωή τους μεταξύ των άλλων ανθρώπων. όπως γίνεται με την πορφύρα: ένα μικρό κομμάτι μπαίνει πάνω στα λευκά φορέματα και τα στολίζει. Έτσι κι αυτοί να λάμπουν και να ξεχωρίζουν, γιατί έτσι καλλιεργούν ασφαλέστερα τις αρετές της ψυχής.

39. Οι φρόνιμοι άνθρωποι πρέπει να εξετάζουν τη δύναμή τους και το βαθμό της αρετής τους και έτσι να προετοιμάζονται και ν' αντιστέκονται στα πάθη, σύμφωνα με την κατά φύση δύναμη που τους έχει χαρίσει ο Θεός. Δύναμη για την αντιμετώπιση της σωματικής ομορφιάς και κάθε κακής επιθυμίας είναι η εγκράτεια. των θλίψεων και της φτώχειας, η καρτερία. των ύβρεων και του θυμού, η ανεξικακία. Έτσι και για τα υπόλοιπα.

40. Το να γίνει κανείς αγαθός και σοφός ξαφνικά, είναι αδύνατο. Γίνεται ωστόσο με την κοπιαστική μελέτη, με τη συναναστροφή με ενάρετους ανθρώπους, με την πείρα, με τον καιρό, με την άσκηση και με την επιθυμία των καλών έργων. Ο αγαθός άνθρωπος που αγαπά το Θεό και Τον γνωρίζει αληθινά, δεν παύει να κάνει πλούσια όλα όσα αρέσουν σ' Αυτόν. Αλλά τέτοιοι άνθρωποι είναι σπάνιοι.

41. Εκείνοι που δεν είναι προικισμένοι με ευφυΐα, δεν πρέπει να απελπίζονται και να αμελούν τη θεοφιλή και ενάρετη ζωή και να την καταφρονούν, σαν να είναι τάχα ακατόρθωτη γι' αυτούς και ακατανόητη. Αντίθετα, πρέπει να εξασκούν όση δύναμη έχουν και να επιμελούνται τον εαυτό τους. γιατί κι αν ακόμη δεν μπορούν να αποκτήσουν την τέλεια αρετή και τη σωτηρία, εντούτοις με την προσπάθεια και με την επιθυμία του αγαθού γίνονται καλύτεροι ή τουλάχιστον δεν χειροτερεύουν. Και αυτό δεν είναι μικρή ωφέλεια της ψυχής.

42. Ο άνθρωπος ως λογικός που είναι, συγγενεύει με την άρρητη και θεία δύναμη, το Θεό. Ως προς το σωματικό πάλι μέρος, συγγενεύει με τα ζώα. Είναι όμως λίγοι εκείνοι που όντας τέλειοι και λογικοί άνθρωποι, φροντίζουν να διατηρούν το φρόνημα και τη συγγένειά τους σύμφωνη με το Θεό και Σωτήρα, και να το αποδεικνύουν αυτό με τα έργα τους και την ενάρετη ζωή τους. Οι περισσότεροι άνθρωποι, με την ανόητη ψυχή τους, έχουν εγκαταλείψει την θείκη και αθάνατη υική σχέση με το Θεό και έχουν στραφεί προς τη νεκρή και δύστυχη και σύντομη συγγένεια του σώματος. σαν άλογα ζώα κυβερνιούνται μόνο από το σαρκικό φρόνημα και ερεθιζόμενοι από τις ηδονές χωρίζονται από το Θεό και κατεβάζουν τη ψυχή από τους ουρανούς στον όλεθρο εξαιτίας των κακών θελημάτων της.

43. Ο λογικός άνδρας έχοντας στο νου του τη μέθεξη και τη συνάφειά του με το Θεό, ουδέποτε θα αγαπήσει τίποτε το επίγειο και χαμηλό, αλλά έχει το νου του στα ουράνια και αιώνια. Και γνωρίζει ότι το θέλημα του Θεού είναι να σωθεί ο άνθρωπος, γιατί ο Θεός είναι η αιτία όλων των καλών και πηγή των αιώνιων αγαθών για τους ανθρώπους.

44. Όταν σου τύχει κανείς που φιλονικεί και πολεμά την αλήθεια και το προφανές, πάψε την φιλονικία και άφησέ τον, γιατί έχει απολιθωθεί η διάνοιά του. Όπως και το καλύτερο κρασί το διαφθείρει το βλαβερότατο νερό, έτσι και οι κακές συναναστροφές διαφθείρουν τους ενάρετους κατά τη ζωή και το φρόνημα.

45. Αν μεταχειριζόμαστε κάθε φροντίδα και μέσο για να αποφύγουμε το θάνατο του σώματος, πολύ περισσότερο οφείλομε να φροντίζομε ν' αποφύγουμε το θάνατο της ψυχής. Γιατί σ' εκείνον που θέλει να σωθεί, δεν υπάρχει άλλο εμπόδιο εκτός από την αμέλεια και την οκνηρία της ψυχής.

46. Όσοι δυσκολεύονται να εννοούν το συμφέρον της ψυχής τους, και όσα ορθά τους λέγονται, αυτοί θεωρούνται άρρωστοι. Ενώ όσοι εννοούν την αλήθεια και εντούτοις χωρίς ντροπή την αμφισβητούν και φιλονικούν, αυτών η διάνοια έχει νεκρωθεί και αρμόζει σε θηρία η συμπεριφορά τους. δεν γνωρίζουν το Θεό και η ψυχή τους δεν έχει φωτιστεί.

47. Τα διάφορα γένη των ζώων τα δημιούργησε ο Θεός για διάφορες ανάγκες του ανθρώπου με το λόγο Του. άλλα για τροφή του ανθρώπου και άλλα για να τον υπηρετούν. Τον άνθρωπο όμως τον δημιούργησε θεατή των ζώων και των έργων τους και ευγνώμονα ερμηνευτή όλων αυτών. Γι' αυτό ας φροντίζουν οι άνθρωποι μήπως χωρίς να αντικρύσουν και χωρίς να εννοήσουν το Θεό και τα έργα Του, πεθάνουν όπως τα άλογα ζώα. Και πρέπει να γνωρίζει ο άνθρωπος ότι ο Θεός είναι παντοδύναμος και τίποτε δεν είναι αντίθετο σ' Αυτόν. αλλά από την ανυπαρξία όσα θέλει δημιούργησε και δημιουργεί με το λόγο Του για τη σωτηρία των ανθρώπων.

48. Τα επουράνια είναι αθάνατα εξαιτίας της αγαθότητάς τους, ενώ τα επίγεια έγιναν θνητά, γιατί φωλιάζει μέσα τους η κακία που τη διάλεξαν και που έρχεται στους ανόητους εξαιτίας της σκηνηρίας τους και της άγνοιας του Θεού.

49. Ο θάνατος όταν κατανοηθεί από τους ανθρώπους, είναι αθανασία. Δεν τον κατανοούν όμως οι αμαθείς. γι' αυτούς είναι θάνατος. Και οπωσδήποτε δεν πρέπει να φοβόμαστε τούτο το θάνατο, αλλά την απώλεια της ψυχής, που είναι η άγνοια του Θεού. Αυτό είναι το φοβερό για την ψυχή.

50. Η κακία είναι πάθος που οφείλεται στη φύση της ύλης. Επομένως δεν γίνεται να υπάρξει σώμα χωρίς κακία. Η λογική ψυχή που το εννοεί αυτό, αποβάλλει το βάρος της ύλης, δηλαδή την κακία. και καθώς ελευθερώνεται από αυτό το βάρος, γνωρίζει το Θεό των όλων και προφυλάγεται από το σώμα σαν από εχθρό και αντίπαλο και δεν υποτάσσεται σ' αυτό. Και έτσι στεφανώνεται από το Θεό η ψυχή ως νικήτρια των παθών της κακίας και της ύλης.

51. Όταν η ψυχή γνωρίσει την κακία, τη μισεί σαν βρωμερότατο θηρίο. Αλλά όταν κανείς δεν την γνωρίζει, την αγαπά. και αυτή τον παίρνει αιχμάλωτό της και μεταχειρίζεται σαν σκλάβο τον εραστή της. Και ο δυστυχισμένος και άθλιος άνθρωπος ούτε το συμφέρον του βλέπει, ούτε το καταλαβαίνει, αλλά νομίζει για στόλισμά του την κακία και χαίρεται γι' αυτό.

52. Η καθαρή ψυχή, επειδή είναι αγαθή, φωτίζεται με μεγάλη λάμψη από το Θεό. Και τότε ο νους νοεί το αγαθό και γεννά λόγια θεάρεστα. Όταν όμως η ψυχή γεμίσει από τη βρωμερή λάσπη της κακίας, τότε επειδή ο Θεός την αποστρέφεται ή μάλλον επειδή η ψυχή χωρίζεται μόνη της από το Θεό, πονηροί δαίμονες μπαίνουν στην διάνοια του ανθρώπου και παρακινούν την ψυχή σε βδελυρές πράξεις: μοιχείες, φόνους, αρπαγές, ιεροσυλίες και όλα τα παρόμοια δαιμονικά έργα.

53. Εκείνοι που γνωρίζουν το Θεό, γεμίζουν από κάθε καλή έννοια και επειδή επιθυμούν τα ουράνια, καταφρονούν τα βιοτικά. Αυτοί οι άνθρωποι ούτε αρέσουν στους πολλούς, ούτε και αυτοί αρέσκονται με τους πολλούς. Και γι' αυτό όχι μόνο τους μισούν αλλά και τους περιγελούν οι πιο πολλοί ανόητοι. Υπομένουν όσα τους φέρνει η φτώχεια επειδή γνωρίζουν ότι εκείνα που οι πολλοί θεωρούν κακά, σ' αυτούς είναι καλά. Γιατί εκείνος που στοχάζεται τα επουράνια, πιστεύει στον Θεό γνωρίζοντας ότι όλα είναι έργα της θελήσεώς Του. Εκείνος όμως που δε τα στοχάζεται, δεν πιστεύει ποτέ ότι ο κόσμος είναι έργο του Θεού και ότι δημιουργήθηκε για τη σωτηρία του ανθρώπου.

54. Εκείνοι που είναι γεμάτοι από κακία και μεθούν από την άγνοια, δεν γνωρίζουν το Θεό. η ψυχή τους είναι ζαλισμένη και δεν έχουν ξεκάθαρο μυαλό. Το Θεό μπορεί να τον εννοήσει κανείς. Και να μην είναι ορατός, είναι όμως φανερότατος μέσα στα ορατά, όπως ακριβώς η ψυχή μέσα στο σώμα μας. Και αν σώμα χωρίς ψυχή είναι αδύνατο να υπάρξει, έτσι και όλα τα όντα και βλεπόμενα είναι αδύνατο να υπάρχουν χωρίς το Δημιουργό Θεό.

55. Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε ο άνθρωπος; Για να βλέπει τα έργα του Θεού και μέσω αυτών να γνωρίσει το Θεό και να Τον δοξάσει που τα δημιούργησε για χάρη του ανθρώπου. Ο νους που ελκύει την αγάπη του Θεού, είναι ένα αόρατο αγαθό που το χαρίζει ο Θεός στους άξιους για την διαγωγή τους που την κυβερνά η χρηστότητα.

56. Ελεύθερος είναι όποιος δεν σκλαβώνεται στις ηδονές αλλά κυριαρχεί με φρόνηση και εγκράτεια πάνω στο σώμα του και αρκείται με μεγάλη ευχαριστία σε ό,τι του δίνει ο Θεός, έστω και αν είναι πολύ λίγα. Γιατί όταν βρεθούν σύμφωνοι ο νους που αγαπά το Θεό και η ψυχή, τότε ειρηνεύει όλο το σώμα, ακόμη και χωρίς να το θέλει. Όταν η ψυχή θέλει, τότε κάθε αμαρτωλή σωματική κίνηση σβήνεται.

57. Εκείνοι που δεν αρκούνται σ' αυτά που χρειάζονται για να ζουν αλλά επιθυμούν περισσότερα, υποδουλώνουν τον εαυτό τους στα πάθη που ταράζουν την ψυχή και της φέρνουν λογισμούς και φαντασίες ότι το να θέλουν λίγα ή πολλά είναι το ίδιο. Και όπως τα ρούχα που είναι μεγαλύτερα από το σώμα εμποδίζουν εκείνους που τρέχουν στο αγώνισμα του δρόμου, έτσι και η επιθυμία του ανθρώπου να έχει περισσότερα από όσα πρέπει, εμποδίζει τις ψυχές και δεν τις αφήνει να αγωνίζονται ή να σωθούν.

58. Όταν βρίσκεται κανείς ακουσίως και χωρίς να το θέλει κάπου, το αισθάνεται σαν φυλακή και τιμωρία. Να είσαι λοιπόν ευχαριστημένος με την κατάστασή σου. γιατί αν την υπομένεις με δυσαρέσκεια, θα τιμωρήσεις χωρίς να το αισθάνεσαι τον εαυτό σου. Ένας δρόμος υπάρχει γι' αυτό, η καταφρόνηση των βιοτικών πραγμάτων.

59. Όπως έχομε την όραση που μας έδωσε ο Θεός για να βλέπομε τα ορατά και να ξεχωρίζομε ποιο είναι το άσπρο και ποιο είναι το μαύρο, έτσι μας έδωσε ο Θεός και το λογικό για να διακρίνομε εκείνα που συμφέρουν στην ψυχή μας. Η επιθυμία, όταν αποσπασθεί από το λόγο, γεννά ηδονή και δεν επιτρέπει στην ψυχή να σωθεί ή να ενωθεί με το Θεό.

60. Αμαρτήματα δεν είναι όσα γίνονται κατά φύση, αλλά πονηρά είναι εκείνα που γίνονται από την προαίρεση του ανθρώπου. Πχ. Δεν είναι αμαρτία το να τρώει ο άνθρωπος, αλλά το να μην τρώει με ευχαριστία, κοσμιότητα και εγκράτεια ώστε να κρατά το σώμα του στη ζωή χωρίς κανένα πονηρό υπολογισμό. Ούτε το να βλέπεις αθώα είναι αμαρτία, αλλά το να βλέπεις με φθόνο, υπερηφάνεια και απληστία. Επίσης το να μην ακούς υπομονετικά, αλλά με οργή και θυμό. το να μην καθοδηγείς τη γλώσσα σου σε ευχαριστία προς το Θεό και προσευχή, αλλά να κατηγορείς τους άλλους. και το να μην απασχολείς τα χέρια σου στην ελεημοσύνη, αλλά σε φόνους και αρπαγές. Έτσι κάθε μέλος του σώματος αμαρτάνει με το να εργάζεται παρά το θέλημα του Θεού και με τη θέληση του ανθρώπου τα πονηρά.

61. Αν αμφιβάλεις ότι κάθε τι που κάνομε το βλέπει ο Θεός, τότε παρατήρησε ότι εσύ που είσαι άνθρωπος και φτιαγμένος από χώμα, μπορείς σε μια στιγμή να σκέφτεσαι και να συλλογίζεσαι πολλούς και διάφορους τόπους συγχρόνως. Πόσο μάλλον ο Θεός που βλέπει τα πάντα σαν ένα σπόρο σιναπιού, που δίνει ζωή στα πάντα και τα τρέφει όπως Εκείνος θέλει;

62. Όταν κλείσεις τις πόρτες του σπιτιού σου και είσαι μόνος, να γνωρίζεις ότι είναι μαζί σου ο άγγελος που έχει οριστεί για κάθε άνθρωπο από το Θεό. αυτός που οι Έλληνες ονόμαζαν «οικείο δαίμονα». Αυτός, ο οποίος δεν κοιμάται ποτέ και δεν κάνει ποτέ λάθος, είναι πάντοτε κοντά σου. βλέπει τα πάντα χωρίς να τον εμποδίζει το σκοτάδι. Μαζί με αυτόν είναι σε κάθε τόπο και ο Θεός, γιατί δεν υπάρχει τόπος ή πράγμα όπου δεν υπάρχει ο Θεός, αφού είναι μεγαλύτερος απ' όλα και κρατά όλους μέσα στο χέρι Του.

63. Αν οι στρατιώτες μένουν πιστοί στον Καίσαρα επειδή τους δίνει τις τροφές, πόσο μάλλον πρέπει να φροντίζομε να ευχαριστούμε ακατάπαυστα με ασίγητα στόματα το Θεό και να είμαστε αρεστοί σ' Αυτόν, ο Οποίος τα πάντα δημιούργησε για τον άνθρωπο;

64. Η ευγνωμοσύνη στο Θεό και η ενάρετη ζωή είναι καρποφορία του ανθρώπου που είναι αρεστή στο Θεό. Οι καρποί της γης δεν γίνονται μέσα σε μία ώρα αλλά με τον καιρό, με βροχές και με καλλιέργεια. Όμοια και η καρποφορία των ανθρώπων στολίζεται με την άσκηση, με τη μελέτη, με

το χρόνο, με την καρτερία, την εγκράτεια και την υπομονή. Και αν με αυτά μερικοί σε θεωρούν ευλαβή, εσύ μην έχεις εμπιστοσύνη στον εαυτό σου όσο βρίσκεσαι στη ζωή και μη νομίζεις για κανένα απ' όσα κάνεις ότι αρέσει στον Θεό. Γιατί πρέπει να γνωρίζεις ότι δεν είναι εύκολο στον άνθρωπο να φυλάξει μέχρι το τέλος την αναμαρτησία.

65. Τίποτε δεν είναι πιο πολύτιμο στον άνθρωπο, όσο ο λόγος. Ο λόγος είναι τόσο δυνατός, ώστε με το λόγο και την ευχαριστία μας λατρεύουμε το Θεό, ενώ με τον άχρηστο και δυσφημιστικό λόγο προκαλούμε την καταδίκη της ψυχής μας. Είναι αναίσθητος ο άνθρωπος που κατηγορεί τη γέννησή του ή κάτι άλλο για τις αμαρτίες του, αφού με την ελεύθερη θέλησή του μεταχειρίζεται λόγο ή έργο πονηρό.

66. Αν φροντίζουμε να θεραπεύουμε τις σωματικές ατέλειες για να μη μας ειρωνεύονται όσοι μας βλέπουν, πολύ περισσότερο είναι μεγάλη ανάγκη να φροντίζουμε να θεραπεύουμε τα πάθη της ψυχής, αφού μέλλουμε να κριθούμε μπροστά στο Θεό. μη βρεθούμε άτιμοι ή καταγέλαστοι. Έχοντας το αυτεξούσιο, μπορούμε να μην πραγματοποιήσουμε τις πονηρές πράξεις που επιθυμούμε, αν το θελήσουμε. είναι στην εξουσία μας να ζούμε με τρόπο που αρέσει στο Θεό. και κανείς ποτέ δεν θα μας εξαναγκάσει να κάνουμε χωρίς τη θέλησή μας κάτι κακό. Έτσι αν αγωνιζόμαστε, θα είμαστε άνθρωποι άξιοι του Θεού και θα ζήσουμε σαν άγγελοι στους ουρανούς.

67. Αν θέλεις, είσαι δούλος των παθών. αν θέλεις, είσαι ελεύθερος και δεν θα υποκύψεις στα πάθη. Γιατί ο Θεός σε έκανε αυτεξούσιο. Και όποιος νικά τα πάθη της σάρκας στεφανώνεται με την αφθαρσία. Αν δεν υπήρχαν τα πάθη, δεν θα υπήρχαν αρετές, ούτε στεφάνια που χαρίζονται από το Θεό στους αξίους.

68. Εκείνοι που δεν βλέπουν το συμφέρον τους αν και γνωρίζουν το αγαθό, έχουν τυφλή την ψυχή τους και έχει πωρωθεί η διακριτική δύναμή τους. Αυτούς δεν πρέπει να τους προσέχουμε, για να μην πέσομε κι εμείς στα πάθη τους από απρονοησία μας, σαν τυφλοί.

69. Εναντίον εκείνων που αμαρτάνουν δεν πρέπει να θυμώνουμε και αν ακόμη διαπράττουν εγκλήματα άξια τιμωρίας. Για χάρη του ίδιου του δικαίου όμως πρέπει να επαναφέρουμε όσους σφάλουν και να τους τιμωρούμε αν τύχει, είτε μόνοι μας είτε μέσω άλλων, αλλά δεν πρέπει να οργιζόμαστε, γιατί η οργή ενεργεί σύμφωνα με το πάθος. δεν κρίνει σωστά και δεν βλέπει το δίκαιο. Γι' αυτό ούτε κι εκείνους που δείχνουν υπερβολική ευσπλαχνία προς όσους σφάλουν πρέπει να τους παραδεχόμαστε. αλλά οι κακοί πρέπει να τιμωρούνται για το καλό και τη δικαιοσύνη και όχι σύμφωνα με το πάθος μας, της οργής.

70. Μόνο ό,τι αποκτά η ψυχή είναι σίγουρο και αναφαίρετο. Και αυτό είναι η ενάρετη και αρεστή στο Θεό ζωή και η γνώση και τα καλά έργα. Ενώ ο πλούτος είναι τυφλός οδηγός και ανόητος σύμβουλος. οδηγεί στην απώλεια την αναίσθητη ψυχή του εκείνος που μεταχειρίζεται τον πλούτο με κακό και φιλήδοно τρόπο.

71. Πρέπει οι άνθρωποι ή τίποτε το περιττό να μην αποκτούν, ή αν έχουν, να γνωρίζουν με βεβαιότητα ότι όλα τα πράγματα της ζωής αυτής είναι από τη φύση τους φθαρτά και εύκολα αφαιρούνται και πετιούνται και κομματιάζονται. Επομένως δεν πρέπει να θλίβονται με όσα συμβαίνουν.

72. Γνώριζε ότι οι σωματικοί πόνοι είναι φυσικοί για το σώμα, αφού είναι φθαρτό και υλικό. Πρέπει λοιπόν σ' αυτές τις περιπτώσεις η παιδαγωγημένη ψυχή να προβάλλει ευχαρίστως καρτερία και υπομονή και να μη κατηγορεί το Θεό γιατί έπλασε το σώμα.

73. Εκείνοι που αγωνίζονται στους ολυμπιακούς αγώνες δεν παίρνουν το στεφάνι όταν νικήσουν τον πρώτο ή τον δεύτερο ή τον τρίτο, αλλά όταν νικήσουν όλους τους συναγωνιζομένους. Έτσι και

όποιος θέλει να στεφανωθεί από το Θεό, πρέπει να γυμνάζει τη ψυχή του στη σωφροσύνη. όχι μόνο σε ότι έχει σχέση με το σώμα, αλλά και στα σχετικά με τα κέρδη και τις αρπαγές και το φθόνο και τις τροφές και τη ματαιοδοξία και τις κατηγορίες και τους θανάτους και όλα τα παρόμοια.

74. Να μην ακολουθούμε την ενάρετη και θεάρεστη διαγωγή για να μας επαινέσουν οι άνθρωποι, αλλά για τη σωτηρία της ψυχής ας προτιμήσουμε την ενάρετη ζωή. Γιατί κάθε ημέρα ο θάνατος είναι μπροστά στα μάτια μας και τα ανθρώπινα είναι αβέβαια και σκοτεινά.

75. Στην εξουσία μας είναι να ζήσουμε με σωφροσύνη. το να γίνουμε όμως πλούσιοι δεν είναι στην εξουσία μας. Τι λοιπόν; Πρέπει να καταδικάσουμε την ψυχή μας για χάρη μιας λιγόκαιρης φαντασίας του πλούτου που δεν είναι στην εξουσία μας να αποκτήσουμε; Και να είναι ο πλούτος το μόνο που επιθυμούμε; Πόσο ανόητα τρέχουμε χωρίς να γνωρίζουμε ότι πρώτη απ' όλες τις αρετές είναι η ταπεινοφροσύνη, όπως και πρώτο απ' όλα τα πάθη είναι η γαστριμαργία και η επιθυμία των υλικών πραγμάτων!

76. Πρέπει να έχουμε υπόψη ακατάπαυστα οι φρόνιμοι άνθρωποι ότι με το να υποφέρομε μικρούς και λιγόκαιρους κόπους στη ζωή, πολύ μεγάλη χαρά και ευχαρίστηση απολαμβάνουμε μετά το θάνατο. Γι' αυτό εκείνος που πολεμά κατά των παθών του και θέλει να στεφανωθεί από το Θεό, αν πέσει σε αμαρτία, ας μη χάσει το θάρρος του και μείνει στη πτώση του απελπισμένος, αλλά να σηκωθεί και ν' αρχίσει πάλι να αγωνίζεται και να φροντίσει να στεφανωθεί. Και αν ξαναπέσει, πρέπει μέχρι την τελευταία αναπνοή να σηκώνεται. Γιατί οι σωματικοί κόποι είναι όπλα και μέσα για ν' αποκτήσουμε τις αρετές και σώζουν την ψυχή.

77. Οι θλίψεις και τα λυπηρά που συμβαίνουν στη ζωή, γίνονται αφορμή στους ανδρείους και άξιους αγωνιστές να στεφανωθούν από το Θεό. Γι' αυτό πρέπει στη ζωή τους να γίνουν σαν νεκροί για όλα τα βιοτικά πράγματα. γιατί ο νεκρός δεν θα φροντίσει ποτέ για τίποτε αυτού του κόσμου.

78. Δεν πρέπει η λογική και αγωνιζόμενη ψυχή, ευθύς αμέσως να φοβάται και να δειλιάζει απέναντι στα πάθη, γιατί έτσι θα θεωρηθεί δειλή και θα περιφρονηθεί. Γιατί η ψυχή που ταραίζεται από τις φαντασίες της ζωής, απομακρύνεται από τα πρόποντα. Στα αιώνια αγαθά προηγούνται οι αρετές της ψυχής μας, ενώ στις αιώνιες κολάσεις αιτία είναι οι θεληματικές κακίες των ανθρώπων.

79. Ο λογικός άνθρωπος πολεμείται δια μέσου των αισθήσεων από τα ψυχικά πάθη. Πέντε είναι οι αισθήσεις του σώματος: όραση, όσφρηση, ακοή, γεύση, αφή. Υποκύπτοντας μέσω των αισθήσεων αυτών στα τέσσερα πάθη αιχμαλωτίζεται η άθλια ψυχή. Κι είναι αυτά τα τέσσερα πάθη της ψυχής: κενοδοξία, χαρά, θυμός, δειλία. Όταν λοιπόν ο άνθρωπος με τη φρόνηση και την επανειλημμένη σκέψη σαν καλός στρατηγός γίνει κύριος των παθών και τα νικήσει, δεν πολεμείται πλέον από αυτά, αλλά έχει ειρήνη στην ψυχή του και στεφανώνεται από το Θεό ως νικητής.

80. Από εκείνους που διανυκτερεύουν στα πανδοχεία, μερικοί βρίσκουν κρεβάτια. άλλοι δεν έχουν κρεβάτι. κοιμούνται στο πάτωμα και εντούτοις ροχαλίζουν όπως κι εκείνοι που κοιμούνται σε κρεβάτι. Κι όταν περάσει η νύχτα, πρωί- πρωί αφήνουν το κρεβάτι τους και το πανδοχείο και φεύγουν όλοι μαζί, έχοντας μόνο τα πράγματά τους. Κατά τον ίδιο τρόπο και όλοι όσοι γεννιούνται σ' αυτόν τον κόσμο, και οι φτωχοί και οι πλούσιοι και επίσημοι, βγαίνουν από την ζωή σαν από πανδοχείο, χωρίς να παίρνουν μαζί τους τίποτε από τις απολαύσεις του βίου και από τα πλούτη τους, παρά μόνον τα έργα τους, καλά ή κακά, όσα έκαναν στη ζωή τους.

81. Αν κατέχεις καμιά υψηλή εξουσία, μη φοβηρίσεις εύκολα κανέναν με θάνατο, έχοντας υπόψη σου ότι και συ φυσικώς είσαι υποκείμενος στο θάνατο και ότι η ψυχή βγάζει από πάνω της το σώμα σαν τελευταίο ένδυμα. Αυτό έχοντας υπόψη σου να εξασκείσαι πάντοτε στην πραότητα και να ευεργετείς, ευχαριστώντας πάντοτε το Θεό. Γιατί εκείνος που δεν ευσπλαχνίζεται τους άλλους δεν έχει αρετή πάνω του.

82. Το θάνατο, είναι αδύνατο και δεν υπάρχει τρόπος να τον αποφύγομε. Αυτό το γνωρίζουν οι πραγματικά στοχαστικοί άνθρωποι και γυμνασμένοι στις αρετές και στις θεάρεστες σκέψεις, και δέχονται το θάνατο χωρίς στεναγμούς και φόβο και υπερβολική λύπη, έχοντας υπόψη ότι δεν μπορούν να τον αποφύγουν και ότι μ' αυτόν γλυτώνουν από τα κακά και δυσάρεστα του βίου.

83. Εκείνους που έχουν λησμονήσει ολότελα την ενάρετη ζωή που είναι αρεστή στο Θεό και δεν πιστεύουν τις σωστές και θεάρεστες διδασκαλίες, δεν πρέπει να τους μισούμε αλλά μάλλον να τους συμπονούμε, γιατί είναι βλαμμένη η διακριτική δύναμη της ψυχής τους και είναι τυφλή η καρδιά και η διάνοιά τους. Αυτοί χάνονται γιατί από άγνοια δέχτηκαν το κακό ως καλό και δεν γνωρίζουν το Θεό οι τρισάθλιοι και μωροί.

84. Να αποφεύγεις να μιλάς για την αρετή και την ευσέβεια στους πολλούς. Δεν το λέω αυτό από φθόνο, αλλά γιατί κατά την γνώμη μου θα φανείς γελοίος στους ανόητους. Το όμοιο χαιρέται με το όμοιό του. Οι λόγοι για την αρετή και την ευσέβεια έχουν λίγους ακροατές και ίσως εντελώς μετρημένους. Καλύτερα να μην μιλάς, παρεκτός μόνο εκείνα που θέλει ο Θεός για την σωτηρία του ανθρώπου.

85. Η ψυχή πάσχει μαζί με το σώμα, ενώ το σώμα δεν πάσχει μαζί με την ψυχή. Λόγου χάρη, όταν κόβεται το σώμα, υποφέρει και η ψυχή. Όταν το σώμα είναι δυνατό και γερό, συνευχαρισιέται το παθητικό μέρος της ψυχής. Όταν όμως σκέφτεται η ψυχή, δεν σκέφτεται και το σώμα, αλλά μένει μόνο του κατά μέρος, γιατί η σκέψη είναι ιδιότητα της ψυχής. Όπως και η άγνοια, η υπερηφάνεια, η απιστία, η πλεονεξία, το μίσος, ο φθόνος, η οργή, η αδιαφορία, η κενοδοξία, η επιθυμία της τιμής, η διχόνοια και η αίσθηση του καλού. όλα αυτά τα ενεργεί η ψυχή.

86. Έχοντας το νου σου στο Θεό, να είσαι ευσεβής, δηλαδή χωρίς φθόνο, αγαθός, εγκρατής, πράος, να δίνεις όσο μπορείς, να είσαι κοινωνικός, ειρηνικός και τα παρόμοια, Γιατί αυτή είναι η αναφαίρετη περιουσία της ψυχής, το να είσαι αρεστός στο Θεό με τις παραπάνω αρετές. με το να μην κρίνεις κανένα, ούτε να λες ότι ο τάδε είναι κακός και αμαρτήσε, αλλά καλύτερα να αναζητείς τα δικά σου αμαρτήματα και να εξετάζεις τη ζωή σου αν είναι αρεστή στο Θεό. Τι μας ενδιαφέρει αν ο άλλος είναι κακός;

87. Ο αληθινός άνθρωπος φροντίζει να είναι ευσεβής. Και ευσεβής είναι εκείνος που δεν επιθυμεί τα ξένα πράγματα. Ξένα για τον άνθρωπο είναι όλα τα κτίσματα, και σαν εικόνα του Θεού που είναι, όλα τα περιφρονεί. Γίνεται ο άνθρωπος εικόνα του Θεού όταν ζει ορθά και θεάρεστα. Αυτό δεν μπορεί να γίνει, αν δεν απομακρυνθεί ο άνθρωπος από τις μέριμνες της ζωής. Εκείνος που έχει νου που αγαπά το Θεό, γνωρίζει πόση ψυχική ωφέλεια και ευλάβεια προέρχεται από αυτό. Ο θεοσεβής άνθρωπος δεν κατηγορεί κανένα για τις αμαρτίες του παρά μόνο τον εαυτό του. Και αυτό είναι σημάδι σωτηρίας της ψυχής.

88. Όσοι φροντίζουν να αποκτήσουν τα πρόσκαιρα αγαθά ακόμη και με την βία, και αγαπούν τα έργα της κακίας αψηφώντας το θάνατο και την απώλεια της ψυχής τους, χωρίς να βλέπουν οι άθλιοι το συμφέρον τους, τούτοι δεν λογαριάζουν τι υποφέρουν οι άνθρωποι μετά το θάνατο από την κακία.

89. Η κακία είναι πάθος που βρίσκεται στην ύλη. Της κακίας όμως δεν είναι αίτιος ο Θεός. Αυτός έδωσε στους ανθρώπους γνώση και επιτηδειότητα και την ιδιότητα να διακρίνουν το καλό από το κακό και αυτεξουσιότητα. Αυτό που γεννά όλα τα πάθη της κακίας είναι η αμέλεια και η σκηνηρία των ανθρώπων. ο Θεός δεν φταίει διόλου σ' αυτό. Από την κακή τους προαίρεση οι δαίμονες έγιναν πονηροί, όπως και οι περισσότεροι άνθρωποι.

90. Ο άνθρωπος που είναι αχώριστος από την ευσέβεια, δεν επιτρέπει να εισχωρήσει κρυφά η κακία

στην ψυχή του. Όταν απουσιάζει η κακία, τότε η ψυχή ούτε κίνδυνο έχει, ούτε βλάπτεται από τίποτε. Τέτοιους ανθρώπους ούτε απαίσιος δαίμονας, ούτε κακή μοίρα τους κυριεύει, γιατί ο Θεός τους γλυτώνει από κινδύνους και ζουν χωρίς να υποστούν βλάβη, θείοι και έξοχοι. Και αν κανείς επαινέσει έναν τέτοιο άνθρωπο, αυτός γελά μέσα του γι' αυτούς που τον επαινούν. Και αν κανείς τον κατηγορεί, δεν δικαιολογείται σε όσους τον κατηγορούν. ούτε καν αγανακτεί για ό,τι του λένε.

91. Η κακία ακολουθεί την ανθρώπινη φύση όπως η σκουριά το χαλκό και η ακαθαρσία το σώμα. Αλλά ούτε ο χαλκουργός έκανε τη σκουριά, ούτε οι γονείς την ακαθαρσία. Έτσι ούτε την κακία την έκανε ο Θεός. Έδωσε γνώση στον άνθρωπο και δύναμη να διακρίνει για να αποφύγει το κακό, γνωρίζοντας ότι βλάπτεται από το κακό και τιμωρείται. Πρόσχευε λοιπόν μήπως δει κανένα να είναι ευτυχής μέσα σε εξουσία και πλούτο και τον καλοτυχίσει, παρασυρόμενος από τον δαίμονα. Αλλά ευθύς να βάλεις το θάνατο μπροστά στα μάτια σου και ποτέ δεν θα επιθυμήσεις κανένα κακό ή γήινο.

92. Ο Θεός μας στα επουράνια χάρισε την αθανασία και τα επίγεια τα έβαλε μέσα στην μεταβολή. Στο σύμπαν δώρισε ζωή και κίνηση. Όλα αυτά για χάρη του ανθρώπου. Γι' αυτό να μην παρασύρεσαι από τα εξωτερικά φαινόμενα του βίου που υποβάλλει στο νου σου ο διάβολος – γιατί αυτός είναι που υποβάλλει στην ψυχή τις πονηρές ενθυμήσεις-, αλλά ευθύς να θυμάσαι τα ουράνια αγαθά και να λες στον εαυτό σου: «Αν θέλω, μπορώ να νικήσω κι αυτό το πάθος. Δε θα νικήσω όμως αν θέλω να πετύχω την δική μου όρεξη». Έτσι λοιπόν να ασκείσαι, γιατί έτσι μπορείς να σώσεις την ψυχή σου.

93. Ζωή είναι η ένωση και σχέση του νου, της ψυχής και του σώματος. Ο θάνατος δεν είναι καταστροφή αυτών που ενώθηκαν, αλλά διάλυση της γνώσεώς τους. Γιατί μέσα στο Θεό διατηρούνται όλα και μετά τη διάλυσή τους.

94. Ο νους δεν είναι ψυχή αλλά δωρεά του Θεού που σώζει τη ψυχή και προηγείται και την συμβουλεύει – δηλαδή ο νους που είναι ευάρεστος στο Θεό. Τη συμβουλεύει λοιπόν, τα πρόσκαιρα και υλικά και φθαρτά να τα καταφρονήσει και να ερωτευθεί τα αιώνια και άφθαρτα και άυλα αγαθά. Και ενώ θα ζει με το σώμα στη γη, να κατανοεί με το νου και να θεωρεί όλα τα ουράνια και τα σχετικά με το Θεό. Ο θεοφιλής λοιπόν νους είναι ευεργέτης και σωτηρία της ψυχής του ανθρώπου.

95. Η ψυχή όταν ενωθεί με το σώμα, ευθύς από την λύπη και την ηδονή σκοτίζεται και χάνεται. Και είναι η λύπη και η ηδονή σαν τους χυμούς του σώματος. Ο νους που αγαπά το Θεό κάνει το αντίθετο. στενοχωρεί το σώμα και σώζει την ψυχή, σαν γιατρός που κατακόβει και καυτηριάζει τα σώματα.

96. Όσες ψυχές δεν έχουν ηνίοχο το λογικό και δεν κυβερνιούνται από το νου, για να σφίγγει και να αναχαιτίζει και να κυβερνά τα πάθη τους, δηλ. τη λύπη και την ηδονή, αυτές οι ψυχές χάνονται σαν τα άλογα ζώα, με το να παρασύρεται η λογική δύναμη της ψυχής από τα πάθη σαν τον ηνίοχο που νικήθηκε από τα άλογα του αμαξίου.

97. Πολύ μεγάλη ασθένεια της ψυχής και αφανισμός και καταστροφή είναι το να μην γνωρίζει το Θεό, που όλα τα δημιούργησε για τον άνθρωπο και του δώρισε το νου και το λογικό, με τα οποία πετώντας ο άνθρωπος, ενώνεται με τον Θεό και Τον εννοεί και Τον δοξάζει.

98. Η ψυχή βρίσκεται μέσα στο σώμα, στην ψυχή βρίσκεται ο νους και μέσα στο νου βρίσκεται το λογικό. Με αυτά στοχαζόμαστε και δοξολογούμε το Θεό, ο Οποίος παρέχει στην ψυχή την αθανασία, την αφθαρσία και την αιώνια απόλαυση. Επειδή ο Θεός σε όλα τα όντα, μόνο από αγαθότητα, χάρισε την ύπαρξη.

99. Ο Θεός αφού έκανε τον άνθρωπο αυτεξούσιο, ως πλουσιόδωρος και αγαθός που είναι, του έδωσε και την δύναμη, αν θέλει, να γίνεται αρεστός σ' Αυτόν. Και αρέσει στο Θεό το να μην υπάρχει κακία στους ανθρώπους. Αν τώρα οι άνθρωποι επαινούν τα καλά έργα και τις αρετές της αγίας ψυχής που αγαπά το Θεό και κατηγορούν τις αισχρές και πονηρές πράξεις, πόσο μάλλον ο Θεός, ο Οποίος θέλει τη σωτηρία του ανθρώπου;

100. Τα αγαθά από τον αγαθό Θεό τα παίρνει ο άνθρωπος. γι' αυτό το σκοπό και δημιουργήθηκε από το Θεό. Τα κακά επισύρει ο άνθρωπος ο ίδιος στον εαυτό του εξαιτίας της κακίας, της επιθυμίας και της αναισθησίας του.

101. Η ασυλλόγιστη ψυχή, ενώ είναι αθάνατη και κυριαρχεί πάνω στο σώμα, γίνεται δούλη του σώματος με τις ηδονές και δεν εννοεί ότι η σωματική απόλαυση είναι βλάβη της ψυχής. Πέφτοντας σε αναισθησία και μωρία, φροντίζει μόνο για τις απολαύσεις του σώματος.

102. Ο Θεός είναι αγαθός, ο άνθρωπος είναι πονηρός. Κανένα κακό δεν υπάρχει στον ουρανό, κανένα καλό δεν υπάρχει πάνω στη γη. Ο λογικός άνθρωπος διαλέγει το καλύτερο και γνωρίζει το Θεό των όλων και Τον ευχαριστεί και Τον υμνεί. και όσο ζει αποστρέφεται το σώμα του και δεν επιτρέπει στον εαυτό του να εκτελέσει τις πονηρές επιθυμίες του, γιατί γνωρίζει ότι έχουν την δύναμη να οδηγούν τον άνθρωπο στην απώλεια.

103. Ο πονηρός άνθρωπος αγαπά την πλεονεξία και περιφρονεί τη δικαιοσύνη και την αρετή. και ούτε την αβεβαιότητα και την ακαταστασία και το λιγόχρονο της ζωής συλλογίζεται, ούτε τον θάνατο που είναι αναπόφευκτος και δεν μπορεί κανείς με δώρα να τον δελεάσει. Αν είναι γέροντας αισχρός και ασυλλόγιστος, τότε είναι σαν το σάπιο ξύλο που δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε τίποτε.

104. Όταν έχουμε πρώτα δοκιμάσει εκείνα που μας λυπούν και μας στενοχωρούν, τότε αισθανόμαστε τη χαρά και την ηδονή. Λόγου χάρη, δεν πίνει κανείς ευχάριστα αν δεν διψάσει, ούτε τρώει ευχάριστα αν δεν πεινάσει, ούτε κοιμάται μ' ευχαρίστηση αν δεν νυστάξει πάρα πολύ, ούτε χαιρέται πραγματικά αν πρωτίτερα δεν λυπηθεί. Έτσι ούτε τα αιώνια αγαθά θα απολαύσομε αν δεν καταφρονήσομε τα πρόσκαιρα και λιγόκαιρα.

105. Το λογικό είναι υπηρέτης του νου. Ό,τι θέλει ο νους, εξηγεί και εκφράζει το λογικό.

106. Ο νους βλέπει τα πάντα, ακόμα και τα επουράνια. τίποτε δεν τον σκοτεινιάζει παρά μόνο η αμαρτία. Στον καθαρό νου τίποτε δεν είναι ακατανόητο, όπως και για τον λόγο τίποτε δεν υπάρχει που να μην μπορεί να το εκφράσει.

107. Ο άνθρωπος εξαιτίας του σώματος είναι θνητός, αλλά εξαιτίας του νου και του λογικού είναι αθάνατος. Ενώ σωπαίνεις σκέφτεσαι, κι όταν σκεφτείς μιλάς, γιατί μέσα στη σιωπή ο νους γεννά το λόγο. Ευχάριστος λόγος που προσφέρεται στο Θεό, είναι σωτηρία του ανθρώπου.

108. Εκείνος που μιλάει τα ασυλλόγιστα δεν έχει νου, γιατί δε μιλά έπειτα από σκέψη. Αλλά σκέψου και κοίταξε τι συμφέρει να κάνεις για τη σωτηρία της ψυχής σου.

109. Ο λόγος που βγαίνει από το νου έπειτα από σκέψη και είναι ψυχωφελής, είναι δωρεά του Θεού. Αντίθετα, ο λόγος που είναι γεμάτος φλυαρία και συζητεί για το μέγεθος και τις διαστάσεις του ουρανού και της γης και πόσο μεγάλος είναι ο ήλιος και τα άστρα, είναι εφεύρημα ανθρώπου που ματαιοπονει. Γιατί ζητά εκείνα που δεν ωφελούν, κομπάζοντας μάταια, σαν να θέλει να αντλήσει νερό με το κόσκινο. Αυτά όμως δεν είναι δυνατό να τα βρουν οι άνθρωποι.

110. Κανένας δε βλέπει τον ουρανό και δεν μπορεί να εννοήσει όσα αυτός περιέχει, παρά μόνο ο

άνθρωπος που φροντίζει να ζει ενάρετα και συλλογίζεται και δοξάζει Εκείνον που τον έπλασε για να τον σώσει και να του χαρίσει τη ζωή. Γιατί γνωρίζει αυτός ο άνθρωπος που αγαπά το Θεό ότι χωρίς το Θεό τίποτε δεν υπάρχει. Ο Θεός είναι σε κάθε τόπο και σε κάθε πράγμα, επειδή είναι απεριόριστος.

111. Όπως βγαίνει ο άνθρωπος από την κοιλιά της μητέρας του, έτσι βγαίνει γυμνή και η ψυχή από το σώμα. Άλλη καθαρή και φωτεινή, άλλη λερωμένη από τα σφάλματα και άλλη μαύρη από τις πολλές αμαρτίες της. Γι' αυτό η ψυχή που χρησιμοποιεί ορθά το λογικό της και αγαπά το Θεό, βάζει στο νου της και συλλογίζεται τα μετά θάνατον κακά και ζει με ευσέβεια για να μην καταδικαστεί και πέσει μέσα σ' αυτά. Εκείνοι που απιστούν, ζουν με ασέβεια και αμαρτάνουν, περιφρονώντας οι ανόητοι τα μετά θάνατον.

112. Όπως όταν βγει ο άνθρωπος από την κοιλιά της μητέρας του δεν θυμάται τίποτε από τη ζωή που είχε εκεί, έτσι και όταν βγεις από το σώμα δεν θυμάσαι τα του σώματος.

113. Όπως όταν βγεις από την κοιλιά της μητέρας σου, γίνεται καλύτερο και μεγαλύτερο το σώμα σου, έτσι όταν βγεις από το σώμα καθαρός και χωρίς κηλίδες, θα είσαι καλύτερος και άφθαρτος διαμένοντας στους ουρανούς.

114. Όπως όταν τελειοποιηθεί το έμβρυο μέσα στην κοιλιά της μητέρας, είναι ανάγκη να γεννηθεί, έτσι και η ψυχή όταν συμπληρώσει μέσα στο σώμα το όριο που έχει θέσει ο Θεός, είναι ανάγκη να βγει από το σώμα.

115. Όπως μεταχειριστείς την ψυχή σου όσο βρίσκεται στο σώμα σου, κατά τον ίδιο τρόπο θα σε μεταχειριστεί και αυτή όταν βγει από το σώμα. Εκείνος που περιποιήθηκε το σώμα του πλούσια και τρυφλά, προξενεί κακό στον εαυτό του μετά τον θάνατο, γιατί καταδίκασε την ψυχή του ως ανόητος.

116. Όπως το έμβρυο όταν βγει από την κοιλιά της μητέρας του πρόωρα δεν μπορεί να επιβιώσει, έτσι και η ψυχή όταν βγει από το σώμα χωρίς να έχει φτάσει στη γνώση του Θεού με την ενάρετη ζωή της, δεν μπορεί να σωθεί ή να ενωθεί με το Θεό.

117. Το σώμα όταν ενώνεται με την ψυχή, βγαίνει από το σκοτάδι της κοιλιάς στο φως. Και η ψυχή όταν ενώνεται με το σώμα, δεσμεύεται στο σκοτάδι του σώματος. Γι' αυτό πρέπει να μισούμε και να παιδεύουμε το σώμα σαν εχθρό και αντίπαλο της ψυχής. Γιατί τα άφθονα και ορεκτικά φαγητά διεγείρουν τα πάθη της κακίας στους ανθρώπους. ενώ η εγκράτεια στο φαγητό μετριάζει τα πάθη και σώζει την ψυχή.

118. Η όραση του σώματος είναι τα μάτια ενώ η όραση της ψυχής είναι ο νους. Και όπως το σώμα χωρίς τα μάτια είναι τυφλό και δεν βλέπει τον ήλιο που φωτίζει την γη και την θάλασσα, έτσι και η ψυχή που δεν έχει καλό και φρόνιμο νου και ενάρετη ζωή, είναι τυφλή και δεν κατανοεί τον Θεό, τον δημιουργό και ευεργέτη των όλων, ούτε Τον δοξάζει, ούτε μπορεί να απολαύσει την αφθαρσία Του και τα αιώνια αγαθά.

119. Αναισθησία και μωρία της ψυχής είναι η άγνοια του Θεού. Γιατί το κακό γεννιέται από την άγνοια, ενώ το αγαθό έρχεται στους ανθρώπους από τη γνώση του Θεού και σώζει την ψυχή. Αν λοιπόν δεν προσπαθείς να πραγματοποιείς τα δικά σου θελήματα, αλλά παραμένεις άγρυπνος και γνωρίζεις το θέλημα του Θεού, τότε έχεις το νου σου προσηλωμένο στις αρετές. Αν όμως φροντίζεις να κάνεις τις κακές σου επιθυμίες για χάρη της ηδονής, τότε είσαι σαν μεθυσμένος από την άγνοια του Θεού και χάνεσαι σαν τα άλογα ζώα, γιατί δεν συλλογίζεσαι τις μετά θάνατον τιμωρίες.

120. Πρόνοια είναι εκείνα που γίνονται κατά θεία φυσική αιτία, όπως η ανατολή και δύση του ηλίου καθημερινά και η καρποφορία της γης. Έτσι και νόμος λέγεται εκείνο που γίνεται σύμφωνα με μία ανθρώπινη φυσική ανάγκη. Όλα έγιναν για χάρη του ανθρώπου.

121. Όσα κάνει ο Θεός, επειδή είναι αγαθός, τα κάνει για χάρη του ανθρώπου. Όσα κάνει ο άνθρωπος είτε καλά είτε κακά, τα κάνει για χάρη του εαυτού του. Και για να μην θαυμάζεις την ευτυχία των κακών ανθρώπων, έχε υπόψη σου ότι και οι πόλεις διατηρούν και τρέφουν τους δήμιους χωρίς να τους επαινούν για την κακή τους ιδιότητα, αλλά με αυτούς τιμωρούν τους κακοποιούς. Έτσι και ο Θεός επιτρέπει στους κακούς να φέρονται δυναστικά στους άλλους, ώστε με αυτούς να τιμωρούνται οι ασεβείς. Στο τέλος κι αυτούς τους καταδικάζει, επειδή τυράννησαν τους ανθρώπους όχι ως υπηρέτες του Θεού, αλλά ως δούλοι της δικής τους κακίας.

122. Αν οι ειδωλολάτρες γνώριζαν τι σέβονται, δεν θα πλανιόνταν οι άθλιοι μακριά από την αληθινή πίστη, αλλά βλέποντας την ευπρέπεια και την τάξη και την πρόνοια εκείνων που έκανε και κάνει συνεχώς ο Θεός, θα γνώριζαν Εκείνον που έκανε όλα αυτά για χάρη του ανθρώπου.

123. Ο άνθρωπος σαν κακός και άδικος που είναι, μπορεί και να σκοτώσει άνθρωπο. Ο Θεός όμως δεν παύει να χαρίζει ζωή στους ανάξιους. Ως πλουσιόδωρος και αγαθός από την φύση Του, θέλησε να γίνει ο κόσμος και έγινε. Και αυτό γίνεται για χάρη του ανθρώπου και για τη σωτηρία του.

124. Άνθρωπος είναι εκείνος που εννόησε τι είναι το σώμα, ότι δηλαδή είναι φθαρτό και λιγόχρονο. Ένας τέτοιος άνθρωπος εννοεί και την ψυχή ότι έχει θείκη καταγωγή, ότι είναι αθάνατη και πνοή του Θεού και ότι για δοκιμασία και θέωση συνδέθηκε με το σώμα. Εκείνος που εννόησε τι είναι η ψυχή, ζει με σωστό και θεάρεστο τρόπο και δεν υπακούει στο σώμα του, αλλά βλέποντας νοερά το Θεό σκέφτεται και τα αιώνια αγαθά που χαρίζει ο Θεός στη ψυχή.

125. Ο Θεός ως αγαθός και πλουσιόδωρος, έδωσε στον άνθρωπο το δικαίωμα και την ελευθερία να κάνει το καλό ή το κακό. Του έδωσε ακόμη και γνώση για να παρατηρεί τον κόσμο και τα δημιουργήματα και να γνωρίσει Εκείνον που όλα τα δημιούργησε για χάρη του ανθρώπου. Στο βέβηλο όμως και ασεβή, επιτρέπεται να θέλει και να μην εννοεί τον Θεό. Μπορεί δηλαδή και να απιστεί και να μην κατορθώνει να μάθει την αλήθεια και να φρονεί αντίθετα προς αυτή. Τόση εξουσία έχει ο άνθρωπος πάνω στο καλό και στο κακό.

126. Προσταγή του Θεού είναι όσο μεγαλώνει το σώμα, να γεμίζει η ψυχή από νου, για να βλέπει ο άνθρωπος το καλό και το κακό και να διαλέξει. Η ψυχή όμως που δεν διαλέγει το καλό, δεν έχει νου. Επομένως όλα τα σώματα έχουν ψυχή, δεν έχουν όμως όλες οι ψυχές, νου. Γιατί ο νους που αγαπά το Θεό υπάρχει στους φρόνιμους και όσιους και δίκαιους και καθαρούς και αγαθούς και ελεήμονες και ευσεβείς. Και η παρουσία τέτοιου νου βοηθά τον άνθρωπο να πλησιάσει το Θεό.

127. Ένα πράγμα μόνο δεν είναι δυνατό στον άνθρωπο, το να είναι αθάνατος (δηλαδή κατά το σώμα, επειδή η ψυχή είναι αθάνατη. αλλά και το σώμα μετά την ανάσταση των νεκρών θα γίνει αθάνατο). Να ενωθεί όμως με το Θεό του είναι δυνατό, αν καταλάβει ότι μπορεί να ενωθεί. Γιατί ο άνθρωπος που θέλει και σταχάζεται και πιστεύει και αγαπά, με την ενάρετη ζωή του γίνεται αχώριστος σύντροφος του Θεού.

128. Το μάτι του ανθρώπου μόνο τα φαινόμενα και ορατά βλέπει. Ο νους παρατηρεί και εννοεί τα αόρατα. Γιατί ο νους που αγαπά το Θεό είναι φως της ψυχής. και όποιος έχει νου θεοφιλή, είναι φωτισμένη η καρδιά του και βλέπει το Θεό νοερά.

129. Κανένας αγαθός άνθρωπος δεν είναι αισχρός. Αλλά εκείνος που δεν είναι καλός, είναι σπωσδήποτε κακός και φίλος του σώματος. Πρώτη αρετή του ανθρώπου είναι η περιφρόνηση της σάρκας. Γιατί ο αποχωρισμός από τα πρόσκαιρα και φθαρτά και υλικά, που γίνεται με τη θέλησή

μας και όχι εξαιτίας της φτώχειας, μας κάνει κληρονόμους των αιώνιων και αθανάτων αγαθών.

130. Ο άνθρωπος που έχει νου γνωρίζει τον εαυτό του τι είναι, ότι δηλαδή ως άνθρωπος είναι φθαρτός. Εκείνος που γνωρίζει τον εαυτό του, γνωρίζει ότι όλα είναι δημιουργήματα του Θεού και δημιουργήθηκαν για την σωτηρία του ανθρώπου. Είναι στην εξουσία του ανθρώπου να εννοήσει τα πάντα και να πιστέψει σωστά. Και γνωρίζει ασφαλώς ένας τέτοιος άνθρωπος ότι εκείνοι που περιφρονούν τα βιοτικά πράγματα ελάχιστα κοπιάζουν, ενώ κερδίζουν απόλαυση και ανάπαυση αιώνια από το Θεό μετά το θάνατο.

131. Όπως το σώμα χωρίς την ψυχή είναι νεκρό, έτσι και η ψυχή χωρίς την επιτηδειότητα να νοεί, είναι ακαλλιέργητη και άχρηστη και δεν μπορεί να γίνει κληρονόμος του Θεού.

132. Απ' όλα τα δημιουργήματα ο Θεός ακούει μόνο τον άνθρωπο, μόνο στον άνθρωπο φανερώνεται. Φιλάνθρωπος είναι ο Θεός όπου και αν είναι και φέρεται πάντοτε ως Θεός. Μόνον ο άνθρωπος είναι αντάξιος προσκυνητής του Θεού. Για χάρη του ανθρώπου ο Θεός μεταμορφώνεται.

133. Ο Θεός για χάρη του ανθρώπου έπλασε τα πάντα, τον ουρανό με τα ουράνια σώματα που τον στολίζουν, όπως και τη γη που οι άνθρωποι καλλιεργούν για τον εαυτό τους. Εκείνοι που δεν αισθάνονται την τόσο μεγάλη πρόνοια του Θεού, είναι ανόητοι.

134. Το καλό δε φαίνεται, όπως και τα ουράνια. Το κακό είναι φανερό, όπως και τα επίγεια. Καλό είναι εκείνο που δεν συγκρίνεται με τίποτε. Ο άνθρωπος που έχει φρόνηση διαλέγει το καλύτερο. Γιατί μόνον ο άνθρωπος μπορεί να εννοήσει το Θεό και τα δημιουργήματά Του.

135. Ο νους φανερώνεται μέσα στην ψυχή, ενώ η υλική φύση φανερώνεται στο σώμα. Ο νους φέρνει σε θέωση την ψυχή, ενώ η υλική φύση του σώματος διαλύεται. Και σε κάθε σώμα υπάρχει υλική σύσταση, δεν υπάρχει όμως και σε κάθε ψυχή φρόνηση. Γι' αυτό το λόγο και δεν σώζεται κάθε ψυχή.

136. Η ψυχή είναι στον κόσμο, γιατί είναι γεννημένη, ενώ ο νους είναι παραπάνω από τον κόσμο, γιατί είναι αγέννητος. Η ψυχή όμως που αντιλαμβάνεται τα πράγματα του κόσμου και επιθυμεί να σωθεί, κάθε στιγμή έχει ένα νόμο απαράβατο και συλλογίζεται ότι τώρα είναι ο αγώνας, τώρα δίνει εξετάσεις και δεν επιτρέπεται να διακόψει τον κριτή. σκέφτεται ότι η ψυχή σώζεται ή χάνεται για μια μικρή και αισχρή ηδονή.

137. Στη γη δημιουργήθηκε από το Θεό γέννηση και θάνατος, ενώ στον ουρανό πρόνοια και το αμετάβλητο. Και όλα έγιναν για χάρη του ανθρώπου και για τη σωτηρία του. Γιατί ο Θεός ενώ δεν έχει ανάγκη από τίποτε, δημιούργησε για τους ανθρώπους τον ουρανό και τη γη και τα στοιχεία του κόσμου, προσπαθώντας να τους εξασφαλίσει μ' αυτά την απόλαυση κάθε αγαθού.

138. Τα θνητά είναι κατώτερα από τα αθάνατα. Αλλά τα αθάνατα υπηρετούν τα θνητά. με άλλα λόγια τα στοιχεία της φύσεως έγιναν για τον άνθρωπο, εξαιτίας της φιλανθρωπίας και της φυσικής αγαθότητας του Δημιουργού Θεού.

139. Όποιος έγινε φτωχός και δεν μπορεί να βλάψει, δεν λογαριάζεται ως ευσεβής στην πράξη. Εκείνος τώρα που μπορεί να βλάψει και όμως την δύναμή του δεν την μεταχειρίζεται για το κακό, αλλά λυπάται τους ανθρώπους που στέκουν χαμηλότερα, εξαιτίας της ευσέβειάς του προς το Θεό, αυτός δέχεται αμοιβές ωφέλιμες στη ζωή και μετά το θάνατο.

140. Πολλοί είναι οι δρόμοι της σωτηρίας των ανθρώπων από φιλανθρωπία του Θεού. Γίνονται δρόμοι επιστροφής των ψυχών που τις ανεβάζουν στους ουραμούς. Και οι ψυχές των ανθρώπων παίρνουν μετά το θάνατο αμοιβές για την αρετή τους και τιμωρίες για τα αμαρτήματά τους.

141. Ο Υιός είναι μέσα στον Πατέρα, το Πνεύμα μέσα στον Υιό και ο Πατέρας μέσα στον Υιό και το Πνεύμα. Και με την πίστη γνωρίζει ο άνθρωπος όλα τα αόρατα και νοητά. Πίστη είναι η θεληματική συγκατάθεση της ψυχής.

142. Εκείνοι που για κάποιους λόγους ή δύσκολες περιστάσεις αναγκάζονται να κολυμπήσουν και στα μεγαλύτερα ποτάμια, αν είναι προσεκτικοί σώζονται. γιατί κι αν τα ρεύματα τυχαίνει να είναι ορμητικά και μπορούν να τους καταπιούν, πιάνονται απ' οτιδήποτε φυτρώνει στην όχθη και σώζονται. Όσοι όμως βρέθηκαν μεθυσμένοι (όταν παρουσιάστηκε η ανάγκη να πέσουν στο ποτάμι), ακόμη κι αν έχουν σπουδάσει άπειρες φορές στην εντέλεια το κολύμπι, βουλιάζουν κάτω από το ρεύμα και βγαίνουν από τον κύκλο των ζωντανών. Έτσι και η ψυχή όταν πέσει μέσα στον παρασυρμό και τον παραδαρμό των ρευμάτων του βίου, αν δεν ξεζαλιστεί από την κακία των υλικών πραγμάτων και δε σκεφτεί καλά ότι ενώ είναι θεϊκή και αθάνατη συνδέθηκε με το λιγόχρονο και πολυπαθές και θνητό σώμα για να δοκιμαστεί, τραβιέται προς τα κάτω από τις σωματικές ηδονές στην απώλεια. Και περιφρονώντας τον εαυτό της και μεθυσμένη από την άγνοια του Θεού και μη έχοντας συναίσθηση του εαυτού της, χάνεται και βγαίνει από τον κύκλο εκείνων που σώζονται. Γιατί το σώμα πολλές φορές σαν ποτάμι μας συμπαρασύρει σε άτοπες ηδονές.

143. Η λογική ψυχή που είναι στερεωμένη πάνω στην καλή της προαίρεση, διευθύνει σαν καλός ηνίοχος το συναίσθημα και την επιθυμία, τα παράλογα πάθη της, και αφού τα νικήσει και τα συγκρατήσει και κυριαρχήσει πάνω σ' αυτά, στεφανώνεται και αξιώνεται του επουράνιου τρόπου ζωής, παίρνοντάς τον ως αμοιβή της νίκης από τον Δημιουργό της Θεό.

144. Η πραγματικά λογική ψυχή, όταν βλέπει οτι οι πονηροί είναι ευτυχείς και οι ανάξιοι καλοπερνούν, δεν θορυβείται όπως κάνουν οι απερίσκεπτοι άνθρωποι. Γιατί γνωρίζει καλά ότι η τύχη είναι άστατη και ο βίος είναι αβέβαιος και σκοτεινός και η ζωή λιγόχρονη και η θεία δίκη αδωροδόκητη. Και πιστεύει μια τέτοια ψυχή ότι δεν την έχει παραμελήσει ο Θεός, αλλά της χορηγεί την τροφή που χρειάζεται.

145. Η σωματική ζωή και η απόλαυση του βίου με εξουσία και πολύ πλούτο, γίνονται θάνατος της ψυχής. Ενώ ο κόπος και η υπομονή και η στέρηση με ευχαριστία προς τον Θεό και ο θάνατος του σώματος, είναι ζωή και αιώνια απόλαυση της ψυχής.

146. Η λογική ψυχή περιφρονεί τα υλικά και την λιγόχρονη ζωή και στη θέση τους προτιμά την ουράνια απόλαυση και την αιώνια ζωή, που την παίρνει από το Θεό με την ενάρετη ζωή.

147. Όσοι φορούν ρούχα λερωμένα με βρωμερή λάσπη, λερώνουν εκείνους που τους πλησιάζουν. Παρόμοια οι κακοπροαίρετοι άνθρωποι που δεν ζουν με ευσέβεια, όταν συναναστρέφονται με απλούς και άκακους ανθρώπους, μολύνουν την ψυχή τους με τα βρωμερά και άπρεπα λόγια τους.

148. Αρχή της αμαρτίας είναι η επιθυμία, με την οποία χάνεται η λογική ψυχή. Και αρχή σωτηρίας και βασιλείας ουρανών είναι η αγάπη.

149. Ο χαλκός όταν τον παραμελήσουμε, εξαιτίας του χρόνου και της αχρησίας σαπίζει από τη σκουριά και γίνεται άχρηστος και άσχημος. Κατά τον ίδιο τρόπο και η ψυχή όταν μένει αργή και δεν φροντίζει για ενάρετη ζωή και επιστροφή στο Θεό, χωρίζεται με τις κακές πράξεις από τη φύλαξη και τη βοήθεια του Θεού και εξαιτίας της κακίας που προέρχεται από την αμέλεια και τη φροντίδα που έχει μόνο για το σώμα, σαν τον χαλκό καταστρέφεται από τη σκουριά και γίνεται άσχημη και άχρηστη και ακατάλληλη για σωτηρία.

150. Ο Θεός είναι αγαθός και απαθής και αμετάβλητος. Αν κανείς αυτό το θεωρεί εύλογο και αληθές, απορεί όμως πως ο Θεός για τους αγαθούς χαιρείται ενώ τους κακούς τους αποστρέφεται,

και εναντίον εκείνων που αμαρτάνουν οργίζεται, ενώ όταν υπηρετείται και λατρεύεται γίνεται ευμενής, πρέπει να του πούμε ότι ο Θεός ούτε χαίρεται ούτε οργίζεται. γιατί η λύπη και η χαρά είναι πάθη. ούτε με δώρα κολακεύεται, γιατί αυτό θα σήμαινε ότι νικιέται από την ηδονή. Δεν πρέπει να κρίνουμε τον Θεό με ανθρώπινα κριτήρια. Εκείνος είναι αγαθός και ωφελεί μόνο και ουδέποτε βλάπτει, αλλά είναι πάντοτε ο ίδιος απαθής. Ενώ εμείς εφόσον είμαστε αγαθοί ενωνόμαστε με τον Θεό. Κι όταν είμαστε κακοί χωριζόμαστε από Αυτόν, επειδή είμαστε ανόμοιοι. Όταν ζούμε με αρετή ακολουθούμε τον Θεό, όταν όμως γινόμαστε κακοί, κάνουμε εχθρό μας Εκείνον που δεν οργίζεται χωρίς λόγο. γιατί τα αμαρτήματα δεν αφήνουν τον Θεό να μας φωτίζει εσωτερικά, αλλά μας ενώνουν με τιμωρούς δαίμονες. Αν με προσευχές και ελεημοσύνες κερδίζουμε την άφεση των αμαρτιών μας, δεν κολακεύουμε και δεν μεταβάλλουμε το Θεό, αλλά με τα καλά έργα μας και την επιστροφή μας σ' Αυτόν γιατρεύουμε την κακία μας και απολαμβάνουμε πάλι την αγαθότητα του Θεού. Ώστε το να λέμε ότι ο Θεός αποστρέφεται τους κακούς είναι σαν να λέμε ότι ο ήλιος κρύβει το φως του από τους τυφλούς.

151. Η ευσεβής ψυχή γνωρίζει το Θεό των όλων. Επειδή τίποτε άλλο δεν είναι η ευσέβεια παρά να κάνει κανείς το θέλημα του Θεού (και αυτό είναι γνώση του Θεού), να μην έχει δηλ. φθόνο, να έχει σωφροσύνη, να είναι πράος, ευεργετικός όσο μπορεί, κοινωνικός, ειρηνικός και όλα όσα αρέσουν στο θέλημα του Θεού.

152. Η γνώση και ο φόβος του Θεού θεραπεύουν τα πάθη που προξενεί στην ψυχή η ύλη. Όταν η ψυχή δεν γνωρίζει το Θεό, τα πάθη μένουν αθεράπευτα και προκαλούν το σάπισμα της ψυχής. Σαν να έχει χρόνια αγιάτρευτη πληγή η ψυχή σαπίζει από την κακία, πράγμα για το οποίο είναι ανεύθυνος ο Θεός, γιατί έχει δώσει γνώση, εμπειρία και επιτηδειότητα στους ανθρώπους.

153. Τον άνθρωπο τον έχει γεμίσει ο Θεός από γνώση, εμπειρία και επιτηδειότητα, γιατί φροντίζει να τον καθαρίσει από τα πάθη και τη θεληματική κακία και επειδή θέλει να μεταβάλλει τη θνητότητα σε αθανασία λόγω της αγαθότητάς Του.

154. Ο νους που κατοικεί μέσα στην καθαρή και φιλόθεη ψυχή βλέπει το Θεό πραγματικά, τον αγέννητο και αόρατο, τον ανέκφραστο, τον μόνο καθαρό για όσους είναι καθαροί στην καρδιά.

155. Στεφάνι αθανασίας και αρετή και σωτηρία του ανθρώπου είναι να υποφέρει με χαρά και ευχαριστία τις συμφορές που του τυχαίνουν. Το να κυριαρχεί στο θυμό, τη γλώσσα, την κοιλιά και να απέχει από ηδονές, αυτά γίνονται μεγάλη βοήθεια στην ψυχή.

156. Η πρόνοια του Θεού είναι που συγκρατεί τον κόσμο. Και δεν υπάρχει κανένας τόπος στον κόσμο απ' όπου να απουσιάζει η πρόνοια του Θεού. Πρόνοια είναι αυτοδύναμος λόγος του Θεού ο οποίος διαμορφώνει την ύλη που έρχεται στον κόσμο και είναι ο δημιουργός και τεχνίτης όλων όσων γίνονται. Γιατί η ύλη δεν μπορεί να τακτοποιηθεί χωρίς την δημιουργική δύναμη του λόγου, που είναι εικόνα και νους και σοφία και πρόνοια του Θεού.

157. Η επιθυμία που προέρχεται από τις ενθυμήσεις είναι η ρίζα των σκοτεινών παθών. Και η ψυχή όταν είναι μέσα στην κακή επιθυμία αγνοεί τον εαυτό της, ότι είναι «πνοή» του Θεού, και έτσι οδηγείται στην αμαρτία, χωρίς να συλλογίζεται η ανόητη τις μετά θάνατον τιμωρίες.

158. Πολύ μεγάλη κι αγιάτρευτη ασθένεια της ψυχής και καταστροφή της, είναι η αθεΐα και η φιλοδοξία. Γιατί η επιθυμία του κακού στερεί την ψυχή από το αγαθό. Αγαθό είναι το να κάνει ο άνθρωπος πλουσιοπάροχα όλα τα καλά, όσα είναι αρεστά στο Θεό των όλων.

159. Μόνο ο άνθρωπος είναι δυνατό να δεχτεί το Θεό. Επειδή μόνο στον άνθρωπο μιλά ο Θεός, τη νύχτα με όνειρα, την ημέρα με το νου. Και με όλα τα μέσα προλέγει και προμηνύει τα μέλλοντα αγαθά σ' εκείνους τους ανθρώπους που είναι άξιοι Του.

160. Τίποτε δεν είναι δύσκολο σ' εκείνον που πιστεύει και θέλει να εννοήσει το Θεό. Αν τώρα θέλεις επιπλέον να Τον δεις, βλέπε την ευπρέπεια και ευταξία και την πρόνοια όλων όσα έγιναν και γίνονται δια μέσου του λόγου Του. Και όλα για χάρη του ανθρώπου.

161. Άγιος ονομάζεται εκείνος που είναι καθαρός από κακίες και αμαρτήματα. Γι' αυτό είναι πολύ μεγάλο κατόρθωμα της ψυχής και αρέσει στο Θεό, να μην υπάρχει κακία στον άνθρωπο.

162. Όνομα είναι το διακριτικό σημείο ενός από τα πολλά. Γι' αυτό είναι ανοησία να νομίζουμε ότι ενώ ο Θεός είναι Ένας και μόνος, έχει και άλλο όνομα. Γιατί η λέξη Θεός σημαίνει τον Άναρχο, που δημιούργησε τα πάντα για τον άνθρωπο.

163. Αν γνωρίζεις ότι έχεις κάνει πονηρές πράξεις, απόκοψέ τις από την ψυχή σου, με την ελπίδα ότι θα κάνεις καλές πράξεις. Γιατί ο Θεός είναι δίκαιος και φιλόανθρωπος.

164. Γνωρίζει το Θεό και γνωρίζεται από το Θεό, ο άνθρωπος εκείνος που προσπαθεί να είναι αχώριστος από το Θεό. Και αχώριστος του Θεού γίνεται αυτός που είναι σε όλα ενάρτεος και απέχει από κάθε ηδονή, όχι γιατί δεν έχει τα μέσα να την απολαύσει, αλλά γιατί το θέλει ο ίδιος από εγκράτεια.

165. Κάνε καλό σ' εκείνον που σε αδικεί και θα έχεις φίλο το Θεό. Σε κανέναν μην κατηγορείς τον εχθρό σου. Κάνε πράξη με επιμέλεια την αγάπη, τη σωφροσύνη, την υπομονή, την εγκράτεια και τα παρόμοια. Αυτή είναι η γνώση του Θεού. να Τον ακολουθείς με ταπεινοφροσύνη και τα όμοια. Αυτά δεν είναι έργα των τυχόντων αλλά των στοχαστικών ψυχών.

166. Για εκείνους που τολμούν με ασέβεια να λένε έμψυχα τα φυτά και τα λάχανα, γράφω το παρόν κεφάλαιο, για τους απλούστερους προς πληροφωρία τους. Τα φυτά έχουν ζωή φυσική, αλλά δεν έχουν ψυχή. Λογικό ζώο λέγεται ο άνθρωπος, γιατί έχει νου και μπορεί να δεχτεί την επιστήμη και τη γνώση. Τα άλλα ζώα, όσα ζουν στη γη ή στον αέρα, έχουν φωνή, γιατί αναπνέουν, και έχουν ζωή. Και όλα όσα μεγαλώνουν, πεθαίνουν. είναι ζώα, επειδή ζουν και μεγαλώνουν, αλλά ψυχή δεν έχουν. Τέσσερα είδη ζώων υπάρχουν. Άλλα από αυτά είναι αθάνατα και έμψυχα, όπως οι Άγγελοι. Άλλα έχουν νου και ψυχή και πνοή, όπως οι άνθρωποι. Άλλα έχουν πνοή και ψυχή, όπως τα ζώα. Άλλα έχουν μόνο ζωή, όπως τα φυτά. Και η ζωή προκειμένου για φυτά νοείται χωρίς ψυχή και πνοή και νου και αθανασία. Ενώ όλα τα άλλα χωρίς ζωή δεν μπορούν να υπάρξουν. Κάθε ψυχή ανθρώπου κινείται αδιάκοπα από τόπο σε τόπο.

167. Όταν σου έρθει στο νου μια φαντασία ηδονής, πρόσεχε να μη σε παρασύρει αμέσως, κάνε μια μικρή αναβολή και θυμήσου το θάνατο και ότι καλύτερο είναι να έχεις τη συνείδηση ότι νίκησες αυτή την ψεύτικη ηδονή.

168. Όπως η γέννηση του ανθρώπου συνοδεύεται από το πάθος – γιατί ότι γίνεται στη ζωή συνοδεύεται από τη φθορά – έτσι και στο πάθος υπάρχει η κακία. Μην πεις λοιπόν ότι δε μπορούσε ο Θεός να κόψει την κακία. Αυτά τα λένε οι αναισθητοι και μωροί. Δεν ήταν λοιπόν ανάγκη να αποκόψει ο Θεός την ύλη, γιατί τα πάθη αυτά είναι πάθη της ύλης. Και ο Θεός αποβλέποντας στο συμφέρον απέκοψε την κακία από τους ανθρώπους και δώρισε το νου και τη σοφία και γνώση και διάκριση του καλού, για να γνωρίζουμε ότι η κακία μας ζημιώνει και να την αποφεύγουμε. Ο ασυλλόγιστος όμως άνθρωπος ακολουθεί την κακία και καυχιέται γι' αυτήν και αγωνίζεται πιασμένος από αυτήν όπως σε δίχτια. Ποτέ δεν μπορεί να σηκώσει πάνω το κεφάλι του και να δει και να γνωρίσει το Θεό, ο Οποίος τα πάντα δημιούργησε για τη σωτηρία και θέωση του ανθρώπου.

169. Τα θνητά λυπούνται επειδή προγνωρίζουν ότι θα πεθάνουν. Και η αθανασία, επειδή είναι αγαθό, πηγαίνει στις όσιες και ενάρτεες ψυχές. Ενώ ο θάνατος, επειδή είναι κακό, πηγαίνει στην

ανόητη και άθλια ψυχή.

170. Όταν με ευχαριστία πλαγιάσεις στο στρώμα σου, τότε φέρνοντας μπροστά σου τις ευεργεσίες και την τόση πρόνοια του Θεού, γεμίζεις από καλές σκέψεις και χαίρεσαι περισσότερο και ευφραίνεσαι. Και γίνεται ο ύπνος του σώματος, νηφαλιότητα και αγρυπνία της ψυχής. και το κλείσιμο των ματιών σου, αληθινή όραση του Θεού. και η σιωπή σου, κυοφορώντας το αγαθό, προσφέρει ολόψυχα, με πνευματική αίσθηση, δόξα που ανυψώνεται στο Θεό των όλων. Γιατί όταν λείπει η κακία, η ευχαριστία και μόνη της αρέσει στο Θεό παραπάνω από κάθε πολυτελή θυσία. Σ' Αυτόν ανήκει η δόξα στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

Άγιος Ησαΐας ο Αναχωρητής

ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ο όσιος πατέρας μας Ησαΐας ο Αναχωρητής έζησε γύρω στο 370 μ.Χ.. Ήταν σύγχρονος του αββά Μακαρίου του Μεγάλου. Μελετώντας νύχτα και ημέρα τις θείες Γραφές, άντλησε από τις σωτήριες πηγές τους πλούσιο το νερό της πνευματικής σοφίας και έγραψε πολλούς και πάρα πολύ καλούς λόγους πάνω σε διάφορα ψυχωφελή θέματα, ώστε ν' αποτελούν ολόκληρο βιβλίο. Από αυτούς παραθέτουμε εδώ αυτόν τον μικρό λόγο, για χάρη εκείνων που επιθυμούν να προσέχουν και να φυλάγουν το νου τους. Ο λόγος αυτός διδάσκει με συντομία πως να αποκρούμε τις προσβολές των πονηρών λογισμών, για να μη μας κατηγορεί η συνείδηση, πως να μελετούμε τα θεία και πως να διατηρούμε καθαρά τα τρία μέρη της ψυχής με κάθε αταραξία και επιτηδειότητα.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Ασκητής της εποχής του πρωτογενούς μοναχισμού της Αιγύπτου, ο όσιος Ησαΐας ο Αναχωρητής, μεταξύ των άλλων έργων του παρήγαγε και τα εικοσιεπτά κεφάλαια, τα οποία οι εκδότες της Φιλοκαλίας, ως ωφελιμότατα, ενσωμάτωσαν σ' αυτήν.

Πρόκειται για μια δέσμη πνευματικών και ασκητικών εμπειριών ενός μεγάλου ησυχαστή, που η αξία τους αυξάνεται από το γεγονός της πρωτοτυπίας τους, αφού αποτελούν άνθη του πρώιμου μοναχισμού και έχουν γραφεί χωρίς την βοήθεια της ανύπαρκτης ακόμη ησυχαστικής παραδόσεως. Βέβαια, του οσίου Ησαΐα προηγήθηκαν ελάχιστα μεν, πλην μεγάλα αναστήματα της Ερήμου, που, ως ταπεινός, επωφελήθηκε της πείρας τους και διασταύρωσε την πνευματική του γνώση. Αλλά ο ίδιος συνεισέφερε το μεγαλύτερο μέρος από την προσωπική του εμπειρία, κατά τους πολέμους με τον διάβολο και τα πάθη, αλλά και από την μελέτη των Γραφών, όπως προκύπτει από όλο το έργο του και τα κεφάλαια «περί τηρήσεως του νοός», με τις συχνές αναφορές στις ιερές Γραφές.

Το απόσπασμα αυτό απευθύνεται σε μοναχούς, κυρίως ησυχαστές, αλλά είναι ωφελιμότατο και για τους λαϊκούς χριστιανούς, αφού και τα ψεκτά πάθη είναι κοινά, κοινή η ανθρωπολογική σύνθεση, κοινή η πίστη, κοινή η χάρη και κοινοί οι πόλεμοι από τον κόσμο, τον διάβολο και τα πάθη.

Στα εικοσιεπτά κεφάλαια γίνεται αισθητή η προσωπική εμπειρία του Οσίου, που αποτελεί και το βασικό κριτήριο της διδασκαλίας του, σε συνδυασμό με τις Γραφικές μαρτυρίες. Εξαίρει, σαν παράγοντα αντιστάσεως στις προκλήσεις των παθών και στις προσβολές των δαιμόνων, τον θυμό. Δηλαδή την εξέγερση του θυμοειδούς μέρους της ψυχής, προκειμένου να κινηθεί η ψυχή με ανδρεία κατά της επιτιθέμενης αμαρτίας. Και είναι γνωστό, απ' όλη την ασκητική γραμματεία, ότι ο κύριος σκοπός του θυμοειδούς είναι η ρωμαλέα αντίσταση και η ορμητική επίθεση μόνο κατά της αμαρτίας.

Στη συνέχεια αποκαλύπτει τις μεθοδικές απάτες των δαιμόνων, τις οποίες η ψυχή πρέπει να αντιμετωπίζει με την προσοχή, τις ασκητικές πράξεις και την προσευχή. Κι αυτά όλα είναι όσα οφείλονται να γίνουν από την ανθρώπινη πλευρά. Τη νίκη όμως μόνον ο Κύριος θα δώσει στην ταπεινή ψυχή, την οποία συνεχώς βοηθεί, υπό τον όρο ότι διαμένει στην ταπείνωση και την

αυτομεμψία της.

Βέβαια, είναι αυτονόητο, ότι ο όσιος Ησαΐας θέλει τους μοναχούς και τους λαϊκούς σε συνεχή κατάσταση εγρηγόρσεως, αφού η σύσταση του Κυρίου: «Γρηγορείτε», επαναλαμβάνεται συχνά και από τον Ίδιο και τους αποστόλους. Εννοείται, ότι η εγρήγορση είναι απαραίτητη όσο η ψυχή είναι ασθενής και ενεργείται από τα πάθη. Όταν όμως, με τη χάρη του Θεού, νικήσει τα πάθη και φθάσει στην μακάρια απάθεια, δια της ενοποιήσεως ψυχής, σώματος και πνεύματος, τότε η «απάθεια απολέμητός εστιν». Πρόκειται για την ίδια άποψη που διατυπώνει ο αββάς Ισαάκ, για την ειρήνη «της εν σοι τριάδος», και ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς που λέγει: «Όταν το ενιαίον της ψυχής γένηται τρισσόν μένον ενιαίον...». Αλλά του τελευταίου η άποψη είναι κάπως διαφορετική, αφού «τρισσόν» εννοεί την ουσία του νου, την ενέργειά του και τη βούληση. Πάντως πρόκειται περί κοινών εμπειριών με διαφορετική διατύπωση.

Ολόκληρο το κείμενο του οσίου Ησαΐα αποτελεί μια ασκητική υποτύπωση με προσωπική γεύση της διδασκαλίας, η οποία, μαζί με τά άλλα έργα του, τον ανέδειξε σ' έναν σημαντικό Γέροντα του αρχαίου μοναχισμού, που επηρέασε αποφασιστικά τη διαμόρφωση της ασκητικής και ησυχαστικής παραδόσεως. Με τα κεφάλαια του αρχαίου αυτού αγωνιστή των Ερήμων, βεβαιώνεται ότι η «νόμιμη άθληση» οδηγεί στις κοινές, όσο και ιδιότυπες, σαν προσωπικές, εμπειρίες και έτσι πραγματοποιείται η ακαταμάχητη «συμφωνία των Πατέρων», που αποτελεί το ύψιστο κριτήριο αλήθειας και την οποία απεργάζεται το ένα και ενοποιό Άγιο Πνεύμα.

27 ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΕΡΙ ΤΗΡΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΝΟΥ

1. Η οργή είναι φυσική ιδιότητα του νου. Και χωρίς οργή ούτε στην καθαρότητα φτάνει ο άνθρωπος, αν δεν οργιστεί εναντίον όλων των πονηρών λογισμών που σπέρνει μέσα του ο διάβολος. Και όταν τον βρήκε ο Ιώβ, έβρισε τους εχθρούς του με αυτά τα λόγια: «Άτιμοι και εξαχρειωμένοι, που δεν έχετε κανένα καλό πάνω σας, που δεν σας θεωρώ ούτε σαν τους σκύλους των ποιμνίων μου»(1). Εκείνος που θέλει να φτάσει στη φυσική οργή (δηλαδή σ' εκείνη που στρέφεται εναντίον του διαβόλου και των παθών), κόβει όλα τα θελήματά του μέχρις ότου φτάσει στην κατάσταση του νου του, όπως τη δημιούργησε ο Θεός.

2. Αν αντιστέκεσαι στην καταδρομή του διαβόλου και δεις ότι εξασθένησε και υποχωρεί, μη χαρείς, γιατί η κακία των πονηρών πνευμάτων δεν εξαντλήθηκε ακόμη, αλλά ακολουθεί πίσω από αυτά. Ετοιμάζουν πόλεμο χειρότερο από τον πρώτο, τον έχουν αφήσει πίσω από την πόλη και του έδωσαν εντολή να μην κινηθεί. Και αν αντισταθείς σ' αυτούς, φεύγουν νικημένοι. Αν όμως υπερηφανευτείς ότι τους έδιωξες και αφήσεις αφύλαχτη την πόλη, τότε άλλοι έρχονται από πίσω και άλλοι στέκονται εμπρός, και η ταλαίπωρη ψυχή ανάμεσά τους δε βρίσκει καταφύγιο πουθενά. Πόλη είναι η προσευχή. Αντίσταση είναι η αντίκρουση των πονηρών λογισμών στο όνομα του Ιησού Χριστού. Βάση είναι ο θυμός.

3. Λοιπόν, αγαπητοί, ας σταθούμε με φόβο Θεού και ας φυλάγομε την άσκηση των αρετών και ας μη βάζομε εμπόδιο στη συνείδησή μας. ας προσέχομε τον εαυτό μας με φόβο Θεού, μέχρις ότου η συνείδησή μας ελευθερωθεί και μαζί της κι εμείς και πραγματοποιηθεί ένωση ανάμεσα σ' αυτήν και σ' εμάς. Και τότε η συνείδηση γίνεται φύλακάς μας και μας δείχνει που σφάλλομε. Αν όμως δεν

υπακούσαμε σ' αυτήν, θα φύγει από μας και θα μας εγκαταλείψει και τότε πέφτομε στα χέρια των εχθρών και δεν μας αφήνουν πλέον. Όπως μας δίδαξε ο Κύριός μας: «Άκουσε τον αντίδικό σου έως ότου βρίσκεσαι μαζί του στο δρόμο για το δικαστήριο»(2). Αντίδικος, εννοούν μερικοί ότι είναι η συνείδηση, η οποία αντιστέκεται στον άνθρωπο που θέλει να κάνει το αμαρτωλό του θέλημα. Και αν ο άνθρωπος δεν ακούσει την συνείδησή του, τότε αυτήν τον παραδίνει στους εχθρούς του.

4. Αν ο Θεός δει ότι υποτάχθηκε σ' Αυτόν ο νους με όλες του τις δυνάμεις και δεν έχει άλλη βοήθεια παρά Αυτόν μόνο, τότε τον ενδυναμώνει και λέει: «Μη φοβάσαι, παιδί μου Ιακώβ, ολιγάριθμε Ισραήλ»(3). Και πάλι λέει: «Μη φοβάσαι, γιατί σε λύτρωσα. Σου έδωσα το όνομά μου, συ είσαι δικός μου. Και αν περνάς από νερό, είμαι μαζί σου, ποτάμια ολόκληρα δεν θα σε παρασύρουν, κι αν περάσεις ανάμεσα από φωτιά δε θα καείς και η φλόγα δεν θα σε κατακάψει, γιατί εγώ είμαι ο Κύριος ο Θεός σου, ο άγιος του Ισραήλ, που σε σώζω»(4).

5. Αν λοιπόν ο νους ακούσει αυτά τα ενθαρρυντικά λόγια, αψηφά τους δαίμονες λέγοντας: «Ποιος είναι που με πολεμά; Ας σταθεί απέναντί μου. Ποιος αντιδικεί μ' εμένα; Ας με πλησιάσει. Ο Κύριος είναι βοηθός μου, ποιος θα μου κάνει κακό; Όλοι εσείς θα παλιώσετε όπως τα ρούχα που τρώει ο σκόρος»(5).

6. Αν η καρδιά σου έφτασε να αποκτήσει σαν φυσικό το μίσος κατά της αμαρτίας, τότε νίκησε και απομακρύνθηκε από εκείνα που γεννούν την αμαρτία και έβαλε στην μνήμη σου την κόλαση. Και γνώριζε ότι Εκείνος που σε βοηθεί μένει κοντά σου. και συ να μην Τον λυπείς με καμία αμαρτία, αλλά κλαίει εμπρός Του και λέγε: «Εσύ Κύριε έχεις το έλεος για να με γλυτώσεις από την αμαρτία και τους δαίμονες, γιατί εγώ αδυνατώ να ξεφύγω από τους εχθρούς χωρίς την βοήθειά Σου». Και πρόσεχε να μην παραδεχτείς πονηρές σκέψεις, και Αυτός σε φυλάγει από κάθε κακό.

7. Οφείλει ο μοναχός να κλείσει όλες τις πόρτες της ψυχής, δηλαδή τις αισθήσεις του, για να μην πέσει εξαιτίας τους στην αμαρτία. Και όταν δει ο νους ότι δεν κυριεύεται από κανένα πάθος, ετοιμάζεται για την αθανασία και μαζεύει τις αισθήσεις του όλες κοντά και τις κάνει ένα σώμα.

8. Αν απαλλαγεί ο νους από κάθε ελπίδα αυτού του κόσμου, αυτό είναι το σημείο ότι πέθανε μέσα σου η αμαρτία.

9. Αν ο νους μείνει ελεύθερος από τα κοσμικά πράγματα, τότε εκείνη η απόσταση που υπάρχει μεταξύ του ανθρώπου και του Θεού, χάνεται.

10. Αν ελευθερωθεί ο νους του ανθρώπου από όλους τους εχθρούς του, δηλ. από τα πάθη, και αναπαυτεί, τότε βρίσκεται σε καινούργια ζωή και σκέφτεται καινούργια πράγματα, θεϊκά και άφθαρτα. Όπου βρίσκεται το πτώμα, εκεί θα μαζευτούν οι αετοί(6), (δηλαδή όπου η ηρεμία από τα πάθη, εκεί και οι θεϊκές και άφθαρτες σκέψεις).

11. Οι δαίμονες συνηθίζουν να αποτραβιούνται με δόλο προσωρινά, για να ξεθαρρευτεί ο άνθρωπος νομίζοντας ότι έγινε απαθής και να αφήσει τον εαυτό του χωρίς προσοχή, Και τότε ξαφνικά πηδούν πάνω στην ταλαίπωρη ψυχή του και την αρπάζουν σαν σπουργίτι. Και αν την νικήσουν, τη ρίχνουν χωρίς οίκτο σε κάθε αμάρτημα, χειρότερο από εκείνα για τα οποία ζητούσε πρωτύτερα συγχώρηση. Ας σταθούμε λοιπόν με φόβο Θεού και ας φυλάξομε την καρδιά μας, εκτελώντας την άσκησή μας.

Και ας κρατούμε τις αρετές, που αποτελούν εμπόδιο στην κακία των εχθρών δαιμόνων.

12. Ο δάσκαλός μας Ιησούς Χριστός που γνωρίζει την ασπλαχνία των δαιμόνων και σπλαχνίζεται το ανθρώπινο γένος, μας έδωσε αυστηρή εντολή λέγοντας: «Να είστε έτοιμοι για κάθε ώρα, γιατί δεν γνωρίζετε ποια ώρα έρχεται ο ληστής, μήπως έρθει και σας βρει να κοιμάστε»(7). Και σε άλλο μέρος λέει: «Προσέχετε μη βαρύνουν οι καρδιές σας από την κραιπάλη και την μέθη και τις βιοτικές μέριμνες και έρθει ξαφνικά η ώρα για σας»(8). Στάσου λοιπόν καλά και πρόσεχε τις αισθήσεις σου. Και αν κρατείς ειρηνικά στο νου σου τη μνήμη του Θεού, τότε βλέπεις τους ληστές δαίμονες που προσπαθούν να την αφαιρέσουν κρυφά. Γιατί εκείνος που προσέχει με ακρίβεια τους λογισμούς του, αντιλαμβάνεται εκείνους που θέλουν να μπουν και να τον μολύνουν. Οι κακοί λογισμοί ταράζουν το νου για να γίνει μετέωρος, φουσκωμένος και αργός. Αλλά εκείνοι που γνωρίζουν την κακία τους, μένουν ατάραχοι, προσευχόμενοι στον Κύριο.

13. Αν ο άνθρωπος δεν μισήσει τα έργα αυτού του κόσμου, δεν μπορεί να λατρεύσει τον Θεό. Και ποια είναι η λατρεία του Θεού; Το να μην έχει κανείς τίποτε ξένο στο νου του, όταν προσεύχεται σ' Αυτόν. να μηνιώθει άλλη ηδονή, όταν Τον δοξολογεί. να μη διατηρεί καμιά κακία, όταν ψάλλει σ' Αυτόν. να μην έχει μίσος εναντίον κανενός, όταν προτιμά Αυτόν. ούτε να υπάρχει καμιά ζηλοφθονία πονηρή που να μας εμποδίζει όταν απευθυνόμαστε σ' Αυτόν συνεχώς και να τον θυμόμαστε πάντοτε. Γιατί τα παραπάνω σκοτεινά εμπόδια είναι τείχος που περικυκλώνει τη δυστυχημένη ψυχή και δεν μπορεί να λατρεύσει καθαρά τον Θεό, εφόσον τα έχει αυτά. Γιατί της γίνονται εμπόδια στο δρόμο της προς τον Θεό και δεν την αφήνουν να Τον συναντήσει και να Τον δοξολογήσει μέσα της και να προσευχηθεί σ' Αυτόν με γλυκύτητα στην καρδιά για να φωτιστεί από Αυτόν. Γι' αυτό ο νους σκοτίζεται πάντοτε και δεν μπορεί να προκόψει κατά Θεόν, γιατί δεν φροντίζει να τα κόψει όλα αυτά με πνευματική γνώση.

14. Όταν ο νους σώσει τις αισθήσεις της ψυχής από τα θελήματα της σάρκας και τις οδηγήσει στην απάθεια και ξεχωρίσει την ψυχή από τα θελήματα της σάρκας, τότε αν δει ο Θεός την αδιαντροπία των παθών, ότι ορμούν πάνω στην ψυχή για να φέρουν τις αισθήσεις στην αμαρτία, και φωνάζει ο νους κρυφά από το Θεό και ακατάπαυστα, στέλνει την βοήθειά Του και όλα αυτά αμέσως τα καταστρέφει.

15. Σε παρακαλώ, εφόσον βρίσκεσαι στη ζωή, μην αφήσεις ελεύθερη την καρδιά σου. Γιατί όπως ο γεωργός δεν μπορεί να είναι σίγουρος για τους καρπούς του, επειδή δεν γνωρίζει τι μπορεί να συμβεί μέχρις ότου τους μαζέψει, έτσι και ο άνθρωπος δεν επιτρέπεται να αφήσει αφύλαχτη την καρδιά του όσο αναπνέει. Όπως δεν γνωρίζει ο άνθρωπος ποιο πάθος θα του έρθει ως την τελευταία του πνοή, έτσι δεν πρέπει να αφήσει ελεύθερη την καρδιά του μέχρι την ώρα εκείνη, αλλά πρέπει πάντοτε να φωνάζει προς το Θεό να τον βοηθήσει και να τον ελεήσει.

16. Εκείνος που δεν βρίσκει βοήθεια σε καιρό πολέμου, ούτε στην ειρήνη μπορεί να έχει εμπιστοσύνη.

17. Όταν χωριστεί κανείς από την αμαρτωλή ζωή, θα γνωρίσει με ακρίβεια όλα τα αμαρτήματα με τα οποία αμάρτησε στο Θεό. Γιατί δεν βλέπει τις αμαρτίες του πριν χωριστεί από αυτές, πράγμα που θα του φανεί πικρό και δύσκολο. Όσοι φτάνουν σ' αυτό το μέτρο, κλαίνε για τις αμαρτίες τους και παρακαλούν και ντρέπονται μπροστά στο Θεό, φέρνοντας στο νου τις πονηρές φιλίες που είχαν

με τα πάθη. Ας αγωνιστούμε λοιπόν αδελφοί κατά την δύναμή μας και ο Θεός μας βοηθά κατά το πλήθος του ελέους Του. Και αν δεν φυλάξαμε καθαρή την καρδιά μας, τουλάχιστον ας βάλομε τα δυνατά μας να φυλάξομε τα σώματά μας, όπως ζητάει ο Θεός, αναμάρτητα και ας πιστεύομε ότι κατά τον καιρό της πνευματικής πείνας που μας βρήκε, μας ελεεί μαζί με τους Αγίους Του.

18. Εκείνος που έδωσε την καρδιά του στην αναζήτηση του Θεού με αληθινή ευσέβεια, δεν μπορεί να σκέφτεται ότι είναι αρεστός στο Θεό. Επειδή όσο τον ελέγχει η συνείδησή του για τις αμαρτίες που έκανε, δεν απόκτησε την ελευθερία. Εφόσον υπάρχει ο έλεγχος, υπάρχει και εκείνος που κατηγορεί. και εφόσον υπάρχει κατηγορία, δεν υπάρχει ελευθερία. Αν λοιπόν στην προσευχή σου δεις ότι δεν σε κατηγορεί κανένα είδος κακίας, άρα είσαι ελεύθερος και μπήκες στην αγία ανάπαυση του Θεού, σύμφωνα με το θέλημά Του. Αν δεις ότι ο καλός καρπός δυνάμωσε και δεν τον πνίγουν πλέον τα ζιζάνια του εχθρού. και ότι δεν έφυγαν μόνοι τους οι εχθροί και έπαψαν από πανουργία να πολεμούν πλέον με τις αισθήσεις σου. και αν η νεφέλη έριξε τη σκιά της πάνω στη σκηνή και ο ήλιος δεν σε έκαψε την ημέρα, ούτε η σελήνη τη νύχτα(9). και αν βλέπεις ότι ετοιμάσες την σκηνή να τη στήσεις και να τη φυλάξεις κατά το θέλημα του Θεού, τότε με τη δύναμη του Θεού έχεις νικήσει. Και τότε Αυτός θα ρίξει τη σκιά Του πάνω στη σκηνή γιατί είναι δική Του. Και έως ότου γίνεται πόλεμος, ο άνθρωπος έχει φόβο και τρόμο, ή να νικήσει σήμερα, ή να νικηθεί. ή να νικηθεί αύριο ή να νικήσει. γιατί ο αγώνας σφίγγει την καρδιά ολόγυρα. Η απάθεια όμως είναι ακαταμάχητη, γιατί έλαβε πια το βραβείο και έπαψε πια να μεριμνά για κάποιο από τα τρία μέρη, επειδή ειρήνευσαν μεταξύ τους και με το Θεό. Τα τρία αυτά μέρη είναι ψυχή, σώμα και πνεύμα. Όταν λοιπόν τα τρία αυτά γίνουν ένα με την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, δεν μπορούν πλέον να χωριστούν. Μη νομίζεις λοιπόν τον εαυτό σου ότι είσαι νεκρός ως προς την αμαρτία, όσο στενοχωρείσαι και πολεμείς με ορμή από τους εχθρούς σου τους δαίμονες, είτε ζυπνητός, είτε στον ύπνο σου. Όσο ο ταλαίπωρος άνθρωπος βρίσκεται στο στάδιο του αγώνα, δεν μπορεί να είναι ασφαλής.

19. Αν ο νους αποκτήσει πνευματική δύναμη και ετοιμάσει τον εαυτό του να ακολουθήσει την αγάπη που σβήνει όλα τα πάθη του σώματος και που δεν αφήνει με τη δύναμή της καμιά κακία να εξουσιάζει την καρδιά, τότε ο νους αντιστέκεται εναντίον της κακίας μέχρις ότου την χωρίσει από τις καλές διαθέσεις της ψυχής.

20. Εξέταζε ενώπιον του Θεού με μεγάλη προσοχή τον εαυτό σου, αδελφέ, κάθε ημέρα, και βλέπε την καρδιά σου, ποιο πάθος βρίσκεται μέσα σ' αυτήν. Και πέταξέ το μακριά από την καρδιά σου, για να μη σου γίνει αφορμή καταδίκης.

21. Πρόσεχε λοιπόν αδελφέ μου την καρδιά σου και αγρύπνα για ν' αντιμετωπίσεις τους εχθρούς σου. Γιατί είναι πανούργοι και με κάθε είδος κακίας. Και πίστεψε μέσα σου βαθιά ότι είναι αδύνατο ο άνθρωπος που πράττει το κακό, να πράξει καλά. Γι' αυτό και ο Σωτήρας μας μας δίδαξε να είμαστε προσεκτικοί και άγρυπνοι, λέγοντας: «Ότι είναι στενή η πύλη και δύσκολος ο δρόμος που οδηγεί στη ζωή και είναι λίγοι όσοι τον βρίσκουν»(10).

22. Πρόσεχε λοιπόν στον εαυτό σου μήπως κάτι απ' όσα οδηγούν στην απώλεια σε απομακρύνει από την αγάπη του Θεού, και φύλαγε την καρδιά σου και μην αμελήσεις και πεις: «Πως να φυλάξω την καρδιά μου, αφού είμαι άνθρωπος αμαρτωλός;» Γιατί όταν ο άνθρωπος εγκαταλείψει τις αμαρτίες του και επιστρέψει στο Θεό μετανοιωμένος, η μετάνοια τον ξαναγεννά και τον κάνει όλον

καινούργιο.

23. Παντού η Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή, μιλά για τη φύλαξη της καρδιάς. Ο Δαβίδ λέει: «Γιων ανθρώπων, ως πότε θα έχετε βαριά καρδιά;(11), και πάλι: «Η καρδιά τους είναι κούφια»(12). Για εκείνους πάλι που σκέφτονται μάταια, λέει: «Είπε μέσα στην καρδιά του, θα μείνω αμετακίνητος»(13). Και πάλι: «Είπε μέσα στην καρδιά του, ξεχάστηκε ο Θεός»(14), και άλλα πολλά παρόμοια. Οφείλει λοιπόν ο μοναχός να εννοεί το σκοπό της Γραφής, για ποιον και πότε μιλάει, και να κρατά συνεχώς τον αγώνα της ασκήσεως. να προσέχει τις επιθέσεις του διαβόλου και σαν καλός πλοίαρχος να ξεπερνά τα κύματα, καθώς θα τον κυβερνά η χάρη, χωρίς να ξεφεύγει από τον δρόμο του και να προσέχει μόνο στον εαυτό του. και να πλησιάζει το Θεό, χωρίς να πλανιέται η σκέψη του εδώ κι εκεί, και χωρίς περιέργεια του νου του.

24. Ο καιρός των αγώνων απαιτεί από μας την προσευχή, όπως τον πλοίαρχο οι άνεμοι και οι τρικυμίες και οι φουρτούνες. Γιατί δεχόμαστε προσβολή λογισμών και εναρέτων και κακών. Κύριος των παθών είναι ο ευσεβής και φιλόθεος λογισμός. Πρέπει εμείς οι ησυχαστές με σύνεση να διακρίνομε και να ξεχωρίζομε και τις αρετές και τις κακίες. και ποιες αρετές να εργαζόμαστε μπροστά στους αδελφούς μας και ποιες μόνοι μας. και ποια είναι η πρώτη αρετή, ποια η δεύτερη και ποια η τρίτη. και ποιο πάθος είναι ψυχικό και ποιο σωματικό, και ποια αρετή ψυχική και ποια σωματική. και από ποια αρετή η υπερηφάνεια χτυπά το νου, από ποια έρχεται η κενοδοξία, από ποια πλησιάζει ο θυμός και από ποια έρχεται η γαστριμαργία. Γιατί οφείλομε να ανατρέπομε τις πονηρές σκέψεις και κάθε υψηλοφροσύνη που υψώνεται και εμποδίζει τους ανθρώπους να γνωρίσουν το Θεό(15).

25. Πρώτη αρετή είναι η αμεριμνία, δηλαδή θάνατος σε σχέση με κάθε άνθρωπο και κάθε πράγμα. Αυτή γεννά την επιθυμία του Θεού. Κι αυτή πάλι γεννά τη φυσική οργή, η οποία αντιστέκεται σε κάθε πειρασμό του διαβόλου. Τότε ο φόβος του Θεού βρίσκει κατοικία στον άνθρωπο και διαμέσου του φόβου φανερώνεται η αγάπη.

26. Πρέπει την προσβολή του πονηρού λογισμού να την ανατρέπομε από την καρδιά μας με ευσεβή αντιλογία κατά την ώρα της προσευχής, μήπως και βρεθούμε να προσευχόμαστε στο Θεό με τα χείλη, ενώ στην καρδιά να σκεφτόμαστε τα άτοπα. Γιατί ο Θεός δεν δέχεται από τον ησυχαστή προσευχή θολή και περιφρονητική. Σε όλα τα μέρη της η Γραφή συνιστά έντονα να φυλάγομε τις αισθήσεις της ψυχής. Αν υποταχθεί το θέλημα του μοναχού στο νόμο του Θεού, κατά το νόμο αυτό θα κυβερνήσει και ο νους όσα εξαρτώνται ως υπήκοοί του από αυτόν, δηλ. όλες τις ψυχικές κινήσεις και ιδιαίτερα το θυμό και την επιθυμία. Αυτοί είναι οι υπήκοοι του νου. Αρετή εργαστήκαμε και κάναμε το σωστό, στρέψαμε την επιθυμία στο Θεό και τα θελήματά Του, και το θυμό κατά της αμαρτίας και του διαβόλου. Τι είναι λοιπόν εκείνο που ζητείται από μας; Η εσωτερική μελέτη.

27. Αν ο σπόρος της αισχύρας σπαρεί στην καρδιά σου, όταν κάθεται στο κελί σου, πρόσεξε. Αντιστάσου κατά της κακίας, μήπως σε κυριεύσει. Θυμήσου το Θεό ότι είναι παρών και σε προσέχει, και ό,τι έχεις στην καρδιά σου είναι φανερό μπροστά Του. Πες λοιπόν στην ψυχή σου: «Αν φοβάσαι όμοιούς σου ανθρώπους αμαρτωλούς να μη δουν τις αμαρτίες σου, πόσο μάλλον το Θεό που όλα τα βλέπει; Και από αυτό φανερώνεται ο φόβος του Θεού στην ψυχή σου. Και αν μείνεις μαζί του, μένεις ακίνητος ως προς τα πάθη, όπως είναι γραμμένο: «Όσοι στηρίζονται στον

Κύριο είναι σαν το όρος Σιών. δεν θα σαλευτεί στον αιώνα όποιος κατοικεί στην Ιερουσαλήμ»(16).
Και σε κάθε πράγμα που κάνεις, να πιστεύεις ότι ο Θεός βλέπει κάθε σκέψη σου και δεν θα
αμαρτήσεις ποτέ. Σ' Αυτόν ανήκει η δόξα στους αιώνες. Αμήν.

*****

1. Ιώβ 30, 1,4.
2. Ματθ. 5, 25.
3. Ησ. 41, 13.
4. Ησ. 43, 1-3.
5. Ησ. 50, 8.
6. Λουκ. 17, 37.
7. Ματθ. 24, 42-44.
8. Λουκ. 21, 34.
9. Ψαλμ. 120, 6.
10. Ματθ. 7, 14.
11. Ψαλμ. 4, 3.
12. Ψαλμ. 5, 10.
13. Ψαλμ. 9, 27.
14. Ψαλμ. 9, 32.
15. Β' Κορ. 10, 5.
16. Ψαλμ. 124, 1.

Ευάγριος ο Ποντικός

ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ο σοφός και λόγιος Ευάγριος είχε ακμάσει γύρω στο έτος 380. Χειροτονήθηκε αναγνώστης από το Μέγα Βασίλειο, και από τον αδελφό του Μεγάλου Βασιλείου, τον Γρηγόριο Νύσσης, χειροτονήθηκε διάκονος. Διδάχτηκε τα ιερά γράμματα από τον Γρηγόριο τον Θεολόγο, του οποίου έγινε αρχιδιάκονος, όταν ήταν Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, σύμφωνα με την πληροφορία του Νικηφόρου Καλλίστου (βιβλίο ια΄, κεφαλ. μβ΄). Κατόπιν αφού εγκατέλειψε τον κόσμο, ασπάστηκε τον μοναχικό βίο. Προικισμένος με οξύτητα νου και με δεινότητα διατυπώσεως, μας άφησε πολλά και διάφορα συγγράμματα. Από αυτά, ο παρών λόγος προς τους ησυχάζοντες και τα κεφάλαιά του σχετικά με τη διάκριση των παθών και λογισμών, επειδή προβάλλουν πολλά και ωφέλιμα διδάγματα, κρίθηκαν άξια και κατάλληλα να συμπεριληφθούν στη Φιλοκαλία.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Ύστερα από μια ρομαντική περιπέτεια και κατά σύσταση της αγίας Μελάνης της Ρωμαίας, ο Ευάγριος από τον Πόντο, γι' αυτό και Ποντικός καλούμενος, αναχώρησε για την έρημο της Αιγύπτου και υποτάχθηκε στον Άγιο Μακάριο τον Αιγύπτιο. Πρόκειται για τον αρχιδιάκονο που χειροτόνησε ο άγιος Γρηγόριος ο Νύσσης και υπηρέτησε τον άγιο Γρηγόριο τον Θεολόγο όταν πατριάρχευσε για λίγο διάστημα στην Κωνσταντινούπολη και από τον οποίο στοιχειώθηκε στα θεολογικά γράμματα. Άνδρας με εξαιρετική ευφυΐα, που ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης τον αναγνωρίζει ως «λεπτόν εις το νοήσαι και δεινόν εις το φράσαι».

Έγινε περιβόητος σε όλη την Ανατολή και θεωρείται ότι άσκησε αποφασιστική επίδραση στην διαμόρφωση της ασκητικής παραδόσεως και ίσως συγκαταλεγόταν μεταξύ των οσίων της Ερήμου, αν τα ωριγενιστικά του φρονήματα δεν τον καθιστούσαν αμφίβολο, που γι' αυτόν τον λόγο τον καταδίκασε η Ε΄ Οικουμενική Σύνοδος.

Το γεγονός ότι πολλαπλά έργα του βρίσκονται μέσα στην πνευματική παράδοση, δίνει το μέτρο της αξίας του. γι' αυτό και οι ανθολόγοι της Φιλοκαλίας έχουν συμπεριλάβει την «Μοναχική Υποτύπωση», «Κεφάλαια περί διακρίσεως παθών και λογισμών», όπως και πέντε κεφάλαια από τα Νηπτικά του, που το περιεχόμενο, η δομή τους, οι οξείες πνευματικές παρατηρήσεις του και οι λεπτές διακρίσεις του επάνω στα ψεκτά πάθη, τους λογισμούς και τις αρετές, τον έχουν καταστήσει διάσημο στην Ανατολή και Δύση.

Όπως όλοι οι ασκητικοί και νηπτικοί Πατέρες, έτσι και ο Ευάγριος, αναχωρώντας από τις προϋποθέσεις της ευαγγελικής διδασκαλίας και μέσα στα πλαίσια της μέχρι τότε πνευματικής

παραδόσεως, στρέφεται συνεχώς γύρω από τα προβλήματα των λογισμών, των παθών της ψυχής και των αρετών. Η διδασκαλία του απευθύνεται κυρίως προς τους ησυχαστές και κατ' επέκταση προς όλους τους μοναχούς και υποδεικνύει τρόπους ασκήσεως, αποκαλύπτει τις μεθοδείες των δαιμόνων, αναλύει την φύση των ψυχικών παθών και προτείνει τα μέσα αντιμετώπισέως τους.

Ο λόγος του σαφής, βαθύς, κοφτερός, διεισδυτικός, με αισθητή την ενέργεια του αγίου Πνεύματος, τον έχει αναδείξει σε κορυφαίο δάσκαλο της ασκητικής και ησυχαστικής παραδόσεως, μέχρι του σημείου, ώστε ο διάσημος σύγχρονός μας Ρώσος θεολόγος, μακαρίτης ήδη, Γεώργιος Φλορόφσκυ να τον θεωρεί ως υπόδειγμα εμπειρίας και σκέψεως του αγίου Μαξίμου του Ομολογητή. Όλη η μέχρι σήμερα ησυχαστική παράδοση παρουσιάζει μια θαυμαστή ενότητα, φυσικά με τις παραλλαγές της, μέσα στην οποία είναι ενσωματωμένη η διδασκαλία του Ευάγγριου. Παρά το γεγονός ότι ορισμένα ακραία σημεία της δεν γίνονται δεκτά από τον άγιο Ιωάννη της Κλίμακος, όμως στην Κλίμακά του μπορεί κανείς να διακρίνει Ευαγγελικές θέσεις και εκφράσεις, έστω κι αν τον αποκαλεί «θειλάτο», ίσως περισσότερο για τα καταδικασθέντα ωριγενικά του φρονήματα.

Εδώ θα πρέπει να λεχθεί ότι τα αποδιδόμενα στον Άγιο Νείλο τον Ασκητή «153 Κεφάλαια Περί Προσευχής», ανήκουν, υπό την πίεση ιστορικών και φιλολογικών στοιχείων, στον Ευάγγριο τον Ποντικό, τα οποία παρουσιάζουν πλήρη σχεδόν εναρμόνιση με τη ρωμαλέα και κάπως ελληνική σκέψη του. Άλλωστε ο ίδιος παραπέμπει στα 153 κεφάλαια με τη φράση: «Τις δε και η αιτία του τα νοήματα των αισθητών πραγμάτων χρονίζοντα, διαφθείρειν την γνώσιν, εν τοις περί Προσευχής Κεφαλαίοις ελέχθη». Άλλα κεφάλαια περί προσευχής δεν έγραψε πλην των 153.

Σαν ασκητής με πλούσιες ησυχαστικές και πνευματικές εμπειρίες, ο Ευάγγριος μπορεί να θεωρηθεί ως αυτός που ανέπτυξε περισσότερο τη δαιμονολογία των Ερήμων και αποκάλυψε τις πιο καταπληκτικές και απίθανες μεθοδείες των πονηρών πνευμάτων, για την περιγραφή των οποίων, όπως γράφει ο ίδιος, αισχύνεται.

Όπως ήδη σημειώσαμε, ο Ευάγγριος έχει ασκήσει σημαντική επιρροή στη διαμόρφωση της μεταγενέστερης ησυχαστικής γραμματείας που αναφέρεται στα θεμελιώδη πάθη, ώστε συγγράμματα μεταγενέστερων ασκητικών πατέρων να θεωρούνται μεταγραφή από τα έργα του, κατά την κρίση συγχρόνων καλών θεολόγων.

Τα περιληφθέντα στη Φιλοκαλία ανθολογήματα από τα έργα του, μπορεί να θεωρηθούν ως τα πιο αντιπροσωπευτικά των βαθυτάτων πνευματικών εμπειριών του, της ευρύτατης σκέψεώς του και των θαυμαστών και καθαρών συλλήψεών του, που θα ήταν αρκετά αυτά να τον κατατάξουν μεταξύ των Πατέρων της Ερήμου, αν, όπως ήδη σημειώσαμε, δεν παγιδευόταν από τα γοητεύοντα την ελληνική σκέψη του ωριγενικά φρονήματα.

Πηγές της διδασκαλίας του Ευαγγρίου αποτελούν οι Γραφές. Οι αναφορές στο τετραεγγέλιο, στους Αποστόλους, στο Ψαλτήρι και τους Προφήτες είναι πυκνότερες, για να θεμελιώσει τις πνευματικές και ασκητικές εμπειρίες του, που ανακεφαλαιώνονται στις θεμελιώδεις ασκητικές πράξεις νηστείας, αγρυπνίας, προσευχής, στην καθαρότητα της ψυχής από ακάθαρτους λογισμούς και στη μελέτη των αγίων Γραφών. Και «τότε, λέει, θα ανατείλει στην καρδιά σου απάθεια και θα δεις στην προσευχή σου νου αστεροειδή».

ΜΟΝΑΧΙΚΗ ΥΠΟΤΥΠΩΣΗ ΠΟΥ ΔΙΔΑΣΚΕΙ ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΚΤΕΛΕΙΤΑΙ Η ΑΣΚΗΣΗ ΚΑΙ Η ΗΣΥΧΙΑ

Στο βιβλίο του προφήτη Ιερεμία λέγεται το εξής: «Να μην πάρεις γυναίκα σ' αυτόν τον τόπο, γιατί λέει ο Θεός για τα αγόρια και τα κορίτσια που γεννιούνται σ' αυτόν τον τόπο, ότι θα αρρωστήσουν και θα πεθάνουν(1). Τούτο είναι ένδειξη εκείνου που λέει ο Απόστολος: «Εκείνος που ήρθε σε γάμο φροντίζει για τα κοσμικά και πως να αρέσει στη γυναίκα και διαφέρει από τον άγαμο. και η γυναίκα που παντρεύτηκε φροντίζει τα του κόσμου και πως να αρέσει στον άνδρα»(2). Και είναι φανερό ότι εκείνο που είπε ο Θεός στον προφήτη Ιερεμία, το ότι δηλ. «θα αρρωστήσουν και θα πεθάνουν», δεν το είπε μόνο για τα αγόρια και τα κορίτσια που θα γεννηθούν από τον γάμο, αλλά ότι και οι σαρκικοί λογισμοί και οι επιθυμίες, που γεννιούνται μέσα στην καρδιά, μέσα στο νοσηρό και άρρωστο και διεφθαρμένο φρόνημα του κόσμου τούτου, θα πεθάνουν και αυτοί και δεν θα κληρονομήσουν την επουράνια ζωή. «Ενώ ο άγαμος», λέει ο Απόστολος, «μεριμνά τα του Κυρίου, πως θ' αρέσει στον Κύριο» και πως να γεννήσει τους αιθαλείς και αθάνατους καρπούς της αιώνιας ζωής.

Τέτοιος είναι ο μοναχός. Και τέτοιος πρέπει να είναι. Να απέχει από γυναίκα, να μη γεννά γιο ή θυγατέρα με την έννοια που είπαμε, αλλά να είναι σε όλη του τη ζωή στρατιώτης του Χριστού, ασώματος και αμέριμος, μακριά από κάθε ανάμιξη σε σκέψεις ή υποθέσεις του κόσμου, όπως λέει και ο Απόστολος: «Κανένας που στρατολογείται δεν μπλέκει στα προβλήματα της ζωής, για να αρέσει σ' αυτόν που τον στρατολόγησε»(3). Σ' αυτήν την κατάσταση να βρίσκεται ο μοναχός, αφού μάλιστα εγκατέλειψε όλα τα υλικά πράγματα του κόσμου και τρέχει προς τα καλά και ωραία τρόπαια της ησυχίας. Γιατί η άσκηση της ησυχίας είναι πολύ ωραία και καλή. Πράγματι πολύ ωραία και καλή. Ο ζυγός της είναι χρηστός και το φορτίο της ελαφρό(4). Γλυκός ο βίος της ησυχίας, η πράξη τερπνή.

Θέλεις λοιπόν αγαπητέ, να αναλάβεις το ζυγό του μοναχικού βίου και να σπεύδεις προς τα τρόπαια της ησυχίας; Άφησε τις φροντίδες του κόσμου, τις αρχές και τις εξουσίες, δηλαδή φύγε από την ύλη, γίνε απαθής, έξω από κάθε επιθυμία, για να μπορέσεις έξω από αυτά τα περιστατικά να ησυχάσεις όπως πρέπει. Γιατί αν δε βγάλει κανείς τον εαυτό του έξω από αυτά, δεν θα μπορέσει να επιτύχει αυτή την πολιτεία. Και αν για χάρη της φιλοξενίας σου έρθει λογισμός για πολυτελή φαγητά, άφησέ τον κατά μέρος και μη πεισθείς διόλου σ' αυτόν, γιατί σου στήνει ενέδρα ο διάβολος. σου στήνει ενέδρα για να σε απομακρύνει από την ησυχία. Έχεις τον Κύριο Ιησού που κατηγορεί την ψυχή που φροντίζει για τέτοια, τη Μάρθα, και λέει: «Φροντίζεις και κοπιάζεις για πολλά, ενώ ένα είναι αναγκαίο», δηλαδή η ακρόαση του θείου λόγου. Γι' αυτό και λέει στη συνέχεια: «Ενώ η Μαρία διάλεξε το καλό μερίδιο που δεν θ' αφαιρεθεί απ' αυτήν»(5). Έχεις και το παράδειγμα της χήρας στα Σαρεφθά, με τι φιλοξένησε τον προφήτη(6). Και αν έχεις μόνον ψωμί, και αν έχεις μόνον αλάτι, και αν μόνο νερό, μπορείς με αυτά να έχεις το μισθό της φιλοξενίας. Και αν δεν έχεις ούτε αυτά, και μόνον με καλή καρδιά υποδεχτείς τον ξένο και τον ωφελήσεις με τα

λόγια σου, μπορείς επίσης να λάβεις το μισθό της φιλοξενίας. Έχει λεχθεί, ότι: «Ο λόγος είναι καλό μεγαλύτερο από δώρο»(7). Τέτοια πρέπει να φρονείς ως προς το ζήτημα της ελεημοσύνης. Μην επιθυμήσεις πλούτο για να κάνεις ελεημοσύνη στους φτωχούς. Γιατί και αυτό είναι απάτη του πονηρού που έρχεται από κενοδοξία και βάζει το νου να ανακατεύεται με πολλά πράγματα. Η χήρα του Ευαγγελίου, σύμφωνα με την μαρτυρία του Κυρίου Ιησού, μόνο με δυο λεπτά ξεπέρασε την προαίρεση και την δύναμη των πλουσίων, γιατί εκείνοι έριχναν στο γαζοφυλάκιο (χρηματοκιβώτιο) για τους φτωχούς από εκείνα που τους περίσσευαν, ενώ η χήρα έριξε όλα όσα είχε(8). Όσον αφορά στα ρούχα, μην επιθυμήσεις να έχεις πολλά. Προνόησε μόνο για όσα χρειάζονται στο σώμα.

Άφησε στον Κύριο τη μέριμνά σου(9) και Αυτός θα φροντίσει για σένα. γιατί Αυτός νοιάζεται για μας(10). Αν έχεις ανάγκη από τροφές ή ρούχα, μην ντραπείς να δεχτείς ό,τι οι άλλοι σου προσφέρουν. Το να μη τα δεχτείς είναι είδος υπερηφάνειας. Και αν και συ έχεις περισσεύματα, δίνε σ' εκείνον που στερείται. Έτσι θέλει ο Θεός να οικονομούνται τα τέκνα Του, να δίνει ο ένας στον άλλο. Γι' αυτό ο Απόστολος γράφει: «Το περίσσευμά σας να συμπληρώνει το υστέρημα εκείνων, ώστε και το περίσσευμα εκείνων να συμπληρώσει το δικό σας υστέρημα και να γίνει ισότητα, όπως είναι γραμμένο: «Όποιος είχε πολλά, δεν περίσσεψε. κι όποιος είχε λίγα, δεν στερήθηκε»(11). Έχοντας λοιπόν τα αναγκαία για τον παρόντα καιρό, μη μεριμνάς για το μέλλον. ούτε για μια ημέρα ή εβδομάδα ή μήνες. Όταν ξημερώσει η αυριανή ημέρα, θα σου δώσει αυτή τα απαραίτητα, όταν μάλιστα εσύ ζητάς τη βασιλεία των ουρανών και τη δικαιοσύνη του Θεού, όπως λέει ο Κύριος: «Ζητείται τη βασιλεία του Θεού και τη δικαιοσύνη Του, και όλα αυτά θα σας δοθούν επιπλέον»(12).

Μην αποκτήσεις δούλο, μην τυχόν ο εχθρός μέσω αυτού προκαλέσει σκανδαλισμό και θορυβήσει το πνεύμα σου και ζητήσεις πολυτελέστερες τροφές. Τότε δε θα μπορέσεις να φροντίζεις μόνο για τον εαυτό σου. Και αν ακόμη παρακινηθείς σε τέτοιο λογισμό για χάρη της σωματικής αναπαύσεως, εσύ να σκέφτεσαι το καλύτερο. και αυτό είναι η πνευματική ανάπαυση. Επειδή πράγματι η πνευματική ανάπαυση είναι ανώτερη από την σωματική. Και αν ακόμη σου έρθει η σκέψη να πάρεις δούλο για να τον ωφελήσεις, μην πεισθείς σ' ένα τέτοιο λογισμό. Γιατί αυτό δεν είναι δικό μας έργο, αλλά των κοινοβιατών πατέρων. Μόνο για τον εαυτό σου να φροντίζεις και ν' αγωνίζεσαι στη ζωή της ησυχίας. Μη θελήσεις να συγκατοικήσεις με ανθρώπους που έχουν υλικό φρόνημα και βρίσκονται σε περισπασμούς. ή μόνος σου να κατοικείς, ή μαζί με αδελφούς που δεν φρονούν τα υλικά, αλλά έχουν το ίδιο φρόνημα με σένα. Εκείνος που κατοικεί με ανθρώπους υλόφρονες και πολυάσχολους, οπωσδήποτε θα λάβει μέρος στις ασχολίες τους και θα γίνει δούλος ανθρωπίνων διαταγών, κι ακόμη θα λάβει οπωσδήποτε μέρος σε ματαιολογίες και σε όλα τα άλλα δεινά τους, οργή, λύπη, μανία για τα υλικά και φόβο των σκανδάλων. Και μη συμπαρασυρθείς σε μέριμνες γονέων και συγγενικές φιλίες, αλλά και τις συνεχείς συναναστροφές μαζί τους να αποφεύγεις μήπως σε αρπάξουν και σε αποτραβήξουν από την ησυχία του κελλιού σου και σε φέρουν στις δικές τους υποθέσεις και περισπασμούς. Γιατί ο Κύριος λέει: «Άφησε τους νεκρούς να θάψουν τους νεκρούς τους και συ ακολούθησέ με»(13).

Αν το κελί σου είναι σε τέτοιο μέρος ώστε να το φτάνουν εύκολα, φύγε από αυτό και μην το λυπηθείς και μην παρασυρθείς από την αγάπη προς αυτό. Όλα κάνε τα και κατόρθωνέ τα, για να μπορέσεις να ησυχάσεις και να ευκαιρείς και να φροντίζεις να βρεθείς μέσα στο θέλημα του Θεού και στον αγώνα κατά των αοράτων εχθρών. Αν δεν μπορείς εύκολα να ησυχάσεις στα μέρη σου, τότε πάρε την απόφαση να πας αλλού όπου θα είσαι άγνωστος, και πάνω σ' αυτή τη σκέψη να

παρορμάς το λογισμό σου. Γίνε σαν ένας άριστος έμπορος, δοκιμάζοντας τα πάντα για την ησυχία και όσα είναι ήσυχα και χρήσιμα, αυτά να τα κρατάς με όλη σου τη δύναμη. Αλλά σου λέω, αγάπα τον ξενιτεμό, γιατί αυτός σε γλυτώνει από τα δεινά περιστατικά της πατρίδας σου και σε κάνει να απολαμβάνεις μόνο τα καλά της ησυχίας. Απόφευγε τη διαμονή στις πόλεις και εγκατέστησε στη διαμονή στην έρημο. Γιατί λέει ο άγιος Δαβίδ: «Να, έφυγα μακριά. εγκατάσταθηκα στην έρημο»(14). Αν είναι δυνατό, δίολου μην πατήσεις σε πόλη. Γιατί δε θα δεις εκεί τίποτε το καλό, τίποτε το χρήσιμο, τίποτε που να σε ωφελήσει στην ασκητική σου ζωή. Γιατί λέει πάλι ο άγιος: «Είδα να επικρατεί στην πόλη παρανομία και αντιλογία»(15).

Να επιζητείς λοιπόν τους ερημικούς και χωρίς περισπασμούς τόπους. Μη δειλιάσεις από το βουίσμά τους. Αν δεις εκεί και φαντασίες δαιμόνων, μη φοβηθείς, ούτε να αποφύγεις το στάδιο της ψυχικής μας ωφέλειας. Υπόμεινε χωρίς φόβο και θα δεις τα μεγαλεία του Θεού, τη βοήθεια, την φροντίδα Του, και όλη την πληροφορία περί της σωτηρίας σου. «Περίμενα υπομονετικά – λέει ο μακάριος άνθρωπος (Δαβίδ) – αυτόν που θα μ' έσωζε από λιποψυχία και από καταιγίδα»(16). Μη νικήσει την προαίρεσή σου επιθυμία ρεμβασμού, γιατί η περιπλάνηση με επιθυμία μεταβάλλει τον άκακο νου(17). Από τον ρεμβασμό πολλοί πειρασμοί προκύπτουν. Να φοβάσαι το σφάλμα και να είσαι στέρεος και αμετακίνητος στο κελί σου. Αν έχεις φίλους, απόφευγε τις συχνές συναντήσεις τους. Γιατί αν τους συναναστρέφεις αραιά, θα είσαι πιο ωφέλιμος σ' αυτούς. Αν καταλάβεις ότι θα σε βλάψουν, καθόλου μην πλησιάζεις. Φίλους πρέπει να έχεις αυτούς που ωφελούν και βοηθούν στον ησυχαστικό σου βίο. Απόφευγε τις συναναστροφές των πονηρών και φιλόνηκων ανθρώπων και μη συγκατοικήσεις με κανέναν από αυτούς. Μένε μακριά από τις πονηρές προθέσεις τους, γιατί ούτε του Θεού γίνονται, ούτε καν παραμένουν κοντά. Οι φίλοι σου να είναι άνδρες ειρηνικοί, αδελφοί πνευματικοί, πατέρες άγιοι. Γιατί και ο Κύριος έτσι ονομάζει τους φίλους αυτούς: «Μητέρα μου και αδελφοί μου είναι αυτοί που κάνουν το θέλημα του ουράνιου Πατέρα μου»(18). Με ανθρώπους που απασχολούνται εδώ κι εκεί, μη συναναστρέφεις. Μην πας μαζί τους σε συμπόσιο, μην τυχόν και σε τραβήξουν στις απατηλές ασχολίες τους και σε οδηγήσουν μακριά από την προσήλωσή σου στο έργο της ησυχίας. Γιατί μπορούν να το κάνουν αυτό. Μη βάζεις το αυτί σου στα λόγια τους, και μην παραδεχτείς τις γνώμες τους, γιατί είναι πράγματι επιζήμιες. Ο πόνος και ο πόθος της καρδιάς σου να στρέφονται προς τους πιστούς της γης για να ζηλέψεις το πένθος τους. «Τα μάτια μου στρέφονται στους πιστούς της γης για να καθίσουν μαζί μου»(19), λέει ο Δαβίδ. Και αν κανείς από εκείνους που ζουν σύμφωνα με την αγάπη του Θεού σε προσκάλεσε να φάτε μαζί, και θέλεις να πας, πήγαινε, αλλά γύρισε το ταχύτερο στο κελί σου. Αν είναι δυνατό, μη κοιμηθείς ποτέ έξω από το κελί σου για να μείνει για πάντα μαζί σου η χάρη της ησυχίας και θα εκτελείς την ησυχαστική εργασία στο κελί σου χωρίς εμπόδια.

Μην επιθυμείς τα καλά και δαπανηρά φαγητά. «όποια σπαταλά, πέθανε αν και είναι ζωντανή»(20), γράφει ο Απόστολος. Μη χορτάσεις με ξένα φαγητά, για να μην τα επιθυμείς και σου έρθει πόθος για τα ξένα τραπέζια, γιατί είναι γραμμένο: «Μην ξεγελαστείς από το χόρτασμα της κοιλιάς σου»(21). Αν δεις ότι σε προσκαλούν συνεχώς έξω από το κελί σου, απόφευγε να πηγαίνεις, γιατί είναι επιζήμια η παραμονή έξω από το κελί σου. αφαιρεί τη χάρη, σκοτίζει το φρόνημα, μαραίνει το θείο πόθο. Παρατήρησε ένα κεραμικό σκεύος γεμάτο κρασί. όταν μείνει πολύ καιρό σε ένα μέρος ασάλευτο, κάνει το κρασί καθαρό κι ευωδιαστό, όταν όμως μετακινείται εδώ και εκεί, τότε το κρασί γίνεται στυφό και αηδιαστικό. Παρομοίωσε τον εαυτό σου λοιπόν με το κρασί και ωφελήσου από το παράδειγμα αυτό. Κόβε τις σχέσεις με τους πολλούς, μήπως ο νους σου περιπέσει σε δεινά περιστατικά και ταράξει την ησυχαστική σου κατάσταση.

Φρόντιζε να εργάζεσαι αν είναι δυνατόν ημέρα και νύχτα, για να μην επιβαρύνεις κανέναν ή μάλλον και για να δίνεις σε άλλους, όπως συμβουλεύει ο Απόστολος Παύλος(22), για να νικήσεις έτσι και το δαίμονα της ακηδίας και να αποδιώξεις και όλες τις άλλες επιθυμίες του εχθρού. Γιατί στην αργία είναι προσαρμοσμένος ο δαίμονας της ακηδίας, και όπως λένε, περικυκλώνεται από επιθυμίες όποιος δεν έχει εργασία(23). Από την εμπορική δοσοληψία δεν θα διαφύγεις από την αμαρτία. Είτε λοιπόν πουλάς, είτε αγοράζεις, ζημιώσου λίγο από την αξία του πράγματος μήπως με το να απαιτείς την ακριβή τιμή, φτάσεις στους τρόπους της φιλοκέρδειας και καταντήσεις σ' εκείνα που βλάπτουν την ψυχή, δηλαδή σε φιλονεικίες, ψεύτικους όρκους, σε αλλαγή των λόγων σου, και μ' αυτά γίνεις πρόξενος ατιμίας και καταισχύνης στην έντιμη αξία του μοναχικού βίου. Γι' αυτό πρόσεχε στις δοσοληψίες σου. Αν προτιμάς το καλύτερο, και σου είναι δυνατόν, άφησε αυτήν την φροντίδα της δοσοληψίας σε άλλον έμπιστο άνθρωπο, για να μένεις καλόκαρδος και να έχεις χαρούμενες και αγαθές τις ελπίδες σου. Αυτά είναι τα αναγκαία για την ησυχία.

Και τώρα θα σου πω και όσα επακολουθούν στην ησυχία, και συ άκουε και κάνε εκείνα που σου λέω. Αφού καθίσεις στο κελί σου, συμμαζέψε το νου σου και θυμήσου την ημέρα του θανάτου, δες το σώμα σου νεκρό, εννόησε τη συμφορά, πόνεσε, παρατήρησε καλά και αποστρέψου τη ματαιότητα του κόσμου. εννόησε τόσο τη μετριοπάθεια όσο και το ζήλο, για να μπορέσεις να μένεις, για πάντα στο σκοπό της ησυχίας και να μην εξασθενήσεις. Θυμήσου την κατάσταση στον άδη. Σκέψου, πώς άραγε είναι οι ψυχές στον άδη; Σε ποια πικρότατη σιωπή; Σε ποιον φοβερότατο στεναγμό; Σε πόσο μεγάλο φόβο και αγωνία; Σε ποια αναμονή; Θυμήσου την ακατάπαυστη οδύνη, το ψυχικό και ατελεύτητο δάκρυ. Αλλά θυμήσου και την ημέρα της αναστάσεως κατά την Δευτέρα Παρουσία και το πως θα παρασταθούμε εμπρός στο Θεό. Να φαντάζεσαι το φοβερό και φρικώδες εκείνο δικαστήριο. Φέρε στο νου σου τι περιμένει όσους αμαρτάνουν. την αισχύνη και τη ντροπή ενώπιον του Θεού και του Χριστού Του, ενώπιον των αγγέλων, αρχαγγέλων, εξουσιών και όλων των ανθρώπων. Όλες τις κολάσεις, το αιώνιο πυρ, τον ατελεύτητο σκόληκα(24), τον τάρταρο, το σκότος, το τρίξιμο των δοντιών(25), τους φόβους και τα βασανιστήρια. Φέρε τώρα στο μέσο και τα αγαθά που έχουν ετοιμαστεί για τους δικαίους. Παρησία με το Θεό Πατέρα και το Χριστό, με όλους τους χορούς αγγέλων, αρχαγγέλων, εξουσιών και των λοιπών, βασιλεία ουρανών και τα χαρίσματά της, τη χαρά και την απόλαυση. Έχε στη μνήμη σου και τις δύο καταστάσεις. Και για την κρίση των αμαρτωλών στέναζε και δάκρυζε. Βάλε επάνω σου τα σημεία του πένθους από φόβο μήπως και συ είσαι με τους αμαρτωλούς. Για τα αγαθά που περιμένουν τους δίκαιους να χαίρεσαι, να αγαλλιάς και να ευφραίνεσαι. Και φρόντισε αυτά να τα απολαύσεις κι από εκείνα να αποξενωθείς. Κοίταξε μη τα λησμονήσεις ποτέ, είτε μέσα στο κελί σου είσαι, είτε έξω, μην απομακρύνεις από αυτά το νου σου, για ν' αποφύγεις τουλάχιστον με αυτά τους ακάθαρτους και βλαβερούς λογισμούς.

Να νηστεύεις με όλη σου την δύναμη ενώπιον του Κυρίου. Αυτό θα καθαρίσει τις ανομίες σου και τις αμαρτίες σου(26), αυτό λαμπρύνει την ψυχή, αγιάζει το φρόνημα, διώχνει τους δαίμονες και φέρνει τον άνθρωπο κοντά στο Θεό. Αφού φας μια φορά την ημέρα, μην επιθυμήσεις και δεύτερη φορά, για να μη γίνεις πολυδάπανος και ταραξείς το φρόνημά σου. Και από αυτό θα μπορέσεις να εξοικονομείς τα αναγκαία για έργα αγαθοεργίας και να νεκρώσεις του ίδιου του σώματός σου τα πάθη. Αν γίνει συνάντηση αδελφών και είναι ανάγκη να φας και δυο και τρεις φορές, μη λυπηθείς και μη σκυθρωπάσεις. Να χαίρεσαι μάλλον γιατί υποχώρησες σε μια ανάγκη και να ευχαριστείς το Θεό που τήρησες το νόμο της αγάπης και θα έχεις οπωσδήποτε τον ίδιο τον Θεό οικονόμο της ζωής

σου. Καμιά φορά εξαιτίας ασθένειας συμβαίνει να πρέπει να φας και δυο και τρεις και περισσότερες φορές. Και τότε πάλι να μη λυπάσαι, γιατί στις αρρώστιες δεν είναι ανάγκη να κρατάς τους σωματικούς κόπους της ασκήσεως, αλλά να υποχωρείς σε μερικά, για να έχεις τη δύναμη να γυμνάζεσαι στους ίδιους κόπους της ασκήσεως. Σχετικά με την αποχή από τις τροφές, δεν εμπόδισε τίποτα ο θείος λόγος, αλλά είπε: «Σας έδωσα τα πάντα σαν να είναι χόρτα και λάχανα, τρώτε χωρίς να εξετάζετε τίποτε»(27), και: «Δεν μολύνει τον άνθρωπο ό,τι τρώει»(28). Το να απέχομε λοιπόν από τροφές, αυτό είναι της δικής μας προαιρέσεως και κόπος της ψυχής.

Την αγρυπνία, την χαμαικοιτία και τις άλλες κακοπάθειες, ευχαρίστως να υπομένεις, αποβλέποντας στη μέλλουσα δόξα η οποία πρόκειται να σου δοθεί μαζί με όλους τους αγίους, γιατί τα παθήματα της ζωής αυτής δεν έχουν καμιά αξία σε σύγκριση με τη μέλλουσα δόξα(29). Αν έχεις μικροψυχία, να προσεύχεσαι, όπως λέει η Γραφή(30). Να προσεύχεσαι με φόβο, με τρόμο, με πόνο, προσεκτικά, στοχαστικά, άγρυπνα. Έτσι πρέπει να προσευχόμαστε και μάλιστα γιατί έχουμε δόλιους και διεστραμμένους εχθρούς. Γιατί όταν μας βλέπουν να προσευχόμαστε, τότε και αυτοί επιτίθενται δραστήρια εναντίον μας και υποβάλλουν στο νου μας εκείνα που δεν πρέπει να θυμόμαστε ή να εννοούμε την ώρα της προσευχής, για να αιχμαλωτίσουν το νου μας και να κάνουν αργή, μάταιη και ανωφελή τη δέηση και ικεσία μας. Γιατί πράγματι είναι μάταιη και ανωφελής η προσευχή, η δέηση και η ικεσία όταν δεν γίνεται με φόβο και τρόμο, προσεκτικά και άγρυπνα. Εκτός από αυτό, όταν παρουσιαστεί κανείς σε άνθρωπο βασιλιά, με φόβο και τρόμο και προσοχή υποβάλλει την αίτησή του. πόσο μάλλον στο Θεό τον Κύριο των πάντων και στο Χριστό το Βασιλιά των βασιλευόντων και Άρχοντα των αρχόντων, πρέπει όμοια να στεκόμαστε και με τον ίδιο τρόπο να κάνουμε την ικεσία και δέησή μας; Πολύ περισσότερο βέβαια. Γιατί Αυτόν και όλο το νοερό πλήθος των Αγγέλων και οι χοροί, με φόβο Τον υπηρετούν και με τρόμο δοξολογούν, ψάλλοντας ακατάπαυστα ύμνο, μαζί με τον Άναρχο Πατέρα και το Πανάγιο και Συναΐδιο Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

*****

1. Ιερ. 16, 1-4.
2. Α΄ Κορ. 7, 32-34.
3. Β΄ Τιμ. 2, 4.
4. Ματθ. 11, 30.
5. Λουκ. 4, 41-42.
6. Γ΄ Βασιλ. 17, 9.
7. Σ. Σειράχ 18, 17.
8. Μαρκ. 12, 42.
9. Ψαλμ. 54, 23.
10. Α΄ Πετρ. 5, 7.
11. Β΄ Κορ. 8, 13.
12. Ματθ. 6, 33.
13. Ματθ. 8, 22.
14. Ψαλμ. 54, 8.
15. Ψαλμ. 54, 10.

16. Ψαλμ. 54, 9.
17. Σ. Σολ. 4, 12.
18. Ματθ. 12, 49.
19. Ψαλμ. 100, 6.
20. Α΄ Τιμ. 5, 6.
21. Παροιμ. 24, 15.
22. Α΄ Θεσ. 2, 9.
23. Παροιμ. 13, 4.
24. Μαρκ. 9, 46.
25. Ματθ. 8, 12.
26. Ησ. 6, 7.
27. Γεν. 9, 3. Α΄ Κορ. 10, 26.
28. Ματθ. 15, 11.
29. Ρωμ. 8, 18.
30. Ιακ. 5, 13

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΕΡΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΠΑΘΩΝ ΚΑΙ ΛΟΓΙΣΜΩΝ

1. Πρώτοι δαίμονες που αντιστέκονται και πολεμούν στην πρακτική άσκηση της αρετής είναι οι δαίμονες εκείνοι που τους έχει ανατεθεί να πειράζουν τους ανθρώπους στην γαστριμαργία και τη φιλαργυρία κι εκείνοι που παρακινούν στην φιλοδοξία. Οι άλλοι δαίμονες έρχονται πίσω τους και παραλαμβάνουν εκείνους που προσβάλλουν οι πρώτοι. Γιατί δεν μπορεί να πέσει κανείς στα χέρια του δαίμονα της πορνείας, αν δεν πέσει πρωτύτερα στη γαστριμαργία. Και δεν μπορεί να τον ταράξει ο θυμός, αν αυτός δεν πολεμά πρώτα για φαγητά, ή χρήματα, ή δόξα. Και δεν μπορεί να περιπέσει κανείς στον δαίμονα της λύπης, αν δεν υποστεί πρωτύτερα τη στέρηση όλων αυτών. Ούτε θα διαφύγει κανείς την υπερηφάνεια, που είναι το πρώτο γέννημα του διαβόλου, αν δεν εξορίσει τη ρίζα όλων των κακών, τη φιλαργυρία, αφού κατά τον Σολομώντα, «η φτώχεια κάνει τον άνθρωπο ταπεινό»(1). Και γενικά, δεν μπορεί να περιπέσει ο άνθρωπος σε δαίμονα αν δεν καταπληγωθεί από τους παραπάνω πρωτοστάτες και αρχηγούς δαίμονες, δηλ. της γαστριμαργίας, της φιλαργυρίας και της φιλοδοξίας.

Γι' αυτό και ο διάβολος με αυτούς τους τρεις λογισμούς πολέμησε τότε τον Σωτήρα στην έρημο. Πρώτα Του πρότεινε να μεταβάλει τις πέτρες σε ψωμιά. Έπειτα, Του υποσχέθηκε τον κόσμο αν έπεφτε και τον προσκυνούσε. και τρίτο, Του είπε ότι αν τον ακούσει, θα δοξαστεί επειδή δεν θα πάθει τίποτε από το πέσιμο(2). Ο Κύριος αναδείχτηκε ανώτερος σε όλα και διέταξε το διάβολο να φύγει πίσω. διδάσκοντας με αυτά ότι δεν είναι δυνατό να αποκρούσουμε το διάβολο, αν δεν καταφρονήσουμε τους τρεις αυτούς λογισμούς.

2. Όλοι οι δαιμονικοί λογισμοί εισάγουν στην ψυχή ιδέες των αισθητών πραγμάτων, τις οποίες ο

νους, αφού δώσει μορφή τις στριφογυρίζει μέσα του. Και από αυτό γνωρίζει το δαίμονα που τον πλησίασε. Παραδείγματος χάρη, αν έρθει στο νου μου το πρόσωπο εκείνου που με ζημίωσε ή με έβρισε, τότε είναι φανερό πως ήρθε ο λογισμός της μνησικακίας. Αν πάλι μας γίνει κάποια υπόμνηση χρημάτων ή δόξας, από αυτό γίνεται γνωστός ο δαίμονας που μας στενοχωρεί. Και στους άλλους λογισμούς επίσης από το πράγμα που σου υποβάλλει στο νου θα καταλάβεις ποιος δαίμονας βρίσκεται δίπλα σου και σου υποβάλλει το λογισμό.

Αλλά δεν λέω ότι όλες οι μνήμες των πραγμάτων αυτών προέρχονται από τους δαίμονες. Επειδή και ο ίδιος ο νους όταν μπαίνει σε κίνηση από τον άνθρωπο ξαναφέρει τις παραστάσεις των γεγονότων. Αλλά όσες μνήμες τραβούν μαζί τους θυμό ή επιθυμία έξω από τις φυσικές ανάγκες, εκείνες είναι οπωσδήποτε από τους δαίμονες. Γιατί από την ταραχή που προκαλούν αυτές οι δυνάμεις, ο νους αμαρτάνει με τη διάνοια και πολεμά επειδή δεν μπορεί να δεχτεί τη φαντασία του νομοθέτη Θεού. Επειδή αυτή η λαμπρότητα παρουσιάζεται στο λογικό κατά τον καιρό της προσευχής, όταν απουσιάζουν τα νοήματα των υλικών πραγμάτων.

3. Δεν θα μπορέσει ο άνθρωπος να απομακρύνει τις εμπαιθείς ενθυμήσεις, αν δεν φροντίσει να απαλλαγεί από την επιθυμία και το θυμό. Και την επιθυμία θα την εξαντλήσεις με νηστείες, αγρυπνίες και χαμαικοιτίες. Ενώ τον θυμό θα τον εξημερώσεις με μακροθυμίες, ανεξικακίες, αμνησικακίες και ελεημοσύνες. Γιατί από αυτά τα δύο πάθη αποτελούνται όλοι σχεδόν οι δαιμονικοί λογισμοί, οι οποίοι ρίχνουν τον νου στον όλεθρο και την απώλεια. Και είναι αδύνατο να νικήσει κανείς αυτά τα πάθη, αν δε γίνει ανώτερος από φαγητά και χρήματα και δόξα και αν δεν περιφρονήσει αυτά, και δεν περιφρονήσει ακόμα και το σώμα του, μη αντιστεκόμενος σε κείνους που επιχειρούν πολλές φορές να το ραπίσουν.

Είναι πολύ αναγκαίο να μιμηθούμε εκείνους που κινδυνεύουν στη θάλασσα και πετούν τα σκεύη στο πέλαγος λόγω της βίας των ανέμων και των κυμάτων. Αλλά σ' αυτό ας προσέξομε μήπως πετάξομε τα σκεύη για να μας δουν οι άνθρωποι (και μας επαινέσουν), επειδή έτσι στερούμαστε το μισθό μας. Και θα πάθομε άλλο ναυάγιο χειρότερο από το προηγούμενο, από το δαιμονικό άνεμο της κενοδοξίας. Γι' αυτό το λόγο ο Κύριός μας στα Ευαγγέλια, διδάσκοντας τον κυβερνήτη νου, λέει: «Προσέχετε να μην κάνετε την ελεημοσύνη σας μπροστά στους ανθρώπους, με σκοπό να σας δουν. Αν την κάνετε έτσι, δεν έχετε μισθό από τον επουράνιο Πατέρα σας». Και πάλι: «Όταν προσεύχεστε, δεν θα είστε όπως οι υποκριτές. Αυτοί αγαπούν να προσεύχονται στις συναγωγές και στις πλατείες, για να φανούν στους ανθρώπους. Σας λέω, ναι, έχουν λάβει το μισθό τους. Και όταν νηστεύετε, μη γίνεστε σκυθρωποί καθώς οι υποκριτές. Αφανίζουν τα πρόσωπά τους για να φανούν στους ανθρώπους ότι νηστεύουν. Σας λέω, ναι, έχουν λάβει το μισθό τους»(3). Αλλά πρέπει να προσέξομε εδώ το Γιατρό των ψυχών, πως με την ελεημοσύνη θεραπεύει το θυμό και με την προσευχή καθαρίζει το νου, ενώ με τη νηστεία καταμαραίνει την επιθυμία. Από αυτά αποκτά ύπαρξη ο νέος Αδάμ, ο Αδάμ που ξανακαινουργώνεται και γίνεται όμοιος με την εικόνα του δημιουργού του, του Χριστού, στον οποίο λόγω της απάθειας δεν υπάρχει διάκριση αρσενικού ή θηλυκού, και εξαιτίας της μιας πίστεως στο Χριστό, δεν υπάρχει ειδωλολάτρης και Ιουδαίος, περιτομή και ακροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δούλος και ελεύθερος. Αλλά όλα και σε όλα ο Χριστός(4).

4. Ας εξετάσομε με ποιο τρόπο στον ύπνο μας οι δαίμονες σχηματίζουν και αποτυπώνουν στο νου μας διάφορες φαντασίες. Αυτό κανονικά συμβαίνει στο νου ή με το να βλέπει με τα μάτια, ή με το ν' ακούει με τ' αυτιά, ή με οιαδήποτε άλλη αίσθηση, ή δια μέσου της μνήμης η οποία αποτυπώνει στο νου ανακινώντας όσα έλαβε μέσω του σώματος. Μου φαίνεται λοιπόν ότι οι δαίμονες θέτουν

σε κίνηση τη μνήμη και παρουσιάζουν μορφές στο λογικό του ανθρώπου. Γιατί βέβαια το σώμα είναι ανενέργητο στον ύπνο. Πως λοιπόν κινούν την μνήμη, θέλομε να μάθομε. Μάλλον δια μέσου των παθών. Και αυτό γίνεται φανερό από το ότι οι καθαροί και απαθείς δεν παθαίνουν τέτοιο πράγμα. Υπάρχει όμως και κάποια κίνηση της μνήμης φυσική που κινείται από εμάς, ή από τις άγιες (αγγελικές) δυνάμεις, κατά την οποία συναντιόμαστε και συναναστρεφόμαστε με αγίους. Αλλά ας προσέξομε, επειδή εκείνες τις εικόνες που δέχεται η ψυχή μαζί με το σώμα, αυτές κινεί η μνήμη χωρίς το σώμα. Και αυτό είναι φανερό από το ότι πολλές φορές το παθαίνομε αυτό στον ύπνο, όπου το σώμα είναι ήρεμο. Γιατί όπως μπορούμε να βάλομε στο νου μας νερό και με δίψα και χωρίς δίψα, έτσι μπορούμε να βάλομε στο νου μας χρυσό με πλεονεξία και χωρίς πλεονεξία. Και στα άλλα ισχύει το ίδιο. Να βρίσκομε όμως τέτοιες ή τέτοιες διαφορές φαντασιών είναι γνώρισμα της πανουργίας των δαιμόνων. Αλλά ακόμη και τούτο ας γνωρίζομε, ότι και τα εξωτερικά πράγματα χρησιμοποιούν οι δαίμονες στα όνειρα, όπως τον ήχο των κυμάτων όταν ταξιδεύει κανείς.

5. Πολύ βοηθάει στους σκοπούς των δαιμόνων ο θυμός μας όταν κινείται αντίθετα προς τη φύση, και είναι χρησιμότερος σ' αυτούς για κάθε πανουργία και εφεύρεση κακού. Γι' αυτό δεν παύουν οι δαίμονες να αναταράζουν τον θυμό ημέρα και νύχτα. Αλλά όταν δουν ότι δεσμεύσαμε το θυμό με την πραότητα, τότε τον εξαπολύουν με ευλογοφανείς δικαιολογίες. Έτσι τον κάνουν οξύτατο για να τον χρησιμοποιήσουν για τους θηριώδεις λογισμούς τους. Γι' αυτό είναι ανάγκη να μην τον ερεθίζομε μήτε για δίκαιες μήτε για άδικες υποθέσεις και να μη δίνομε κακό ξίφος στους δαίμονες. Πράγμα που γνωρίζω ότι πολλοί κάνουν, και ανάβουν από θυμό για μικρές και μηδαμινές αφορμές. Πες μου, για ποιο πράγμα τόσο γρήγορα φιλονεικείς, αφού περιφρόνησες και φαγητά και χρήματα και δόξα; Και γιατί τρέφεις το σκύλο (θυμό), αφού υποσχέθηκες ότι δεν θα έχεις τίποτα; Αν αυτός γαυγίζει και επιτίθεται κατά των ανθρώπων, είναι φανερό ότι κάτι κατέχει και το φυλάει. Αλλά εγώ είμαι πεπεισμένος ότι ένας τέτοιος άνθρωπος είναι μακριά από την καθαρή προσευχή, γιατί γνωρίζω ότι ο θυμός είναι αφανιστής του είδους αυτού της προσευχής. Εκτός από αυτό, θαυμάζω ότι ο θυμώδης λησμονεί τους αγίους που συμβουλεύουν σχετικά. Ο Δαβίδ, λόγου χάρη, λέει: «Πάψε να οργίζεσαι και άφησε το θυμό»(5). Ο Εκκλησιαστής πάλι παραγγέλει: «Απομάκρυνε το θυμό από την καρδιά σου και βγάλε την κακία από πάνω σου»(6). Και ο Απόστολος προστάζει: «Να υψώνεις σε προσευχή κάθε στιγμή και σε κάθε τόπο καθαρά χέρια, χωρίς οργή και κακές σκέψεις»(7). Γιατί δεν διδασκόμαστε από την παλιά και συμβολική συνήθεια των ανθρώπων, που διώχνουν τους σκύλους από τα σπίτια τους κατά την ώρα της προσευχής; Αυτό φανερώνει ότι δεν πρέπει όσοι προσεύχονται να έχουν στην ψυχή τους το θυμό. Και (είναι γραμμένο): «Το κρασί τους είναι σαν τον θυμό των δρακόντων»(8). Οι Ναζιραίοι όμως δεν έπιναν κρασί. Για το θέμα του να μη μεριμνούμε για ενδύματα και φαγητά, περιττό νομίζω να γράφω, γιατί ο ίδιος ο Σωτήρας στα Ευαγγέλια το απαγορεύει λέγοντας: «Μην αφήσετε την ψυχή σας να απασχοληθεί με το τι θα φάτε ή τι θα πιείτε ή τι θα φορέσετε»(9). Γιατί αυτό είναι των εθνικών και των απίστων και εκείνων που δεν έχουν εμπιστοσύνη στην πρόνοια του Κυρίου και αρνούνται το Δημιουργό. Και είναι τελείως ξένο για Χριστιανούς, αφού πιστεύουν ότι και τα δύο σπουργίτια που πουλιούνται ένα ασσάριο(10) βρίσκονται κάτω από την επιστασία των αγίων αγγέλων. Αλλά κι αυτό είναι συνήθεια των δαιμόνων: μετά τους ακάθαρτους λογισμούς να εισάγουν στο πνεύμα μας και τις σκέψεις για ανήσυχη φροντίδα, για να απομακρυνθεί ο Ιησούς, από τη συρροή του όχλου(11) των σκέψεων στον τόπο της διάνοιας, και να μείνει χωρίς καρπό ο λόγος, πνιγμένος μέσα στις σκέψεις της ανήσυχης φροντίδας. Αφού λοιπόν απορρίψομε αυτούς τους λογισμούς, όλη τη φροντίδα για την συντήρησή μας ας την αναθέσομε στον Κύριο(12), αρκούμενοι στα παρόντα.

και ζώντας φτωχική ζωή και φορώντας πενιχρή ενδυμασία, ας ξεντυθούμε όλα όσα μας οδηγούν στην κενοδοξία. Κι αν κανείς νομίζει ότι είναι άσχημο το να φορά πενιχρά ρούχα, ας παρατηρεί τον Απόστολο Παύλο, πώς υποφέροντας με λιγοστά ρούχα στην παγωνιά(13), περίμενε το στεφάνι της δικαιοσύνης(14). Αλλά επειδή ο Απόστολος ονόμασε αυτόν τον κόσμο θέατρο και στάδιο(15), ας δούμε αν είναι δυνατόν, γεμάτος με λογισμούς ανήσυχης φροντίδας, να τρέξει κανείς γοργά για να πάρει το βραβείο για το οποίο μας καλεί από ψηλά ο Θεός(16), ή να παλέψει με τις αρχές, με τις εξουσίες, με τους κοσμοκράτορες του σκότους του κόσμου τούτου(17). Εγώ δεν το γνωρίζω αυτό, παραδειγματιζόμενος κι από αυτή τη χειροπιαστή εικόνα. δηλαδή ο δρομέας θα εμποδιστεί αν φορά χιτώνα και θα περιτυλιχτεί, όπως ο νους από τους λογισμούς της μέριμνας, αν είναι αληθινός και ο λόγος που λέει ότι ο νους μένει κοντά στο θησαυρό του. «Όπου -λέει- είναι ο θησαυρός σας, εκεί θα είναι και η καρδιά σας»(18).

6. Οι λογισμοί, άλλοι διακόπτουν και άλλοι διακόπτονται. Διακόπτουν οι πονηροί λογισμοί τους αγαθούς. Και διακόπτονται από τους αγαθούς, οι πονηροί λογισμοί. Λοιπόν, το Άγιο Πνεύμα προσέχει στον λογισμό που θα κυριαρχήσει και σύμφωνα μ' εκείνον μας κατακρίνει ή μας δέχεται. Για παράδειγμα. έχω ένα λογισμό φιλοξενίας για τον Κύριο, αλλά ο λογισμός αυτός με την επέμβαση του διαβόλου διακόπτεται, γιατί ο πονηρός μου υποβάλλει να φιλοξενήσω για χάρη της φιλοδοξίας. Αντίθετα, έχω λογισμό φιλοξενίας για να επιδειχθώ στους ανθρώπους. Αλλά έρχεται καλύτερος λογισμός και τον διακόπτει κατευθύνοντας την αρετή της φιλοξενίας στον Κύριο, χωρίς να με αναγκάζει να φιλοξενώ για χάρη των ανθρώπων.

7. Οι διαφορές μεταξύ των αγγελικών, των ανθρωπίνων και των δαιμονικών λογισμών, αφού μελετήσαμε πολύ και παρατηρήσαμε, καταλάβαμε ότι είναι οι εξής: Οι αγγελικοί εξετάζουν τις φύσεις των πραγμάτων και ερευνούν και εξιχνιάζουν τους πνευματικούς λόγους τους. Για παράδειγμα. για ποιο λόγο έγινε ο χρυσός και γιατί είναι σπαρμένος σας άμμος βαθιά μέσα στη γη και βρίσκεται με πολύ κόπο. Και πως, αφού βρεθεί πλένεται με νερό, μπαίνει στη φωτιά και τότε παραδίνεται στους τεχνίτες για να κατασκευάσουν τη λυχνία της σκηνης του μαρτυρίου και το θυμιατήριο και τα μικρά θυμιατήρια και τις κούπες(19), από τις οποίες μετά τη χάρη του Σωτήρα σ' εμάς, δεν πίνει πλέον ο βασιλιάς της Βαβυλώνας(20). Ενώ του Κλεόπα η καρδιά καίγεται από αυτά τα μυστήρια(21).

Ο δαιμονικός λογισμός ούτε τα γνωρίζει αυτά, ούτε τα καταλαβαίνει. Φέρνει με αναίδεια στο νου μόνη την απόκτηση του χρυσού και προλέγει την τροφή και τη δόξα που θα προκύψει από αυτόν. Ο ανθρωπίνος πάλι λογισμός ούτε την απόκτηση του χρυσού ζητάει, ούτε εξετάζει τίνος σύμβολο είναι ο χρυσός, αλλά απλώς φέρνει στο νου τη μορφή του, χωρίς πάθος και πλεονεξία. Το ίδιο συμβαίνει και με τα άλλα πράγματα, όπου το λογικό, σύμφωνα με αυτόν τον κανόνα, γυμνάζεται μυστικά.

8. Υπάρχει ένας δαίμονας που λέγεται πλάνος και που έρχεται στους αδελφούς κατά την αυγή. Αυτός περιπλανά το νου από πόλη σε πόλη και από χωριό σε χωριό και από σπίτι σε σπίτι, για να κάνει αθώες τάχα συναντήσεις. Με κάποιους γνώριμους κάνει συναπαντήματα μακρότερα και καταστρέφει την πνευματική του κατάσταση εξαιτίας αυτών που συναντά. Και λίγο λίγο ο νους απομακρύνεται από τη γνώση του Θεού και φτάνει σε λησμοσύνη της αρετής και της μοναχικής υποσχέσεως. Πρέπει λοιπόν ο αναχωρητής να παρατηρεί αυτόν τον δαίμονα από που έρχεται και που καταλήγει. Γιατί βέβαια δεν κάνει μάταια ούτε τυχαία το μεγάλο αυτό κύκλο, αλλά με σκοπό να καταστρέψει την πνευματική κατάσταση του αναχωρητή, και αφού πάρει φωτιά ο νους και

μεθύσει από τις πολλές φανταστικές συναντήσεις, να πέσει κατευθείαν στον δαίμονα της πορνείας ή της οργής ή της λύπης, οι οποίοι καταστρέφουν τελείως την λαμπρότητα της πνευματικής του καταστάσεως.

Εμείς όμως, αν έχουμε σκοπό να μάθουμε λεπτομερώς την πανουργία αυτού του δαίμονα, ας μην του αποκριθούμε αμέσως, ούτε να του αναγγείλομε ότι γνωρίζομε τους σκοπούς του, πως κανονίζει διανοητικά τις συναντήσεις αυτές και με ποιο τρόπο οδηγεί σιγά σιγά τον νου προς τον πνευματικό θάνατο, επειδή θα φύγει από μας. Δεν καταδέχεται να κάνει τις πανουργίες του ενώ εμείς γνωρίζομε περί τίνος πρόκειται. Και δε θα μάθομε τίποτε από εκείνα που θέλαμε να μάθομε. Αλλά να τον αφήσομε και άλλη μία ημέρα ή και δεύτερη ακόμη, για να ολοκληρώσει τη σκευωρία του, για να μάθομε καλά την πανουργία του και ύστερα αφού τον ελέγξομε με λογικά επιχειρήματα, να τον αναγκάσομε να φύγει. Επειδή όμως στον καιρό του πειρασμού συμβαίνει να είναι θολός ο νους και να μη βλέπει με ακρίβεια όσα γίνονται, ας γίνει τούτο μετά την ανάχωρηση του δαίμονα. Αφού καθίσεις, θυμήσου μόνος σου τι σου συνέβη, από που άρχισες και που πήγες, σε ποιον τόπο σε συνέλαβε το πνεύμα της πορνείας ή της λύπης ή της οργής και πάλι πως συνέβησαν αυτά. Μάθε τα καλά αυτά και παράδωσέ τα στη μνήμη σου, για να έχεις υλικό να τον ελέγχεις όταν σε πλησιάζει, και κατηγορήσε τον κρυφό σκοπό του, και δεν θα τον ακολουθήσεις του λοιπού. Αν θέλεις να τον φέρεις σε κατάσταση μανίας, έλεγξέ τον ευθύς μόλις έρθει και φανέρωσέ του με λόγια και τον πρώτο τόπο που μπήκες και το δεύτερο και τον τρίτο. Γιατί πολύ οργίζεται, μη υποφέροντας την ντροπή. Κι ας είναι απόδειξη ότι του μίλησες όπως πρέπει, το ότι έφυγε από σένα ο λογισμός. Γιατί είναι αδύνατο να σταθεί όταν ελέγχεται φανερά. Κι αφού νικηθεί αυτός ο δαίμονας, τότε έρχεται ύπνος πολύ βαρύς και νέκρωση με μεγάλη ψυχρότητα των βλεφάρων και πάρα πολλά χασμουρητά και βάρος στους ώμους, τα οποία όλα διαλύει με συνεχή και δυνατή προσευχή το Πνεύμα το Άγιο.

9. Πάρα πολύ βοηθά το μίσος κατά των δαιμόνων στη σωτηρία μας και είναι κατάλληλο για την εργασία της αρετής. Κι όμως αυτό το μίσος, δεν μπορούμε να το ανατρέφομε και να το αυξάνομε μέσα μας σαν ένα καλό γέννημα, επειδή τα φιλήδονα πονηρά πνεύματα το διασκορπίζουν και προσκαλούν πάλι τη ψυχή σε φιλία και οικειότητα μαζί τους. Αλλά αυτή τη φιλία ή μάλλον τη δυσκολοθεράπευτη γάγγραινα, ο Γιατρός των ψυχών τη θεραπεύει με την εγκατάλειψη. επιτρέπει να πάθομε κάτι φοβερό από αυτούς νύχτα και ημέρα. Και έπειτα η ψυχή ξαναγυρίζει στο αρχικό μίσος κατά των δαιμόνων, μαθαίνοντας να λέει προς τον Κύριο όπως ο Δαβίδ: «Τους μισούσα με μίσος τέλειο, έγιναν εχθροί μου»(22). Γιατί μισεί με τέλειο μίσος τους δαίμονες, εκείνος ο οποίος μήτε με πράξη μήτε με τη διάνοια αμαρτάνει, και αυτό είναι αλάνθαστο γνώρισμα της μέγιστης και πρώτου βαθμού απάθειας.

10. Όσον αφορά στο δαίμονα εκείνο που κάνει την ψυχή αναίσθητη στα πνευματικά, τι να πω; Εγώ φοβούμαι να γράφω γι' αυτόν: Πώς η ψυχή βγαίνει έξω από την πνευματική της κατάσταση όταν έρχεται ο δαίμονας αυτός, και ξεντύνεται τον φόβο του Κυρίου και την ευλάβεια. Και την αμαρτία δεν την λογαριάζει για αμαρτία, και την παρανομία δεν τη νομίζει παρανομία, και την κόλαση και την αιώνια κρίση και καταδίκη τα θυμάται σαν απλά λόγια, και γελά περιφρονητικά όταν ακούει για το αιώνιο πυρ. Και τάχα ομολογεί το Θεό, τις εντολές Του όμως δεν τις γνωρίζει. Όταν παρακινείται η ψυχή στην αμαρτία, χτυπάς τα στήθη σου, αλλ' αυτή δεν το αισθάνεται. Της ομιλείς από τις Άγιες Γραφές, και αυτή έχει πωρωθεί και δεν ακούει. Της παριστάνεις πόσο ντροπή είναι η αμαρτία μπροστά στους ανθρώπους και αυτή δεν το λογαριάζει, σαν το χοίρο που έκλεισε τα μάτια και έσπασε το φραγμό.

Τον δαίμονα αυτόν της αναισθησίας τον φέρνουν λογισμοί κενοδοξίας που πολυκαίρισαν στην

ψυχή. Του οποίου αν δε λιγότευε ο αριθμός των ημερών, δεν θα σωζόταν κανένας άνθρωπος(23). γιατί είναι από εκείνους που έρχονται σπάνια στους αδελφούς. Και η αιτία είναι φανερή. Γιατί στις συμφορές των άλλων και στα βάσανά τους από ασθένειες ή στις ταλαιπωρίες όσων είναι στις φυλακές ή στον αιφνίδιο θάνατο άλλων, εξορίζεται ο δαίμονας αυτός της αναισθησίας. γιατί η ψυχή συγκινείται και κατανύγεται σιγά – σιγά και έρχεται σε συμπάθεια, και διαλύεται το πέτρωμα της ψυχής που επιφέρει αυτό το δαιμόνιο. Αυτά τα πράγματα εμείς δεν τα έχουμε, εξαιτίας της ερήμου και της σπανιότητας των ασθενών από ανάμεσά μας. Αυτόν τον δαίμονα θέλοντας να εξορίσει ο Κύριος, διέταξε στα Ευαγγέλια να επισκεπτόμαστε τους ασθενείς και τους φυλακισμένους: «Ήμουν άρρωστος, λέει, και ήρθατε σε μένα»(24). Όμως ας γνωρίζουμε και τούτο: Όποιος αναχωρητής έπεσε σ' αυτόν τον δαίμονα και όμως δεν δέχτηκε λογισμούς πορνείας, ούτε εγκατέλειψε το κελί του από ακηδία, αυτός δέχτηκε υπομονή και σωφροσύνη από τον ουρανό και είναι μακάριος για την απάθεια αυτή. Όσοι υποσχέθηκαν να ασκούν την θεοσέβεια, και επιθυμούν να συναναστρέφονται με κοσμικούς, ας φυλάγονται από αυτόν το δαίμονα της αναισθησίας. Γιατί εγώ ντρέπομαι και τους ανθρώπους, να λέω και να γράφω γι' αυτόν περισσότερο.

11. Όλοι οι δαίμονες διδάσκουν στην ψυχή τη φιληδονία και μόνο ο δαίμονας της λύπης δεν καταδέχεται να το κάνει αυτό, αλλά σ' όσους μπαίνει, διαφθείρει τους λογισμούς τους, κόβοντας κάθε ηδονή της ψυχής και ξεραίνοντάς την με την λύπη, αφού του ανθρώπου του λυπημένου ξεραίνονται τα οστά(25). Και όταν τον πολεμά μέτρια, κάνει τον αναχωρητή δόκιμο και άξιο, γιατί τον πείθει να μην πλησιάζει κανένα πράγμα του κόσμου και να αποφεύγει κάθε ηδονή. Όταν επιμείνει πολύ αυτός ο δαίμονας γεννά λογισμούς που συμβουλεύουν την αυτοκτονία ή αναγκάζουν σε φυγή μακριά από τον τόπο που βρίσκεται κανείς. Πράγμα που νομίζω έπαθε ο άγιος Ιώβ, όταν τον ενοχλούσε ο δαίμονας αυτός, γιατί λέει: «Μακάρι να μπορούσα να φονεύσω τον εαυτό μου ή να παρακαλέσω άλλον να το κάνει αυτό(26). Αυτού του δαίμονα σύμβολο είναι η οχιά, της οποίας το δηλητήριο όταν δίνεται με μέτρο γίνεται αντίδοτο στα δηλητήρια των άλλων θηρίων, όταν όμως δίνεται πολύ φονεύει και το ίδιο το ζώο. Σ' αυτό το δαιμόνιο παρέδωσε ο Παύλος αυτόν που αμάρτησε στην Κόρινθο. Γι' αυτό ξαναγράφει λέγοντας στους Κορίνθιους να δείξουν σ' αυτόν αγάπη, μήπως από την υπερβολική λύπη τον καταπιεί ο διάβολος(27). Αλλά και ωφέλιμη μετάνοια προξενεί αυτό το πνεύμα με το να θλίβει τους ανθρώπους. Γι' αυτό και ο άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής, εκείνους που τους κεντούσε αυτό το πνεύμα και κατέφευγαν στον Θεό, τους ονόμαζε «γεννήματα εχιδνών» και έλεγε: «Ποιος σας έδειξε να ξεφύγετε από την μελλοντική οργή; Δώστε λοιπόν καρποφορία άξια της μετάνοιας και μη θαρρέψετε λέγοντας, πατέρας μας είναι ο Αβραάμ»(28). Όμως ο καθένας που μιμήθηκε τον Αβραάμ και έφυγε μακριά από την πατρίδα του και από τους συγγενείς του(29), αυτός έγινε δυνατότερος και από αυτόν τον δαίμονα της λύπης.

12. Όποιος νίκησε το θυμό, αυτός νίκησε τους δαίμονες. Όποιος είναι δούλος του θυμού, αυτός είναι ξένος από το μοναχικό βίο και από τους δρόμους του Σωτήρα μας, αφού αυτός ο Κύριος, όπως λέει η Γραφή, «διδάσκει στους πράους ανθρώπους τους δρόμους Του»(30). Γι' αυτό και δύσκολα κυριεύεται ο νους των αναχωρητών όταν καταφεύγει στην πεδιάδα της πραότητας, επειδή καμιά αρετή σχεδόν δεν φοβούνται οι δαίμονες, όσο την πραότητα. Αυτή την αρετή την είχε ο μέγας Μωυσής και ονομάστηκε «πράος περισσότερο από όλους τους ανθρώπους»(31). Και ο άγιος Δαβίδ έκρινε ότι η πραότητα είναι άξια να την θυμάται και ο Θεός. «Θυμήσου, έλεγε, το Δαβίδ και όλη την πραότητά του»(32). Αλλά και αυτός ο Σωτήρας μας διέταξε να γίνουμε μιμητές της πραότητάς Του, λέγοντας: «Μάθετε από μένα ότι είμαι πράος και ταπεινός και θα βρείτε ανάπαυση στην ψυχή σας»(33). Όποιος νηστεύει από φαγητά και ποτά, ερεθίζει όμως τον θυμό με πονηρούς

λογισμούς, αυτός είναι όμοιος με πλοίο που ταξιδεύει στο πέλαγος και έχει δαίμονα για πλοίαρχο. Γι' αυτό ας προσέξομε τον σκύλο μας, δηλαδή το θυμό, και ας τον διδάξομε να σκοτώνει μόνο τους λύκους και όχι να τρώει τα πρόβατα, αλλά να δείχνει πραότητα προς όλους τους ανθρώπους.

13. Απ' όλους τους λογισμούς, μόνο ο λογισμός της κενοδοξίας έχει αφθονία υλικού και περιλαμβάνει ολόκληρο σχεδόν τον κόσμο και ανοίγει κρυφά τις πόρτες σ' όλους τους δαίμονες, σαν πονηρός προδότης κάποιας πόλεως. Γι' αυτό και πολύ εξευτελίζει το νου του αναχωρητή γεμίζοντάς τον με πολλά λόγια και ασχολίες και καταστρέφει τις προσευχές του με τις οποίες προσπαθεί να θεραπεύσει τα τραύματα της ψυχής του. Αυτόν τον λογισμό τον μεγαλώνουν με την ήττα τους όλοι μαζί οι δαίμονες και μέσω αυτού εισέρχονται και πάλι στις ψυχές, κι έτσι κάνουν την τελευταία κατάσταση χειρότερη από την πρώτη(34). Από αυτόν τον λογισμό γεννιέται και ο λογισμός της υπερηφάνειας, ο λογισμός που κατακρήμνισε από τον ουρανό στη γη τον σατανά που είχε πριν την σφραγίδα της ομοιώσεως με τον Θεό και το στεφάνι της ομορφιάς. Να ξεφύγεις λοιπόν από αυτόν τον λογισμό της κενοδοξίας και να μην αργοπορήσεις, για να μην παραδώσομε τη ζωή μας σε άλλους και το βίο μας σ' αυτούς που δεν έχουν έλεος(35), δηλ. στους δαίμονες. Αυτόν τον δαίμονα τον διώχνει η επίμονη προσευχή και το να μην κάνει κανείς θεληματικά ή να λέει τίποτε από εκείνα που βοηθούν στην καταραμένη κενοδοξία.

14. Μόλις ο νους του αναχωρητή νιώσει λίγη απάθεια, τότε αποκτώντας άλογο κενοδοξίας τρέχει με αυτό στις πόλεις κουβαλώντας μέσα του καθαρή επιθυμία για δόξα και έπαινο. Τότε, κατά θεία οικονομία, αφού επιτεθεί εναντίον του το πνεύμα της πορνείας και αφού τον αποκλείσει σε μία μάντρα των χοίρων, τον μαθαίνει να μην αφήνει το κρεβάτι του πριν από την τέλεια υγεία, ούτε να μιμείται τους άτακτους αρρώστους, οι οποίοι ενώ έχουν ακόμα υπολείμματα της ασθένειάς τους, βγαίνουν στο δρόμο και πηγαίνουν παράκαιρα σε λουτρά και παθαίνουν υποτροπή της ασθένειάς τους. Γι' αυτό ας καθόμαστε στο κελί μας και ας προσέχομε τους εαυτούς μας μάλλον, για να προκόβομε στην αρετή και να γινόμαστε δυσκίνητοι προς την κακία. Και ασχολούμενοι με τη γνώση των θείων, να δεχόμαστε πλήθος ιερών σκέψεων. Και καθώς θ' ανυψωνόμαστε πάλι, ν' αξιωνόμαστε να βλέπομε καθαρότερα το φως του Σωτήρα μας.

15. Δεν μπορώ να γράφω όλες τις κακουργίες των δαιμόνων. Και όσα κακά μηχανεύονται, ντρέπομαι να τα διηγηθώ λεπτομερώς, επειδή φοβούμαι να μην υποστούν βλάβη οι πιο άδολοι και άκακοι που θα τα διαβάσουν. Πλην όμως θα διηγηθώ τις πανουργίες του δαίμονα της πόρνειας και άκουσέ τις. Όταν κανείς αποκτήσει την απάθεια του επιθυμητικού μέρους της ψυχής του και οι αισχροί λογισμοί γίνουν ψυχρότεροι, τότε παρουσιάζει άνδρες και γυναίκες να παίζουν μεταξύ τους και κάνει τον αναχωρητή να γίνει θεατής αισχρών πραγμάτων και σχημάτων. Αλλ' αυτός ο πειρασμός δεν είναι από εκείνους που πολυκαιρίζουν. Επειδή η επίμονη προσευχή και ο πολύ πειρορισμένος τρόπος ζωής με νηστεία, αγρυπνία και γύμναση σε πνευματικές θεωρίες, διώχνουν αυτόν τον πειρασμό σαν άνυδρο σύννεφο. Συμβαίνει ακόμη και αγγίζει τις σάρκες για να τις ξεσηκώσει στην παράλογη διέγερση, και άλλα πάρα πολλά επινοεί αυτός ο πονηρός, τα οποία δεν είναι ανάγκη να τα φανερώσομε και να τα γράψομε. Πολύ βοηθάει εναντίον των λογισμών αυτών ο υπερβολικός θυμός εναντίον αυτού του δαίμονα. Αυτόν το θυμό τον φοβάται πολύ όταν ξεσηκώνεται σφοδρός εναντίον των λογισμών και καταστρέφει τα σχέδιά του. Και αυτό σημαίνει το «να θυμώνετε, αλλά να μην αμαρτάνετε»(36). Αυτός ο θυμός είναι χρήσιμο φάρμακο στη ψυχή κατά των πειρασμών.

Μιμείται αυτόν το δαίμονα και ο δαίμονας της οργής, με το να δημιουργεί πλαστές φαντασίες για

γονείς ή φίλους ή συγγενείς ότι βρίσκονται από ανάξια πρόσωπα, και ξεσηκώνει το θυμό του αναχωρητή να πει ή να κάνει κάτι κακό εναντίον τους. Σ' αυτά πρέπει να προσέχομε, και ν' απομακρύνουμε γρήγορα τον νου μας από τις φαντασίες αυτές, για να μην πολυκαιρίσουν και γίνουν αναμμένος δαυλός στην ώρα της προσευχής. Σ' αυτούς τους πειρασμούς πέφτουν περισσότερο οι θυμώδεις και ευέξαπτοι, οι οποίοι είναι μακριά από την καθαρή προσευχή και την γνώση του Σωτήρα μας Ιησού Χριστού.

16. Τα νοήματα αυτού του αιώνα, ο Κύριος, όπως τα πρόβατα στον καλό βοσκό, τα παρέδωσε στον άνθρωπο. Και είναι γραμμένο: «Έδωσε σε κάθε άνθρωπο το νόημα μέσα στο νου του»(37), αφού ένωσε με τον άνθρωπο την επιθυμία και την οργή για βοήθειά του, για να εξορίζει με το θυμό τα νοήματα των λύκων δαιμόνων, και με την επιθυμία να αγαπά τα πρόβατα αν και πολλές φορές τον χτυπούν βροχές και άνεμοι. Του έδωσε ακόμη ο Κύριος και νομή για να βόσκει τα πρόβατα, και τόπο χλόης και νερό αναπαύσεως(38), και άρπα και κιθάρα και ραβδί και στήριγμα, για να τραφεί και να ντυθεί από αυτό το νοητό ποίμνιο και να μαζέψει χορτάρι του βουνού. Γιατί λέει: «Ποιος βόσκει ένα κοπάδι και δεν τρώει από το γάλα του;»(39).

Πρέπει λοιπόν ο αναχωρητής να φυλάγει νύχτα και ημέρα αυτό το ποίμνιο, μήπως κανένα πρόβατο το φάνε τα θηρία ή πέσει στους ληστές. Κι αν συμβεί τίποτε τέτοιο στο δασώδες φαράγγι, ευθύς να το αρπάξει από το στόμα του λιονταριού και της αρκούδας(40). Και τρώγεται από τα θηρία η σκέψη για τον αδελφό μας, αν βόσκει μέσα μας με μίσος. και η σκέψη της γυναίκας, αν γυρίζει στο μυαλό με αισχρή επιθυμία. και η σκέψη του ασημιού και του χρυσαφιού, αν κατοικεί μέσα μας ενωμένη με τη πλεονεξία. και τα νοήματα των θείων χαρισμάτων, αν βόσκουν στη διάνοιά μας ενωμένα με την κενοδοξία. Και στα υπόλοιπα νοήματα το ίδιο θα συμβεί, όταν κλέβονται από τα πάθη. Και δεν πρέπει να φυλάγομε τους λογισμούς μας μόνο την ημέρα, αλλά και τη νύχτα, αγρυπνώντας. Γιατί μπορεί με την αισχρή και πονηρή φαντασία να χάσεις το πρόβατο. Και αυτό εννοούν τα λόγια του αγίου Ιακώβ: «Δεν σου έφερα πρόβατο σκοτωμένο από θηρία. Εγώ αναπλήρωνα τα κλεμμένα της ημέρας και τα κλεμμένα της νύχτας. Και κατάντησα να με καίει ο ήλιος την ημέρα και να υποφέρω την παγωνιά της νύχτας. Κι έφευγε ο ύπνος από τα μάτια μου(41). Αν τώρα από τον πολύ κόπο έρθει ακηδία, τότε ας πάμε λίγο στην πέτρα της θείας γνώσεως, ας πάρουμε την άρπα κι ας χτυπήσομε με τις αρετές τις χορδές της γνώσεως. Ας βοσκήσομε πάλι τα πρόβατα κάτω από το όρος Σινά, για να μας καλέσει κι εμάς ο Θεός των πατέρων μας από τη βάτο(42) και να μας αποκαλύψει τη γνώση των υπερφυσικών Του ενεργειών.

17. Τη λογική φύση που θανατώθηκε από την κακία, την ανασταίνει ο Χριστός με τη θεωρία της αιωνιότητας. Και ο Πατέρας Του, την ψυχή που πέθανε το θάνατο του Χριστού, την ανασταίνει δια μέσου της γνώσεώς Του. Και αυτό εννοεί ο Παύλος, λέγοντας: «Αν έχομε πεθάνει μαζί με τον Χριστό, πιστεύομε ότι και θα ζήσομε μαζί Του»(43).

18. Όταν ο νους ξεντυθεί τον παλαιό άνθρωπο και ντυθεί τον άνθρωπο της χάρης, τότε θα δει και την κατάστασή του κατά τον καιρό της προσευχής όμοια με σάπφειρο ή με ουράνιο χρώμα. Αυτή την κατάσταση την ονομάζει η Γραφή «τόπο Θεού» που τον είδαν οι πρεσβύτεροι πάνω στο όρος Σινά(44).

19. Οι ακάθαρτοι δαίμονες, άλλοι πειράζουν τον άνθρωπο ως άνθρωπο. άλλοι τον πειράζουν σαν άλογο ζώο. Οι πρώτοι έρχονται και μας βάζουν σκέψεις κενοδοξίας ή υπερηφάνειας ή φθόνου ή κατηγορίας, οι οποίες δεν ενοχλούν τα ζώα. Ενώ οι δεύτεροι μας κινούν παρά φύση το θυμό και την

επιθυμία. Αυτά τα πάθη είναι κοινά σ' εμάς και τ' άλογα ζώα και τα καλύπτει η λογική φύση μας. Γι' αυτό λέει το Άγιο Πνεύμα προς τους λογισμούς που συμβαίνουν στους ανθρώπους: «Εγώ είπα, είστε θεοί και όλοι σας γιοι του Υψίστου. εσείς πεθαίνετε σαν άνθρωποι και πέφτετε σαν ένας από τους άρχοντες»(45). Προς τους λογισμούς που κινούνται παράλογα τι λέει; «Μη γίνεστε σαν το άλογο και τον ημίονο, που δεν έχουν καμιά σύνεση. Με γκέμια και χαλινάρι θα σφίξεις τα σαγόνια αυτών που δε σε πλησιάζουν»(46). Αν τώρα η ψυχή που αμαρτάνει πρέπει να πεθάνει(47), φανερό είναι ότι οι άνθρωποι ως άνθρωποι πεθαίνουν και από ανθρώπους θάβονται, ενώ οι άλογοι, όταν θανατωθούν, δηλ. καταπέσουν, θα φαγωθούν από γύπες και κοράκια. Τα νεογέννητα αυτών, άλλα επικαλούνται τον Κύριο(48), άλλα ανακατώνονται μέσα στο αίμα των πτωμάτων(49). Εκείνος που έχει αυτιά για να ακούει ακ ακούει.

20. Όταν ο εχθρός σε πλησιάσει και σε πληγώσει και θέλεις, όπως λέει η Γραφή, να γυρίσεις το μαχαίρι στην καρδιά του(50), κάνε ως εξής. ανάλυσε μέσα σου το λογισμό που σου υπέβαλε, ποιος είναι, από τι αποτελείται και ποιο είναι εκείνο το σημείο που στενοχωρεί περισσότερο το νου. Και εξηγούμαι. Ας υποθέσουμε ότι σου ήρθε λογισμός φιλαργυρίας. Διαίρεσε αυτόν τον λογισμό σε τέσσερα μέρη: στο νου που δέχτηκε το λογισμό, στην έννοια του χρυσού, στον ίδιο το χρυσό και στο φιλάργυρο πάθος. Και τότε ρώτησε: Ποιο απ' όλα αυτά είναι αμαρτία; Ο νους; Μα αυτός είναι εικόνα του Θεού. Η έννοια του χρυσού; Κανείς που έχει νου δε θα πει τέτοιο πράγμα. Ο χρυσός; Και τότε γιατί έγινε; Έπεται λοιπόν ότι αιτία της αμαρτίας είναι το φιλάργυρο πάθος, το οποίο στην ουσία του δεν υπάρχει, ούτε έννοια πράγματος είναι, αλλά είναι μια μισάνθρωπη ηδονή που γεννιέται από το αυτεξούσιο και αναγκάζει το νου να κάνει κακή χρήση των κτισμάτων του Θεού. την ηδονή αυτή ο νόμος του Θεού προστάζει να την αποκόπτομε. Και με την έρευνά σου αυτή θα καταστραφεί ο λογισμός, καθώς θα αναλύεται στη θεωρητική του βάση, αλλά θα φύγει από σένα και το δαιμόνιο, αφού θα υψωθεί η διάνοιά σου από τη γνώση αυτή.

Αν δε θέλεις να μεταχειριστείς το δικό του μαχαίρι εναντίον του και έχεις πόθο να τον καθυποτάξεις με τη δική σου σφεντόνα, τότε πάρε πέτρα μέσα από το τσομπάνικο σακούλι σου και εξέταζε τη θεωρία του λογισμού αυτού. Πώς δηλαδή άγγελοι και δαίμονες πλησιάζουν το δικό μας κόσμο, ενώ εμείς δεν πλησιάζομε στους κόσμους τους; Γιατί ούτε τους αγγέλους μπορούμε να ενώσομε με το Θεό περισσότερο από ότι είναι ενωμένοι, ούτε τους δαίμονες θέλομε να τους κάνομε πιο ακάθαρτους απ' ότι είναι. Και πώς ξέπεσε από τον ουρανό ο εωσφόρος που ανατέλλει το πρωί και τσακίστηκε στη γη(51); Αυτός θεώρησε τη θάλασσα σα λεκάνη και τον τάρταρο της αβύσσου σαν αιχμάλωτό του. αναβράζει την άβυσσο όπως το φυσερό τη φωτιά στο χαλκουργείο(52), και ταραάζει όλους από την κακία του θέλοντας να εξουσιάζει τα πάντα. Η θεωρία αυτών των πραγμάτων πληγώνει πάρα πολύ το δαίμονα και τρέπει σε φυγή το στράτευμά του. Αλλά αυτά συμβαίνουν σ' εκείνους που έχουν ήρεμα καθαριστεί από τα πάθη τους και βλέπουν σ' ένα βαθμό τις αιτίες και τους λόγους των γεγονότων. Οι ακάθαρτοι όμως δεν γνωρίζουν τη θεωρία αυτή, ούτε και αν τη μάθουν από άλλους και τη λένε και την ξαναλένε θ' ακουστούν, εξαιτίας της σκόνης και του θορύβου που δημιουργείται από τα πάθη τους κατά τον πόλεμο των δαιμόνων. Γιατί πρέπει το στράτευμα των αλλοφύλων να ηρεμήσει, για να βγει μόνος ο Γολιάθ και να συμπλακεί με το Δαβίδ μας(53). Παρόμοια ας χρησιμοποιήσομε και τη διαίρεση του πολέμου και την τακτική για όλους τους ακάθαρτους λογισμούς.

21. Όταν οι ακάθαρτοι λογισμοί φυγαδευτούν γρήγορα, ας αναζητήσομε την αιτία, από που δηλαδή προέρχεται αυτό. Ποιο από τα δύο συμβαίνει. επειδή σπανίζει το αντικείμενο του ακάθαρτου λογισμού και είναι δύσκολο να προμηθευτούμε το υλικό, ή εξαιτίας της απάθειάς μας δεν

υπερίσχυσε ο εχθρός; Παράδειγμα: αν κανένας αναχωρητής βάλει στο νου του να γίνει επίσκοπος, δεν φαντάζεται πολύ καιρό αυτόν το λογισμό (γιατί είναι απραγματοποίητος), και είναι φανερό ότι συμβαίνει το πρώτο. Αν όμως κάποιος γίνει επίσκοπος μιας τυχαίας πόλεως και εξακολουθεί να σκέφτεται όπως πριν, αυτός είναι μακάριος για την απάθειά του. Αν εξετάσουμε και για τους άλλους λογισμούς, θα δούμε ότι ο τρόπος αυτός έχει όμοια εφαρμογή. Αυτά είναι ανάγκη να τα γνωρίζουμε, για να έχουμε προθυμία και δύναμη, για να ξέρομε αν διαπεράσαμε τον Ιορδάνη(54) και είμαστε κοντά στους φοινικιές ή μήπως είμαστε ακόμα στην έρημο και μας χτυπούν οι αλλόφυλοι. Πολύ πανούργος μου φαίνεται ο δαίμονας της φιλαργυρίας και δεινός στο να εξαπατά τους ανθρώπους. Όταν από την τέλεια απάρνηση του κόσμου (εκ μέρους του μοναχού) βρεθεί στα στενά, υποκρίνεται αμέσως τον οικονόμο και φίλο των φτωχών. υποδέχεται με τη γνησιότερη φιλοξενία τους ξένους, που ποτέ δεν τον επισκέπτονται, στέλνει βοήθεια σε άλλους που έχουν ανάγκη, επισκέπτεται τις φυλακές της πόλεως και εξαγοράζει δήθεν εκείνους που πουλήθηκαν ως δούλοι. υποδεικνύει επίσης την προσκόλληση σε πλούσιες γυναίκες. Άλλους πάλι τους συμβουλεύει να υποταχθούν σε κάποιους που έχουν γεμάτο πουγγί. Και έτσι αφού εξαπατήσει λίγο-λίγο την ψυχή, την τυλίγει με τους λογισμούς της φιλαργυρίας και την παραδίνει στον δαίμονα της κενοδοξίας. Αυτός φέρνει τότε στο νου ένα πλήθος ανθρώπων που δοξάζουν τον Κύριο για τα καλά αυτά έργα που (κατά φαντασία) έγιναν, και μετά από λίγο του παρουσιάζει και άλλους να συνομιλούν ότι πρέπει αυτός να δεχτεί την ιερωσύνη. Του προμαντεύει ότι αυτός που είναι ιερέας θα πεθάνει και δεν θα ξεφύγει τον θάνατο ό,τι και να κάνει. Κι έτσι ο ταλαίπωρος νους αφού δεθεί μέσα σε τέτοιους λογισμούς, φιλονεικεί μ' εκείνους που δεν τον παραδέχονται. ενώ σ' εκείνους που τον παραδέχονται, χαρίζει δώρα με προθυμία και τους δέχεται με ευγνωμοσύνη. Μερικούς άλλους που διαφωνούν, τους παραδίνει στους δικαστές και παραγγέλει να εξοριστούν από την πόλη. Όταν λοιπόν μπουν και αρχίσουν να στριφογυρίζουν στο μυαλό του όλοι αυτοί οι λογισμοί, ευθύς παρουσιάζεται ο δαίμονας της υπερηφάνειας, ο οποίος στέλνει εναντίον του αστραπές συνεχείς στον αέρα του κελιού και φτερωτά θηρία και τελευταία προξενεί στέρηση του λογικού. Εμείς όμως αφού παρακαλέσαμε να λείψουν και να χαθούν αυτοί οι λογισμοί, ας ζήσουμε φτωχικά με ευχαριστία. Γιατί τίποτε δε φέραμε στον κόσμο κι είναι φανερό ότι ούτε να πάρομε τίποτε μαζί μας μπορούμε. Κι όταν έχουμε τροφή και σκεπάσματα, σ' αυτά ας αρκεστούμε(55). κι ας θυμόμαστε τον Παύλο που λέει: «Ρίζα όλων των κακών είναι η φιλαργυρία»(56).

22. Όλοι οι ακάθαρτοι λογισμοί όταν πολυκαιρίσουν εξαιτίας των παθών μέσα μας, ρίχνουν το νου στην καταστροφή και τον αφανισμό. Όπως η σκέψη του ψωμιού πολυκαιρίζει μέσα στο μυαλό του πεινασμένου λόγω της πείνας του και η σκέψη του νερού στον διψασμένο λόγω της δίψας του, έτσι και οι σκέψεις των χρημάτων ή των αισχρών λογισμών που γεννιούνται από τα φαγητά, χρονίζουν στο μυαλό του ανθρώπου εξαιτίας της εμπάθειάς του. Το ίδιο συμβαίνει και όσον αφορά στις σκέψεις της κενοδοξίας και τις διάφορες άλλες. Και δεν είναι δυνατόν όταν ο νους πνίγεται μέσα σε εμπαιθείς σκέψεις, να παρασταθεί ενώπιον του Θεού και να στεφανωθεί με το στεφάνι της δικαιοσύνης. Γιατί από αυτούς τους λογισμούς παρασυρμένος ο τρισάθλιος νους, παραιτήθηκε από το δείπνο της γνώσεως του Θεού, όπως εκείνος που αναφέρεται στα Ευαγγέλια(57). Και πάλι εκείνος που δέθηκε χέρια και πόδια και ρίχτηκε στο σκότος το εξώτερο(58), από τέτοιους λογισμούς είχε υφασμένο το ένδυμά του. και γι' αυτό εκείνος ο Βασιλιάς που τον κάλεσε, έκρινε ότι δεν ήταν άξιος να γίνει δεκτός στο γάμο. Λοιπόν, ένδυμα γάμου είναι η απάθεια της ψυχής, η οποία αρνήθηκε τις κοσμικές επιθυμίες. Ποια είναι τώρα η αιτία από την οποία τα νοήματα των αισθητών πραγμάτων, όταν πολυκαιρίσουν, διαφθείρουν την πνευματική γνώση, το έχουμε πει στα κεφάλαια περί προσευχής.

23. Από τους δαίμονες που αντιστέκονται στην πρακτική άσκηση των αρετών, τρεις είναι αρχηγοί, τους οποίους ακολουθεί η στρατιά των αλλοφύλων, δηλ. των δαιμόνων. και αυτοί οι τρεις, πρώτοι κάνουν πόλεμο και με ακάθαρτους λογισμούς διεγείρουν την ψυχή στην κακία. Αυτοί είναι οι δαίμονες της γαστριμαργίας, της φιλαργυρίας και της φιλοδοξίας. Αν λοιπόν επιθυμείς καθαρή προσευχή, κράτησε το θυμό. Και αν αγαπάς τη σωφροσύνη, κράτησε την κοιλιά σου και μην της δώσεις ψωμί μέχρι τον τέλειο χορτασμό και βασάνιζέ την με την δίψα. Αγρύπνα στην προσευχή και διώξε μακριά σου τη μνησικακία. Λόγια του Αγίου Πνεύματος να μη λείπουν από το στόμα σου, και κτύπα τις πόρτες των Γραφών με τα χέρια των αρετών. Τότε θα ανατείλει η απάθεια της καρδιάς και θα δεις το νου σου στην προσευχή σου σαν αστέρι, δηλαδή γεμάτον από θείο φως.

*****

1. Παροιμ. 10, 4.
2. Ματθ. 4, 1-10.
3. Ματθ. 6, 1-18.
4. Κολ. 3, 10-11.
5. Ψαλμ. 36, 8.
6. Εκκλ. 11, 10.
7. Α΄ Τιμ. 2, 8.
8. Δευτ. 32, 33.
9. Ματθ. 6, 25,31,32.
10. Ματθ. 10, 29.
11. Ιω. 5, 13.
12. Α΄ Πέτρ. 5, 7.
13. Β΄ Κορ. 11, 27.
14. Β΄ Τιμ. 4, 8.
15. Α΄ Κορ. 9, 24.
16. Φιλιπ. 3, 14.
17. Εφ. 6, 12.
18. Ματθ. 6, 21.
19. Εξ. 24, 22-39.
20. Δαν. 5, 23.
21. Λουκ. 24, 32.
22. Ψαλμ. 138, 22.
23. Ματθ. 24, 22.
24. Ματθ. 25, 36.
25. Παροιμ. 17, 26.
26. Ιώβ 30, 24.
27. Β΄ Κορ. 2, 7.
28. Ματθ. 3, 8.
29. Γεν. 12, 1.
30. Ψαλμ. 24, 9.

31. Αριθ. 12, 3.
32. Ψαλμ. 131, 1.
33. Ματθ. 11, 29.
34. Ματθ. 12, 45.
35. Παροιμ. 5, 9.
36. Ψαλμ. 4, 5.
37. Εβρ. 10, 16.
38. Ψαλμ. 22, 2.
39. Α΄ Κορ. 9, 7.
40. Α΄ Βασ. 17, 35.
41. Γεν. 31, 39.
42. Γεν. 3.
43. Β΄ Τιμ. 2, 11.
44. Εξ. 24, 10.
45. Ψαλμ. 81, 6.
46. Ψαλμ. 31, 9.
47. Ιεζ. 18, 9.
48. Ψαλμ. 146, 9.
49. Ιώβ 39, 30.
50. Ψαλμ. 36, 15.
51. Ησ. 14, 12.
52. Ιώβ 41, 23.
53. Α΄ Βασ. 17.
54. Ι. Ναυή 3.
55. Α΄ Τιμ. 6, 7-8.
56. Α΄ Τιμ. 6, 10.
57. Λουκ. 14, 18.
58. Ματθ. 22, 13.

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΝΗΠΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ

1. Ο μοναχός πρέπει να ζει πάντοτε σαν να πρόκειται αύριο να πεθάνει. Και πάλι να μεταχειρίζεται το σώμα σαν να έχει να ζήσει πολλά χρόνια. Γιατί το πρώτο απομακρύνει την ακηδία και τον κάνει προθυμότερο, ενώ το δεύτερο φυλάει σωστό και ακέραιο το σώμα και διατηρεί ισορροπημένη την εγκράτεια.

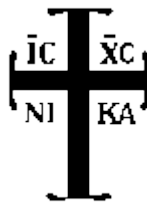
2. Εκείνος που πλησίασε και άγγιξε τη θεία γνώση και απολαμβάνει την ηδονή που προέρχεται από αυτή, δεν θα πεισθεί ποτέ στον δαίμονα της κενοδοξίας, και αν του προσφέρει όλες τις ηδονές του κόσμου. Γιατί τι μεγαλύτερο μπορεί να του υποσχεθεί από την πνευματική θεωρία; Όσο όμως δεν έχουμε γευτεί την πνευματική γνώση, ας εργαζόμαστε πρόθυμα την πρακτική αρετή, και με αυτό δείχνουμε στο Θεό, ότι όλα τα κάνουμε για να Τον γνωρίσουμε.

3. Ανάγκη να εκθέσουμε και τους δρόμους που ακολούθησαν εκείνοι οι μοναχοί που πρόκοψαν και να τείνομε σ' αυτούς τους δρόμους. Γιατί πολλά καλά έπραξαν και είπαν, μεταξύ των οποίων και

τούτο που λέει κάποιος από αυτούς: ότι η σκληρότερη και ισορροπημένη δίαιτα, όταν ενωθεί με την αγάπη, φέρνει γρηγορότερα το μοναχό στο λιμάνι της απάθειας.

4. Πήγα κάποτε το καταμεσήμερο στον άγιο Μακάριο και επειδή καιγόμουν από τη δίψα ζήτησα νερό να πιω. Αυτός μου είπε: «Αρκέσου στη σκιά, γιατί πολλοί αυτή τη στιγμή βρίσκονται σε οδοιπορία ή πλέουν στην θάλασσα και στερούνται και τη σκιά». Κατόπιν, καθώς συζητούσαμε για την εγκράτεια μου είπε: «Έχε θάρρος παιδί μου. γιατί εγώ είκοσι χρόνια τώρα, ούτε το ψωμί, ούτε το νερό, ούτε τον ύπνο χόρτασα, αλλά το ψωμί μου το έτρωγα με το ζύγι, το νερό το έπινα με το μέτρο, και όσο για ύπνο, ακουμπούσα λίγο στον τοίχο και κοιμόμουν λίγο στα κλεφτά».

5. Το νου που περιπλανιέται τον σταματά η ανάγνωση, η αγρυπνία και η προσευχή. Την επιθυμία όταν ανάβει, την μαραίνει πείνα και κόπος και αποτράβηγμα από τους ανθρώπους. Τον φρενιασμένο θυμό τον καταπαύει η ψαλμωδία, η μακροθυμία και το έλεος. Τα υπερβολικά και παράκαιρα είναι λιγόκαιρα. βλάπτουν μάλλον και δεν ωφελούν.

Άγιος Κασσιανός ο Ρωμαίος

ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ο όσιος πατέρας μας Κασσιανός ο Ρωμαίος ζούσε όταν βασίλευε ο Θεοδόσιος ο Μικρός, γύρω στο έτος 451 μ.Χ. Από τα έργα τα οποία έγραψε, συμπεριλήφθηκαν εδώ ο λόγος «Περί των οχτώ λογισμών» και ο λόγος «Περί διακρίσεως», γιατί σταλάζουν κάθε λογής ωφέλεια και χάρη. Αυτούς τους λόγους τους αναφέρει και ο σοφότατος Φώτιος, λέγοντας στην 157η ανάγνωσή του τα εξής: «Και ο δεύτερος λόγος προς τον ίδιο (τον Κάστορα δηλαδή) απευθύνεται και επιγράφεται «περί των οχτώ λογισμών», περί γαστριμαργίας, πορνείας, φιλαργυρίας, οργής, λύπης, ακηδίας, κενοδοξίας και υπερηφανείας. Οι λογισμοί αυτοί είναι χρήσιμοι και ωφέλιμοι όσο κανένας άλλος για κείνους που έχουν αναλάβει τον ασκητικό αγώνα.. Και τρίτος μικρός λόγος διαβάστηκε... που διδάσκει τι είναι διάκριση και ότι η διάκριση είναι μεγαλύτερη απ' όλες τις αρετές, και από τι γεννιέται αυτή, και ότι κυρίως είναι ουράνια δωρεά κ.λπ.».

Η Εκκλησία εορτάζει τη μνήμη του στις 29 Φεβρουαρίου, βραβεύοντάς τον με τιμές και εγκώμια.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Ο άγιος Ιωάννης Κασσιανός, ο επικαλούμενος Ρωμαίος, ανήκει στη χορεία των ασκητικών συγγραφέων. Αφού μόνασε στα μοναστικά κέντρα της Αιγύπτου, έγινε μαθητής του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου και αργότερα έκτισε μοναστήρι στη Μασσαλία, στο οποίο έγινε ηγούμενος. Έλαβε μέρος στις ακραίες αντιθέσεις μεταξύ Αυγουστίνου και Πελαγίου, υποστηρίζοντας την ορθόδοξη διδασκαλία, κατά την οποία απορρίπτεται εξίσου τόσο ο απόλυτος προορισμός του πρώτου, όσο και η αυτάρκεια της φύσεως του δευτέρου.

Ο άγιος Κασσιανός – του οποίου η μνήμη εορτάζεται στις 29 Φεβρουαρίου – έγραψε έργα ασκητικά, από τα οποία οι εκδότες της Φιλοκαλίας ξεχώρισαν το λόγο «περί των οκτώ της κακίας λογισμών», που απέστειλε στον επίσκοπο Κάστορα, και τον λόγο «περί διακρίσεως», που έστειλε στον ηγούμενο Λεόντιο. Τόσο ο ένας όσο και ο άλλος λόγος είναι πολύ ωφέλιμοι και στάζουν χάρη, κατά τον άγιο Νικόδημο. Πράγματι πρόκειται για συστηματική μελέτη των «οκτώ λογισμών της κακίας», όπου συμπυκνώνονται η εμπειρία των ασκητών Αγίων που βίωσαν τις διάφορες φάσεις των ενεργημάτων των παθών αυτών.

Οι «λογισμοί» κατά βάθος αποτελούν τα θανάσιμα λεγόμενα πάθη, όταν, από την μη σωστή χρήση τους, σταδιακά γίνονται έξεις, αποκτούν δύναμη, στερεώνονται στην ψυχή, αναχωνεύονται με τη νοερή ουσία της και μεταβάλλονται σε «σκληρές ουσίες», κατά την έκφραση του αββά Ισαάκ του Σύρου.

Ο άγιος Κασσιανός προβαίνει στην ανάλυση των «λογισμών» αυτών, ακολουθώντας ορισμένους

αγίους Πατέρες που διακρίνουν το πάθος της υπερηφάνειας σε υπερηφάνεια και κενοδοξία και αριθμούν τα θανάσιμα πάθη σε οκτώ, ενώ άλλοι θεωρούν την κενοδοξία ως μια ενέργεια της υπερηφάνειας και τα αριθμούν σε επτά, όπως έχει πλέον επικρατήσει στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

Το περί παθών της ψυχής θέμα αγνοείται από πολλούς και τα πάθη θεωρούνται ως συμφυή με τη φύση της, ενώ πρόκειται για παραφυσικές καταστάσεις, η αφετηρία των οποίων είναι ο λογισμός. Και είναι καταπληκτικό το φαινόμενο, κατά το οποίο μια νοερή ουσία αγαθή, θεόπλαστη «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση Θεού», που είναι η ψυχή (μαζί με το σώμα), αποκτάει τα τυραννικά αυτά πάθη εξ αφορμής της σφαλερής χρήσεως της ελευθερίας της.

Φαίνεται περίεργο το γεγονός ότι τα θανάσιμα πάθη, (θανάσιμα γιατί πεθαίνει πνευματικώς η ψυχή), σχηματίζονται σταδιακά από έννοιες. Όμως είναι γνωστό από την κλασσική φιλοσοφία, ότι είχε γίνει παραδεκτό, πως η συνήθεια, η έξη, δημιουργεί δεύτερη φύση. Σε τελευταία ανάλυση, τα διάφορα πάθη αποτελούν στερεωμένους λογισμούς, που έχουν επαναληφθεί και έχουν βιωθεί. Κλασσικό είναι το απόφθεγμα: «εκ του οράν τίκτεται το εράν». Η επανάληψη μιας σκέψεως, μιας ιδέας, μιας φαντασίας αποκτάει ανάλογη δύναμη, είτε πονηρή είναι είτε αγαθή.

Αλλά για τα αγαθά πάθη δεν γίνεται λόγος από τον άγιο Ιωάννη τον Κασσιανό. Στην υπόψη πραγματεία προβαίνει σε μια διεξοδική ανάλυση των αμαρτωλών παθών ως προς τη γένεσή τους και τη θεραπεία τους, ακολουθώντας την ασκητική και πνευματική παράδοση που θεμελιώνεται στις θείες Γραφές, στις οποίες συνεχώς παραπέμπει. Με τις λεπτές παρατηρήσεις του επάνω στα πάθη, προσφέρει πολύτιμη υπηρεσία στην Εκκλησία.

Η δεύτερη πραγματεία του «Περί διακρίσεως», είναι επίσης μια θαυμάσια έκθεση της σημασίας του χαρίσματος της διακρίσεως. Με αναφορές σε γεγονότα, σε γνώμες των αγίων Πατέρων και σε σχετικά χωρία των αγίων Γραφών, ο άγιος Κασσιανός θεμελιώνει την αναγκαιότητα της διακρίσεως για όλες τις εργασίες της πνευματικής ζωής.

Πρόκειται για μια χαρισματική λειτουργία της ψυχής, χωρίς την οποία όχι μόνον οι αρετές δεν είναι αρετές, αν δεν γίνονται με διάκριση, αλλά και όλες οι πνευματικές εργασίες πέφτουν στο κενό ή υπηρετούν τον εχθρό.

Η διάκριση είναι βέβαια χάρισμα, ως φωτισμός της ψυχής, που διακρίνει τις πλέον λεπτές πλευρές των πνευματικών προβλημάτων. Αλλά αν δεν υπάρχει το χάρισμα, μπορεί η σύνεση να προφυλάξει τον αγωνιζόμενο, σύνεση που συνίσταται στη μετριοπάθεια και την άγρυπνη ανάκριση των διαλογισμών ή τη δυσπιστία στους οικείους λογισμούς, που οδηγεί στην ερώτηση των εμπείρων. Είναι η διδασκαλία περί μεσότητας, κατά την οποία εκκλίνει κανείς από τις υπερβολές και τις ελλείψεις. Γι' αυτό και ο θεολόγος Γρηγόριος έλεγε: «Ορθοδοξείν εστι το αεί σχοινοβατείν». Πάντως εκείνο που σώζει πάντοτε, είναι η ταπείνωση.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΚΑΣΤΟΡΑ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΧΤΩ ΛΟΓΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΚΑΚΙΑΣ

Αφού πρωτύτερα συντάξαμε τον λόγο «περί διαμορφώσεως των Κοινοβίων», έχοντας το θάρρος στις προσευχές σου, επιχειρούμε πάλι να γράψουμε για τους οχτώ λογισμούς της κακίας. της γαστριμαργίας, λέω, και πορνείας, φιλαργυρίας, οργής, λύπης, ακηδίας, κενοδοξίας και υπερηφάνειας.

1. ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΡΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΛΙΑΣ

Πρώτα θα κάνω λόγο για την εγκράτεια στα φαγητά, η οποία είναι αντίθετη της γαστριμαργίας, και για τον τρόπο των νηστειών και την ποσότητα των φαγητών. Και αυτά, όχι από τον εαυτό μου, αλλά καθώς παραλάβαμε από τους αγίους Πατέρες. Εκείνοι λοιπόν, δεν έχουν παραδώσει ένα κανόνα νηστείας, ούτε ένα τρόπο της διατροφής, ούτε το ίδιο μέτρο, γιατί δεν έχουν όλοι την ίδια δύναμη, είτε λόγω ηλικίας, είτε ασθένειας, είτε καλύτερης συνήθειας του σώματος. Έχουν όμως παραδώσει σε όλους ένα σκοπό, να αποφεύγουμε την αφθονία και να αποστρεφόμεστε τον χορτασμό της κοιλιάς. Έχουν δει στην πράξη ότι είναι ωφελιμότερο και βοηθά στην καθαρότητα το να τρώει κανείς μία φορά την ημέρα από το να τρώει κάθε τρεις ή τέσσερις ή επτά ημέρες. Γιατί λένε, εκείνος που επεκτείνεται υπέρμετρα στη νηστεία, υπέρμετρα κατόπιν τρώει. Και από αυτό, άλλοτε εξαιτίας της υπερβολής της αποχής από την τροφή ατονεί το σώμα και γίνεται πιο απρόθυμο για τις πνευματικές εργασίες, και άλλοτε όταν γεμίσει από το βάρος των τροφών προκαλεί αμέλεια και εξασθένηση της ψυχής. Και πάλι οι άγιοι Πατέρες δοκίμασαν και είδαν ότι δεν είναι για όλους κατάλληλη η διατροφή με χόρτα, ούτε με όσπρια, ούτε όλοι μπορούν να τρέφονται μόνο με ξερό ψωμί. Και άλλος, καθώς είπαν, ενώ τρώει δύο λίτρες ψωμί, πεινά ακόμη, ενώ άλλος τρώει μία λίτρα ή εξ ουγγιές και χορταίνει. Σε όλους λοιπόν, όπως είπα, ένα κανόνα εγκράτειας έχουν παραδώσει, το να μην ξεγελιούνται με τον χορτασμό της κοιλιάς(1), ούτε να παρασύρονται από την ηδονή του λάρυγγα. Γιατί δεν είναι μόνο η διαφορά της ποιότητας των τροφών, αλλά και η ποσότητα που ανάβει τα πυρωμένα βέλη(2) της πορνείας. Γιατί με οποιαδήποτε τροφή όταν γεμίσει η κοιλιά, γεννά το σπόρο της διαφθοράς. Και πάλι δεν είναι μόνο η κραιπάλη του κρασιού που φέρνει μέθη στη διάνοια, αλλά και η αφθονία του νερού και κάθε τροφής η υπερβολική χρήση, τη ζαλίζει και φέρνει νύστα σ' αυτήν. Αιτία της καταστροφής των Σοδομιτών δεν ήταν η κραιπάλη του κρασιού και των διαφόρων φαγητών, αλλά η αφθονία του άρτου, κατά τον προφήτη(3).

Η ασθένεια του σώματος δεν είναι αντίθετη με την καθαρότητα της καρδιάς, όταν δώσουμε στο σώμα εκείνα που απαιτεί η ασθένεια, όχι ό,τι θέλει η ηδονή. Τις τροφές τις χρησιμοποιούμε τόσο ώστε να ζήσουμε, όχι για να σκλαβωθούμε στις ορμές της επιθυμίας. Η μετρημένη και μέσα σε λογικά όρια τροφή βοηθά στην υγεία του σώματος, δεν αφαιρεί την αγιότητα. Ακριβής κανόνας εγκράτειας, όπως παρέδωσαν οι Πατέρες, είναι να σταματούμε να τρώμε πριν χορτάσομε. Και ο Απόστολος που είπε: «Μη φροντίζετε για την σάρκα, πως να ικανοποιήσετε τις επιθυμίες της»(4), δεν εμπόδισε την αναγκαία κυβέρνηση της ζωής, αλλά απαγόρευσε την φιλήδονη φροντίδα.

Άλλωστε, για την τέλεια καθαρότητα της ψυχής, δεν αρκεί μόνο η εγκράτεια στα φαγητά, αν δεν συντρέχουν και οι υπόλοιπες αρετές. Λοιπόν, η ταπείνωση με την υπακοή και την καταπόνηση του σώματος, ωφελούν πολύ. Η αποχή από τη φιλαργυρία, όχι μόνον το να μην έχει κανείς χρήματα, αλλά και το να μην τα επιθυμεί, οδηγεί στην καθαρότητα της ψυχής. Η αποχή από την οργή, από την λύπη, από την κενοδοξία, από την υπερηφάνεια, όλα αυτά προξενούν τη γενική καθαρότητα της ψυχής. Τη μερική καθαρότητα της ψυχής, μέσω της σωφροσύνης, ιδιαίτερα κατορθώνουν η νηστεία και η εγκράτεια. Γιατί είναι αδύνατον εκείνος που έχει γεμάτη την κοιλιά του, να κάνει νοερό πόλεμο εναντίον του πνεύματος της πορνείας. Ώστε λοιπόν πρώτος αγώνας μας ας είναι να συκρατούμε την κοιλιά μας και να υποδουλώνουμε το σώμα. Όχι μόνο με νηστεία, αλλά και με

αγρυπνία και κόπο και πνευματικά αναγνώσματα και με το να μαζεύουμε την καρδιά μας πάνω στο φόβο της κολάσεως και στον πόθο της βασιλείας των Ουρανών.

2. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΟΡΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΑΡΚΙΚΗΣ ΕΠΙΘΥΜΙΑΣ

Δεύτερος αγώνας που έχουμε να κάνουμε είναι εναντίον του πνεύματος της πορνείας και της σαρκικής επιθυμίας, η οποία επιθυμία αρχίζει από τη μικρή ηλικία να ενοχλεί τον άνθρωπο. Ο αγώνας αυτός είναι μεγάλος και δύσκολος και έχει δύο μέτωπα. Γιατί ενώ τα άλλα ελαττώματα κάνουν τη μάχη μόνο μέσα στη ψυχή, ο σαρκικός πόλεμος είναι διπλός, και στη ψυχή και στο σώμα. Και γι' αυτό πρέπει να αναλάβουμε διπλό πόλεμο. Γιατί δεν είναι αρκετή η σωματική νηστεία για να αποκτήσουμε την τέλεια σωφροσύνη και αληθινή αγνεία, αν δεν ακολουθεί και συντριβή καρδιάς και πυκνή προσευχή προς τον Θεό και συχνή μελέτη των Γραφών και κόπος και εργασία των χεριών, τα οποία μπορούν να αναστέλλουν τις ακατάστατες ορμές της ψυχής και να ανακαλούν την ψυχή από τις αισχρές φαντασίες. Προπάντων βοηθά η ταπείνωση της ψυχής, χωρίς την οποία ούτε την πορνεία, ούτε άλλο πάθος μπορεί κανείς να νικήσει. Πρώτα – πρώτα λοιπόν πρέπει με κάθε προσοχή να φυλάγει κανείς την καρδιά του(5) από ρυπαρούς λογισμούς. Γιατί από την καρδιά βγαίνουν – όπως είπε ο Κύριος – διαλογισμοί πονηροί, φόνοι, μοιχείες, πορνείες και τα λοιπά(6). Και η νηστεία δεν έχει διαταχθεί μόνον για κακοπάθεια του σώματος, αλλά και για την προσοχή και νηφαλιότητα του νου, για να μη σκοτιστεί ο νους από τη πολυφαγία και γίνει αδύνατος στην επιτήρηση των λογισμών. Πρέπει λοιπόν όχι μόνο στη σωματική νηστεία να βάζουμε όλη την επιμέλειά μας, αλλά και στην προσοχή των λογισμών και στην πνευματική μελέτη, χωρίς τα οποία είναι αδύνατο να ανέβουμε στο ύψος της αληθινής αγνείας και καθαρότητας. Πρέπει λοιπόν να καθαρίζουμε πρώτα, σύμφωνα με την εντολή του Κυρίου, το εσωτερικό του πιάτου και του ποτηριού, για να γίνει και το εξωτερικό τους καθαρό(7).

Γι' αυτό ακριβώς, αν υπάρχει μέσα μας η φροντίδα να πολεμήσουμε νόμιμα και να στεφανωθούμε(8), αφού νικήσουμε το ακάθαρμο πνεύμα της πορνείας, να μην έχουμε θάρρος στη δική μας δύναμη και άσκηση, αλλά στη βοήθεια του Κυρίου μας και Θεού. Γιατί δεν παύει ο άνθρωπος να πολεμείται από αυτό το πνεύμα, μέχρις ότου πιστέψει αληθινά ότι όχι με τη δική του επιμέλεια και το δικό του κόπο, αλλά με τη βοήθεια του Θεού ελευθερώνεται από αυτή την αρρώστια και ανεβαίνει στο ύψος της αγνείας. Και αυτό είναι υπόθεση πάνω από τη φύση. κατά κάποιο τρόπο υπερβαίνει το σώμα εκείνος που έχει υποτάξει τους ερεθισμούς της σάρκας και τις ηδονές της. Και γι' αυτό είναι αδύνατον ο άνθρωπος (για να το πω έτσι) με τα δικά του φτερά να πετάξει προς το υψηλό και ουράνιο βραβείο της αγιοσύνης και να γίνει μιμητής των Αγγέλων, αν δεν τον σηκώσει η χάρη του Θεού από τη γη και τη λάσπη. Γιατί με καμιά άλλη αρετή οι άνθρωποι με τη σάρκα που φέρουν δεν εξομοιώνονται περισσότερο με τους αγγέλους, όσο με την αρετή της σωφροσύνης. Με την αρετή αυτή, ενώ βρίσκονται ακόμη στη γη, έχουν το πολίτευμα στους ουρανούς, κατά τον Απόστολο(9).

Δείγμα του ότι αποκτήσαμε τελείως αυτή την αρετή είναι να μη προσηλώνεται η ψυχή κατά τον ύπνο σε καμιά εικόνα αισχρής φαντασίας. Γιατί αν και δεν λογαριάζεται ως αμαρτία αυτή η κίνηση στον ύπνο, είναι όμως γνώρισμα ότι η ψυχή είναι άρρωστη και δεν έχει ελευθερωθεί από το σαρκικό πάθος. Γι' αυτό τις αισχρές φαντασίες που μας έρχονται στον ύπνο, πρέπει να πιστεύουμε ότι είναι έλεγχος της προηγούμενης αμέλειας και της ασθένειάς μας, αφού την κρυμμένη μέσα στα απόκρυφα της ψυχής μας νόσο την κάνει φανερή η ρεύση κατά την ανάπαυση του ύπνου. Γι' αυτό και ο Γιατρός των ψυχών μας, στα απόκρυφα της ψυχής έβαλε το φάρμακο, όπου γνώριζε ότι βρίσκονται και οι αιτίες της ασθένειας, λέγοντας: «Καθένας που βλέπει γυναίκα με σκοπό να την

επιθυμήσει, έκανε κιόλας μοιχεία μαζί της μέσα στην καρδιά του»(10). Δε διορθώνει τόσο τους περιέργους και πορνικούς οφθαλμούς, όσο την ψυχή που έχει την κατοικία της μέσα μας, η οποία κακώς μεταχειρίζεται τα μάτια τα οποία έδωσε ο Θεός για το καλό του ανθρώπου. Γι' αυτό και η σοφή Παροιμία δε λέγει: «Με κάθε τρόπο να προσέχεις τα μάτια σου», αλλά. «Με κάθε τρόπο να προσέχεις την καρδιά σου»(11). Έβαλε δηλαδή το φάρμακο της προσοχής στην καρδιά που μεταχειρίζεται τα μάτια για ό,τι θέλει.

Λοιπόν αυτή ας είναι η φρουρά και προφύλαξη της καρδιάς μας. όταν έρθει στο νου μας ενθύμηση γυναίκας που ξεφύτρωσε από διαβολική δολιότητα, είτε μητέρας ή αδελφής ή άλλων ευλαβών γυναικών, αμέσως να την διώξουμε από την καρδιά μας, μήπως επιμένοντας πολύ σ' αυτή την ενθύμηση, μας κυλήσει εκείνος που μας εξαπατά στο κακό, ο διάβολος, και μας ρίξει μέσα στο γκρεμό των αισχρών και βλαβερών σκέψεων. Αλλά και η εντολή που δόθηκε από το Θεό στον πρωτόπλαστο διατάζει, να συντρίβουμε το κεφάλι του φιδιού(12), δηλαδή των αρχή των βλαβερών λογισμών, μέσω των οποίων επιχειρεί αυτό να συρθεί μέσα στις ψυχές μας. Αλλιώς με το να παραδεχτούμε το κεφάλι, που είναι η αρχή του λογισμού, θα παραδεχτούμε και το υπόλοιπο σώμα του φιδιού, που είναι η συγκατάθεση στην ηδονή, και αυτό θα κατακρημνίσει τη διάνοιά μας στην παράνομη πράξη. Αλλά πρέπει κατά την Γραφή, κάθε πρωί να εξολοθρεύουμε όλους τους αμαρτωλούς της γης(13), δηλαδή με το φως της γνώσεως να διακρίνουμε και να εξολοθρεύουμε τους αμαρτωλούς λογισμούς από τη γη, η οποία είναι η καρδιά μας, σύμφωνα με τη διδασκαλία του Κυρίου. Και όσο είναι ακόμη νήπια οι γιοι της Βαβυλώνας, δηλαδή οι πονηροί λογισμοί, να τους χτυπάμε στο έδαφος και να τους τσακίζουμε πάνω στην πέτρα(14), η οποία πέτρα είναι ο Χριστός. Γιατί αν οι νήπιοι λογισμοί μεγαλώσουν και γίνουν άνδρες λόγω της συγκαταθέσεώς μας σ' αυτούς, τότε δεν θα νικηθούν χωρίς μεγάλο στεναγμό και κόπο.

Μετά τα όσα είπαμε από την Αγία Γραφή, καλό είναι να θυμηθούμε και λόγους αγίων Πατέρων. Είπε λοιπόν ο άγιος Βασίλειος, επίσκοπος Καισαρείας της Καππαδοκίας. «Και γυναίκα δε γνωρίζω και παρθένος δεν είμαι». Τόσο πολύ γνώριζε ότι το δώρο της παρθενίας δεν κατορθώνεται μόνο με αποχή από γυναίκα, όσο με την αγιοσύνη της ψυχής και την καθαρότητα, η οποία κατορθώνεται με το φόβο του Θεού. Λένε επίσης και τούτο οι Πατέρες, ότι δεν μπορούμε να αποκτήσουμε τελείως την αρετή της αγνείας, αν δεν αποκτήσουμε πρωτύτερα την αληθινή ταπεινοφροσύνη μέσα στην καρδιά μας. Ούτε μπορούμε να κριθούμε άξιοι ν' αποκτήσουμε την αληθινή θεία γνώση, αν μέσα στα απόκρυφα της ψυχής έχει θρονιαστεί το πάθος της πορνείας. Θα δείξουμε και από τον Απόστολο πόσο μεγάλο είναι το κατόρθωμα της σωφροσύνης, και αφού αναφέρομε μια φράση του μόνο, θα τελειώσουμε: «Επιδιώκετε να έχετε ειρήνη με όλους και τον αγιασμό, που χωρίς αυτόν κανένας δεν θα δει τον Κύριο»(15). Ότι αναφέρεται στο θέμα μας, είναι φανερό από εκείνο που λέει αμέσως παρακάτω: «Κανένας πόρνος και βέβηλος όπως ο Ησαύ»(16). Όσο λοιπόν ουράνιο και αγγελικό είναι το κατόρθωμα της αγιοσύνης, τόσο με βαρύτερες συνωμοσίες και δόλους πολεμείται από τους εχθρούς δαίμονες. Και γι' αυτό οφείλομε να φροντίζομε να έχουμε όχι μόνον εγκράτεια σώματος, αλλά και συντριβή καρδιάς και πυκνές προσευχές με στεναγμούς, ώστε το καμίνι της σάρκας μας, το οποίο ο βασιλιάς της Βαβυλώνας ανάβει καθημερινά με τους ερεθισμούς της επιθυμίας, να το σβήσομε με τη δρόσο του Αγίου Πνεύματος(17).

Εκτός από αυτά, μέγιστο όπλο για τον πόλεμο αυτό είναι η κατά Θεόν αγρυπνία. Γιατί όπως η προσοχή και η προφύλαξη της ημέρας ετοιμάζει τη νυχτερινή αγιοσύνη, έτσι η νυχτερινή κατά Θεόν αγρυπνία ετοιμάζει και διευκολύνει την ψυχή στην καθαρότητα της ημέρας.

3. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΦΙΛΑΡΓΥΡΙΑΣ

Τρίτος είναι ο αγώνας εναντίον του πνεύματος της φιλαργυρίας, αγώνας ξένος και έξω από την ανθρώπινη φύση, που βρίσκει αφορμή την απιστία του μοναχού. Γιατί οι ερεθισμοί των άλλων παθών, εννοώ του θυμού και της επιθυμίας, έχουν τις αφορμές από το σώμα, και κατά κάποιο τρόπο είναι έμφυτα και έχουν την αρχή από την γέννηση. Γι' αυτό και χρειάζεται πολύς καιρός για να νικηθούν. Η αρρώστια όμως της φιλαργυρίας έρχεται από έξω και μπορεί ευκολότερα να κοπεί αν καταβάλλει κανείς επιμέλεια και προσοχή. Αν όμως παραμεληθεί, γίνεται πιο καταστρεπτική από τα άλλα πάθη και δύσκολα φεύγει, γιατί είναι ρίζα όλων των κακών(18), κατά τον Απόστολο.

Ας σκεφτούμε ως εξής: οι φυσικές κινήσεις του σώματος υπάρχουν όχι μόνο στα παιδιά, στα οποία κρίση του καλού και του κακού δεν υπάρχει ακόμα, αλλά και σ' αυτά τα νήπια που τρώνε γάλα, που δεν έχουν ούτε ίχνος ηδονής, δίνουν όμως σημάδι ότι έχουν εκ φύσεως κίνηση στη σάρκα τους. Επίσης και το κεντρί του θυμού παρατηρείται στα νήπια, όταν τα βλέπομε να διεγείρονται ζωηρά εναντίον εκείνων που τα λύπησαν. Και αυτά δεν τα λέω για να κατηγορήσω τη φύση σαν αιτία της αμαρτίας, μη γένοιτο, αλλά για να δείξω ότι ο θυμός και η επιθυμία, αν και για καλό ενώθηκαν με τον άνθρωπο από τον Δημιουργό και είναι κάπως από τα φυσικά προσόντα του σώματος, εξαιτίας της αμέλειας ξεπέφτουν σε πράξεις έξω από τη φύση. Γιατί η κίνηση του σώματος δόθηκε από τον Δημιουργό για τη γέννηση απογόνων και την παράταση της ανθρωπότητας κατά διαδοχή και όχι για την πορνεία. Και ο θυμός έχει κατασπαρεί μέσα μας για τη σωτηρία, για να θυμώνομε εναντίον της κακίας και όχι να γινόμαστε θηρία εναντίον των ανθρώπων. Αν λοιπόν χρησιμοποιούμε για κακό το θυμό και την επιθυμία, δεν είναι η ανθρώπινη φύση αμαρτωλή ούτε θα κατηγορήσομε τον Πλάστη, όπως δεν κατηγορούμε εκείνον που έδωσε στον άλλον ένα σιδερένιο εργαλείο για μια αναγκαία και ωφέλιμη εργασία, και αυτός το χρησιμοποίησε σε φόνο.

Αυτά τα είπαμε για να φανερώσομε ότι το πάθος της φιλαργυρίας δεν προέρχεται από τη φύση, αλλά μόνο από πολύ κακή και διεφθαρμένη διάθεση. Γιατί η αρρώστια αυτή της φιλαργυρίας, όταν βρει στην αρχή της αποταγής χλιαρή και άπιστη την ψυχή, της υποβάλλει δίκαιες τάχα και ευλογοφανείς προφάσεις για να κατακρατήσει μερικά από εκείνα που έχει. Του λέει ότι θα έχει μακροχρόνια γηραιά και ασθένεια και ότι εκείνα που δίνει για τις ανάγκες το κοινόβιο δεν είναι αρκετά όχι για άρρωστο, αλλά ούτε για υγιή, και ότι εδώ δεν φροντίζουν όπως χρειάζεται τους αρρώστους, αλλά με πολλή αμέλεια, και αν δεν έχει κρύψει χρυσάφι, θα πεθάνει άθλια. Τελευταία του υποβάλλει τη σκέψη, ότι ούτε στο μοναστήρι μπορεί να μείνει πολύ, λόγω της βαριάς εργασίας και της αυστηρότητας του ηγουμένου. Και όταν παραπλανήσει τη διάνοια με τέτοιες σκέψεις, για να αποκτήσει έστω και ένα δηνάριο, τότε τον καταφέρνει και εργασία του χεριού να μάθει κρυφά από τον ηγούμενο, από την οποία θα μπορέσει να αυξήσει το χρήμα που τόσο επιθυμεί. Και παραπέρα τον εξαπατά τον άθλιο με κρυφές ελπίδες και του ψιθυρίζει το κέρδος που θα έχει από την εργασία του και την ανάπαυση και αμεριμνησία που θα αποκτήσει. Και αφού παραδοθεί ολόκληρος στη σκέψη του κέρδους, κανένα άλλο κακό δεν προσέχει, ούτε την παραφορά της οργής αν του συμβεί καμιά ζημιά, ούτε το σκοτάδι της λύπης αν δεν πετύχει το κέρδος, αλλά όπως σε άλλους γίνεται θεός η κοιλιά τους(19), έτσι και σ' αυτόν γίνεται θεός ο χρυσός. Γι' αυτό ο μακάριος Απόστολος γνωρίζοντάς τα αυτά, όχι μόνο ρίζα όλων των κακών ονόμασε τη φιλαργυρία, αλλά και ειδωλολατρία την είπε(20).

Ας δούμε λοιπόν σε πόση κακία η αρρώστια αυτή σέρνει τον άνθρωπο, ώστε να τον ρίξει και στην ειδωλολατρεία, γιατί αφού απομακρύνει ο φιλάργυρος το νου του από την αγάπη του Θεού, αγαπά είδωλα, δηλ. ανάγλυφες εικόνες ανθρώπων που είναι χαραγμένες πάνω στα νομίσματα. Με τέτοιους λογισμούς λοιπόν αφού σκοτισθεί ο μοναχός και προχωρήσει στο χειρότερο, δεν μπορεί να έχει διόλου υπακοή, αλλά αγανακτεί, νομίζει ότι πάσχει άδικα, και για την καθε εργασία γογγύζει, αντιλέγει και χωρίς διόλου ευλάβεια σαν άλογο σκληρότατο βαδίζει στο γκρεμό. Ούτε στην καθημερινή τροφή αρκείται, και διαμαρτύρεται ότι δεν μπορεί να υποφέρει μέχρι τέλος. Και λέει ότι ο Θεός δεν είναι μόνο εκεί, ούτε ότι εκεί αποκλειστικά βρίσκεται η σωτηρία του, και ότι αν δεν φύγει από το μοναστήρι εκείνο, θα χαθεί. Και έτσι έχοντας για συνεργό της διεφθαρμένης γνώμης του τα χρήματα που φυλάει, τα αισθάνεται σαν φτερά και με αυτά μελετά να φύγει από το

μοναστήρι. Και λοιπόν απαντά υπερήφανα και άγρια σε όλες τις εντολές που του δίνουν, και νομίζοντας τον εαυτό του ξένο και εξωμέριτη, αν δει στο μοναστήρι ότι κάτι έχει ανάγκη να διορθωθεί, αμελεί και περιφρονεί και κατηγορεί όλα όσα γίνονται. Έπειτα ζητάει προφάσεις για να οργιστεί και να λυπηθεί, για να μην τον νομίσουν επιπόλαιο και ότι φεύγει από το μοναστήρι χωρίς αιτία. Κι αν μπορέσει με κρυφομιλήματα και μάταια λόγια να εξαπατήσει και άλλον και να τον βγάλει από το μοναστήρι, κι αυτό το κάνει, για να έχει και συνεργό. Έτσι λοιπόν με το να ανάβει από τη φωτιά των χρημάτων του ο φιλάργυρος, ποτέ δεν μπορεί να ησυχάσει στο μοναστήρι του ούτε να ζήσει κάτω από κανόνα. Κι όταν ο διάβολος σαν λύκος τον αρπάζει από την μάνδρα και τον ξεχωρίζει από το ποίμνιο και τον πάρει για να τον φάει, τότε τον φέρνει στο σημείο, τα έργα που βαριόταν να κάνει τις ορισμένες ώρες στο κοινόβιο, αυτά να τα κάνει στο κελί του μέρα και νύχτα με μεγάλη προθυμία. Και ούτε τις συνήθειες των προσευχών, ούτε τις νηστείες, ούτε τον κανόνα των αγρυπνιών επιτρέπει να τηρεί, αλλά αφού τον δέσει με τη μανία της φιλαργυρίας, όλη του την προθυμία τον πείθει να την δείξει στο εργοχείρό του.

Είναι τρεις τρόποι αυτής της αρρώστιας, τους οποίους εξίσου απαγορεύουν οι θείες Γραφές και οι διδασκαλίες των Πατέρων. Ένας είναι που κάνει όσους ήταν φτωχοί, να προσπαθούν εκείνα που δεν είχαν στον κόσμο να τα αποκτήσουν τώρα. Άλλος είναι που κάνει να μετανοούν όσοι αρνήθηκαν μια φορά τα χρήματα όταν έγιναν μοναχοί και τους βάζει να ζητούν εκείνα που πρόσφεραν στο Θεό. Τρίτος είναι αυτός, ο οποίος αφού από την αρχή δέσει το μοναχό με απιστία και χλιαρότητα, δεν του επιτρέπει να απαλλαγεί τελείως από τις κοσμικές ασχολίες, με το να του υποβάλλει φόβο της φτώχειας και απιστία στην πρόνοια του Θεού, και να τον κάνει παραβάτη των υποσχέσεών του που έδωσε, όταν αρνήθηκε τον κόσμο. Τα παραδείγματα αυτών των τριών τρόπων βρήκαμε ότι κατακρίνονται στην Αγία Γραφή. Έτσι ο Γιεζή, επειδή επιθύμησε να αποκτήσει χρήματα που δεν είχε πρωύτερα, δεν πέτυχε την προφητική χάρη, την οποία ο διδάσκαλος ήθελε να του αφήσει ως κληρονομιά. Και αντί ευλογία, κληρονόμησε αιώνια λέπρα με την κατάρα του Προφήτη(21). Και ο Ιούδας που θέλησε να πάρει χρήματα, τα οποία είχε εγκαταλείψει προηγουμένως, αφού ακολούθησε το Χριστό, όχι μόνο γλύστρησε στην προδοσία του Κυρίου και χωρίστηκε από τον χορό των Αποστόλων, αλλά και τη ζωή του τελείωσε με βίαιο θάνατο(22). Ο Ανανίας και η Σαπφείρα με το να φυλάξουν μερικά από εκείνα που είχαν, τιμωρούνται με θάνατο από το αποστολικό στόμα(23). Ο μέγας Μωυσής στο Δευτερονόμιο παραγγέλει με μυστικό τρόπο σ' εκείνους που υπόσχονται να αποταχθούν και να φύγουν από τον κόσμο και από φόβο απιστίας πάλι κρατιούνται από τα γήινα πράγματα: «Αν είναι κανείς φοβιτσιάρης και δειλός να μη βγει στον πόλεμο, αλλά να πάει σπίτι του και να καθίσει, μη τυχόν κάνει και τους αδελφούς του να φοβηθούν και αυτοί»(24). Υπάρχει άλλη πιο σίγουρη και καθαρή μαρτυρία; Δεν μαθαίνουμε απ' αυτά ότι εκείνοι που απαρνούνται τον κόσμο, πρέπει τελείως να τα απαρνούνται όλα κι έτσι να βγαίνουν στον πόλεμο, και όχι με το να κάνουν αρχή νωθρή και διεφθαρμένη, να απομακρύνουν τους άλλους από την ευαγγελική τελειότητα και να τους φέρνουν σε δειλία; Αυτό που λέει καλώς η θεία Γραφή: «Φέρνει μακαριότητα πιο πολύ το να δίνεις παρά το να παίρνεις»(25), το ερμηνεύουν κακώς, καθώς βιάζονται προς εξαπάτησή τους και προς την επιθυμία της φιλαργυρίας, παρεξηγώντας την έννοια του ρητού και την διδασκαλία του Κυρίου που λέει: «Αν θέλεις να είσαι τέλειος, πούλησε τα υπάρχοντά σου, και δώστα στους φτωχούς και θ' αποκτήσεις θησαυρό στον ουρανό, και έλα ακολούθησέ με»(26). Και έτσι συμπεραίνουν ότι από την ακτημοσύνη είναι ανώτερο το να εξουσιάζουν τον πλούτο τους και από αυτόν να δίνουν σε όσους έχουν ανάγκη.

Ας μάθουν αυτοί ότι δεν απαρνήθηκαν ακόμα τον κόσμο, ούτε έφτασαν την μοναχική τελειότητα, αφού ντρέπονται να γίνουν φτωχοί για χάρη του Χριστού σαν τον Απόστολο Παύλο και με την εργασία των χεριών τους να συντηρούν και τον εαυτό τους και να εξυπηρετούν και όσους έχουν ανάγκη(27) και με έργα να εκπληρώσουν την μοναχική υπόσχεση και να δοξαστούν μαζί με τον Απόστολο. Και αφού διασκορπίσουν τον παλιό πλούτο, να αγωνίζονται μαζί με τον Παύλο με πείνα και δίψα, με κρύο και γύμνια τον καλό αγώνα(28). Γιατί αν γνώριζε ο Απόστολος ότι ο παλιός του πλούτος ήταν πιο χρήσιμος για την τελειοποίηση του ανθρώπου, δεν θα τον περιφρονούσε, αφού ήταν και διακεκριμένος Ρωμαίος πολίτης(29). Αλλά και οι χριστιανοί των Ιεροσολύμων πουλούσαν

τα σπίτια και τα χωριάφια τους και έβαζαν το αντίτιμο καταγής κοντά στα πόδια των Αποστόλων(30). Δεν θα το έκαναν αυτό αν γνώριζαν ότι οι Απόστολοι θεωρούσαν καλύτερο να τρέφονται από τα δικά τους χρήματα και όχι από τον προσωπικό τους κόπο και από τις προσφορές των εθνικών. Ακόμα πιο καθαρά διδάσκει γι' αυτά ο Απόστολος Παύλος μ' εκείνα που γράφει προς τους Ρωμαίους: «Τώρα πηγαίνω στην Ιερουσαλήμ για να διακονήσω τους αγίους... Το θέλησαν να τους βοηθήσουν, αλλά ήταν και οφειλέτες τους»(31). Και ο ίδιος, καθώς ήταν σε δεσμά και φυλακές πολλές φορές και ταλαιπωρημένος από την οδοιπορία, πράγμα που τον εμπόδιζε να εργάζεται όπως συνήθιζε με τα χέρια του για να προμηθεύεται τα αναγκαία, διδάσκει ότι αυτά τα πήρε από τους αδελφούς που ήρθαν από τη Μακεδονία, λέγοντας: «Το υστέρημά μου το συμπλήρωσαν οι αδελφοί που ήρθαν από τη Μακεδονία»(32). Και προς τους Φιλιππησίους γράφει: «Ξέρετε και σεις, Φιληππήσιοι, ότι αφού αναχώρησα από την Μακεδονία, καμία άλλη εκκλησία δεν με βοήθησε, παρά μόνο σεις, γιατί και στη Θεσσαλονίκη και μια και δυο φορές μου στείλατε τα αναγκαία(33)». Ας είναι λοιπόν και αυτοί κατά την γνώμη των φιλαργύρων πιο ευτυχείς από τον Απόστολο επειδή από τα υπάρχοντά τους του χορήγησαν τα αναγκαία. Αλλά δεν θα φτάσει κανείς σε μια τόσο μεγάλη ανοησία, να το πει αυτό.

Αν λοιπόν θέλουμε να ακολουθήσουμε την ευαγγελική εντολή και όλη εκείνη την Εκκλησία την θεμελιωμένη από την αρχή πάνω στους Αποστόλους, να μη στηριζόμαστε στις υποκειμενικές γνώμες μας, ούτε όσα έχουν καλά ειπωθεί να τα εξηγήσουμε άσχημα. Αλλά, αφού πετάξομε μακριά τη χλιαρή και άπιστη γνώμη μας, να εντυπώσομε καλά στο νου μας την ακρίβεια του Ευαγγελίου. Έτσι θα μπορέσομε να ακολουθήσομε και τα ίχνη των Πατέρων και ποτέ να μην απομακρυνθούμε από την προσοχή και την επιμέλεια του κοινοβίου και τον κόσμο τούτο να τον απαρνηθούμε αληθινά. Καλό είναι λοιπόν και εδώ να θυμηθούμε τον λόγο κάποιου αγίου. Ο άγιος Βασίλειος, λοιπόν, ο επίσκοπος Καισαρείας της Καππαδοκίας, σε κάποιον συγκλητικό που απαρνήθηκε με χλιαρότητα τον κόσμο και κράτησε μερικά από τα χρήματά του, λέγεται ότι του είπε ένα τέτοιο λόγο: Και τον συγκλητικό έχασες και μοναχός δεν έγινες».

Πρέπει λοιπόν με κάθε επιμέλεια να ξεριζώνομε από την ψυχή μας τη ρίζα όλων των κακών, που είναι η φιλαργυρία, γνωρίζοντας καλά ότι όταν μένει η ρίζα, εύκολα φυτρώνουν τα κλαδιά. Αλλά την αρετή αυτή είναι δύσκολο να την κατορθώσομε αν δεν μένομε σε κοινόβιο. Γιατί στο κοινόβιο δεν έχομε φροντίδα ούτε για τις απαραίτητες ανάγκες μας. Έχοντας εμπρός μας στα μάτια μας, την καταδίκη του Ανανία και της Σαπφείρας, να μας πιάνει φρίκη αν θέλομε να αφήσομε τίποτε στα χέρια μας από την παλιά περιουσία μας. Επίσης ας φοβηθούμε το παράδειγμα του Γιεζή, ο οποίος εξαιτίας της φιλαργυρίας του παραδόθηκε σε αιώνια λέπτρα, κι ας φυλαχτούμε μήπως μαζέψομε για τους εαυτούς μας χρήματα τα οποία ούτε στον κόσμο είχαμε. Κι ακόμη έχοντας στο νου μας το κρέμασμα του Ιούδα, ας φοβηθούμε να πάρουμε πίσω κάτι από εκείνα που καταφρονήσαμε όταν γίναμε μοναχοί. Πάνω απ' όλα, ας έχομε πάντοτε εμπρός μας την αδηλότητα του θανάτου, μήπως σε ώρα που δεν περιμένομε έρθει ο Κύριός μας(34) και βρει λερωμένη τη συνείδησή μας από φιλαργυρία και μας πει εκείνα που είπε στο Ευαγγέλιο προς τον πλούσιο εκείνο: «Ανόητε, αυτή τη νύχτα απαιτούν από σένα τη ψυχή σου. σε ποιον θα πάνε αυτά που ετοιμάσες(35);

4. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΡΓΗΣ

Τέταρτος αγώνας είναι εμπρός μας εναντίον του πνεύματος της οργής. Και είναι ανάγκη, με τη βοήθεια του Θεού, το θανατηφόρο δηλητήριο της οργής να το κόψομε από το βάθος της καρδιάς μας. Γιατί όσο το πονηρό τούτο πνεύμα κάθεται στην καρδιά μας και τυφλώνει με τις σκοτεινές αναταραχές τα μάτια της καρδιάς μας, ούτε το συμφέρον της ψυχής μας μπορούμε να διακρίνομε, ούτε να φτάσομε ποτέ την πνευματική γνώση, ούτε την τελειότητα αγαθής σκέψεως να πάρομε

στην κατοχή μας, ούτε να γίνουμε μέτοχοι της αληθινής πνευματικής ζωής, ούτε το θείο και αληθινό φως μπορεί να δεχτεί ο νους μας. γιατί λέει η Γραφή: «Ταράχθηκαν τα μάτια μου από το θυμό»(36). Ούτε θα γίνουμε μέτοχοι της θείας σοφίας, και αν ακόμη οι άλλοι μας νομίζουν για πολύ σοφούς, γιατί είναι γραμμένο: «Στον κόρφο των ανοήτων αναπαύεται ο θυμός»(37). Αλλά ούτε και τις σωτήριες σκέψεις της διακρίσεως μπορούμε να αποκτήσουμε και αν ακόμη οι άνθρωποι μας νομίζουν για φρόνιμους, γιατί είναι γραμμένο: «Η οργή καταστρέφει και τους φρόνιμους»(38). Αλλά ούτε θα μπορέσουμε να αποδώσουμε το δίκαιο με προσεκτική και νηφάλια καρδιά, καθώς είναι γραμμένο: «Ο θυμός του ανθρώπου δεν πραγματοποιεί τη δικαιοσύνη του Θεού»(39). ούτε την κοσμιότητα και σεμνότητα που όλοι οι άνθρωποι την επαινούν μπορούμε να αποκτήσουμε, γιατί είναι γραμμένο: «Άνθρωπος που θυμώνει δεν είναι κόσμιος»(40). Όποιος λοιπόν θέλει να φτάσει την τελειότητα και επιθυμεί να αγωνιστεί νόμιμα τον πνευματικό αγώνα, ας είναι ξένος από το ελάττωμα της οργής και του θυμού, και ας ακούει τι παραγγέλει το σκεύος της εκλογής, ο απ. Παύλος: «Κάθε έχθρα και οργή και θυμός και κραυγή και βλασφημία, ας φύγει από σας μαζί με κάθε κακία»(41). Λέγοντας τη λέξη «κάθε», δε μας άφησε καμία πρόφαση θυμού ούτε σαν αναγκασία, ούτε σαν εύλογη. Εκείνος λοιπόν που θέλει να διορθώσει τον αδελφό του όταν αμαρτάνει ή να του βάλει επιτίμιο, ας φροντίζει να παραμένει ατάραχος, μήπως θέλοντας να θεραπεύσει άλλον, αρρωστήσει ο ίδιος και ακούσει τα ευαγγελικά λόγια: «Γιατρέ, θεράπευσε πρώτα τον εαυτό σου»(42). Και πάλι: «Γιατί βλέπεις το άχυρο στο μάτι του αδελφού σου και δεν παρατηρείς το δοκάρι μέσα στο δικό σου μάτι;»(43). Γιατί αν από οποιαδήποτε αιτία η κίνηση της οργής θερμανθεί πολύ, τυφλώνει τα μάτια της ψυχής και δεν την αφήνει να δει τον ήλιο της δικαιοσύνης. Όπως εκείνος που βάζει πάνω στα μάτια του χρυσά καλλύματα ή μολύβδινα, εμποδίζει εξίσου την όραση και καμιά διαφορά δεν προκαλεί στη τύφλωση η αξία του χρυσού, έτσι από οποιαδήποτε αιτία, εύλογη δήθεν ή παράλογη, και αν ανάψει η οργή, σκοτίζεται η πνευματική όραση.

Τότε μόνο χρησιμοποιούμε κατά φύση το θυμό, όταν τον στρέφουμε εναντίον των εμπαθών και φιλήδονων λογισμών. Έτσι διδάσκει και ο προφήτης: «Να οργίζεστε και να μην αμαρτάνετε». δηλαδή να οργίζεστε κατά των παθών σας και των πονηρών λογισμών, και μην αμαρτάνετε εκτελώντας όσα αυτοί σας υπαγορεύουν. Κι αυτό θέλει να πει και η συνέχεια: «Για όσα λέτε μέσα στις καρδιές σας, πάνω στο κρεβάτι σας να κατανύγεστε»(44), δηλαδή όταν έρθουν στην καρδιά σας οι πονηροί λογισμοί, αφού τους διώξετε με την οργή, τότε ευρισκόμενοι στην ησυχία της ψυχής σαν σε κάποιο κρεβάτι, μετανοείτε με κατάνυξη. Συμφωνεί σ' αυτό κι ο μακάριος Παύλος, που ανέφερε αυτόν τον στίχο και πρόσθεσε: «Ο ήλιος να μην βασιλεύει αφήνοντάς σας θυμωμένους, ούτε να δίνετε τόπο στο διάβολο»(45), δηλ. μη διαθέτετε έτσι τον Κύριο Ιησού, τον Ήλιο της δικαιοσύνης, παροργίζοντάς Τον με τη συγκατάθεσή σας στους κακούς λογισμούς, ώστε να δύει στις καρδιές σας και να φεύγει, για να μη βρίσκει τόπο ο διάβολος με την αναχώρηση του Χριστού. Γι' αυτόν τον ήλιο λέει και ο Θεός δια μέσου του προφήτη: «Θ' ανατείλει ο ήλιος της δικαιοσύνης και τα φτερά του θα φέρουν την θεραπεία»(46). Αν πάλι εννοήσουμε το ρητό κατά γράμμα, ούτε μέχρι τη δύση του ηλίου δεν μας επιτρέπεται να διατηρούμε την οργή.

Τι λοιπόν θα πούμε γι' αυτά, εμείς όπου από αγριότητα και μανία της εμπαθούς ψυχικής καταστάσεώς μας, όχι μόνο μέχρι την δύση του ηλίου διατηρούμε την οργή, αλλά και για πολλές μέρες την κρατάμε; Και δε μιλάμε εκφράζοντας την οργή με λόγια, αλλά με την σιωπή μεταξύ μας αυξάνομε το δηλητήριο της μνησικακίας για ψυχική καταστροφή μας. Και δεν γνωρίζομε ότι πρέπει όχι μόνο να απέχομε από την ενεργητική οργή, αλλά και από την κατά διάνοια, για να μη σκοτεινιάσει ο νους μας από το σκοτάδι της μνησικακίας και ξεπέσει από το φως της πνευματικής γνώσεως και της διακρίσεως, και στερηθεί την κατοίκηση μέσα του του Αγίου Πνεύματος. Γι' αυτό και ο Κύριος στα Ευαγγέλια παραγγέλει να αφήνομε το δώρο μας στο θυσιαστήριο και να μονιάζομε πρώτα με τον αδελφό μας(47), γιατί δεν είναι δυνατό να γίνει ευπρόσδεκτο, αν διατηρούμε μέσα μας θυμό και μνησικακία. Αλλά και ο Απόστολος το ίδιο μας διδάσκει, λέγοντας: «Να προσεύχεστε αδιάλειπτα»(48), και «σε κάθε τόπο να υψώνετε σε προσευχή όσια χέρια, χωρίς οργή και λογισμούς απιστίας»(49). Δεν μένει λοιπόν, παρά ή να μην προσευχόμαστε ποτέ, οπότε

είμαστε υπεύθυνοι στην αποστολική παραγγελία, ή να φροντίζουμε να τηρούμε τη διαταγή και να προσευχόμαστε χωρίς οργή και μνησικακία. Και επειδή πολλές φορές αν λυπηθούν ή ταραχθούν οι αδελφοί, αδιαφορούμε λέγοντας ότι δεν λυπήθηκαν εξαιτίας μας, ο Γιατρός των ψυχών, θέλοντας να ξεριζώσει τις προφάσεις, παραγγέλει να αφήσουμε το δώρο και να συνδιαλλαγούμε όχι μόνο αν είμαστε εμείς λυπημένοι κατά του αδελφού μας, αλλά και αν αυτός είναι λυπημένος εναντίον μας δίκαια ή άδικα, να τον θεραπεύουμε δίνοντας εξηγήσεις, και τότε να προσφέρουμε το δώρο μας. Αλλά γιατί να διατρίβουμε πολύ στα ευαγγελικά παραγγέλματα αφού και από τον παλαιό νόμο μπορούμε να μάθουμε, ο οποίος αν και θεωρείται πιο συγκαταβατικός, λέει: «Μη νιώσεις μέσα σου μίσος για τον αδελφό σου»(50), και αλλού λέει: «Ο δρόμος του μνησικακού οδηγεί στο θάνατο»(51). Και εδώ όχι μόνον την ενεργητική μνησικακία τιμωρεί, αλλά και την κατά διάνοια.

Πρέπει λοιπόν σύμφωνα με τους θείους νόμους, να αγωνιζόμαστε με όλη τη δύναμή μας εναντίον του πνεύματος της οργής και της αρρώστιας που έχουμε μέσα μας. και όχι, επειδή στρέφουμε το θυμό εναντίον των ανθρώπων, να επιδιώκουμε την ερημία και την απομόνωση, γιατί δήθεν εκεί δεν υπάρχουν αφορμές να μας παρακινούν στην οργή, και στη μόνωση θα κατορθώσουμε εύκολα την αρετή της μακροθυμίας. Επειδή είμαστε υπερήφανοι και δεν θέλουμε να κατηγορούμε τον εαυτό μας και να αποδίδουμε στη δική μας αμέλεια τις αφορμές της ταραχής, επιθυμούμε να χωριστούμε από τους αδελφούς μας. Ενώσω λοιπόν αποδίδουμε στους άλλους τις αφορμές της ασθένειάς μας, είναι αδύνατο να φτάσουμε την τελειότητα της μακροθυμίας.

Το κυριότερο λοιπόν μέρος της διορθώσεώς μας και της ειρήνης μας δεν κατορθώνεται από τη μακροθυμία των άλλων απέναντί μας αλλά από τη δική μας ανεξικακία προς τους άλλους. Όταν όμως, αποφεύγοντας τον αγώνα της μακροθυμίας, επιδιώκουμε την έρημο και την μόνωση, τότε, όσα πάθη φέρνομε αθεράπευτα εκεί, είναι κρυμμένα μέσα μας και δεν χάθηκαν. Επειδή η ερημία και η αναχώρηση σε όσους δεν έχουν απαλλαγεί από τα πάθη τους, ξέρει όχι μόνον να τα διατηρεί, αλλά και να τα σκεπάζει. και ούτε επιτρέπει να αισθάνονται σε ποιο πάθος νικιούνται. Απεναντίας η έρημος υποβάλλει σ' αυτούς να φαντάζονται ότι απόκτησαν αρετή και τους πείθει να πιστεύουν ότι κατόρθωσαν τη μακροθυμία και την ταπείνωση, όσο δεν είναι παρών κάποιος που να τους ερεθίζει και να τους φέρνει σε δοκιμασία. Και όταν τύχει αφορμή θυμού που τους προκαλεί και τους δοκιμάζει, αμέσως τα πάθη που βρίσκονται μέσα αποθηκευμένα και λανθάνοντα, σαν άλογα χωρίς χαλινάρι ξεπηδούν από τον τόπο που ησύχαζαν, θρεμμένα από την μακρά ησυχία και αργία, και με μεγαλύτερη σφοδρότητα και αγριότητα σύρουν στον όλεθρο τον άνθρωπο που κάθεται πάνω σ' αυτά. Γιατί περισσότερο εξαγριώνονται τα πάθη όταν στερούνται τη δοκιμασία που προέρχεται από τους ανθρώπους. Και αυτήν ακόμη την σκιά της υπομονής και μακροθυμίας, την οποία φαινομενικά νομίζουμε, όταν είμαστε μαζί με τους αδελφούς, ότι είχαμε, τη χάνουμε από την αμέλεια της εκγυμνάσεως και της απομονώσεως. Όπως τα φαρμακερά φίδια στην ερημία που ησυχάζουν στη φωλιά τους, τότε δείχνουν τη μανία τους, όταν τα πλησιάζει κανείς, έτσι και οι εμπαιθείς άνθρωποι που ησυχάζουν όχι λόγω της αρετής, αλλά αναγκαστικά εξαιτίας της ερημιάς, τότε χύνουν το δηλητήριό τους, όταν αρπάξουν κάποιον που τους πλησιάζει και τους ερεθίζει. Και γι' αυτό πρέπει εκείνοι που επιζητούν την τελειότητα της πραότητας, να φροντίζουν όσο μπορούν περισσότερο, όχι μόνο εναντίον των ανθρώπων να μην οργίζονται, αλλά ούτε και εναντίον των ζώων, ούτε κατά των αψύχων. Γιατί θυμούμαι, όταν ήμουν στην έρημο θύμωσα εναντίον καλαμιού που δεν μου άρεσε το πάχος ή η λεπτότητά του. Επίσης θύμωσα και εναντίον ξύλου που δεν μπόρεσα να το κόψω αμέσως. Επίσης και εναντίον πέτρας από εκείνες που βγάζουν φωτιά, όταν προσπάθησα να βγάλω φωτιά και δεν έβγαλε γρήγορα. Έτσι είχε δυναμώσει η οργή, ώστε να στρέφεται και κατά των αναισθήτων πραγμάτων.

Αν λοιπόν επιθυμούμε να επιτύχουμε το μακαρισμό του Κυρίου, όχι μόνον την ενεργητική οργή, όπως είπαμε, αλλά και την κατά διάνοια πρέπει να εμποδίσουμε. Γιατί δεν ωφελεί τόσο πολύ να συγκρατούμε το στόμα μας στο καιρό του θυμού να μη λέει λόγια μανιασμένα, όσο να καθαρίζουμε την καρδιά μας από την μνησικακία και να μη στριφογυρίζουμε μέσα στο μυαλό μας πονηρούς λογισμούς εναντίον του αδελφού. Γιατί η ευαγγελική διδασκαλία παραγγέλει να κόβουμε τις ρίζες

των αμαρτημάτων, παρά τους καρπούς. επειδή όταν κοπεί η ρίζα του θυμού από την καρδιά, ούτε μίσος ούτε φθόνος προχωρεί σε έργο. Όποιος μισεί τον αδελφό του, έχει ονομαστεί ανθρωποκτόνος(52), που φονεύει αυτόν με την διάθεση του μίσους κατά διάνοια. αυτού το αίμα δεν το βλέπουν οι άνθρωποι, αφού δεν χύθηκε με χτύπημα ξίφους, αλλά ότι κατά διάνοια και κατά διάθεση φονεύτηκε, το βλέπει ο Θεός, ο Οποίος όχι μόνο για τις πράξεις, αλλά και για τους λογισμούς και τις προαιρέσεις αποδίδει στον καθένα στεφάνια ή τιμωρίες, καθώς λέει ο Ίδιος δια μέσου του προφήτη: «Ίδού, έρχομαι για να συγκεντρώσω τα έργα και τις σκέψεις τους»(53). Και πάλι, ο Απόστολος λέει: «Όταν οι λογισμοί τους κατηγορούν αναμεταξύ τους ή και απολογούνται, κατά την ημέρα που ο Θεός θα κρίνει τα κρυφά έργα των ανθρώπων»(54). Αυτός ο Ίδιος ο Κύριος διδάσκει να αποβάλλομε κάθε οργή και λέει στα Ευαγγέλια: «Όποιος οργίζεται κατά του αδελφού του, θα είναι ένοχος στο δικαστήριο»(55). Τα ακριβή αντίγραφα (του Ευαγγελίου) έτσι περιέχουν αυτό το χωρίο. Γιατί η λέξη «εϊκή» δηλ. χωρίς λόγο, είναι μεταγενέστερη προσθήκη. κι αυτό είναι φανερό και από το πνεύμα της Γραφής. Επειδή το θέλημα του Κυρίου είναι να κόβομε με κάθε τρόπο τη ρίζα και το σπινθήρα της οργής και να μην κρατάμε καμιά πρόφαση οργής. μήπως θυμώνοντας στην αρχή εύλογα τάχα, ύστερα πέσομε στη μανία του παράλογου θυμού.

Η τέλεια θεραπεία της ασθένειας της οργής είναι αυτή: να πιστέψομε ότι ούτε για δίκαιες ούτε για άδικες αφορμές επιτρέπεται ποτέ να θυμώνομε. Επειδή όταν η οργή σκοτίσει τη διάνοια, ούτε διάκριση, ούτε σωστή σκέψη, ούτε δικαιοσύνη θα βρεθεί μέσα μας. ούτε και ναός του αγίου Πνεύματος μπορεί να γίνει η ψυχή μας, αλλά θα μας κατακυριεύσει το πνεύμα της οργής σκοτίζοντας τη διάνοιά μας. Τελευταίο απ' όλα, πρέπει να έχομε εμπρός στα μάτια μας κάθε ημέρα, την αβεβαιότητα της ώρας του θανάτου μας, κι έτσι να φυλαγόμαστε από την οργή. Και ας γνωρίζομε ότι ούτε η σωφροσύνη, ούτε η απάρνηση του υλικού κόσμου, ούτε οι νηστείες και αγρυπνίες θα μας ωφελήσουν κατά την ημέρα της κρίσεως, αν βρεθούμε ένοχοι επειδή κατεχόμαστε από οργή και μίσος.

5. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΥΠΗΣ

Πέμπτος είναι ο αγώνας εναντίον του πνεύματος της λύπης, το οποίο σκοτίζει την ψυχή από κάθε πνευματική θεωρία και την εμποδίζει από κάθε αγαθή πράξη. Επειδή όταν το πονηρό αυτό πνεύμα αρπάζει την ψυχή και την σκοτίζει ολόκληρη, δεν της επιτρέπει να προσεύχεται με προθυμία. δεν την αφήνει να εγκαρτερεί στην ωφέλεια των ιερών αναγνωσμάτων. δεν ανέχεται να είναι ο άνθρωπος πράος και να κινείται εύκολα σε κατάνυξη και συμπάθεια προς τους αδελφούς. για όλες τις εργασίες και εναντίον ακόμη της υποσχέσεως του μοναχικού βίου φέρνει μίσος. Και γενικά η λύπη, αφού ανακατώσει όλες τις σωτήριες σκέψεις της ψυχής και παραλύσει τη δραστηριότητα και την καρτερία της, τη φέρνει σε σημείο να είναι σαν ανόητη και ηλίθια, δένοντάς την με τον λογισμό της απελπισίας. Γι' αυτό, αν έχομε σκοπό να αγωνιστούμε τον πνευματικό αγώνα και να νικήσομε, με τη βοήθεια του Θεού, τα πονηρά πνεύματα, όσο μπορούμε με μεγαλύτερη προσοχή ας φυλάξομε την καρδιά μας από το πνεύμα της λύπης. Γιατί όπως ο σκόρος τρώει το ρούχο και το σκουλήκι το ξύλο, έτσι η λύπη κατατρώγει την ψυχή του ανθρώπου. Πείθει τον άνθρωπο να αποφεύγει κάθε καλή πνευματική συναναστροφή και δεν επιτρέπει ούτε από γνήσιους φίλους να δέχεται συμβουλή, ούτε καλή και ειρηνική απάντηση να δίνει σ' αυτούς, αλλά αφού καταλάβει όλη την ψυχή, τη γεμίζει με δυσαρέσκεια, πλήξη και μελαγχολία. Και τότε τη βάζει να αποφεύγει τους ανθρώπους, γιατί γίνονται σ' αυτήν αίτιοι ταραχής. Και δεν επιτρέπει στην ψυχή να εννοήσει, ότι όχι απέξω αλλά μέσα της έχει την αρρώστια, η οποία τότε φανερώνεται, όταν έρθουν οι πειρασμοί και με την δοκιμασία την φέρουν στην επιφάνεια. Γιατί ποτέ δεν μπορεί να βλαφτεί ο άνθρωπος από άλλον, αν δεν έχει μέσα του αποθηκευμένες τις αφορμές των παθών. Και γι' αυτό ο Δημιουργός των πάντων και Γιατρός των ψυχών, ο Θεός, ο μόνος που γνωρίζει ακριβώς τα τραύματα της ψυχής, δεν παραγγέλει να αποφεύγομε τις συναναστροφές των ανθρώπων, αλλά να κόβομε τις αιτίες της

κακίας που είναι μέσα μας, και να γνωρίζουμε ότι η υγεία της ψυχής δεν κατορθώνεται με τον χωρισμό από τους ανθρώπους, αλλά με την διαμονή και εξάσκηση με τους ενάρετους ανθρώπους. Όταν λοιπόν για προφάσεις που τις νομίζουμε δήθεν εύλογες, εγκαταλείπομε τους αδελφούς, δεν κόψαμε τις αφορμές της λύπης αλλά μόνον κάναμε εναλλαγή τους, γιατί η αρρώστια που έχουμε μέσα μας τις ανακινεί πάλι εξαιτίας άλλων πραγμάτων.

Γι' αυτό όλος ο πόλεμος μας είναι εναντίον των παθών που είναι μέσα μας, γιατί αν αυτά με τη χάρη και τη βοήθεια του Θεού, βγουν από την καρδιά μας, όχι μόνο με τους ανθρώπους, αλλά και με τα άγρια θηρία εύκολα μπορούμε να ζήσομε, όπως λέει ο μακάριος Ιώβ: «Τα άγρια θηρία θα γίνουν ειρηνικά μαζί σου»(56). Πρώτα πρώτα λοιπόν να αγωνιστούμε εναντίον του πνεύματος της λύπης, που φέρνει την ψυχή στην απελπισία, για να το εξορίσομε από την καρδιά μας. Γιατί αυτό το πνεύμα δεν επέτρεψε στον Κάιν να μετανοήσει μετά την αδελφοκτονία, ούτε στον Ιούδα μετά την προδοσία του Κυρίου. Μια μόνο λύπη να έχουμε, την μετάνοια για τις αμαρτίες μας ενωμένη με την αγαθή ελπίδα, για την οποία ο Απόστολος λέει: «Η κατά Θεόν λύπη προξενεί μετάνοια που οδηγεί σε οριστική σωτηρία»(57). Κι αυτό, γιατί η κατά Θεόν λύπη τρέφοντας την ψυχή με την ελπίδα που ακολουθεί την μετάνοια, είναι ανάμικτη με χαρά. Γι' αυτό και πρόθυμο και υπάκουο για κάθε καλή πράξη, ευκολοπλησίαστο, ταπεινό, πράο, ανεξίκακο, υπομονετικό σε κάθε αγαθό κόπο και κάθε συντριβή κάνει τον άνθρωπο η λύπη αυτή, αφού είναι κατά Θεόν. Και με αυτό λοιπόν γίνονται οι καρποί του αγίου Πνεύματος φανεροί στον άνθρωπο, δηλαδή η χαρά, η αγάπη, η ειρήνη, η μακροθυμία, η αγαθότητα, η πίστη, η εγκράτεια(58). Από την αντίθετη λύπη είναι φανεροί οι καρποί του πονηρού πνεύματος, οι οποίοι είναι ακηδία, ανυπομονησία, θυμός, μίσος, αντιλογία, απελπισία, οκνηρία στην προσευχή. Αυτή την λύπη πρέπει να την αποφεύγομε, όπως και την πορνεία, και τη φιλαργυρία και το θυμό και τα υπόλοιπα πάθη. Αυτή η λύπη θεραπεύεται με την προσευχή και την ελπίδα στον Θεό και την μελέτη των θείων λόγων και με την συναναστροφή με ευλαβείς ανθρώπους.

6. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΚΗΔΙΑΣ

Έκτος είναι ο αγώνας μας εναντίον της ακηδίας (αμέλεια, πλήξη) που ενώνεται και βοηθεί το πνεύμα της λύπης. Δεινός και βαρύς δαίμονας αυτός, πολεμά πάντοτε τους μοναχούς. Αυτός επιτίθεται εναντίον του μοναχού κατά το μεσημέρι προκαλώντας του ατονία και φόβο και μίσος εναντίον του τόπου όπου ασκείται και εναντίον των αδελφών που είναι μαζί του και εναντίον κάθε εργασίας, ακόμη και της αναγνώσεως των θείων Γραφών. Του υποβάλλει ακόμη και λογισμούς μεταβάσεως σε άλλο τόπο, και ότι αν δεν πάει αλλού, μάταια κοπιάζει εδώ και χάνει τον καιρό του. Επίσης του φέρνει κατά το μεσημέρι και πείνα τόση, όση δεν θα προξενούσε σ' αυτόν τριήμερη νηστεία ή μακρά οδοιπορία ή βαρύτατος κόπος. Έπειτα του υποβάλλει λογισμούς ότι με κανένα άλλο τρόπο δεν μπορεί να απαλλαγεί από την ασθένεια αυτή και το βάρος της, παρά με το να βγαίνει έξω συνεχώς και να επισκέπτεται τους αδελφούς, τάχα για ωφέλεια ή επίσκεψη των ασθενών. Κι όταν δεν μπορέσει να τον εξαπατήσει με αυτά, τότε αφού του φέρνει πολύ βαρύ ύπνο, επιτίθεται εναντίον του σφοδρότερος και δυνατότερος, και δεν μπορεί διαφορετικά να νικηθεί, παρά με την προσευχή και την αποχή από την αργολογία και με την μελέτη των θείων λόγων και την υπομονή στους πειρασμούς. Γιατί αν δεν τον βρει ασφαλισμένο με αυτά τα όπλα, τότε αφού τον κατατρυπήσει με τα βέλη του, τον κάνει άστατο, ονειροπόλο, ράθυμο, άεργο και τον οδηγεί να επισκέπτεται πολλά μοναστήρια και να μην φροντίζει για τίποτε άλλο, παρά πού γίνονται τραπέζια και συμπόσια. Γιατί η διάνοια αυτού που έπεσε σε ακηδία τίποτε άλλο δεν φαντάζεται παρά τις μάταιες σκέψεις όσων αναφέραμε. Από αυτά τον δεσμεύει και σε κοσμικά πράγματα και τον δελεάζει λίγο-λίγο σε επιβλαβείς ασχολίες, μέχρις ότου και από αυτή τη μοναχική ζωή τον διώξει.

Ο Απόστολος, γνωρίζοντας πόσο βαριά είναι αυτή η αρρώστια και επειδή ήθελε ως σοφός γιατρός

να τη βγάλει μαζί με τη ρίζα από τις ψυχές μας, μας φανερώνει τις αιτίες από τις οποίες γεννιέται και λέει: «Σας παραγγέλωμε αδελφοί, στο όνομα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, να αποχωρίζεστε από κάθε αδελφό που συμπεριφέρεται άτακτα και όχι σύμφωνα με την παράδοση που παραλάβατε από εμάς.

Γνωρίζετε πως πρέπει να μας μιμείστε, επειδή δε ζήσαμε ως άτακτοι ανάμεσά σας, ούτε πήραμε από κανέναν το φαγητό μας δωρεάν, αλλά εργαζόμαστε ημέρα και νύχτα με κόπο και μόχθο για να μην επιβαρύνουμε κανένα σας. όχι γιατί δεν είχαμε τέτοιο δικαίωμα, αλλά για να σας δώσουμε παράδειγμα να μας μιμείστε. Και όταν είμαστε κοντά σας, αυτή την εντολή σας δίναμε, ότι όποιος δεν θέλει να εργάζεται, ούτε να τρώει. Γιατί μαθαίνομε ότι μερικοί από σας δεν εργάζονται, αλλά περιεργάζονται ξένες υποθέσεις. Σ' αυτούς παραγγέλωμε, στ' όνομα του Ιησού Χριστού, να εργάζονται ήσυχα για να κερδίζουν το ψωμί τους»(59). Ας ακούσουμε πόσο καθαρά φανερώνει τις αιτίες της ακηδίας ο Απόστολος. Εκείνους που δεν εργάζονται τους ονομάζει άτακτους, φανερώνοντας με μία λέξη πολλή κακία. Γιατί ο άτακτος, είναι και ανευλαβής και αυθάδης στα λόγια και πρόχειρος σε κατηγορίες και γι' αυτό είναι ακατάλληλος για την ησυχία και δούλος της ακηδίας. Παραγγέλει λοιπόν να αποχωριζόμαστε από αυτούς σαν να έχουν κολλητική αρρώστια. Με τη φράση «και όχι σύμφωνα με την παράδοση που παραλάβατε από εμάς», φανερώνει ότι αυτοί είναι υπερήφανοι και καταφρονητές και ακυρώνουν τις αποστολικές παραδόσεις. Κατόπιν λέει: «Δεν πήραμε το φαγητό μας δωρεάν από κανένα, αλλά εργαζόμαστε νύχτα και ημέρα με κόπο και μόχθο». Ο δάσκαλος των εθνών, ο κήρυκας του Ευαγγελίου, που ανέβηκε μέχρι τον τρίτο ουρανό, αυτός που λέει ότι ο Κύριος διέταξε τους κήρυκες του Ευαγγελίου να συντηρούνται από τους ακροατές του κηρύγματος(60), αυτός εργάζεται ο ίδιος νύχτα και ημέρα με κόπο και μόχθο για να μην επιβαρύνουμε κανένα. Τι λοιπόν θα κάνουμε εμείς, που είμαστε στην εργασία οκνηροί και επιδιώκομε την σωματική ανάπαυση, εμείς που ούτε κήρυγμα του Ευαγγελίου μας έχει ανατεθεί, ούτε η μέριμνα για τις Εκκλησίες, αλλά μόνο η φροντίδα για την ψυχή μας; Κατόπιν για να δείξει πιο καθαρά την βλάβη που φέρνει η αργία, καταλήγει: «Δεν εργάζονται καθόλου αλλά περιεργάζονται». Γιατί από την αργία γεννιέται η περιέργεια, από την περιέργεια η αταξία και από την αταξία κάθε κακία. Για την θεραπεία όλων αυτών, συμπληρώνει: «Να εργάζονται ήσυχα για να κερδίζουν από το ψωμί τους». Και για να τους επιπλήξει περισσότερο, λέει: «Όποιος δεν θέλει να εργάζεται, ούτε να τρώει».

Αυτές τις αποστολικές διαταγές έχοντας υπόψη οι άγιοι πατέρες της Αιγύπτου, δεν αφήνουν ποτέ να μένουν αργοί οι μοναχοί και μάλιστα οι νεώτεροι, επειδή γνωρίζουν ότι με την υπομονή της εργασίας και την ακηδία διώχνουν, και την τροφή τους προμηθεύονται, και βοηθούν όσους έχουν ανάγκη. Γιατί δεν εργάζονται μόνο για τις δικές τους ανάγκες, αλλά και σε ξένους και φτωχούς και φυλακισμένους δίνουν από την εργασία τους, πιστεύοντας ότι η αγαθοεργία αυτή είναι θυσία αγία και ευπρόσδεκτη στο Θεό. Και λένε επίσης οι πατέρες, ότι ο εργαζόμενος πολεμά με ένα δαίμονα πολλές φορές και στενοχωρείται από αυτόν, ενώ ο αργός αιχμαλωτίζεται από χιλιάδες πονηρά πνεύματα.

Καλό είναι ακόμα να θυμηθούμε και το λόγο που μου είπε ο αββάς Μωυσής, που ήταν πολύ άξιος μεταξύ των πατέρων. Αφού είχα καθήσει λίγο καιρό στην έρημο, με πείραξε ο δαίμονας της ακηδίας. Τον επισκέφθηκα τότε και του είπα: «Χθες ενοχλήθηκα πάρα πολύ από την ακηδία και εξασθένησα υπερβολικά. και δε γλύτωσα από αυτή, παρά όταν σηκώθηκα και επισκέφτηκα τον αββά Παύλο». Σ' αυτά μου αποκρίθηκε ο αββάς Μωυσής: «Έχε θάρρος. δεν ελευθερώθηκες από την ακηδία, αλλά μάλλον παραδόθηκες και υποδουλώθηκες σ' αυτή. Να γνωρίζεις λοιπόν ότι τώρα θα σε πολεμήσει περισσότερο ως λιποτάκτη, αν στο εξής δεν φροντίσεις με την υπομονή και την προσευχή και την εργασία των χεριών σου να παλαίψεις εναντίον της και να τη νικήσεις».

7. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΕΝΟΔΟΞΙΑΣ

Έβδομος είναι ο αγώνας κατά της κενοδοξίας. Αυτό το πάθος είναι πολύμορφο και πολύ λεπτό και δεν το εννοεί γρήγορα ούτε εκείνος που πειράζεται από αυτό. Επειδή οι προσβολές των άλλων παθών είναι πιο φανερές και ευκολότερα καταπολεμούνται, καθώς η ψυχή αναγνωρίζει τον εχθρό και με την αντίρρηση στις προσβολές του και την προσευχή, αμέσως τον ανατρέπει. Η κενοδοξία όμως, με το να είναι πολύμορφη όπως είπαμε, δύσκολα νικιέται. Γιατί φανερώνεται σε κάθε πράξη και σε φωνή και σε λόγο και σε σιωπή και σε έργο και σε αγρυπνία και σε νηστεία και σε προσευχή και σε πνευματικές αναγνώσεις και σε ησυχία και σε μακροθυμία. Με όλα αυτά προσπαθεί να προσβάλλει το στρατιώτη του Χριστού. Όποιον δεν μπόρεσε να απατήσει στην κενοδοξία με την πολυτέλεια των ρούχων, δοκιμάζει να τον πειράξει με το φτωχικό ρούχο. Όποιον δεν μπόρεσε να πολεμήσει με την τιμή, τον πολεμά με το να νομίζει ότι υπομένει την ατιμία. Και όποιον δε μπόρεσε να καταφέρει στην κενοδοξία με τη γνώση των λόγων, τον δελεάζει με την σιωπή, να κενοδοξεί δήθεν ως ήσυχος. Και όποιον δε μπόρεσε να φέρει σε χαλαρότητα με την πολυτέλεια των τροφών, τον κάνει να επιζητεί τον έπαινο με τη νηστεία. Και γενικά κάθε έργο, κάθε απασχόληση δίνει αφορμή στον πονηρό αυτό δαίμονα.

Ακόμη αυτός υποβάλλει επιθυμία για το αξίωμα της ιερωσύνης. Θυμάμαι κάποιον γέροντα, όταν ήμουν στη σκήτη, που πήγε στο κελί ενός αδελφού για επίσκεψη, και αφού πλησίασε την πόρτα, τον άκουσε να μιλάει από μέσα. Ο γέροντας νόμισε ότι μελετά κάτι από την Γραφή και στάθηκε για να ακούσει. Κατάλαβε τότε ότι ο αδελφός είχε βγει από τα λογικά του από την κενοδοξία και χειροτονούσε τον εαυτό του διάκονο και έκανε απόλυση των κατηχουμένων. Όταν λοιπόν ο γέροντας τα άκουσε αυτά, έσπρωξε την πόρτα και μπήκε. Ο αδελφός αφού τον υποδέχτηκε, τον προσκύνησε κατά την συνήθεια και τον ερώτησε να μάθει αν στεκόταν πολλή ώρα εμπρός στην πόρτα. Ο γέροντας με χαριτωμένο τρόπο του είπε: «Τώρα ήρθα, όταν έκανες την απόλυση των κατηχουμένων». Ο αδελφός μόλις το άκουσε, έπεσε στα πόδια του γέροντα και τον παρακαλούσε να προσευχηθεί γι' αυτόν, για να ελευθερωθεί από αυτή την πλάνη. Αυτό το θυμήθηκα για να δείξω σε πόση αναισθησία φέρνει τον άνθρωπο αυτός ο δαίμονας.

Εκείνος λοιπόν που θέλει να πολεμήσει τέλεια και να στεφανωθεί με το στεφάνι της δικαιοσύνης, πρέπει με κάθε τρόπο να φροντίσει να νικήσει το πολύμορφο αυτό θηρίο, έχοντας πάντοτε μπροστά στα μάτια του το ρητό του Δαβίδ: «Ο Κύριος διασκόρπισε τα κόκκαλα των ανθρωπάρεσκων»(61). Και να μην κάνει τίποτε επιδιώκοντας τον ανθρώπινο έπαινο, αλλά να επιζητεί την αμοιβή μόνο από τον Θεό. Και αποβάλλοντας πάντοτε τους λογισμούς που έρχονται στην καρδιά του και τον επαινούν, να εξουθενώνει τον εαυτό του ενώπιον του Θεού. Έτσι θα μπορέσει με τη βοήθεια του Θεού να απαλλαγεί από το πνεύμα της κενοδοξίας.

8. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑΣ

Όγδοος είναι ο αγώνας κατά της υπερηφάνειας. Φοβερότατος αυτός ο αγώνας και από όλους τους προηγούμενους αγριότερος. Αυτός πολεμά προπάντων τους τέλειους και προσπαθεί να καταστρέφει εκείνους που ανέβηκαν σχεδόν στην κορυφή των αρετών. Και όπως μια κολλητική και θανατηφόρα αρρώστια δεν καταστρέφει ένα μέλος του σώματος, αλλά ολόκληρο το σώμα, έτσι και η υπερηφάνεια όχι μόνον ένα μέρος της ψυχής, αλλά ολόκληρη την καταστρέφει. Και το καθένα από τα άλλα πάθη, αν και ταράζει την ψυχή, αλλά με το να πολεμά μια μόνο αρετή, εκείνη που είναι αντίθετή του, και να προσπαθεί αυτή να νικήσει, σκοτίζει και ταράζει την ψυχή εν μέρει. Ενώ το πάθος της υπερηφάνειας σκοτίζει ολόκληρη την ψυχή και την ρίχνει σε τέλεια πτώση.

Για να εννοήσουμε καλύτερα τα λεγόμενα, ας σκεφτούμε ως εξής: Η γαστριμαργία προσπαθεί να διαφθείρει την εγκράτεια, η πορνεία, τη σωφροσύνη, η φιλαργυρία την ακτημοσύνη, ο θυμός, την πραότητα, και όλα τα λοιπά είδη της κακίας, τις αντίθετες αρετές. Η υπερηφάνεια όμως, όταν κυριεύσει την άθλια ψυχή, σαν φοβερότατος τύρρανος που κατέλαβε μια μεγάλη και δοξασμένη πόλη, την καταστρέφει ολόκληρη και την κατεδαφίζει από τα θεμέλια. Μάρτυρας γι' αυτό είναι ο άγγελος εκείνος που έπεσε από τον ουρανό εξαιτίας της υπερηφάνειάς του, ο οποίος αν και δημιουργήθηκε από τον Θεό και στολίστηκε από Αυτόν με κάθε αρετή και σοφία, δεν θέλησε να τα αποδίδει όλα αυτά στον Κύριο, αλλά στη δική του φύση. Και έτσι νόμιζε ότι είναι ίσος με τον Θεό. Ελέγχοντας αυτήν την σκέψη του, ο προφήτης έλεγε: «Συ είπες με το νου σου, θα καθίσω πάνω σε ψηλό βουνό, θα στήσω το θρόνο μου πάνω στα σύννεφα, θα γίνω όμοιος με τον Ύψιστο. Και όμως εσύ είσαι άνθρωπος και όχι θεός»(62). Και πάλι άλλος προφήτης λέει: «Γιατί καυχιέται μέσα στην κακία του ο δυνατός;»(63) Γνωρίζοντας αυτά, ας φοβηθούμε και με κάθε προσοχή ας φυλάξομε την καρδιά μας από το θανατηφόρο πνεύμα της υπερηφάνειας, λέγοντας πάντοτε στον εαυτό μας, όταν κατορθώσομε κάποια αρετή, τον λόγο του Αποστόλου: «Όχι εγώ, αλλά η χάρη του Θεού που είναι μαζί μου»(64), και τον λόγο του Κυρίου: «Ότι χωρίς τη βοήθειά Μου, δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε»(65). Επίσης, το λόγο του προφήτη: «Αν ένα σπίτι δεν το οικοδομήσει ο Κύριος, μάταια κουράστηκαν οι οικοδόμοι(66), και το: «Δεν εξαρτάται από εκείνον που θέλει, ούτε από εκείνον που τρέχει, αλλά από το Θεό που θα δείξει έλεος»(67). Επειδή και αν ακόμη έχει κανείς ολόθερμη προθυμία και αποφασισμένη προαίρεση, εφόσον είναι δεμένος με σάρκα και αίμα, δεν μπορεί να φτάσει την τελειότητα, παρά μόνο με την χάρη και το έλεος του Χριστού. Και ο Ιάκωβος λέει: «Κάθε ωφέλιμη δωρεά προέρχεται από ψηλά»(68). Και ο απ. Παύλος: «Τι έχεις που δεν το πήρες από το Θεό; Κι αν έχεις πάρει, γιατί καυχιέσαι σαν να μην πήρες(69), αλλά υπερηφανεύεσαι σαν να είναι δικά σου;» Ότι με τη χάρη και το έλεος του Θεού έρχεται η σωτηρία, είναι μάρτυρας αληθινός εκείνος ο ληστής, ο οποίος κέρδισε τη βασιλεία των Ουρανών όχι ως ανταμοιβή της αρετής του, αλλά με τη χάρη και το έλεος του Θεού(70).

Γνωρίζοντας αυτά οι Πατέρες μας όλοι, με μια γνώμη, μας παρέδωσαν ότι δεν μπορούμε διαφορετικά να φτάσομε στην τελειότητα της αρετής, παρά μόνο με την ταπείνωση, η οποία έρχεται στον άνθρωπο από την πίστη και το φόβο του Θεού, από την πραότητα και την τέλεια ακτημοσύνη. Με τις αρετές αυτές κατορθώνεται και η τέλεια αγάπη, με την χάρη και την φιλανθρωπία του Κυρίου μας Ιησού Χριστού. Σ' Αυτόν ανήκει η δόξα στους αιώνες. Αμήν.

*****

1. Παροιμ. 24, 15.
2. Εφ. 6, 16.
3. Ιεζ. 16, 49.
4. Ρωμ. 13, 14.
5. Παροιμ. 4, 23.
6. Ματθ. 15, 19.
7. Ματθ. 23, 26.
8. Β' Τιμ. 2, 5.
9. Φιλίπ. 3, 20.
10. Ματθ. 5, 28.
11. Παροιμ. 4, 23,
12. Γεν. 3, 15.
13. Ψαλμ. 100, 8.
14. Ψαλμ. 136, 9.
15. Εβρ. 12, 14.

16. Εβρ. 12, 16.
17. Δαν. 3, 19.
18. Α΄ Τιμ. 6, 10
19. Φιλιπ. 3, 19.
20. Α΄ Τιμ. 6, 10.
21. Δ΄ Βασιλ. 5, 25.
22. Ματθ. 27, 5.
23. Πραξ. 5, 1-10.
24. Δευτ. 20, 8.
25. Πραξ. 20, 35.
26. Ματθ. 19, 21.
27. Πραξ. 20, 34.
28. Β΄ Τιμ. 4, 7.
29. Πραξ. 22, 25.
30. Πραξ. 4, 34.
31. Ρωμ. 15, 27.
32. Β΄ Κορ. 11, 9.
33. Φιλιπ. 4, 15.
34. Ματθ. 24, 44.
35. Λουκ. 12, 20.
36. Ψαλμ. 6, 8.
37. Εκκλ. 7, 9.
38. Παρμ. 15, 1.
39. Ιακ. 1, 20.
40. Παροιμ. 11, 25.
41. Εφ. 4, 31.
42. Λουκ. 4, 23.
43. Ματθ. 7, 3.
44. Ψαλμ. 4, 5.
45. Εφ. 4, 27.
46. Μαλ. 4, 2.
47. Ματθ. 5, 23.
48. Α΄ Θεσ. 5, 17.
49. Α΄ Τιμ. 2, 8.
50. Λευιτ. 19, 17.
51. Παροιμ. 12, 28.
52. Α΄ Ιω. 3, 15.
53. Σ. Σειρ. 35, 22.
54. Ρωμ. 2, 15.
55. Ματθ. 5, 22.
56. Ιώβ 5, 23.
57. Β΄ Κορ. 7, 10.
58. Γαλ. 5, 22.
59. Β΄ Θεσ. 3, 6-12.
60. Α΄ Κορ. 9, 14.
61. Ψαλμ. 52, 6.
62. Ησ. 14, 13.
63. Ψαλμ. 51, 1.
64. Α΄ Κορ. 15, 10.
65. Ιω. 15, 5.
66. Ψαλμ. 126, 1.
67. Ρωμ. 9, 16.

68. Ιακ. 1, 17.
69. Α΄ Κορ. 4, 7.
70. Λουκ. 23, 43.

**ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟ ΛΕΟΝΤΙΟ,
ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΣΚΗΤΗΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΡΙΣΗ**

Από το χρέος που υποσχέθηκα στον μακαριότατο αρχιεπίσκοπο Κάστορα για την διήγηση του βίου των αγίων πατέρων και της διδασκαλίας τους, απέδωσα ένα μέρος, αγιότατε Λεόντιε, με όσα του έγγραφα περί διαμορφώσεως των κοινοβίων και περί των οχτώ λογισμών της κακίας. Τώρα έβαλα σκοπό να το εξοφλήσω. Επειδή λοιπόν έμαθα ότι ο αρχιερέας που προανέφερα μας άφησε και απήλθε προς το Χριστό, έκρινα αναγκαίο, σε σένα που διαδέχτηκες την αρετή του και με τη βοήθεια του Θεού την φροντίδα του μοναστηριού, να σου γράψω τα υπόλοιπα της διηγήσεως.

Πήγαμε λοιπόν στην έρημο της σκήτης, όπου ζούσαν οι πιο δόκιμοι και αξιόλογοι πατέρες, εγώ και ο άγιος Γερμανός, ο οποίος από την παιδική ηλικία έγινε πνευματικός μου φίλος και στο σχολείο και στο στρατό και στη μοναχική ζωή. Εκεί είδαμε τον αββά Μωυσή, άγιον άνθρωπο, ο οποίος έλαμπε μεταξύ των άλλων, όχι μόνο στις πρακτικές αρετές αλλά και στην πνευματική θεωρία. Τον παρακαλούσαμε λοιπόν με δάκρυα να μας πει ένα λόγο πνευματικής ωφέλειας, με τον οποίο να μπορέσουμε να φτάσουμε στην τελειότητα. Και αφού πολύ τον παρακαλέσαμε, μας είπε: «Παιδιά μου, όλες οι αρετές και τα έργα έχουν κάποιο σκοπό, κι εκείνοι που αποβλέπουν σ' αυτόν τακτοποιούν τον εαυτό τους και φτάνουν στον ποθητό στόχο. Όπως ο γεωργός υποφέρει και τη ζέστη και το κρύο, δουλεύοντας με προθυμία τη γη, έχοντας σκοπό να την καθαρίσει από αγκάθια και ξένα χόρτα και στόχο την απόλαυση των καρπών. Και ο έμπορος χωρίς να λογαριάζει τους κινδύνους ούτε της θάλασσας, ούτε της ξηράς, προχωρεί στο εμπόριο, έχοντας σκοπό το εμπορικό κέρδος και στόχο την απόλαυση του κέρδους. Επίσης και εκείνος που κατατάσσεται στο στρατό, ούτε τους κινδύνους του πολέμου λογαριάζει ούτε την ταλαιπωρία της ξενιτειάς, αλλά έχει σκοπό την απόκτηση αξιωμάτων λόγω ανδραγαθίας και στόχο το κέρδος από το αξίωμα. Έχει λοιπόν και η δική μας προσπάθεια δικό της σκοπό και στόχο, για χάρη του οποίου υποφέρομε με προθυμία κάθε κόπο και κούραση. Γι' αυτό η αποχή τροφών κατά τις νηστείες δεν μας καταβάλλει. ο κόπος των αγρυπνιών μάς ευχαριστεί. η ανάγνωση και η μελέτη των Γραφών γίνεται με προθυμία. και ο κόπος της εργασίας και η υπακοή και η απογύμνωση απ' όλα τα γήινα πράγματα και η παραμονή μας στην έρημο, γίνονται με ευχαρίστηση. Αλλά και σεις, που καταφρονήσατε και την πατρίδα και την οικογένειά σας και όλο τον κόσμο και ξενιτευτήκατε, και ήρθατε τώρα σε μένα που είμαι άνθρωπος χωρικός και αμαθής, πέστε μου ποιος είναι ο σκοπός σας; Και σε ποιο στόχο αποβλέπετε;»

Τότε του αποκριθήκαμε: «Στη βασιλεία των ουρανών». Σ' αυτό ο αββάς Μωυσής απάντησε: «Ορθά αποκριθήκατε για το στόχο σας. Αλλά δεν μου είπατε ποιος είναι ο σκοπός, προς τον οποίο αν αποβλέπομε, χωρίς να ξεφεύγομε από τον ίδιο δρόμο, μπορούμε να επιτύχομε την βασιλεία των ουρανών». Και τότε, αφού ομολογήσαμε, ότι δεν γνωρίζομε, ο γέροντας αποκρίθηκε: «Στόχος λοιπόν της μοναχικής μας ζωής, όπως είπατε, είναι η βασιλεία του Θεού. Και σκοπός η καθαρότητα της ψυχής, χωρίς την οποία είναι αδύνατο να φτάσουμε σ' εκείνο το στόχο. Σ' αυτόν το σκοπό λοιπόν να είναι πάντοτε ο νους μας. Και αν ποτέ συμβεί για λίγο να ξεφύγει η καρδιά μας από τον ίδιο δρόμο, αμέσως να την επαναφέρομε και να την ευθυγραμμίζομε, σαν με αλφάδι, με το σκοπό μας. Γνωρίζοντας αυτό ο μακάριος Παύλος, λέει: «Λησμονώ όσα έγιναν στο παρελθόν, κι απλώνομαι διαρκώς προς τα εμπρός και τρέχω προς το τέρμα, για το ουράνιο βραβείο που μάς κάλεσε ο Θεός»(71). Γι' αυτόν τον σκοπό λοιπόν κι εμείς κάνομε τα πάντα, γι' αυτόν όλα τα περιφρονούμε, και την πατρίδα και την οικογένεια και τα χρήματα και όλο τον κόσμο, για ν' αποκτήσομε την καθαρότητα της καρδιάς. Αν λησμονήσομε αυτό το σκοπό, κατ' ανάγκην, καθώς

περπατούμε στο σκοτάδι και βαδίζουμε έξω από τον ίδιο δρόμο, θα σκοντάφτομε συχνά και πολύ θα πλανιόμαστε. Αυτό έγινε σε πολλούς, οι οποίοι στην αρχή της αποταγής τους καταφρόνησαν και πλούτο και χρήματα και όλον τον κόσμο, ύστερα όμως για χάρη ενός δικελιού ή μιας βελόνας ή για ένα καλάμι ή για ένα βιβλίο, θύμωναν και οργίζονταν, πράγμα που δεν θα το πάθαιναν αν θυμούνταν τον σκοπό για τον οποίο καταφρόνησαν τα πάντα. Επειδή για χάρη της αγάπης του πλησίον καταφρονούμε τον πλούτο, για να μην φιλονεικούμε γι' αυτόν και, μεγαλώνοντας την διάθεση της οργής, ξεπέσομε από την αγάπη. Όταν λοιπόν για μηδαμινά πράγματα φανερόνομε στον αδελφό την διάθεση της οργής, έχομε ξεπέσει από τον σκοπό μας και δεν έχομε καμιά ωφέλεια από την αποταγή μας.

Όπως λέει κι ο Απόστολος: «Ακόμα κι αν παραδώσω το σώμα μου για να καώ, και δεν έχω αγάπη, δεν ωφελούμαι τίποτε»(72). Από αυτό μαθαίνομε ότι η τελειότητα δεν έρχεται αμέσως με τη γύμνωση και την απάρνηση του κόσμου, αλλά αφού κατορθώσομε την αγάπη, της οποίας τις ιδιότητες περιγράφει ο ίδιος ο Απόστολος λέγοντας: «Η αγάπη δεν είναι ζηλότυπη, δε φουσκώνει από υπερηφάνεια, δεν οργίζεται, δεν φθονεί, δεν καυχιέται, δε σκέφτεται το κακό»(73). Όλα αυτά αποτελούν την καθαρότητα της καρδιάς. Γι' αυτήν πρέπει να κάνομε τα πάντα, και τα χρήματα να τα καταφρονούμε, και νηστείες και αγρυπνίες ευχαρίστως να υπομένομε, και με αναγνώσματα και ψαλμούς να σχολούμαστε, χωρίς να την παραμελούμε όμως, αν συμβεί ποτέ εξαιτίας αναγκαιάς και κατά Θεόν απασχολήσεως να εμποδιστούμε από την συνηθισμένη νηστεία και ανάγνωση. Επειδή δεν είναι τόση η ωφέλεια της νηστείας, όση η βλάβη της οργής. ούτε τόση η ωφέλεια από την ανάγνωση, όση η ζημία από το να περιφρονήσομε τον αδελφό και να τον λυπήσομε. Γιατί, όπως είπαμε, οι νηστείες, οι αγρυπνίες, η μελέτη των Γραφών και η απογύμνωση από τον πλούτο και η απάρνηση όλου του κόσμου, δεν είναι η τελειότητα, αλλά εργαλεία για την τελειότητα, επειδή δεν βρίσκεται σ' αυτά η τελειότητα αλλά με αυτά κατορθώνεται. Μάταια λοιπόν καυχιόμαστε για νηστεία και αγρυπνία και ακτημοσύνη και ανάγνωση Γραφών, όταν δεν κατορθώσομε την αγάπη προς τον Θεό και προς τον πλησίον. Γιατί εκείνος που κατόρθωσε την αγάπη, έχει μέσα του το Θεό, και ο νους του είναι πάντοτε μαζί με το Θεό».

Σ' αυτά απάντησε ο Γερμανός: «Και ποιος μπορεί, ενωμένος με τη σάρκα, να έχει πάντοτε το νου του στο Θεό, ώστε να μην έχει στο νου του τίποτε άλλο; Ούτε επίσκεψη ασθενών, ούτε φιλοξενία ξένων, ούτε εργόχειρο ή τις λοιπές ανάγκες του σώματος, που είναι αναγκαιές και απαραίτητες; Και το σπουδαιότερο, πώς θα μπορέσει η διάνοια του ανθρώπου να βλέπει πάντοτε τον Αόρατο και Ακατάληπτο Θεό και να είναι αχώριστη από Αυτόν;» Ο αββάς Μωυσής είπε: «Το να βλέπει κανείς το Θεό και να είναι αχώριστος από Αυτόν, με τον τρόπο που νομίζετε, είναι αδύνατο σε άνθρωπο που φορεί σάρκα και είναι ενωμένος με την ασθένεια. Με άλλο όμως τρόπο μπορεί κανείς να βλέπει κανείς το Θεό. Γιατί η θεωρία του Θεού με πολλούς τρόπους γίνεται και θεωρείται. Ο Θεός δεν γνωρίζεται μόνο κατά την μακάρια και ακατάληπτη ουσία Του. αυτό επιφυλάσσεται στον μέλλοντα αιώνα μόνο για τους αγίους Του. αλλά γνωρίζεται και από τη μεγαλειότητα και ωραιότητα των δημιουργημάτων Του και από την καθημερινή διοίκηση και πρόνοιά Του και από την δικαιοσύνη Του και από τα θαύματα, τα οποία φανερώνει σε κάθε γενεά στους αγίους Του. Όταν λοιπόν σκεφτούμε την άπειρη δύναμή Του και τον ακοίμητο οφθαλμό Του, ο οποίος βλέπει και τα κρυφά των καρδιών και ότι τίποτε δεν μπορεί να Του διαφύγει, τότε νιώθομε φόβο στην καρδιά και Τον θαυμάζομε και Τον προσκυνούμε. Όταν σκεφτούμε ότι είναι μετρημένες από Αυτόν οι σταγόνες της βροχής(74) και η άμμος στη θάλασσα και τα άστρα στον ουρανό, νιώθομε κατάπληξη για το μεγαλείο της φύσεως και της σοφίας. Όταν σκεφτούμε την άρρητη και απεριγράπτη σοφία και φιλανθρωπία Του και την ακατάληπτη μακροθυμία Του, η οποία υπομένει τα αναρίθμητα σφάλματα εκείνων που αμαρτάνουν, Τον δοξάζομε. Όταν σκεφτούμε την μεγάλη αγάπη Του προς εμάς, ότι ενώ κανένα καλό δεν κάναμε, δεν το θεώρησε ανάξιό Του, παρόλο που είναι Θεός, να γίνει άνθρωπος για να μας σώσει από την πλάνη, παρακινούμαστε για να Τον ποθούμε. Όταν σκεφτούμε ότι τον αντίδικό μας διάβολο(75), Αυτός τον νικά μέσα μας για χάρη μόνον της καλής προαιρέσεως και της κλίσεως στο αγαθό, και μας χαρίζει αιώνια ζωή, τότε Τον προσκυνούμε. Υπάρχουν και αναρίθμητες άλλες ανάλογες θεωρίες, οι οποίες ανάλογα με την

πνευματική εργασία και την κάθαρση γεννιούνται μέσα μας, και με τις οποίες φανερώνεται και εννοείται ο Θεός.»

Ρώτησε πάλι ο Γερμανός: «Από που προέρχεται αυτό: πολλές φορές χωρίς να θέλομε, μας παρενοχλούν πολλές ενθυμήσεις και πονηροί λογισμοί και σχεδόν χωρίς να το γνωρίζομε, μας εξαπατούν, μπαίνοντας κρυφά και χωρίς θόρυβο στο νου μας, ώστε όχι μόνο να μην μπορούμε να τους εμποδίσουμε να έρχονται, αλλά και να έχομε μεγάλη δυσκολία στο να τους διακρίνομε ακριβώς. Θέλομε να μάθομε αν είναι δυνατό να μείνει η διάνοια εντελώς ελεύθερη από αυτούς τους λογισμούς και να μην ενοχλείται διόλου». Σ' αυτά ο αββάς Μωυσής αποκρίθηκε: «Το να μην ενοχλείται η διάνοια από τις ενθυμήσεις αυτές είναι αδύνατο. Το να τις δέχεται όμως και να τις μελετά ή να τις απορρίπτει, είναι δυνατόν σ' εκείνον που προσπαθεί. Το να δημιουργούνται μέσα μας δεν προέρχεται από εμάς, το διώξιμό τους όμως είναι στην εξουσία μας, και η διόρθωση της διάνοιάς μας εξαρτάται από την προαίρεση και την επιμέλειά μας. Επειδή όταν με σύνεση και συνεχώς μελετούμε το νόμο του Θεού και καταγινόμαστε σε ψαλμούς και ύμνους, νηστείες και αγρυπνίες και θυμόμαστε συνεχώς τα μέλλοντα, την βασιλεία των ουρανών και την κόλαση του πυρός, και όλα τα έργα του Θεού, οι πονηροί λογισμοί λιγοστεύουν και δεν βρίσκουν τόπο. Όταν όμως ασχολούμαστε με κοσμικές φροντίδες και σαρκικά πράγματα και παραδίνομε τους εαυτούς μας σε μάταιες και ανώφελες συναναστροφές, τότε πληθαίνουν μέσα μας οι πονηροί λογισμοί. Όπως ο νερόμυλος είναι αδύνατο να σταματήσει όσο τρέχει το νερό, και είναι στην εξουσία του μυλωνά να αλέσει σιτάρι ή ζιζάνια, έτσι και η διάνοιά μας, επειδή είναι αεικίνητη, δεν μπορεί να μείνει αργή από λογισμούς. Και είναι στην εξουσία μας να της δώσομε ή πνευματική μελέτη ή σαρκική εργασία».

Βλέποντας ο αββάς ότι νιώθαμε θαυμασμό και κατάπληξη για όλα αυτά και ότι είχαμε αχόρταγο πόθο για τα λόγια του, αφού σώπασε λίγο, μάς είπε: «Επειδή τράβηξε σε τόσο μάκρος το λόγο ο δικός σας πόθος και ακόμα είσαστε πρόθυμοι, από τούτο καταλαβαίνω ότι έχετε αληθινή δίψα να ακούσετε διδασκαλία για την τελειότητα. Θα σας μιλήσω λοιπόν για την εξαιρετική αρετή της διακρίσεως, η οποία είναι ακρόπολη και βασίλισσα μεταξύ των άλλων αρετών. Και θα σας δείξω την υπεροχή αυτής της αρετής και το ύψος και την ωφέλειά της, όχι μόνο από τα δικά μου λόγια αλλά και με αρχαίες γνώμες των Πατέρων, σύμφωνα με την χάρη που παρέχει ο Κύριος, ανάλογα με την αξία και τον πόθο των ακροατών, σ' εκείνους που εξηγούν τον λόγο Του. Γιατί είναι αρετή όχι μικρή, αλλά από τα πιο διακεκριμένα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος, όπως λέει ο Απόστολος: «Σε άλλον το Πνεύμα δίνει λόγο σοφίας. σε άλλον γνώσεως το ίδιο Πνεύμα. σε άλλον το ίδιο Πνεύμα δίνει πίστη. σε άλλον δίνει θεραπευτικό χάρισμα. σε άλλον το χάρισμα να διακρίνει τα πνεύματα»(76). Τέλος αφού συμπληρώθηκε ο κατάλογος των πνευματικών χαρισμάτων, λέει: «Όλα αυτά τα ενεργεί το ένα και το αυτό Πνεύμα». Βλέπετε λοιπόν ότι δεν είναι μικρό, ούτε γήινο το δώρο της διακρίσεως, αλλά πολύ μεγάλο δώρο της θείας χάρης, την οποία διάκριση αν δεν ακολουθήσει ο μοναχός με όλη την δύναμη και την προθυμία του και δεν αποκτήσει βέβαιη τη διάκριση των νοημάτων που του έρχονται στο νου, κατ' ανάγκη σαν περιπλανώμενος μέσα στη νύχτα, όχι μόνο θα πέσει στα χειρότερα βάραθρα της κακίας, αλλά θα σκοντάφτει και στα ομαλά και στα ίσια ακόμη.

»Θυμάμαι ότι κάποτε, όταν ήμουν νέος, πήγα στα μέρη της Θηβαΐδας, όπου έμενε ο μακάριος Αντώνιος. Είχαν μαζευτεί γέροντες κοντά του και συζητούσαν για την τελειότητα της αρετής, ποια άραγε να είναι η μεγαλύτερη από τις αρετές που μπορεί να προφυλάξει το μοναχό από τα δίχτυα του διαβόλου και την απάτη του χωρίς να βλαφτεί. Ο καθένας λοιπόν όπως το σκεφτόταν ο νους του, έλεγε τη γνώμη του. Και άλλοι έλεγαν, η νηστεία και η αγρυπνία, γιατί με τις αρετές αυτές ο νους γίνεται πιο λεπτός και έρχεται η αγνότητα και μπορεί έτσι κανείς να πλησιάζει ευκολότερα τον Θεό. Άλλοι έλεγαν, η ακτημοσύνη και η καταφρόνηση των πραγμάτων που έχει κανείς δικά του, γιατί έτσι η διάνοια ελευθερώνεται από τα πολύπλοκα σχοινιά της κοσμικής φροντίδας και μπορεί ευκολότερα να προσεγγίζει το Θεό. Άλλοι προτίμησαν την αρετή της ελεημοσύνης, γιατί ο Κύριος λέει στα Ευαγγέλια: «Ελάτε οι ευλογημένοι από τον Πατέρα μου, κληρονομήσετε τη βασιλεία που

έχει ετοιμαστεί για σας από τον καιρό της δημιουργίας του κόσμου, γιατί πείνασα και μου δώσατε φαγητό κλπ.”(77). Και ο καθένας έλεγε με αυτό το τρόπο διάφορες αρετές, με τις οποίες κατά τη γνώμη του μπορούσε να προσεγγίσει ο άνθρωπος το Θεό, και πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της νύχτας με τη συζήτηση αυτή.

»Τελευταίος από όλους αποκρίθηκε ο μακάριος Αντώνιος: «”Όλα αυτά που είπατε, και αναγκαία είναι και συμφέροντα για εκείνους που ζητούν τον Θεό και επιθυμούν να έρθουν σ’ Αυτόν. Αλλά δεν μας επιτρέπεται να δώσουμε σ’ αυτές τις αρετές τα πρωτεία, επειδή έχομε δει πολλούς που έκαναν μεγάλες νηστείες και αγρυπνίες και αποτραβήχτηκαν στην έρημο, και είχαν τέλεια ακτημοσύνη, ώστε μηδέ την καθημερινή τροφή τους να κρατούν για τον εαυτό τους, και την ελεημοσύνη κατόρθωσαν τόσο πολύ, ώστε να μην φτάνουν τα υπάρχοντά τους για να δώσουν. Και ύστερα ξέπεσαν αξιολύπητα από την αρετή και γλύστρησαν στην κακία. Ποιο λοιπόν είναι εκείνο που τους έκανε να πλανηθούν από τον ίδιο δρόμο; Όχι τίποτε άλλο, κατά το δικό μου συμπέρασμα και τη γνώμη μου, παρά το ότι δεν είχαν το χάρισμα της διακρίσεως. Γιατί η διάκριση διδάσκει τον άνθρωπο ν’ αφήνει τις υπερβολές κι από τα δύο μέρη και να βαδίζει το βασιλικό δρόμο. Και ούτε επιτρέπει με την άμετρη εγκράτεια να εξαπατάται κανείς από τα δεξιά, ούτε πάλι να σέρνεται στην αδιαφορία και χαλαρότητα από τ’ αριστερά. Και είναι η διάκριση ένα μάτι της ψυχής και λυχνάρι, κατά το Ευαγγέλιο που λέει: “Το λυχνάρι του σώματος είναι το μάτι. Αν λοιπόν το μάτι σου γίνει απλό, θα είναι φωτεινό όλο το σώμα σου. Αν όμως το μάτι σου είναι σκοτεινό, όλο το σώμα σου θα είναι σκοτεινό”(78). Έτσι έχει το πράγμα. Επειδή η διάκριση, αφού εξετάσει όλες τις σκέψεις και τις πράξεις του ανθρώπου, διακρίνει και ξεχωρίζει κάθε τι κακό και μη αρεστό στο Θεό και απομακρύνει την πλάνη. Κι αυτό μπορεί να το μάθει κανείς και από τα εξιστορούμενα στις ιερές Γραφές. Ο Σαούλ που σ’ αυτόν πρώτο εμπιστεύτηκε ο Θεός τη βασιλεία του Ισραήλ(79), επειδή δεν είχε αυτό το μάτι της διακρίσεως, σκοτίσθηκε η διάνοιά του και δεν μπόρεσε να διακρίνει ότι από το να προσφέρει θυσία, ήταν πιο αρεστό στο Θεό να υπακούσει στην παραγγελία του Αγίου Σαμουήλ. Και από εκείνο που νόμιζε ότι λατρεύει το Θεό, από αυτό έσφαλλε και διώχτηκε από τη βασιλεία. Αυτό δεν θα το πάθαινε αν είχε το φως της διακρίσεως μέσα του. Αυτή την αρετή και ο Απόστολος την ονομάζει ήλιο, λέγοντας: «”Ας μη βασιλεύει ο ήλιος και σας αφήνει οργισμένους”(80). Αυτή λέγεται και κυβέρνηση της ζωής μας, σύμφωνα με το γραμμένο: “Όσοι δεν έχουν κυβέρνηση, πέφτουν όπως τα φύλλα”(81). Αυτή ονομάζεται και προσεκτική σκέψη από τη Γραφή, και χωρίς αυτήν, διδασκόμαστε από την Γραφή να μην κάνομε τίποτε, έτσι ώστε και το πνευματικό κρασί το οποίο ευφραίνει την καρδιά του ανθρώπου(82) δεν επιτρέπεται να το πίνει κανείς χωρίς διάκριση, σύμφωνα με το ρητό: “Να πίνεις το κρασί με προσοχή”(83), και “Πόλη κατασκαμμένη και ατείχιστη είναι ο άνθρωπος που δεν ενεργεί σε όλα με προσεκτική σκέψη”(84). Με τη διάκριση συγκροτείται η σοφία, η νόηση και η εσωτερική αίσθηση, χωρίς τα οποία ούτε το εσωτερικό μας σπίτι μπορεί να χτιστεί, ούτε ο πνευματικός πλούτος να μαζευτεί, σύμφωνα με το ρητό: “Με τη σοφία χτίζεται το σπίτι, με τη σύνεση ψηλώνει και με τη φρόνηση γεμίζουν πλούτη οι αποθήκες”(85). Αυτή λέγεται και στέρεη τροφή εκείνων που από την άσκηση και συνήθεια έχουν γυμνασμένα τα πνευματικά αισθητήρια και διακρίνουν εύκολα μεταξύ του καλού και του κακού(86). Από αυτά αποδεικνύεται φανερά ότι χωρίς το χάρισμα της διακρίσεως δεν συγκροτείται αρετή ή δε μένει σταθερή μέχρι το τέλος, επειδή η διάκριση είναι μητέρα και φύλακας όλων των αρετών”.

»Αυτή ήταν η γνώμη του Αντωνίου, με την οποία συμφώνησαν οι λοιποί πατέρες. Για να βεβαιώσουμε τώρα και με σύγχρονα παραδείγματα τη γνώμη του αγίου Αντωνίου, θυμηθείτε και σεις τον γέροντα Ήρωνα και το ελεεινό κατατρακύλισμα που έπαθε πριν λίγο καιρό μπροστά στα μάτια μας, με ποιον τρόπο, από εμπαιγμό του διαβόλου έπεσε από το ύψος εκείνο της πνευματικής ζωής και ασκήσεως στο βάθος του θανάτου, Τον θυμόμαστε ότι έμεινε πενήντα χρόνια στην κοντινή έρημο με μεγάλη σκληραγωγία και συνεχή εγκράτεια, και στην ακρότατη έρημο και μόνωση περισσότερο από όλους τους εδώ έμεινε και την επιδίωξε. Αυτός ύστερα από τόσους κόπους και αγώνες, εμπαιχθηκε από τον διάβολο και έπεσε σε βαρύτατο σφάλμα και όλους όσους έμεναν στην κοντινή έρημο πατέρες και αδελφούς βύθισε σε πένθος απαρηγόρητο. Αυτό δεν θα το

πάθαινε αν ήταν ασφαλισμένος με την αρετή της διακρίσεως, η οποία θα τον δίδασκε να μην πείθεται στο δικό του το λογισμό, αλλά στη συμβουλή των πατέρων και των αδελφών. Γιατί αυτός, ακολουθώντας το λογισμό του, τόσο πολύ εξασκούσε τη νηστεία και την απομάκρυνση από τους ανθρώπους, ώστε ούτε κατά την εορτή του Πάσχα να μην έρχεται στην εκκλησία, για να μην αναγκαστεί αν ερχόταν μαζί με τους πατέρες και αδελφούς, να φάει όσπρια ή άλλο τίποτε που θα προσφερόταν στην τράπεζα και νομίζει ότι ξέπεσε από το σκοπό που είχε βάλει στο νου του. Αυτός λοιπόν, απατημένος για πολύ καιρό από το δικό του θέλημα, υποδέχτηκε έναν άγγελο του Σατανά και αφού τον προσκύνησε ως άγγελο φωτός, διατάχθηκε από αυτόν να πέσει σε ένα βαθύτατο πηγάδι τα μεσάνυχτα, για να γνωρίσει με την πείρα ότι στο εξής σε κανένα κίνδυνο δε θα βρεθεί, για τη μεγάλη του αρετή και τους κατά Θεόν κόπους του. Αυτός χωρίς να διακρίνει με το λογισμό ποιος του έδινε αυτές τις συμβουλές, με σκοτισμένο το μυαλό, ρίχτηκε τα μεσάνυχτα στο πηγάδι. Σε λίγο, πήραν είδηση οι αδελφοί, και με πολύ κόπο μόλις και μπόρεσαν και τον έβγαλαν πάνω μισοπεθαμένο. και αφού έζησε δύο μέρες, την Τρίτη μέρα πέθανε, αφήνοντας στους αδελφούς και στον πρεσβύτερο Παφνούτιο πένθος απαρηγόρητο. Αυτός από την μεγάλη του φιλανθρωπία παρακινημένος και επειδή θυμόταν τους μεγάλους κόπους του και τα πολυάριθμα χρόνια που πέρασε στην έρημο, δεν τον ξεχώρισε από τα μνημόσυνα και τις προσφορές των κεκοιμημένων, για να μη συναριθμηθεί με τους αυτόχειρες.

»Τι να πω για τους δύο αδελφούς εκείνους, οι οποίοι έμεναν πέρα από την έρημο Θηβαΐδα, όπου έμενε κάποτε ο μακάριος Αντώνιος; Αυτοί οι δύο, σπρωγμένοι από λογισμό χωρίς διάκριση, αποφάσισαν να πάνε στη βαθύτερη έρημο που είναι μεγάλη και ακαλλιέργητη και εκεί να μη δεχτούν τροφή από άνθρωπο, παρά μόνο αν τους έδινε ο Θεός με κάποιο θαύμα. Και όταν τους είδαν να περιπλανιούνται στην έρημο αποκαμωμένοι από την πείνα, οι Μάζικες, οι οποίοι είναι από όλα σχεδόν τα άγρια έθνη το αγριότερο και σκληρότερο, μετέβαλαν από θεία πρόνοια την αγριότητα που τους χαρακτηρίζει σε φιλανθρωπία, τους συνάντησαν και τους πρόσφεραν ψωμί. Και ο ένας αδελφός, στον οποίο ήρθε η διάκριση, με χαρά και ευχαριστία δέχτηκε το ψωμί, κάνοντας τη σκέψη ότι δεν ήταν δυνατό οι τόσο σκληροί και άγριοι αυτοί άνθρωποι που χαίρονται με το αίμα των ανθρώπων, να τους συμπαθήσουν και να τους προσφέρουν τροφή, αφού είχαν πλέον αποκάμει, αν δεν τους παρακινούσε ο Θεός. Ο άλλος όμως δε δέχτηκε τροφή, επειδή του την έδιναν άνθρωποι. επέμεινε στην αδιάκριτη γνώμη του και πέθανε από την πείνα. Αν και στην αρχή και οι δύο σκέφτηκαν άσχημα και πήραν ασυλλόγιστη και καταστρεπτική απόφαση, εντούτοις ο ένας, επειδή μπήκε μέσα του η διάκριση, εκείνο που με αυθάδεια και χωρίς προφύλαξη αποφάσισε, το διόρθωσε. ενώ ο άλλος, με το να επιμένει στην ανόητη ιδέα και αφού βρέθηκε έξω από τη διάκριση, προκάλεσε τον θάνατό του, τον οποίο ο Κύριος θέλησε να απομακρύνει από αυτόν.

»Τι να πω και για εκείνον, που το όνομά του δε θέλω να αναφέρω, επειδή είναι εδώ τριγύρω; Αυτός υποδέχτηκε πολλές φορές δαίμονα ως άγγελο και δέχτηκε από αυτόν αποκαλύψεις και έβλεπε φως λύχνου συνεχώς στο κελί του. Τελευταία διατάχθηκε από τον δαίμονα να θυσιάσει τον γιο του, που έμενε στο ασκητήριο μαζί του, ως θυσία στο Θεό και έτσι να αξιωθεί να λάβει την τιμή του Πατριάρχη Αβραάμ. Στη συμβουλή τόσο υποτάχθηκε, ώστε θα έσφαζε πράγματι τον γιο του, αν ο γιος δεν τον έβλεπε να ακονίζει μαχαίρι, πράγμα που δεν το συνήθιζε, και να ετοιμάζει σχοινιά να τον δέσει σφιχτά ως ολοκαύτωμα, και δεν έσπευδε να σωθεί με τη φυγή.

»Θα μακρύνω πολύ το λόγο αν σας διηγηθώ και την εξαπάτηση από το διάβολο του μοναχού εκείνου από τη Μεσοποταμία, ο οποίος έδειξε μεγάλη εγκράτεια και έμεινε πολλά χρόνια κλεισμένος στο κελί του και κατόπιν περιπαίχτηκε και εξαπατήθηκε τόσο πολύ με διαβολικές αποκαλύψεις και όνειρα, ώστε ύστερα από τόσους κόπους και αρετές, με τις οποίες ξεπέρασε όλους τους εκεί μοναχούς, ξέπεσε στον Ιουδαϊσμό και δέχτηκε περιτομή. Γιατί θέλοντας ο διάβολος να τον εξαπατήσει, του έδειχνε πολλές φορές αληθινά όνειρα, για να τον κάνει με αυτά να δεχτεί με ευκολία την πλάνη στην οποία στο τέλος θα τον έριχνε. Του έδειξε λοιπόν μια νύχτα όλους τους χριστιανούς μαζί με τους Αποστόλους και τους μάρτυρες, σκοτεινούς και γεμάτους από κάθε ντροπή και ατιμία και βουτηγμένους στη λύπη και στο πένθος, ενώ τους Ιουδαίους μαζί με το Μωυσή και τους Προφήτες, καταφωτισμένους από λαμπρό φως και γεμάτους χαρά και φαιδρότητα.

και τον συμβούλευε ο απατεώνας, ότι αν θέλει να απολαύσει την μακαριότητα και τη χαρά των Ιουδαίων, να δεχτεί τη περιτομή. Και πράγματι εξαπατήθηκε και το έκανε. Είναι φανερό λοιπόν από όσα είπαμε, ότι δεν θα γίνονταν παίγνιο όλοι αυτοί με τέτοιο άθλιο και ελεεινό τρόπο, αν είχαν το χάρισμα της διακρίσεως».

Σ' αυτά ο Γερμανός απάντησε: «Και με νέα παραδείγματα και με ερμηνείες των αρχαίων πατέρων, αποδείχτηκε αρκετά ότι η διάκριση είναι πηγή και ρίζα και κεφαλή και σύνδεσμος όλων των αρετών. Θέλομε όμως να μάθουμε και με ποιο τρόπο μπορούμε να την αποκτήσουμε και πώς να ξεχωρίζουμε την από Θεού διάκριση από την ψευτική και πλαστή και διαβολική;», Τότε ο αββάς Μωυσής είπε: «Η αληθινή διάκριση δεν αποκτιέται, παρά από την αληθινή ταπείνωση, με το να φανερώνομε στους πατέρες όχι μόνο όσα κάνομε, αλλά και όσα σκεφτόμαστε. και να μην εμπιστευόμαστε σε τίποτε το δικό μας λογισμό, αλλά σε όλα να ακολουθούμε τους λόγους των γερόντων και να πιστεύομε ότι καλό είναι ό,τι εκείνοι εγκρίνουν. Αυτός ο τρόπος, όχι μόνο κάνει να μένει αβλαβής ο μοναχός, με την αληθινή διάκριση και τη σωστή στάση, αλλά και από όλες τις παγίδες του διαβόλου αβλαβή τον διαφυλάγει. Γιατί είναι αδύνατο σ' εκείνον που ρυθμίζει τη ζωή του σύμφωνα με την κρίση και τη γνώμη των προχωρημένων πατέρων, να πέσει σε απάτη των δαιμόνων. Επειδή και πριν να αξιωθεί κανείς του χαρίσματος της διακρίσεως, και μόνη η φανέρωση και αποκάλυψη στους πατέρες των πονηρών σκέψεων, τις μαραίνει και τις εξασθενίζει. Όπως το φίδι όταν το βγάλεις έξω από μια σκοτεινή τρύπα, τρέχει για να σωθεί και να εξαφανιστεί, έτσι και οι πονηροί λογισμοί όταν φανερωθούν με την αληθινή ομολογία και εξομολόγηση, σπεύδουν να φύγουν από τον άνθρωπο.

»Και για να μάθετε με μεγαλύτερη ακρίβεια και με παράδειγμα, θα σας διηγηθώ το έργο του αββά Σεραπίωνα, το οποίο έλεγε σε όσους πήγαιναν κοντά του, για να προφυλάγονται. Έλεγε λοιπόν: «Όταν ήμουν πιο νέος, έμενα μαζί με τον αββά μου. Και όταν τρώγαμε και σηκωνόμαστε από το τραπέζι, με ενέργεια του διαβόλου έκλεβα ένα παξιμάδι και το έτρωγα κρυφά από τον αββά μου. Αφού λοιπόν αυτό το έκανα πολύ καιρό, κυριεύτηκα από αυτό το πάθος και δεν μπορούσα να το νικήσω. Με κατηγορούσε μονάχα η συνειδήσή μου, αλλά ντρεπόμουν να το πω στο γέροντα. Έτυχε κατ' οικονομίαν Θεού, να έρθουν αδελφοί στον γέροντα προς ωφέλειά τους. Και είπε ο γέροντας ότι τίποτε άλλο δεν βλέπεις τους μοναχούς και δεν χαροποιεί τους δαίμονες, όσο το να κρύβει κανείς τους λογισμούς του από τους πνευματικούς πατέρες. Τους μίλησε ακόμη και για την εγκράτεια. Κι ενώ τα έλεγε αυτά, ήρθα στον εαυτό μου και σκέφτηκα ότι ο Θεός φανέρωσε στον γέροντα τα παραπτώματά μου, και ήρθα σε κατάνυξη κι άρχισα να κλαίω. Έβγαλα τότε το παξιμάδι από το κόρφο μου, το οποίο κακώς συνήθιζα να κλέβω, και αφού έπεσα στο έδαφος, ζητούσα συγγνώμη για τα περασμένα και προσευχή για να μη το ξανακάνω. Τότε λέγει ο γέροντας: «Ω, τέκνο σε ελευθέρωσε, και χωρίς να μιλήσω εγώ, η εξομολόγησή σου, και το δαίμονα που σε τραυμάτιζε με τη σιωπή σου, αφού εξομολογήθηκες, τον έσφαξες, αυτόν που σε κυριεύε μέχρι τώρα με τη θέλησή σου, καθώς ούτε αντίρρηση του έφερνες ούτε τον έλεγες. Στο εξής δεν θα έχει τόπο πλέον στην καρδιά σου, αφού τον φανέρωσες». Δεν είχε τελειώσει ο γέροντας τα λόγια του και βγήκε η δαιμονική ενέργεια σαν φωτιά από το στήθος μου και γέμισε το σπίτι από δυσωδία ώστε νόμιζαν οι παρόντες ότι καίγεται θειάφι. Τότε λοιπόν είπε ο γέροντας: “Να, ο Κύριος έδωσε με αυτό το σημείο απόδειξη των λόγων μου και της δικής σου ελευθερώσεως”. Και έτσι λοιπόν έφυγε από εμένα με την εξομολόγηση το πάθος της γαστριμαργίας και η διαβολική εκείνη ενέργεια, ώστε ποτέ να μη μου έρθει κλίση προς εκείνη την επιθυμία”.

»Βλέπετε λοιπόν, και από τα λόγια του αββά Σεραπίωνα πληροφορούμαστε ότι τότε αξιωνόμαστε του χαρίσματος της αληθινής διακρίσεως, όταν δεν εμπιστευόμαστε στη δική μας σκέψη και κρίση αλλά στη διδασκαλία και στους κανονισμούς των πατέρων. Γιατί ο διάβολος με κανένα άλλο ελάττωμα δεν οδηγεί τόσο στον γκρεμό το μοναχό, όπως με τον να τον πείσει να παραβαίνει τις συμβουλές των πατέρων και να ακολουθεί τη δική του γνώμη και το θέλημά του. Θα επρεπε και από τις ανθρώπινες τέχνες και επιστήμες να παίρνομε παραδείγματα και να διδασκόμαστε. Γιατί αν αυτά τα πιάνομε με τα χέρια μας και τα βλέπομε με τα μάτια μας και τ' ακούμε με τ' αυτιά μας, δεν

μπορούμε όμως μόνοι μας να τα κατορθώσουμε, αλλά έχουμε ανάγκη από αυτόν που θα μας διδάξει σωστά τους κανόνες τους, δεν είναι ανόητο να νομίζουμε ότι η πνευματική τέχνη, που είναι απ' όλες πιο δύσκολη, δεν χρειάζεται δάσκαλο; Και η τέχνη αυτή είναι αόρατη και κρυμμένη και θεωρείται μόνο με την καθαρότητα της καρδιάς, και η αποτυχία σ' αυτή δε γεννά πρόσκαιρη ζημία, αλλά απώλεια της ψυχής και αιώνιο θάνατο».

Ο Γερμανός είπε: «Πρόφαση ντροπής και πρόσχημα βλαβερής ευλάβειας συνηθίζει να μας προκαλεί το ότι μερικοί πατέρες, αφού άκουσαν από τους αδελφούς τους λογισμούς τους, όχι μόνο δεν τους θεράπευσαν, αλλά και τους μέμφθηκαν και τους έριξαν στην απελπισία, όπως και εμείς έτυχε να μάθουμε ένα τέτοιο περιστατικό στα μέρη της Συρίας. Ένας αδελφός εκεί εξομολογήθηκε σε ένα γέροντα τους λογισμούς του με όλη την απλότητα και ειλικρίνεια, και ξεγύμνωσε χωρίς ντροπή τα κρυφά της καρδιάς του. Ο γέροντας μόλις τα άκουσε, άρχισε να αγανακτεί και να θυμώνει κατά του αδελφού, κατηγορώντας τον για τις πονηρές ενθυμήσεις του. Από το γεγονός αυτό, πολλοί που το έμαθαν, ντρέπονταν να εξομολογηθούν τους λογισμούς τους στους γέροντες».

Ο αββάς Μωυσής αποκρίθηκε: «Καλό είναι, όπως προείπα, να μην κρύβουμε τους λογισμούς μας από τους πατέρες, όχι όμως να τους λέμε στους τυχόντες, αλλά σε πνευματικούς γέροντες που έχουν διάκριση και όχι σ' εκείνους που απλώς άσπρισαν από τη μεγάλη τους ηλικία. Επειδή πολλοί, αποβλέποντας στην ηλικία, εξομολογήθηκαν τους λογισμούς τους και αντί να βρουν θεραπεία, έπεσαν σε απελπισία εξαιτίας της απειρίας των γερόντων. Ήταν ένας αδελφός πολύ πρόθυμος στην άσκηση. Ενοχλημένος υπερβολικά από το δαίμονα της πορνείας, πήγε σε ένα γέροντα και του είπε τους λογισμούς του. Εκείνος τον άκουσε, και επειδή δεν είχε πείρα, αγανάκτησε και έλεγε το μοναχό άθλιο και ανάξιο για το μοναχικό σχήμα γιατί δέχτηκε τέτοιους λογισμούς. Όταν άκουσε αυτά ο αδελφός απελπίστηκε, άφησε τον τόπο του και πήρε τον δρόμο να επιστρέψει στον κόσμο. Κατ' οικονομία του Θεού τον συναντά ο αββάς Απολλώς, ο πιο δοκιμασμένος μεταξύ των γερόντων. Όταν τον είδε ταραγμένο και πάρα πολύ σκυθρωπό, τον ερώτησε: “Παιδί μου, ποια είναι η αιτία της τόσης λύπης;”. Αυτός στην αρχή από την πολλή απογοήτευση δεν αποκρίθηκε. Κατόπιν όμως, αφού τον παρακάλεσε πολύ ο Απολλώς, είπε τα δικά του: “Λογισμοί πολλές φορές με ενοχλούν και πήγα και τους είπα στον τάδε γέροντα, και όπως μου είπε, δεν έχω ελπίδα σωτηρίας. Απελπίστηκα λοιπόν και πηγαίνω στον κόσμο”. Όταν τ' άκουσε αυτά ο πατήρ Απολλώς, του είπε πολλά παρηγορητικά λόγια και συμβούλευε τον αδελφό λέγοντας: “Μη σου φαίνεται παράξενο, παιδί μου, και μην απελπίζεσαι. Γιατί κι εγώ σε τέτοια ηλικία που βρίσκομαι με άσπρα μαλλιά, πολύ ενοχλούμαι από αυτούς τους λογισμούς. Μη χάνεις το θάρρος σου για το πύρωμα αυτό του σώματος, που δε θεραπεύεται τόσο με την ανθρώπινη επιμέλεια, όσο με τη φιλανθρωπία του Θεού. Μονάχα χάρισέ μου τη σημερινή ημέρα και γύρισε στο κελί σου”. Έτσι έκανε ο αδελφός. Έφυγε κι ο αββάς Απολλώς και πήγε στο κελί του γέροντα που είχε απελπίσει τον αδελφό. Και αφού στάθηκε έξω, παρακάλεσε με δάκρυα το Θεό, λέγοντας: “Κύριε, Σου που στέλνεις τους πειρασμούς για το συμφέρον μας, γύρισε τον πόλεμο που δοκίμασε ο αδελφός, σ' αυτόν τον γέροντα, για να μάθει τώρα στα γηραιά του με την πείρα, όσα δεν έμαθε τόσα χρόνια, για να συμπάσχει και να συμπαθεί εκείνους που πολεμούνται”. Μόλις τελείωσε την προσευχή, βλέπει έναν μαύρο να στέκεται κοντά στο κελί και να ρίχνει βέλη εναντίον του γέροντα, από τα οποία αυτός χτυπήθηκε και αμέσως γύριζε σαν μεθυσμένος εδώ κι εκεί. Μη μπορώντας πλέον να υποφέρει μέσα στο κελί του, βγήκε έξω και τράβηξε κατά τον κόσμο πάνω στον ίδιο δρόμο που είχε πάει και ο νεώτερος αδελφός. Ο αββάς Απολλώς εννόησε το συμβάν και τον συνάντησε και του είπε: “Που πηγαίνεις; Και ποια είναι η αιτία της ταραχής που σε κατέχει;”. Εννόησε αυτός ότι φανερώθηκε το πράγμα στον άγιο αββά, αλλά από την ντροπή του δεν έλεγε τίποτε. Και του είπε ο αββάς Απολλώς: “Γύρισε στο κελί σου και στο εξής να γνωρίζεις καλά την ασθένειά σου. Και να πιστεύεις ή ότι σε ξέχασε ο διάβολος ή ότι σε περιφρόνησε και γι' αυτό δεν αξιώθηκες να παλέψεις μαζί του. Τι λέω να παλέψεις; Δεν μπόρεσες να υποφέρεις επίθεση του διαβόλου ούτε για μια ημέρα. Αυτό σου συνέβη επειδή όταν δέχτηκες ένα νεώτερο αδελφό που τον πολεμούσε ο κοινός εχθρός, αντί να τον ενισχύσεις στον αγώνα, εσύ τον έριξες στην απελπισία, χωρίς να λάβεις υπόψη σου το σοφό παράγγελμα που λέει: “Γλύτωσε εκείνους που οδηγούνται για να θανατωθούν, και μη λυπάσαι να

εξαγοράζεις όσους πηγαίνουν να φονευθούν”(87). αλλά ούτε την παραβολή του Σωτήρα μας που λέει να μην συντρίβομε το τσακισμένο καλάμι και να μη σβήνομε το φυτίλι που καπνίζει ακόμη(88). Επειδή κανείς δεν θα μπορούσε να υπομείνει τις επιθέσεις του εχθρού, ούτε και να σβήσει το βρασμό της φύσεως που ζεματάει, αν η χάρη του Θεού δε φύλαγε την ανθρώπινη ασθένεια. Λοιπόν αφού ολοκληρώθηκε η οικονομία αυτή για τη σωτηρία σου, ας παρακαλέσομε μαζί το Θεό να αποτραβήξει τη μάλιστα που σου ήρθε. Γιατί Αυτός μας κάνει να πονούμε και Αυτός μας θεραπεύει. χτυπά και με τα χέρια Του μας γιατρεύει πάλι(89). ταπεινώνει και ανυψώνει. θανατώνει και δίνει ζωή. κατεβάζει στον άδη και ανεβάζει(90)”. Αφού είπε αυτά αββάς Απολλώς, προσευχήθηκε και αμέσως τον απάλλαξε από τον πόλεμο της πορνείας και τον συμβούλεψε να ζητά από τον Θεό να του δοθεί γλώσσα φωτισμένη που να λέει τα κατάλληλα λόγια όταν χρειαστεί(91).

»Απ’ όλα λοιπόν όσα είπαμε, μαθαίνομε ότι δε θα βρεθεί άλλη οδός σωτηρίας ασφαλής, όσο το να εξομολογούμαστε τους λογισμούς μας στους πατέρες που έχουν πολύ μεγάλη διάκριση, και από αυτούς να παίρνομε οδηγίες για την αρετή και να μην ακολουθούμε τη δική μας κρίση και το λογισμό μας. Ακόμη και αν τύχει κανείς, όπως συμβαίνει κάποτε, να συναντήσει ένα γέροντα απλοϊκό, ή μερικούς άλλους χωρίς πείρα, δεν πρέπει από αυτό να αποφεύγει να φανερώνει τους λογισμούς του στους πολύ δοκιμασμένους πατέρες και να καταφρονεί τη παράδοση των προγόνων. Ότι και αυτοί δεν κινήθηκαν από την δική τους θέληση, αλλά από το Θεό και από τις θεόπνευστες Γραφές για να το παραδώσουν αυτό στους μεταγενεστέρους, το να συμβουλευόνται δηλαδή εκείνους που είναι προοδευμένοι στην αρετή, μπορούμε να το μάθουμε από πολλά μέρη της θεόπνευστης Γραφής, και προπαντός από την ιστορία του αγίου Σαμουήλ. Αυτός αν και αφιερώθηκε από νήπιο στο Θεό από την μητέρα του και αξιώθηκε να συνομιλεί με το Θεό, δεν πίστεψε στον λογισμό του, αλλά μία και δύο φορές αν και τον κάλεσε ο Θεός, τρέχει προς τον γέροντα Ηλεί, παίρνει οδηγίες από αυτόν και τον συμβουλευεται πώς να αποκρίνεται στον Θεό(92). Και εκείνος, που τον διάλεξε ο Θεός ως άξίό Του, θέλει με τον κανονισμό και την διαταγή του γέροντα να καθοδηγείται, για να οδηγηθεί στην ταπείνωση. Μα και τον Παύλο που τον κάλεσε ο ίδιος ο Χριστός και συνομίλησε μαζί Του, ενώ μπορούσε ευθύς να ανοίξει τα μάτια του και να του δείξει την οδό της τελειότητας, τον στέλνει στον Ανανία και τον διατάζει να μάθει από αυτόν την οδό της αλήθειας, λέγοντας: “Σήκω και μπες στην πόλη. Εκεί θα σου πουν τι πρέπει να κάνεις(93)”. Μας διδάσκει με αυτό να ακολουθούμε την οδηγία των προοδευμένων, μήπως στην αντίθετη περίπτωση, αυτό που θα γινόταν καλώς για τον Παύλο, το παρεξηγούσαν οι μεταγενέστεροι και το έπαιρναν ως παράδειγμα για να αυθαδιάζουν και να θέλει ο καθένας σαν τον Παύλο να οδηγείται στην αλήθεια από τον Θεό και όχι δια μέσου των Πατέρων. Και ότι έτσι έχουν τα πράγματα, μπορούμε να το μάθουμε όχι μόνον από όσα είπαμε, αλλά και από όσα έδειξε στην πράξη ο Απόστολος, που γράφει: «Ανέβηκα στα Ιεροσόλυμα για να δω τον Πέτρο και τον Ιάκωβο και ανακοίνωσα σ’ αυτούς το Ευαγγέλιο που κηρύττω, μήπως άδικα τρέχω ή έτρεξα»(94), καίτοι τον συνόδευε η χάρη του αγίου Πνεύματος, όπως φαίνεται από τη δύναμη των θαυμάτων που έκανε. Ποιος λοιπόν είναι τόσο αλαζόνας και υπερήφανος, ώστε ν’ ακολουθεί τη δική του γνώμη και κρίση, όταν το “σκεύος της εκλογής” ομολογεί ότι είχε ανάγκη από τη συμβουλή των παλαιότερων του Αποστόλων;

»Ολοφάνερα λοιπόν αποδεικνύεται με αυτά ότι σε κανέναν ο Κύριος δεν αποκαλύπτει το δρόμο της τελειότητας, παρά σ’ εκείνους που καθοδηγούνται σ’ αυτόν από πνευματικούς πατέρες. Όπως λέει και με το στόμα του προφήτη: “Ρώτησε τον πατέρα σου και θα σου πει, τους γεροντότερους και θα σου απαντήσουν”(95). Με όλη μας λοιπόν την δύναμη και με κάθε επιμέλεια, οφείλομε να αποκτήσομε μέσα μας το αγαθό χάρισμα της διακρίσεως, το οποίο θα μπορέσει να μας διαφυλάξει αβλαβείς από κάθε υπερβολή. Γιατί όπως λένε οι πατέρες, οι ακρότητες και από τα δύο μέρη βλάπτουν. Και η υπερβολική νηστεία και ο χορτασμός της κοιλιάς. Και η υπερβολική αγρυπνία και ο χορτασμός του ύπνου. Καθώς και οι υπόλοιπες υπερβολές. Επειδή γνωρίζομε μερικούς, οι οποίοι δεν νικήθηκαν από την γαστριμαργία, αλλά από την υπερβολική νηστεία καταβλήθηκαν και ξέπεσαν στο ίδιο πάθος της γαστριμαργίας, εξαιτίας της ασθένειας που προήλθε από την υπερβολική νηστεία. Και εγώ θυμούμαι ότι έπαθα ένα τέτοιο. Τόσο πολύ νήστεψα, ώστε ξέχασα

την όρεξη της τροφής, και δύο και τρεις ημέρες έμεινα νηστικός και δεν επιθυμούσα διόλου τροφή, εκτός κι αν άλλοι με παρακινούσαν γι' αυτήν. Και πάλι, με την επιβουλή του διαβόλου, έφυγε τόσο ο ύπνος ώστε για πολλές νύχτες να μένω άυπνος και να παρακαλώ τον Κύριο να μου δώσει λίγο ύπνο. Και κινδύνεψα περισσότερο με την υπερβολική νηστεία και αϋπνία παρά με τη γαστρίμαργία και το χορτασμό του ύπνου».

Με τέτοιες και τόσες διδασκαλίες ο άγιος Μωυσής μάς ευχαρίστησε, ώστε ωφελημένοι να δοξάζουμε τον Κύριο, ο Οποίος παρέχει τόσο μεγάλη σοφία σε όσους Τον φοβούνται. Σ' Αυτόν πρέπει τιμή και κράτος στους αιώνες. Αμήν.

*****

71. Φιλπ. 3, 14.
72. Α' Κορ. 13, 3.
73. Α' Κορ. 13, 4-5.
74. Ιώβ 36, 27.
75. Α' Πετρ. 5, 8.
76. Α' Κορ. 12, 8.
77. Ματθ. 25, 35.
78. Ματθ. 6, 22.
79. Α' Βασιλ. 5, 17-23.
80. Εφ. 4, 26.
81. Παροιμ. 11, 14.
82. Ψαλμ. 103, 15.
83. Παροιμ. 24, 33.
84. Παροιμ. 25, 28.
85. Παροιμ. 24, 4.
86. Εβρ. 5, 14.
87. Παροιμ. 24, 11.
88. Ματθ. 12, 20.
89. Ιώβ 5, 18.
90. Α' Βασιλ. 2, 6-7.
91. Ησ. 50, 4.
92. Α' Βασιλ. 3, 9.
93. Πραξ. 9, 6.
94. Γαλ. 2, 2.
95. Δευτ. 32, 7.

Άγιος Μάρκος ο Ασκητής

ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ο όσιος πατέρας μας Μάρκος ο Ασκητής, είχε ακμάσει κατά το έτος 430. Χρημάτισε μαθητής του αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου κατά το Νικηφόρο Κάλλιστο (τομ. ΙΙ, βιβλ. 14. κεφ.53), και ήταν σύγχρονος του αγίου Νείλου και του Ισιδώρου του Πηλουσιώτη, οι οποίοι ήταν περιβόητοι ασκητές. Φιλόπρονος στη μελέτη των Γραφών, συνέγραψε πολλούς λόγους γεμάτους από άφθονη μάθηση και πνευματική ωφέλεια. Από αυτούς, 32 αναφέρονται από τον Νικηφόρο Κάλλιστο, οι οποίοι διδάσκουν όλο το δρόμο του ασκητικού βίου και οι οποίοι τώρα δεν σώζονται. Σώζονται μόνο οχτώ λόγοι του, διαφορετικοί από τους παραπάνω, τους οποίους αναφέρει και ο Κάλλιστος και ο κριτικός Φώτιος (ανάγν. 200).

Από αυτούς, ο λόγος «περί πνευματικού νόμου» είναι πρώτος, και ο «περί των οιομένων εξ έργων δικαιούσθαι» τρίτος, διαιρεμένοι και οι δύο σε σύντομα κεφάλαια, και ο «προς μοναχόν Νικόλαον» είναι όγδοος. Οι λόγοι αυτοί καταχωρήθηκαν εδώ ως πιο χρήσιμοι από τους άλλους και γιατί ανήκουν και οι τρεις στον πνευματικό νόμο.

Αναφέρει τα συγγράμματά του και ο οσιομάρτυρας Πέτρος ο Δαμασκηνός και ο Γρηγόριος ο Σιναΐτης και ο αγιότατος πατριάρχης Κάλλιστος και ο Παύλος ο Ευεργετινός και πολλοί άλλοι Πατέρες. Όλοι αυτοί μελέτησαν τα έργα του και προτρέπουν και μας να τα μελετούμε.

Η αγία Εκκλησία του Χριστού τιμά τη μνήμη του στις 5 Μαρτίου και εγκωμιάζει τους ασκητικούς του αγώνες, τη σοφία των λόγων του και τη χάρη που του δόθηκε από το Θεό.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Ο όσιος Μάρκος ο ασκητής είναι ένας από τους πλέον επιφανείς ασκητικούς συγγραφείς των μέσων βυζαντινών χρόνων και ο δημοφιλέστερος δάσκαλος του ασκητικού βίου, ώστε οι βυζαντινοί ασκητικοί χριστιανοί να λένε: “πώλησον πάντα και αγόρασον Μάρκον”.

Γεννήθηκε τον 5ο αιώνα, υπήρξε μαθητής του αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου και σε μεγάλη ηλικία κατέφυγε σε μια Έρημο, όπου και κοιμήθηκε εν Κυρίω σε βαθύτατο γήρας. Τα έργα του όμως επέζησαν ανά τους αιώνες και επηρέασαν αποφασιστικά τη μοναχική σκέψη και εμπειρία.

Τα πλείστα των συγγραμμάτων του χάθηκαν και από τα υπάρχοντα μέχρι τα μέσα του 18ου αιώνα, οι συντάκτες της Φιλοκαλίας εξέλεξαν τρία αντιπροσωπευτικότερα του Οσίου Μάρκου: «Περί πνευματικού νόμου», «Περί των οιομένων εξ έργων δικαιούσθαι» και μία «επιστολή προς Νικόλαον μονάζοντα». Μία δε πραγματεία του «Περί των αιτίων των πειρασμών» είχε προ πολλού περιληφθεί στον γ' τόμο του «Ευεργετινού» (33 υπόθ.).

Ο όσιος Μάρκος και οι άλλοι όσιοι πατέρες, δεν μιλούσαν ούτε έδιναν μονιμότητα στις σκέψεις τους με την εγγραφή τους, αν δεν ζούσαν τις αλήθειες της πνευματικής ζωής και αν δεν είχαν την καθολική μαρτυρία της πνευματικής παραδόσεως. Έτσι, ο άγιος αυτός ερημίτης έγραψε τις εμπειρίες του στηριζόμενος στις άγιες Γραφές και μέσα στα πλαίσια της πνευματικής παραδόσεως, αλλά με την προσωπική του ιδιοτυπία, που συνίσταται στον τονισμό της λειτουργίας του πνευματικού νόμου.

Ο τρόπος με τον οποίο αναλύει τα διάφορα θέματα φαίνεται μεν πρωτότυπος αλλά κατά βάση βρίσκεται στο νου των Πατέρων. Πρόκειται, όπως είπαμε, για τη λειτουργία του πνευματικού νόμου, δηλαδή για τη σταθερή σχέση δύο πραγμάτων ή δύο ενεργειών: την ανθρώπινη ελεύθερη και υπεύθυνη πράξη και την εκ προνοίας, προς το συμφέρον του πλάσματος, απόκριση του Θεού. Δηλαδή κάνεις την άλφα πράξη ή δέχεσαι τον τάδε λογισμό; Θα ακολουθήσουν ανάλογες παιδαγωγικές ενέργειες του Θεού.

Ο όσιος Μάρκος στηρίζει τις απόψεις του όχι μόνο στη δικαιοσύνη του Θεού, αλλά και στην αγάπη Του. Αυτό που βρίσκεται μέσα στη σκέψη και στα χείλη των ασκητών: «εν άλλους ππαιόμεν και εν άλλους παιδευόμεθα» - από τον αγαπώντα Θεό-, ο άγιος Μάρκος το αναλύει διεξοδικότατα, εισάγοντας στη σχέση Θεού και ανθρώπου μια νομική σκέψη, που προϋποθέτει την ύπαρξη και λειτουργία όχι μόνο της αγάπης Του, αλλά και της δικαιοσύνης Του.

Πέραν όμως της σχέσεως Θεού και ανθρώπου πιστού, που εκδηλώνεται σταθερά, ο πνευματικός νόμος λειτουργεί και πνευματικώς. Δηλαδή και χωρίς να παρέμβει ο Θεός, οι λογισμοί και οι πράξεις ποικίλης ποιότητας ακολουθούνται από ανάλογα εσωτερικά ενεργήματα και αλλοιώσεις, από τα οποία δεν απουσιάζει τελείως ή ο Θεός ή ο διάβολος. Πρόκειται για μια μυστηριώδη πραγματικότητα, η οποία δεν εμπίπτει στην προσοχή μας, αλλά όμως την πιστεύουμε. Με την ευκαιρία αυτή θα συνιστούσα και το διάβασμα της πραγματείας του οσίου Μάρκου «Περί των αιτίων των πειρασμών», που αποτελεί ένα διαφωτιστικό κείμενο για τους πειρασμούς, ατομικούς και γενικούς, σαν «θεομηνίες».

Η άλλη πραγματεία του είναι συγγενής προς την πρώτη, αλλά με έμφαση στην πίστη προς τον Χριστό, σαν μέτρο της αξίας των έργων. Τα έργα, τις εντολές, τις κάνομε κατά τον Όσιο αυτόν, όχι για ανταπόδοση, αλλά σαν φανέρωμα της πίστεώς μας και για να διατηρήσομε την καθαρότητα του βαπτίσματος. Γιατί η «βασιλεία των ουρανών δεν είναι μισθός έργων, αλλά χάρη του Κυρίου ετοιμασμένη στους πιστούς δούλους Του».

Τα 226 κεφάλαια που αναφέρονται σ' εκείνους που νομίζουν ότι σώζονται από τα έργα τους, είναι ομολογουμένως ένα σύνολο παρατηρήσεων με οξυδερκή πνευματικό οφθαλμό στις ποικίλες ενέργειες και πράξεις του πνευματικού ανθρώπου και αποβλέπουν στη μόρφωση ταπεινού και αληθινού φρονήματος. Κι έτσι, ούτε ο Καθολικισμός αποδεικνύεται ότι βρίσκεται σε σωστό δρόμο, τονίζοντας την αξία καθ' εαυτήν των έργων, ούτε ο Προτεσταντισμός ορθοποδεί, που φρονεί ότι η σωτηρία συντελείται με μόνη την πίστη.

Η επιστολή προς τον μονάζοντα Νικόλαο αποτελεί μια σύνοψη υποδείξεων μεθόδων και τρόπων πνευματικής αθλήσεως, με αφετηρία την μελέτη των ευεργεσιών του Θεού και την αδιάλειπτη

ευγνωμοσύνη γι' αυτές. Προτρέπει σε συνεχή πνευματική μελέτη και προσευχή και επισημαίνει τον κίνδυνο των πτώσεων από την ραθυμία, τη λήθη των θείων και την ακολουθούσα άγνοια, που τις ονομάζει «τρεις γίγαντες». Γενικώς τα έργα του οσίου Μάρκου είναι κοσμημένα με θεϊκή σοφία, γεμάτη χάρη και κλασική ομορφιά στη φράση και στη διατύπωση, αφού την πλούσια παιδεία του την είχε υποτάξει στις χαριτωμένες εμπειρίες του.

ΤΑ 200 ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ

- 1.** Επειδή πολλές φορές θελήσατε να μάθετε πώς ο νόμος είναι πνευματικός(1) κατά τον Απόστολο, και τι πρέπει να γνωρίζουν και να κάνουν εκείνοι που θέλουν να τον φυλάξουν, πάνω σ αυτό το ζήτημα θα σας πω κατά τη δύναμή μου.
- 2.** Πρώτα-πρώτα γνωρίζομε ότι ο Θεός είναι αρχή κάθε καλού και μεσότητα και τέλος. Το καλό δεν είναι δυνατό να πράττεται ή να πιστεύεται, παρά μόνο με την ένωση με τον Ιησού Χριστό και με την έμπνευση του Αγίου Πνεύματος.
- 3.** Κάθε αγαθό, κατ' οικονομίαν έχει χαριστεί στους ανθρώπους. Κι εκείνος που πιστεύει έτσι δεν θα το χάσει ποτέ.
- 4.** Η βέβαιη πίστη είναι ένας πύργος. Ο Χριστός γίνεται τα πάντα στον πιστεύοντα.
- 5.** Σε κάθε προσπάθειά σου, βάλε αρχή τον Θεό που είναι η αρχή κάθε αγαθού, για να γίνει κατά Θεόν εκείνο που αποφάσισες να κάνεις.
- 6.** Όποιος έχει ταπεινοφροσύνη και εργασία πνευματική, όσα διαβάζει στις θείες Γραφές, όλα θα τα εννοήσει για τον εαυτό του και όχι για άλλον.
- 7.** Να παρακαλεις το Θεό να ανοίξει τα μάτια της ψυχής σου, για να δεις την ωφέλεια της προσευχής και της μελέτης εκείνης που εφαρμόζεται στην πράξη.
- 8.** Εκείνος που έχει κάποιο πνευματικό χάρισμα και συμπαθεί εκείνους που δεν έχουν, με τη συμπάθεια φυλάγει το χάρισμα. Ο αλαζόνας και υπερήφανος θα το χάσει από τους αλαζονικούς λογισμούς του.
- 9.** Το στόμα του ταπεινόφρονα λέει την αλήθεια. Εκείνος που αντιλέγει στην αλήθεια είναι όμοιος με τον υπηρέτη εκείνον που ράπισε τον Κύριο στο πρόσωπο(2).
- 10.** Μη γίνεις μαθητής εκείνου που επαινεί τον εαυτό του, για να μη μάθεις υπερηφάνεια αντί ταπείνωση.
- 11.** Μην υψηλοφρονήσεις επειδή εννοείς τις Γραφές, για να μην περιπέσεις στο πνεύμα της βλασφημίας.
- 12.** Μην προσπαθείς να λύσεις κάποιο δύσκολο πρόβλημα με φιλονεικία, αλλά με τα μέσα που επιβάλλει ο πνευματικός νόμος, δηλαδή με την υπομονή, την προσευχή και την απλότητα της

ελπίδας.

13. Εκείνος που προσεύχεται σωματικά χωρίς να έχει ακόμη γνώση πνευματική, είναι τυφλός που φωνάζει: «Υιέ Δαβίδ ελέησόν με»(3).

14. Ο άλλοτε τυφλός όταν θεραπεύτηκε η τύφλωσή του και είδε τον Κύριο, δεν τον αποκάλεσε πλέον υιό του Δαβίδ, αλλά αφού Τον ομολόγησε «Υιό Θεού»(4), Τον προσκύνησε.

15. Μην υπερηφανευτείς αν χύνεις δάκρυα στην προσευχή σου. Είναι ο Χριστός που άγγιξε τα μάτια σου και θεράπευσε την τύφλωση του νου σου.

16. Εκείνος που μιμήθηκε τον τυφλό και έβγαλε το ρούχο του και πλησίασε τον Κύριο(5), έγινε ακόλουθός Του και κήρυκας των τελειοτέρων δογμάτων.

17. Η κακία, όταν την μελετά κανείς με την σκέψη του, αποθρασύνει την καρδιά. Εκείνος που σκοτώνει την κακία με την εγκράτεια και την ελπίδα, δίνει στην καρδιά του συντριβή.

18. Υπάρχει συντριβή καρδιάς ήρεμη και ωφέλιμη που φέρνει κατάνυξη σ' αυτή. Και υπάρχει και άλλη συντριβή ανώμαλη και επιβλαβής, που πληγώνει την καρδιά.

19. Αγρυπνία και προσευχή και υπομονή των θλιβερών, φέρουν συντριβή ασφαλή και ωφέλιμη στην καρδιά, αρκεί να μην διαλύσομε την ισορροπία των τριών αυτών με την πλεονεξία. Εκείνος που υπομένει σ' αυτά, θα λάβει βοήθεια και στα άλλα. Εκείνος όμως που τα αμελεί και διασκορπίζεται εδώ κι εκεί, θα νιώσει ανυπόφορη οδύνη κατά την ώρα του θανάτου.

20. Η καρδιά που αγαπά τις ηδονές γίνεται φυλακή και αλυσίδα στην ψυχή κατά την ώρα του θανάτου. Ενώ η φιλόπονη καρδιά είναι πόρτα ανοιχτή.

21. Σιδερένια πόρτα που οδηγεί στην πόλη είναι η σκληρή καρδιά. Σ' εκείνον όμως που κακοπαθεί και είναι θλιμμένος, ανοίγεται από μόνη της, όπως και στον Πέτρο(6).

22. Πολλοί είναι οι τρόποι της προσευχής και διαφέρει ο ένας από τον άλλον. Αλλά κανένας τρόπος προσευχής δεν είναι επιβλαβής, εκτός αν δεν είναι προσευχή, αλλά σατανική εργασία.

23. Κάποιος άνθρωπος θέλησε να κάνει κακό, αλλά από συνήθεια προσευχήθηκε προηγουμένως. Και κατ' οικονομία Θεού εμποδίστηκε και ύστερα πολύ ευχαρίστησε τον Θεό.

24. Ο Δαβίδ θέλοντας να φονεύσει τον Νάβαλ τον Καρμήλιο θυμήθηκε την θεία ανταπόδοση και παραιτήθηκε από τον σκοπό του. Ευχαρίστησε πολύ το Θεό γι' αυτό(7). Γνωρίζομε πάλι τι έκανε όταν λησμόνησε τον Θεό, και δε σταματούσε την αμαρτία, μέχρις ότου ο προφήτης Νάθαν τον έφερε στην μνήμη του Θεού(8).

25. Όταν θυμάσαι το Θεό, πολλαπλασίασε τη δέησή σου, για να σου θυμίσει ο Κύριος όταν Τον λησμονήσεις.

26. Όταν διαβάζεις τις θείες Γραφές, να εννοείς τα κρυμμένα σ' αυτές νοήματα. Γιατί όσα γράφτηκαν στο παρελθόν, όλα έχουν γραφτεί για διδασκαλία μας(9).

27. Η Γραφή ονομάζει την πίστη «υπόσταση όσων ελπίζομε»(10) και εκείνους που δεν αισθάνονται ότι ο Χριστός είναι μέσα τους, τους ονομάζει «αδόκιμους»(11), δηλαδή άξιους αποδοκιμασίας.

28. Όπως με τα έργα και τα λόγια φανερώνεται ο στοχασμός, έτσι με τις ευεργεσίες του Θεού που

δέχεται η καρδιά, φανερώνεται η μελλοντική ανταπόδοση.

29. Η καρδιά που οικτρίζει τους άλλους, θα οικτιρηθεί. Είναι φανερό και το αντίθετο.

30. Ο νόμος της ελευθερίας (δηλ. του Ευαγγελίου) διδάσκει όλη την αλήθεια. Και οι πολλοί τον διαβάζουν μόνο για να λάβουν μια γνώση του. Λίγοι όμως τον εννοούν, ανάλογα με την εκτέλεση των εντολών.

31. Μη ζητάς την τελειότητα αυτού του νόμου σε ανθρώπινες αρετές, γιατί τέλειος σ' αυτές δεν υπάρχει. Η τελειότητά του είναι κρυμμένη στο Σταυρό του Χριστού.

32. Ο νόμος της ελευθερίας, με την αληθινή γνώση διαβάζεται, με την εργασία των εντολών γίνεται αντιληπτός, η πλήρωσή του όμως γίνεται με τους οικτιρμούς του Χριστού.

33. Όταν βιάσoμε τον εαυτό μας να κατορθώσoμε όλες τις εντολές του Θεού, τότε θα εννοήσoμε ότι ο νόμος του Κυρίου είναι αψεγάδιαστος(12), κι ότι εμείς τον εκτελούμε με τα αγαθά μας έργα, χωρίς όμως τους οικτιρμούς του Θεού δεν μπορεί να τηρηθεί τέλεια από τους ανθρώπους.

34. Όσοι δε λογαριάζουν ότι είναι υπόχρεοι να τηρούν όλες τις εντολές του Χριστού, αυτοί διαβάζουν σωματικά το νόμο του Θεού, και δεν εννοούν μήτε εκείνα που λένε, μήτε εκείνα για τα οποία δίνουν διαβεβαιώσεις(13). Γι' αυτό και νομίζουν ότι τάχα εκπληρώνουν το νόμο με τα έργα τους.

35. Υπάρχει πράξη που φαίνεται καλή, αλλά ο σκοπός εκείνου που την κάνει δεν είναι καλός. Υπάρχει και άλλη πράξη που φαίνεται κακή και ο σκοπός εκείνου που την κάνει είναι αγαθός. Και αυτό συμβαίνει όχι μόνο σε έργα αλλά και σε λόγια. Αυτή η αντίθεση άλλοτε οφείλεται σε απειρία ή άγνοια, άλλοτε σε πονηρή πρόθεση, άλλοτε όμως σε ευσεβή σκοπό.

36. Εκείνος που μέσα στους επαίνους κρύβει κατηγορία και μομφή, δε φανερώνεται εύκολα στους πιο απλούς ανθρώπους. Όμοιος μ' αυτόν είναι εκείνος που κενοδοξεί ενώ εκδηλώνεται με ταπεινό σχήμα. Αυτοί κρύβοντας για πολύ καιρό την αλήθεια μέσα στο ψεύδος, ύστερα φανερώνονται από τα πράγματα.

37. Υπάρχει άνθρωπος που κάνει κάτι φαινομενικά καλό, στην πραγματικότητα όμως για να αμυνθεί κατά του πλησίον. Και υπάρχει άλλος που με το να μην το κάνει αυτό, ωφελείται πνευματικά.

38. Υπάρχει έλεγχος που γίνεται από κακία ή από άμυνα, και άλλος που γίνεται από φόβο Θεού και αγάπη για την αλήθεια.

39. Εκείνον που έπαψε να αμαρτάνει και ήδη μετανοεί, μην τον ελέγχεις πλέον. Αν ισχυρίζεσαι ότι τον ελέγχεις κατά Θεόν, φανέρωσε πρώτα τις δικές σου αμαρτίες.

40. Κάθε αρετής προέλευση είναι ο Θεός, όπως του καθημερινού φωτός ο ήλιος.

41. Όταν κατορθώσεις κάποια αρετή, θυμήσου το Χριστό που είπε: «Χωρίς τη βοήθειά μου δεν μπορείτε να κάνετε τίποτα»(14).

42. Τα αιώνια αγαθά θα δοθούν στους ανθρώπους αφού θα υποστούν θλίψεις(15). Ομοίως και τα κακά σε όσους περνούν με κενοδοξία και ηδονή.

43. Εκείνος που αδικείται από τους ανθρώπους γλυτώνει αμαρτίες και βρίσκει βοήθεια ανάλογη με

τη θλίψη.

44. Εκείνος που πιστεύει στο Χριστό που μιλάει για ανταπόδοση, υποφέρει κάθε αδικία πρόθυμα, ανάλογα με την πίστη του.

45. Εκείνος που προσεύχεται για εκείνους που τον αδικούν, χτυπά με ορμή τους δαίμονες. Εκείνος που αντιστέκεται σ' εκείνους που τον αδικούν, πληγώνεται από τους δαίμονες.

46. Καλύτερα να σε αδικούν οι άνθρωποι και όχι οι δαίμονες. Εκείνος που ευαρεστεί τον Κύριο, τους νίκησε και τους δύο.

47. Κάθε καλό έρχεται από τον Κύριο κατ' οικονομίαν. Αυτό διαφεύγει με τρόπο μυστικό από τους αγάριστους και αγνώμονες και σκνηρούς.

48. Κάθε κακία καταλήγει στην απαγορευμένη ηδονή, και κάθε αρετή σε πνευματική παρηγοριά. Όταν επικρατήσει η πρώτη, ερεθίζει τα σχετικά με αυτήν. Αντίστοιχα γίνεται και με τη δεύτερη,

49. Κατηγορία από τους ανθρώπους φέρνει θλίψη στη καρδιά, εξαγνίζει όμως όποιον την υπομένει.

50. Η άγνοια κάνει τον άνθρωπο να αντιλέγει στα ωφέλιμα. Και όταν αποθρασύνεται, αυξάνει την προϋπάρχουσα κακία.

51. Όταν δεν σου συμβαίνει καμιά ζημία, περίμενε θλίψη. Και επειδή πρόκειται να δώσεις λόγο(16), διώξε την πλεονεξία σου.

52. Όταν αμαρτήσεις κρυφά, μην προσπαθείς να κρυφτείς, επειδή όλα είναι γυμνά και ξεσκεπασμένα στα μάτια του Κυρίου(17), προς τον Οποίο θα δώσουμε λόγο για τις πράξεις μας.

53. Φανέρωνε νοερά τον εαυτό σου στον Κύριο. Γιατί ο άνθρωπος βλέπει στο πρόσωπο, ενώ ο Θεός στην καρδιά(18).

54. Τίποτε να μην σκέφτεσαι ούτε να κάνεις, χωρίς σκοπό σύμφωνο με το θέλημα του Θεού. Γιατί εκείνος που βαδίζει άσκοπα, ματαιοπονεί.

55. Εκείνος που αμαρτάνει χωρίς κάποια ανάγκη, δύσκολα μετανοεί, γιατί η δικαιοσύνη του Θεού δεν κάνει λάθος.

56. Κάθε λυπηρό περιστατικό φέρνει τη μνήμη του Θεού στον φρόνιμο άνθρωπο και προκαλεί ανάλογη θλίψη σ' εκείνον που λησμονεί το Θεό.

57. Κάθε αθέλητη θλίψη να σου γίνεται αφορμή να θυμάσαι το Θεό, και ποτέ δεν θα σου λείψει αφορμή προς μετάνοια.

58. Η λησμοσύνη μόνη της δεν έχει καμιά δύναμη, αλλά από τη δική μας αμέλεια ισχυροποιείται ανάλογα.

59. Μη λες: «Τι να κάνω; Εγώ δεν θέλω κι όμως (η λησμοσύνη) έρχεται». Επειδή όταν θυμώσουν το Θεό, δεν έκανες ό,τι όφειλες.

60. Κάνε το καλό που θυμάσαι. Το καλό που δε θυμάσαι θα σου φανερωθεί. Και μην παραδώσεις το νου σου σε άκριτη λησμοσύνη.

- 61.** «Ο άδης και η απώλεια είναι φανερά στον Κύριο»(19), λέει η Γραφή. Αυτά αναφέρονται στην άγνοια και τη λησμοσύνη που αναπτύσσονται στην καρδιά μας.
- 62.** Άδης είναι η άγνοια, γιατί και τα δύο δε φαίνονται. Απώλεια είναι η λησμοσύνη, γιατί χάσαμε κάτι που είχαμε.
- 63.** Εξέταζε τις δικές σου αμαρτίες και όχι του πλησίον σου, και δεν θα διαρπαγεί από τους δαίμονες το νοερό σου εργαστήριο.
- 64.** Η αμέλεια στο να κάνουμε όλα τα κατά τη δύναμή μας καλά δύσκολα συγχωρείται. η ελεημοσύνη όμως και η προσευχή επανορθώνουν όσους αμέλησαν να κάνουν το καλό.
- 65.** Κάθε θλίψη κατά Θεόν, είναι έργο ευσέβειας πραγματικό. Γιατί η αληθινή αγάπη δοκιμάζεται από τα αντίθετα.
- 66.** Μην πεις ότι απόκτησες αρετή χωρίς θλίψη. γιατί είναι αδοκίμαστη η αρετή που απόκτησες με άνεση.
- 67.** Κάθε αθέλητης θλίψεως να αναλογίζεσαι το αποτέλεσμα, και θα βρεις σ' αυτό, το σβήσιμο κάποιας αμαρτίας.
- 68.** Πολλές συμβουλές των άλλων μας προσφέρονται για το συμφέρον μας. Για τον καθένα όμως τίποτε δεν είναι καταλληλότερο από τη δική του γνώμη.
- 69.** Αν ζητάς να θεραπευθείς, φρόντισε τη συνείδησή σου και κάνε ό,τι σου λέει, και πολύ θα ωφεληθείς.
- 70.** Τα κρυφά του ανθρώπου τα γνωρίζει ο Θεός και η συνείδηση, και από αυτά τα δύο ας διορθώνεται ο καθένας.
- 71.** Ο άνθρωπος όσα μπορεί, προσπαθεί κατά το θέλημά του. Ο Θεός όμως το αποτέλεσμα των πράξεων του ανθρώπου το φέρνει κατά το δίκαιο.
- 72.** Αν θέλεις να επαινείσαι από τους ανθρώπους χωρίς να έχεις ευθύνη, αγάπησε πρώτα να ελέγχεσαι για τις αμαρτίες σου.
- 73.** Όση ντροπή δεχτεί κανείς με ευχαρίστηση για χάρη της αλήθειας του Χριστού, εκατοντάπλάσια θα δοξαστεί από πολλούς. Και είναι καλύτερο κάθε αγαθό να το ενεργεί ο άνθρωπος για χάρη των μελλοντικών αγαθών.
- 74.** Όταν ο άνθρωπος ωφελήσει άνθρωπο με λόγια ή με πράξεις, να σκέφτονται και οι δύο ότι είναι Θεού δωρεά. Εκείνος που δεν το εννοεί αυτό, θα εξουσιαστεί από εκείνον που το εννοεί.
- 75.** Εκείνος που επαινεί τον πλησίον του υποκριτικά, θα τον κατηγορήσει κάποτε και αυτός θα ντραπεί.
- 76.** Εκείνος που δεν γνωρίζει την ενέδρα των εχθρών, εύκολα σφάζεται. κι εκείνος που δεν γνωρίζει τις αιτίες των παθών, εύκολα πέφτει.
- 77.** Από τη φιληδονία έρχεται η αμέλεια και από την αμέλεια η λησμοσύνη των καλών. Γιατί ο Θεός έχει χαρίσει σε όλους τη γνώση εκείνων που μας συμφέρουν.

- 78.** Ο άνθρωπος συμβουλεύει τον πλησίον του, καθώς γνωρίζει. Ο Θεός πάλι ενεργεί σ' αυτόν που ακούει κατά την πίστη του.
- 79.** Είδα αμαθείς και απλούς ανθρώπους που ήταν ταπεινόφρονες στην πράξη, και έγιναν πιο σοφοί από τους σοφούς.
- 80.** Άλλος αμαθής, όταν άκουσε να επαινούνται οι προηγούμενοι, δε μιμήθηκε την ταπεινοφροσύνη τους, αλλά κενοδόξησε για την αμάθειά του κι απόκτησε υπερηφάνεια.
- 81.** Εκείνος που εξευτελίζει τη φρόνηση και καυχείται για αμάθεια, δεν είναι μόνο αμαθής κατά το λόγο, αλλά και κατά τη γνώση(20).
- 82.** Όπως άλλο είναι σοφία λόγου και άλλο φρόνηση, έτσι άλλο είναι αμάθεια και άλλο αφροσύνη.
- 83.** Δεν βλέπτε διόλου η αμάθεια των λόγων τον ευλαβέστατο, όπως ούτε η σοφία των λόγων βλέπτε τον ταπεινόφρονα.
- 84.** Μη λες, δεν γνωρίζω το πρόπον και επομένως δεν αμαρτάνω που δεν το πράττω. Γιατί αν έκανες όσα καλά γνώριζες, θα σου φανερώνονταν στη συνέχεια και τα λοιπά, όπως βλέπεις καθώς προχωρείς το ένα σπίτι μετά το άλλο. Δεν σε συμφέρει πριν εργαστείς τα πρώτα, να μάθεις τα δεύτερα. Επειδή η γνώση φουσκώνει, δηλαδή φέρνει υπερηφάνεια εξαιτίας της αργίας, ενώ η αγάπη οικοδομεί, γιατί υπομένει τα πάντα(21).
- 85.** Μελέτα τα λόγια της θείας Γραφής με την πράξη και μην επεκτείνεσαι σε πολυλογία, υπερηφανευόμενος για σκέψεις θεωρητικές.
- 86.** Εκείνος που άφησε την πράξη και βασίζεται σε μια απλή γνώση, αντί για δίκολο μαχαίρι κρατά καλαμένιο ραβδί, το οποίο σε καιρό πολέμου, κατά την Γραφή, θα του τρυπήσει το χέρι και θα μπει μέσα σ' αυτό και θα του βάλει το φυσικό δηλητήριο προτού του το βάλουν οι εχθροί(22).
- 87.** Ο Θεός κρίνει και ζυγίζει κάθε διαλογισμό μας. Μπορεί το ίδιο πράγμα να το σκεφτεί κανείς ή απλά ή με εμπάθεια.
- 88.** Εκείνος που εκτελεί κάποια εντολή, ας περιμένει τον πειρασμό που επισύρει. Γιατί η αγάπη προς τον Χριστό με τα αντίθετα δοκιμάζεται.
- 89.** Μην καταφρονήσεις ποτέ και αμελήσεις τους λογισμούς σου. Γιατί ο Θεός γνωρίζει χωρίς λάθος κάθε λογισμό.
- 90.** Όταν έχεις λογισμό που σε προτρέπει να ζητήσεις ανθρώπινη δόξα, να ξέρεις καλά, ότι σου προετοιμάζει αισχύνη.
- 91.** Γνωρίζει ο εχθρός το δίκαιο του πνευματικού νόμου και γι' αυτό ζητά μόνο τη νοερά συγκατάθεση. Έτσι ή θα αναγκάσει αυτόν που νικήθηκε να υποβληθεί στους κόπους της μετάνοιας, ή αν δεν μετανοεί, θα τον θλίψει με ακούσιες συμφορές. Κάποτε τον κάνει να γογγύζει εξαιτίας των συμφορών, ώστε και εδώ να πολλαπλασιάσει τις οδύνες, και κατά την ώρα του θανάτου να τον αποδείξει άπιστο εξαιτίας της ανυπομονησίας του.
- 92.** Εναντίον των θλίψεων πολλοί πολλά αντέταξαν. Αλλά χωρίς προσευχή και μετάνοια κανείς δεν διέφυγε τις συμφορές.
- 93.** Τα κακά παίρνουν δύναμη το ένα από το άλλο. Επίσης και τα καλά αυξάνονται το ένα με τη

δύναμη του άλλου, και τον άνθρωπο που μετέχει σ' αυτά τον προτρέπουν περισσότερο προς τα εμπρός.

94. Τα μικρά αμαρτήματα ο διάβολος τα δείχνει μηδαμινά επειδή διαφορετικά δεν μπορεί να φέρει τον άνθρωπο στα μεγαλύτερα κακά.

95. Ρίζα της αισχρής επιθυμίας είναι ο ανθρώπινος έπαινος, όπως και της σωφροσύνης ο έλεγχος της κακίας, όχι όταν τον ακούμε μόνο, αλλά όταν τον παραδεχόμαστε.

96. Τίποτε δεν ωφελήθηκε εκείνος που εγκατέλειψε τον κόσμο και ζει με ηδυπάθεια, επειδή εκείνο που έκανε με τα χρήματα το κάνει και τώρα που δεν έχει τίποτε.

97. Παρομοίως ο εγκρατής, αν αποκτά χρήματα, είναι αδελφός του προηγουμένου κατά τη διάνοια. Έχει την ίδια μητέρα με αυτόν, δηλ. την νοερά ηδονή, πατέρα όμως διαφορετικό, γιατί πρόκειται για άλλο πάθος.

98. Υπάρχει άνθρωπος που κόβει ένα πάθος για χάρη μεγαλύτερης ηδυπάθειας, και από εκείνους που αγνοούν το σκοπό του επαινείται. Ίσως και ο ίδιος αγνοεί τον εαυτό του, ότι εργάζεται ανώφελα.

99. Αιτία κάθε κακίας είναι η κενοδοξία και η ηδονή. Εκείνος που δεν τα μίσησε αυτά, δεν νικά κανένα πάθος.

100. Ρίζα όλων των κακών ονομάστηκε η φιλαργυρία(23), αλλά αυτή σαφώς αποτελείται από εκείνες (δηλ. την κενοδοξία και την ηδονή).

101. Τυφλώνεται ο νους με τα τρία αυτά πάθη, τη φιλαργυρία, την κενοδοξία και την ηδονή.

102. Τρεις θυγατέρες της βδέλλας είναι αυτές κατά την Γραφή, που τις αγαπά η μητέρα τους η αφροσύνη.

103. Η γνώση και η πίστη που είναι σύντροφοι της ανθρώπινης φύσεως, από τίποτε άλλο, παρά από τις ανωτέρω κακίες εξασθένησαν.

104. Θυμός και οργή και πόλεμοι και φόνοι και όλα τα λοιπά κακά γι' αυτές τις τρεις κακίες πολύ έχουν δυναμώσει μεταξύ των ανθρώπων.

105. Πρέπει λοιπόν να μισήσουμε τη φιλαργυρία, τη κενοδοξία και την ηδονή, ως μητέρες των κακών και μητρικές των αρετών.

106. Γι' αυτές τις κακίες έχουμε προσαγή να μην αγαπούμε τον κόσμο μηδέ τα πράγματα του κόσμου(25). Όχι για να μισήσουμε χωρίς διάκριση τα κτίσματα του Θεού, αλλά για να περικόψομε τις αφορμές των τριών αυτών κακιών.

107. Κανένας που παίρνει μέρος σε εκστρατεία δεν μπλέκεται σε βιοτικές υποθέσεις(26). Γιατί εκείνος που θέλει να νικήσει τα πάθη ενώ είναι μπλεγμένος στα βιοτικά, μοιάζει μ' εκείνον που θέλει να σβήσει τη φωτιά με άχυρα.

108. Εκείνος που εξαιτίας χρημάτων ή δόξας ή ηδονής οργίζεται κατά του πλησίον, δεν γνωρίζει ότι ο Θεός διοικεί τα πάντα με δικαιοσύνη.

109. Όταν ακούσεις τον Κύριο να λέει: «Καθένας που δεν απαρνιέται όλα τα υπάρχοντά του, δεν

είναι άξιος για μένα»(27), μην εννοήσεις ότι λέει μόνο για χρήματα, αλλά και για όλες τις πράξεις της κακίας.

110. Εκείνος που δεν γνωρίζει την αλήθεια, ούτε μπορεί να πιστεύει αληθινά. Γιατί η γνώση, φυσικά προηγείται της πίστεως.

111. Όπως σε κάθε πράγμα που βλέπομε, ο Θεός έδωσε κατάλληλες φυσικές ιδιότητες, έτσι έκανε και στους ανθρώπινους λογισμούς είτε θέλομε είτε δεν θέλομε.

112. Όποιος αμαρτάνει φανερά χωρίς να μετανοεί και δεν έπαθε τίποτε μέχρι το θάνατό του, γι' αυτόν να πιστεύεις ότι η κρίση θα είναι χωρίς έλεος.

113. Εκείνος που προσεύχεται με φρόνηση, υπομένει τα συμβαίνοντα θλιβερά. Εκείνος που έχει μνησικακία, δεν προσευχήθηκε ακόμη καθαρά.

114. Αν ζημιωθείς ή υβρισθείς ή εκδιωχθείς από κάποιον, μη λογαριάσεις το παρόν, αλλά περίμενε το μέλλον. και θα βρεις ότι σου έγινε πρόξενος πολλών καλών, όχι μόνο στον παρόντα, αλλά και στον μέλλοντα αιώνα.

115. Όπως μερικούς αρρώστους τους ωφελεί η πικρή αψιθιά, έτσι τους διεστραμμένους τους συμφέρει να υποφέρουν συμφορές. Γιατί στους πρώτους τα φάρμακα δίνουν ευεξία, ενώ τους δεύτερους τους κάνουν να μετανοούν.

116. Αν δεν θέλεις να κακοπαθείς, μην θέλεις να κακοποιείς. Γιατί το ένα ακολουθεί αναπόφευκτα το άλλο. Επειδή ό,τι σπείρει ο άνθρωπος, τούτο και θα θερίσει(28).

117. Όταν σπείρομε με τη θέλησή μας τα κακά και έπειτα ακούσια τα θερίζομε, πρέπει να θαυμάζομε τη δικαιοσύνη του Θεού.

118. Επειδή μεταξύ σποράς και θερισμού μεσολαβεί καιρός, γι' αυτό απιστούμε για την ανταπόδοση.

119. Αν αμαρτήσεις, μην κατηγορείς την πράξη αλλά την ιδέα. Γιατί αν δεν πήγαινε μπροστά ο νους, δεν θα ακολουθούσε το σώμα.

120. Από εκείνους που αδικούν φανερά, πιο πονηρός είναι εκείνος που αδικεί κρυφά. Γι' αυτό και σκληρότερα κολάζεται.

121. Εκείνος που δολοπλοκεί και κάνει κακό στα κρυφά είναι φίδι, κατά τη Γραφή, που κάθεται στο δρόμο και δαγκώνει το άλογο στη φτέρνα(29).

122. Εκείνος που συγχρόνως επαινεί και κατηγορεί τον άλλον, αυτός κατέχεται από κενοδοξία και φθόνο. Και με τους επαίνους προσπαθεί να κρύψει το φθόνο, ενώ με τις κατηγορίες συνιστά τον εαυτό του ως καλύτερο από εκείνον.

123. Όπως δεν είναι δυνατό να βόσκουν μαζί πρόβατα και λύκοι, έτσι είναι αδύνατο να τύχει έλεος εκείνος που δολιεύεται τον πλησίον του.

124. Εκείνος που μαζί με την εντολή ανακατώνει κρυφά το δικό του θέλημα, είναι μοιχός καθώς δηλώνεται στη Σοφία(30), και από έλλειψη φρενών υποφέρει λύπες και ατιμίες.

125. Όπως είναι αδύνατη η συνύπαρξη φωτιάς και νερού, έτσι είναι ενάντιες η δικαιολογία και η

ταπεινώση.

126. Εκείνος που ζητεί άφεση, αγαπά την ταπεινοφροσύνη. Εκείνος που κατακρίνει τον άλλον επισφραγίζει τις αμαρτίες του.

127. Μην αφήσεις αμαρτία χωρίς να την εξαλείψεις, ακόμα και αν είναι πολύ μικρή, για να μη σε παρασύρει κατόπιν σε μεγαλύτερα κακά.

128. Αν θέλεις να σωθείς, αγάπησε τον αληθινό λόγο και μην αποστραφείς ποτέ αδιάκριτα έλεγχο από άλλον.

129. Λόγος αληθινός, δηλ. έλεγχος, μετέβαλλε τα «γεννήματα εχιδνών» και υπέδειξε να φύγουν από την «μέλλουσα οργή»(31).

130. Εκείνος που δέχεται λόγους αλήθειας, υποδέχεται το Θεό Λόγο. Γιατί λέει: «Εκείνος που δέχεται εσάς, δέχεται εμένα»(32).

131. Παραλυτικός που τον κατέβασαν από το δώμα στον Ιησού είναι ο αμαρτωλός, που ελέγχεται κατά Θεόν από πιστούς και για την πίστη εκείνων λαμβάνει την άφεση(33).

132. Καλύτερα να προσεύχεσαι με ευλάβεια για τον πλησίον σου, παρά να τον ελέγχεις για κάθε αμάρτημα.

133. Εκείνος που μετανοεί σωστά, περιπαίζεται από τους ανόητους ανθρώπους. Και αυτό είναι σημάδι ότι ευαρεστεί το Θεό.

134. Εκείνος που αγωνίζεται, εγκρατεύεται απ' όλα και δεν σταματά να εγκρατεύεται, μέχρις ότου εξολοθρεύσει ο Κύριος το σπέρμα από τη Βαβυλώνα(34).

135. Πες πως είναι δώδεκα τα πάθη. Αν ένα από αυτά αγαπήσεις με το θέλημά σου, είναι ικανό να αναπληρώσει και τα άλλα έντεκα.

136. Φωτιά που καίει είναι η αμαρτία. Όσο λοιπόν κόψεις το υλικό που την τροφοδοτεί, τόσο και θα σβηστεί. Και όσο υλικό ρίξεις μέσα στη φωτιά, τόσο περισσότερο θα φουντώσει.

137. Αν σε επαινέσουν και υπερηφανευτείς, περίμενε ατιμία. Γιατί λέει: «Όποιος υψώνει τον εαυτό του θα ταπεινωθεί»(35).

138. Όταν διώξομε από το νου μας κάθε ακούσια κακία, τότε θα πολεμήσομε και εναντίον των παθών, στα οποία πέφτομε από πρόληψη.

139. Πρόληψη είναι, των προηγουμένων αμαρτιών αθέλητη μνήμη. Και στον αγωνιστή εμποδίζεται να εξελιχθεί σε πάθος, ο νικητής όμως με την πρώτη προσβολή τον ανατρέπει.

140. Προσβολή είναι κίνηση καρδιάς χωρίς αμαρτωλό ομοίωμα ή φαντασία σαν μια κλεισούρα που την έχουν καταλάβει οι έμπειροι προηγουμένως. (Κλεισούρα = στενό πέρασμα μεταξύ δύο βουνών).

141. Όπου υπάρχουν εικόνες από το λογισμό, εκεί έχει γίνει συγκατάθεση. Μόνον η χωρίς εικόνα προσβολή είναι αναμάρτητη. Υπάρχει άνθρωπος που φεύγει από αυτά σαν δαυλός που ξεφεύγει από τη φωτιά(36), και υπάρχει κι εκείνος που δεν γυρίζει πίσω μέχρις ότου φουντώσει η φλόγα.

- 142.** Μη λες ότι έρχεται ο πειρασμός χωρίς να θέλω. Γιατί οπωσδήποτε κι αν δεν αγαπάς την αμαρτωλή πράξη, αγαπάς όμως τις αιτίες της.
- 143.** Εκείνος που ζητεί έπαινο, βρίσκεται μέσα σε πάθος. Κι εκείνος που οδύρεται για θλίψη που του ήρθε, αγαπά την ηδονή.
- 144.** Σαν να είναι πάνω σε ζυγαριά είναι άστατη η σκέψη του φιλήδονου. Άλλοτε κλαίει και θρηνεί για τις αμαρτίες του, άλλοτε πολεμά και αντιλέγει κατά του πλησίον επιδιώκοντας τις ηδονές.
- 145.** Εκείνος που όλα τα ελέγχει(37) και κατέχει ό,τι καλό εύρει, στη συνέχεια θα αποφύγει και κάθε πονηρό.
- 146.** Ο άνθρωπος που μακροθυμεί, έχει πολλή φρόνηση(38). Όμοιος με αυτόν είναι όποιος τεντώνει το αυτί του για να ακούει λόγους πνευματικής σοφίας.
- 147.** Χωρίς μνήμη Θεού, αληθινή γνώση δεν υπάρχει. Η πνευματική γνώση χωρίς τη μνήμη του Θεού είναι νόθος.
- 148.** Τον σκληρόκαρδο ωφελεί λόγος πιο λεπτής γνώσεως, που να τον φέρνει σε φόβο. Γιατί χωρίς φόβο δεν δέχεται ευχαρίστως τους κόπους της μετάνοιας.
- 149.** Τον πράο άνθρωπο ωφελούν λόγοι περί πίστεως, γιατί δεν ενοχλεί τη μακροθυμία του Θεού και δεν τον κατηγορεί η συνείδησή του για συχνές παραβάσεις.
- 150.** Άνθρωπο με σημαντική δύναμη μη τον ελέγξεις για κενοδοξία, αλλά υπόδειξέ του την επιδρομή της μελλοντικής ατιμίας. Γιατί με αυτόν τον τρόπο ελέγχεται ο φρόνιμος άνθρωπος.
- 151.** Εκείνος που μισεί τον έλεγχο(39) έχει παραδοθεί θεληματικά στο πάθος. Εκείνος που δέχεται τον έλεγχο, είναι φανερό ότι παρασύρεται στο πάθος από προηγούμενη κακή συνήθεια.
- 152.** Μη θέλεις να ακούς ξένες πονηρίες, γιατί έτσι σου εντυπώνονται και τα περιστατικά και χαρακτηριστικά των ξένων πονηριών.
- 153.** Όταν ακούσεις κακά λόγια, να οργίζεσαι εναντίον του εαυτού σου και όχι εναντίον εκείνου που τα είπε. Γιατί αν πονηρά ακούσεις, πονηρά θ' αποκριθείς.
- 154.** Αν κανείς συναπαντηθεί με ανθρώπους που μιλούν μάταια, να νομίζει τον εαυτό του υπεύθυνο για τους μάταιους αυτούς λόγους. Κι αν δεν είναι από πρόσφατη, είναι χρεώστης από παλιά αμαρτία.
- 155.** Αν κανείς σε επαινεί υποκριτικά, περίμενε κάποια ώρα και κατηγορία από τον ίδιο.
- 156.** Τις θλίψεις του παρόντος να τις ανταλλάσσεις προκαταβολικά με τα μελλοντικά αγαθά, και ποτέ δεν θα ατονήσει ο αγώνας σου από αμέλεια.
- 157.** Όταν σε βοηθήσει κανείς υλικώς και τον επαινέσεις ως αγαθό, χωρίς να λογαριάσεις το Θεό, ύστερα ο ίδιος θα σου φανεί πονηρός.
- 158.** Κάθε καλό έρχεται από τον Κύριο κατ' οικονομία και από θεία συγκατάβαση. Κι εκείνοι που τα φέρνουν είναι υπηρέτες των καλών.
- 159.** Τις εναλλαγές των καλών και των κακών να τις δέχεσαι με ηρεμία. Έτσι ανατρέπει ο Θεός τις

ανωμαλίες των πραγμάτων.

160. Αυτά που μας συμβαίνουν, οφείλονται στους αμαρτωλούς λογισμούς μας. Γιατί ο Θεός τα αθέλητα τα απέδωσε ταιριασμένα στα εκούσια.

161. Τα αισθητά είναι γεννήματα των νοερών και αποδίδουν το πρέπον με απόφαση του Θεού.

162. Από καρδιά που τρυφά και ζει ηδονικά, γεννιούνται λογισμοί και λόγοι πονηροί και θανατηφόροι. Και από τον καπνό καταλαβαίνουμε τι είναι εκείνο που καίγεται.

163. Να παραμένεις με νήψη μέσα στο νου σου και δεν θα κοπιάσεις σε ώρα πειρασμών. Αν φύγεις από εκεί, υπόμνε τις επερχόμενες θλίψεις.

164. Να προσεύχεσαι να μη σου έρθει πειρασμός(40). Όταν όμως έρθει, δέξου τον σαν δικό σου και όχι σαν ξένο.

165. Πάψε να σκέφτεσαι οποιαδήποτε πλεονεξία, και τότε θα μπορέσεις να δεις τις απάτες και τις πανουργίες του διαβόλου.

166. Εκείνος που λέει ότι γνωρίζει όλες τις τέχνες και τις απάτες του διαβόλου, μας δείχνει ότι δεν γνωρίζει τέλεια τον εαυτό του.

167. Όταν ο νους απαλλαγεί από τις σωματικές φροντίδες, βλέπει ανάλογα τις πανουργίες των εχθρών.

168. Εκείνος που παρασέρνεται από τους λογισμούς του, τυφλώνεται από αυτούς και ενώ βλέπει τις ενέργειες της αμαρτίας, τις αιτίες τους δεν μπορεί να τις δει.

169. Υπάρχει άνθρωπος ο οποίος φανερά εκτελεί θείκη εντολή, ενώ δουλεύει σε πάθος, και με τους πονηρούς λογισμούς καταστρέφει την αγαθή πράξη.

170. Όταν βρίσκεσαι στην αρχή του κακού, μην πεις: «Δεν θα με νικήσει». Γιατί όσο βρίσκεσαι μέσα στο κακό, τόσο έχεις ήδη νικηθεί.

171. Κάθε πράγμα από λίγο αρχίζει, και σιγά σιγά αναπτύσσεται και μεγαλώνει.

172. Δίχτυ πολύπλοκο είναι η μέθοδος της κακίας, κι εκείνος που έμπλεξε λίγο, αν αμελήσει σφίγγεται εξ ολοκλήρου,

173. Μη θέλεις να ακούς την δυστυχία των εχθρών σου. Εκείνος που ακούει τη διήγηση αυτή, μαζεύει τους καρπούς της κακής του προθέσεως.

174. Μη νομίζεις ότι κάθε θλίψη έρχεται στους ανθρώπους εξαιτίας των αμαρτιών. Υπάρχουν άνθρωποι που ευαρεστούν τον Θεό και όμως έχουν θλίψεις. Γιατί λέει η Γραφή: «Θα διωχτούν οι άνομοι και οι απόγονοι των ασεβών θα εξολοθρευτούν»(41). Αλλ' επίσης λέει: «Όλοι όσοι θέλουν να ζουν με ευσέβεια στο όνομα του Ιησού Χριστού, θα υποστούν διωγμούς»(42).

175. Στον καιρό της θλίψεως να προσέχεις την προσβολή της ηδονής, γιατί εύκολα γίνεται παραδεκτή, επειδή παρηγορεί τη θλίψη.

176. Μερικοί λέγουν φρόνιμους εκείνους που μπορούν να διακρίνουν και να αναλύουν τα αισθητά πράγματα. Φρόνιμοι όμως είναι εκείνοι που εξουσιάζουν τα κακά τους θελήματα.

177. Πριν από την εξαφάνιση των κακών, μην υπακούσεις στην καρδιά σου. Γιατί ό,τι της βάλεις, από αυτό το πράγμα ζητά κι άλλο.

178. Όπως υπάρχουν φίδια στα δασώδη φαράγγια και άλλα που φωλιάζουν μέσα στα σπίτια, έτσι υπάρχουν και πάθη που διαμορφώνονται με τη σκέψη και άλλα που γίνονται με τη πράξη, αν και από άλλες εικόνες, μεταμορφώθηκαν σε άλλες.

179. Όταν δεις εκείνα που βρίσκονται μέσα σου σταθερά, να κινούνται και να προκαλούν τον νου, που είναι ήσυχος, σε κάποιο πάθος, να γνωρίζεις ότι ο νους σου κάποτε προηγήθηκε και έφερε σε πράξη και τα έβαλε μέσα στην καρδιά.

180. Δεν γίνεται σύννεφο χωρίς να πνεύσει λίγος άνεμος, και δε γεννιέται πάθος χωρίς λογισμό.

181. Αν δεν πράττουμε πλέον τα σαρκικά θελήματα κατά τη Γραφή(43), εύκολα με τη βοήθεια του Κυρίου θα σβήσουν αυτά, τα οποία προηγουμένως είχαμε μέσα μας.

182. Οι εικόνες που βρίσκονται χαραγμένες μέσα στο νου είναι πονηρότερες και δυνατότερες. Οι εικόνες που διαμορφώνονται με τη σκέψη είναι αιτίες αυτών και έχουν προηγηθεί (δηλ. πρώτα τις σκέφτηκε ο νους, δεν τις έδωξε και τότε εγκαταστάθηκαν στο βάθος της καρδιάς ως νοσηροί λογισμοί και πάθη).

183. Υπάρχει κακία που εγκατάσταθηκε στη καρδιά εξαιτίας της μακροχρόνιας συνήθειας. Και υπάρχει κακία που πολεμά με λογισμούς μέσω των καθημερινών πραγμάτων.

184. Ο Θεός τις πράξεις μας τις λογαριάζει σύμφωνα με τις προθέσεις μας. Γιατί λέει η Γραφή: «Να σου δώσει ο Κύριος κατά την καρδιά σου»(44).

185. Εκείνος που δεν καρτερεί στη μελέτη και εξέταση της συνειδήσεως, ούτε τους σωματικούς κόπους για την ευσέβεια δέχεται ευχάριστα.

186. Η συνείδηση είναι ένα βιβλίο που το έχουμε από τη φύση μας. Εκείνος που το μελετά στην πράξη, δέχεται βοήθεια.

187. Εκείνος που δεν προτιμά τους κόπους για χάρη της ευσέβειας θεληματικά, παιδεύεται σκληρότερα από τους αθέλητους κόπους.

188. Εκείνος που γνώρισε το θέλημα του Θεού και κατά τη δύναμή του το εκτελεί, με μικρούς κόπους θα αποφύγει τους μεγάλους.

189. Εκείνος που θέλει να νικήσει τους πειρασμούς χωρίς προσευχή και υπομονή, δεν θα τους διώξει αλλά θα περιπλακεί περισσότερο.

190. Ο Κύριος είναι κρυμμένος μέσα στις εντολές Του, και σ' εκείνους που Τον ζητούν, βρίσκεται ανάλογα με την προθυμία και την εργασία των εντολών.

191. Μην πεις: «Έκανα τις εντολές και δεν βρήκα τον Κύριο». Γιατί γνώση και αρετή, κατά την Γραφή, πολλές φορές βρήκες. Και όποιοι ορθά Τον ζητούν, θα εύρουν ειρήνη(45).

192. Ειρήνη είναι η απαλλαγή από τα πάθη, η οποία χωρίς την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος δεν βρίσκεται.

193. Άλλο είναι εκτέλεση εντολής και άλλο αρετή, αν και η μία από την άλλη παίρνει την αφορμή.
194. Εκτέλεση εντολής είναι το να κάνει κανείς το διαταγμένο από το θείο νόμο. Αρετή, το να αρέσκεται κανείς πραγματικά στην εκτέλεση της θείας εντολής.
195. Όπως ένας είναι ο υλικός πλούτος, αλλά αποκτιέται με διάφορους τρόπους, έτσι μία είναι η αρετή, αλλά είναι πολλών ειδών οι εργασίες της.
196. Εκείνος που εφευρίσκει και λέει λόγους ευσεβείς χωρίς να έχει έργα, πλουτίζει από αδικία και οι κόποι του, κατά τη Γραφή, μπαίνουν σε ξένα σπίτια(46).
197. Όλα υπακούουν στο χρυσό, λέει η παροιμία. Και από τη χάρη του Θεού, όλες οι σκέψεις τακτοποιούνται και διορθώνονται.
198. Συνείδηση αγαθή βρίσκεται με την προσευχή. Και προσευχή πάλι καθαρή, με τη συνείδηση. Γιατί το ένα έχει ανάγκη το άλλο εκ φύσεως.
199. Ο Ιακώβ έραψε για τον Ιωσήφ πολύχρωμο φόρεμα(47). Και ο Κύριος χαρίζει στον πράο την γνώση της αλήθειας, όπως είναι γραμμένο: «Θα διδάξει ο Κύριος στους πράους τους δρόμους Του»(48).
200. Πάντοτε να πράττεις το αγαθό κατά δύναμη, και στον καιρό που χρειάζεται το μεγαλύτερο, μην προτιμάς το μικρότερο, γιατί λέει η Γραφή: «Κανένας που έβαλε το χέρι του στο άροτρο και κοιτάει πίσω δεν είναι κατάλληλος για την βασιλεία των Ουρανών»(49).

-
1. Ρωμ. 7, 14.
  2. Ιω. 18, 22.
  3. Λουκ. 18, 38.
  4. Ιω. 9, 38.
  5. Μαρκ. 10, 50.
  6. Πραξ. 12, 10.
  7. Α΄ Βασιλ. 25.
  8. Β΄ Βασιλ. 12.
  9. Ρωμ. 15, 4.
  10. Εβρ. 11, 1.
  11. Β΄ Κορ. 13, 5.
  12. Ψαλμ. 18, 8.
  13. Α΄ Τιμ. 1, 7.
  14. Ιω. 15, 5.
  15. Πραξ. 14, 22.
  16. Εβρ. 13, 17.
  17. Εβρ. 4, 13.
  18. Α΄ Βασιλ. 16, 7.
  19. Παροιμ. 15, 11.
  20. Β΄ Κορ. 11, 6.
  21. Α΄ Κορ. 8, 1. 13, 7.
  22. Δ΄ Βασιλ. 18, 21.
  23. Α΄ Τιμ. 6, 10.
  24. Παροιμ. 24, 50.

25. Α' Ιω. 2, 15.
26. Β' Τιμ. 2, 4.
27. Λουκ. 14, 33.
28. Γαλ. 6, 7.
29. Γεν. 49, 17.
30. Παροιμ. 6, 32.
31. Ματθ. 3, 7.
32. Ματθ. 10, 40.
33. Μαρκ. 2, 4.
34. Ιερ. 27, 16.
35. Λουκ. 14, 11
36. Ζαχ. 3, 2.
37. Α' Θεσ. 5, 21.
38. Παροιμ. 14, 29.
39. Παροιμ. 12, 1.
40. Ματθ. 6, 18.
41. Ψαλμ. 36, 28.
42. Β' Τιμ. 3, 12.
43. Εφ. 2, 3.
44. Ψαλμ. 19, 5.
45. Παροιμ. 16, 8.
46. Παροιμ. 5, 10.
47. Γεν. 37, 3.
48. Ψαλμ. 24, 9.
49. Λουκ. 9, 62.

ΤΑ 226 ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΕΡΙ ΑΥΤΩΝ ΠΟΥ ΝΟΜΙΖΟΥΝ ΟΤΙ ΔΙΚΑΙΩΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥΣ

1. Η παρανομία των κοσμικών θα ελεγχθεί με όσα γράφονται παρακάτω, από εκείνους που έχουν σταθερή πίστη και γνώρισαν την αλήθεια.
2. Ο Κύριος, θέλοντας να φανερώσει ότι κάθε εντολή αποτελεί χρέος μας και ότι η υιοθεσία είναι δωρεά Του, με το αίμα Του χαρισμένη στους ανθρώπους, λέει: «Όταν κάνετε όλα τα διαταγμένα σ' εσάς, να λέτε, είμαστε δούλοι τιποτένιοι και κάναμε ότι χρωστούσαμε να κάνουμε»(50). Γι' αυτό η βασιλεία των Ουρανών δεν είναι μισθός για έργα, αλλά χάρη του Κυρίου που έχει ετοιμαστεί για τους πιστούς δούλους Του.
3. Δεν απαιτεί ο δούλος σαν μισθό την ελευθερία, αλλά ευαρεστεί τον Κύριο σαν χρεώστης και την περιμένει κατά χάρη.
4. Ο Χριστός πέθανε σύμφωνα με τις Γραφές για τις αμαρτίες μας(51), και σ' εκείνους που τον υπηρετούν καλώς, χαρίζει ελευθερία. Γιατί λέει: «Εύγε δούλε άξιε και πιστέ! Στάθηκες πιστός στα λίγα, θα σου εμπιστευθώ τα πολλά. Έλα μέσα στη χαρά του Κυρίου σου»(52).
5. Δεν είναι ακόμα δούλος πιστός, εκείνος που βασίζεται στη ψιλή γνώση των θείων, αλλά εκείνος

που δείχνει την πίστη του με την εκπλήρωση των εντολών του Χριστού.

6. Εκείνος που τιμά τον Κύριο, εκτελεί εκείνα που Αυτός διατάζει. Όταν σφάλει ή παρακούσει, υπομένει τις συνέπειες, αφού οφείλονται σ' αυτόν.

7. Αν είσαι φιλομαθής, να γίνεις και πρόθυμος εκτελεστής των θείων εντολών, γιατί η ψιλή γνώση των θείων «φουσκώνει»(53) τον άνθρωπο.

8. Οι πειρασμοί που μας έρχονται αναπάντεχα, είναι θεία οικονομία και μας διδάσκουν να είμαστε φιλόπονοι στην εργασία των εντολών, και χωρίς να το θέλομε μας ελκύουν στην μετάνοια.

9. Οι θλίψεις που έρχονται στους ανθρώπους είναι γεννήματα των αμαρτιών και κακιών τους. Αν τις υπομένομε με προσευχή, τότε βλέπομε να έρχονται πάλι τα καλά.

10. Μερικοί που τους παίνεψαν για αρετή ευχαριστήθηκαν και την ηδονή της κενοδοξίας τη νόμισαν για θεία παρηγοριά. Άλλοι που ελέγχθηκαν για αμαρτία πόνεσαν, και τον ωφέλιμο πόνο τον νόμισαν ότι είναι ενέργεια της κακίας.

11. Όσοι με πρόφαση τους αγώνες τους υπερηφανεύονται σε βάρος των πιο αμελών, αυτοί νομίζουν ότι δικαιώνονται από τα σωματικά τους έργα. Όσοι, βασιζόμενοι στην ψιλή και χωρίς έργα γνώση, περιφρονούμε όσους δεν γνωρίζουν τα θεία, είμαστε πολύ πιο ανόητοι από αυτούς.

12. Αν δεν έχομε έργα, δεν είναι ακόμη βέβαιη η γνώση μας και αν ακόμη είναι αληθινή. Γιατί σε κάθε περίπτωση την επιβεβαίωση την αποτελεί το έργο.

13. Πολλές φορές από την αμέλεια για την πράξη σκοτίζεται και η γνώση. Γιατί εκείνοι οι οποίοι παραμέλησαν τελείως την πνευματική εργασία, αυτών και οι ενθυμήσεις θα σβήσουν με τον χρόνο.

14. Γι' αυτό η Γραφή συμβουλεύει να αποκτήσομε πλήρη γνώση για τον Θεό, για να τον υπηρετούμε ορθά με τα έργα μας.

15. Όταν με τρόπο φανερό εκτελούμε τις εντολές, παίρνομε την ανάλογη αμοιβή μας από τον Κύριο και ωφελούμαστε ψυχικά ανάλογα με το σκοπό της προαιρέσεως.

16. Εκείνος που θέλει να κάνει κάτι και δεν μπορεί, είναι σαν να το έκανε, απέναντι στον καρδιογνώστη Θεό. Αυτό ισχύει και για τα καλά και για τα κακά.

17. Ο νους, και χωρίς το σώμα πολλά πράττει, καλά και κακά. Το σώμα όμως χωρίς το νου, τίποτε από αυτά δεν μπορεί να κάνει, γιατί πριν από την πράξη αναγνωρίζεται ο νόμος της ελευθερίας και αποφασίζει ο νους τι να πράξει και τι να μην πράξει.

18. Μερικοί, ενώ δεν τηρούν τις εντολές, νομίζουν ότι πιστεύουν ορθά. Μερικοί πάλι που τις τηρούν, περιμένουν τη Βασιλεία σαν μισθό που τους τον χρεωστεί ο Θεός. Και οι δύο βρίσκονται έξω από την αλήθεια.

19. Από τον κύριο ενός δούλου, δεν οφείλεται μισθός στον δούλο, ούτε πάλι ελευθερώνονται εκείνοι που δεν υπηρετούν σωστά.

20. Αν ο Χριστός πέθανε για μας(54), σύμφωνα με τις Γραφές, και δε ζούμε για τον εαυτό μας, αλλά για Εκείνον που πέθανε για μας και αναστήθηκε(55), είναι φανερό ότι χρεωστούμε να Τον υπηρετούμε μέχρι θανάτου. Πώς λοιπόν θα σκεφτούμε ότι μας χρεωστεί ο Χριστός την υιοθεσία;

21. Ο Χριστός είναι Κύριος ουσιαστικά και Κύριος κατ' οικονομίαν, επειδή και χωρίς να υπάρχομε μας έπλασε και αφού πεθάναμε εξαιτίας της αμαρτίας, μας εξαγόρασε με το Αίμα Του, και σ' εκείνους που πιστεύουν σ' αυτό δώρισε τη χάρη.

22. Όταν ακούσεις τη Γραφή που λέει ότι «θα αποδώσει στον καθένα κατά τα έργα του»(56), μη σκεφτείς έργα άξια της κολάσεως ή της Βασιλείας, αλλά έργα της πίστεως ή της απιστίας σ' Αυτόν, τα οποία ο Χριστός ανταποδίδει στον καθένα, όχι σαν να κάνει δοσοληψία εμπορική αλλά ως Θεός δημιουργός και αγοραστής μας (με το Αίμα Του).

23. Όσοι αξιωθήκαμε και βαπτισθήκαμε, τα καλά έργα δεν τα προσφέρομε στο Θεό για να λάβομε ανταπόδοση γι' αυτά, αλλά για να φυλάξομε την καθαρότητα του αγίου Βαπτίσματος.

24. Κάθε καλό έργο που κάνομε, μας κάνει να απέχομε από το αντίθετό του κακό, αλλά δεν μπορεί να μας προσθέσει αγιασμό χωρίς τη θεία χάρη.

25. Ο εγκρατής απέχει από τη λαιμαργία. Ο ακτήμονας από την πλεονεξία. Ο ήσυχος από την πολυλογία. Ο αγνός από την φιληδονία. Ο σεμνός από την πορνεία. Ο αυτάρκης από την φιλαργυρία. Ο πρᾶος από την ταραχή. Ο ταπεινός από την κενοδοξία. Ο υποτακτικός από τη φιλονεικία. Ο ελεγκτικός από την υποκρισία. Επίσης, ο προσευχόμενος από την απελπισία, ο φτωχός από τα πολλά χρήματα, ο ομολογητής από την άρνηση, ο μάρτυρας από την ειδωλολατρεία. Βλέπεις πώς κάθε αρετή που γίνεται μέχρι θανάτου, δεν είναι άλλο παρά αποχή από την αμαρτία; Η αποχή από την αμαρτία είναι φυσικό έργο και όχι αντάλλαγμα της Βασιλείας των Ουρανών.

26. Ο άνθρωπος μόλις και μπορεί να φυλάξει όσα επιβάλλει η φύση του. Ο Χριστός δια του Σταυρού χαρίζει την υιοθεσία.

27. Υπάρχει εντολή μερική (που αφορά στο μέρος), και άλλη που τα συμπεριλαμβάνει όλα. Με την μερική διατάζει να δίνει κανείς σ' εκείνον που δεν έχει(57), με την άλλη διατάζει να απαρνείται κανείς όλα τα υπάρχοντά του(58).

28. Υπάρχει ενέργεια της χάρης την οποία αγνοεί ο νήπιος πνευματικά, και υπάρχει άλλη ενέργεια της κακίας που μοιάζει με την αλήθεια. Καλό είναι να μην τα παρατηρούμε αυτά, για να μην πέσομε σε πλάνη, ούτε να τα αναθεματίζομε, μην τυχόν και είναι αληθινά, αλλά όλα να τα αναφέρομε με ελπίδα στο Θεό. Γιατί Αυτός γνωρίζει την χρησιμότητα και των δύο.

29. Εκείνος που θέλει να περάσει τη νοητή θάλασσα των παθών, μακροθυμεί, ταπεινοφρονεί, αγρυπνεί, εγκρατεύεται. Αν προσπαθήσει να περάσει χωρίς αυτά τα τέσσερα, τaráζει μόνο την καρδιά, να περάσει όμως δεν μπορεί.

30. Η ησυχία είναι αποκοπή των κακών. Αν πάρει και τις προηγούμενες τέσσερις αρετές μαζί με προσευχή, δεν υπάρχει συντομότερη βοήθεια προς απόκτηση της απάθειας.

31. Δεν μπορεί να ησυχάσει ο νους, αν δεν ησυχάσει το σώμα. Ούτε να καταργήσει τον τοίχο που τα χωρίζει, χωρίς ησυχία και προσευχή.

32. Η κατώτερη φύση μας που δουλεύει στις επιθυμίες της σάρκας, επιθυμεί εναντίον της πνευματικής φύσεώς μας που εμπνέεται από το Άγιο Πνεύμα. Εκείνοι που συμπεριφέρονται σύμφωνα με τις εμπνεύσεις του Αγίου Πνεύματος, δεν εκτελούν τις επιθυμίες της σάρκας(59).

33. Δεν υπάρχει τέλεια προσευχή χωρίς νοερή επίκληση. Όταν χωρίς περισπασμό φωνάζει δυνατά ο νους, θα επακούσει ο Κύριος.

- 34.** Ο νους όταν προσεύχεται χωρίς περισπασμό, προσεκτικά και επίμονα, πιέζει και συντρίβει την καρδιά. Μια καρδιά γεμάτη συντριβή και ταπείνωση ο Θεός δεν θα την εξουδενώσει(60).
- 35.** Και η προσευχή αρετή λέγεται, αν και είναι μητέρα των αρετών. Γιατί γεννά τις αρετές δια μέσου της ενώσεως με τον Χριστό.
- 36.** Ό,τι κάνομε χωρίς προσευχή και καλή ελπίδα, ύστερα αποδεικνύεται βλαβερό και ατελές.
- 37.** Όταν ακούσεις ότι «θα είναι οι τελευταίοι πρώτοι και οι πρώτοι τελευταίοι»(61), να σκεφτείς μετόχους αρετών και μετόχους αγάπης. Γιατί η αγάπη είναι τελευταία μεταξύ των αρετών κατά την τάξη, πρώτη όμως στην αξία. Και όλες τις αρετές που πραγματοποιήθηκαν πριν από αυτή, τις αποδεικνύει τελευταίες.
- 38.** Αν πάνω στη προσευχή σου σε καταλάβει ακηδία, ή στενοχωρηθείς με διάφορους τρόπους από την κακία, θυμήσου το θάνατό σου και τις φοβερές κολάσεις. Καλύτερα να προσκολλάσαι στο Θεό με προσευχή και ελπίδα(62), παρά να έχεις εξωτερικές ενθυμήσεις, και αν ακόμη είναι ωφέλιμες.
- 39.** Καμιά από τις αρετές δεν μπορεί να ανοίξει από μόνη της το δρόμο προς το Θεό, αν δεν εξαρτώνται όλες με ακολουθία η μια από την άλλη.
- 40.** Δεν είναι εγκρατής εκείνος που τρέφεται με λογισμούς. Ακόμη και αν είναι ωφέλιμοι, δεν είναι πιο ωφέλιμοι από την ελπίδα.
- 41.** Θανάσιμη αμαρτία είναι εκείνη για την οποία δεν μετανοεί ο άνθρωπος. Και άγιος αν προσευχηθεί γι' αυτήν για άλλον, δεν εισακούεται.
- 42.** Εκείνος που μετανοεί σωστά, δεν βάζει αντιμέτρημα στις παλιές αμαρτίες τον κόπο, αλλά με αυτόν εξιλεώνει τον Θεό.
- 43.** Αν έχομε χρέος να κάνομε κάθε ημέρα όσα καλά μπορεί να κάνει ο άνθρωπος, τι λοιπόν θα ανταποδώσομε στο Θεό για τις προηγούμενες αμαρτίες μας;
- 44.** Όσο υπερβολική αρετή αν πραγματοποιήσουμε σήμερα, αυτό δεν επιφέρει ανταπόδοση, αλλά είναι έλεγχος ότι στο παρελθόν είμασταν αμελείς.
- 45.** Εκείνος που θλίβεται νοερά και αναπαύεται σαρκικά, είναι όμοιος μ' εκείνον που θλίβεται σωματικά και διασκορπίζεται νοερά.
- 46.** Η θεληματική θλίψη και από τα δύο, συνεργεί και στο ένα και στο άλλο: η διανοητική συνεργεί στη σαρκική και η σαρκική στη διανοητική, γιατί η σύνθεσή τους γίνεται πιο κοπιαστικά.
- 47.** Μεγάλη αρετή είναι να υπομένει κανείς τις επερχόμενες θλίψεις, και να αγαπά τον πλησίον που τον μισεί, σύμφωνα με τον λόγο του Κυρίου(63).
- 48.** Δείγμα αγάπης χωρίς υποκρισία είναι η συγχώρηση των αδικημάτων. Γιατί και ο Κύριος έτσι αγάπησε τον κόσμο.
- 49.** Δεν είναι δυνατό να συγχωρήσει κανείς με την καρδιά του τα παραπτώματα των άλλων, αν δεν έχει αληθινή πνευματική γνώση, γιατί αυτή φανερώνει τις θλίψεις στον καθένα σαν δικές του.
- 50.** Τίποτε δεν θα χάσεις από όσα αφήσεις συγχωρώντας για τον Κύριο. Γιατί στον ίδιο καιρό θα

έρθουν πολλαπλάσια.

51. Όταν λησμονήσει κανείς ότι σκοπός του είναι η ευσέβεια, τότε το φανερό έργο της αρετής είναι ανώφελο.

52. Αν σε κάθε άνθρωπο η στραβή κατεύθυνση του νου είναι βλαβερή, πολύ περισσότερο είναι σ' εκείνους που έχουν σαν κανόνα της ζωής τους την ακρίβεια σε λόγους, σε πράξεις και σε λογισμούς.

53. Να φιλοσοφείς έμπρακτα σχετικά με τη βούληση του ανθρώπου και την ανταπόδοση του Θεού. Γιατί τα λόγια δεν είναι ωφελιμότερα ή σοφότερα από τα έργα.

54. Στους κόπους για χάρη της ευσέβειας επακολουθεί η θεία βοήθεια. Αυτό πρέπει να το μάθουμε από το θείο νόμο και τη συνείδηση.

55. Ένας δέχτηκε μια γνώμη και απρόσεκτα την κράτησε. Άλλος τη δέχτηκε και έκανε τη σύγκρισή της με την αλήθεια. Ερωτάται, ποιος από τους δύο ενήργησε με μεγαλύτερη ευσέβεια;

56. Γνώση αληθινή είναι η υπομονή των θλίψεων και το να μην κατηγορείς τους ανθρώπους για τις συμφορές σου.

57. Εκείνος που κάνει το καλό και ζητεί ανταπόδοση, δεν υπηρετεί το Θεό αλλά το θέλημά του.

58. Δεν είναι δυνατόν εκείνος που αμάρτησε να ξεφύγει παρά με την μετάνοια που αρμόζει στο σφάλμα του.

59. Μερικοί λένε, δεν μπορούμε να πράξουμε το αγαθό, αν δε δεχτούμε ενεργώς τη χάρη του Πνεύματος.

60. Πάντοτε εκείνοι που είναι με την προαίρεσή τους προσηλωμένοι στις ηδονές, δε φροντίζουν να κάνουν εκείνο που μπορούν, νομίζοντας ότι στον αγώνα τους μένουν αβοήθητοι από το Θεό.

61. Η χάρη δόθηκε μυστικά σε όσους βαπτίσθηκαν στο όνομα του Χριστού, ενεργεί όμως σ' αυτούς ανάλογα με την εργασία των εντολών. Και κρυφά η χάρη δεν παύει να μας βοηθεί, από εμάς όμως εξαρτάται να πράττουμε το αγαθό κατά δύναμη.

62. Στην αρχή η χάρη κατά κάποιο τρόπο που αρμόζει στο Θεό, ανασηκώνει την πεσμένη συνείδηση. Γι' αυτό και κακοποιοί που μετανόησαν ευαρέστησαν τον Θεό.

63. Άλλοτε η χάρη είναι κρυμμένη στη διδασκαλία του πλησίον μας. Κάποτε ακολουθεί την ανάγνωση και με φυσική ακολουθία διδάσκει τη δική της αλήθεια. Αν λοιπόν της φυσικής αυτής ακολουθίας δεν κρύψουμε το τάλαντο (που λάβαμε με αυτούς τους τρόπους), στη χαρά του Κυρίου ενεργώς θα εισέλθουμε(64).

64. Εκείνος ο οποίος πριν εργαστεί τις εντολές ζητεί τις ενέργειες του Πνεύματος, είναι όμοιος με δούλο που τον αγόρασαν και ο οποίος μόλις αγοράστηκε, μαζί με το τίμημα, ζητεί να του δώσουν γραμμένο και το χαρτί της ελευθερίας.

65. Εκείνος που βρίσκει ότι οι θλίψεις του έρχονται από τη δικαιοσύνη του Θεού, αυτός αναζητώντας τον Κύριο βρήκε γνώση μαζί με δικαιοσύνη(65).

66. Αν εννοήσεις κατά τη Γραφή ότι «σε όλη τη γη βρίσκονται οι κρίσεις του Κυρίου»(66), τότε

κάθε συμφορά σου γίνεται δάσκαλος θεογνωσίας.

67. Ανάλογα με τη σκέψη κάθε ανθρώπου, του έρχεται αυτό που πρέπει. Την ποικιλία του πειρασμού που χρειάζεται, τη γνωρίζει μόνο ο Θεός.

68. Όταν οι άνθρωποι σου κάνουν κάποια ατιμία, ευθύς σκέψου ότι θα σου έρθει κάποια δόξα από το Θεό. Και για την ατιμία δεν θα νοιώσεις λύπη και ταραχή, αλλά και στη δόξα θα μείνεις πιστός και δεν θα κατακριθείς όταν σου έρθει.

69. Όταν επαινείσαι από το πλήθος κατ' ευδοκίαν του Θεού, μην ανακατέψεις καμιά επίδειξη σε ό,τι οικονόμησε ο Θεός, για να μην αλλάξουν τα πράγματα και πέσεις στο αντίθετο.

70. Ο σπόρος δεν αυξάνεται χωρίς γη και νερό. και ο άνθρωπος δεν θα ωφεληθεί χωρίς εκούσιους κόπους και θεία βοήθεια.

71. Δε γίνεται να πέσει βροχή χωρίς σύννεφο. ούτε χωρίς αγαθή εσωτερική μαρτυρία (συνείδηση), να ευαρεστήσει κανείς το Θεό.

72. Μην αρνείσαι να μαθαίνεις, και ας τυχαίνει να ξέρεις πάρα πολλά. Γιατί αυτό που μπορεί να οικονομήσει ο Θεός είναι πολύ πιο ωφέλιμο από τη δική μας φρόνηση.

73. Όταν από κάποια ηδονή, η καρδιά ξεγλιστρήσει από τον τόπο της φιλοπονίας της, τότε σαν πέτρα πολύ βαριά που κυλάει προς τα κάτω, δεν μπορεί εύκολα να συγκρατηθεί.

74. Όπως ένα μοσχάρι άπειρο που ψάχνοντας για χορτάρι έφτασε σε απόκρημνο τόπο, έτσι η ψυχή αποπλανάται λίγο-λίγο από τους λογισμούς.

75. Όταν ο νους, με ανδρεία που δίνει ο Κύριος, αποσπά την ψυχή από χρόνια συνήθεια αμαρτίας, τότε η καρδιά είναι σαν να κολάζεται από δημίους που την σέρνουν ο ένας από δω κι ο άλλος από κει, ο νους δηλαδή και το πάθος.

76. Όπως εκείνοι που ταξιδεύουν στη θάλασσα για χάρη της ελπίδας του κέρδους, ευχαρίστως υποφέρουν τον καύσωνα του ήλιου, έτσι κι εκείνοι που μισούν την κακία, αγαπούν τον έλεγχο. Γιατί η κάψα του ήλιου είναι αντίθετη στους ανέμους κι ο έλεγχος αντίθετος στα πάθη.

77. Όπως το να ταξιδεύεις χειμώνα ή Σάββατο(67) είναι πόνος στη σάρκα και βεβήλωση στη ψυχή, έτσι είναι η επανάσταση των παθών σε γηραλέο σώμα και σε ψυχή αφιερωμένη στο Θεό.

78. Κανείς δεν είναι τόσο αγαθός και σπλαχνικός όσο ο Κύριος. Κι όμως εκείνον που δεν μετανοεί, ούτε Αυτός τον συγχωρεί.

79. Πολλοί λυπόμαστε για τις αμαρτίες μας, τις αιτίες τους όμως τις δεχόμαστε με πολλή ευχαρίστηση.

80. Ο τυφλοπόντικας που σέρνεται κάτω από τη γη, είναι τυφλός και δεν μπορεί να βλέπει τα άστρα. Κι εκείνος που δεν πιστεύει για τα πρόσκαιρα, ούτε για τα αιώνια μπορεί να πιστεύει.

81. Χάρη πριν από τη χάρη, η αληθινή πνευματική γνώση έχει δωρηθεί από το Θεό στους ανθρώπους. Προπάντων διδάσκει εκείνους που τη δέχτηκαν να πιστεύουν στον δωρητή Θεό.

82. Όταν μια αμαρτωλή ψυχή δεν δέχεται ευχαρίστως τις θλίψεις που της έρχονται, τότε οι Άγγελοι λέγουν γι' αυτήν: «Θεραπεύσαμε τη Βαβυλώνα αλλά δεν έγινε καλά»(68).

- 83.** Εκείνος που λησμονεί την αληθινή γνώση, αγωνίζεται για χάρη των αντιθέτων σαν να ήταν αυτά που συμφέρουν στους ανθρώπους.
- 84.** Όπως η φωτιά δεν μπορεί να ζήσει μέσα στο νερό, έτσι και λογισμός αισχρός δε ζει μέσα σε ψυχή που αγαπά το Θεό, γιατί κάθε φιλόθεος αγαπά τους κόπους. Και ο εκούσιος κόπος είναι εκ φύσεως εχθρός της ηδονής.
- 85.** Το πάθος όταν στην πράξη επικρατήσει με θέλησή μας, ύστερα και χωρίς να θέλει ο άνθρωπος δια της βίας τον κατακυριεύει.
- 86.** Των ακουσίων λογισμών αγαπούμε τις αιτίες και γι' αυτό μας επιτίθενται. Των εκουσίων λογισμών βέβαια αγαπούμε και τα αντικείμενα.
- 87.** Η οίηση και η αλαζονεία είναι αίτια της βλασφημίας. Η φιλαργυρία και η κενοδοξία είναι αίτια της ασπλαχνίας και της υποκρισίας.
- 88.** Όταν δει ο διάβολος ότι ο νους προσευχήθηκε με την καρδιά του, τότε επιτίθεται με μεγάλους και δόλιους πειρασμούς. Γιατί μικρές αρετές δεν θέλει να τις ανατρέπει με μεγάλες εφόδους.
- 89.** Λογισμός που πολυκαιρίζει στον άνθρωπο, φανερώνει ότι έχει εμπαθή αγάπη προς το πράγμα. Αν εξαφανίζεται γρήγορα, φανερώνει πόλεμο και αντίπραξη του ανθρώπου εναντίον του λογισμού αυτού.
- 90.** Τρεις νοερές περιοχές υπάρχουν όπου μπαίνει ο άνθρωπος έπειτα από μεταβολή, το «κατά φύσιν», το «υπέρ φύσιν» και το «παρά φύσιν». Όταν βρίσκεται στο «κατά φύσιν», βρίσκει τον εαυτό του αίτιο των πονηρών λογισμών και εξομολογείται στο Θεό τις αμαρτίες του, αναγνωρίζοντας τις αιτίες των παθών. Όταν έρθει στο «παρά φύσιν», λησμονεί τη δικαιοσύνη του Θεού και φιλονικεί με τους ανθρώπους ότι τάχα τον αδικούν. Όταν φτάσει στο «υπέρ φύσιν», βρίσκει τους καρπούς του αγίου Πνεύματος που είπε ο Απόστολος, αγάπη, χαρά, ειρήνη κτλ.(69). Και ξέρει ότι αν προτιμά τις σωματικές φροντίδες δεν μπορεί να παραμένει εκεί. Κι εκείνος που φεύγει από την περιοχή αυτή, δηλαδή από το «υπέρ φύσιν», πέφτει στην αμαρτία και στις φοβερές δοκιμασίες που επακολουθούν, αν όχι αμέσως, αλλά στον καιρό τους, καθώς γνωρίζει η δικαιοσύνη του Θεού.
- 91.** Τόσο αληθινή είναι η πνευματική γνώση κάθε ανθρώπου, όσο την βεβαιώνουν η πραότητα, η ταπείνωση και η αγάπη.
- 92.** Κάθε βαπτισμένος Ορθόδοξος έλαβε μυστικά όλη τη χάρη. Πληροφορείται γι' αυτό ανάλογα με την εργασία των εντολών.
- 93.** Εντολή Χριστού που εκτελείται συνειδητά, ανάλογα με τις λύπες της καρδιάς, χαρίζει παρηγοριά. Αλλά κάθε τι από αυτά έρχεται στον καιρό του.
- 94.** Να κάνεις σταθερή και επίμονη δέηση για κάθε πράγμα, ώστε τίποτε να μην κάνεις χωρίς την βοήθεια του Θεού.
- 95.** Κανένα άλλο πράγμα δεν είναι πιο αποτελεσματικό από την προσευχή. Και για καλή διάθεση και ευμένια του Θεού, κανένα άλλο πιο ωφέλιμο.
- 96.** Κάθε εργασία εντολών περικλείεται στην προσευχή. Γιατί από την αγάπη του Θεού τίποτε ανώτερο δεν υπάρχει.

- 97.** Προσευχή προσεκτική που δεν περισπάται εδώ κι εκεί είναι σημάδι φιλοθεΐας εκείνου που την κρατεί και την συνεχίζει. Αμέλεια της προσευχής αυτής και περιπλάνηση του νου είναι τεκμήριο φιληδονίας.
- 98.** Εκείνος που αγρυπνεί και μακροθυμεί και προσεύχεται χωρίς να στενοχωρείται, προφανώς είναι μέτοχος Πνεύματος Αγίου. Εκείνος που στενοχωρείται σ' αυτά αλλά υπομένει εκουσίως, και αυτός γρήγορα λαμβάνει βοήθεια από το Θεό.
- 99.** Εντολή από εντολή διαφέρει. Γι' αυτό και πίστη από πίστη διαφέρει και είναι η μία πιο ασφαλής και ακλόνητη από την άλλη.
- 100.** Υπάρχει πίστη που γεννιέται από όσα ακούσαμε(70), και πίστη που κάνει χειροπιαστά όσα ελπίζουμε(71).
- 101.** Είναι καλό να ωφελούμε με λόγια όσους ερωτούν, καλύτερο όμως είναι να τους βοηθούμε με την προσευχή και την αρετή. Γιατί εκείνος που προσφέρει τον εαυτό του στο Θεό με αυτές, βοηθεί και τον εαυτό του και τον πλησίον.
- 102.** Αν θέλεις με λίγα λόγια να βοηθήσεις τον φιλομαθή, υπόδειξέ του προσευχή και ορθή πίστη και υπομονή στις θλίψεις. Γιατί όλα τα άλλα καλά με αυτά τα αποκτούμε.
- 103.** Για εκείνα που ελπίζει κανείς στο Θεό, δεν φιλονικεί πλέον γι' αυτά με τους άλλους.
- 104.** Αν κάθε ακούσιο έχει την αιτία του από τα εκούσια, κατά τη Γραφή, κανείς δεν είναι τόσο πολύ εχθρός του ανθρώπου, όσο είναι ο ίδιος του εαυτού του.
- 105.** Από όλα τα κακά πρώτη είναι η άγνοια, δεύτερη η απιστία.
- 106.** Ν' αποφεύγεις τον πειρασμό με υπομονή και προσευχή. Αν αντιστέκεσαι χωρίς αυτά, ο πειρασμός επιτίθεται δυνατώτερα.
- 107.** Ο κατά Θεόν πράος είναι σοφότερος από τους σοφούς, και ο ταπεινός στην καρδιά είναι δυνατότερος από τους δυνατούς. Επειδή τον ζυγό του Χριστού βαστάζουν(72) με πνευματική γνώση.
- 108.** Όσα λέμε ή κάνουμε χωρίς προσευχή, ύστερα βγαίνουν ή σφαλερά ή επιβλαβή, και μας ελέγχουν εμπράκτως.
- 109.** Εξαιτίας έργων και λόγων και σκέψεως, ένας γίνεται δίκαιος. Εξαιτίας πίστεως και χάρης και μετάνοιας, πολλοί γίνονται δίκαιοι.
- 110.** Όπως είναι ασυμβίβαστο στον μετανοούντα να υψηλοφρονεί, έτσι σ' εκείνον που αμαρτάνει θεληματικά είναι αδύνατο να ταπεινοφρονεί.
- 111.** Η ταπεινοφροσύνη δεν είναι καταδίκη συνειδήσεως, είναι χάρη του Θεού και ακριβής πληροφορία της συμπάθειάς Του.
- 112.** Ότι είναι το σπίτι για τον αέρα, έτσι είναι και ο νους για τη θεία χάρη. Όσο βγάζεις υλικά πράγματα μέσα από το σπίτι, τόσο έρχεται ο αέρας. Και όσο βάζεις πράγματα μέσα στο σπίτι, τόσο φεύγει ο αέρας.

- 113.** Υλικά του σπιτιού είναι τα σκεύη και φαγητά. Υλικά του νου η κενοδοξία και η ηδονή.
- 114.** Ευρυχωρία της καρδιάς είναι η ελπίδα στο Θεό. Εκείνο που την στενοχωρεί είναι η σωματική φροντίδα.
- 115.** Μία και αμετάβλητη είναι η χάρη του Πνεύματος. Ενεργεί όμως στον καθένα όπως θέλει(73).
- 116.** Όπως η βροχή που πέφτει στη γη, δίνει στα φυτά την ανάλογη με αυτά ποιότητα, γλυκιά στα γλυκά, στυφή στα πιο στυφά, έτσι και η χάρη που πέφτει στις καρδιές των πιστών χαρίζει στις αρετές τις αρμόζουσες και πρέπουσες ενέργειες.
- 117.** Η χάρη όταν πέσει στη ψυχή, σ' εκείνον που πεινά για τον Χριστό, γίνεται τροφή. στον διψασμένο, γλυκύτατο νερό. σ' εκείνον που κρυώνει, ένδυμα. και στον κοπιάζοντα ανάπαυση. σ' εκείνον που προσεύχεται γίνεται πληροφορία. και σ' εκείνον που πενθεί γίνεται παρηγορία.
- 118.** Όταν λοιπόν ακούσεις τη Γραφή να λέει για το Άγιο Πνεύμα ότι «κάθησε σε καθένα από τους Αποστόλους»(74) ή ότι «όρμησε πάνω στον προφήτη»(75) ή «ενεργεί»(76) ή «λυπείται»(77) ή «σβέννυται»(78) ή «παροξύνεται»(79). και πάλι να λέει ότι «άλλοι έχουν τους πρώτους καρπούς»(80), ενώ άλλοι «είναι γεμάτοι από το Άγιο Πνεύμα»(81), εσύ να μη νομίσεις μερισμό ή μετατροπή ή αλλοίωση του Πνεύματος, αλλά πίστευε με τον τρόπο που προείπαμε, ότι είναι αμετάβλητο και αναλλοίωτο και παντοδύναμο. Γι' αυτό και όταν ενεργεί, και εκείνο που είναι μένει, και στον καθένα παρέχει το πρέπον θεοπρεπώς, δηλ. όπως αρμόζει σε Θεό. Γιατί το Πνεύμα σαν ήλιος έχει ντυθεί εντελώς πάνω στους βαπτισμένους. Ο καθένας μας πάλι στο μέτρο που έχει μισήσει τα πάθη που τον σκοτίζουν και τα έχει βγάλει από τη μέση, ανάλογα φωτίζεται. Και κατά το μέτρο που τα αγαπά, σκοτίζεται.
- 119.** Εκείνος που μισεί τα πάθη, βγάζει από τη μέση τις αφορμές τους. Εκείνος που περικυκλώνεται από τις αφορμές, πολεμείται από τα πάθη και χωρίς να θέλει.
- 120.** Όταν μας πολεμούν πονηροί λογισμοί, να κατηγορούμε τους εαυτούς μας και όχι την προπατορική αμαρτία.
- 121.** Ρίζες των πονηρών λογισμών είναι οι ολοφάνερες κακίες τις οποίες με τα χέρια, με τα πόδια και με το στόμα υπερασπιζόμαστε κάθε φορά.
- 122.** Δεν είναι δυνατό να ασχολούμαστε με οικειότητα με κάποιο πάθος κατά διάνοια, αν δεν αγαπούμε τις αιτίες του.
- 123.** Γιατί, ποιος είναι εκείνος που ανέχεται το ντρόπιασμα, και ασχολείται διανοητικά με την κενοδοξία; Και ποιος είναι εκείνος που αγαπά την εξουθένωση, και ταραζεται όταν τον βρίσουν; Και ποιος είναι εκείνος που έχει καρδιά γεμάτη συντριβή και ταπείνωση(82), και παραδέχεται σαρκική ηδονή; Ή ποιος πιστεύει στο Χριστό, και φροντίζει για πρόσκαιρα και φιλονεικεί;
- 124.** Εκείνος που αποδοκιμάζεται από άλλον και δεν φιλονεικεί μήτε με λόγια, μήτε νοερά μ' εκείνον που τον αποδοκιμάζει, αυτός έχει αληθινή πνευματική γνώση, και πίστη βέβαιη παρουσιάζει στον Κύριο.
- 125.** Εξαπατούν οι άνθρωποι στο ζύγι για να αδικήσουν(83), ο Θεός όμως αποδίδει στον καθένα το δίκαιο.
- 126.** Αν ούτε στον αδικούντα περισεύουν, ούτε ο αδικούμενος υστερείται, άρα ο άνθρωπος περνάει από τον κόσμο σαν μια εικόνα ονείρου, και συνεπώς μάταια ταραζεται(84).

127. Όταν δεις κανένα και στενοχωρείται επειδή τον πρόσβαλλαν πολύ, να ξέρεις ότι αφού γέμισε με λογισμούς κενοδοξίας, τώρα με αηδία και αποστροφή θερίζει ό,τι έσπειρε στην καρδιά του.

128. Εκείνος που απόλαυσε τις ηδονές πέρα από το μέτρο, με εκατονταπλάσιες θλίψεις και στενοχώριες θα πληρώσει την αφθονία των ηδονών.

129. Ο προϊστάμενος οφείλει να λέει στον υποτακτικό το χρέος του, όταν όμως τον παρακούει, να του προαναγγέλει την επιδρομή των κακών.

130. Εκείνος που αδικείται από κάποιον και δεν ζητεί το δίκιο του από αυτόν που τον αδικεί, δείχνει ότι πιστεύει στον Χριστό και εκατονταπλάσια λαμβάνει στην παρούσα ζωή και ζωή αιώνια(85) κληρονομεί.

131. Μνήμη Θεού είναι πόνος της καρδιάς για χάρη του σεβασμού προς το Θεό. Ο καθένας που λησμονεί το Θεό, στρέφεται στις ηδονές του βίου και γίνεται αναισθητός.

132. Μη λες ότι όποιος δεν έχει πάθη δεν μπορεί να θλίβεται. Γιατί αν δεν θλίβεται για τον εαυτό του, οφείλει να θλίβεται για τον πλησίον.

133. Όταν ο εχθρός κρατήσει στα χέρια του πολλούς λογαριασμούς των αμαρτημάτων που παραδόθηκαν στη λήθη, τότε αναγκάζει τον χρεοφειλέτη να κάνει τα ίδια αμαρτήματα και στην μνήμη, χρησιμοποιώντας εύλογα το νόμο της αμαρτίας(86).

134. Αν θέλεις ακατάπαυστα να θυμάσαι το Θεό, μην αποκρούεις ως άδικες τις θλίψεις που σου έρχονται, αλλά υπόμένε τις συλλογιζόμενος ότι δίκαια έρχονται. Γιατί η υπομονή, με κάθε θλίψη ξαναθέτει σε κίνηση τη μνήμη, ενώ η χαλνωση λιγοστεύει το νοερό φρόνημα της καρδιάς και με την ανάπαυση φέρνει τη λησμοσύνη του Θεού.

135. Αν θέλεις να σκεπαστούν οι αμαρτίες σου από τον Κύριο(87), μη φανερώσεις στους ανθρώπους ότι έχεις αρετές. Γιατί ό,τι κάνομε γι' αυτές, αυτό και ο Θεός κάνει για εκείνες.

136. Αν κρύψεις την αρετή σου, μην υπερηφανεύεσαι ότι τάχα κάνεις αρετή. Γιατί αρετή δεν είναι μόνο να κρύβομε τα καλά, αλλά και το να μη σκεφτόμαστε τίποτε από όσα ο Θεός απαγορεύει.

137. Μη χαιρέσαι όταν ευεργετήσεις κανέναν, αλλά όταν χωρίς μνησικακία υποφέρεις την έχθρα για το καλό που έκανες. Γιατί όπως οι νύχτες διαδέχονται τις ημέρες, έτσι και οι κακίες διαδέχονται τις ευεργεσίες.

138. Η κενοδοξία, η φιλαργυρία και η ηδονή, δεν αφήνουν την ευεργεσία να μείνει καθαρή, αν οι κακίες αυτές δεν καταπέσουν πρώτα με το φόβο του Θεού.

139. Στις ακούσεις θλίψεις είναι κρυμμένο το έλεος του Θεού, το οποίο τραβά σε μετάνοια εκείνον που δείχνει υπομονή και τον γλυτώνει από την αιώνια κόλαση.

140. Μερικοί που εκτελούν τις εντολές, περιμένουν να ισορροπήσουν στη ζυγαριά με τις αμαρτίες τους. Άλλοι εξιλεώνουν Εκείνον που πέθανε για τις αμαρτίες μας. Ας αναζητήσομε, ποιος από τους δύο έχει ορθό το φρόνημα;

141. Ο φόβος της κολάσεως και ο έρωτας της Βασιλείας των Ουρανών παράγουν την υπομονή στις θλίψεις. Και αυτό όχι από τον εαυτό τους, αλλά από Εκείνον που γνωρίζει τις σκέψεις μας.

142. Εκείνος που πιστεύει στα μελλοντικά, απομακρύνεται απροφάσιστα από τα παρόντα ευχάριστα. Εκείνος που δεν πιστεύει, γλυκαίνεται στα παρόντα και γίνεται αναίσθητος.

143. Μην πεις, πώς θα ζήσει ηδονικά ο φτωχός, αφού δεν έχει τις προϋποθέσεις; Γιατί μπορεί να ζει κανείς ηδονικά ακόμα και με τις σκέψεις του κατά τρόπο αθλιότερο.

144. Άλλο είναι η γνώση των πραγμάτων και άλλο βαθιά γνώση της θείας αλήθειας. Όσο διαφέρει ο ήλιος από τη σελήνη, τόσο η δεύτερη είναι πιο ωφέλιμη από την πρώτη.

145. Η γνώση των πραγμάτων προστίθεται στους ανθρώπους ανάλογα με την εργασία των εντολών. Η βαθιά γνώση της θείας αλήθειας, ανάλογα με την ελπίδα στον Χριστό.

146. Αν θέλεις να σωθείς και να έρθεις σε πλήρη γνώση της αλήθειας(88), να προσπαθείς πάντοτε να ξεπερνάς τα αισθητά και να προσκολλάσαι στο Θεό με μόνη την ελπίδα. Γιατί αν παρασύρεσαι χωρίς να θέλεις, θα σε πολεμούν με προσβολές οι δαιμονικές αρχές και εξουσίες. Όταν όμως τις νικάς με την προσευχή και κρατώντας την ελπίδα στο Θεό, θα αποκτήσεις τη χάρη του Θεού, η οποία θα σε γλυτώσει από τη μέλλουσα οργή.

147. Εκείνος που εννόησε ό,τι είπε ο Παύλος με τρόπο μυστικό, ότι δηλαδή η πάλη μας γίνεται εναντίον των πονηρών πνευμάτων(89), αυτός θα καταλάβει και την παραβολή του Κυρίου που έλεγε ότι πρέπει να προσευχόμαστε και να μην αποθαρρυνόμαστε(90).

148. Ο Μωσαϊκός νόμος διατάζει εξ ημέρες να εργάζονται και την έβδομη να αναπαύονται(91). Αυτό προτυπώνει ότι έργο της ψυχής είναι η αγαθοεργία με χρήματα και με πράγματα, αργία δε και ανάπαυση είναι το να πουλήσει κανείς όλα τα υπάρχοντά του και να τα δώσει στους φτωχούς σύμφωνα με το λόγο του Κυρίου(92), και αφού αναπαυθεί με την ακτημοσύνη, να ασχολείται με την νοερή ελπίδα. Σ' αυτήν την ανάπαυση και ο Παύλος μάς προτρέπει να μπούμε(93).

149. Αυτά τα λέμε όχι γιατί αποκλείουμε τα μέλλοντα, ούτε και γιατί εδώ είναι η καθολική ανταπόδοση, αλλά γιατί πρέπει πρώτα να έχουμε τη χάρη του αγίου Πνεύματος να ενεργεί μέσα στη καρδιά μας και έτσι κατά αναλογία να μπούμε στη Βασιλεία των Ουρανών. Τούτο φανερώνοντας και ο Κύριος έλεγε: «Η Βασιλεία των Ουρανών είναι μέσα σας»(94). Αυτό και ο Απόστολος έλεγε: «Η πίστη είναι η πραγματικότητα αυτών που ελπίζουμε»(95), και: «Έτσι και σεις τρέχετε για να κερδίσετε»(96) και πάλι: «Να δοκιμάζετε τον εαυτό σας αν στέκεστε στην πίστη. ή δεν γνωρίζετε ότι ο Ιησούς Χριστός κατοικεί μέσα σας; Αν όχι τότε είστε άξιοι αποδοκιμασίας»(97).

150. Εκείνος που γνώρισε την αλήθεια δεν αντιστέκεται στα θλιβερά περιστατικά, γιατί γνωρίζει ότι οδηγούν τον άνθρωπο στο φόβο του Θεού.

151. Οι παλιές αμαρτίες, όταν τις φέρνει κανείς στο νου του μία προς μία, βλάπτουν εκείνον που έχει καλή ελπίδα στο Θεό. Γιατί όταν ξαναγυρίσουν με λύπη, απομακρύνουν από την ελπίδα. Όταν μας έρθουν οι εικόνες τους χωρίς λύπη, βάζουν μέσα στην ψυχή τον παλιό μολυσμό.

152. Όταν ο νους αρνηθεί ολότελα τον εαυτό του και κρατήσει σταθερά την ελπίδα, τότε ο εχθρός με την πρόφαση δήθεν της εξομολογήσεως παριστάνει με εικόνες ακριβώς τα αμαρτήματα που διαπράχθηκαν, με σκοπό να ξαναζωντανέψει τα πάθη που λησμονήθηκαν με την χάρη του Θεού και να βλάψει κρυφά τον άνθρωπο. Γιατί και αν ακόμη ο άνθρωπος είναι δυνατός και μισεί τα πάθη, κατ' ανάγκην θα σκοτιστεί και θα πέσει σε σύγχυση για τα προηγούμενα αμαρτήματά μου. Αν μάλιστα είναι ακόμη στην καταχνιά και στην αγάπη της ηδονής, θα μεταφερθεί στην εποχή εκείνη και θα ασχοληθεί με εμπάθεια με τις προσβολές του εχθρού, ώστε η μνήμη αυτή θ' αποδειχτεί σύνδεσμος με τα προηγούμενα και όχι εξομολόγηση.

153. Αν θέλεις να προσφέρεις στο Θεό ακαταδίκαστη εξομολόγηση, μην αναφέρεις ένα-ένα τα παραστρατήματα, αλλά να υπομένεις με γενναιότητα τις συνέπειές τους.

154. Τα λυπηρά και δυσάρεστα έρχονται εξαιτίας των αμαρτιών που κάναμε πρωύτερα και φέρνουν μαζί τους ό,τι πρέπει για κάθε αμαρτία.

155. Εκείνος που έχει γνώση και γνωρίζει την αλήθεια, εξομολογείται στο Θεό όχι με την ανάμνηση εκείνων που έπραξε, αλλά με την υπομονή των θλιβερών που του έρχονται.

156. Όταν αποβάλλεις τους σωματικούς κόπους και την εξουδένωση, μη λες ότι θα μετανοήσεις με άλλες αρετές. Γιατί η κενοδοξία και η αναισθησία, από τη φύση τους δουλεύουν στην αμαρτία ακόμη και με εύλογες προφάσεις.

157. Όπως τις αρετές τις γεννούν κόποι και καταφρονήσεις και ύβρεις, έτσι και τις κακίες τις γεννούν ηδονές και κενοδοξίες.

158. Κάθε σωματική ηδονή προέρχεται από προηγούμενη ανάπαυση. Την ανάπαυση πάλι την γεννά η απιστία.

159. Εκείνος που βρίσκεται κάτω από την εξουσία της αμαρτίας, δεν μπορεί μόνος του να νικήσει το σαρκικό φρόνημα, γιατί έχει τον ερεθισμό ακατάπαυστο και εγκατεστημένο μέσα στα μέλη του.

160. Όσοι είναι εμπαιχθέντες πρέπει να προσεύχονται και να υποτάσσονται, επειδή μόλις μπορούν με βοήθεια να πολεμήσουν τις κακές συνήθειες των περασμένων αμαρτιών τους.

161. Εκείνος που αγωνίζεται με υποταγή και προσευχή εναντίον του σαρκικού θελήματος, είναι αγωνιστής που μεταχειρίζεται καλή μέθοδο, εκδηλώνοντας το νοητό πόλεμο με την αποχή από τα αισθητά.

162. Εκείνος που δεν εγκαταλείπει το θέλημά του για χάρη του θελήματος του Θεού, πεδικλώνεται στα δικά του έργα και γίνεται υπόδουλος των εχθρών δαιμόνων.

163. Όταν δεις δύο κακούς να έχουν αγάπη ο ένας προς τον άλλον, να γνωρίζεις ότι ο ένας βοηθεί στα κακά θελήματα του άλλου.

164. Ο υπερήφανος και ο κενόδοξος ευχαρίστως κάνουν ανταλλαγή μεταξύ τους. Ο υπερήφανος επαινεί τον κενόδοξο επειδή του φέρεται δουλικά, ενώ ο κενόδοξος εκθειάζει τον υπερήφανο που τον επαινεί συνεχώς.

165. Ο ακροατής που αγαπά το Θεό, και από τα δύο μέρη προμηθεύεται ωφέλεια. Όταν αναγνωρίζεται για το αγαθό, γίνεται προθυμότερος. Όταν ελέγχεται για το κακό, αναγκάζεται να μετανοεί. Πρέπει σύμφωνα με την πρόδοό μας να έχουμε το βίο, και σύμφωνα με το βίο οφείλομε να προσφέρομε στο Θεό τις προσευχές μας.

166. Καλό είναι να τηρούμε την κυριότερη εντολή και για τίποτε άλλο να μη φροντίζομε ή να προσευχόμαστε, αλλά μόνο να ζητούμε τη Βασιλεία και το λόγο του Θεού(98). Αν όμως ακόμη φροντίζομε για κάθε μία ανάγκη, οφείλομε και για κάθε μία να προσευχόμαστε. Γιατί εκείνος που χωρίς προσευχή κάνει κάτι ή φροντίζει, δεν ευδοκιμεί. Και αυτό είναι που είπε ο Κύριος: «Δίχως εμένα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε»(99).

167. Εκείνον που παραβλέπει την εντολή της προσευχής, χειρότερες παρακοές τον περιμένουν, και η μία στην άλλη τον παραδίνει σαν δεσμώτη.

168. Εκείνος που παραδέχεται τα παρόντα θλιβερά για χάρη της αναμονής των μελλοντικών αγαθών, έχει βρει την γνώση της αλήθειας. Και εύκολα θα απαλλαγεί από την οργή και από την λύπη.

169. Εκείνος που προτιμά την κακουχία και την περιφρόνηση, για χάρη της αλήθειας, βαδίζει τον αποστολικό δρόμο, σηκώνοντας το σταυρό και δεμένος με αλυσίδα(100). Εκείνος που χωρίς αυτά προσπαθεί να προσέχει στην καρδιά του, πλανάται και πέφτει σε παγίδες του διαβόλου(101).

170. Ούτε τους κακούς λογισμούς χάρια από τις αιτίες τους, ούτε τις αιτίες χάρια από τους λογισμούς μπορούμε να νικήσουμε. Γιατί όταν το ένα μόνον μέρος αποβάλομε, σε λίγο μέσω του άλλου, πηγαίνομε και στα δύο.

171. Εκείνος που από φόβο να μην κακοπαθήσει ή εξαιτίας ονειδισμού φιλονικεί με τους ανθρώπους, ή εδώ με συμφορές περισσότερο κακοπαθεί ή στον μέλλοντα αιώνα κολάζεται ανελέητα.

172. Εκείνος που θέλει να αποκλείσει κάθε κακό συμβάν, οφείλει με την προσευχή να κάνει μια σχετική συναλλαγή με το Θεό. Να κρατά μέσα στο νου την ελπίδα στο Θεό, αλλά και κατά δύναμη να παραβλέπει τη φροντίδα των αισθητών.

173. Όταν ο διάβολος βρει τον άνθρωπο να ασχολείται χωρίς ανάγκη με τα σωματικά, πρώτα του αφαιρεί τη γνώση των θείων. Κατόπιν και την ελπίδα στον Θεό, την κόβει σαν κεφάλι.

174. Αν ποτέ αξιωθείς και πάρεις οχυρό τόπο της προσευχής, τότε μην παραδέχεσαι την γνώση των πραγμάτων που σου προσφέρει ο εχθρός, για να μην χάσεις το μεγαλύτερο καλό. Επειδή είναι καλύτερο με τα βέλη της προσευχής να τον κατατοξεύσεις αποκλεισμένο στα χαμηλά, παρά να συναναστρέφεις αυτόν που μας προσφέρει τα φαύλα και μηχανεύεται να μας αποσπάσει από την εναντίον του δέηση.

175. Η γνώση των πραγμάτων, σε ώρες πειρασμού ή ακηδίας ωφελεί τον άνθρωπο, σε ώρες όμως προσευχής συνήθως τον βλάπτει.

176. Αν σου δόθηκε από το Θεό να διδάσκεις και δε σε ακούνε, να θλίβεσαι νοερά χωρίς να ταράζεσαι φανερά. Γιατί όταν θλίβεσαι, δεν θα καταδικαστείς μαζί με αυτόν που σε παρακούει. Αν όμως ταράζεσαι, θα έχεις πειρασμό στο ίδιο πράγμα.

177. Όταν διδάσκεις και εξηγείς, μην κρύψεις τα πρόποντα από τους παρόντες. Τα κόσμια και ευπρεπή να τα πεις καθαρότερα, τα σκληρά με υπαινιγμούς.

178. Εκείνου που δεν είναι στην υποταγή σου μην του πεις το σφάλμα κατά πρόσωπο. Γιατί αυτό είναι δικαίωμα εξουσίας μάλλον, παρά συμβουλής.

179. Εκείνα που λέγονται στον πληθυντικό, γίνονται σε όλους ωφέλιμα, γιατί παρουσιάζονται στον καθένα σαν το περιεχόμενο της συνειδήσεώς του.

180. Εκείνος που μιλεί ορθά οφείλει να πιστεύει ότι παραλαμβάνει από το Θεό τα λόγια. Η αλήθεια δεν είναι αυτού που μιλά, αλλά του Θεού που ενεργεί.

181. Μ' εκείνους που δεν έχεις ομολογία υποταγής τους, μη φιλονικείς μαζί τους, όταν αντιστέκονται στην αλήθεια, για να μην διεγείρεις μίσος όπως λέει η Γραφή(102).

182. Εκείνος που υποχωρεί στον υποτακτικό του όταν φέρνει αντιρρήσεις που δεν πρέπει. Τον παραπλανά σ' αυτό το πράγμα και τον προετοιμάζει να παραβαίνει τις υποσχέσεις της υποταγής.

183. Εκείνος που με φόβο Θεού συμβουλεύει ή τιμωρεί όποιον αμαρτάνει, προξενεί στον εαυτό του την αντίθετη από το σφάλμα αρετή. Εκείνος όμως που μνησικακεί και από κακία επιπλήττει και υβρίζει, περιπίπτει στο ίδιο πάθος σύμφωνα με τον πνευματικό νόμο.

184. Εκείνος που έμαθε καλά το νόμο, φοβάται το νομοθέτη. Κι επειδή τον φοβάται αποφεύγει κάθε κακό.

185. Μη γίνεις διπρόσωπος, αλλιώς δηλ. στα λόγια κι αλλιώς στη συνείδηση. Τον άνθρωπο αυτόν η Γραφή τον θέτει κάτω από κατάρα(103).

186. Υπάρχει ο ειλικρινής που λέει την αλήθεια και οι ανόητοι τον μισούν, κατά τον Απόστολο(104). Και υπάρχει άλλος που υποκρίνεται και γι' αυτό τον αγαπούν. Όμως καμιά από αυτές τις ανταποδόσεις δεν κρατάει πολύ καιρό, γιατί ο Κύριος αποδίδει στην ώρα του στον καθένα το πρόπον.

187. Εκείνος που θέλει να αποφύγει τα μελλοντικά λυπηρά, οφείλει να υποφέρει με ευχαρίστηση τα παρόντα. Και έτσι ανταλλάσσοντας νοερά το ένα πράγμα με το άλλο, με μικρές θλίψεις θα ξεφύγει μεγάλες τιμωρίες.

188. Βάλε ασφάλεια στα λόγια σου για να μην καυχηθείς και φύλαγε το νου σου να μη νομίσεις ότι είσαι κάτι, για να μην παραχωρήσει ο Θεός και πράξεις τα αντίθετα. Γιατί το αγαθό δεν κατορθώνεται από μόνον τον άνθρωπο, αλλά με την βοήθεια του Παντεπόπτη Θεού.

189. Ο Θεός, ο Οποίος τα πάντα επιβλέπει, όπως μας δίνει τις ανταμοιβές που αξίζουν τα έργα μας, το ίδιο κάνει και για τους λογισμούς μας και για τις εκούσιες σκέψεις μας.

190. Οι ακούσιοι λογισμοί ξεφυτρώνουν από προηγούμενη αμαρτία, οι εκούσιοι από την ελεύθερη θέλησή μας. Λοιπόν, αίτιοι των πρώτων είναι οι δεύτεροι.

191. Στις κακές σκέψεις που μας έρχονται χωρίς να θέλομε, ακολουθεί λύπη. Γι' αυτό και σύντομα εξαφανίζονται. Σ' αυτές όμως που μας έρχονται με την πρόθεσή μας, ακολουθεί χαρά, γι' αυτό και δύσκολα γλυτώνομε από αυτές.

192. Ο φιλήδονος λυπάται στις κατηγορίες και τις κακοπάθειες. Ο φιλόθεος στους επαίνους και τις πλεονεξίες.

193. Εκείνος που δεν γνωρίζει τις τιμωρίες του Θεού, βαδίζει νοερά ένα δρόμο που έχει από τη μία και την άλλη γκρεμούς και από κάθε άνεμο εύκολα αναποδογυρίζεται. Όταν επαινείται, καμαρώνει και φουσκώνει. Όταν τον κατηγορούν, πικραίνεται. Όταν τρώει καλά, γίνεται ασελγής. Όταν κακοπαθεί, οδύρεται. Όταν εννοεί, επιδεικνύεται. Όταν δεν εννοεί, προσποιείται. Όταν πλουτεί, αλαζονεύεται. Όταν φτωχαίνει, υποκρίνεται. Όταν φάει άφθονα και χορτάσει, γίνεται θρασύς. Όταν νηστεύει γίνεται κενόδοξος. Με εκείνους που τον ελέγχουν, φιλονικεί. Εκείνους που του δίνουν συγγνώμη τους θεωρεί ανόητους.

194. Αν λοιπόν δεν λάβει από τον Χριστό κάποιος τη χάρη Του για να αποκτήσει γνώση της αλήθειας και φόβο Θεού, όχι μόνον από τα πάθη, αλλά κι απ' όσα λυπηρά του συμβαίνουν, τραυματίζεται σοβαρά.

195. Όταν θέλεις να βρεις λύση σε πρόβλημα περίπλοκο, ψάξε γι' αυτό, τι αρέσει στο Θεό, και θα

βρεις την λύση του την ωφέλιμη.

196. Σ' εκείνα τα πράγματα που ευαρεστείται ο Θεός, σ' αυτά και όλη η κτίση υπηρετεί. Σ' εκείνα που ο Θεός αποστρέφεται, και η κτίση αντιστέκεται.

197. Εκείνος που αντιστέκεται στα λυπηρά συμβάντα, πολεμά χωρίς να το γνωρίζει τη διαταγή του Θεού. Εκείνος που τα παραδέχεται, γνωρίζοντας καλά γιατί έρχονται και ότι από το θέλημα του Θεού προέρχονται, αυτός, κατά την Γραφή υπομένει τον Κύριο(105).

198. Όταν σου έρθει πειρασμός, θλίψη και συμφορά, μη ζητάς γιατί και μέσω τίνος ήρθε. Ζήτησε να τον υποφέρεις μ' ευχαρίστηση, χωρίς λύπη και χωρίς μνησικακία.

199. Ξένο κακό δεν μας προσθέτει αμαρτία, αν εμείς δεν το παραδεχτούμε με κακές σκέψεις.

200. Αν δεν μπορούμε να βρούμε εύκολα άνθρωπο που ευαρέστησε το Θεό χωρίς πειρασμούς, πρέπει να ευχαριστούμε το Θεό για ό,τι μας συμβαίνει.

201. Αν δεν αποτύγχανε ο Πέτρος στο νυχτερινό ψάρεμα(106), δε θα πετύχαινε στο ψάρεμα της ημέρας. Και αν δεν πάθαινε τύφλωση στα μάτια ο Παύλος(107), δεν θα ανέβλεπε στο νου. Και αν ο Στέφανος δε δεχόταν συκοφαντία ως βλάσφημος, δεν θα άνοιγαν οι ουρανοί για να δει το Θεό(108).

202. Όπως η κατά Θεόν εργασία λέγεται αρετή, έτσι και η αναπάντεχη θλίψη λέγεται πειρασμός.

203. Ο Θεός πείραζε τον Αβραάμ, δηλαδή τον στενοχωρούσε προς το συμφέρον του κι όχι για να μάθει τι είδους ήταν, γιατί τον γνώριζε Εκείνος που γνωρίζει τα πάντα και πριν από την ύπαρξή τους. Ήθελε να του δώσει αφορμές για την τέλεια πίστη.

204. Κάθε θλίψη ελέγχει την κλίση του θελήματος, αν κλίνει στα δεξιά ή στα αριστερά. Γι' αυτό η θλίψη που μας συμβαίνει λέγεται πειρασμός, επειδή παρέχει πείρα, δηλαδή φανερώνει στον θλιβόμενο τα κρυφά θελήματά του.

205. Ο φόβος του Θεού μας αναγκάζει να πολεμούμε την κακία. Όταν εμείς πολεμούμε, την πολεμεί η χάρη του Θεού και την αφανίζει.

206. Σοφία δεν είναι μόνο να γνωρίζουμε με φυσική συνέπεια την αλήθεια, αλλά και το να υπομένομε σαν δική μας την πονηρία εκείνων που μας αδικούν. Γιατί εκείνοι που έμειναν στην πρώτη περίπτωση, φούσκωσαν από υπερηφάνεια. Εκείνοι όμως που έφτασαν στη δεύτερη, απόκτησαν ταπεινοφροσύνη.

207. Αν θέλεις να μην πειράζεσαι από τους πονηρούς λογισμούς, να καταδέχεσαι εξουδένωση της ψυχής σου και θλίψη της σάρκας του. Κι αυτό όχι σε μερικά, αλλά σε κάθε καιρό και τόπο και πράγμα.

208. Εκείνος που γυμνάζεται με τη θέλησή του στις θλίψεις, δε θα κατακυριευτεί από τους ακούσιους πονηρούς λογισμούς. Εκείνος που δεν καταδέχεται τα πρώτα, αιχμαλωτίζεται από τα δεύτερα και χωρίς να θέλει.

209. Όταν αδικείσαι και σκληραίνει η καρδιά σου και τα σπλάχνα σου, μη λυπάσαι, επειδή αυτό έγινε κατ' οικονομίαν, αλλά με χαρά να ανατρέπεις τους λογισμούς που ξεσηκώνονται, γνωρίζοντας ότι με τον αφανισμό των λογισμών, μόλις αυτοί εμφανιστούν, αφανίζεται και το κακό. Αν όμως οι λογισμοί εξακολουθούν αδιάκοπα, τότε και το κακό μεγαλώνει.

210. Χωρίς συντριβή καρδιάς είναι αδύνατο να απαλλαγείς από την κακία. Δίνει συντριβή στην καρδιά η εγκράτεια από τα τρία αυτά: ύπνο, τροφή και σωματική ανάπαυση. Η αφθονία αυτών φέρνει τρυφή και ηδονική ζωή, και αυτά δέχονται τους πονηρούς λογισμούς και είναι αντίθετα στην προσευχή και στην πρέπουσα διακονία.

211. Αν σου έλαχε να διατάξεις αδελφούς, φύλαγε την τάξη σου και μην σωπάσεις και δεν πεις τα δέοντα, επειδή υπάρχουν αντιλέγοντες. Και αν υπακούουν θα έχεις μισθό για την αρετή τους. Αν παρακούουν, πάντως να τους συγχωρήσεις και θα λάβεις τα ίσα από Αυτόν που είπε: «Συγχωρείστε και θα συγχωρηθείτε»(109).

212. Με πανήγυρη μοιάζει κάθε θλίψη. Εκείνος που ξέρει να εμπορεύεται, θα κερδίσει πολλά. Εκείνος που δεν ξέρει ζημιώνεται.

213. Εκείνον που δεν υπακούει με το πρώτο, μην τον βιάζεις με φιλονεικία, αλλά το κέρδος που έχασε εκείνος, κέρδισέ το εσύ. γιατί περισσότερο από τη διόρθωση εκείνου, θα σε ωφελήσει η ανεξικακία σου.

214. Όταν η βλάβη τους ενός αφορά σε πολλούς, τότε δεν πρέπει να μακροθυμείς ούτε να ζητείς το συμφέρον σου, αλλά το συμφέρον των πολλών για να σωθούν. Επειδή η αρετή που αφορά σε πολλούς είναι πιο ωφέλιμη από την αρετή που αφορά σε έναν.

215. Αν κανείς πέσει σε οποιαδήποτε αμαρτία και δεν λυπηθεί ανάλογα με το σφάλμα, εύκολα πέφτει πάλι στο ίδιο δίχτυ.

216. Όπως το λιοντάρι δεν πλησιάζει με φιλικά αισθήματα το δαμάλι, έτσι η αναισχυντία δεν δέχεται ευχάριστα τη λύπη για τις αμαρτίες.

217. Όπως λύκος με πρόβατο δεν συνέρχονται για να τεκνοποιήσουν, έτσι ο χορτασμός δεν συνέρχεται με τον πόνο της καρδιάς για να γεννήσουν αρετές.

218. Κανείς δεν μπορεί να έχει πόνο και λύπη κατά Θεόν, αν δεν αγαπήσει πρωτίτερα τις αιτίες τους.

219. Ο φόβος του Θεού και ο έλεγχος για τα σφάλματά μας προξενούν λύπη. Η εγκράτεια και η αγρυπνία συντροφιάζουν με τον πόνο.

220. Εκείνος που δεν διδάσκεται από τις εντολές και τις συμβουλές της Γραφής θα χτυπηθεί με μάστιγα αλόγου και κεντρί του όνου(110). Αν δεν τα δεχτεί κι αυτά, τότε με φίμωτρο και χαλινάρι θα σφιχτεί από το λαιμό(111).

221. Εκείνος που εύκολα νικιέται από τα μικρά, εξ ανάγκης έχει υποδουλωθεί και στα μεγάλα. Εκείνος που καταφρονεί τα μικρά, με τη βοήθεια του Κυρίου θα αντισταθεί στα μεγάλα.

222. Μην προσπαθείς με ελέγχους να ωφελήσεις εκείνον που καυχιέται για αρετές. Γιατί ο ίδιος άνθρωπος δεν μπορεί να αγαπά και την επίδειξη και την αλήθεια.

223. Κάθε λόγος του Χριστού φανερώνει έλεος και δικαιοσύνη και σοφία του Θεού. Τούτων τη δύναμη βάζει μέσω της ακοής στις ψυχές όσων ακούν μ' ευχαρίστηση. Γι' αυτό, οι ανελεήμονες και άδικοι που τον άκουσαν με δυσαρέσκεια, δεν μπόρεσαν να εννοήσουν τη σοφία του Θεού, αλλά και τον Διδάσκαλο τον σταύρωσαν. Ας προσέξομε λοιπόν κι εμείς αν ακούμε μ' ευχαρίστηση. Γιατί ο ίδιος είπε: «Όποιος με αγαπά θα φυλάξει τις εντολές μου. Θα τον αγαπήσει ο Πατέρας μου, θα τον

αγαπήσω κι εγώ και θα του φανερώσω τον εαυτό μου»(112). Βλέπεις πώς έκρυψε μέσα στις εντολές τη φανέρωσή Του; Απ' όλες λοιπόν τις αρετές, εκείνη που τις περιλαμβάνει όλες είναι η αγάπη προς τον Θεό και τον πλησίον, που προέρχεται από την αποχή από την ύλη και την ησυχία των λογισμών.

224. Το γνωρίζει αυτό ο Κύριος και μας παραγγέλει: «Μη φροντίσετε για το αύριο»(113). Και είναι σωστό. Γιατί εκείνος που δεν έχει απαλλαγεί από την μέριμνα της ύλης, πώς θα απαλλαγεί από τους πονηρούς λογισμούς; Κι εκείνος που είναι περικυκλωμένος από λογισμούς, πώς θα δει πραγματική την αμαρτία που σκεπάζουν οι λογισμοί; Αυτή είναι σκοτάδι και ομίχλη της ψυχής, που προήλθε από πονηρές σκέψεις και πράξεις. Ο διάβολος πειράζει με προσβολές πονηρών λογισμών, δε βιάζει όμως αλλά υποδεικνύει την αρχή. Ο άνθρωπος με φιληδονία και κενοδοξία ευχαρίστως ανταποκρίνεται. Γιατί αν και δεν ήθελε από διάκριση, αλλά στην πράξη ευχαριστιόταν και παραδεχόταν. Εκείνος που δεν είδε την καθολική (γενική) αμαρτία, τότε θα παρακαλέσει να απαλλαγεί από αυτήν; Εκείνος που δεν καθαρίστηκε, πώς θα βρει τον τόπο της καθαρής φύσεως; Κι εκείνος που δεν τον βρήκε, πώς θα δει τον εσωτερικότερο οίκο του Χριστού; Αφού είμαστε οίκος Θεού κατά τον προφητικό και ευαγγελικό λόγο και τον αποστολικό(114).

225. Πρέπει λοιπόν ακολουθώντας αυτά που είπαμε παραπάνω, να ζητήσουμε να βρούμε τον οίκο, και με προσευχή να επιμένουμε να «κρούουμε», ώστε ή τώρα ή κατά την ώρα του θανάτου μας να μας ανοίξει ο Κύριος και να μη μας πει επειδή αμελήσαμε, «Δεν γνωρίζω από που είστε»(115). Όχι μόνο χρεωστούμε να ζητήσουμε και να λάβουμε, αλλά και ό,τι λάβουμε να φυλάξουμε. Επειδή υπάρχουν μερικοί που το έχασαν, αφού το έλαβαν. Γι' αυτό, των πραγμάτων που προείπαμε, ψιλή γνώση ή και τυχαία πείρα, ίσως και οψιμαθείς και νέοι κατέχουν. Την εργασία όμως την υπομονετική κι επίμονη, μόλις διαθέτουν οι ευλαβείς και πολύπειροι γέροντες, οι οποίοι από απροσεξία πολλές φορές την έχασαν και με εκούσιους κόπους την αναζήτησαν και την βρήκαν. Αυτό και εμείς να μην παύουμε να κάνουμε μέχρις ότου την αποκτήσουμε μόνιμα.

226. Αυτές τις λίγες εντολές του Πνευματικού Νόμου ξεχωρίσαμε από τις πολλές. Αυτές και ο μέγας Ψαλμωδός(116) προτρέπει ακατάπαυστα να μαθαίνουμε και να πράττουμε όσοι συνεχώς ψάλλουμε στο όνομα του Κυρίου μας Ιησού. Σ' αυτόν ανήκει η δόξα και το κράτος και η προσκύνηση, τώρα και στους αιώνες. Αμήν!

*****

- 50. Λουκ. 17, 10.
- 51. Α' Κορ. 15, 3.
- 52. Ματθ. 25, 21.
- 53. Α' Κορ. 8, 1.
- 54. Ρωμ. 5, 8.
- 55. Β' Κορ. 5, 15.
- 56. Ματθ. 16, 27.
- 57. Λουκ. 3, 11.
- 58. Λουκ. 14, 33.
- 59. Γαλ. 5, 16-17.
- 60. Ψαλμ. 50, 19.
- 61. Ματθ. 19, 30.
- 62. Ψαλμ. 72, 28.
- 63. Ματθ. 5, 44.
- 64. Ματθ. 25, 14-30.

65. Παροιμ. 16, 8.
66. Α΄ Παρ. 16, 14.
67. Ματθ. 24, 20.
68. Ιερ. 28, 9.
69. Γαλ. 5, 22.
70. Ρωμ. 10, 17.
71. Εβρ. 11,1.
72. Ματθ. 11, 29.
73. Α΄ Κορ. 12, 11.
74. Πραξ. 2, 3.
75. Α΄ Βασιλ. 11, 6. 16, 13.
76. Α΄ Κορ. 12, 11.
77. Εφ. 4, 30.
78. Α΄ Θεσ. 5, 19.
79. Ησ. 63, 10.
80. Ρωμ. 8, 23.
81. Πραξ. 2, 4 κ.α.
82. Ψαλμ. 50, 19.
83. Ψαλμ. 61, 10.
84. Ψαλμ. 38, 7.
85. Μαρκ. 10, 30.
86. Ρωμ. 7, 23.
87. Ψαλμ. 31, 1.
88. Α΄ Τιμ. 2, 4.
89. Εφ. 6, 12.
90. Λουκ. 18, 1.
91. Εξ. 20, 9.
92. Ματθ. 18, 21.
93. Εβρ. 4, 11.
94. Λουκ. 17, 21.
95. Εβρ. 11, 1.
96. Α΄ Κορ. 9, 24.
97. Β΄ Κορ. 13, 5.
98. Ματθ. 6, 33.
99. Ιω. 15, 5.
100. Πραξ. 28, 20.
101. Α΄ Τιμ. 6, 9.
102. Παροιμ. 9, 8.
103. Σ. Σειρ. 28, 13.
104. Γαλ. 4, 16.
105. Ψαλμ. 26, 14.
106. Λουκ. 5, 5.
107. Πραξ. 9, 8.
108. Πραξ. 6, 13. 7, 56.
109. Ματθ. 6, 14.
110. Παροιμ. 26, 3.
111. Ψαλμ. 31, 9.
112. Ιω. 14, 21.
113. Ματθ. 6, 34.
114. Ιω. 14, 23. Α΄ Κορ. 3, 16. Εβρ. 3, 6.
115. Λουκ. 13, 25.
116. Ψαλμ. 1, 2 κ.α.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΟΝΑΖΟΝΤΑ ΝΙΚΟΛΑΟ

Επειδή από καιρό ήσουν πολύ απασχολημένος με τη σωτηρία σου και η φροντίδα σου ήταν πολλή για τη ζωή τη σύμφωνη με το θέλημα του Θεού, ήρθες σε μένα και μου έλεγες τα δικά σου, με ποιους κόπους και πόθο φλογερό είχες σκοπό να προσκολληθείς στον Κύριο, με ζωή αυστηρή, με εγκράτεια και κάθε κακοπάθεια, αγωνιζόμενος με αγρυπνία πολλή και επίμονη και συνεχή προσευχή. Και ποιοι πόλεμοι, μου έλεγες, και σμήνη από σαρκικά πάθη ανασυντάσσονται μέσα στην ανθρώπινη φύση και ξεσηκώνονται κατά της ψυχής από το νόμο της αμαρτίας(117) που εναντιώνεται και μάχεται στο νόμο του νου μας. Περισσότερο απ' όλα θρηνούσες γιατί σ' ενοχλούσε το πάθος της οργής και της επιθυμίας και ζητούσες από μένα κάποια μέθοδο και συμβουλή, με ποιους αγώνες και κόπους θα μπορούσες να κατανικήσεις τα καταστρεπτικά αυτά πάθη. Και τότε, όσο ήταν δυνατό, συμβούλεψα προσωπικά την αγάπη σου, εκθέτοντάς σου τα ψυχωφελή νοήματα, τις σκέψεις και τα φρονήματα. Και σου είπα τότε με ποιους κόπους και επιμονή ασκητική και σύνεση και γνώση λογική σύμφωνα με το Ευαγγέλιο αν ζήσει η ψυχή, με πίστη και με τη βοήθεια της χάρις, μπορεί να νικήσει τις κακίες που αναβλύζουν μέσα μας και μάλιστα τις κακίες που είπαμε παραπάνω.

Εναντίον εκείνων των παθών που έδωσαν από την προηγούμενη συνήθεια σ' αυτά την ποιότητά τους στην ψυχή που όπως είναι επόμενο παρασύρεται περισσότερο από αυτά, εναντίον αυτών των παθών οφείλει η ψυχή να αγωνιστεί με μεγαλύτερη ένταση και ακατάπαυστα, έως ότου υποτάξει τις σαρκικές και παράλογες επιθυμίες της καρδιάς, στις οποίες προηγουμένως παρασυρόταν και υποτασσόταν και γινόταν αιχμάλωτή τους με τη συνεχή υπενθύμιση και κακή μελέτη των λογισμών και την εσωτερική συγκατάθεση των σκέψεων. Σωματικά λοιπόν απομακρύνθηκα από σένα στο πρόσωπο μόνο, όχι όμως και στην καρδιά(118), και πήγα στην έρημο κοντά στους αληθινούς εργάτες και πολεμιστές του Χριστού, με σκοπό κι εγώ, έστω και λίγο, να αγωνιστώ και να συμπολεμήσω με τους αδελφούς που πολεμούν εναντίον των αντιθέτων σαρκικών ενεργειών και αντιπαρατάσσονται γενναία εναντίον των παθών, και ν' αποβάλλω την οκνηρία και ν' απορρίψω την αμέλεια από πάνω μου και να πάρω επάνω μου κάθε φροντίδα και επιμέλεια, επειδή βιαζόμουνα να ευαρεστήσω τον Θεό. Γι' αυτό με προθυμία στέλνω γραπτή ψυχοφελή νουθεσία σ' εσένα που είσαι αληθινός και γνήσιος δούλος του Χριστού, με το σκοπό όσα σου έλεγα τότε πρόσωπο με πρόσωπο, διατυπωμένα τώρα πιο σύντομα στη μικρή σουμβουλευτική επιστολή, να τα διαβάσεις μ' επιμέλεια σαν να είμαι παρών και να ωφεληθείς πνευματικά.

Λοιπόν την αρχή της κατά Θεόν ωφέλειάς σου, παιδί μου, οφείλεις να την κάνεις από αυτό το σημείο: πρέπει να μελετάς και να συλλογίζεσαι ακατάπαυστα χωρίς ποτέ να ξεχνάς, όλες τις οικονομίες (τις διευθετήσεις και τους μυστηριώδεις τρόπους της θείας βουλής) και τις ευεργεσίες που σου έκανε κι εξακολουθεί να σου κάνει ο Θεός για τη σωτηρία της ψυχής σου. όχι τυλιγμένος από τη λήθη που προκαλεί η κακία ή εξαιτίας της ραθυμίας να ξεχνάς τις πολλές και μεγάλες προς εσένα ευεργεσίες Του, και έτσι να περνάς τον υπόλοιπο καιρό σου χωρίς ωφέλιμα έργα και χωρίς ευχαριστία. Επειδή οι ακατάπαυστες αυτές ενθυμήσεις των ευεργεσιών του Θεού, κεντούν σαν το

σουβλί την καρδιά, και την παρακινούν σε εξομολόγηση και σε δοξολογία, σε ταπείνωση, σε ευχαριστία με συντριβή ψυχής, σε κάθε αγαθή απασχόληση, σε προθυμία για να ανταποδώσει τις ευεργεσίες προς το Θεό με τρόπους και ήθη αγαθά και με όλη την αρετή που είναι σύμφωνη με το θέλημά Του. και την κάνουν να μελετά πάντοτε τον προφητικό λόγο: «Τι θα ανταποδώσω στον Κύριο για όλα, με όσα με έχει ευεργετήσει;»(119).

Ας αναλογιστεί ο άνθρωπος τις ευεργεσίες του φιλόανθρωπου Θεού από τον καιρό της γεννήσεως, ή από πόσους κινδύνους γλύτωσε, σε πόσες αμαρτίες έπεσε και σε πόσες παραβάσεις γλίστρησε θεληματικά, και εντούτοις δεν τον παρέδωσε για απώλεια και θάνατο, σύμφωνα με το δίκαιο, στα πονηρά πνεύματα που τον εξαπάτησαν, αλλά τον διαφύλαξε μακρόθυμα ο φιλόανθρωπος Κύριος, παραβλέποντας τις αμαρτίες του, περιμένοντας την επιστροφή του. Και ενώ η ψυχή του δούλευε με τα πάθη της θεληματικά στα εχθρικά και πονηρά πνεύματα, Αυτός τον διέτρεφε, τον σκέπαζε και τον προστάτευε, προνοώντας με κάθε τρόπο γι' αυτόν. Και τέλος έβαλε μέσα του αγαθή κλίση και τον οδήγησε σε οδό σωτηρίας και έβαλε στην καρδιά του έρωτα ασκητικού βίου και τον δυνάμωσε ώστε ν' αφήσει με χαρά τον κόσμο και όλη την απάτη του κόσμου και των σαρκικών ηδονών, και τον καταστόλισε με το αγγελικό σχήμα της ασκητικής τάξεως, και προετοίμασε τα πράγματα ώστε να γίνει δεκτός σε αδελφότητα αγίων ανδρών.

Ποιος λοιπόν, αν είναι ευσυνείδητος και τα συλλογίζεται αυτά, δε θα βρίσκεται πάντοτε σε συντριβή καρδιάς; Και αφού έχει τόσες προηγούμενες ευεργεσίες σαν ενέχυρα χωρίς προηγουμένως να έχει πράξει κανένα αγαθό, δεν θα έχει πάντοτε βέβαιη ελπίδα; Θα έχει βέβαιη ελπίδα γιατί θα σκέφτεται: «Εγώ κανένα καλό δεν έκανα αλλά αντίθετα έχω αμαρτήσει πολύ ενώπιόν Του με σαρκικές αμαρτίες και πολλές άλλες κακίες. ωστόσο δεν μου φέρθηκε ανάλογα με τις ανομίες μου, ούτε μου ανταπέδωσε ανάλογα με τις αμαρτίες μου(120), αλλά τόσες ευεργεσίες και δωρεές οικονόμησε για μένα. Αν τώρα δώσω ολότελα τον εαυτό μου να Τον υπηρετώ στο εξής, με αγνή διαγωγή και ενάρετες πράξεις, για πόσα αγαθά και πνευματικά χαρίσματα θα με κρίνει άξιο και θα με δυναμώσει και θα με κατευθύνει και θα με κατευοδώσει σε κάθε καλό έργο; Γι' αυτό, εκείνος που έχει πάντοτε τέτοιες σκέψεις και δε λησμονεί τις ευεργεσίες του Θεού, ντρέπεται τον εαυτό του και τον διορθώνει και τον βιάζει για κάθε καλή άσκηση αρετής και για κάθε εργασία ενάρετη και είναι πάντοτε πρόθυμος, πάντοτε έτοιμος στο να εκτελεί το θέλημα του Θεού.

Λοιπόν, αγαπητό μου παιδί, επειδή έχεις με τη χάρη του Χριστού φυσική σύνεση, αυτή την αγαθή μελέτη να την έχεις διαρκώς στο νου σου και να φροντίζεις να μην την σκεπάζει η καταστρεπτική λησμοσύνη, ούτε η αμέλεια που ματαιώνει και απομακρύνει το νου από την θεϊκή ζωή να την εμποδίζει. ούτε να σκοτίζεται ο νους σου από την άγνοια που είναι αιτία όλων των κακών, ούτε από σαρκική ηδονή να δελεάζεσαι, ούτε να νικιέσαι από την λαιμαργία. Να μην αιχμαλωτίζεται ο νους σου από την επιθυμία ώστε να μολύνεται από την συγκατάθεση σε πορνικές σκέψεις. Να μην σε νικούν η οργή και η μνησικακία που γεννούν το μίσος εναντίον των άλλων, και με μια ελεεινή και άθλια πρόφαση να λυπάσαι και να λυπείς τους άλλους και να μαζεύεις μνησικακία στην ψυχή σου κατά του πλησίον σου και έτσι να ξεπέφτεις από την καθαρή προσευχή προς τον Θεό και αιχμάλωτος πια στο νου ν' αγριοκοιτάξεις τον αδελφό που έχει κι αυτός την ίδια ψυχή με σένα. Γιατί με δεμένη τη συνείδηση από το παράλογο σαρκικό φρόνημα, θα παραδοθείς από το Θεό στα πονηρά πνεύματα στα οποία υπάκουσες, προς τιμωρία σου για ένα ορισμένο διάστημα, έως ότου βρεθεί ο νους σε τέλεια απορία και απελπισία απ' όλα τα μέρη, σαν να τον έχουν καταπνίει όλα αυτά, και αφού θα έχει χάσει την κατά Θεόν προκοπή από τις παραπάνω αιτίες, θ' αρχίσει πάλι με πολλή ταπείνωση από την αρχή το δρόμο της σωτηρίας. Και αφού κοπιάσει πολύ σε προσευχές και ολονύκτιες αγρυπνίες, θα καταργήσει τις αιτίες με την ταπείνωση και την εξομολόγηση προς τον Θεόν και τον πλησίον.

Έτσι αρχίζει ο νους να έρχεται πάλι στον εαυτό του και φωτιζόμενος με φωτισμούς ευαγγελικής γνώσεως, με τη χάρη του Θεού, μαθαίνει ότι εκείνος που δεν παραδίνει τον εαυτό του αυτοπροαιρέτως στο σταυρό με φρόνημα ταπεινώσεως και εξουδενώσεως και δεν ρίχνει τον εαυτό

του από κάτω απ' όλους να καταπατείται και να εξουθενώνεται και να καταφρονείται και να καταγελάται και να εμπαίζεται και όλα αυτά να τα υπομένει με χαρά και διόλου να μην επιδιώκει τα ανθρώπινα, δόξα ή τιμή ή έπαινο ή ηδονή φαγητού ή ποτού ή ενδύματος, δεν μπορεί να γίνει αληθινός χριστιανός.

Λοιπόν αφού είναι μπροστά μας τέτοιοι αγώνες και παλαίσματα και βραβεία, μέχρι πότε θα μας περιγελά η υποκριτική μόρφωση ευσέβειας για να υπηρετούμε με πανουργία τον Κύριο, άλλο να μας νομίζουν οι άνθρωποι και άλλο να φαινόμαστε σ' Εκείνον που γνωρίζει τα κρυφά; Γιατί ενώ πολλοί μας νομίζουν για αγίους, εμείς έχουμε ακόμη άγριο χαρακτήρα και φερσίματα, και ενώ έχουμε το εξωτερικό σχήμα της ευσέβειας, αρνούμαστε τη δύναμή της(121); Και ενώ μας νομίζουν πολλοί παρθένοους και αγνούς, ενώπιον του Θεού που γνωρίζει τα κρυφά της καρδιάς μας είμαστε μολυσμένοι μέσα μας από συγκαταθέσεις σε πορνικούς λογισμούς και λασπωμένοι από τις ενέργειες των παθών και ακάθατοι. Και για την υποκριτική μας ακόμη άσκηση καμαρώνομε μπροστά στους επαίνους των ανθρώπων και τυφλώνεται ολότελα ο νους μας.

Ως πότε λοιπόν θα βαδίζομε με την ματαιότητα του νου μας χωρίς να πιάσομε γερά το ευαγγελικό φρόνημα και χωρίς να φροντίζομε να πληροφορηθούμε ποιος είναι ο ακριβής και κατά συνείδηση βίος για να επιδιώξομε να τον εφαρμόσομε και να βρούμε την αφοβία και το βάρος της συνειδήσεως; Αλλά ακόμη στηριζόμαστε στην εξωτερική μόνο αρετή, κι αυτό γιατί δεν έχουμε την αληθινή γνώση και απατούμε τους εαυτούς μας με εξωτερικά έργα και θέλομε να αρέσομε στους ανθρώπους και κυνηγούμε τις δόξες, τις τιμές και τους επαίνους τους.

Θα έρθει οπωσδήποτε Εκείνος που φανερώνει τα κρυμμένα στο σκοτάδι και τα θελήματα των καρδιών(122), ο δικαστής που δεν ξεγελιέται με σοφίσματα, που μήτε τον πλούσιο ντρέπεται, μήτε τον φτωχό ελεεί. Εκείνος που αφαιρεί το εξωτερικό σχήμα και φανερώνει την εσωτερικά κρυμμένη αλήθεια. Εκείνος που στεφανώνει επί παρουσία Αγγέλων μπροστά στον Πατέρα Του τους αληθινούς εγωιστές και αθλητές που ζουν σύμφωνα με τη συνείδησή τους. Εκείνος που σέρνει στον θρίαμβό του, μπροστά στην άνω Εκκλησία των αγίων και σε όλη την επουράνια στρατιά, τους υποκριτές που φορούν μόνο το εξωτερικό σχήμα της ευσέβειας και μόνο φαινομενική αγιότητα επιδεικνύουν στους ανθρώπους και στηρίζονται σ' αυτήν και απατούν τον εαυτό τους(123), και που τους αποστέλλει φοβερά ντροπιασμένους στο σκότος το εξώτερο, όπως τις μωρές παρθένες(124). Αυτές και την εξωτερική παρθενία φύλαξαν, γιατί δεν κατηγορήθηκαν ότι δεν την φύλαξαν, αλλά και λάδι στα δοχεία τους είχαν εν μέρει, δηλαδή είχαν και μερικές αρετές και μερικά εξωτερικά κατορθώματα και χαρίσματα, γι' αυτό οι λαμπάδες τους μέχρι ενός σημείου άναβαν. αλλά από αμέλεια και άγνοια και οκνηρία, δεν είχαν προνοήσει και δεν γνώρισαν με ακρίβεια το πλήθος των παθών που είχαν μέσα τους και τα ενεργούσαν και τα κινούσαν τα πονηρά πνεύματα. αλλά άφηναν να διαφθείρονται οι σκέψεις τους από τις αντίθετες ενέργειες των πονηρών πνευμάτων καθώς με την συγκατάθεσή τους στους πονηρούς λογισμούς έπιαναν σχέση με αυτούς, έπαιρναν το δόλωμα στην καρδιά τους και έπεφταν νικημένες. Τις νικούσε δηλαδή ο κάκιστος φθόνος, η ζήλεια που μισεί τα καλά, η διχόνοια, η φιλονεικία, το μίσος, η οργή, η πικρία και δυσαρέσκεια, η μνησικακία, η υποκρισία, ο θυμός, η υπερηφάνεια, η κενοδοξία, η ανθρωπαρέσκεια, η φιλαργυρία, η ακηδία, η σαρκική επιθυμία η οποία εργάζεται νοερά την ηδυπάθεια, η απιστία, η έλλειψη του θείου φόβου, η δειλία, η λύπη, η αντιλογία, η ατονία, ο ύπνος, η οίηση, η δικαιολογία, το φούσκωμα του φρονήματος, η αλαζονεία, η απληστία, η ασωτία, η πλεονεξία, η απελπισία που είναι το χειρότερο όλων των κακών, και οι λεπτές ενέργειες της κακίας. Οι οποίες μωρές παρθένες και την εργασία των καλών, τη σεμνή δηλ. πολιτεία τους και αυτή που φαίνονταν ότι κάνουν στους ανθρώπους και απολαμβάνουν τους επαίνους (μ' όλο που είχαν και μερικά χαρίσματα, τα παρέδιναν στα πνεύματα της κενοδοξίας και της ανθρωπαρέσκειας), και με την μετοχή των λοιπών παθών, ανακάτωναν τα καλά έργα με τα πονηρά και σαρκικά φρονήματα. Γι' αυτό και τα έκαναν απαράδεκτα και ακάθαρτα όπως η θυσία του Κάιν(125) κι έτσι αποκλείστηκαν από τη χαρά του Νυμφίου και του επουράνιου Νυμφώνα.

Αυτά λοιπόν ας σκεφτόμαστε καις ας ξεκαθαρίζομε καις ας δοκιμάζομε για να εννοήσομε και να μάθομε σε ποια κατάσταση βρισκόμαστε, με το σκοπό, εφόσον έχομε ακόμη καιρό μετάνοιας και επιστροφής στο Θεό, να διορθώσομε τους εαυτούς μας. Έτσι θα εκτελούμε τα καλά έργα με καθαρή καρδιά κι έτσι θα είναι αυτά αληθινά και καθαραί και όχι ανακατωμένα με σαρκικό φρόνημα και δε θα απορριφθούν μακριά σαν θυσία επίμεμπτη, εξαιτίας αφοβίας και αμέλειας και ελλείψεως αληθινής γνώσεως. Φοβούμαι μήπως και τον κόπο της παρθενίας και εγκράτειας και αγρυπνίας και νηστείας και φιλοξενίας υποφέρομε και ξοδέψομε τις ημέρες μας, και για τις παραπάνω αιτίες των παθών που είπαμε, εκείνα που νομίζαμε για αρετές βρεθούν θυσία επίμεμπτη και γίνουν απαράδεκτα από τον επουράνιο Ιερέα Χριστό.

Αυτός λοιπόν, παδί μου, που θέλει να σηκώσει το σταυρό του και να ακολουθήσει τον Χριστό με την ακατάπαυστη εξέταση των λογισμών του, πρέπει να φροντίσει πρώτα πρώτα να έχει την αληθινή γνώση και τη φρόνηση. να έχει πολλή μέριμνα για τη σωτηρία του, πολλή σύνεση και πολλή σπουδή προς τον Θεό. να ερωτά εκείνους που έχουν το ίδιο φρόνημα με αυτόν, δούλους του Θεού, και αγωνίζονται τον ίδιο αγώνα, για να γνωρίζει που και πώς βαδίζει, μήπως από άγνοια βαδίζει στο σκοτάδι χωρίς λύχνο να του φέγγει. Γιατί εκείνος που είναι ιδιόρρυθμος κι ακολουθεί δικό του τρόπο ζωής και βαδίζει χωρίς ευαγγελική γνώση και χωρίς οδηγία, σκοντάφτει συχνά και πέφτει σε πολλούς λάκκους και παγίδες του πονηρού και πλανιέται πολύ, πέφτει σε πολλούς κινδύνους και δεν γνωρίζει τι τέλος θα έχει. Επειδή πολλοί πέρασαν από πολλούς κόπους και άσκηση και κακοπάθειες και πολλούς μόχθους υπέφεραν για τον Θεό, αλλά η ιδιορρυθμία, η έλλειψη διακρίσεως και η έλλειψη της πνευματικής βοήθειας των άλλων έκαναν τους τόσους και τόσους κόπους τους ανίσχυρους και μάταιους.

Συ λοιπόν, αγαπητό μου παιδί, όπως σου γράφω και στην αρχή αυτού του λόγου, μην ξεχνάς τις ευεργεσίες που σου έχει κάνει ο προσκυνητός και φιλόανθρωπος Θεός. μη δελεάζεσαι από την κακία και σκνηρία, αλλά βάλε μπροστά στα μάτια σου όλες τις ευεργεσίες του Θεού από τη γέννησή σου μέχρι τώρα, σωματικές και πνευματικές, να τις μελετάς και να τις σκέφτεσαι προσεκτικά, όπως λέει και η Γραφή: «Μην ξεχνάς όλες τις ευεργεσίες Του»(126). Έτσι θα παρακινείται η καρδιά σου στο φόβο και στην αγάπη του Θεού, ώστε όσο μπορείς να του ανταποδώσεις βίο προσεκτικό, ζωή ενάρετη, συνείδηση ευσεβή, λόγο κατάλληλο, πίστη ορθή, φρόνημα ταπεινό, και με μια λέξη να αναθέσεις ολόκληρο τον εαυτό σου στο Θεό, φιλοτιμημένος από την ανάμνηση των ευεργεσιών του αγαθού και φιλόανθρωπου Κυρίου. Κι έτσι κατά κάποιο τρόπο αυτομάτως με την μνήμη των ευεργεσιών Του, ή μάλλον και με την βοήθεια από τον ουρανό, πληγώνεται η καρδιά σου από την αγάπη και τον πόθο προς Αυτόν, γιατί εκείνα τα θαυμάσια που δεν έκανε σε άλλους που είναι πολύ καλύτεροί σου, τα έκανε σε σένα λόγω της άρρητης φιλανθρωπίας Του.

Να προσπαθείς λοιπόν να θυμάσαι αδιάκοπα όλες τις ευεργεσίες που σου έχει κάνει ο Θεός. Εξαιρετικά και ιδιαίτερα να θυμάσαι αδιάλειπτα εκείνη την μεγάλη και θαυμαστή χάρη και ευεργεσία. ταξίδευες μαζί με τη μητέρα σου από τους Αγίους Τόπους προς την Κωνσταντινούπολη, όπως μας διηγήθηκες, και σηκώθηκε η φοβερή και ανυπόφορη εκείνη θαλασσοταραχή και μεγάλη τρικυμία εκείνη τη νύχτα και όλοι όσοι βρίσκονταν στο πλοίο μαζί με τους ναύτες και τη μητέρα σου χάθηκαν στο βυθό, και από ένα παράδοξο θαύμα της θείας δυνάμεως, μόνον εσύ και δύο άλλοι σωθήκατε. Και πώς κατά θεία οικονομία, μας είπες, ήρθες στην Άγκυρα και σε λυπήθηκε κάποιος με πατρικά σπλάχνα. σε πήρε κοντά του και από συμπάθεια και προαίρεση συνδέθηκες με τον ευλαβέστατο Επιφάνιο, για να οδηγηθείτε και οι δύο από έναν όσιο άνθρωπο και να έρθετε στο δρόμο της σωτηρίας και να γίνετε δεκτοί από αγίους δούλους του Θεού, ως γνήσια τέκνα.

Για όλα λοιπόν αυτά τα καλά που σου έκανε ο Θεός, τι άξιο έχεις ν' ανταποδώσεις σ' Εκείνον που κάλεσε την ψυχή σου στη ζωή την αιώνια; Άρα λοιπόν, σύμφωνα με το νόμο της δικαιοσύνης οφείλεις να μη ζεις για τον εαυτό σου, αλλά γι' Αυτόν που για σένα πέθανε και αναστήθηκε(127). Να ζεις με κάθε αρετή, να κατορθώνεις κάθε εντολή και γενικά να απέχεις από κάθε κοσμικό φρόνημα και να αποκτάς χριστιανικά φρονήματα, ώστε να διακρίνεις ποιο είναι το

θέλημα του Θεού που είναι αγαθό και ευάρεστο σ' Αυτόν και τέλειο(128), και με όλη σου τη δύναμη να επιδιώκεις να το εκπληρώσεις. Αλλά και τη νεότητά σου υπόταξέ την στον λόγο του Θεού, όπως απαιτεί ο λόγος αυτός, δηλαδή να παραστήσεις το σώμα σου θυσία στο Θεό ζωντανή, αγία, ευάρεστη στο Θεό, χρησιμοποιώντας τα μέλη σου ως όργανα πράξεων αγίων και όχι αμαρτίας. αυτή είναι η λογική λατρεία(129). Κάθε υγρασία σαρκικής επιθυμίας με τη λίγη τροφή και το λίγο νερό και με ολονύκτιες αγρυπνίες σβήσε και μάρανέ την, για να πεις και συ σαν τον Δαβίδ: «Τόσο πολύ κακουχήθηκα, ώστε έγινα κατάξερος σαν ασκός που τον ξέρανε η πάχνη και η παγωνιά, αλλά δεν λησμόνησα τα δικαιώματά Σου και τις εντολές Σου»(130). Και αφού κατανοήσεις βαθιά ότι ανήκεις στο Χριστό, σταύρωσε τη σάρκα σου μαζί με τα πάθη και τις επιθυμίες της(131) και νέκρωσε τα μέλη σου που επιθυμούν τις γήινες ηδονές(132), όχι μόνο την πορνεία αλλά και κάθε ακαθαρσία που ενεργείται στη σάρκα από τα πονηρά πνεύματα.

Και δε σταματά μόνο ως εδώ τον αγώνα εκείνος που περιμένει το στεφάνι της αληθινής και αμόλυντης και ολοκληρωτικής παρθενίας, αλλά ακολουθώντας την αποστολική διδασκαλία, αγωνίζεται να νεκρώσει και αυτού του πάθους της σαρκικής επιθυμίας την έννοια και την κίνηση. Όμως ούτε και σ' αυτό αναπαύεται, από το σφοδρό έρωτα που έχει να κατασκηνώσει επάνω στο σώμα του η αγγελική και αμόλυντη παρθενία, αλλά προσεύχεται να εξαφανιστεί και αυτή η ενθύμηση της ψιλής επιθυμίας που έρχεται με το λογισμό στο νου, χωρίς κίνηση και πάθος σωματικό, αλλ' απλώς σαν παρεκτροπή του νου. Αυτό μόνο με την ουράνια βοήθεια και δύναμη και πλούσια παροχή του Αγίου Πνεύματος είναι δυνατό να κατορθωθεί, αν ίσως και υπάρχουν άνθρωποι που γίνονται πράγματι άξιοι γι' αυτή τη χάρη. Έτσι λοιπόν εκείνος που περιμένει το στεφάνι της καθαρής και άυλης και αμόλυντης παρθενίας, σταυρώνει τη σάρκα με ασκητικούς πόνους, νεκρώνει τα γήινα μέλη του με την αύξηση και επιμονή στην εγκράτεια, φθείρει τον εξωτερικό άνθρωπο με το να τον κάνει αδύνατο και ζαρωμένο και κατάξερο. Έτσι με την πίστη και με τους αγώνες και την ενέργεια της θείας χάρης, ο εσωτερικός άνθρωπος, δηλαδή η ψυχή, θα ανανεώνεται ημέρα με την ημέρα(133), προοδευοντας στο καλύτερο με το να μεγαλώνει στην αγάπη, να στολίζεται με πραότητα, να ευφραίνεται με αγαλλίαση του πνεύματος, να κυριαρχεί μέσα στην καρδιά του ως επιβράβευση η ειρήνη του Χριστού(134), να οδηγείται από την καλοσύνη, να φυλάγεται με την αγαθότητα, να κρατείται από το φόβο του Θεού, να φωτίζεται από φρόνηση και πνευματική γνώση, να γίνεται λαμπρός από σοφία, να καθοδηγείται από την ταπεινοφροσύνη. Με αυτές και παρόμοιες αρετές ο νους ανανεώνεται από το Άγιο Πνεύμα και αναγνωρίζει πάνω του τα χαρακτηριστικά της θείας εικόνας και εννοεί πλήρως το νοητό και άρρητο κάλλος της ομοιώσεως με τον Κύριο και κατακτά τον πλούτο της αυτοδιδασκτικής κι αυτομάθητης σοφίας που περιέχει ο εσωτερικός ενδιάθετος νόμος.

Λέπτυνε λοιπόν, παιδί μου, τη νεαρή σου σάρκα και θρέψε με τα προελεχθέντα την αθάνατη ψυχή και ανανέωσε το νου σου με τις αρετές που είπαμε με την συνέργεια του Αγίου Πνεύματος. Γιατί νεανικές σάρκες που έχουν παχύνει με διάφορα φαγητά και κρασί, είναι σαν χοίρος έτοιμος για σφάξιμο, ενώ με το άναμμα των σαρκικών ηδονών σφάζεται η ψυχή και με το βρασμό της κακής επιθυμίας αιχμαλωτίζεται ο νους και δεν μπορεί να υποφέρει τις ηδονές της σάρκας. Γιατί είσοδος αίματος φέρνει έξοδο πνεύματος. Ιδιαίτερος το κρασί ούτε να το μυρίζει ο νέος, μην τυχόν από την διπλή φωτιά που φανερώνεται με την εσωτερική ενέργεια του πάθους και με την εξωτερική οινοποσία, η ηδονή της σάρκας ανάψει πολύ, διώξει την πνευματική ηδονή του πόνου της κατανύξεως και φέρει σύγχυση και απολίθωση στην καρδιά. Αλλά ούτε το νερό δεν πρέπει να το χορταίνει ο νέος, για χάρη της πνευματικής επιθυμίας. Επειδή πάρα πολύ βοηθεί στην απόκτηση της σωφροσύνης η στέρηση του νερού, πράγμα που αν το δοκιμάσεις θα το πληροφορηθείς με την πείρα σου. Κι αυτό δεν σου το νομοθετώ ούτε το ορίζω αναγκαστικά, αλλά ως επινόηση και καλή μέθοδο που βοηθεί στην αληθινή παρθενία και ακριβή σωφροσύνη από αγάπη σε παρακινώ και σε συμβουλεύω, αφήνοντας στην αυτεξούσια προαίρεσή σου να κάνεις ό,τι θέλεις.

Έλα τώρα λοιπόν να πούμε μερικά και για το παράλογο πάθος της οργής που ερημώνει και συγχίζει και σκοτίζει κάθε ψυχή και αποδεικνύει τον άνθρωπο όμοιο με θηρίο, όταν ενεργεί και μπαίνει σε

κίνηση ο θυμός και μάλιστα σ' εκείνον που είναι ευέξαπτος και κλίνει πολύ στο πάθος αυτό. Αυτό το πάθος στηρίζεται ιδιαίτερα στην υπερηφάνεια και δυναμώνει με αυτή και γίνεται ακατάλυτο. Εφόσον το διαβολικό δένδρο της έχθρας, της οργής και του θυμού ποτίζεται από το πρόστυχο νερό της υπερηφάνειας, ανθεί και θάλλει και φέρνει πολύ καρπό ανομίας. Και έτσι το οικοδόμημα του πονηρού διαβόλου γίνεται ακατάλυτο, γιατί έχει στήριγμα και οχύρωμα τα θεμέλια της υπερηφάνειας. Αν λοιπόν θέλεις το δένδρο της ανομίας, δηλαδή το πάθος της έχθρας, του θυμού και της οργής να ξεραθεί μέσα σου και να γίνει άκαρπο και να έρθει η αξίνη του Πνεύματος να το κόψει και να το ρίξει στη φωτιά(135) και να το σηκώσει μαζί με κάθε κακία, και αν θέλεις το σπίτι της ανομίας που κτίζει ο πονηρός με κακία μέσα στη ψυχή με πέτρες τις διάφορες εύλογες ή παράλογες προφάσεις (που παρουσιάζονται κάθε φορά στους λογισμούς από τα υλικά πράγματα ή λόγια και κτίζει με αυτά οικοδομή κακίας μέσα στην ψυχή) βάζοντας από κάτω για στήριγμα και οχύρωμα τους λογισμούς της υπερηφάνειας. αν λοιπόν θέλεις να κατεδαφιστεί και να κατασκαφτεί αυτή η οικοδομή, να έχεις την ταπείνωση του Κυρίου αλησμόνητη μέσα στην καρδιά σου.

Τι ήταν δηλαδή ο Κύριος και τι έγινε για μας και από ποια φωτεινά ύψη θεότητας που ήταν αποκαλυμμένη ανάλογα με τη δύναμη των επουρανίων ουσιών και που τη δόξαζε κάθε λογική φύση, Άγγελοι, Αρχάγγελοι, Θρόνοι, Κυριότητες, Αρχές, Εξουσίες, Χερουβείμ και Σεραφείμ και όσες άγνωστες νοερές δυνάμεις, (που τα ονόματά τους δεν έφτασαν σ' εμάς, όπως υπαινίσσεται ο Απόστολος Παύλος[136]), σε ποιο βάθος ταπεινώσεως ανθρώπων εξαιτίας της άρρητης αγαθότητάς Του κατέβηκε και έγινε σε όλα όμοιος με εμάς που καθόμαστε απελπισμένοι στο σκοτάδι της πλάνης και της ασέβειας και στη σκιά της αμαρτίας και του θανάτου(137), που με την παράβαση του Αδάμ γίναμε αιχμάλωτοι και μας εξουσιάζει ο εχθρός με την ενέργεια των παθών. Σε τέτοια λοιπόν φοβερή και άγρια αιχμαλωσία ενώ βρισκόμαστε και είχαμε κατακτηθεί από τον αόρατο και πικρό θάνατο, δεν ντράπηκε ο Κύριος κάθε ορατής και αόρατης κτίσεως, αλλά ταπείνωσε τον εαυτό Του και αφού ανέλαβε τον άνθρωπο, που είχε καταδικαστεί κάτω από τα πάθη της ατιμίας και της επιθυμίας με τη δεσποτική απόφαση, έγινε άνθρωπος όμοιος σε όλα με εμάς χωρίς αμαρτία(138), δηλαδή χωρίς τα πάθη της ατιμίας. Γιατί τις τιμωρίες που επιβλήθηκαν από τη δεσποτική απόφαση για την αμαρτία της παραβάσεως στους ανθρώπους, την τιμωρία του θανάτου, τον κόπο, την πείνα, την δίψα και τα λοιπά, όλα τα πήρε επάνω Του ο Κύριος Ιησούς και έγινε ό,τι είμαστε εμείς, για να γίνουμε ό,τι είναι Αυτός. Ο Λόγος «σαρξ εγένετο»(139) για να γίνει η σάρκα, Λόγος. Ήταν πλούσιος κι έγινε φτωχός για μας, ώστε να πλουτήσουμε με την φτώχεια Εκείνου(140). Έγινε όμοιος με εμάς εξαιτίας της πολλής φιλανθρωπίας, για να γίνουμε εμείς όμοιοι με Αυτόν, μέσω κάθε αρετής. Γιατί αφότου ήρθε ο Χριστός, πράγματι ο άνθρωπος που πλάστηκε κατ' εικόνα και ομοιώσή Του, ανανεώνεται με τη χάρη και τη δύναμη του Παναγίου Πνεύματος και φτάνει στα μέτρα της τέλει αγάπης, η οποία βγάζει έξω από την ψυχή τον φόβο(141) και η οποία δεν ξεπέφτει ποτέ, γιατί «η αγάπη ουδέποτε εκπίπτει»(142). Η αγάπη, όπως λέει ο Ιωάννης, είναι ο Θεός, κι όποιος μένει μέσα στην αγάπη, μένει στο Θεό(143). Σ' αυτό το μέτρο καταξιώθηκαν και έφτασαν οι Απόστολοι και εκείνοι οι οποίοι άσκησαν την αρετή σαν τους Αποστόλους και παρουσίασαν τους εαυτούς των τέλειους στον Κύριο και ακολούθησαν σε όλη τους τη ζωή με τέλειο πόθο το Χριστό.

Αυτή λοιπόν την τόσο μεγάλη ταπείνωση, την οποία ανέλαβε επάνω Του ο Κύριος για την αγάπη Του προς εμάς από ανέκφραστη φιλανθρωπία, να σκέφτεσαι χωρίς να την ξεχνάς, δηλαδή την κατοίκηση του Θεού Λόγου στη μήτρα της Αειπαρθένου Μαρίας, το ότι έλαβε ανθρώπινη μορφή, τη γέννησή Του από γυναίκα, την αύξησή Του σωματικά, τις ατιμίες, τις βρισιές, τις κατηγορίες, τα περιπαίγματα, τις κακολογίες, τις μαστιγές, τα φτυσίματα, τα γέλια, τον εμπαιγμό, την κόκκινη χλαμύδα, το ακάνθινο στεφάνι, την απόφαση των αρχόντων εναντίον Του, τη φωνή των ανόμων Ιουδαίων, αν και ήταν ομόφυλοί Του: «άρων, άρον, σταύρωσον αυτόν»(144), το σταυρό, τα καρφιά, τη λόγχη, τον ποτισμό με ζύδι και χολή, τον θρίαμβο των εθνικών, τα περιφρονητικά γέλια εκείνων που περνούσαν κοντά στο σταυρό και έλεγαν: «Αν είσαι γιος του Θεού, κατέβα από το σταυρό, και θα σε πιστέψομε»(145), και τα λοιπά πάθη που υπέφερε για χάρη μας, τη σταύρωση, το θάνατο, την τριήμερη ταφή, την κάθοδο στον άδη. Έπειτα να σκέφτεσαι τους καρπούς των παθών του Κυρίου,

τι λογής και ποιοι είναι, δηλαδή την ανάσταση από τους νεκρούς, τη λαφυραγώγηση του άδη και του θανάτου από τις ψυχές που ανταμώθηκαν με τον Κύριο, την Ανάληψη στους ουραμούς, το κάθισμά Του στα δεξιά του Πατέρα, την παραπάνω από κάθε αρχή και εξουσία και από κάθε όνομα τιμημένο τιμή και δόξα(146), την προσκύνηση από όλους τους αγγέλους(147) του πρωτότοκου των νεκρών εξαιτίας των παθημάτων Του, σύμφωνα με την αποστολική φωνή που λέει: «Ας υπάρχει μέσα σας το φρόνημα της ταπεινώσεως και αυταπαρνήσεως που υπήρχε και στον Ιησού Χριστό, ο Οποίος αν και είχε την ίδια ουσία και φύση με τον Θεό, κι ενώ υπήρχε με τη μορφή του Θεού, δε θεώρησε ότι ήταν κάτι που είχε αρπάξει η ισότητά Του με τον Θεό, αλλά απογύμνωσε τον εαυτό Του και μίκρυνε μόνος Του πρόσκαιρα τη δόξα και το μεγαλείο της θεότητός Του και πήρε μορφή δούλου κι έγινε όμοιος με τους ανθρώπους. Και κατά το εξωτερικό σχήμα βρέθηκε ως άνθρωπος, ενώ ήταν συγχρόνως και Θεός. Και ταπείνωσε τον εαυτό Του με το να γίνει υπήκοος μέχρι θανάτου και μάλιστα θανάτου σταυρικού. Για την ταπείνωση Του αυτή και την υπακοή, ο Θεός τον σήκωσε πάρα πολύ ψηλά και ως άνθρωπο, και του χάρισε όνομα που είναι παραπάνω από κάθε άλλο όνομα. Για να λυγίσει ταπεινά στο όνομα του Ιησού κάθε γόνατο και να προσκυνήσουν λατρευτικά Αυτόν τον Ιησού και οι Άγγελοι στους ουραμούς, και οι άνθρωποι της γης, αλλά και αυτά τα όντα που βρίσκονται στα καταχθόνια κτλ.»(148). Να λοιπόν ποιες είναι οι αιτίες οι οποίες, σύμφωνα με τη δικαιοσύνη του Θεού, ανέβασαν τον Θεάνθρωπο σε τέτοια δόξα και τέτοιο ύψος.

Λοιπόν, αν με πόθο και καλή προαίρεση διατηρείς αυτά αλησμόνητα μέσα στην καρδιά σου, δεν θα σε κυριεύσει το πάθος της έχθρας, της οργής και του θυμού. Επειδή όταν βγουν από κάτω τα θεμέλια της υπερηφάνειας με την ταπείνωση του Χριστού που θα συλλογίζεσαι, όλο το οικοδόμημα της ανομίας του θυμού και της οργής και της λύπης εύκολα και από μόνο του κατεδαφίζεται. Γιατί ποια σκληρή και πέτρινη καρδιά, αν έχει διαρκώς στο νου της την τόση μεγαλειότητα του Μονογενούς Υιού του Θεού που τόσο ταπεινώθηκε για μας και αν θυμάται τα πάθη που απαρίθμησα παραπάνω, δεν συντρίβεται; Δεν έρχεται σε κατάνυξη; Δεν ταπεινώνεται; Πώς δεν θα γίνει θεληματικά στάχτη και χώμα(149) να την πατούν όλοι οι άνθρωποι κατά την Γραφή; Και έτσι όταν ταπεινώνεται και συντρίβεται η ψυχή αποβλέποντας στην ταπείνωση του Χριστού, ποιος θυμός μπορεί να την νικήσει; Ποια οργή; Ποια πικρία μπορεί να υπερισχύσει;

Αλλά όπως φαίνεται, η λησμοσύνη των λογισμών αυτών που μας συμφέρουν και μας δίνουν ζωή, και η αδελφή της λησμοσύνης σκηνήρια και η συνεργός και ομότροπή τους άγνοια, δηλαδή τα πιο βαριά και εσώτερα πάθη της ψυχής, τα δυσκολοεξιχνίαστα και δυσκολονίκητα, που καλύπτουν και σκοτίζουν την ψυχή με φοβερή πολυπραγμοσύνη, κάνουν να ενεργούν και να φωλιάζουν μέσα σ' αυτή τα υπόλοιπα πάθη της κακίας. Επειδή προκαλούν αφοβία και αμέλεια των καλών και προσφέρουν άφοβα και εύκολα εργασία για κάθε πάθος. Γιατί όταν η ψυχή είναι σκεπασμένη από την πάγκακη λησμοσύνη και από την ολέθρια αμέλεια και από την άγνοια, τη μητέρα και την τροφό όλων των κακών, εύκολα δένεται ο άθλιος και τυφλός νους από κάθε τι που βλέπομε ή σκεφτόμαστε ή ακούμε. Παράδειγμα: αν δει όμορφη γυναίκα, ευθύς πληγώνεται από την σαρκική επιθυμία. Και έτσι λοιπόν, αφού δεχτούν οι μνήμες εκείνο που είδε ή άκουσε ή ψηλάφησε, με το ξανατύπωμα των σκέψεων και την κακή μελέτη ξαναζωγραφίζουν μέσα μας τις εικόνες, και με τον τρόπο αυτό μολύνουν τον εμπάθη και άθλιο νου, με την ενέργεια των πορνικών πνευμάτων. Τότε λοιπόν και η σάρκα, αν είναι παχιά και λιπαρή ή νέα ή επιρρεπής στα σαρκικά πάθη, διεγείρεται εύκολα προς το πάθος από τις μνήμες αυτές και κάνει κινήσεις προς την επιθυμία, ή ενίοτε στον ύπνο ή και στον ξύπνο εργάζεται την ακαθαρσία, αν και δεν πλησίασε γυναίκα. Και να μεν από τους πολλούς νομίζεται εγκρατής και παρθένος και αγνός – και άγιος ακόμη νομίζεται -, ενώπιον όμως του Θεού που επιβλέπει τα κρυφά των καρδιών, κρίνεται ως ακάθαρτος και άσωτος και μοιχός. Και δικαίως καταδικάζεται εκείνη την ημέρα αν δεν θρηνεί και δεν πενθεί και αν με νηστείες, αγρυπνίες και ακατάπαυστες προσευχές δεν μαράνει τη σάρκα. Το νου όμως πρέπει με άγιες ενθυμήσεις και μελέτες του λόγου του Θεού να θεραπεύσει και να διορθώσει. Έτσι προσφέρει άξια μετάνοια στο Θεό, ενώπιον του Οποίου σκέφτηκε ή έπραξε τα κακά. Γιατί είναι αληθινή η γλώσσα που είπε: «Εγώ όμως σας λέω, καθένας που βλέπει γυναίκα με βλέμμα επιθυμίας, ήδη έκανε μοιχεία μ' αυτήν μέσα στην καρδιά του(150).

Γι' αυτό συντελεί πολύ, και μάλιστα στους νέους, να μη συναντιούνται με γυναίκες διόλου, αν είναι δυνατό, ακόμη και αν νομίζονται άγιες. Αν είναι δυνατό να ζουν μακριά από τους ανθρώπους, οπότε περνά κανείς ελαφρότερα τον πόλεμο και αισθάνεται καθαρότερα την προκοπή του, και μάλιστα αν προσέχει με ακρίβεια στον εαυτό του και περνά αγωνιζόμενος με ολιγάρκεια, με λίγη πόση νερού και αγρυπνία πολλή και προσευχή, και φροντίζει να συναναστρέφεται και να είναι μαζί με πεπειραμένους πνευματικούς πατέρες και να φροντίζει να οδηγείται από αυτούς. Γιατί είναι επικίνδυνο να ζει κανείς μόνος του, ιδιόρρυθμος και αδέσποτος, ή να ζει μαζί με ανθρώπους που δεν έχουν πείρα του πνευματικού πολέμου. Οι άνθρωποι αυτοί κυριεύονται με διαφορετικούς τρόπους πολέμου, γιατί είναι πολλά τα μηχανήματα της κακίας και πολλές οι κρυφές ενέδρες, και διάφορες παγίδες από όλα τα μέρη έχουν στηθεί από τον εχθρό διάβολο. Γι' αυτόν, αν είναι δυνατόν, πρέπει κανείς να φροντίζει και να αγωνίζεται να είναι συνεχώς μαζί με ανθρώπους που έχουν πνευματική γνώση, με σκοπό, αν ο ίδιος δεν έχει φωτισμό αληθινής γνώσεως, επειδή είναι ακόμη ατελής η πνευματική ηλικία του και είναι νήπιο, περπατώντας μαζί με εκείνον που έχει, να μην περπατά στο σκοτάδι, να μην κινδυνεύει να πέσει σε θηλιές και παγίδες και να μην πέφτει πάνω στα νοητά θηρία που ζουν στο σκοτάδι κι αρπάζουν και αφανίζουν εκείνους που περπατούν μέσα σ' αυτό το σκοτάδι χωρίς το νοητό λύχνο του θείου λόγου.

Αν λοιπόν, θέλεις παιδί μου, να αποκτήσεις δικό σου λύχνο φωτός νοητού και πνευματικής γνώσεως μέσα σου, για να μπορέσεις ανεμπόδιστα να περπατήσεις μέσα στο βαθύτατο σκοτάδι αυτού του αιώνα και αν θέλεις να καθοδηγούνται τα βήματά σου από τον Κύριο με σκοπό να θελήσεις σφοδρά το δρόμο του Ευαγγελίου κατά τον προφήτη(151), δηλαδή να θελήσεις να ζεις μέσα στη φλογερή πίστη προς τις τελειότερες ευαγγελικές εντολές και να συμμετέχεις στα πάθη του Κυρίου με ιερή επιθυμία και προσευχή, εγώ σου υποδεικνύω μια θαυμαστή μέθοδο και πνευματική επινόηση. Η μέθοδος αυτή δεν χρειάζεται σωματικό κόπο ή αγώνα, αλλά χρειάζεται πόνο ψυχικό και γνώση του νου και διάνοια προσεκτική που βοηθείται από το φόβο και την αγάπη του Θεού. Με τον τρόπο αυτό θα μπορέσεις εύκολα να τρέψεις σε φυγή το στρατόπεδο των εχθρών, κατά το μακάριο Δαβίδ, ο οποίος σκότωσε ένα γίγαντα αλλόφυλο με την πίστη και την εμπιστοσύνη του στο Θεό(152) και έτσι τις μυριάδες των εχθρών έτρεψε σε φυγή εύκολα μαζί με το λαό.

Στη δική μας περίπτωση υπάρχουν τρεις δυνατοί και ισχυροί γίγαντες, πάνω στους οποίους στηρίζεται όλη η εχθρική δύναμη του νοητού Ολοφέρνη[153](του διαβόλου). αυτοί όταν πέσουν κάτω και νεκρωθούν, εύκολα θα εξασθενήσει όλη η δύναμη των πονηρών πνευμάτων. Αυτοί οι τρεις γίγαντες είναι η άγνοια, μητέρα όλων των κακών, η λησμοσύνη, αδελφή, βοηθός και συνεργάτης της άγνοιας, και η ραθυμία, η οποία υφαίνει το σκοτεινό και μαύρο σύννεφο για ένδυμα και σκέπασμα της ψυχής και η οποία στηρίζει και δυναμώνει τις άλλες δύο και τους δίνει ύπαρξη και φυτεύει στην αμελέστατη ψυχή την κακία και την στερεώνει. Από τη ραθυμία, τη λησμοσύνη και την άγνοια δυναμώνουν τα υποσηλώματα των λοιπών παθών και μεγαλώνουν. Γιατί με το να είναι οι τρεις αυτές κακίες βοηθοί η μία στην άλλη, αποδεικνύονται ισχυρές δυνάμεις και δυνατοί άρχοντες του πονηρού διαβόλου, μέσω των οποίων ο στρατός των πονηρών πνευμάτων επιστρέφει και υποστηρίζεται και μπορεί να εκτελεί τις πονηρές βουλές του, και χωρίς αυτές όσα είπαμε πριν δεν μπορούν να υπάρξουν.

Αν λοιπόν θέλεις να νικήσεις τα πάθη που αναφέραμε πριν και να κατατροπώσεις με ευκολία το στρατό των νοητών αλλοφύλων, αφού συμμαζευτείς στον εαυτό σου με την προσευχή και τη βοήθεια του Θεού και αφού βυθιστείς στα βάθη της καρδιάς σου, ξετρύπωσε τους τρεις αυτούς δυνατούς γίγαντες του διαβόλου, τη λησμοσύνη, τη ραθυμία και την άγνοια, που είναι υποσηλώματα των δαιμόνων, μέσω των οποίων επιστρέφουν και τα λοιπά πάθη της κακίας και ενεργούν και ζουν και δυναμώνουν μέσα στις ψυχές των αμαθών και φιληδόνων. Και με πολλή προσοχή και επιμέλεια του νου και με τη θεία βοήθεια, και αφού βρεις αυτές τις μεγάλες κακίες που οι άλλοι τις αγνοούν και ούτε φαντάζονται ότι υπάρχουν, αυτές που είναι πιο καταστρεπτικές από όλα τα άλλα κακά, πολέμησέ τις με τα όπλα της δικαιοσύνης που είναι αντίθετα σ' αυτές. Τη

λησμοσύνη πολέμησέ την με την αγαθή μνήμη που είναι αιτία όλων των καλών. την άγνοια πολέμησέ την με τη φωτισμένη γνώση, με την οποία η ψυχή ξαναξυπνάει και διώχνει από πάνω της το σκοτάδι της άγνοιας. τη ραθυμία πολέμησέ την με την προθυμία που είναι όπλο άριστο να βάλει σε τάξη και να σπρώξει την ψυχή προς την σωτηρία.

Αφού ντυθείς αυτά τα όπλα της αρετής, με τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος, με κάθε είδους προσευχή και δέηση, με γενναιότητα και ανδρεία, θα κατανικήσεις τους τρεις γίγαντες που αναφέραμε των εχθρών δαιμόνων. Με την άριστη μνήμη του Θεού σκεπτόμενος πάντοτε όσα είναι αληθινά, όσα είναι σεμνά και σεβαστά, όσα είναι σύμφωνα με το δίκαιο, όσα είναι αγνά, όσα έχουν καλή φήμη, και οποιαδήποτε άλλη αρετή και οποιοδήποτε έργο που είναι άξιο επαίνου(154) θα νικήσεις την παγκάκιστη λησμοσύνη και θα τη διώξεις μακριά σου. Με τη φωτισμένη και ουράνια γνώση θα εξαφανίσεις την καταστρεπτική και σκοτεινή άγνοια. με την κάλλιστη και γεμάτη από αρετή προθυμία θα διώξεις μακριά την άθρη ραθυμία, η οποία φυτεύει μέσα στη ψυχή το κακό. Αυτές τις αρετές αφού τις αποκτήσεις όχι με ψιλή προαίρεση μόνο, αλλά πραγματικά – με τη βοήθεια του Θεού και τη συνεργασία του Αγίου Πνεύματος -, με πολλή προσοχή και προσευχή, θα μπορέσεις να γλυτώσεις από τους τρεις δυνατούς γίγαντες του πονηρού που αναφέραμε. Γιατί η συνύπαρξη γνώσεως αληθινής και μνήμης λόγων Θεού και αγαθής προθυμίας, που με την βοήθεια της ζωντανής χάρις θα εγκατασταθεί με αγώνα στη ψυχή και θα διατηρηθεί με επιμέλεια, εξαφανίζει από αυτή (την ψυχή) και καθιστά ανύπαρκτο κάθε ίχνος λησμοσύνης και άγνοιας και ραθυμίας. Και λοιπόν, τότε βασιλεύει η θεία χάρις μέσα στην ψυχή, στο όνομα του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας. σ' Αυτόν η δόξα και η εξουσία σε όλους τους αιώνες. Αμήν.

*****

- 117. Ρωμ. 7, 23.
- 118. Α' Θεσ. 2, 17.
- 119. Ψαλμ. 115, 3.
- 120. Ψαλμ. 102, 10.
- 121. Β' Τιμ. 3, 5.
- 122. Α' Κορ. 4, 5.
- 123. Γαλ. 6, 3.
- 124. Ματθ. 25, 1-12.
- 125. Γεν. 4, 5.
- 126. Ψαλμ. 102, 2.
- 127. Β' Κορ. 5, 15.
- 128. Ρωμ. 12, 2.
- 129. Ρωμ. 12,1.
- 130. Ψαλμ. 118, 83.
- 131. Γαλ. 5, 24.
- 132. Κολ. 3, 5.
- 133. Β' Κορ. 4, 16.
- 134. Κολ. 3, 15.
- 135. Ματθ. 3, 10
- 136. Εφ. 1, 21.
- 137. Ησ. 9, 2. Ματθ. 4, 16. Λουκ. 1, 79.
- 138. Εβρ. 4, 15.
- 139. Ιω. 1, 14.

140. Β' Κορ. 8, 9.
141. Α' Ιω. 4, 18.
142. Α' Κορ. 13, 8.
143. Α' Ιω. 4, 16.
144. Ιω. 19, 15.
145. Ματθ. 27, 39-40.
146. Εφ. 1, 21.
147. Εβρ. 1, 6.
148. Φιλιπ. 2, 5-10.
149. Γεν. 18, 27. Ιώβ 42, 6. Σ. Σειρ. 17, 32.
150. Ματθ. 5, 28.
151. Ψαλμ. 36, 23.
152. Α' Βασ. 17, 45.
153. Ιουδίθ 2, 4.
154. Φιλιπ. 4, 8.

Άγιος Ησύχιος ο Πρεσβύτερος

ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ο όσιος πατέρας μας Ησύχιος ήταν πρεσβύτερος στην Εκκλησία των Ιεροσολύμων. Έζησε στα χρόνια του Θεοδοσίου του νέου και φημιζόταν για το διδακτικό περιεχόμενο των λόγων του. Η κοίμησή του έγινε γύρω στο έτος 433. Έγραψε πολλά συγγράμματα, από τα οποία μόνον ο παρών λόγος που αποτελείται από 203 κεφάλαια έχει συμπεριληφθεί στη Φιλοκαλία. Θεωρήθηκε χρησιμώτατος σχετικά με τη νήψη και την προσοχή του νου για τους αρχάριους, αλλά και στη φυλακή της καρδιάς, παραπάνω από κάθε άλλον ωφελιμότερος. Γι' αυτόν ο κριτικός Φώτιος λέει τα εξής κατά λέξη (Ανάγνωση 198): "Και μέσα στα άλλα περιέχει και το εικοστό δεύτερο (κεφάλαιο) του Ησυχίου πρεσβυτέρου Ιεροσολύμων, με το οποίο ολοκληρώνεται όλη η διδασκαλία του βιβλίου, απαραίτητη όσο τίποτε άλλο για όσους ασκούνται και αποβλέπουν στην βασιλεία των ουρανών. Είναι ακόμη και στην ανάγνωση σαφής και στα άλλα τέτοιος, όπως αρμόζει σε ανθρώπους που δεν ενδιαφέρονται καθόλου για τον αγώνα των λόγων, αλλά έχουν αναδεχθεί όλο τον κόπο και τη φροντίδα για την άσκηση στα έργα της αρετής...".

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Τα 202 κεφάλαια περί νήψεως και αρετής, είναι έργο φωτεινής διάνοιας, αγιασμένης καρδιάς και πολυμαθούς νου. Αν όμως ανήκουν στον πρεσβύτερο Ησύχιο της Ιεροσολυμικής Εκκλησίας ή σ' άλλον μεταγενέστερο όσιο, αυτό αποτελεί αντικείμενο ιστορικής και φιλολογικής έρευνας.

Το ερώτημα τίθεται από το δεδομένο, ότι ενώ ο Ησύχιος τοποθετείται χρονικώς στα μέσα του 4ου αιώνα, στο έργο αυτό περιλαμβάνονται αρκετά κεφάλαια από τις συγγραφές του οσίου Μάρκου του Ασκητή, που έζησε αργότερα, αλλά υπάρχουν και ενδείξεις ότι έχει υπόψη του τα "Γνωστικά Κεφάλαια" του αγίου Διαδόχου Φωτικής, και αυτού μεταγενεστέρου του.

Παρατρέχοντας το ιστορικό αυτό θέμα, που συνδέεται με την πατρότητα των 202 κεφαλαίων, πρέπει να ομολογήσουμε ότι πρόκειται για μια σύνοψη αγιοπνευματικών εμπειριών και ένα αριστούργημα της νηπτικής και φιλολογικής γραμματείας της Ορθοδοξίας.

Ο συγγραφέας τους επωφελείται της προ αυτού εμπειρίας των Πατέρων της Ερήμου, αλλά και ο ίδιος εισφέρει το μέγιστο μέρος της προσωπικής του, εν Αγίω Πνεύματι, πείρας, ώστε τα 202 κεφάλαια να απηχούν την καθολική διδασκαλία για τη νήψη, την προσευχή και για τις παραδοσιακές πράξεις της ασκήσεως και τις μεθόδους των πνευματικών πολέμων.

Το έργο αυτό απευθύνεται σε κάποιο Θεόδουλο, προφανώς μοναχό, και οι περισσότερες προτάσεις του στηρίζονται σε Γραφικές μαρτυρίες και στην πείρα των προγενεστέρων, όπως δηλώνει ο συγγραφέας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη μονολόγιστη, ή τη νοερά προσευχή, με υποδείξεις ψυχοτεχνικές, πράγμα που οδηγεί στη βεβαιότητα ότι τα 202 κεφάλαια γράφηκαν μετά τον έκτο, τουλάχιστον, αιώνα. Η διδασκαλία της νοεράς προσευχής, ως ισχυρού μέσου άμυνας και επιθέσεως κατά των πονηρών πνευμάτων, αναδεικνύει τον Ησύχιο σε εγκρατέστατο καθηγητή της νήψεως και της προσευχής και προωθητή της παραδόσεως.

Αν κανείς παραβάλει το έργο αυτό με τα εκλεκτά πατερικά κείμενα, αναμφιβόλως θα το τοποθετήσει μεταξύ των πρώτων, για τις λεπτές συλλήψεις του νου του συγγραφέα και την θαυμάσια διατύπωση. Θα μπορούσε δε να λεχθεί ότι τα 202 κεφάλαια έχουν σαν άξονες τη νήψη και τη μονολόγιστη ευχή, που οδηγούν στην καθαρότητα της καρδιάς, στο θείο φωτισμό και στη μυστική ένωση με το Χριστό.

Η νήψη, η εγρήγορση του νου και η συνεχής εποπτεία του στους λογισμούς και στις φαντασίες και η κατόπιν επιλογής των καλών αποθησαύρισή τους και η απόρριψη των αμαρτωλών, βέβαια δεν είναι έργο μονάχα των μοναζόντων, αλλά και των λαϊκών. Η εντολή του Χριστού είναι δεδομένη για την τήρησή της απ' όλη την Εκκλησία, αφού μακαρίζει τους καθαρούς στην καρδιά. Αλλά η νήψη μέσα στον κόσμο, με τις συμβατικές μέριμνες, φαίνεται πως δεν είναι και τόσο δυνατή, τουλάχιστο σε ένα μέτρο πληρότητας. Όμως, βοηθούμενος ο λαϊκός και από τη μονολόγιστη και αδιάλειπτη ευχή, μπορεί να επιτύχει σε κάποιο βαθμό την καθαρότητα της καρδιάς του.

Τα 202 κεφάλαια βοηθούν αποτελεσματικά στην προσπάθεια για την νήψη, αφού αποτελούν πολλαπλές υποδείξεις επιτυχίας της νήψεως, της προσοχής και της προσευχής. Ο ίδιος ο συγγραφέας χαρακτηρίζει τη νήψη σαν μια πνευματική μέθοδο, που όταν χρονίσει στον αγωνιζόμενο, τον ελευθερώνει από τα εμπασθη νοήματα, τους λόγους και τις πράξεις, με τη βοήθεια όμως του Θεού. Σε δεύτερο στάδιο του αποκαλύπτει μυστήρια του Θεού, γιατί η νήψη είναι ταυτόσημη με την καθαρότητα της ψυχής, στην οποία φανερώνεται ο Θεός.

Βέβαια υπάρχουν διάφοροι τρόποι με τους οποίους επιτυγχάνεται η νήψη, τους οποίους συνοπτικά υποδεικνύει ο συγγραφέας. Ο ένας είναι η απόρριψη κάθε κακής φαντασίας, χωρίς την οποία ο σατανάς δεν μπορεί να δημιουργήσει λογισμούς. Άλλος είναι το να έχει εσωτερική ενότητα μέσα στην καρδιά του ο αγωνιζόμενος, ώστε να μπορεί να εύχεται απερίσπαστα. Άλλος επίσης τρόπος είναι να επικαλείται τον Κύριο Ιησού με βαθιά ταπείνωση. Και ο τελευταίος είναι η αδιάλειπτη μνήμη θανάτου, που είναι ισχυρότατη και ανασταλτική των ακαθάρτων φαντασιών.

Τα 202 κεφάλαια εντάσσονται στη μακρά πνευματική και ασκητική παράδοση της Εκκλησίας σαν τεκμήρια της συνεργίας του Αγίου Πνεύματος με τις καθαρμένες ορθοδόξως ψυχές.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΛΟΓΟ,
ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΡΕΤΗΣ
ΧΩΡΙΣΜΕΝΟΣ ΣΕ 203 ΚΕΦΑΛΑΙΑ
(τα λεγόμενα αντιρρητικά και ευκτικά)

1. Η νήψη είναι μια μέθοδος και επιστήμη, η οποία απαλλάσσει τον άνθρωπο – με την βοήθεια του Θεού – τελείως από εμπασθη σκέψεις και λόγους και από πονηρά έργα, αν εξακολουθεί ο

άνθρωπος την πνευματική αυτήν μέθοδο επί πολύν καιρό και την εφαρμόζει με προθυμία. Η νήψη χαρίζει επίσης ασφαλή γνώση του ακαταλήπτου Θεού, όσο είναι δυνατόν, και λύση θείων και κρυπτών μυστηρίων. Επίσης με αυτήν κατορθώνει ο άνθρωπος να εκπληρώσει όλες τις εντολές της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης και αυτή παρέχει όλα τα αγαθά του μέλλοντος αιώνας. Αυτή είναι κυρίως η καθαρότητα της καρδιάς, η οποία λόγω του μεγαλείου και της ωραιότητάς της, ή, για να κυριολεκτήσω, λόγω της αμέλειάς μας είναι πάρα πολύ σπάνια σήμερα στους μοναχούς. Αυτήν ο Χριστός την μακαρίζει με αυτά τα λόγια: «Μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρδιά διότι αυτοί θα αντικρύσουν τον Θεό»(1). Τέτοια λοιπόν που είναι, χρειάζεται και μεγάλο τίμημα για να την αγοράσεις. Η νήψη, όταν πολυκαιρίσει στον άνθρωπο γίνεται οδηγός σωστού και θεάρεστου βίου αυτό είναι και η επισφράγιση της θεωρίας. Μας διδάσκει να κινούμε δίκαια και τα τρία μέρη της ψυχής (το λογιστικό, το θυμικό και το επιθυμητικό), και να φυλάγομε με ασφάλεια τις αισθήσεις μας και τις τέσσερις γενικές αρετές (φρόνηση, ανδρεία, σωφροσύνη και δικαιοσύνη) τις μεγαλώνει κάθε μέρα σ' εκείνον που την κατέχει.

2. Ο μέγας νομοθέτης Μωσής, ή μάλλον το Πνεύμα το Άγιο, θέλοντας να φανερώσει πόσο άμεμπτη και καθαρή και γενική και υψοποιός είναι η αρετή της νήψεως, και θέλοντας να διδάξει πως να την αρχίζουμε και να την εκτελούμε, λέει: «Να προσέχεις τον εαυτό σου μήπως ένας λόγος κρυμμένος στην καρδιά σου γίνει ανόμημα»(2). Κρυμμένο λόγο ονομάζει τη μονολόγιστη ενθύμηση (παράσταση) ενός πονηρού πράγματος, το οποίο μισεί ο Θεός. Αυτό οι Πατέρες το ονομάζουν και «προσβολή», η οποία γίνεται στην καρδιά από το διάβολο. Στην προσβολή, μόλις εμφανιστεί στο νου μας, επακολουθούν οι λογισμοί μας, οι οποίοι αρχίζουν και συνομιλούν μαζί της με πάθος.

3. Η νήψη είναι δρόμος κάθε αρετής και εντολής Θεού. Αυτή λέγεται επίσης και ησυχία της καρδιάς. Και όταν φτάσει σε τελειότητα, χωρίς δαιμονικές φαντασίες, λέγεται και φυλακή του νου.

4. Εκείνος που γεννήθηκε τυφλός, δεν βλέπει το φως του ήλιου. Και εκείνος που δεν ζει με τη νήψη, δεν βλέπει τις πλούσιες ακτινοβολίες της χάριτος που έρχεται από τον ουρανό. Ούτε θα ελευθερωθεί ποτέ από τα πονηρά έργα και λόγια και σκέψεις που μισεί ο Θεός. Και κατά την έξοδό του από την ζωή δε θα περάσει ελεύθερα από τους άρχοντες του σκοτεινού ταρτάρου.

5. Προσοχή είναι μια αδιάλειπτη ησυχία της καρδιάς από κάθε πονηρό λογισμό μόνον τον Ιησού Χριστό, τον Υιό του Θεού και Θεό ακατάπαυστα αναπνέει και επικαλείται την βοήθειά Του και μαζί του αντιπαρατάσεται με ανδρεία εναντίον των πονηρών δαιμόνων. Και σ' Αυτόν εξομολογείται, γιατί μόνον ο Ιησούς έχει εξουσία να συγχωρεί αμαρτίες. Η ψυχή με την επίκλησή της εναγκαλίζεται αδιάκοπα το Χριστό, ο Οποίος μόνος γνωρίζει τι κρύβουν οι καρδιές των ανθρώπων και προσπαθεί να διαφύγει με κάθε τρόπο την προσοχή των ανθρώπων η γλυκύτητά της και ο εσωτερικός της αγώνας, μήπως ο πονηρός την εξαπατήσει λαθραία, ανοίξει το δρόμο στην κακία και αφανίσει την ωραιότατη εργασία της.

6. Νήψη είναι μια μόνιμη σταθεροποίηση του λογισμού και στάση του στην πύλη της καρδιάς βλέπει και ακούει τους κλέφτες λογισμούς να έρχονται, δηλαδή τι λένε και τι κάνουν οι ανθρωποκτόνοι δαίμονες. Και ποια είναι η μορφή που χάραξαν και όρθωσαν οι δαίμονες και η οποία προσπαθεί με τη φαντασία να εξαπατήσει το νου. Αυτά λοιπόν αν μας απασχολούν φιλόπονα, μας φανερώνουν, αν θέλομε, με εξαιρετική πληρότητα την πείρα του νοητού πολέμου.

7. Τη νήψη τη γεννά ο διπλός φόβος: τόσο οι εγκαταλείψεις από το Θεό, όσο και οι πειρασμοί που έρχονται για παιδαγωγία. Και είναι αυτή μια συνεχής παρουσία της προσοχής μέσα στην ηγεμονική δύναμη (το νου) του ανθρώπου που προσπαθεί να φράξει την πηγή των κακών λογισμών και έργων. Γι' αυτό έρχονται και οι εγκαταλείψεις και οι αναπάντεχοι εκ μέρους του Θεού πειρασμοί προς διόρθωση του βίου μας. Και μάλιστα σ' εκείνους που γεύθηκαν την ανάπαυση που δίνει το αγαθό της νήψεως και κατόπιν πέφτουν στην αμέλεια. Η νήψη που τηρείται συνεχώς γεννά τη συνήθεια.

Η συνήθεια προκαλεί κάποια φυσική πυκνότητα στη νήψη. Κι αυτή γεννά ήρεμη θεωρία του νοητού πολέμου με τα χαρακτηριστικά του τη διαδέχεται επίμονη ευχή του Ιησού και έπειτα γλυκιά ηρεμία του νου χωρίς φαντασίες και μια κατάσταση ενώσεως με τον Ιησού.

8. Ο νους του ανθρώπου που μένει σταθερός και επικαλείται το Χριστό εναντίον των πονηρών δαιμόνων και καταφεύγει σ' Αυτόν, μοιάζει μ' ένα θηρίο που το περικύκλωσαν πολλοί σκύλοι και αυτό έπιασε θέση σε ένα οχυρό τόπο και αντιστέκεται. Βλέπει από μακριά νοερά τους νοητούς λόγους των εχθρών και με το να παρακαλεί συνεχώς τον ειρηνοποιό Ιησού να πολεμά κατά των εχθρών, μένει απλήγωτος από αυτούς.

9. Αν γνωρίζεις και σου δόθηκε η χάρη το πρωί να στέκεσαι εμπρός στο Θεό και να εξετάζεσαι, αλλά και να εξετάζεις τον εαυτόν σου, εννοείς τι λέω για την νήψη. Αν όχι, έχε νήψη και θα λάβεις τη χάρη.

10. Τα συστήματα των θαλασσών τ' αποτελεί πολύ νερό. Σύστημα και δύναμη της νήψεως και της νηφαλιότητας και της βαθιάς ψυχικής ησυχίας, και άβυσσος θεωριών φοβερών και απορρήτων και μετανοητικής ταπεινώσεως και ειλικρίνειας και αγάπης, είναι η τέλεια νήψη και η χωρίς λογισμούς ευχή του Ιησού Χριστού. Και αυτό να γίνεται μάλιστα αδιάκοπα και πυκνά και χωρίς να χάνει κανείς την υπομονή του και να μικροψυχεί.

11. «Δε θα μπει στη βασιλεία των ουρανών καθένας που με λέει Κύριε, Κύριε, αλλ' όποιος κάνει το θέλημα του Πατέρα μου»(3). Θέλημα του Πατέρα είναι: «Σεις που αγαπάτε το Θεό να μισείτε τα πονηρά»(4). Λοιπόν, μαζί με την ευχή του Ιησού Χριστού, ας μισήσομε και τους πονηρούς λογισμούς και να, πράξαμε το θέλημα του Θεού.

12. Παράδειγμα τέλει προς μίμηση και πρότυπο για το ανθρώπινο γένος και ανάκληση του προπατορικού αμαρτήματος είναι ο Κύριός μας και Θεός που έλαβε σάρκα και έβαλε εμπρός μας σαν ζωγραφικό πίνακα τον πανάρετο βίο Του. Μαζί με όλα τα καλά, μάς υπέδειξε μετά την βάπτισή Του, αφού ανέβηκε στην έρημο, και τούτο άρχισε με νηστεία τον νοητό πόλεμο εναντίον του διαβόλου, που πήγε προς Αυτόν όπως θα πήγαινε σε απλό άνθρωπο(5). Και με τον τρόπο που τον νίκησε, ο Κύριος δίδαξε κι εμάς τους αχρείους, πώς να παλεύομε εναντίον των πνευμάτων της πονηρίας, δηλαδή με ταπείνωση και νηστεία και προσευχή και νήψη. Και τούτο, ενώ δεν είχε ανάγκη από αυτά, ως Θεός και Θεός των θεών.

13. Τώρα, πόσοι τρόπο νήψεως υπάρχουν κατ' εμέ, που μπορούν να καθαρίζουν τον νου από εμπαιθείς λογισμούς, δε θα βαρεθώ να σου τους φανερώσω με γλώσσα απλή και χωρίς στολίδια. Επειδή δεν το έκρινα καλό, σε καιρό πολέμου πνευματικού, να κρύψω σ' αυτό το λόγο την ωφέλεια μέσω των κομψών λόγων, και μάλιστα μιλώντας σε απλουστέρους. «Και συ, παιδί μου Τιμόθεε – λέει – πρόσεχε αυτά που διαβάζεις»(6).

14. Ένας τρόπος νήψεως είναι να εξετάζεις συχνά και προσεκτικά την φαντασία (παράσταση) του πονηρού λογισμού, δηλ. την «προσβολή», γιατί ο σατανάς δεν μπορεί χωρίς φαντασία να δημιουργεί λογισμούς και να τους παρουσιάζει στο νου για να τον εξαπατήσει.

15. Άλλος τρόπος είναι να κρατάς την καρδιά σου πάντοτε σε βαθιά σιωπή και ησυχία από κάθε λογισμό και να προσεύχεσαι.

16. Άλλος τρόπος είναι να παρακαλείς συνεχώς τον Κύριο Ιησού Χριστό με ταπείνωση να έρθει σε βοήθεια.

17. Άλλος τρόπος είναι να θυμάται κανείς ακατάπαυστα το θάνατο.

18. Όλες αυτές οι εργασίες, αγαπητέ, εμποδίζουν τις πονηρές σκέψεις σαν φοβεροί θυρωροί. Το να προσβλέπεις στον ουρανό και να νομίζεις ότι η γη δεν είναι τίποτε, είναι και αυτό ωφέλιμο και αποτελεσματικό μαζί με τα άλλα, κι αν μου δώσει ο Θεός λόγο, θα το εκθέσω αλλού πιο εκτεταμένα.

19. Αν κόψομε για λίγο τις αιτίες των παθών και ασχοληθούμε με πνευματικές σκέψεις χωρίς να διατρίψομε σε αυτές και χωρίς να το κάνομε αυτό έργο μας, τότε εύκολα πάλι ξαναγουρίζομε στα πάθη της σάρκας, χωρίς να κερδίσομε τίποτε από αυτή την πνευματική εργασία μας, παρά μόνον τέλει σκοτισμό του νου και παραστράτημα προς τα υλικά.

20. Πρέπει ο αγωνιζόμενος τον εσωτερικό αγώνα να έχει κάθε στιγμή του χρόνου αυτά τα τέσσερα: ταπείνωση, άκρα προσοχή, αντίρρηση κατά των πονηρών λογισμών και προσευχή. Να έχει ταπείνωση, γιατί ο αγώνας είναι εναντίον των υπερηφάνων δαιμόνων, για να έχει τη βοήθεια του Χριστού πρόχειρη επειδή ο Κύριος μισεί τους υπερήφανους(7). Προσοχή, για να μην έχει στην καρδιά του κανένα λογισμό, έστω και αν αυτός φαίνεται αγαθός. Αντίρρηση, ώστε μόλις με οξύτητα εννοήσει ότι ήρθε ο δαίμονας, ευθύς με οργή να φέρει αντιλογία στον πονηρό. «Θ' απαντήσω, λέει, σε όσους με κατηγορούν: δεν θα υποταχθεί η ψυχή μου στον Θεό;»(8). Προσευχή για να φωνάζει δυνατά προς τον Χριστό με στεναγμό ανέκφραστο(9), ευθύς μετά την αντίρρηση. Και τότε ο αγωνιζόμενος άνθρωπος θα δει τον εχθρό να παραλύει ή να εκδιώκεται από το προσκυνητό όνομα του Ιησού, σαν σκόνη στον άνεμο, ή να χάνεται σαν καπνός μαζί με τον πονηρό λογισμό του.

21. Όποιος δεν έχει προσευχή απαλλαγμένη από πονηρούς λογισμούς, αυτός είναι σαν να πηγαίνει στον πόλεμο χωρίς όπλο. Προσευχή εννοώ εκείνη που γίνεται ακατάπαυστη στα βάθη της ψυχής, ώστε με την επίκληση του Χριστού, ο σατανάς που πολεμά κρυφά, να μαστιγώνεται και να καίγεται.

22. Εσύ οφείλεις, με διαπεραστικό και διαρκώς τεταμένο μάτι του νου, να βλέπεις ώστε να αντιλαμβάνεσαι ποιος μπαίνει και μόλις δεις ότι έρχεται να μπει πονηρός λογισμός, αμέσως με την αντίρρηση να σπάζεις την κεφαλή του φιδιού(10). Και συγχρόνως με στεναγμό φώναξε το Χριστό, και θα δοκιμάσεις τη θεϊκή και αόρατη βοήθεια. Και τότε θα δεις λαμπρά την απλότητα και χρηστότητα της καρδιάς.

23. Εκείνος που κρατά ένα καθρέφτη στο χέρι του και βρίσκεται ανάμεσα σε άλλους, βλέπει στον καθρέφτη το δικό του πρόσωπο, όσο βλέπει και τα πρόσωπα των άλλων που σκύβουν στον καθρέφτη. Έτσι κι εκείνος που σκύβει μέσα στην καρδιά του, βλέπει την δική του κατάσταση μέσα σ' αυτήν, βλέπει όμως και τα μαύρα πρόσωπα των νοητών αιθιόπων, δηλαδή των δαιμόνων.

24. Δεν μπορεί ο νους μόνος του να νικήσει την φαντασία των δαιμόνων. Ας μην έχει ποτέ κανείς τέτοιο θάρρος. Επειδή είναι πανούργοι, υποκρίνονται ότι νικούνται και ανατρέπουν τον αγωνιστή με την κενοδοξία. Αν όμως επικαλείσαι τον Ιησού Χριστό, τότε δεν μπορούν ούτε μια στιγμή να σταθούν και να σε δολιευθούν.

25. Πρόσεξε να μην υπερηφανευτείς και συ, όπως παλιά ο Ισραήλ, και παραδοθείς στους νοητούς εχθρούς. Γιατί ο παλαιός Ισραήλ, αφού τον ελευθέρωσε από τους Αιγυπτίους ο Θεός των όλων, επενόησε για βοηθό του χυτό είδωλο(11).

26. Είδωλο χυτό να εννοήσεις τον ασθενή νου μας, ο οποίος ενόσω παρακαλεί τον Ιησού Χριστό εναντίον των πονηρών πνευμάτων, εύκολα τα καταδιώκει και με τεχνική μέθοδο κατατροπώνει τις αόρατες και εχθρικές δυνάμεις του εχθρού. Όταν όμως ο νους αποκτήσει απερίσκεπτα θάρρος στον εαυτό του, τότε κατακρημνίζεται σαν το πουλί που λέγεται οξύπτερος. Λέει η Γραφή: «Η καρδιά μου ήλπισε στο Θεό, πήρα βοήθεια, και η σάρκα μου αναβλάστησε»(12). «Και ποιος εκτός από τον

Κύριο θα με αναστήσει και θα συμπαραταχθεί μαζί μου εναντίον των αμέτρητων λογισμών που τραβούν στο κακό;»(13). Οποιος έχει το θάρρος στον εαυτό του και όχι στο Θεό, θα έχει πτώση τρομακτική.

27. Της καρδιακής ησυχίας αγαπητέ, πρότυπο και παράδειγμα (αν θέλεις να αγωνίζεσαι) να έχεις το μικρό ζώφιο, την αράχνη. Διαφορετικά δεν θεωρείσαι ότι ησύχασες στο νου όπως πρέπει. Η αράχνη κυνηγά τις μικρές μύγες κι εσύ, αν ησυχάζεις κοπιάζοντας μέσα στην ψυχή σου, δεν θα πάψεις να σκοτώνεις πάντοτε τα μικρά νήπια της Βαβυλώνας με τον φόνο αυτόν μακαρίζεσαι από το Άγιο Πνεύμα δια του Δαβίδ(14).

28. Δεν είναι δυνατόν η Ερυθρά Θάλασσα να φανεί στο στερέωμα ανάμεσα στ' αστέρια, ούτε είναι δυνατόν, άνθρωπος που ζει πάνω στη γη να μην αναπνέει τον αέρα. Έτσι δεν είναι δυνατό να καθαρίσουμε την καρδιά μας από τις εμπλαθείς σκέψεις και να διώξουμε τους νοητούς εχθρούς απ' αυτή χωρίς συχνή επίκληση του Ιησού Χριστού.

29. Αν με ταπεινό φρόνημα και μνήμη θανάτου και αυτοκατηγορία και αντίρρηση κατά των πονηρών λογισμών και με επίκληση του Ιησού Χριστού μένεις μέσα στην καρδιά σου και αν τον στενό αλλά χαροποίο και τερπνό δρόμο της διάνοιας με τα παραπάνω όπλα βαδίζεις καθημερινά έχοντας νήψη, θα φτάσεις σε αγίες θεωρίες Αγίων. Και θα φωτιστείς σε βαθιά μυστήρια από τον Χριστό, στον Οποίο βρίσκονται οι θησαυροί οι κρυμμένοι της γνώσεως και της σοφίας(15), στον Οποίο κατοικεί όλη η θεότητα με σωματική μορφή(16). Θα αισθανθείς δηλαδή ότι μαζί με τον Ιησού, πήδησε ορμητικά στην ψυχή σου το Άγιο Πνεύμα, από το Οποίο ο νους του ανθρώπου φωτίζεται να βλέπει με ξέσκεπο πρόσωπο(17). «Κανείς – λέει η Γραφή – δεν μπορεί να πει Κύριε Ιησού, παρά μόνο με την δύναμη του Αγίου Πνεύματος»(18), δηλαδή το Άγιο Πνεύμα βεβαιώνει μυστικά ότι έχεις μέσα σου τον ζητούμενο Κύριο.

30. Πρέπει να γνωρίζουν και τούτο εκείνοι που θέλουν να μαθαίνουν τα θεία ότι οι φθονεροί δαίμονες πολλές φορές κρύβουν και συμμαζεύουν από μας το νοητό πόλεμο, γιατί φθονούν οι άγριοι την από τον πόλεμο προερχόμενη ωφέλεια και γνώση και ανύψωση προς τον Θεό. Θέλουν να μας κάνουν να μην φροντίζουμε και τότε ξαφνικά ν' αρπάξουν τον νου μας και ν' αφαιρέσουν την προσοχή της διάνοιας. Γιατί αδιάκοπος σκοπός των δαιμόνων και αγώνας τους είναι να μην αφήνουν διόλου την καρδιά μας να ζει με προσοχή, επειδή γνωρίζουν τον πλούτο που μαζεύουμε απ' αυτό στην ψυχή μας. Εμείς όμως τότε μάλιστα με την μνήμη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού να επεκτεινόμαστε σε πνευματικές θεωρίες και ο πόλεμος θα γυρίζει πάλι στον νου μας. Μόνο με την γνώμη – για να το πω έτσι – του Κυρίου και με ταπείνωση πολλή ας τα κάνουμε όλα.

31. Εφόσον ζούμε σε κοινόβιο, πρέπει με την αβίαστη προαίρεσή μας και με πρόθυμη καρδιά να κόβομε κάθε θέλημά μας απέναντι στον ηγούμενο. Και με την βοήθεια του Θεού, γινόμαστε ευπειθείς, ήμεροι και χωρίς δικό μας θέλημα. Αυτό όμως πρέπει να γίνεται με τέχνη, για να μην ταραζόμαστε από την οργή και να μην κινούμε το θυμικό μέρος της ψυχής παράλογα και παρά φύση, και βρεθούμε έτσι να μην έχουμε παρρησία στον άορατο πόλεμο. Γιατί, όταν δεν κόβομε το θέλημά μας εκουσίως, συνήθως θυμώνομε εναντίον εκείνων οι οποίοι επιχειρούν να μας το κόψουν ακουσίως μας. Και από αυτό, ο θυμός που άναψε γαυγίζοντας άγρια, αφανίζει τη γνώση της πάλης που με πολλή δυσκολία μπορέσαμε να αποκτήσουμε γιατί ο θυμός εκ φύσεως είναι καταστρεπτικός. Αν κινηθεί εναντίον δαιμονικών λογισμών, τους καταστρέφει και τους εξαφανίζει. Αν πάλι βράζει εναντίον των ανθρώπων, καταστρέφει τους αγαθούς λογισμούς μας. Λοιπόν ο θυμός, βλέπω ότι είναι καταστρεπτικός κάθε λογισμού, είτε πονηρού, είτε ακόμη και αγαθού μας έχει δοθεί από το Θεό ως όπλο και τόξο, αν δεν χρησιμοποιείται εναντίον και των δύο λογισμών. Αν όμως ενεργεί διαφορετικά, τότε είναι καταστρεπτικός. Γιατί εγώ γνωρίζω και σκύλο θρασύ, ο οποίος καταστρέφει τα πρόβατα όπως ο λύκος.

32. Πρέπει να μισούμε την ελευθεροστομία σαν δηλητήριο της έχιδνας και να αποφεύγομε τις

πολλές συνομιλίες σαν φίδια και γεννήματα εχιδνών(19), γιατί αυτές μπορούν το ταχύτερο να κάνουν τον αγωνιστή να λησμονήσει τελείως τον εσωτερικό πόλεμο και να κατακρημνίσουν την ψυχή από την υψηλή χαρά που προέρχεται από την καθαρότητα της καρδιάς. Η καταραμένη λησμοσύνη είναι αντίθετη στην καρδιακή προσοχή, όσο το νερό στη φωτιά, και κάθε στιγμή της είναι ισχυρός αντίπαλος από την λησμοσύνη καταντούμε στην αμέλεια και από την αμέλεια στην καταφρόνηση των θείων και τη ραθυμία και σε άτοπες επιθυμίες. Κι έτσι πάλι γυρίζομε πίσω όπως ο σκύλος γυρίζει στον εμετό του(20). Ας αποφύγομε λοιπόν την ελευθεροστομία σαν θανατηφόρο φαρμάκι. Τα κακά αποτελέσματα από τη λησμοσύνη γιατρεύει μια πολύ αυστηρή φύλαξη του νου και μια αδιάκοπη επίκληση του Κυρίου μας Ιησού Χριστού. Δίχως Αυτόν τίποτε δεν μπορούμε να κάνομε.

33. Δεν είναι δυνατόν να πιάσεις φιλία με το φίδι και να το βάλεις μέσα στον κόρφο σου ούτε είναι δυνατόν να χαϊδεύεις και να περιποιείσαι το σώμα σου με κάθε τρόπο και να το αγαπάς, εκτός απ' όσο του είναι αναγκαίο και του χρειάζεται, και συγχρόνως να φροντίζεις για την ουράνια αρετή. Γιατί, εκ φύσεως το φίδι δαγκώνει, ενώ το σώμα μολύνει με την ηδονή εκείνον που το περιποιείται. Σε ό,τι φταίει το σώμα, κτύπα το με γροθιές χωρίς να το λυπάσαι σαν μεθυσμένος δούλος που δραπέτευσε, ας λάβει την πείρα του μαστιγώματος από τον κύριό του κι ας φύγει από τα καπηλειά. Ας μην αγνοεί την άφθαρτη κυρία του, την ψυχή, αυτό που είναι φθαρτή λάσπη, και δούλος της ψυχής όλο σκοτάδι. Μέχρι το θάνατό σου μην εμπιστευτείς να πάρεις θάρρος με τη σάρκα σου. Λέει η Γραφή: «Το θέλημα της σάρκας είναι έχθρα κατά του Θεού. Και η σάρκα επιθυμεί αντίθετα με το πνεύμα, και το πνεύμα αντίθετα με την σάρκα. Όσοι ζούνε ζωή σαρκική δεν μπορούν ν' αρέσουν στον Θεό. Εμείς όμως δεν είμαστε σαρκικοί, αλλά πνευματικοί»(22).

34. Έργο της φρονήσεως είναι να κινεί πάντοτε το θυμικό μέρος της ψυχής, για να συνάπτομε την εσωτερική μάχη κατά των παθών και των δαιμονικών προσβολών και να κατηγορούμε τον εαυτό μας. Έργο της σοφίας είναι να παρακινεί το λογιστικό μέρος της ψυχής σε νήψη και ολοκληρωμένη και σε πνευματική θεωρία. Έργο της δικαιοσύνης είναι να διευθύνει το επιθυμητικό μέρος της ψυχής προς την αρετή και το Θεό, ενώ έργο της ανδρείας είναι να κυβερνά και να κατέχει τις πέντε αισθήσεις για να μην μολύνεται από αυτές τόσο ο εσωτερικός μας άνθρωπος, δηλαδή η καρδιά, όσο και ο εξωτερικός, δηλαδή το σώμα.

35. «Πάνω στον Ισραήλ λάμπει η μεγαλοπρέπειά Του», δηλαδή πάνω στο νου που βλέπει, όσο είναι δυνατό, το κάλλος της δόξας του Θεού, «και η δύναμή Του φανερώνεται στα νέφη»(23), δηλαδή στις ψυχές τις ολοφώτεινες που ατενίζουν τα πρωινά Αυτόν που κάθεται στα δεξιά του Πατέρα Του, να φεγγοβολεί προς αυτές, σαν τον ήλιο που ακτινοβολεί ανάμεσα από τα καθαρά σύννεφα, και τις δείχνει αξιαγάπητες.

36. Ένας που αμαρτάνει, λέει η θεία Γραφή, θα χάσει μεγάλη δικαιοσύνη και αρετή(24). Και ο νους που αμαρτάνει θα χάσει τα αθάνατα και άφθαρτα ποτά και φαγητά που αναφέρονται στο ίδιο κεφάλαιο.

37. Δεν είμαστε δυνατότεροι από τον Σαμψών, ούτε σοφότεροι από τον Σολομώντα, ούτε έχουμε μεγαλύτερη γνώση από τον Δαβίδ ούτε αγαπούμε το Θεό περισσότερο από τον κορυφαίο Πέτρο. Ας μην έχομε λοιπόν θάρρος στον εαυτό μας, γιατί λέει η Γραφή: «Όποιος έχει θάρρος στον εαυτό του, θα έχει πτώση τρομακτική»(26).

38. Ας μάθομε από τον Χριστό την ταπεινοφροσύνη και από τον Δαβίδ την ταπείνωση και από τον Πέτρο το να δακρύζομε για όσα συμβαίνουν αλλά ας μην απελπιζόμαστε, όπως ο Σαμψών, ο Ιούδας και ο Σολομών, που ήταν πάρα πολύ σοφός.

39. Ο διάβολος, σαν λιοντάρι που μουγκρίζει, περπατεί μαζί με τις δυνάμεις του ζητώντας ποιον να καταπιεί(27). Η καρδιακή λοιπόν προσοχή και νήψη και αντίρρηση και ευχή προς τον Ιησού

Χριστό, το Θεό μας, ας μην παύει ποτέ. Γιατί καλύτερη βοήθεια, εκτός από τον Ιησού, δεν θα βρεις σε όλη την ζωή σου. Μόνο Αυτός ο Κύριος γνωρίζει, ως Θεός που είναι, τις πανουργίες και τις μεθόδους και τους δόλους των δαιμόνων.

40. Η ψυχή λοιπόν ας έχει το θάρρος της στο Χριστό και ας τον παρακαλεί και καθόλου ας μην δειλιάζει, γιατί δεν πολεμεί μόνη της, αλλά μαζί με τον φοβερό βασιλιά Ιησού Χριστό, που είναι ο Κτίστης όλων των όντων, ασωμάτων και σωματικών, δηλαδή ορατών και αοράτων.

41. Όπως η βροχή όσο περισσότερο πέφτει πάνω στη γη, τόσο την μαλακώνει, έτσι και τη γη της καρδιάς μας χαροποιεί και ευφραίνει το άγιο όνομα του Χριστού, όσο περισσότερο το φωνάζουμε και όσο συχνότερα το επικαλούμαστε.

42. Είναι καλό λοιπόν να γνωρίζουν οι άπειροι ότι, εμείς οι παχείς που κλινόμε στη γη και με το σώμα μας και με το φρόνημά μας, έχουμε εχθρούς ασώματους και αόρατους, που θέλουν το κακό μας και ξέρουν καλά την τέχνη να μας κακοποιήσουν και είναι δραστήριοι και ευκίνητοι και εμπειροπόλεμοι από τα χρόνια του Αδάμ και μέχρι τώρα και δεν έχουμε άλλον τρόπο να τους νικήσουμε παρά μόνο με την ακατάπαυστη νήψη του νου και την επίκληση του Ιησού Χριστού του Θεού και Δημιουργού μας. Και για εκείνους που είναι ακόμη άπειροι, ας είναι τα παραπάνω, δηλ. η ευχή του Ιησού Χριστού και η προτροπή να δοκιμάσουν και να γνωρίσουν το καλό. Για όσους όμως έχουν πείρα, η πράξη και η δοκιμασία και η ανάπαυση που δίνει το καλό, είναι άριστος τρόπος και δάσκαλος.

43. Το μικρό, δηλαδή το απονήρευτο παιδί, όταν βλέπει κάποιον που κάνει θεατρικά τεχνάσματα, ευχαριστείται και τον ακολουθεί από ακακία. Έτσι και η ψυχή μας, επειδή είναι απλή και αγαθή, γιατί έτσι πλάστηκε από τον αγαθό Κύριο, ευχαριστείται από τις προσβολές του διαβόλου που παριστάνει ψευδείς φαντασίες. Και έτσι εξαπατάται και τρέχει προς το κακό σαν να ήταν καλό, όπως η περιστέρα τρέχει πίσω από τον εχθρό των παιδιών της. Ανακατώνει η ψυχή τους λογισμούς της με τη φαντασία της δαιμονικής προσβολής, λ.χ. ένα πρόσωπο γυναίκας ωραίας, ή κάτι άλλο που απαγορεύεται τελείως από τις εντολές του Χριστού. Θέλει να κάνει πραγματικότητα ό,τι ωραίο είδε στην φαντασία της. Και τότε αφού δώσει τη συγκατάθεσή της, πραγματοποιεί και με το σώμα εκείνη την αμαρτία που είδε με το νου της, με συνέπεια την ίδια της την κατάκριση.

44. Αυτή είναι η τέχνη του πονηρού, και με αυτά τα βέλη δηλητηριάζει την ψυχή. Γι' αυτό δεν είναι ασφαλές, πριν αποκτήσει ο νους μεγάλη πολεμική πείρα, να αφήνει τους λογισμούς να μπαίνουν μέσα στην καρδιά μας και μάλιστα στην αρχή, επειδή ακόμη η ψυχή μας ευχαριστείται στις δαιμονικές προσβολές και τις ακολουθεί. Αλλά πρέπει μόνο να τους εννοεί και να τους κόβει μόλις φανούν και την προσβάλλουν. Όταν ο νους πολυκαιρίσει σ' αυτό το θαυμαστό έργο και εξασκηθεί και εννοήσει καλά και του γίνει σταθερή συνήθεια ο πόλεμος και η αληθινή γνώση των λογισμών του, κι όταν μπορεί, όπως λέει ο προφήτης, εύκολα να πιάνει τις νεαρές αλεπούδες(28), τότε με προσοχή και επιμέλεια, πρέπει να τους αφήνει να έρχονται και να τους ελέγχει.

45. Όπως είναι αδύνατο μέσα από τον ίδιο σωλήνα να περάσουν φωτιά και νερό μαζί, έτσι είναι αδύνατο να μπει η αμαρτία μέσα στην καρδιά μας, αν δεν χτυπήσει πρώτα την πόρτα της καρδιάς με προσβολή μιας αμαρτωλής φαντασίας.

46. Πρώτα- πρώτα, υπάρχει η προσβολή της κακής σκέψεως. Δεύτερο, ο συνδυασμός, όταν ανακατώνονται οι δικοί μας και οι δαιμονικοί λογισμοί. Τρίτο, η συγκατάθεση, όταν οι λογισμοί μας συσκέπτονται με τους δαιμονικούς λογισμούς για να διαπράξουν το κακό. Τέταρτο είναι η αισθητή πράξη, δηλαδή η αμαρτία. Αν λοιπόν ο νους προσέχει με νήψη, και με την αντίρρηση και με την επίκληση του Κυρίου Ιησού φυγαδεύει την προσβολή μόλις αναφανεί, τότε τα επόμενα (συνδυασμός, συγκατάθεση, αμαρτία) μένουν αργά. Ο πονηρός δαίμονας επειδή είναι ασώματος νους, δεν μπορεί διαφορετικά να πλανήσει τις ψυχές, παρά με την φαντασία και τους λογισμούς.

Για την προσβολή ο Δαβίδ λέει: «Κάθε πρωί σκότωνα όλους τους αμαρτωλούς της γης»(29). Και ο μέγας Μωυσής λέει για την συγκατάθεση: «Δεν θα δώσεις την συγκατάθεσή σου σ' αυτούς, για να μη σε κάνουν και αμαρτήσεις»(30).

47. Νους με νου συμπλέκεται αόρατα και πολεμά, δηλαδή ο δαιμονικός νους με το δικό μας. Και γι' αυτό είναι ανάγκη κάθε στιγμή να φωνάζομε προς τον Χριστό, να διώξει τον δαιμονικό νου και να μας δώσει τη νίκη ως φιλόνητος.

48. Υπόδειγμα της ησυχίας της καρδιάς να έχεις εκείνον που κρατεί στο χέρι του καθρέφτη και βλέπει μέσα σ' αυτόν αδιάκοπα. Και τότε θα βλέπεις εκείνα που ζωγραφίζονται νοερά μέσα στην καρδιά σου, τόσο τα πονηρά όσο και τα αγαθά.

49. Κοίταξε να μην έχεις κανένα λογισμό στην καρδιά σου, ούτε παράλογο ούτε εύλογο, για να αναγνωρίζεις εύκολα τους αλλόφυλους, δηλαδή τους πρωτότοκους γιους των Αιγυπτίων.

50. Πόσο ωφέλιμη και τερπνή, φωτεινή και γλυκύτατη, πανέμορφη, λαμπρή και ωραία αρετή είναι η νήψη, όταν από Σένα Χριστέ μπαίνει σε καλό δρόμο και όταν ο άγρυπνος νους του ανθρώπου την ασκεί με μεγάλη ταπείνωση. Απλώνει μέχρι την θάλασσα και μέχρι την άβυσσο των θεωριών τα κλήματά της και μέχρι των τερπνών και θείων μυστηρίων τα βλαστάρια της(31). Ποτίζει το νου που από πολύ καιρό τον έχει κατακάψει η ασέβεια με την αρμύρα των πονηρών δαιμονικών λογισμών και το εχθρικό σαρκικό φρόνημα, το οποίο είναι θάνατος(32).

51. Η νήψη μοιάζει με την κλίμακα του Ιακώβ, πάνω στην οποία μένει ο Θεός και ανεβαίνουν οι Άγγελοι(33). Γιατί αφανίζει και καταστρέφει από την ψυχή μας κάθε κακό. Αυτή κόβει την πολυλογία, την κακολογία εναντίον των άλλων, την κατάκριση και όλο τον κατάλογο των αισθητών αμαρτημάτων, γιατί δεν ανέχεται ούτε για μια στιγμή να στερηθεί εξαιτίας τους την δική της γλυκύτητα.

52. Την νήψη, αδελφοί μου, ας την ασκούμε με προθυμία. Και στα ύψη της με καθαρή διάνοια πετώντας με την χάρη του Ιησού Χριστού, ας αναλογιζόμαστε τα αμαρτήματά μας και τον προηγούμενο βίο μας. Έτσι, νιώθοντας συντριβή και ταπείνωση με την μνήμη των αμαρτιών μας, θα έχομε ακατάπαυστη τη βοήθεια του Ιησού Χριστού του Θεού μας στον αόρατο πόλεμο. Όταν στερηθούμε την βοήθεια του Ιησού από υπερηφάνεια ή κενοδοξία ή φιλαυτία, τότε στερούμαστε και την καθαρότητα της καρδιάς, με την οποία φανερώνεται ο Θεός στον άνθρωπο. επειδή η αιτία να δούμε το Θεό, σύμφωνα με την υπόσχεση του Κυρίου(34), είναι η καθαρότητα της καρδιάς.

53. Ο νους που δεν αμελεί την κρυφή εργασία του, μαζί με τα άλλα καλά που θα βρει από την αδιάκοπη φύλαξή του, θα βρει και τις πέντε αισθήσεις του σώματος να είναι αργές από τα εξωτερικά κακά. Γιατί με το να προσέχει στην αρετή και τη νήψη του και με το να θέλει να ενδιατρίβει στις καλές σκέψεις, δεν ανέχεται να τον κλέβουν οι πέντε αισθήσεις που του φέρνουν υλικούς και μάταιους λογισμούς. αλλά επειδή γνωρίζει πόσο απατηλές είναι, τις πιο πολλές φορές τις περιορίζει ακόμη και μέσα του.

54. Μένε μέσα στη διάνοιά σου δια της νήψεως και δεν θα κοπιώσεις στους πειρασμούς. Αν φεύγεις από εκεί, υπόμενε τους πειρασμούς που έρχονται.

55. Όπως εκείνους που έχουν κακοφάγει, τους ωφελεί το πικρό ασίνθιο, έτσι και οι κακότεροποι έχουν συμφέρον να υποφέρουν θλίψεις.

56. Αν δε θέλεις να υποφέρεις κακά, μη θέλεις και να κάνεις κακά, γιατί σ' αυτό ακολουθεί, χωρίς εξαίρεση, εκείνο. Ό,τι σπείρει ο άνθρωπος, τούτο και θα θερίσει(35). Όταν λοιπόν εκουσίως σπέρνομε τα πονηρά κι έπειτα εκουσίως τα θερίζομε, οφείλομε να θαυμάζομε τη δικαιοσύνη του

Θεού.

57. Τυφλώνεται ο νους με τα τρία αυτά πάθη, τη φιλαργυρία, την κενοδοξία και την ηδονή.

58. Η γνώση και η πίστη, που είναι σύντροφοι της ανθρώπινης φύσεως, από τίποτε άλλο δεν αδυνάτισαν, παρά από τις τρεις προηγούμενες κακίες.

59. Ο θυμός και η οργή και οι πόλεμοι και οι φόνοι και όλος ο κατάλογος των λοιπών κακών, εξαιτίας των προηγούμενων τριών κακιών ισχυροποιήθηκαν πάρα πολύ μεταξύ των ανθρώπων.

60. Εκείνος που δεν γνωρίζει την αλήθεια, δεν μπορεί και να πιστεύει αληθινά. Γιατί η γνώση φυσικά προηγείται από την πίστη, κι αυτό επειδή εκείνα που λέει η Γραφή, δεν θα λέει μόνο για να τα μάθουμε, αλλά για να τα πράξουμε.

61. Ας αρχίσουμε λοιπόν το έργο. Έτσι σιγά σιγά προκόβοντας θα βρούμε ότι η ελπίδα στο Θεό και η βέβαιη πίστη και η βαθύτερη γνώση και η απελευθέρωση από τους πειρασμούς και τα θεία χαρίσματα και η από την καρδιά εξομολόγηση και τα συνεχή δάκρυα, έρχονται στους πιστούς με την προσευχή. Και όχι αυτά μόνο. αλλά και η υπομονή στις θλίψεις και η ειλικρινής συγχώρηση του πλησίον και η βαθιά γνώση του πνευματικού νόμου και η εύρεση της δικαιοσύνης του Θεού και η επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος και η χορήγηση των πνευματικών θησαυρών και όλα όσα υποσχέθηκε ο Θεός να δώσει στους πιστούς και στον παρόντα και στον μέλλοντα αιώνα. Και μ' ένα λόγο, είναι αδύνατο να φανεί η ψυχή εικόνα Θεού, παρεκτός με χάρισμα του Θεού και πίστη του ανθρώπου, ο οποίος παραμένει με μεγάλη ταπεινοφροσύνη και αδιάσπαστη προσευχή στη διάνοιά του.

62. Μεγάλο αγαθό πράγματι από την πείρα έχουμε παραλάβει, το να επικαλούμαστε συνεχώς τον Κύριο Ιησού εναντίον των νοητών εχθρών, όσοι θέλουμε να καθαρίσουμε την καρδιά μας. Και παρατήρησε, πώς ο λόγος που λέω είναι σύμφωνος με τις Άγιες Γραφές. Λέει κάπου: «Να ετοιμάζεσαι Ισραήλ για να επικαλείσαι το όνομα του Κυρίου του Θεού σου»(36). Και ο Απόστολος λέει: «Να προσεύχεστε αδιαλείπτως»(37). Και ο Κύριός μας λέει: «Δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε δίχως εμένα. Όποιος μένει σ' εμένα κι εγώ σ' αυτόν, αυτός κάνει πολύ καρπό. Αν δε μείνει σ' εμένα, θα πεταχτεί έξω όπως το ξερό κλήμα»(38). Μέγα αγαθό είναι η προσευχή, το οποίο περιέχει όλες τις αρετές, γιατί καθαρίζει την καρδιά, μέσα στην οποία ο Θεός φανερώνεται στους πιστούς.

63. Η ταπείνωση, επειδή εκ φύσεως ανυψώνει τον άνθρωπο και έχει την αγάπη του Θεού και αφανίζει σχεδόν όλα τα κακά που υπάρχουν μέσα μας τα οποία μισεί ο Θεός, είναι δυσκολοκατόρθωτη. Και μπορείς να βρεις σε έναν άνθρωπο μερική εργασία πολλών αρετών, αν όμως ζητήσεις και μυρωδιά μόνον ταπεινώσεως, μόλις που θα τη βρεις. Γι' αυτό είναι ανάγκη να έχουμε μεγάλη επιμέλεια, ώστε να αποκτήσουμε την αγία ταπείνωση. Η Γραφή, τον διάβολο τον ονομάζει ακάθαρτο, επειδή εξαρχής απώθησε το αγαθό της ταπεινοφροσύνης και αγάπησε την υπερηφάνεια. Γι' αυτό και πνεύμα ακάθαρτο ονομάζεται σε όλες τις Γραφές(39). Ποια σωματική ακαθαρσία μπορεί να κάνει ο ασώματος, άσαρκος και αστάθμητος, για να τον λέει η Γραφή ακάθαρτο; Φανερό είναι ότι για την υπερηφάνειά του ονομάστηκε ακάθαρτος και από καθαρός και φωτεινός άγγελος, έγινε βέβηλος. Επειδή, για το Θεό είναι ακάθαρτος κάθε υπερήφανος(40), και πρώτη αμαρτία είναι η υπερηφάνεια(41). Έτσι και ο υπερήφανος Φαραώ έλεγε: «Δε γνωρίζω το Θεό σου και δε θα ελευθερώσω τον Ισραήλ»(42).

64. Υπάρχουν πολλά έργα και πράξεις του νου που μπορούν να μας προμηθεύσουν το αγαθό δώρο της ταπεινοφροσύνης, αν δεν είμαστε αμελείς για την σωτηρία μας. δηλαδή η μνήμη των αμαρτιών μας, όσες κάναμε με λόγια, με έργα και με το νου μας, και άλλα πολλά που βοηθούν να αποκτήσουμε την ταπεινοφροσύνη. Ταπείνωση αληθινή προξενεί και το να θυμόμαστε πάντοτε τα κατορθώματα της αρετής των άλλων και να μεγαλοποιούμε τα άλλα φυσικά πλεονεκτήματά τους

και να συγκρίνομε τα δικά μας έργα με τα δικά τους, για να βλέπομε ότι είμαστε κατώτεροι από αυτούς. Και έτσι βλέποντας ο νους την ευτελεία του και πόσο υστερεί από την τελειότητα των αδελφών, θεωρεί τον εαυτό του χώμα και στάχτη και όχι άνθρωπο, αλλά σκύλο, επειδή σε όλα είναι κατώτερος και πολύ πίσω από όλους τους λογικούς ανθρώπους.

65. Λέει το στόμα του Χριστού, ο στύλος της Εκκλησίας, ο μέγας πατέρας μας Βασίλειος: «Μεγάλο καλό για να μην αμαρτάνομε, ούτε την άλλη μέρα να πέφτομε στα ίδια αμαρτήματα, είναι το να ανακρίνομε στο τέλος της ημέρας την συνείδησή μας σε τι σφάλαμε και τι καλό κάναμε. Αυτό έκανε και ο Ιώβ για τον εαυτό του και για τα παιδιά του(43). Γιατί οι ανακρίσεις των πράξεών μας, όταν γίνονται κάθε μέρα, μας φωτίζουν τι πρέπει να κάνομε κάθε στιγμή».

66. Και άλλος πάλι σοφός στα θεία είπε: «Αρχή της καρποφορίας είναι το άνθος και αρχή της πρακτικής αρετής είναι η εγκράτεια». Λοιπόν ας εγκρατευτούμε. και αυτό με μέτρο και ζύγι, όπως διδάσκουν οι Πατέρες. Και όλη την ημέρα, τις δώδεκα ώρες, να τις περνούμε με νήψη και φύλαξη του νου. Αν κάνομε έτσι, θα μπορέσομε με κάποια βία να σβήσομε και να λιγοστέψομε την κακία με την βοήθεια του Θεού. Επειδή με τη βία κατορθώνεται η ενάρετη ζωή, με την οποία μας δίνεται η Βασιλεία των Ουρανών(44).

67. Ο δρόμος για τη θεία γνώση είναι η απάθεια και η ταπείνωση. Χωρίς αυτές, κανείς δεν θα δει τον Κύριο.

68. Εκείνος που προσέχει διαρκώς στο εσωτερικό του, είναι φρόνιμος και εγκρατής. και όχι μόνο αυτό, αλλά και ασχολείται με πνευματικές θεωρίες και θεολογεί και προσεύχεται. Και αυτό είναι εκείνο που λέει ο Απόστολος: «Να οδηγείστε από το Πνεύμα και δε θα εκτελέσετε επιθυμία της σάρκας»(45).

69. Όποιος δεν ξέρει να βαδίζει τον πνευματικό δρόμο, δεν φροντίζει διόλου για τις εμπαιθείς σκέψεις. Όλη του η ασχολία είναι γύρω από τη σάρκα και ή είναι γαστρίμαργος και ακόλαστος, ή λυπάται και οργίζεται και μνησικακεί. με αυτά σκοτίζει το νου του. Ή πάλι μεταχειρίζεται υπερβολική άσκηση και θολώνει την διάνοιά του.

70. Εκείνος που εγκατέλειψε τα εξωτερικά μόνο πράγματα, π.χ. την γυναίκα, τα χρήματα κλπ., μόνον εξωτερικώς έγινε μοναχός, όχι όμως και εσωτερικώς. Εκείνος ο οποίος απαρνήθηκε και τις εμπαιθείς σκέψεις του νου του, αυτός είναι αληθινός μοναχός. Και τον εξωτερικό άνθρωπο, εύκολα τον κάνει κανείς μοναχό, αν θελήσει. Αλλά για να κάνεις μοναχό τον εσωτερικό άνθρωπο, χρειάζεται μεγάλος αγώνας.

71. Ποιος άραγε είναι εκείνος στην παρούσα γενιά, που έχει απαλλαγεί εντελώς από εμπαιθείς σκέψεις και αξιώθηκε να αποκτήσει και να έχει διαπαντός την καθαρή και μακριά από κάθε υλική σκέψη προσευχή; Αυτό είναι το σημάδι του εσωτερικού μοναχού.

72. Πολλά πάθη είναι κρυμμένα μέσα στις ψυχές μας. Και φανερώνονται τότε, όταν παρουσιάζονται οι αιτίες τους.

73. Μην αφιερώνεις όλη σου την ασχολία γύρω από τη σάρκα, αλλά όρισέ της άσκηση κατά δύναμη και όλο σου το νου να τον στρέφεις εντός σου. Γιατί η σωματική άσκηση λίγο ωφελεί, ενώ η ευσέβεια είναι σε όλα ωφέλιμη(46).

74. Όταν τα πάθη πάψουν να ενεργούν, είτε γιατί αποκόπτονται οι αιτίες, είτε γιατί οι δαίμονες δολίως υποχωρούν, ακολουθεί η υπερηφάνεια.

75. Η ταπείνωση και η ταλαιπώρηση της σάρκας ελευθερώνουν τον άνθρωπο από κάθε αμαρτία. η

πρώτη καταργεί τα πάθη της ψυχής, η άλλη τα πάθη του σώματος. Γι' αυτό λέει ο Κύριος: «Μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρδιά διότι αυτοί θα δουν τον Θεό»(47). Θα δουν τον Θεό και τους θησαυρούς Του, όταν με την αγάπη και την εγκράτεια καθαρίσουν τον εαυτό τους. Και τόσο περισσότερο θα Τον δουν, όσο επιτείνουν την κάθαρση.

76. Σκοπιά από την οποία βλέπει κανείς τους λόγους κάθε αρετής είναι η τήρηση του νου, όπως ο παλαιός εκείνος φρουρός του Δαβίδ φανέρωνε την «περιτομή της καρδιάς»(48).

77. Όπως όταν βλέπομε με τα μάτια μας εκείνα που βλέπουν, βλαπτόμαστε, έτσι και όταν συλλογίζομαστε με το νου μας πονηρούς λογισμούς.

78. Όπως όταν χτυπήσει κανείς την ρίζα του φυτού, το ξεραίνει ολόκληρο, έτσι συμβαίνει και όταν χτυπηθεί από τους πονηρούς λογισμούς η καρδιά του ανθρώπου. Πρέπει να προσέχομε κάθε στιγμή, γιατί οι δαίμονες ποτέ δεν κάθονται αργοί.

79. Ο Κύριος, θέλοντας να δείξει ότι κάθε εντολή την εκτελούμε από χρέος, ενώ η υιοθεσία που προσφέρει, συντελείται στους ανθρώπους με το αίμα Του, λέει: «Όταν κάνετε όσα έχετε διαταχθεί, να πείτε ότι είμαστε αχρείοι δούλοι και κάναμε αυτό που οφείλαμε»(49). Γι' αυτό δεν είναι μισθός έργων η Βασιλεία των Ουρανών, αλλά χάρη και δωρεά του Κυρίου που έχει ετοιμάσει για τους πιστούς δούλους Του. Δεν απαιτεί ο δούλος την ελευθερία ως μισθό, αλλά ευχαριστεί ως οφειλέτης και την περιμένει ως δωρεά.

80. Ο Χριστός πέθανε για τις αμαρτίες μας, σύμφωνα με τις Γραφές(50), και σε όσους Τον υπηρετούν καλώς, χαρίζει την ελευθερία. Γιατί λέει: «Εύγε δούλε χρήσιμε και πιστέ. στάθηκες πιστός στα λίγα, θα σου εμπιστευθώ πολλά. Έλα μέσα στη χαρά του Κυρίου σου»(51). Αλλά δεν είναι ακόμη δούλος πιστός εκείνος που στηρίζεται στην απλή και ψιλή γνώση, αλλά εκείνος που δείχνει την πίστη του με την υπακοή στον εντολοδότη Χριστό.

81. Εκείνος που τιμά τον Κύριο, εκτελεί όσα διατάζει Εκείνος. Όταν κάνει σφάλμα ή παρακοή, υπομένει σαν δίκαιες τις συμφορές. Αν είσαι φιλομαθής, να γίνεις και φιλόπονος. Γιατί η ψιλή γνώση «φουσκώνει» τον άνθρωπο(52).

82. Οι πειρασμοί που μας έρχονται αναπάντεχα, μας διδάσκουν κατ' οικονομία Θεού να γινόμαστε φιλόπονοι.

83. Το άστρο έχει το ιδίωμα να λάμπει. Και ο θεοσεβής και φοβούμενος το Θεό έχει ως ιδίωμα τη λιτότητα και την ταπείνωση, επειδή κανένα άλλο δεν είναι το γνώρισμα των μαθητών του Χριστού παρά το ταπεινό φρόνημα και το λιτό παρουσιαστικό. Και αυτό με όλους τους τρόπους το φωνάζουν τα τέσσερα Ευαγγέλια. Εκείνος που δε ζει έτσι ταπεινά, ξεπέφτει από το μέρος Εκείνου που ταπείνωσε τον εαυτό Του μέχρι σταυρού και θανάτου, ο Οποίος είναι και των θείων Ευαγγελίων ο πρακτικός Νομοθέτης.

84. Λέει η Γραφή: «Όσοι διψάτε, πηγαίνετε στο νερό»(53). Όσοι όμως διψάτε το Θεό, βαδίζετε με την καθαρότητα του νου σας. Πρέπει όμως, εκείνος που με την καθαρότητα αυτή πετά ψηλά, να βλέπει και κάτω τη γη της μηδαμινότητάς του. Γιατί κανείς δεν είναι υψηλότερος του ταπεινού. Όπως όταν δεν υπάρχει φως είναι όλα σκοτεινά και ζοφερά, έτσι και όταν δεν υπάρχει ταπεινοφροσύνη, όλα μας τα κατά Θεόν έργα είναι μάταια και άχρηστα.

85. Άκου τώρα την κατακλείδα του λόγου μου. Να φοβάσαι τον Θεό και να φυλάγεις τις εντολές Του(54), και νοερά και αισθητά. Γιατί αν βιάσεις τον εαυτό σου να τηρεί τις θείες εντολές νοερά, λίγες φορές θα χρειαστείς αισθητούς κόπους για την τήρησή τους, όπως λέει και ο Δαβίδ: «Θέλησα από μέσα από την καρδιά μου να πράξω το θέλημά Σου και το νόμο Σου»(55).

86. Αν ο άνθρωπος δεν κάνει το θέλημα και το νόμο του Κυρίου μέσα από την καρδιά του, ούτε εξωτερικώς μπορεί να το κάνει εύκολα. Και θα πει προς το Θεό εκείνος που δεν έχει νήψη και είναι αδιάφορος: «Δεν θέλω να ξέρω τους δρόμους Σου»(56), οπωσδήποτε από έλλειψη θείου φωτισμού. Εκείνος που μετέχει στο θείο φωτισμό, δε μένει χωρίς εσωτερική πληροφορία, αλλά θα γίνει στερεός και αμετακίνητος σχετικά με τα θεία.

87. Όπως το αλάτι κάνει νόστιμο το ψωμί και κάθε φαγητό και διατηρεί τα κρέατα να μη σαπίζουν, το ίδιο σκέψου και για τη νοητή γλυκύτητα και τη θαυμαστή εργασία της φυλάξεως του νου. Γιατί γλυκαίνει με θείο τρόπο τον εσωτερικό και τον εξωτερικό άνθρωπο, διώχνει την δυσωδία των πονηρών λογισμών και μας διατηρεί σταθερούς στα καλά.

88. Από την προσβολή γεννιούνται πολλοί πονηροί λογισμοί. Από αυτούς γεννιέται η αμαρτωλή πράξη. Εκείνος όμως ο οποίος ευθύς μόλις φανεί η πονηρή προσβολή τη σβήνει αμέσως με την βοήθεια του Ιησού, αυτός ξέφυγε και τα επόμενα και θα γεμίσει πλουσιοπάροχα από γλυκιά θεία γνώση, με την οποία θα βρει τον Θεό, τον πανταχού παρόντα. Στρέφοντας προς Αυτόν σταθερά τον καθρέφτη του νου του, φωτίζεται ακατάπαυστα, όπως φωτίζει ο ήλιος το καθαρό γυαλί. Και τότε αναπαύεται ο νους από κάθε άλλη θεωρία, γιατί έφτασε στο έσχατο από όλα τα επιθυμητά πράγματα.

89. Επειδή κάθε λογισμός με τη φαντασία κάποιων αισθητών μπαίνει στην καρδιά, τότε καταυγάζει το νου το μακάριο φως της θεότητας, όταν αδειάσει από όλα τα αισθητά και μείνει χωρίς σχήματα και μορφές. Γιατί βέβαια, η θεία εκείνη λαμπρότητα φαίνεται στον καθαρό νου, όταν στερηθεί αυτός όλα τα νοήματα.

90. Όσο πιο τέλεια προσέχεις την διάνοια, τόσο περισσότερο με πόθο θα προσευχηθείς στον Ιησού. Όσο πάλι αμελείς την διάνοιά σου, τόσο περισσότερο θα απομακρυνθείς από τον Ιησού. Και όπως το πρώτο φωτίζει τέλεια τον αέρα (τον χώρο) της διάνοιας, έτσι και η απομάκρυνση από τη νήψη και από την γλυκιά επίκληση του Ιησού τον σκοτίζει απόλυτα. Το πράγμα είναι τέτοιο από τη φύση του και δε γίνεται διαφορετικά. Και αυτό θα το αντιληφθείς με την πείρα, δοκιμάζοντάς το στην πράξη. Γιατί καμιά αρετή και ξεχωριστά η φωτογεννήτρα αυτή κι ευχάριστη πνευματική εργασία, δε συμβαίνει να διδάσκεται αλλιώς, παρά από την πείρα.

91. Αιτία της αδιάκοπης επικλήσεως του Ιησού, μ' ένα πόθο γεμάτο γλυκύτητα και χαρά, είναι η χαρά και η γαλήνη από την οποία είναι γεμάτος ο αέρας της καρδιάς, εξαιτίας της άκρας προσοχής. Αιτία της τέλει καθάρσεως της καρδιάς είναι ο Ιησούς Χριστός, ο Υιός του Θεού και Θεός, ο οποίος είναι όλων των καλών αίτιος και ποιητής. όπως λέει: «Εγώ είμαι ο Θεός που φέρνω την ειρήνη»(57).

92. Η ψυχή που ευεργετείται και γλυκαίνεται από τον Ιησού, ανταμείβει τον Ευεργέτη της με την δοξολογία προς Αυτόν, γεμάτη αγάπη και αγαλλίαση. ευχαριστεί και επικαλείται με χαρά και ευφροσύνη Αυτόν που της χαρίζει την ειρήνη και Τον βλέπει νοητώς μέσα της να διαλύει τις φαντασίες των πονηρών πνευμάτων.

93. «Και ατένισε – λέγει ο Δαβίδ – ο νοητός οφθαλμός μου τους νοητούς εχθρούς μου και το αυτί μου θα ακούσει αυτούς που ξεσηκώνονται πονηρά εναντίον μου»(58). «Και είδα να γίνεται από το Θεό ανταπόδοση στους αμαρτωλούς για χάρη μου»(59). Όταν δεν υπάρχουν φαντασίες μέσα στην καρδιά, τότε ο νους βρίσκεται στη φυσική του κατάσταση και είναι έτοιμος να κινείται σε κάθε θεωρία τερπνή, πνευματική και αγαπημένη από το Θεό.

94. Έτσι λοιπόν, όπως είπα, είναι εκ φύσεως συστατικά το ένα του άλλου η νήψη και η ευχή του Ιησού. Η άκρα προσοχή συντελεί στην αδιάκοπη ευχή. η ευχή πάλι στην τέλεια νήψη και προσοχή

του νου.

95. Ωφέλιμος παιδαγωγός και του σώματος και της ψυχής είναι η αδιάκοπη μνήμη του θανάτου. αφήνοντας δηλαδή όλα όσα συμβαίνουν στο μεταξύ, αυτόν πάντοτε να έχουμε εμπρός στα μάτια μας, αυτό το κρεβάτι να φανταζόμαστε όπου ξαπλωμένοι θα ψυχομαχούμε και όλα τα υπόλοιπα.

96. Δεν πρέπει, αδελφοί, να αποκοιμηθεί εκείνος που θέλει να είναι διαπαντός απλήγωτος. Αλλά είναι ανάγκη να γίνει ένα από τα δύο: ή να πέσει και να χαθεί αφού γυμνωθεί από τις αρετές, ή να στέκεται πάντοτε με το νου του οπλισμένο. Γιατί και ο εχθρός διάβολος πάντοτε στέκεται οπλισμένος, μαζί με όλη την παράταξή του.

97. Από τη συνεχή μνήμη και επίκληση του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, και αν δεν αμελούμε την αδιάκοπη νοερή δέησή μας προς Αυτόν και την αδιάσπαστη νήψη και την εργασία της προσοχής, δημιουργείται στο νου μας μία θεία κατάσταση. Επομένως ας έχουμε πραγματικό μας έργο που θα εκτελούμε πάντοτε και με τον ίδιο τρόπο την επίκληση του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας, κρίζοντας προς Αυτόν με πυρπολημένη καρδιά ώστε να γίνουμε μέτοχοι του αγίου ονόματος του Ιησού. Η συνεχής εργασία και στην αρετή και στην κακία είναι μητέρα της συνήθειας. Και αυτή είναι δεύτερη φύση. Όταν φτάσει ο νους σε τέτοια κατάσταση, τότε ζητάει τους εχθρούς δαίμονες, όπως το λαγωνικό ζητάει το λαγό μέσα στις λόχμες. και αυτό ζητάει τον λαγό για να τον φάει, ενώ ο αγωνιστής νους τον εχθρό για να τον αφανίσει.

98. Όταν λοιπόν συμβαίνει να πληθύνονται στο νου μας οι πονηροί λογισμοί, να βάζομε ανάμεσά τους την επίκληση του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, και αμέσως θα τους δούμε να διαλύονται σαν καπνός στον αέρα, όπως μας δίδαξε η πείρα. Και τότε αφού μείνει μόνος του ο νους, χωρίς τους πονηρούς λογισμούς, ας αρχίζομε πάλι τη συνεχή προσοχή και επίκληση. Και όσες φορές το πάθομε αυτό από πειρασμό, έτσι να κάνομε.

99. Όπως δεν είναι δυνατό να μπει κανείς στον πόλεμο με γυμνό, άοπλο σώμα, ή να κολυπήσει σε μεγάλο πέλαγος με τα ρούχα του, ή να ζήσει χωρίς να αναπνέει, έτσι είναι αδύνατο χωρίς ταπεινώση και συνεχή δέηση προς τον Χριστό, να μάθει κανείς το νοητό και κρυφό πόλεμο και να καταδιώκει και να χτυπά με τέχνη το νοητό εχθρό.

100. Ο μέγας κατά την πρακτική αρετή Δαβίδ λέει προς τον Κύριο: «Το κράτος μου προς σε φυλάξω»(60). Ωστε το να φυλαχθεί μέσα μας το «κράτος», δηλ. η δύναμη της καρδιακής και νοερής ησυχίας, από την οποία γεννιούνται όλες οι αρετές, αυτό επέρχεται σ' εμάς με την βοήθεια του Κυρίου, ο Οποίος έδωσε τις εντολές και διώχνει από μας την σιχαμερή λήθη όταν συνεχώς τον καλούμε να μας βοηθήσει, και η οποία (λήθη) φθείρει υπερβολικά την καρδιακή ησυχία, όπως το νερό σβήνει τη φωτιά. Γι' αυτό, μοναχέ, μην κοιμάσαι από αμέλεια τον ύπνο του θανάτου(61), αλλά με το όνομα του Ιησού μαστίγωνε τους εχθρούς. και, όπως κάποιος σοφός έχει πει, το όνομα του Ιησού ας ενωθεί με την πνοή σου και τότε θα μάθεις την ωφέλεια της ησυχίας(62).

101. Όταν αξιωθούμε οι ανάξιοι να κοινωνήσομε τα θεία και άχραντα μυστήρια του Χριστού, του Θεού μας και Βασιλιά, τα φοβερά και φρικτά, ας επιδείξομε τότε περισσότερο τη νήψη και τη φύλαξη του νου και την ακρίβεια, για να καταφλέξει τις αμαρτίες μας και τις μικρές και μεγάλες ακαθαρσίες μας το θεϊκό πυρ, δηλαδή το Σώμα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού. Γιατί όταν αυτό μπαίνει μέσα μας, ευθύς διώχνει τα πονηρά πνεύματα από την καρδιά μας και συγχωρεί τις αμαρτίες που κάναμε πρωύτερα. και αφήνεται ο νους τότε χωρίς την ενόχληση των πονηρών λογισμών. Και αν στην συνέχεια φυλάξομε με ακρίβεια το νου μας και φρουρήσομε την καρδιά μας, όταν αξιωθούμε πάλι να κοινωνήσομε, τότε ακόμη περισσότερο το θείο Σώμα καταλάμπει το νου και τον κάνει όμοιο με αστέρι.

102. Η λήθη έχει την ιδιότητα να σβήνει τη φύλαξη του νου όπως το νερό σβήνει τη φωτιά. Η

αδιάκοπη ευχή του Ιησού και η αδιάσπαστη νήψη εξαφανίζει τελείως τη λήθη από την καρδιά. Γιατί η ευχή έχει ανάγκη της νήψεως όπως το λυχνάρι για να φωτίσει έχει ανάγκη από φυτίλι.

103. Πρέπει να κοπιάζομε για να φυλάξομε τα πολύτιμα. Και πολύτιμα πράγματι είναι εκείνα που μας προφυλάγουν από κάθε αισθητή και νοητή κακία. κι αυτά είναι η φύλαξη του νου και η επίκληση του Ιησού Χριστού, το να βλέπομε πάντοτε στο βάθος της καρδιάς και να ησυχάζομαι ακατάπαυστα στη διάνοια - για να πω έτσι - ακόμα και από εκείνους τους λογισμούς που μας φαίνονται ότι είναι καλοί, και να φροντίζομε να βρισκόμαστε άδαιοι από λογισμούς. έτσι δεν θα μπαίνουν στην διάνοιά μας απαρατήρητοι οι κλέφτες δαίμονες. Αν και κοπιάζομε όταν παραμένομε στο έργο αυτό της καρδιάς, όμως κοντά είναι η παρηγοριά.

104. Εκ φύσεως η καρδιά, όταν φυλάγεται αδιάκοπα και δεν της επιτρέπεται να δέχεται τις μορφές και τις εικόνες και τις φαντασίες των σκοτεινών και πονηρών πνευμάτων, γεννά από τον εαυτό της λογισμούς που φεγγοβολούν. Όπως το κάρβουνο γεννά φλόγα, έτσι πολύ περισσότερο ο Θεός, ο Οποίος κατοικεί μέσα στην καρδιά με το άγιο Βάπτισμα, αν βρίσκει τον αέρα της διάνοιάς μας καθαρό από τους ανέμους της πονηρίας και φρουρούμενο από την τήρηση του νου, ανάβει την διάνοιά μας για να δοθεί σε θεωρίες, όπως η φλόγα το κερί.

105. Πρέπει πάντοτε να στρέφομε μέσα στο χώρο της καρδιάς μας το όνομα του Ιησού Χριστού, όπως η αστραπή στρέφεται στο στερέωμα, όταν πρόκειται να πέσει η βροχή. Αυτό το γνωρίζουν ακριβώς εκείνοι που έχουν πείρα του νου και του εσωτερικού πολέμου. Έτσι θα διευθύνομε με τάξη στρατηγική τον νοητό αυτό πόλεμο: Πρώτα, προσοχή. κατόπιν, όταν δούμε ότι ήρθε ο εχθρός λογισμός στην καρδιά μας, να τον χτυπήσομε οργισμένοι με λόγια κατάρας. Τρίτον, αμέσως να προσευχηθούμε εναντίον του, συγκεντρώνοντας την καρδιά με την επίκληση του Ιησού Χριστού για να καταπέσει αμέσως η δαιμονική φανταστική εικόνα, ώστε να μην ακολουθήσει ο νους την φαντασία, σαν νήπιο που πλανιέται από κάποιον ψευδοθαυματοποιό.

106. Ας κοπιάσομε σαν τον Δαβίδ, κρίζοντας το "Κύριε Ιησού Χριστέ". Ας βραχνιάσει ο λάρυγγάς μας και ας μην κουράζονται τα μάτια του νου μας από το να ελπίζομε στον Κύριο το Θεό μας.

107. Ας θυμόμαστε πάντοτε την παραβολή του άδικου κριτή, που ειπε ο Κύριος για να διδάξει ότι πρέπει να προσευχόμαστε πάντοτε και να μην αποθαρρυνόμαστε, και θα βρούμε το κέρδος και την προστασία από τους πονηρούς δαίμονες.

108. Όπως εκείνος που ατενίζει προς τον ήλιο, είναι αδύνατο να μην φωτίζεται πλουσιοπάροχα το πρόσωπό του, έτσι κι εκείνος που σκύβει μέσα στον αέρα της καρδιάς, δεν είναι δυνατό να μην φωτίζεται.

109. Όπως είναι αδύνατο να ζήσει κανείς στη ζωή αυτή χωρίς να τρώει και να πίνει, έτσι είναι αδύνατο, χωρίς φύλαξη του νου και καθαρότητα της καρδιάς, δηλαδή χωρίς εκείνο που λέγεται νήψη, να φτάσει η ψυχή σε κάτι πνευματικό και αρεστό στο Θεό, ή να ελευθερωθεί από την κατά διάνοια αμαρτία, ακόμη και αν βιάζει κανείς τον εαυτό του να μην αμαρτάνει από τον φόβο των κολάσεων.

110. Αλλά και εκείνοι που απέχουν με κάποια βία από την αμαρτία, είναι μακάριοι ενώπιον του Θεού, των Αγγέλων και των ανθρώπων, γιατί λογαριάζονται ως "βιαστές" της Βασιλείας των

Ουρανών.

111. Η θαυμαστή ωφέλεια του νου από την ησυχία είναι ότι όλα τα αμαρτήματα, τα οποία πρωτίτερα χτυπούσαν την πόρτα του νου μόνο με λογισμούς, ώστε αν γίνονταν δεκτοί αυτοί από την διάνοια, να γίνουν αισθητά και χοντρά αμαρτήματα, όλα αυτά τα κόβει η διανοητική και νηπτική αρετή, γιατί τα εμποδίζει να μπουν στον εσωτερικό μας άνθρωπο και να γίνουν έργα πονηρά. και αυτό, με την δύναμη και τη βοήθεια του Κυρίου μας Ιησού Χριστού.

112. Η Παλαιά Διαθήκη είναι εικόνα της εξωτερικής και αισθητής σωματικής ασκήσεως. Το Άγιο Ευαγγέλιο, η Καινή Διαθήκη, είναι εικόνα της προσοχής, δηλαδή της καθαρότητας της καρδιάς. Η Παλαιά δεν τελειοποιούσε ούτε ολοκλήρωνε τον εσωτερικό άνθρωπο στη θεοσέβεια, -όπως λέει ο Απόστολος: "Κανένα δεν τελειοποίησε ο Νόμος"- αλλά εμποδίζε μόνο τα χοντρά αμαρτήματα, Γιατί από το να εμποδίσει να βγάζει κάποιος το μάτι και το δόντι του πλησίον, ακόμη και το να κόβει κανείς τους πονηρούς λογισμούς και τις πονηρές ενθυμήσεις από την καρδιά - που είναι διάταξη του Ευαγγελίου- είναι ανώτερο και συντελεί περισσότερο στην καθαρότητα της ψυχής. Έτσι και τα σχετικά με την σωματική αρετή και άσκηση, εννοώ τη νηστεία, την εγκράτεια, τη χαμαικοιτία, την ορθοστασία, την αγρυπνία και τα λοιπά που αναφέρονται στο σώμα και κάνουν να ησυχάζει το παθητικό μέρος του σώματος από την έμπρακτη αμαρτία, όπως είπα και για την Παλαιά Διαθήκη, είναι καλά και αυτά. Γιατί όλα αυτά είναι παιδαγωγία του εξωτερικού ανθρώπου και φρουρήση των παθών που ενεργούνται σωματικά, αλλά και τα κατά διάνοια αμαρτήματα φρουρούν, δηλαδή εμποδίζουν, όπως για παράδειγμα μπορούν να μας απαλλάξουν με τη βοήθεια του Θεού, από το φθόνο, την οργή και τα λοιπά.

113. Η καθαρότητα της καρδιάς, δηλαδή η φύλαξη και τήρηση του νου, τύπος της οποίας είναι η Καινή Διαθήκη, αν την φυλάγομε όπως πρέπει, ξεριζώνει και κόβει όλα τα πάθη και όλα τα κακά από την καρδιά, και εισάγει χαρά, καλή ελπίδα, κατάνυξη, πένθος, δάκρυα, ακριβή γνώση του εαυτού μας και των αμαρτιών μας, μνήμη θανάτου, ταπείνωση αληθινή, αγάπη άπειρη προς το Θεό και τους ανθρώπους και εγκάρδιο θείο έρωτα.

114. Όπως δεν είναι δυνατό, εκείνος που βαδίζει, να μην κόβει τον αέρα για να περπατήσει, έτσι είναι αδύνατο να μην πολεμείται ακατάπαυστα η καρδιά του ανθρώπου από τους δαίμονες ή να επηρεάζεται κρυφά από αυτούς, και αν ακόμη έχει μεγάλη σωματική άσκηση.

115. Αν θέλεις όχι μόνο να νομίζεσαι μοναχός ενάρετος και επεικής και ενωμένος πάντοτε με το Θεό, αλλά και να είσαι στην πραγματικότητα τέτοιος, τότε να εξασκείς με όλη σου την δύναμη την αρετή της νοερής προσοχής, η οποία είναι φύλαξη και τήρηση του νου και τέλεια καρδιακή γλυκειά ησυχία, μια ψυχική κατάσταση μακάρια και χωρίς φαντασία που δεν βρίσκεται σε πολλούς.

116. Αυτή λέγεται νοητή φιλοσοφία. Βάδιζέ την με μεγάλη νήψη και θερμή προθυμία μαζί με την ευχή του Ιησού, με ταπείνωση και αδιάκοπη δέηση και με σιωπή των αισθητών και νοητών χειλέων, με εγκράτεια φαγητών και ποτών και κάθε αμαρτωλού πράγματος. Βάδιζέ την πάνω στο δρόμο της διάνοιας με συναίσθηση και με φρόνηση. Και αυτή θα σε διδάξει, με τη βοήθεια του Θεού, εκείνα που δεν τα γνώριζες και θα σου φανερώσει και θα σε φωτίσει και θα σε συνετίσει και θα σε μάθει πράγματα, τα οποία πρωτίτερα ήταν αδύνατο να τα βάλεις στο νου σου, καθώς περπατούσες μέσα στο σκοτάδι των παθών και των σκοτεινών έργων και ήσουν σκεπασμένος από την λήθη και την άβυσσο της συγχύσεως.

117. Όπως οι κοιλάδες παράγουν άφθονο σιτάρι, έτσι και η νοητή αυτή εργασία γεμίζει την καρδιά με όλα τα αγαθά. Ή μάλλον θα σου τα δώσει ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός, που χωρίς την βοήθειά Του δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα. Και πρώτα θα βρεις τη νοητή αυτή εργασία ως σκάλα. Έπειτα ως βιβλίο που διαβάζεται. Κατόπιν, όταν προκόψεις σ' αυτήν, θα την βρεις ως επουράνια πόλη Ιερουσαλήμ, και τον βασιλιά Χριστό των δυνάμεων του Ισραήλ θα τον δεις καθαρά με τον νου μαζί με τον Ομοούσιο Πατέρα Του και το προσκυνητό Άγιο Πνεύμα.

118. Με μια ψεύτικη φαντασία πάντοτε οι δαίμονες μας οδηγούν στο να αμαρτάνομε. Με μια φαντασία σχετική με την φιλαργυρία και το κέρδος οδήγησαν τον άθλιο Ιούδα να παραδώσει τον Κύριο και Θεό των όλων. Και με το ψεύδος μιας τιποτένιας αναπαύσεως και τιμής και κέρδους και δόξας τον οδήγησαν στην αγχόνη και του προξένησαν αιώνιο θάνατο, ανταμείβοντάς τον οι άθλιοι με τα αντίθετα απ' όσα του είχαν παρουσιάσει με την ψεύτικη φαντασία τους, εννοώ την προσβολή των πονηρών λογισμών.

119. Κοίταξε, πώς με φαντασία και ψεύδος και κούφιες υποσχέσεις μάς κατανικούν οι εχθροί της σωτηρίας μας. Και αυτός ο σατανάς με τον ίδιο τρόπο κατακρημνίσθηκε από το ουράνιο ύψος ως αστραπή, επειδή έβαλε στη φαντασία του να γίνει ίσος με τον Θεό. Και τον Αδάμ τον χώρισε ο σατανάς από το Θεό, παρουσιάζοντάς του τη φαντασία ότι θα γινόταν ίσος με τον Θεό. Και έτσι συνηθίζει να εξαπατά όλους όσους αμαρτάνουν ο ψεύτης και δόλιος εχθρός.

120. Πικραίνεται η καρδιά μας από το δηλητήριο και τους πονηρούς λογισμούς, όταν από την αμέλειά μας και τη λήθη μας απομακρυνόμαστε πολύ από την προσοχή και την ευχή του Ιησού. γλυκαινόμαστε όμως πάλι με την αίσθηση μιας γλυκύτητας ή μιας μακάριας αγαλλιάσεως, όταν όσα αναφέραμε πιο πάνω τα εκτελούμε σταθερά και πρόθυμα μέσα στο εργαστήριο της διάνοιάς μας, μ' επιμέλεια και με θείο έρωτα. Τότε, προθυμοποιούμαστε να βαδίζομε το δρόμο της καρδιακής ησυχίας όχι για άλλο τίποτε, αλλά για χάρη της γλυκιάς ηδονής και ευχαριστήσεως που έρχεται από αυτήν στην ψυχή.

121. Επιστήμη των επιστημών και τέχνη των τεχνών είναι η αντιμετώπιση των κακούργων και πονηρών λογισμών. Άριστος τρόπος λοιπόν και τέχνη αντιμετώπισεώς τους είναι το να βλέπομε την φαντασία με την οποία γίνεται η προσβολή, βοηθημένοι από την χάρη του Κυρίου, και να φυλάγομε το νου μας όπως προφυλάγομε το μάτι μας και μ' αυτό παρακολουθούμε άγρυπνα όποιον τύχει να έρχεται να μας το χτυπήσει, και με όλη μας τη δύναμη εμποδίζομε να μπει σ' αυτό η παραμικρή αγκίδα.

122. Δεν μπορεί να γεννήσει το χιόνι φλόγα ή το νερό φωτιά, ούτε ο θάμνος σύκα. Έτσι δεν μπορεί να ελευθερωθεί η καρδιά του ανθρώπου από δαιμονικούς λογισμούς και λόγια και έργα, αν δεν καθαρίσει το εσωτερικό της και δε φυλάξει τη νήψη ενωμένη με την ευχή του Ιησού και δεν κατορθώσει την ταπεινώση και την ψυχική ησυχία και δε σπεύδει να βαδίζει έτσι με μεγάλη προθυμία. Η απρόσεκτη όμως ψυχή αναγκαστικά θα γίνει στείρα από κάθε αγαθό και τέλειο νόημα, σαν άκαρπο μουλάρι, χωρίς σύνεση και πνευματική φρόνηση. Η πραγματική ειρήνη της ψυχής είναι το γλυκό πράγμα και όνομα Ιησούς και το άδειασμα από εμπαιθείς σκέψεις.

123. Όταν συμφωνήσει η ψυχή με τις επιθυμίες του σώματος, τότε κτίζουν μαζί μια πόλη κενοδοξίας και έναν πύργο υπερηφάνειας και βάζουν ως κατοίκους τους ασεβείς λογισμούς, Ο Κύριος με τον φόβο της κολάσεως συγγέει και διασπά αυτή τη συμφωνία, αναγκάζοντας την κυρίαρχη ψυχή να μιλά και να φρονεί διαφορετικά και αντίθετα από το σώμα. Από το φοβο της κολάσεως επέρχεται ο διαμερισμός αυτός, επειδή το σαρκικό φρόνημα είναι έχθρα του Θεού και δεν υποτάσσεται στο νόμο του Θεού.

124. Τα καθημερινά μας έργα, πρέπει να τα ζυγίζουμε κάθε στιγμή και να τα προσέχομε, και το βράδυ να τα ελαφρώνουμε όσο μπορούμε περισσότερο με τη μετάνοια, αν θέλουμε, με τη βοήθεια του Χριστού, να νικήσουμε την κακία. Και πρέπει να παρατηρούμε προσεκτικά, αν εκτελούμε όλα τα αισθητά και φανερά έργα μας σύμφωνα με το θέλημα του Θεού, ενώπιον του Θεού και μόνο για το Θεό, για να μην παρασυρόμαστε παράλογα από τις αισθήσεις μας.

125. Αν, με τη βοήθεια του Θεού, κάθε ημέρα κερδίζουμε από τη νήψη μας, δεν πρέπει να συμπεριφερόμαστε με αδιαφορία και να ζημιωνόμαστε με πολλές επιβλαβείς συνομιλίες. αλλά μάλλον πρέπει να καταφρονούμε τα μάταια για το αξιαγάπητο και γλυκό κέρδος της αρετής αυτής και την ομορφιά της.

126. Δίκαια και κατά φύση, όπως τα δημιούργησε ο Θεός, οφείλουμε να κινούμε τα τρία μέρη της ψυχής. Το θυμικό εναντίον του εξωτερικού εαυτού μας και του σατανά γιατί λέει: "Να οργίζεστε κατά της αμαρτίας, δηλαδή να οργίζεστε εναντίον σας και εναντίον του διαβόλου, για να μην αμαρτάνετε στο Θεό". Το επιθυμητικό να το στρέφουμε προς το Θεό και την αρετή. Το λογιστικό να το βάλομε επικεφαλής των δύο άλλων με σοφία και επιτηδειότητα, ώστε να δίνει σ' αυτά διαταγές, να τα συμβουλεύει, να τα τιμωρεί και να τα εξουσιάζει, όπως ο βασιλιάς τους δούλους, και τότε αυτά θα τα κυβερνά το λογικό μας σύμφωνα με το θέλημα του Θεού, αν και τα πάθη επαναστατούν εναντίον του λογικού. Και να βάλομε επιστάτη πάνω στα πάθη το λογικό να τα ηγεμονεύει. Γιατί λέει ο αδελφόθεος Ιάκωβος: "Αν το λογικό κάποιου δε σφάλει, αυτός είναι τέλειος, και έχει τη δύναμη να χαλιναγωγήσει και όλο το σώμα". Επειδή, για να πούμε την αλήθεια, κάθε ανομία και αμαρτία με τα τρία αυτά μέρη της ψυχής επιτελείται, όπως και κάθε αρετή και δικαιοσύνη πάλι από αυτά τα τρία γίνεται.

127. Τότε ο νους σκοτίζεται και μένει άκαρπος, όταν ή διατυπώσει λόγους κοσμικούς, ή τους δεχτεί στη διάνοιά του και τους συζητήσει, ή ασχοληθεί μάταια με πράγματα αισθητά με το σώμα και με το νου, ή παραδώσει τον εαυτό του σε ματαιότητες. Αμέσως τότε χάνει τη θέρμη και την κατάνυξη και την παρρησία προς το Θεό και τη θεία γνώση. Επειδή όσο προσέχομε στο νου, φωτιζόμαστε. και όσο δεν προσέχομε, σκοτιζόμαστε.

128. Εκείνος που κάθε μέρα επιδιώκει και ζητεί την ειρήνη και την ησυχία του νου, αυτός εύκολα θα καταφρονήσει κάθε αισθητό πράγμα, για να μη κοπιάζει μάταια. Όποιος όμως ξεγελάει τη συνείδησή του, θα κοιμηθεί πικρά τον θάνατο της λήθης, το οποίο ο Δαβίδ παρακαλεί να μην πάθει. Λέει και ο Απόστολος: "Όποιος ξέρει το καλό και δεν το κάνει, έχει αμαρτία".

129. Ο νους επιστρέφει στην τάξη του και στην νήψη, από όπου είχε απομακρυνθεί από αμέλεια, αν τον επιμεληθούμε και αν με θερμή προθυμία τον επαναφέρουμε στην πρακτική εργασία της νήψεως.

130. Ο όνος που γυρίζει το μύλο, δεν μπορεί να βγει παραπέρα από τον κύκλο του μύλου, όπου είναι δεμένος. Ούτε ο νους μπορεί να προχωρήσει στην αρετή που φέρνει στην τελειότητα, αν δεν τακτοποιήσει το εσωτερικό του. Γιατί είναι τυφλός στα εσωτερικά του μάτια και δεν μπορεί να βλέπει την αρετή και τον Ιησού που ακτινοβολεί.

131. Ένα ζωηρό και υπερήφανο άλογο ορμά χαρούμενο όταν δεχτεί αναβάτη στη ράχη του. Και ένας δεκτικός νους τέρπεται, όταν δεχτεί το φως του Κυρίου και εισέλθει σ' αυτό, αφού ελευθερωθεί από τα νοήματά του. Θα βαδίζει από τη δύναμη της πρακτικής φιλοσοφίας του νου, με άρνηση του ίδιου του εαυτού του, σε άρρητη δύναμη που θεωρεί τα άρρητα και τις αρετές. Και αφού δεχτεί το βάθος των θείων και υψηλών εννοιών του απείρου, θα φανερωθεί σ' αυτόν, όσο είναι δυνατό στην καρδιά, ο Θεός των θεών. Ο νους από έκπληξη δοξάζει με αγάπη το Θεό που βλέπεται και βλέπει, και που τόσο για το ένα όσο και για το άλλο σώζει εκείνον που στρέφει το βλέμμα του σ' Αυτόν.

132. Η καρδιακή ησυχία, όταν πραγματοποιείται, θα δει με μυστική γνώση τον υψηλό βυθό. και θ' ακούσει εξαιρετα πράγματα από το Θεό το αυτί του νου που ησυχάζει.

133. Ο οδοιπόρος που πρόκειται να περάσει μακρύ και δύσβατο και δύσκολο δρόμο και φοβάται να μην παραπλανηθεί στην επιστροφή, βάζει σημάδια στο δρόμο για να οδηγείται και να επιστρέψει εύκολα. Ο άνθρωπος που βαδίζει με νήψη και προσευχή, βάζει για σημάδια λόγους, επειδή φοβάται κι αυτός να μην πλανηθεί στον δρόμο.

134. Στον οδοιπόρο, το να γυρίσει πίσω εκεί που ξεκίνησε, γίνεται πρόξενο χαράς. Για τον αγωνιστή όμως, το να γυρίσει πίσω, είναι καταστροφή ψυχής και σημάδι απομακρύνσεως από τα έργα, τους λόγους και τις σκέψεις που αρέσουν στο Θεό. Και στον καιρό του θανατηφόρου ύπνου της ψυχής θα έχει τους λογισμούς να τον κεντούν και να τον ξυπνούν με την υπόμνηση του βαριού ύπνου και της ραθυμίας που του ήρθε από την αμέλειά του.

135. Όταν περιπέσομε σε θλίψη, σε απόγνωση και απελπισία, τότε πρέπει να κάνομε ό,τι έκανε και ο Δαβίδ, δηλαδή να ξεχύνομε τη δέησή μας μπροστά στο Θεό και να αναγγέλομε τη θλίψη μας στον Κύριο. Πρέπει να εξομολογούμαστε στο Θεό, επειδή μπορεί με σοφία να ρυθμίσει τις υποθέσεις μας και να ελαφρώσει τη θλίψη μας, αν μας συμφέρει, και να μας γλυτώσει από την ολέθρια και καταστρεπτική λύπη.

136. Ο θυμός που στρέφεται παρά φύση εναντίον των ανθρώπων, η λύπη η όχι κατά το θέλημα του Θεού και η ακηδία, είναι εξίσου καταστρεπτικά των καλών λογισμών και των λογισμών της μυστικής γνώσεως, τα οποία διασκορπίζει ο Κύριος όταν του εξομολογούμαστε τις θλίψεις μας και μας εμπνέει χαρά.

137. Λογισμούς που έχουν στερεωθεί μέσα στην καρδιά μας παρά τη θέλησή μας και παραμένουν εκεί, έχει το ιδίωμα να τους εξαφανίζει η ευχή του Ιησού όταν τη λέμε με νήψη από τα βάθη της καρδιάς μας.

138. Όταν μας θλίβουν πολλοί και παράλογοι λογισμοί, θα βρούμε ανακούφιση και χαρά όταν μεμφθούμε και κατηγορήσουμε τους εαυτούς μας με ειλικρίνεια και αβίαστα ή όταν τους αναγγείλομε στον Κύριο, όπως ακριβώς θα τους λέγαμε σε άνθρωπο. Και οπωσδήποτε με τους δύο αυτούς τρόπους θα βρούμε ανάπαυση σε κάθε περίπτωση.

139. Οι Πατέρες θεωρούν τον Μωυσή εικόνα του νου. Γιατί ο Μωυσής βλέπει το Θεό στην βάτο, και λάμπει το πρόσωπό του, και θεός Φαραώ γίνεται από το Θεό των θεών. μαστιγώνει την Αίγυπτο και ελευθερώνει τον Ισραήλ και νομοθετεί. Αυτά όταν τα θεωρήσουμε αλληγορικά και πνευματικά, είναι ενέργειες και πλεονεκτήματα του νου.

140. Εικόνα του εξωτερικού ανθρώπου είναι ο Ααρών, ο αδελφός του νομοθέτη. Έτσι κι εμείς, όταν κατηγορούμε με θυμό τον εξωτερικό μας άνθρωπο, όπως ο Μωυσής, έκανε στον Ααρών όταν αυτός έσφαλλε, του λέμε: "Σε τι σε αδίκησε ο Ισραήλ και βιάστηκες να τον απομακρύνεις από τον ζώντα Θεό, τον Παντοκράτορα Κύριο;".

141. Ο Κύριος μαζί με όλα τα άλλα αγαθά μάς δίδαξε και αυτό, όταν ήταν να αναστήσει το Λάζαρο: να καταστέλλομε με επιβολή την έλλειψη ανδρείας και την αστάθεια της ψυχής και να έχουμε ένα αυστηρό ήθος με αυτομεμψία. αυτό ελευθερώνει την ψυχή από την φιλαυτία, την κενοδοξία και την υπερηφάνεια.

142. Όπως είναι αδύνατο να περάσει κανείς μεγάλο πέλαγος χωρίς μεγάλο πλοίο, έτσι είναι αδύνατο να διώξει κανείς μια προσβολή ενός πονηρού λογισμού χωρίς την επίκληση του Ιησού Χριστού.

143. Η αντίρρηση αποστομώνει, ενώ η επίκληση του Ιησού Χριστού διώχνει από την καρδιά τους πονηρούς λογισμούς. Όταν η προσβολή του πονηρού λογισμού διαμορφωθεί στην εικόνα ενός αισθητού πράγματος μέσα στην ψυχή, π.χ. με το πρόσωπο εκείνου που μάς έχει λυπήσει ή στη φαντασία γυναικείας ομορφιάς ή χρυσού ή χρημάτων, το καθένα από αυτά όταν εμφανιστεί στη διάνοιά μας, αμέσως γίνονται φανεροί οι λογισμοί της μνησικακίας, της πορνείας και της φιλαργυρίας που το προκάλεσαν. Και αν ο νους μας είναι πεπειραμένος και εκπαιδευμένος και έχει συνηθίσει στην τήρηση του εαυτού του και στο να βλέπει καθαρά και με διαύγεια τις θελκτικές εικόνες και τις απάτες των πονηρών πνευμάτων, εύκολα, μόλις εμφανιστούν, με την αντίρρηση και με την ευχή του Ιησού σβήνει αμέσως τα πυρωμένα βέλη του διαβόλου. Δεν επιτρέπει στην εμπαθή φαντασία να εισχωρήσει στην καρδιά, ούτε επιτρέπει στους λογισμούς μας να συμορφωθούν εμπαθώς με την πονηρή φαντασία ή να συνομιλήσουν μαζί της φιλικά ή να τη σκεφτούν πολύ και να δώσουν τη συγκατάθεσή τους, πράγματα στα οποία επακολουθούν τα πονηρά έργα με κάποια αναγκαιότητα, όπως επακολουθούν οι νύχτες στις ημέρες.

144. Αν όμως ο νους μας είναι άπειρος και δεν έχει την ευχέρεια της νήψεως, αμέσως ανακατώνεται με την εμπαθή εικόνα, όποια και να είναι, και συνομιλεί με αυτή και δέχεται κακές ερωτήσεις και δίνει απαντήσεις. Και τότε ανακατώνονται οι λογισμοί μας με τη δαιμονική φαντασία, η οποία όσο πάει μεγαλώνει και πληθύνεται για να φανεί αξιαγάπητη και ωραία και θελκτική στο νου που τη δέχεται και αιχμαλωτίζεται. Συμβαίνει τότε στο νου, όπως όταν φανεί σε άκακα αρνιά ένας σκύλος, εκεί που βόσκουν σε πεδινό μέρος. και νομίζουν αυτά ότι είναι η μητέρα τους και τρέχουν κοντά του, χωρίς να κερδίσουν τίποτε με το να πλησιάσουν τον σκύλο παρά μόνο την ακαθαρσία και τη δυσωδία του. Κατά τον ίδιο τρόπο και οι λογισμοί μας, ως αμαθείς τρέχουν

σε όλες τις δαιμονικές φαντασίες και αφού ανακατωθούν μαζί τους, τους βλέπει κανείς ενωμένους να θέλουν να καταστρέψουν την Ιλιούπολη (Τροία) όπως ο Αγαμέμνων και ο Μενέλαος. Έτσι και αυτοί σκέφτονται τι πρέπει να γίνει για να πραγματοποιήσουν με το σώμα εκείνο που φάνηκε ωραίο με την απάτη της δαιμονικής εισβολής. Κι έτσι λοιπόν δημιουργούνται εσωτερικώς οι πτώσεις της ψυχής, και τότε κατ' ανάγκη θα εξωτερικευτεί το εσωτερικό της καρδιάς.

145. Ο νους είναι κάτι το εύκολο και άκακο και εύκολα ακολουθεί τους δαιμονικούς λογισμούς, και δύσκολα μπορεί να κρατηθεί από τις άνομες φαντασίες των δαιμόνων, αν δεν έχει τον αυτοκράτορα των παθών λογισμό, που να τον εμποδίζει ακατάπαυστα και να τον χαλιναγωγεί.

146. Η θεωρία και η πνευματική γνώση γίνονται φυσικοί οδηγοί και πρόξενοι ακριβούς βίου, γιατί με αυτές η διάνοια ανυψώνεται τόσο, ώστε να καταφρονεί τις ηδονές και όλα τα αισθητά και τις ευχαριστήσεις της ζωής σαν πράγματα μηδαμινά.

147. Ο προσεκτικός βίος που κατορθώνεται με την χάρη του Ιησού Χριστού, γίνεται πατέρας της θεωρίας και της γνώσεως. Ακόμη γεννά θεία προκοπή και ανύψωση και σοφότετους στοχασμούς, όταν πάρει σύζυγο την ταπείνωση, όπως λέει ο θείος προφήτης Ησαΐας. "Όσοι περιμένουν με υπομονή τον Κύριο, θα πάρουν νέα δύναμη. θα βγάλουν φτερά και θα πετάξουν με τη βοήθεια του Κυρίου".

148. Σκληρό και δύσκολο φαίνεται στους ανθρώπους το να ησυχάζει η ψυχή τους από κάθε λογισμό. Και πράγματι είναι δύσκολο και επίπονο. Και δεν είναι δυσβάστακτο μόνο σε όσους είναι αμήνητοι στον πνευματικό πόλεμο, το να περιορίζουν και να περικλείουν τον ασώματο νου μέσα στο σωματικό σπίτι, αλλ' ακόμη και σε εκείνους που έχουν λάβει πείρα της εσωτερικής άυλης πάλης. Όποιος όμως έχει αγκαλιάσει τον Κύριο Ιησού με την συνεχή ευχή, δεν θα κοπιήσει να Τον ακολουθεί, όπως λέει ο προφήτης. Και δεν θα επιθυμήσει ένας τέτοιος άνθρωπος να ζήσει όπως ζουν οι κοινοί άνθρωποι, εξαιτίας της ωραιότητας και τερπνότητας και γλυκύτητας του Ιησού. Και δε θα ντροπιαστεί από τους εχθρούς δαίμονες που περπατούν γύρω του, όταν τους αντιμετωπίζει στεκόμενος μπροστά στην πύλη της καρδιάς του και τους καταδιώκει δια του Ιησού.

149. Η ψυχή που θα πετάξει ψηλά στον αέρα δια του θανάτου, στις πύλες του Ουρανού, έχοντας μαζί της υπερασπιστή το Χριστό, ούτε εκεί θα ντραπεί τους εχθρούς της, αλλά με θάρρος όπως τώρα θα μιλήσει σ' αυτούς. μόνο να μην χάσει την υπομονή της μέχρι την ώρα του θανάτου να φωνάζει ημέρα και νύχτα προς τον Κύριο Ιησού Χριστό, τον Υιό του Θεού. Και Αυτός θα τιμωρήσει γρήγορα τους εχθρούς της δαίμονες, σύμφωνα με την αληθινή και θεία υπόσχεσή Του, που είπε για τον άδικο κριτή. Ναι, σας λέω, θα τιμωρήσει τους εχθρούς της και στη ζωή αυτή, και μετά την έξοδο της ψυχής από το σώμα.

150. Ταξιδεύοντας τη νοητή θάλασσα, έχε το θάρρος σου στον Ιησού. Γιατί σου φωνάζει μέσα στην καρδιά σου μυστικά: "Μη φοβάσαι, παιδί μου Ιακώβ, μικρέ Ισραήλ. Μη φοβάσαι σκουλήκι Ισραήλ, εγώ σε υπερασπίζομαι". Αν ο Θεός είναι με το μέρος μας, ποιος κακός θα σταθεί αντίθετός μας; Είναι Εκείνος που μακάρισε τους καθαρούς στην καρδιά, και νομοθέτησε ο γλυκός Ιησούς και μόνος καθαρός, που θέλει να πατεί θεϊκά μέσα στις καθαρές καρδιές και να κατοικεί σ' αυτές. Γι' αυτό ας μην παύομε, κατά τον θείο Παύλο, να γυμνάζομε το νου μας με στόχο την ευσέβεια. Εύλογα λοιπόν ονομάστηκε αληθινή η ευσέβεια εκείνη που βγάζει από τη ρίζα τα σπέρματα του πονηρού. Αυτή η ευσέβεια είναι ο "οίμος του λόγου", δηλ. οδός του λογικού ή οδός του λογισμού.

Στην αττική ελληνική διάλεκτο οίμος και κέλευθος λέγεται η οδός, που είναι ο λογισμός.

151. Θα απολαύσει τα αγαθά με πολλή ειρήνη, κατά τον Δαβίδ, εκείνος που δεν επηρεάζεται από πρόσωπο ανθρώπου όταν κρίνει την αδικία στην καρδιά του, δηλαδή δεν επηρεάζεται από τις μορφές των πονηρών πνευμάτων, ώστε μέσω αυτών να σκέφτεται την αμαρτία, και κρίνοντας και δικάζοντας κακώς μέσα στην καρδιά του, να δίνει το δίκαιο στην αμαρτία. Γιατί οι μεγάλοι και διακριτικοί Πατέρες σε μερικά συγγράμματά τους ονόμασαν ανθρώπους και τους δαίμονες, επειδή έχουν το λογικό. Παρόμοιο είναι και το ευαγγελικό, όπου ο Κύριος λέει: "Ένας άνθρωπος κακός το έκανε τούτο, και ανακάτωσε μέσα στο σιτάρι και τα ζιζάνια". Δεν υπάρχει γρήγορη αντίρρηση στους λογισμούς από εκείνους που πράττουν τα κακά. Γι' αυτό και κατατρωγόμαστε από τους λογισμούς.

152. Όταν αρχίσουμε να ζούμε με προσοχή του νου, ας προσαρμόζουμε στη νήψη την ταπείνωση και συνάπτομε στην αντίρρηση την ευχή, τότε θα βαδίσουμε καλά το δρόμο της μετάνοιας. σαν να στολίζουμε, να σκουπίζουμε και να καθαρίζουμε το σπίτι της καρδιάς από την πονηρία, κάτω από το φως του προσκυνητού και αγίου ονόματος του Ιησού Χριστού. Αν έχουμε το θάρρος μας μόνο στη νήψη ή στην προσοχή τη δική μας, τότε γρήγορα θα μας σπρώξουν, θα μας ανατρέψουν, θα πέσομε και θα μας νικήσουν οι εχθροί μας οι πανούργοι και δολιότατοι. Και περισσότερο θα περιπλεχθούμε στα δίχτυα τους, δηλαδή τις πονηρές ενθυμήσεις, ή και θα μας σφάξουν εύκολα, όταν δεν κρατούμε το ισχυρό δόρυ, δηλαδή το όνομα του Ιησού Χριστού. Γιατί μόνο το σεβάσμιο αυτό ξίφος, όταν στρέφεται πολύ συχνά μέσα σε καρδιά που μόνο ένα τρόπο ζωής γνωρίζει (νήψη δηλ. και ευχή), μόνο αυτό ξέρει να στριφογυρίζει και να κατακόβει τους πονηρούς δαίμονες και να τους καίει και να τους κάνει άφαντους, σαν καλάμι που το τρώει η φωτιά.

153. Το κορύφωμα της αδιάκοπης νήψεως, δηλαδή ωφέλεια της ψυχής και μεγάλο κέρδος, είναι να βλέπει κανείς ευθύς τις φαντασίες των λογισμών μόλις σχηματίζονται στο νου του. Ενώ το κορύφωμα της αντιρρήσεως είναι να ελέγχουμε και να εξακριβώνουμε το λογισμό που επιχειρείνα μπει στο νου μας μέσω της φαντασίας κάποιου αισθητού πράγματος. Εκείνο όμως που σβήνει και διαλύει αμέσως κάθε σκέψη πονηρή των εχθρών δαιμόνων, κάθε λόγο, κάθε φαντασία, κάθε πονηρή εικόνα και παράσταση, είναι η επίκληση του Κυρίου. Κι εμείς οι ίδιοι βλέπομε στο νου μας την ολοσχερή ήττα τους, που προξενείται από τον Ιησού το μεγάλο Θεό μας, και την εκδίκηση που παίρνει ο Ιησούς για μας τους ταπεινούς και ασήμαντους και άχρηστους.

154. Το ότι όλοι οι λογισμοί δεν είναι τίποτε άλλο, παρά μόνο φαντασίες αισθητών και κοσμικών πραγμάτων, οι περισσότεροι δεν το γνωρίζουμε. Αν κρατήσομε επί πολύ καιρό με νήψη την ευχή, τότε η ευχή αποστερεί την διάνοια από κάθε υλική φαντασία πονηρών λογισμών και φανερώνει σ' αυτή τους τρόπους των εχθρών δαιμόνων και το μεγάλο κέρδος της ευχής και της νήψεως. "Όμως θα παρακολουθήσεις με τα μάτια σου και θα δεις νοερά την τιμωρία των νοητών αμαρτωλών, των δαιμόνων", όπως λέει ο θείος μελωδός Δαβίδ.

155. Ας θυμόμαστε, αν είναι δυνατόν, ακατάπαυστα τον θάνατο. Έτσι γεννιέται μέσα μας η απόθεση των φροντίδων και κάθε ματαιότητας, η φύλαξη του νου, η ακατάπαυστη δέηση, η απάθεια του σώματος και η αποστροφή της αμαρτίας. Και σχεδόν θα μπορούσαμε να πούμε, κάθε αρετή πηγάζει από την μνήμη αυτή. Γι' αυτό ας την χρησιμοποιήσουμε όπως την ίδια την αναπνοή μας.

156. Η καρδιά που είναι τελείως άδεια από φαντασίες, θα γεννήσει νοήματα και σκέψεις που θα σκιρτούν από τα βάθη της, θείες και μυστηριώδεις, έτσι όπως πηδούν τα ψάρια και βουτούν τα δελφίνια όταν έχει γαλήνη η θάλασσα. Η θάλασσα ανεμίζεται από τη λεπτή αύρα, ενώ η άβυσσος της καρδιάς από το Άγιο Πνεύμα. όπως λέει ο Απόστολος: "Επειδή είστε γιοι, γι' αυτό έστειλε ο Θεός το Πνεύμα του Υιού Του στις καρδιές σας, που φωνάζει: Αββά, Πατέρα".

157. Κάθε μοναχός που θα επιχειρήσει να αναλάβει πνευματικό έργο πριν από τη νήψη του νου, θα βρεθεί σε αδιέξοδο και σε διχασμό του νου. Κι αυτό, ή γιατί δεν γνωρίζει την ομορφιά της, ή την γνωρίζει αλλά από αμέλεια δεν μπορεί να την κρατήσει. Θα απαλλαγεί από το αδιέξοδο χωρίς αμφιβολία, όταν αρχίσει την φύλαξη του νου, που είναι και λέγεται διανοητική φιλοσοφία ή πρακτική φιλοσοφία του νου, επειδή θα βρει την "οδό" για την οποία είπε ο Κύριος: "Εγώ είμαι η οδός και η ανάσταση και η ζωή".

158. Και πάλι θα βρεθεί σε απορία η ψυχή βλέποντας μια απέραντη άβυσσο από λογισμούς και πλήθος νήπια της Βαβυλώνας. Αλλά και αυτή την απορία την λύνει ο Χριστός, αν στηρίζομε αδιάκοπα τη βάση της διάνοιάς μας πάνω σ' Αυτόν και αν τα νήπια της Βαβυλώνας τα χτυπούμε και τα συντρίβουμε πάνω στην πέτρα αυτή (το Χριστό), εκπληρώνοντας την επιθυμία μας εναντίον τους. Γιατί λέει η Γραφή: "όποιος φυλάγει την εντολή, δε θα γνωρίσει πονηρό λόγο", και "δίχως εμένα, δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε".

159. Εκείνος είναι πράγματι αληθινός μοναχός, ο οποίος κατορθώνει τη νήψη. και έχει αληθινά νήψη, εκείνος που είναι μοναχός κατά την καρδιά.

160. Ο βίος του ανθρώπου παρατείνεται μαζί με τα χρόνια που περνούν, με μήνες, με εβδομάδες, ημέρες, νύχτες, ώρες και στιγμές, στρεφόμενος μαζί με το χρόνο. Σε όλα αυτά τα χρονικά διαστήματα οφείλομε να επεκτείνομε κι εμείς τις ενάρετες εργασίες, την νήψη και την ευχή και τη γλυκύτητα της καρδιάς με επιμελημένη ησυχία μέχρι το θάνατό μας.

161. Θα έρθει και σε μας η ώρα του θανάτου, θα έρθει και δεν είναι δυνατό να τον αποφύγομε. Και είτε τότε, όταν έρθει ο άρχοντας του κόσμου και του αέρα, να βρει τα αμαρτήματά μας λίγα και μηδαμινά για να μη μας ελέγξει στ' αλήθεια και κλάψομε τότε ανώφελα. Γιατί, λέει το ιερό Ευαγγέλιο: "Εκείνος ο δούλος που γνώρισε το θέλημα του Κυρίου του και δεν έκανε ό,τι έπρεπε, θα δαρθεί πολύ".

162. "Αλλοίμονο - λέει - σ' εκείνους που έχασαν την καρδιά. Και τι θα κάνουν όταν τους επισκεφθεί ο Κύριος;". Γι' αυτό, αδελφοί, ας δείξομε ζήλο και προθυμία.

163. Στους απλοϊκούς και δήθεν απαθείς λογισμούς, ακολουθούν οι εμπαιθείς, καθώς έχομε μάθει με την μακροχρόνια πείρα και παρατήρηση. Οι πρώτοι λογισμοί ανοίγουν την είσοδο στους δεύτερους, οι απαθείς στους εμπαιθείς.

164. Πράγματι ο άνθρωπος πρέπει να χωρίζεται με την προαίρεσή του σε δύο κομμάτια, και να σχίζεται με σοφότερη επινόηση, όπως είπα. και πρέπει να είναι εχθρός αφιλίωτος και άσπονδος του εαυτού του. Όποια διάθεση ακριβώς έχει ένας για κάποιον που εξαιρετικά και πολλές φορές τον

έχει λυπήσει και αδικήσει, έτσι να εχθρευόμαστε τον εαυτό μας ή και πολύ περισσότερο, αν βέβαια θέλομε να κατορθώσουμε την μεγάλη και πρώτη εντολή, δηλαδή τη διαγωγή του Χριστού, τη μακαρία ταπείνωση, τον ένσαρκο τρόπο ζωής του Θεού. Γι' αυτό ο Απόστολος λέει: "Ποιος θα με ελευθερώσει από το σώμα αυτό, το κυριευμένο από τον θάνατο; Γιατί δεν υποτάσσεται στο νόμο του Θεού". Θέλοντας ο Απόστολος να φανερώσει ότι το να υποτάξομε το σώμα στο θέλημα του Θεού εξαρτάται από εμάς, λέει: "Αν κρίναμε τον εαυτό μας, δε θα καταδικαζόμαστε. κι όταν καταδικαζόμαστε, παιδαγωγούμαστε από τον Κύριο".

165. Η αρχή της καρποφορίας είναι το άνθος. Και η αρχή της φυλάξεως του νου είναι η εγκράτεια από φαγητά και ποτά, η άρνηση και αποχή κάθε πονηρού λογισμού και η ησυχία της καρδιάς.

166. Όταν δυναμωμένοι με τη δύναμη του Ιησού Χριστού αρχίζομε να τρέχομε ασφαλισμένοι με τη νήψη, στην αρχή μάς φανερώνεται σαν μία λαμπάδα στο νου μας που την κρατάμε με το χέρι του νου μας και μάς οδηγεί στο δρόμο της διάνοιας. ύστερα σαν πανσέληνος ολόφεγγη που κάνει την τροχιά της στο στερέωμα της καρδιάς. Και τέλος μάς φανερώνεται σαν ήλιος ο Ιησούς, που ακτινοβολεί δικαιοσύνη, δηλαδή φανερώνει σ' εμάς τον εαυτό Του και τους ολόλαμπρους φωτισμούς των θείων του και ιερών εννοιών.

167. Αυτά τα φανερώνει μυστικά ο Ιησούς στο νου εκείνο που επιμένει στην εντολή που λέει: "Θα περικόψετε την σκληροκαρδία σας". Και καθώς είπαμε, εξαισιες σκέψεις διδάσκει τον άνθρωπο η επιμελής νήψη. γιατί ο Θεός είναι απροσώποληπτος. Γι' αυτό λέει ο Κύριος: Ακούστε με και καταλάβετε τα λόγια Μου. σ' όποιον έχει, θα δοθούν και άλλα και θα περισσέψουν, ενώ από εκείνον που δεν έχει, θα αφαιρεθεί κι εκείνο που νομίζει ότι έχει". Σ' εκείνους που αγαπούν το Θεό, όλα συνεργούν για το καλό τους. Πολύ περισσότερο λοιπόν οι αρετές θα συνεργήσουν και θα βοηθήσουν.

168. Όπως το πλοίο δεν μπορεί να ταξιδέψει χωρίς νερό, έτσι και η φύλαξη του νου δεν προχωρεί διόλου χωρίς νήψη και ταπείνωση και ευχή του Ιησού.

169. Θεμέλια του σπιτιού είναι οι πέτρες. Θεμέλιο και οροφή της αρετής της νήψεως είναι το προσκυνητό και άγιο όνομα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού. Ένας ανόητος κυβερνήτης πλοίου, αν στην τρικυμία διώξει τους ναύτες και ρίξει στη θάλασσα τα κουπιά και τα πανιά και κοιμηθεί, εύκολα θα ναυαγήσει. Και η ψυχή ευκολότερα θα καταποντιστεί από τους δαίμονες, αν αμελήσει τη νήψη και δεν επικαλείται, μόλις φανεί η δαιμονική προσβολή, το όνομα του Ιησού Χριστού.

170. Ό,τι γνωρίζομε, αυτό λέμε στο γραπτό μας. και ό,τι είδαμε στο δρόμο που περνούμε, εκείνο μαρτυρούμε σ' όποιον θέλει, αν βέβαια θελήσετε να δεχτείτε τους λόγους μας. Αυτός ο Κύριος είπε: "Αν κάποιος δεν μείνει σ' Εμένα, θα πεταχτεί έξω όπως το κλήμα, και κάποιος το μαζεύουν, το ρίχνουν στη φωτιά και καίγεται. ενώ όποιος μείνει σ' Εμένα, μένω κι εγώ σ' αυτόν". Όπως είναι αδύνατο να λάμψει ο ήλιος χωρίς φως, έτσι είναι αδύνατο να καθαρισθεί η καρδιά από την ακαθαρσία των λογισμών της απώλειας, χωρίς την ευχή του ονόματος του Ιησού. Κι αν αυτό είναι, όπως βλέπω, αληθινό, να το μεταχειριζόμαστε όπως και την αναπνοή μας. Γιατί το όνομα του Ιησού είναι φως, ενώ οι πονηροί λογισμοί, σκοτάδι. Κι ο Ιησούς είναι Θεός και Κύριος των όλων, ενώ οι πονηροί λογισμοί είναι δούλοι δαιμόνων.

171. Φωτογεννήτρα και αστραπογεννήτρα και ακτινοβόλος και πυρφόρος, η φύλαξη του νου από πονηρούς λογισμούς, μ' αυτά τα ονόματα όπως της ταιριάζουν και δίνουν το περιεχόμενό της ας καλείται. Γιατί, για να πούμε την αλήθεια, είναι ανώτερη από άπειρες σωματικές ασκήσεις και πολλές άλλες αρετές. Γι' αυτό πρέπει με αυτά τα τίμια ονόματα να ονομάζομε την αρετή αυτή, εξαιτίας των ολόλαμπρων φώτων που γεννά. Όσοι ερωτευθούν αυτή την αρετή, από αμαρτωλοί που ήταν και άχρηστοι και βέβηλη και χωρίς πνευματική γνώση και ασύνετοι και άδικοι, μπορούν να γίνουν με την βοήθεια του Ιησού Χριστού δίκαιοι, χρήσιμοι μπροστά στο Θεό, καθαροί, άγιοι και συνετοί. Και όχι μόνο αυτό, αλλά και μυστηριώδη και απόκρυφα να θεωρούν και να θεολογούν. Και αφού γίνουν θεωρητικοί, κολυμπούν μέσα σ' αυτό το καθαρότατο και άπειρο φως, το αγγίζουν με άρρητα αγγίσματα και μαζί με αυτό κατοικούν και ζουν, γιατί γεύθηκαν ότι ο Κύριος είναι αγαθός. Έτσι εκπληρώνεται καθαρά σ' αυτούς τους πρώτους αγγελιοφόρους ο λόγος του θείου Δαβίδ: "Οι δίκαιοι θα δοξολογήσουν το όνομά σου και οι ευθείς θα κατοικήσουν ενώπιον του προσώπου σου". Γιατί αυτή είναι η πραγματική αλήθεια, αυτοί μόνο ορθά και με ακρίβεια επικαλούνται και δοξολογούν τον Θεό, και επιθυμούν να είναι μαζί Του πάντοτε από αγάπη γι' Αυτόν.

172. Αλλοίμονο στον εσωτερικό άνθρωπο από τα εξωτερικά. Γιατί πολύ θα στενοχωρηθεί ο εσωτερικός άνθρωπος από τις εξωτερικές αισθήσεις. Και αφού στενοχωρηθεί, θα χρησιμοποιήσει μαστίγιο κατά των εξωτερικών αισθήσεων. Εκείνος που τα έχει υποστεί αυτά, εννοεί τα λεγόμενα.

173. Αν ο εσωτερικός μας άνθρωπος νήφει, κατά τους πατέρες, είναι σε θέση να φυλάξει και τον έξω άνθρωπο. Αλλά εμείς και οι κακούργοι δαίμονες από κοινού διαπράττομε τις αμαρτίες. Και οι δαίμονες μόνο με λογισμούς, δηλαδή με φανταστικές εικόνες, ζωγραφίζουν στο νου όπως θέλουν την αμαρτία. εμείς όμως και με λογισμούς εσωτερικώς και με έργα εξωτερικώς. Οι δαίμονες μη έχοντας σώμα, επειδή είναι πνεύματα, μόνο με λογισμούς, με δολιότητα και απάτη, προξενούν και στον εαυτό τους και σ' εμάς την κόλαση. Γιατί αν δεν είχαν στερηθεί το σώμα οι κακούργοι, θα έκαναν συνεχώς και έμπρακτες αμαρτίες, επειδή η προαίρεσή τους είναι πάντοτε έτοιμη στο να ασεβούν.

174. Η μονολόγιστη ευχή σκοτώνει και κάνει στάχτη τις απάτες τους. Γιατί όταν προσκαλείται συνεχώς και ακούραστα από εμάς ο Ιησούς, ο Θεός και Υιός του Θεού, καθόλου δεν επιτρέπει σ' αυτούς, ούτε την αρχή της εισβολής οποια και προσβολή ονομάζεται, ούτε μορφή να υποδείξουν στο νου με τον καθρέφτη της διάνοιας, ούτε λόγους να πουν στην καρδιά. Κι αν δεν εισχωρεί στην καρδιά δαιμονική μορφή, τότε όπως είπαμε, και η καρδιά θα είναι άδεια από πονηρούς λογισμούς, επειδή οι δαίμονες έτσι συνηθίζουν, να πλησιάζουν με λογισμούς και να διδάσκουν κρυφά την κακία.

175. Από την συνεχή λοιπόν ευχή μένει καθαρός ο αέρας της διάνοιας από σκοτεινά σύννεφα, από ανέμους των πονηρών πνευμάτων. Και όταν είναι καθαρός ο καρδιακός αέρας, είναι αδύνατο να μη λάμπει μέσα σ' αυτόν το θεϊκό φως του Ιησού, εκτός αν από κενοδοξία, από έπαρση και επίδειξη φουσκώνουμε και από ελαφρότητα του νου θέλομε να φτάσομε τα ακατάληπτα και άφθαστα. Τότε δεν μας βοηθεί ο Ιησούς, γιατί ο Χριστός, ο Οποίος μάς υπέδειξε και μας δίδαξε την ταπείνωση, μισεί τα πράγματα αυτά.

176. Ας ακολουθούμε λοιπόν την ευχή και την ταπείνωση, αυτά τα δύο, τα οποία μαζί με την νήψη στρέφονται κατά των δαιμόνων σαν μαχαίρι από φλόγα. Μπορούμε λοιπόν, όταν έτσι ζούμε, κάθε ημέρα και ώρα μέσα στην καρδιά μας να εορτάζομε με μυστική ευφροσύνη.

177. Μέσα στους οχτώ γενικότατους λογισμούς της κακίας περιέχεται κάθε λογισμός και από αυτούς γεννιούνται όλοι οι λογισμοί, όπως γεννήθηκε από την Ήρα και τον Δία κάθε βδελυρός θεός των Ελλήνων σύμφωνα με τους μύθους τους. Όλοι αυτοί οι οχτώ λογισμοί ανεβαίνουν στην πόρτα της καρδιάς του ανθρώπου. Και όταν βρουν το νου αφύλακτο, μπαίνουν με τη σειρά ένας ένας. Οποιοσδήποτε λογισμός από αυτούς τους οχτώ μπει εκεί μέσα, σέρνει μαζί του και ένα κοπάδι από αισχρούς λογισμούς. Και έτσι αφού σκοτίσει το νου, προσκαλεί το σώμα και το παροτρύνει να διαπράξει αισχρές πράξεις.

178. Όποιος λοιπόν συντρίβει την κεφαλή του φιδιού και με αντίρρηση γεμάτη θυμό το γρονθοκοπεί με θυμωμένα λόγια, αυτός απέκρουσε τον πόλεμο. Γιατί λιώνοντας το κεφάλι του φιδιού, ξέφυγε πολλούς πονηρούς λογισμούς και πονηρότατα έργα. Και τότε μένει ήσυχη και ατάραχη η διάνοια, με το να δέχεται ο Θεόστην εγρήγορσή της στους λογισμούς. το δώρο που της κάνει γι' αυτό ο Θεός είναι γνώση πώς πρέπει να νικά τους αντίπαλους δαίμονες και πώς να νικά τους αντίπαλους δαίμονες και πώς να καθαρίζεται βαθμηδόν η καρδιά από λογισμούς που μολύνουν τον εσωτερικό άνθρωπο, όπως λέει ο Κύριος Ιησούς: "Από την καρδιά εξέρχονται διαλογισμοί πονηροί, πορνείες, μοιχείες. κι αυτά είναι που μολύνουν τον άνθρωπο".

179. Έτσι λοιπόν μπορεί η ψυχή με τη χάρη του Κυρίου να σταθεί με τη δική της ομορφιά, την ωραιότητα και την ευθύτητά της, όπως εξαρχής κτίσθηκε από το Θεό εξαιρετικά ωραία και ειλικρινής, καθώς λέει ο μέγας δούλος του Θεού Αντώνιος: "Όταν η ψυχή βρίσκεται στη φυσική νοερή της κατάσταση - όπως την έπλασε ο Θεός - τότε υπάρχει αρετή". Και πάλι λέει: "Το να είναι ειλικρινής η ψυχή, αυτό είναι η φυσική πνευματική κατάστασή της, όπως έχει δημιουργηθεί". Και παρακάτω λέει: "Ας είμαστε καθαροί στη διάνοιά μας. Εγώ πιστεύω ότι όταν αυτή από παντού είναι καθαρή και στέκεται στο κατά φύση, μπορεί να γίνει διορατική και να βλέπει περισσότερο και μακρύτερα από τους δαίμονες, γιατί έχει τον Κύριο ο οποίος της ανοίγει τα μάτια". Αυτά λέει ο ένδοξος Αντώνιος, όπως γράφει ο Αθανάσιος στο βίο του Μ. Αντωνίου.

180. Κάθε λογισμός παρουσιάζει στο νου τη φαντασία κάποιου αισθητού πράγματος. Γιατί ο σατανάς είναι νους και δεν μπορεί να εξαπατήσει αν δεν μεταχειριστεί τα αισθητά και συνήθη σ' εμάς.

181. Όπως δεν είναι δυνατό να καταδιώκομε τα πουλιά στον αέρα ή να πετούμε όπως εκείνα, γιατί η ανθρώπινη φύση μας δεν έχει αυτή την ιδιότητα, έτσι δεν είναι δυνατό να νικήσομε ασώματους δαιμονικούς λογισμούς, χωρίς ευχή νηπτική και συχνή. ή χωρίς να προσηλώνομε με άκρα προσοχή το μάτι του νου μας στο Θεό. Αν δεν το κάνεις αυτό, κυνηγάς τη γη.

182. Πράγματι, αν θέλεις να καταντροπιάσεις τους λογισμούς και να ησυχάζεις με αγαθότητα και να νήφεις μέσα στην καρδιά σου με ευκολία, ας κολλήσει η ευχή του Ιησού στην αναπνοή σου, και σε λίγες ημέρες θα δεις να γίνεται αυτό.

183. Δεν είναι δυνατό να γραφούν γράμματα πάνω στον αέρα, αλλά πρέπει να χαραχτούν πάνω σε κάποιο σώμα για να μένουν διαρκή. Έτσι και στην κοπιαστική νήψη ας κολλήσομε την ευχή του Ιησού Χριστού, για να μένει η ωραιότατη αρετή της νηφαλιότητας διαρκής μαζί με τον Ιησού

Χριστό και μέσω Αυτού να διατηρείται σ' εμάς αναφαίρετη στον αιώνα.

184. Στήριξε τα έργα σου πάνω στον Κύριο και θα βρεις χάρη. Τότε δε θα λέγεται και για μας από τον προφήτη: "Στο στόμα τους Κύριε είσαι κοντά, πολύ μακριά όμως από τα νεφρά τους" (την έδρα του θυμικού). Κανείς, εκτός από τον Ιησού, δεν μπορεί να ειρηνεύσει την καρδιά σου από τα πάθη, παρά αυτός ο Ιησούς Χριστός, που συνένωσε εκείνα που ήταν απομακρυσμένα.

185. Το ίδιο σκοτίζουν την ψυχή, τόσο οι συνομιλίες των λογισμών κατά διάνοια όσο και οι εξωτερικές συναναστροφές και αργολογίες. Για να αποφύγομε τη βλάβη του νου μας πρέπει και τους δύο, δηλ. και τους λογισμούς και τους ανθρώπους που θέλουν να αργολογούν, να τους λυπούμε για πολύ εύλογη κατά Θεόν αιτία, για να μη σκοτισθεί ο νους και χαλαρώσει τη νήψη. Γιατί όταν μάς σκοτίσει η λήθη, χάνομε την προσοχή του νου.

186. Εκείνος που με κάθε προθυμία κρατά την καθαρότητα της καρδιάς, θα αποκτήσει δάσκαλο αυτής της ιερής εργασίας τον νομοθέτη της Χριστό, που θα του υπαγορεύει μυστικά το θέλημά Του. "Θ' ακούσω τι θα πει μέσα μου ο Κύριος ο Θεός", λέει ο Δαβίδ, φανερώνοντας αυτό το πράγμα. Μιλώντας για το νοητό πόλεμο και θέλοντας να δηλώσει την επιστροφή του νου προς τον εαυτό του και την προστατευτική υπεράσπιση από το Θεό, έλεγε: "Και θα ρωτήσει ο άνθρωπος, άραγε ο δίκαιος θα αμοιφθεί;". Κατόπιν από τη συζήτηση ανάμεσά τους, εγκρίθηκε η απόφαση: "Άρα υπάρχει ο Θεός που θα κρίνει αυτούς", δηλ. τους πονηρούς δαίμονες, στο χώρο της καρδιάς μας. Και σε άλλο μέρος λέει: "Θα προσέλθει άνθρωπος με βαθιά καρδιά και θα υψωθεί ο Θεός". Και τότε τις πληγές των δαιμόνων θα τις θεωρήσομε σαν βέλη νηπιών.

187. Με παιδαγωγημένη τη καρδιά μας από τη σοφία ας ζούμε πάντοτε, κατά τον Δαβίδ, αναπνέοντας αδιάκοπα αυτή τη δύναμη του Θεού Πατέρα και τη σοφία του Θεού, τον Ιησού Χριστό. Αν από οιαδήποτε περίπτωση χαλαρωθούμε και αμελήσομε τη νοητή αυτή εργασία, το άλλο πρωί ας σφίξομε πάλι γερά τη μέση του νου μας και ας ξαναρχίσομε με δύναμη τη νοητή αυτή εργασία. Γιατί δεν έχομε απολογία, αν γνωρίζομε το καλό και δεν το πράξομε.

188. Τα φαγητά που φέρνουν αρρώστια, μας ενοχλούν μόλις τα βάλομε στο στομάχι μας. όποιος φάει από αυτά αισθάνεται αμέσως την ενόχληση, αν όμως πει γρήγορα κάποιο φάρμακο και κάνει εμετό, μένει αβλαβής. Έτσι και ο νους, αν δεχτεί πονηρούς λογισμούς και τους καταπιεί κι αισθανθεί την πικρία τους, τότε με την ευχή του Ιησού που κραυγάζει από τα βάθη της καρδιάς του, εύκολα τους κάνει εμετό και τελείως τους αποβάλλει. έτσι - με τη βοήθεια του Θεού - η μάθηση, και με τη μάθηση η πείρα, έχουν δώσει σε όσους έχουν την νήψη να εννοήσουν για το θέμα αυτό.

189. Με την αναπνοή σου ένωσε τη νήψη και το όνομα του Ιησού. Η αδιάκοπη μελέτη θανάτου και ταπείνωση. Γιατί ωφελούν πολύ και τα δύο.

190. Είπε ο Κύριος: "Μάθετε από μένα ότι είμαι πράος και η καρδιά μου ταπεινή και θ' αναπαυθούν οι ψυχές σας".

*****

1. Ματθ. 5, 8.
2. Δευτ. 15, 9.
3. Ματθ. 7, 21.
4. Ψαλμ. 96, 10.
5. Ματθ. 4, 3.
6. Α΄ Τιμ 4, 13.
7. Παροιμ. 3, 14.
8. Ψαλμ. 61, 1.
9. Ρωμ. 8, 26.
10. Γεν. 3, 15.
11. Εξ. 32, 4.
12. Ψαλμ. 27, 7.
13. Ψαλμ. 93, 16.
14. Ψαλμ. 136, 9.
15. Κολ. 2, 3.
16. Κολ. 2, 9.
17. Β΄ Κορ. 3, 18.
18. Α΄ Κορ. 12, 3.
19. Ματθ. 3, 7.
20. Β΄ Πέτρ. 2, 22.
21. Ιω. 15, 5.
22. Ρωμ. 8, 6 Γαλ. 5, 17.
23. Ψαλμ. 67, 35.
24. Εκκλ. 9, 18.
25. Εκκλ. 9, 7.
26. Ιώβ 18, 12.
27. Α΄ Πέτρ. 5, 8.
28. Άσμα 2, 5.
29. Ψαλμ. 100, 8.
30. Εξ. 23, 32.
31. Ψαλμ. 79, 12.
32. Ρωμ. 8, 6-8.
33. Γεν. 28, 12.
34. Ματθ. 5, 8.
35. Γαλ. 6, 7.
36. Αμώς 4, 12.
37. Α΄ Θεσ. 5, 17.
38. Ιω. 15, 5-6.
39. Ματθ. 10, 1. 12, 43. κ.α.
40. Παροιμ. 16, 5.
41. Σ. Σειράχ 10, 13.
42. Εξ. 5, 2.
43. Ιώβ 1, 5.
44. Ματθ. 11, 12.
45. Γαλ. 5, 16.
46. Α΄ Τιμ. 4, 8.
47. Ματθ. 5, 8.
48. Β΄ Βασιλ. 18, 24.

49. Λουκ. 17, 10
50. Α΄ Κορ. 15, 3.
51. Ματθ. 25, 21.
52. Α΄ Κορ. 8, 2.
53. Ησ. 55, 1.
54. Εκκλ. 12, 13.
55. Ψαλμ. 39, 9.
56. Ιώβ 21, 14.
57. Ησ. 45, 7.
58. Ψαλμ. 91, 12.
59. Ψαλμ. 90, 8.
60. Ψαλμ. 58, 10.
61. Ψαλμ. 12, 4.
62. Κλίμαξ 27, 26.

ΑΓΙΟΣ ΝΕΙΛΟΣ Ο ΑΣΚΗΤΗΣ

Σύντομη Βιογραφία

Του θεσπέσιου Νείλου πατρίδα ήταν η Κωνσταντινούπολη, δάσκαλός του ο θείος Χρυσόστομος και χρόνος της ακμής του το 442 π.Χ. Βουτηγμένος σε ευγένεια και πλούτο, χρημάτισε και έπαρχος στην πατρίδα του. Κατόπιν όμως αποχαιρέτησε τα πάντα και πήγε στο όρος Σινά, όπου ασπάστηκε τον ασκητικό βίο. Έχοντας μεγάλη μόρφωση, θεολογική και κοσμική, μας άφησε διάφορα συγγράμματα, γεμάτα από πνευματική σοφία και ανέκφραστη γλυκύτητα, από τα οποία εμείς με τον τρόπο της μέλισσας διαλέξαμε τον περί προσευχής λόγο, χωρισμένο σε 153 κεφάλαια, ο οποίος επιγράφεται Ασκητικός. Με αυτά υποδεχόμαστε τους αναγνώστες σαν να τους προσφέρουμε κηρήθρες από μέλι. Γιατί πράγματι στάζουν μέλι και νέκταρ και αμβροσία και υπόσχονται πολλαπλάσιο καρπό.

Ο ιερός Φώτιος, ο σοφώτατος, τον αναφέρει στην 201η Ανάγνωση με τα εξής: «Και ένα λόγο του Νείλου του μοναχού αναγνώσαμε, χωρισμένο σε 153 κεφάλαια, όπου ο θείος άνδρας αναπτύσσει τον τρόπο της προσευχής. Και πολλά άλλα έργα αυτού είναι αξιόλογα... τα οποία μαρτυρούν την τελειότητά του στα έργα και τη δύναμή του στους λόγους».

Εισαγωγικά Σχόλια

Ο όσιος Νείλος ο Ασκητής είναι μία από τις πλέον γνωστές μορφές στη σειρά των ασκητικών συγγραφέων. Σ' αυτό πολύ συνετέλεσε η ευγενής καταγωγή του και η πρώην υψηλή διοικητική θέση του ως έπαρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ήταν κάτοχος μεγάλης θύραθεν παιδείας και διετέλεσε μαθητής του αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου, όταν αποφάσισε να ανταλλάξει την λαμπρή στολή του με το ασκητικό τριβώνιο. Αναχώρησε για τη σιναΐτική Έρημο μαζί με τον γιο του Θεόδουλο, ο οποίος κάποτε συνελήφθη από επιδραμόντες βαρβάρους. Με τις προσευχές όμως του πατέρα, διασώθηκε την τελευταία στιγμή θαυματουργικά από τον θάνατο.

Ο όσιος Νείλος συνέγραψε πολλά ασκητικά έργα, από τα οποία οι ανθολόγοι της Φιλοκαλίας ενσωμάτωσαν δύο μόνο: τον «λόγο περί προσευχής» και τον «ασκητικό λόγο». Όπως όμως ήδη σημειώσαμε στο σχόλιο για τον Ευάγγριο, ο περί προσευχής λόγος με τα 153 κεφάλαια ανήκει σ' αυτόν μάλλον παρά στον όσιο Νείλο, όπως μέχρι τώρα απαιτεί η κριτική βάσανος του κειμένου αυτού. Είναι πολύ πιθανό να αντικαταστάθηκε το όνομα του Ευαγρίου με το του οσίου Νείλου πριν από τον 9ο αιώνα, επειδή το όνομα του πρώτου δεν ηχούσε ευάρεστα στους Βυζαντινούς ύστερα από την καταδίκη του ως ωριγενιστή.

Ανεξαρτήτως πάντως της πατρότητας του περί προσευχής λόγου, πρόκειται για ένα έργο αξιόλογο, που προήλθε από μακρά ασκητική και πνευματική πείρα και διατυπώθηκε από ένα ρωμαλέο νου, που γεύτηκε την γλυκύτητα της προσευχής και αντιμετώπισε με σοφία τις μεθοδείες των δαιμόνων. Τα 153 κεφάλαια αγνοούν μεν την ψυχοτεχνική μέθοδο της νοερής προσευχής, που διαμορφώθηκε μεταγενέστερα, αλλά βρίσκονται μέσα στην πείρα των ασκητών της Ερήμου, αποκαλύπτουν τις μεθοδείες των δαιμόνων για να ματαιώσουν την προσευχή και διδάσκουν τα στάδια και το ήθος της προσευχής.

Τα 153 κεφάλαια έχουν γραφεί από μεγάλο και καθαρό νου, που δοκίμασε την γλυκύτητα της καθαρής προσευχής, αλλά και την κοινωνία των δύο «νόων», του Θεού μετά του ανθρώπου, όπως λέει και ο υμνογράφος στο κοντάκιο του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά: «... ως νους Νοΐ τω πρώτω παριστάμενος...». Σε τελευταία ανάλυση, τα 153 κεφάλαια επισημαίνουν τις προϋποθέσεις της προσευχής, τα αίτια που εμποδίζουν την προσευχή, τους όρους που την ευνοούν, τις ενέργειες της χάριτος, τους πολέμους του σατανά και τις πνευματικές καταστάσεις που γεννιούνται από την καθαρή προσευχή.

Όσο για τον γνήσιο καρπό της εμπειρίας του οσίου Νείλου, τον Ασκητικό Λόγο, θα πρέπει να λεχθεί ότι αποτελεί μία εκτενή πραγματεία που συγκεφαλαιώνει τις διάφορες φάσεις του ασκητισμού με πυκνές αναφορές στις θείες Γραφές, των οποίων αποδεικνύεται εγκρατέστατος μύστης. Καταπληκτικός δε είναι στην αλληγορική ερμηνεία της Παλαιάς Διαθήκης, όπου με προσφυέστατους παραλληλισμούς διαφόρων χωρίων με τα πάθη και τις αρετές, αναπτύσσει το ασκητικό, πνευματικό και θεολογικό θέμα του.

Κάτοχος μεγάλης παιδείας, ευφυής εκ καταβολής και δεκτικός των ενεργειών του Αγίου Πνεύματος, γνωρίζει με σαφήνεια τα πνευματικά προβλήματα του ανθρώπου, τις αδυναμίες του, τις πλάνες, την εμπάθειά του, αλλά και τις δυνατότητες που έχει από το Θεό να ομοιωθεί με Αυτόν κατά χάρι, αφού ελευθερωθεί από τα πάθη του. Γι' αυτό υποδεικνύει σαν άριστη οδό υψώσεως στα επίπεδα της θεώσεως, τη σωστή άσκηση στα πλαίσια της ησυχαστικής παραδόσεως.

Ο Ασκητικός Λόγος, επειδή αποβλέπει στη διδαχή των νεοτέρων να ακολουθήσουν την υψηλή πολιτεία του μοναχισμού, προβαίνει σε συγκρίσεις μεταξύ των Ελλήνων, των Ιουδαίων και των χριστιανών, που επιχείρησαν να βιώσουν την πρακτική φιλοσοφία, καταλήγοντας στο συμπέρασμα, ότι μονάχα οι τελευταίοι πέτυχαν να φιλοσοφήσουν αληθινά ζώντας κατά Χριστόν ασκητικά.

Πραγματικά, οι μεν Ιουδαίοι, με τους Εσσαίους, αστόχησαν του σκοπού, αφού αποδοκίμασαν την αυτοσοφία, τον Χριστό. Οι δε Έλληνες απέτυχαν λόγω της κενοδοξίας και των άλλων παθών τους, περιφερόμενοι και επιδεικνύοντας το φιλοσοφικό τριβώνιο, την ατημέλητη γενειάδα τους και την «ασκητική» τους βακτηρία.

Αληθινοί φιλόσοφοι αποδείχθηκαν οι χριστιανοί μοναχοί – αν και λίγοι – που ακολούθησαν τα ίχνη του Διδασκάλου, ζώντας με εκούσια πτωχεία και γενόμενοι ανώτεροι από ηδονές, φιλοδοξίες και φιλαργυρία. Ο όσιος Νείλος, επάνω στο θέμα του μοναχισμού, αναλύει τις διάφορες εκδοχές, υποδεικνύει τα αληθινά πρότυπα πνευματικής ζωής, στηλιτεύει τις νοθείες και παραχαράξεις του μοναχικού βίου και γενικώς στηλογραφεί τον γνήσιο τύπο του μοναχού.

Κεφάλαια περί Προσευχής

Μετάφραση: Αρχιμ. Ευσεβίου Βίττη

Από το βιβλίο του Αρχιμ. Ευσεβίου Βίττη Εις ύψος νοητόν, Εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας

Την ώρα, που με καίει ο πυρετός και με συνέχει η φλόγωση των ακαθάρτων παθών, με τονώνεις, όπως πάντα, καθώς πάνω τα θεαγάπητα γράμματά σου παρηγορώντας το νού μου τον κατάκοπο, που σε ό,τι αισχρό περιδιαβάζει. Κι αυτό, γιατί εσύ μακάρια μιμήθηκες το μεγάλο καθηγητή και δάσκαλο. Καθόλου παράδοξο αυτό, γιατί δικό σου μερτικό είναι πάντα τα σπουδαία όπως ήταν του ευλογημένου Ιακώβ. Αφού δηλαδή δούλεψες καλά για χάρη της Ραχήλ και πήρες αντί γι' αυτήν τη Λεία (Γεν.κθ' 25), ζητάς τώρα κι εκείνη, που λαχταράς, γιατί ασφαλώς συμπλήρωσες κι αυτής τα εφτά χρόνια.

Εγώ δεν θα μπορούσα ν' αρνηθώ για λόγου μου, πως αν και κόπιασα όλη τη νύχτα, όμως δεν έχω πιάσει τίποτα. Μολοντούτο όταν, μια και μου το 'πες εσύ, πέταξα τα δίχτυα, ψάρεψα πλήθος ψάρια. Δε λέω βέβαια πως είναι μεγάλα, πάντως είναι εκατόν πενήντα τρία (πρβλ. Ιω.κ' 11). Και τα 'στειλα μέσ' στο κοφίνι της αγάπης (αυτό μαρτυρούν τα ισάριθμα κεφάλαια) έχοντας έτσι εκτελέσει την προσταγή σου.

Σε θαυμάζω και ζηλεύω την εξαιρετική πρόθεση, που δείχνεις, αγαπώντας βαθιά τα κεφάλαια περί προσευχής. Γιατί δε λαχταράς απλώς αυτά, που χρωστούν σε χέρια την ύπαρξή τους και είναι γραμμένα με μελάνη, αλλά εκείνα, που είναι με ασφάλεια βαλμένα στο νού με τη βοήθεια της αγάπης και της αμνησικακίας. Επειδή όμως όλα έχουνε διπλό χαρακτήρα, δέξου και όσα σου στέλνω το ένα δίπλα στο άλλο σύμφωνα με όσα λέει ο σοφός Ιησούς του Σειράχ (Σοφ. Σει. μβ' 24) και νιώσε εκτός από το γράμμα και το πνεύμα τους, γιατί το νόημα πάει πριν από το γράμμα. Αν δηλαδή λείπει το νόημα ούτε και το γράμμα θα υπάρχει. Δύο λοιπόν είναι οι τρόποι προσευχής. Ο ένας είναι πρακτικός κι ο άλλος ενθεωρητικός. Το ίδιο συμβαίνει και με τους αριθμούς. Το ένα στοιχείο τους, είναι προφανές, είναι η ποσότητα. Το άλλο στοιχείο, το σημαίνόμενο, είναι η ποιότητα. Έχοντας δηλαδή διαπραγματευθεί το θέμα της προσευχής σε εκατόν πενήντα τρία κεφάλαια σου έχω στείλει ευαγγελικό μισθό για να βρείς την τερπνότητα του συμβολικού αριθμού και το τριγωνικό και εξαγωγικό σχημα, που υποδηλώνει ταυτόχρονα από τη μια μεριά ευσέβεια γεμάτη γνώση της αγίας Τριάδος και από την άλλη διάγραμμα ετούτου εδώ του κειμένου. Αλλά και ο αριθμός εκατό είναι, αν τον πάρεις μοναχό του, τετράγωνος. Ο αριθμός πενήντα τρία είναι τριγωνικός και σφαιρικός, γιατί ο αριθμός εικοσιοχτώ, που είναι το ένα κομμάτι, είναι τριγωνικός, ενώ ο αριθμός εικοσιπέντε, το άλλο κομμάτι, είναι σφαιρικός, αφού πέντε φορές το πέντε μας κάνει εικοσιπέντε.

Έχεις λοιπόν το τετραγωνικό σχήμα όχι μόνο με την τετρακτύν (δηλαδή το άθροισμα των τεσσάρων πρώτων αριθμών $1+2+3+4=10$) των αρετών, αλλά και τη σοφή γνώση αυτού του αιώνας, που μοιάζει με τον αριθμό εικοσιπέντε, γιατί οι χρόνοι είναι σφαιρικοί. Ο χρόνος κυλάει βδομάδα τη βδομάδα, μήνα το μήνα, χρονιά τη χρονιά και εποχή την εποχή, όπως βλέπουμε στην κίνηση του ήλιου και της σελήνης, της άνοιξης και του καλοκαιριού και τα λοιπά.

Το τρίγωνο θα μπορούσε να σημαίνει για σένα τη γνώση της αγίας Τριάδος. Υπάρχει όμως και άλλη θεώρηση του αριθμού. Αν λάβεις υπόψη σου το σύνολο του αριθμού, επειδή είναι τριγωνικός, σκέψου τότε πως ο αριθμός εκατόν πενήντα τρία προσφέρει την πρακτική, τη φυσική και τη θεολογική γνώση ή την πίστη, την ελπίδα και την αγάπη (Α΄ Κορ. ιγ΄ 13), χρυσάφι, ασήμι, πολύτιμα πετράδια (πρβλ. Α΄ Κορ. γ΄ 12). Τέτοιο λοιπόν είναι το νόημα του αριθμού. Ελπίζω όμως πως δεν θα περιφρονήσεις την ευτέλεια των κεφαλαίων αυτών ως μαθημένος να χορταίνεις, αλλά και να στερείσαι (Φιλιπ. δ΄ 12). Ναι, βέβαια δεν θα τα περιφρονήσεις και γιατί ακόμα θυμάσαι εκείνον, που δεν παραπέταξε τα δύο λεπτά της χήρας (Μάρκ.ιβ΄ 42) αλλά τα δέχτηκε πιο πολύ, κι από πολλών τον πλούτο. Επειδή λοιπόν ξέρεις να φυλάς της εύνοιας και της αγάπης τον καρπόν για τους γνήσιους αδελφούς σου, προσευχήσου και για μένα τον άρρωστο αδελφό σου. Προσευχήσου να γίνω γερός και σηκώνοντας απ'εδώ κι εμπρός τον «κράββατόν» μου (Μάρκ.ιβ΄ 11) να περπατώ με τη χάρη του Χριστού. Αμήν.

1. Αν θέλει κανένας να φκιάσει ευωδιαστό θυμίαμα, πρέπει να συνθέσει σε ίση ποσότητα διάφανο και καθαρό λιβάνι, κασσία, όνυχα και στακτή, σύμφωνα με όσα λέει ο Νόμος (πρβλ. Εξόδ. λ΄ 34). Αυτά τα υλικά υποδηλώνουν τις τέσσερις βασικές αρετές. Αν έχουν δηλαδή όλη την πληρότητα και είναι στον ίδιο βαθμό αναπτυγμένες τότε δεν πρόκειται να προδοθεί ο νούς.
2. Όταν καθαρθεί η ψυχή με την πληρότητα των εντολών, δηλαδή με την εκπλήρωση και εφαρμογή τους, τότε κάνει ακλόνητη την τάξη του νού, καθιστώντας τον ικανό να δεχτεί την κατάσταση εκείνη, που αναζητάει.
3. Η προσευχή είναι επικοινωνία του νού με το Θεό. Σε ποια κατάσταση, αλήθεια, πρέπει να βρίσκεται ο νούς για να μπορέσει να απλωθεί και εκταθεί αμετάστροφα ως τον Δεσπότη του και να τον συναναστρέφεται συνομιλώντας μαζί του χωρίς την παρεμβολή κανενός ενδιαμέσου;
4. Αν, όταν προσπάθησε ο Μωϋσής να πλησιάσει τη φλεγόμενη βάτο, εμποδίστηκε, ώσπου να λύσει το υπόδημα των ποδιών του (Εξόδ. γ΄ 5), πώς εσύ, που θέλεις να ιδείς τον πέρα από κάθε αίσθηση και έννοια και να γίνεις φίλος του, δεν θα πρέπει να λύσεις και να πετάξεις από πάνω σου κάθε νόημα μολυσμένο από πάθος;
5. Πριν από κάθε τι άλλο να προσεύχεσαι να λάβεις το δώρο των δακρύων, για να μαλακώσεις με το πένθος την αγριάδα, που υπάρχει μέσα στην ψυχή σου, και, αφού κατηγορώντας τον εαυτό σου ομολογήσεις στον Κύριο τις ανομίες σου, να πετύχεις την άφεση των αμαρτιών εκ μέρους του.
6. Να χρησιμοποιείς τα δάκρυα για την πραγμάτωση κάθε αιτήματος. Γιατί χαίρεται πολύ ο Δεσπότης σου, όταν προσεύχεσαι με δάκρυα.
7. Αν χύνεις άφθονα δάκρυα στην προσευχή σου, μην το παίρνεις καθόλου επάνω σου, σαν τάχατες να στέκεις πιο ψηλά απ'τους πολλούς. Γιατί με δάκρυα έχει αποχτήσει δύναμη η προσευχή σου, για να μπορέσεις πρόθυμα να ομολογήσεις τις αμαρτίες σου και να εξευμενίσεις το Δεσπότη. Μη μετατρέψεις λοιπόν σε πάθος ό,τι αποτελεί προφύλαξη από τα πάθη, για να μην παροργίσεις πιο πολύ αυτόν, που έχει δώσει τη χάρη.
8. Πολλοί χύνοντας δάκρυα για τις αμαρτίες τους, επειδή ξέχασαν το σκοπό των δακρύων, κατάντησαν σε τρέλα ξεφεύγοντας απ'αυτόν.
9. Στάσου επίμονα και προσευχήσου έντονα και σιχάσου τις συνομιλίες των φροντίδων και των λογισμών. Γιατί σε ταράζουν και σε συγχύζουν για να σε κάνουν άτονο.

10. Όταν σε ιδούν οι δαίμονες πρόθυμο να προσευχηθείς αληθινά, τότε βάζουν με τέχνη μέσα σου σκέψεις μερικών πραγμάτων τάχατες αναγκαιών και ύστερ' από λίγο σε κάνουν να τα ξεχάσεις κινώντας έτσι το νού σε αναζήτησή τους. Κι ο νούς μη βρίσκοντάς τα πέφτει σε κατάσταση αθυμίας και λύπης. Όταν όμως σταθεί σε προσευχή, του θυμίζουν αυτά, που αναζητούσε και είχε στη μνήμη του, με το σκοπό να κινηθεί ο νούς για απόχτηση της γνώσης τους και να χάσει την καρποφόρα προσευχή.

11. Αγωνίσου να κρατάς το νού σου την ώρα της προσευχής κουφό και άλαλο. Έτσι θα μπορέσεις να προσευχηθείς.

12. Όταν σε συναντήσει πειρασμός ή ολοένα σε ερεθίζει διάθεση αντιλογίας με σκοπό να κινήσεις την οργή σου εναντίον του σατανά ή να βγάλεις άναρθη κραυγή, θυμήσου την προσευχή και την κρίση, που γίνεται όσο αυτή διαρκεί, και παρευθής θα ηρεμήσει η άτακτη κίνηση μέσα σου.

13. Όσα κάνεις για να αμυνθείς εναντίον του αδελφού σου, που σε έχει αδικήσει, όλα θα σου γίνουν σκάνδαλο την ώρα της προσευχής.

14. Η προσευχή είναι βλάστημα πραότητας και αοργησίας.

15. Η προσευχή είναι προβολή χαράς και ευχαριστίας.

16. Η προσευχή είναι προφύλαγμα από λύπη και αθυμία (κακοκεφιά).

17. Πήγαινε, πούλησε τα υπάρχοντά σου και μοίρασε την αξία τους στους φτωχούς (Ματθ. ιθ' 21) και φορτωμένος το σταυρό απαρνήσου τον εαυτό σου (Ματθ. ις' 24), για να μπορέσεις να προσευχηθείς απερίσπαστα.

18. Αν θέλεις να προσεύχεσαι αξιέπαινα, να απαρνιέσαι κάθε στιγμή και κάθε ώρα τον εαυτό σου και πάσχοντας τα πάνδεινα να στοχάζεσαι βαθιά πάνω στην προσευχή.

19. Θα βρείς τον καρπό της όποιας δυσχέρειας υπομένεις, φιλοσοφώντας την την ώρα της προσευχής.

20. Αν λαχταράς να προσευχηθείς όπως πρέπει, να μην πικραίνεις καμιά ψυχή. Αλλιώς άδικα τρέχεις.

21. Άφησε το δώρο σου, λέει το ιερό Ευαγγέλιο, μπροστά στο θυσιαστήριο και πήγαινε πρώτα συμφιλιώσου με τον αδερφό σου (Ματθ. ε' 24) και τότε θα προσευχηθείς χωρίς καμιά ταραχή. Γιατί η μνησικακία αμαυρώνει και αδυνατίζει το ηγεμονικό της ψυχής, το νου, και σκοτίζει τις προσευχές σου.

22. Όσοι σωριάζουν λύπες και μνησικακίες μέσα τους, μοιάζουν μ' αυτούς, που βγάνουν νερό από το πηγάδι και το αδειάζουν σε τρύπιο πιθάρι.

23. Αν είσαι υπομονετικός, θα προσεύχεσαι με χαρά.

24. Όταν προσεύχεσαι όπως πρέπει, θα συναντήσεις τέτοια πράγματα, που να σου φαίνεται πως μ' όλο σου το δίκαιο πρέπει να εξοργιστείς. Δεν υπάρχει όμως δικαιολογημένος θυμός εις βάρος του διπλανού μας. Γιατί αν καλοξετάσεις, θα βρείς πως είναι δυνατό και δίχως θυμό να τακτοποιηθεί μια χαρά το ζήτημα. Κάνε λοιπόν ό,τι περνάει από το χέρι σου για να μην ξεσπάσεις σε θυμό.

25. Κοίτα μήπως νομίζοντας ότι γιατρεύεις τον άλλο, αποδειχτείς εσύ ο ίδιος αγιάτρευτος και

βάζεις εμπόδια στην προσευχή σου.

26. Αν αποφεύγεις το θυμό, θα βρείς κα σου έλεος και θα φανείς φρόνιμος και θα λογαριαστείς κι εσύ ανάμεσα σ' εκείνους που προσεύχονται.

27. Αν αρματώνεσαι ενάντια στο θυμό, δεν πρέπει να ανέχεσαι καμιά επιθυμία. Γιατί αυτή δίνει υλικό στο θυμό κι αυτός με τη σειρά του ταραίζει το νοητό (νοερό) μάτι, βλάφτοντας πολύ την πνευματική κατάσταση, που μέσα μας δημιουργεί η προσευχή.

28. Μην προσεύχεσαι μόνο με την εξωτερική στάση, αλλά παρακίνα το νού σου να έρχεται σε συναίσθηση της πνευματικής προσευχής με πολύ φόβο.

29. Μερικές φορές ευθύς ως πας για προσευχή, θα προσευχηθείς καλά. Κι άλλοτε πάλι, κι αν ακόμα κουραστείς πολύ, δε θα πετύχεις το σκοπό αυτό. Και τούτο για να ζητήσεις ακόμη πιο πολύ προσευχή και, αφού τη λάβεις να μη φοβάσαι μη τυχόν και σου αρπάξουν το κατόρθωμα.

30. Όταν έρθει άγγελος, μονομιάς φεύγουν όλοι όσοι μας ενοχλούν και βρίσκεται ο νούς σε πολλή άνεση καθώς προσεύχεται σωστά. Άλλοτε όμως, όταν μας έρχεται ο συνηθισμένος πόλεμος, χτυπείται και αγωνίζεται ο νούς και δεν του επιτρέπεται κεφάλι να σηκώσει, γιατί έχει πιά αποκτήσει την ποιότητα λογής λογής παθών. Όμως ζητώντας πιο πολύ θα βρεί. Κι αν χτυπάει την πόρτα, θα του ανοίξουν (πρβλ. Ματθ. ζ' 8).

31. Μην προσεύχεσαι να γίνουν τα δικά σου θελήματα, γιατί χωρίς άλλο δε συμφωνούν με του Θεού το θέλημα. Να προσεύχεσαι μάλλον καθώς διδάχτηκες λέγοντας «γενηθήτω το θέλημα σου εν εμοί» (πρβλ. Λουκ. κβ' 42). Και για κάθε πράγμα με τον ίδιο τρόπο να ζητάς να γίνεται το δικό του θέλημα. Γιατί θέλει ο Θεός το αγαθό κι αυτό, που συμφέρει στην ψυχή σου. Εσύ οπωσδήποτε δεν θα το ζητάς αυτό.

32. Πολλές φορές στην προσευχή μου ζήτησα να γίνει αυτό, που εγώ νόμιζα καλό. Και επέμεινα στο αίτημα εκβιάζοντας ασυλλόγιστα το θέλημα του Θεού μη αναθέτοντας σ' αυτόν να οικονομήσει ό,τι εκείνος ξέρει για συμφέρον μου. Και όμως, όταν έλαβα ό,τι ζητούσα δυσανασχέτησα πολύ, επειδή δε ζήτησα να γίνει μάλλον το θέλημα του Θεού. Δεν ανταποκρίθηκε δηλαδή στις προσδοκίες μου ό,τι του ζήτησα.

33. Τι είναι αγαθό παρά ο Θεός; Ας αναθέσουμε λοιπόν σ' αυτόν όλα μας τα ζητήματα κι όλα θα πάνε καλά για μας. Γιατί αυτός, που είναι αγαθός, είναι οπωσδήποτε και αγαθών δωρεών χορηγός.

34. Μη λυπάσαι, όταν δεν παίρνεις από το Θεό αμέσως ό,τι ζητάς. Γιατί θέλει να σε ευεργετήσει ακόμα πιο πολύ, αν μένεις αφοσιωμένος σ' αυτόν με την επίμονη προσευχή. Και τι άλλο είναι ανώτερο από τη συναναστροφή σου με το Θεό και από την απασχόλησή σου με τη μαζί του επικοινωνία;

35. Απερίσπαστη προσευχή είναι ύψιστη νόηση του νού.

36. Η προσευχή είναι ανάβαση του νού προς το Θεό.

37. Αν ποθείς να προσευχηθείς, απαρνήσου τα πάντα, για να κληρονομήσεις το πάν.

38. Προσευχήσου πρώτα να γίνεις καθαρός από τα πάθη. Προσευχήσου δεύτερο να απαλλαγείς από την άγνοια και τη λήθη. Προσευχήσου τρίτο να γλιτώσεις από κάθε πειρασμό και εγκατάλειψη.

39. Ζήτα στην προσευχή σου μόνο τη δικαιοσύνη του Θεού και τη βασιλεία του (Ματθ. ς' 33),

δηλαδή την αρετή και τη γνώση. Κι όλα τα υπόλοιπα θα σου προστεθούν.

40. Είναι δίκαιο να μην προσεύχεσαι μόνο για τη δική σου κάθαρση, αλλά και για κάθε συνάνθρωπό σου, για να μιμηθείς τον αγγελικό τρόπο προσευχής.

41. Πρόσεχε αν στέκεις αληθινά μπρός στον Θεό την ώρα της προσευχής σου ή μήπως νικιέσαι από ανθρώπινο έπαινο κι αυτόν βιάζεσαι να κυνηγήσεις με πρόσχημα το μάκρεμα της προσευχής.

42. Αν προσεύχεσαι μαζί με αδελφούς ή και μόνος σου, αγωνίζου να μην προσεύχεσαι από συνήθεια, αλλά από (και με) συναίσθηση.

43. Συναίσθηση προσευχής σημαίνει ευλαβική και κατανοητική περίσκεψη και οδύνη της ψυχής με ομολογία των κριμάτων της και μυστικούς στεναγμούς.

44. Αν ο νούς σου ξεκλέβεται ακόμα την ώρα της προσευχής, δεν κατάλαβε ακόμα πως ο μοναχός προσεύχεται, αλλά είναι ακόμα κοσμικός, που στολίζει την εξωτερική σκηνή.

45. Όταν προσεύχεται, φύλαγε με όλη σου τη δύναμη τη μνήμη σου, για να μη σου αραδιάζει τα δικά της, αλλά να παρακινάς τον εαυτό σου να λαβαίνει συνείδηση πως στέκεις μπροστά στο Θεό. Γιατί συνήθως ξεκλέβεται πολύ ο νούς από τη μνήμη την ώρα της προσευχής.

46. Όταν προσεύχεσαι, σου φέρνει η μνήμη ή φαντασίες παλιών πραγμάτων ή καινούργιες φροντίδες ή το πρόσωπο αυτουνού, που σε έχει πικράνει.

47. Ο δαίμονας φθονεί πολύ τον άνθρωπο, που προσεύχεται, και χρησιμοποιεί κάθε μέσο για να παραβιάσει το σκοπό του. Δεν παύει λοιπόν να βάζει σε κίνηση τα νοήματα (έννοιες) των πραγμάτων δια μέσου της μνήμης και ανακατεύει όλα τα πάθη δια μέσου της σάρκας για να μπορέσει να τον εμποδίσει στον άριστο δρόμο και την εκδημία του στο Θεό.

48. Όταν, αν και έκανε πολλά ο παμπόνηρος δαίμονας, δεν μπορέσει να δημιουργήσει εμπόδια στην προσευχή του δικαίου, χαλαρώνει τότε για λίγο την πίσή του και μετά τον εκδικιέται όταν προσευχηθεί. Γιατί ή αφανίζει, ερεθίζοντάς τον σε οργή, την εξαιρετη κατάσταση της προσευχής, που δημιουργείται μέσα του, ή, ερεθίζοντάς τον σε αλόγιστη ηδονή, περιγελάει υβριστικά το νού.

49. Όταν προσευχηθείς όπως πρέπει, περίμενε αυτά, που δεν πρέπει, και αντιστάσου γενναία φυλάγοντας τον καρπό σου. Γιατί από την πρώτη αρχή έχεις ταχθεί σε τούτο ακριβώς το έργο, δηλαδή στο «εργάζεσθαι και φυλάσσειν» (Γενέσ. β' 15). Μη λοιπόν, αφού δούλεψες, αφήνεις αφύλαχτο ό,τι πραγματοποιήθηκε. Αλλιώς δεν ωφελεί σε τίποτε η προσευχή σου.

50. Όλος ο πόλεμος, που γίνεται ανάμεσα σε μας και τους ακάθαρτους δαίμονες, δε γίνεται για τίποτε άλλο παρά για την πνευματική προσευχή. Οι δαίμονες εχθρεύονται πολύ την προσευχή και τους είναι πολύ δυσάρεστη, ενώ για μας είναι σωτήρια και πάρα πολύ χρήσιμη.

51. Τι θέλουν να ενεργούν μέσα μας οι δαίμονες; Γαστριμαγία, πορνεία, φιλαργυρία, οργή, μνησικακία και τα υπόλοιπα πάθη, ώστε, αφού χοντρήνει ο νούς από αυτά, να μην μπορεί να προσευχηθεί όπως πρέπει. Γιατί όταν κυριαρχήσουν τα πάθη του μη λογικού μέρους της ψυχής, δεν αφήνουν το νού να κινείται λογικά.

52. Εργαζόμαστε και εφαρμόζουμε τις αρετές για τους λόγους των γεγονότων, αυτών, που έχουν γίνει, των δημιουργημάτων δηλαδή. Και του λόγους των γεγονότων για το λόγο, που τους δίνει ουσία και ύπαρξη. Κι αυτός συνήθως φανερώνεται στην κατάσταση της προσευχής.

53. Κατάσταση προσευχής είναι μόνιμη ψυχική διάθεση, ελεύθερη από πάθη, που αρπάζει το φιλόσοφο νού σε ύψος νοητό με πολύ σφοδρό έρωτα.
54. Δεν πρέπει να είναι όποιος θέλει να προσευχηθεί αληθινά, μόνο κύριος του θυμού και της επιθυμίας, αλλά και ελεύθερος από κάθε νόημα εμπαιθής (διαποτισμένο ή επηρεασμένο από πάθος).
55. Όποιος αγαπάει το Θεό, κουβεντιάζει μαζί του σαν με τον πατέρα του, ενώ ταυτόχρονα σιχαίνεται κάθε νόημα γεμάτο παθος (εμ-παθές).
56. Το ότι κάποιος έχει πετύχει την απάθεια, δε σημαίνει πως και προσεύχεται αληθινά. Γιατί μπορεί να βρίσκεται μπλεγμένος στα γυμνά νοήματα και να τραβάει την προσοχή του η γνώση στα γυμνά νοήματα και να βρίσκεται μακριά από το Θεό.
57. Όταν δε μένει ώρα πολλή ο νούς στις γυμνές έννοιες των πραγμάτων, δε σημαίνει αυτό πως έφτασε κι όλας σε κατάσταση προσευχής. Γιατί μπορεί να βρίσκεται πάντα σε κατάσταση θεωρίας των πραγμάτων (δηλ. έννοιες πραγμάτων), δίνουν σχήμα και μορφή στο νού και τον οδηγούν μακριά από το Θεό.
58. Αν ο νούς δεν ξεπέρασε τη θεωρεία (θεώρηση) της σωματικής φύσης, δεν είδε τέλεια τον τόπο του Θεού. Γιατί μπορεί να μένει στην γνώση των πραγμάτων και να παίρνει μορφή σύμφωνη μ'αυτά.
59. Αν θέλεις να προσευχηθείς, έχεις ανάγκη του Θεού, που δίνει «ευχήν τω ευχομένω» δίνει λόγια προσευχής σ'όποιον προσεύχεται (Α΄ Βασ. β΄ 9). Να τον επικαλείσαι λοιπόν λέγοντας «αγιασθήτω το όνομά σου, ελθέτω η βασιλεία σου» (Ματθ.ς΄9), δηλαδή να έρθει το Άγιο Πνεύμα και ο Μονογενής Σου Υιός. Γιατί έτσι μας δίδαξε ο Χριστός, όταν έλεγε, πως πρέπει να προσκυνούμε και να λατρεύουμε τον Πατέρα «εν Πνεύματι και αληθεία» (Ιω. δ΄ 24).
60. Όποιος προσεύχεται «εν πνεύματι και αληθεία» δε δοξάζει το Θεό παίρνοντας αφορμή από τα κτίσματα, αλλά τον υμνεί παίρνοντας αφορμή από αυτόν τον ίδιο.
61. Αν είσαι θεολόγος, θα προσευχηθείς αληθινά. Κι αν προσεύχεσαι αληθινά, είσαι θεολόγος.
62. Όταν ο νούς σου, από πολύν πόθο για το Θεό μοιάζει να αποτραβιέται σιγά σιγά από τη σάρκα και σιχαίνεται όλα τα νοήματα, που προέρχονται από τις αισθήσεις ή τη μνήμη ή την ιδιοσυγκρασία γεμίζοντας από χαρά και ευλάβεια, τότε να θεωρείς πως έχεις πλησιάσει τα όρια της αληθινής προσευχής.
63. Συμπάσχοντας με την ασθένειά μας το Άγιο Πνεύμα έρχεται σε μάς αν και είμαστε ακάθαρμοι. Κι αν βρεί να προσεύχεται μόνον ο νούς σ'αυτό και σύμφωνα με την αλήθεια, τότε επιβιβάζεται σ'αυτόν και εξαφανίζει όλη τη φάλαγγα των λογισμών ή των νοημάτων, που τον περικυκλώνει, παρακινώντας τον σε έρωτα πνευματικής προσευχής.
64. Όλοι οι υπόλοιποι παράγοντες δημιουργούν στο νού σκέψεις ή ιδέες ή εσωτερικές θεωρήσεις (θεάσεις) αλλοιώνοντας το σώμα. Ο Κύριος όμως κάνει το αντίθετο. Τοποθετεί μέσα στο νού τη γνώση, επιβαίνοντας στον ίδιο το νού αυτών, που θέλει. Και δια μέσου του νού κατευνάζει και καταπραΰνει την ακράτεια του σώματος.
65. Όποιος αγαπάει την αληθινή προσευχή, αλλά θυμώνει και μνησικακεί, δεν είναι αφεγάδιαστος. Γιατί μοιάζει μ'εκείνον, που θέλει να βλέπει καλά και καθαρά, αλλά κουνάει ταραγμένα και νευρικά τα μάτια του.

66. Αν ποθείς να προσευχηθείς, μην κάνεις τίποτε από όσα είναι αντίθετα από την προσευχή, για να σε πλησιάσει ο Θεός και να συμπορευθεί μαζί σου.

67. Μη συλλάβεις μέσα σου οποιοδήποτε σχήμα του Θεού, όταν προσεύχεσαι, και μην επιτρέπεις να λάβει κάποια μορφή ο νούς, αλλά να προσεύχεσαι άυλα στον άυλο και θα καταλάβεις.

68. Φυλάξου από τις παγίδες των εχθρών. Συμβαίνει δηλαδή ενώ προσεύχεσαι καθαρά και χωρίς εσωτερική ταραχή, να σου έρχεται μονομιάς κάποια μορφή παράδοξη και αλλόκοτη και να σου δημιουργεί μεγάλη ιδέα για τον ευατό σου, επειδή στη μορφή εκείνη τοποθετείς το Θεό. Κι αυτό, για να σε πείσει πως με το μέγεθος, δηλαδή αυτή η αλλόκοτη μορφή, που σου φανερώθηκε έτσι μονομιάς και ξαφνικά είναι το θείο. Όμως το θείο είναι άποσο (ξένο προς κάθε ποσότητα και μέγεθος) και ασχημάτιστο (ελεύθερο από κάθε περιοριστικό εξωτερικό σχήμα).

69. Όταν ο φθονερός δαίμονας δεν θα μπορέσει να κινήσει τη μνήμη την ώρα της προσευχής, τότε εκβιάζει την κράση του σώματος να παράγει κάποια φαντασία στο νού και να του αλλάξει έτσι (του νού δηλαδή) τη μορφή. Κι αυτός, που είναι συνηθισμένος να βρίσκεται πάντα μαζί με νοήματα, εύκολα λυγίζει. Κι όποιος βιάζεται να φτάσει στην άυλη και ασχημάτιστη γνώση, ξεγελιέται κατέχοντας καπνό αντί για φώς.

70. Στάσου στη σκοπιά σου φυλάγοντας το νού σου από νοήματα την ώρα της προσευχής, για να ολοκληρώσεις την αίτησή σου και να μείνεις στην ηρεμία σου σταθερά, ώστε να επιφοιτήσει και σε σένα αυτός, που συμπάσχει με όσους αγνοούν. Και τότε θα λάβεις δώρο προσευχής παρά πολύ λαμπρό.

71. Δεν θα μπορέσεις να προσευχηθείς καθαρά, αν μπερδεύεσαι με υλικά πράγματα και ταραζέσαι με αδιάκοπες φροντίδες. Γιατί προσευχή είναι απόθεση (απομάκρυνση από το νού, απαλλαγή του από) νοημάτων.

72. Ο δεμένος δεν μπορεί να τρέξει. Ούτε νούς, που δουλεύει σαν σκλάβος σε πάθος, μπορεί να ιδεί τόπο προσευχής πνευματικής. Γιατί τραβιέται και μεταφέρεται εδώ κι εκεί απ' το εμπασθέ (δηλαδή το δέσμιο σε πάθος) νόημα και υπό την προϋπόθεση αυτή δεν θα έχει τόπο, όπου να στέκεται ακλόνητα και σταθερά.

73. Όταν λοιπόν ο νούς προσεύχεται καθαρά και ελεύθερος από πάθη (απαθώς), τότε οι δαίμονες δεν του κάνουν επίθεση από τα αριστερά (δηλαδή με αρνητικό τρόπο), αλλά από τα δεξιά (δηλαδή με θετικό τρόπο). Του υποβάλλουν δηλαδή μια ιδέα και κάποιο σχήμα από αυτά, που αγάπαι η αίσθηση, ώστε να του φαίνεται πως πέτυχε τέλεια το σκοπό της προσευχής. Και αυτό, είτε ένας με φωτισμένη γνώση άνθρωπος, γίνεται από το πάθος της κενοδοξίας και προκαλείται από το δαίμονα, που αγγίζει τον εγκέφαλο.

74. Νομίζω πως ο δαίμονας, ο οποίος αγγίζει τον τόπο, που ανάφερα πιο πάνω, μετατρέπει το γύρω από το νού φώς όπως θέλει. Έτσι κινείται το πάθος της κενοδοξίας σε λογισμό, ο οποίος δίνει ανόητα τέτοια μορφή στον ασχημάτιστο νού, που να φαίνεται σαν εντοπισμός της θείας και ουσιώδους γνώσεως. Κι αν ένας τέτοιος άνθρωπος δεν ενοχλείται από σαρκικά και ακάθαρτα πάθη, αλλά τάχα βρίσκεται στον τόπο της προσευχής με καθαρή διάθεση, του φαίνεται πως δεν του συμβαίνει μέσα του πια καμιά αντίθετη ενέργεια υποθέτει επομένως πως η εμφάνιση στο νού του, που γίνεται από το δαίμονα, είναι θεία. Αυτό το κάνει ο δαίμονας με πολλή επιτηδειότητα και δια μέσου του εγκεφάλου αλλοιώνει το φώς, που συνδέεται με τον εγκέφαλο, και του δίνει τέτοια μορφή, που αναφέραμε προηγουμένως.

75. Όταν έρθει άγγελος Θεού, μ' ένα του λόγο μόνο παύει από πάνω μας κάθε εχθρική ενέργεια και κινεί το φώς του νού, ώστε να ενεργεί χωρίς παραπλάνηση.

76. Αυτό, που λέγεται στην Αποκάλυψη, ότι ο άγγελος φέρνει το θυμίαμα για να το προσφέρει με τις προσευχές των αγίων (Αποκαλ. η' 3-4), νομίζω πως είναι αυτή η χάρη, που ενεργείται δια μέσου του αγγέλου. Γιατί βάζει μέσα στην ψυχή γνώση της αληθινής προσευχής, ώστε να μένει στο εξής ο νους έξω από κάθε κλονισμό, ακηδία (πνευματική νάρκη και αδράνεια) και αμέλεια.

77. Λέγεται στην Αποκάλυψη πως οι φιάλες των θυμιαμάτων είναι οι προσευχές των αγίων, τις οποίες κρατούσαν οι εικοσιτέσσερις πρεσβύτεροι (Αποκ. ε' 8). Πρέπει κάτω από την εικόνα της φιάλης να εννοήσουμε τη φιλία με το Θεό, δηλαδή την τέλεια και πνευματική αγάπη, που, όταν υπάρχει, γίνεται η προσευχή «εν πνεύματι και αληθεία» (Ιω. δ' 23-24).

78. Όταν νομίσεις πως δεν χρειάζεσαι δάκρυα στην προσευχή σου, σκέψου πόσο απέχεις από το Θεό, ενώ έπρεπε να είσαι διαρκώς μαζί του και μέσα του, και τότε θα δακρύσεις με μεγαλύτερη θέρμη.

79. Βεβαιότατα, όταν έχεις επίγνωση των μέτρων σου, ευχαρίστως θα πενθήσεις ελεεινολογώντας τον εαυτό σου σύμφωνα με ό,τι λέει ο προφήτης Ησαΐας πως, αν και είσαι ακάθαρτος και βρίσκεσαι ανάμεσα σε τέτοιο λαό (παθών), τολμάς να στέκεις μπροστά στον Κύριο σαβαώθ (Ησ.ζ' 5);

80. Αν προσεύχεσαι αληθινά, θα βρεις πολλή εσωτερική πληροφόρηση. Και θα έρθουν μαζί σου άγγελοι, όπως και στο Δανιήλ, και θα σε φωτίσουν να κατανοήσεις τους λόγους των γινομένων (Δανιήλ β' 19).

81. Να ξέρεις πως μας παρακινούν βέβαια οι άγιοι άγγελοι σε προσευχή και μας προστατεύουν με χαρά και προσεύχονται για μας (Ζαχ.α' 12, Τωβ. ιβ' 12). Αν λοιπόν δείξουμε αμέλεια και δεχτούμε αντιθέτους λογισμούς, τους παροργίζουμε πολύ, γιατί αυτοί βέβαια αγωνίζονται τόσο πολύ για μάς. Εμείς όμως ούτε για τον εαυτό μας δεν θέλουμε να παρακαλέσουμε το Θεό, αλλά καταφρονώντας το ιερό τους λειτούργημα και εγκαταλείποντας το Δεσπότη και Θεό τους συνομιλούμε με τους ακάθαρτους δαίμονες.

82. Να προσεύχεσαι με αταραξία και πραότητα και να ψάλλεις «συνετώς» (Ψαλμ. μς' 8), με συναίσθηση δηλαδή και κοσμιότητα και θα μοιάζεις αετόπουλο, που σηκώνεται στα αιθέρια ύψη.

83. Η ψαλμωδία γαληνεύει τα πάθη και κάνει να ηρεμεί η ακράτεια του σώματος. Η προσευχή πάλι κάνει το νού να προβαίνει σ'εκείνη ακριβώς την ενέργεια, που είναι εντελώς δική του.

84. Προσευχή είναι η ενέργεια που πρέπει στην αξία του νού. Είναι με άλλα λόγια ανώτερη και γνήσια χρήση του.

85. Η ψαλμωδία είναι ενέργεια πολύμορφης σοφίας. Και η προσευχή είναι προοίμιο άυλης και πολύμορφης γνώσης.

86. Η γνώση είναι ωραιότατη. Γιατί συμπράττει με την προσευχή ξυπνώντας την άυλη δύναμη του νού με το σκοπό να προβεί σε θεωρεία θείας γνώσης.

87. Αν δεν έλαβες ακόμα χάρισμα προσευχής ή ψαλμωδίας, επίμενε και θα λάβεις.

88. «Έλεγε δε αυτοίς παραβολήν προς το δειν αυτούς πάντοτε προσεύχεσθαι και μην εκκακείν» (Λουκ ιη' 1-8: τους είπε ο Κύριος Ιησούς μια παραβολή για να τους διδάξει, πως πρέπει να προσεύχονται και να μην αποκάμνουν επιμένοντας στην προσευχή). Λοιπόν μη χάνεις το θάρρος σου στο μεταξύ μήτε την καλή σου διάθεση, επειδή δεν έχεις λάβει ό,τι ζήτησες. Θα το λάβεις

τελικά. Ο Κύριος κατέληξε στο παρακάτω συμπέρασμα στην παραπάνω παραβολή: «Αν και δεν φοβούμαι Θεό και πρόσωπο ανθρώπου δεν ντρέπομαι -είπε μέσα του ο άδικος εκείνος δικαστής- όμως επειδή μου έγινε ενοχλητική η γυναίκα ετούτη -η χήρα- θα της αποδώσω το δίκαιό της». «Με τον ίδιο λοιπόν τρόπο και ο Θεός θα αποδώσει γρήγορα το δίκαιο σ'αυτούς, που κρίζουν σ'Αυτόν νύχτα και μέρα». Έχε λοιπόν χαρά και επίμενε κοπιαστικά στην άγια προσευχή.

89. Μη θέλεις να γίνουν τα ζητήματά σου, όπως φαίνεται σε σένα σωστό, αλλά όπως αρέσει στο Θεό. Και θα είσαι ατάραχος και ευγνώμων (καλόγνωμος) στην προσευχή σου.

90. Κι αν ακόμα σου φαίνεται πως είσαι μαζί με το Θεό, να φυλάγεις από το δαίμονα της πορνείας. Γιατί είναι πολύ απατεώνας και πάρα πολύ φθονερός και θέλει να είναι γρηγορότερος από την κίνηση και τη νήψη του νού σου, ώστε αν είναι δυνατό, και από το Θεό να τον αποσπάσει καθώς στέκει μπροστά του με ευλάβεια και φόβο.

91. Αν δείχνεις επιμέλεια στην προσευχή, να ετοιμάζεις να δεχτείς επιθέσεις δαιμόνων και να υπομένεις με γενναιότητα τις μάστιγες (πρβλ. Ψαλμ. λζ' 18). Γιατί θα σου επιτεθούν σαν άγρια θηρία και θα κακοποιήσουν ολόκληρο το σώμα σου.

92. Να προετοιμάζεις σαν έμπειρος αγωνιστής να μην κλονιστείς κι αν ιδείς ξαφνικά κάποιο φανταστικό πλάσμα. Κι αν δείς σπαθί ξεγυμνωμένο εναντίον σου (πρβλ. Αριθ. κβ' 23) ή λαμπάδα, που να έρχεται καταπάνω στο πρόσωπό σου, μην τaráζεσαι. Κι αν δείς κάποια σιχαμερή μορφή και ματωμένη, πάλι μη χάνεις το ηθικό σου. Στάσου, αντίθετα, ορθός ομολογώντας την καλή ομολογία (πρβλ. Α' Τιμ.ς' 12) και τότε θα ιδείς κατάματα τους εχθρούς σου.

93. Όποιος υποφέρει τα λυπηρά, θα πετύχει και τα χαρούμενα. Και όποιος ανέχεται με καρτερικότητα τα αηδιαστικά συμβάματα, δεν θα στερηθεί και τα ευχάριστα.

94. Κοίταξε μη σε ξεγελάσουν οι δαίμονες με καμιά οπτασία. Αντίθετα γύρνα με περίσκεψη στην προσευχή και παρακάλα το Θεό, ώστε αν είναι το νόημα από αυτόν, να σε φωτίσει ο ίδιος. Και έχε θάρρος, γιατί δε θα σταθούν οι σκύλοι, όταν εσύ όλος φωτιά χρησιμοποιείς τη συνομιλία με το Θεό. Γιατί αμέσως θα διωχτούν μακριά, ενώ θα μαστιγώνονται μυστικά από τη δύναμη του Θεού.

95. Είναι δίκαιο να μην αγνοείς και ετούτο το δόλο κάποτε οι δαίμονες χωρίζονται μεταξύ τους. Κι αν φανεί πως ζητάς βοήθεια, μπαίνουν οι υπόλοιποι μετασηματισμένοι σε αγγέλους και διώχνουν τους πρώτους. Κι αυτό το κάνουν, για να γελαστείς από αυτούς με τη σκέψη πως είναι άγγελοι.

96. Φρόντισε να έχεις πολλή ταπεινοφροσύνη και (ανδρεία=) γενναίο φρόνημα, οπότε δεν πρόκειται να αγγίξει την ψυχή σου επήρεια δαιμονική. «Και μάστιξ ουκ εγγιεί εν τω σκηνώματί σου, ότι τοις αγγέλοις αυτού εντελείται περί σου του διαφυλάξαι σε» (Ψαλμ.στ'10: Μάστιγες δηλαδή συμφορών δεν θα αγγίξουν την κατοικία σου γιατί θα δώσει στους αγγέλους εντολή για σένα να σε προφυλάξουν). Και οι άγγελοι μυστικά θα απομακρύνουν από κοντά σου όλη την εχθρική ενέργεια.

97. Όποιος φροντίζει να ασκεί την καθαρά προσευχή, θα ακούει θορύβους και χτύπους και φωνές και (θα υποστεί) βλάβες από τους δαίμονες. Όμως δεν θα κατσοφιάσει ούτε θα προδώσει το λογισμό του λέγοντας στο Θεό «ου φοβηθήσομαι κακά ότι συ μετ'εμού ει» (Ψαλμ. κβ' 4: Δε θα φοβηθώ μήπως μου συμβεί κανένα κακό, γιατί εσύ είσαι μαζί μου) και τα παρόμοια.

98. Σε περίπτωση πειρασμού αυτού του είδους να κάνεις σύντομη και πολύ εντατική προσευχή.

99. Αν σε απειλήσουν δαίμονες να φανούν ξαφνικά από τον αέρα και να σε ξαφνιάσουν και να παρασύρουν το νού σου, μην τους φοβηθείς. Ούτε να δείξεις ιδιαίτερο ενδιαφέρον και φροντίδα για

την απειλή τους. Γιατί σε φοβερίζουν θέλοντας να δοκιμάσουν αν τυχόν τους προσέχεις ή τους περιφρονείς εντελώς.

100. Αν την ώρα της προσευχής σου βρίσκεσαι μπροστά στον παντοκράτορα και δημιουργό και προνοητή του παντός Θεό, γιατί κάνεις την παράσταση σου αυτή τόσο ανόητα, παραμερίζοντας το φόβο του Θεού, που απ' αυτόν τίποτε δεν είναι μεγαλύτερο; Γιατί φοβάσαι τόσο ανόητα κουνούπια και σκαθάρια; Ή μήπως δεν άκουσες αυτόν, που λέγει «Κύριον τον Θεόν σου φοβήση» (Δευτ. ς' 13), δηλαδή να δείχνεις φόβο βαθύ και σεβασμό στον Κύριο και Θεό σου; Και άλλου «Ον φρίττει και τρέμει πάντα από πρόσωπου της δυνάμεως αυτού» και όσα λέγονται στη συνέχεια; (Στην προσευχή του Μανασσή).

101. Όπως το ψωμί είναι τροφή του σώματος και η αρετή της ψυχής, έτσι και η πνευματική προσευχή είναι τροφή του νού.

102. Μην προσεύχεσαι με φαρισαϊκό, αλλά με τελωνιακό φρόνημα και τρόπο στον ιερό τόπο της προσευχής, για να δικαιωθείς και εσύ από τον Κύριο (Λουκ. ιη' 10-14).

103. Να αγωνίζεσαι να μην καταριέσαι κανένα στην προσευχή σου, για να μη γκρεμίζεις όσα χτίζεις, κάνοντας έτσι σιχαμερή την προσευχή σου.

104. Ας σε διδάσκει αυτός, που χρωστούσε τα μύρια (=10.000) τάλαντα. Αν δηλαδή δεν συγχωρέσεις αυτόν, που σου φταίει, ούτε κι εσύ ο ίδιος θα πετύχεις τη συγχώρεση. Γιατί, λέει το άγιο Ευαγγέλιο, τον παρέδωσε (τον χρεώστη των μυρίων ταλάντων που δεν συγχωρέσε το δικό του χρεώστη) στους βασανιστές (Ματθ. ιη' 24-35).

105. Διώχνε μακριά σου τις ανάγκες του σώματος την ώρα της προσευχής, για να μη χάσεις το μέγιστο κέρδος της προσευχής σου όταν σε τιμπάζει ψύλλος ή ψείρα ή κουνούπι ή μύγα.

106. Έφτασε ως εμένα η φήμη για κάτι, που συνέβηκε σ' έναν άγιο. Όταν εκείνος προσευχόταν, του αντιστεκόταν τόσο πολύ ο πονηρός, ώστε μόλις σήκωνε τα χέρια του σε προσευχή να παίρνει ο πονηρός τη μορφή λεονταριού και να σηκώνει τα δύο του μπροστινά ποδάρια για να μπήξει τα νύχια του στα νεφρά του κι από τις δύο μεριές και να μη φεύγει απ' αυτόν προτού να κατεβάσει ο άγιος τα χέρια του, πριν δηλαδή να τελειώσει την προσευχή του. Εκείνος όμως ποτέ δεν κατέβαζε τα χέρια του από την δεητική τους ύψωση προτού κάνει τις συνηθισμένες του ευχές.

107. Τέτοιος ήταν, όπως τον γνώρισα, και ο Ιωάννης ο μικρός, που έζησε τη ζωή της ησυχίας σε λάκκο. Είπα ο Ιωάννης ο «μικρός», πιο σωστό όμως θα ήταν να έλεγα ο πάρα πολύ μεγάλος μοναχός. Αυτός έμεινε ακίνητος στην επικοινωνία του με το Θεό, ενώ ο δαίμονας σαν φίδι μεγάλο τυλίχθηκε ολόγυρα στο σώμα του μασώντας τις σάρκες του και ξερνώντας στο πρόσωπό του.

108. Οπωσδήποτε θα διάβασες κι εσύ τους βίους των αγίων ταβεννησιωτών μοναχών. Σύμφωνα με όσα λέγονται εκεί, ενώ μιλούσε ο αββάς Θεόδωρος στους αδελφούς, ήρθαν δύο οχιές κάτω από τα πόδια του. Εκείνος όμως χωρίς να ταραχτεί ανασήκωσε τα πόδια του και κάμνοντας καμάρα τις δέχτηκε μέσα, ώσπου τελείωσε το λόγο του. Και τότε έδειχνε τις οχιές εξηγώντας το πράγμα.

109. Για άλλον πνευματικό αδελφό διάβασα πως, ενώ προσευχόταν, ήρθε μια οχιά και του δάγκωσε το πόδι. Αυτός όμως δεν κατέβασε τα χέρια του πρώτου τελειώσει την συνηθισμένη του προσευχή. Και δεν έπαθε τίποτε, γιατί αγάπησε το Θεό πιο πολύ από τον εαυτό του.

110. Έχε ασάλευτο το μάτι σου την ώρα της προσευχής σου και, αφού αρνηθείς τη σάρκα και την ψυχή σου, ζήσε την κατά νουν (πνευματική) ζωή.

- 111.** Εναντίον κάποιου άλλου αγίου, που προσευχόταν έντονα και ησύχαζε στην έρημο, ήρθαν δαίμονες και επί δύο εβδομάδες έπαιζαν μ'αυτόν σαν να ήταν μπάλλα καθώς τον τίναζαν στον αέρα και τον δέχονταν πάλι στην ψάθα. Και όμως δεν μπόρεσαν καθόλου να κατεβάσουν το νού του από την έξαρση της ένθερμης, της όλο φλόγα προσευχής.
- 112.** Έναν άλλο φιλόθεο πάλι, ενώ βάδιζε στην έρημο και έκανε σκέψεις προσευχής, τον πλησίασαν δύο άγγελοι και τον είχαν στη μέση περπατώντας μαζί του. Αυτός όμως δεν τους πρόσεχε καθόλου για να μην χάσει το πιο μεγάλο. Γιατί θυμήθηκε τον αποστολικό λόγο «Ούτε άγγελοι ούτε αρχαί ούτε δυνάμεις δυνήσονται ημάς χωρίσαι από της αγάπης του Χριστού» (Ρωμ. η' 38: ούτε άγγελοι ούτε αρχαί ούτε δυνάμεις, δηλαδή καμιά τάξη αγγέλων, δεν θα μπορέσουν να μας χωρίσουν από την αγάπη του Χριστού).
- 113.** Ο μοναχός γίνεται με την προσευχή ισάγγελος, επειδή λαχταράει να ιδεί «το πρόσωπον του Πατρός του εν ουρανοίς» (πρβλ. Ματθ. ιη' 10).
- 114.** Μην επιδιώκεις να δεχτείς την ώρα της προσευχής με κανένα τρόπο μορφή ή σχήμα.
- 115.** Μην ποθείς να ιδείς αγγέλους ή δυνάμεις ή το Χριστό αισθητά για να μη σου φύγει εντελώς το μυαλό, επειδή δέχεσαι λύκον αντί για ποιμένα και προσκυνάς εχθρούς δαίμονες.
- 116.** Αρχή της πλάνης του νου είναι η κενοδοξία. Από αυτήν κινείται ο νούς και προσπαθεί να προσδιορίζει το θείο με σχήματα και μορφές.
- 117.** Εγώ θα πω το δικό μου λόγο, που και σε νεώτερους έχω πεί: Μακάριος ο νούς, που την ώρα της προσευχής απόκτησε τέλεια αμορφία.
- 118.** Μακάριος ο νούς, που, επειδή προσεύχεται απερίσπαστα, αποκτάει πάντα περισσότερο πόθο για το Θεό.
- 119.** Μακάριος ο νούς, που την ώρα της προσευχής γίνεται άυλος και ακτήμων.
- 120.** Μακάριος ο νούς, που αποξενώνεται από κάθε αίσθηση (αντίληψη) υλικών πραγμάτων την ώρα της προσευχής.
- 121.** Μακάριος ο μοναχός, που μετά το Θεό θεωρεί κάθε άνθρωπο σα Θεό.
- 122.** Μακάριος ο μοναχός, που βλέπει με όλη του τη χαρά σαν δική του τη σωτηρία και την προκοπή όλων.
- 123.** Μακάριος ο μοναχός, που θεωρεί τον εαυτό του σαν ολωνών παλιοσκούπιδο.
- 124.** Μοναχός είναι εκείνος, που είναι απ'όλα και όλους χωρισμένος και όμως με όλους και όλα συνταιριασμένος.
- 125.** Μοναχός είναι αυτός, που θεωρεί τον εαυτό του ένα με όλους, επειδή θαρρεί πως στον καθένα βλέπει αδιάκοπα τον ίδιο τον εαυτό του.
- 126.** Κάνει προσευχή εκείνος, που πάντα προσφέρει στο Θεό ως καρπό την πρώτη του σκέψη.
- 127.** Ως μοναχός να αποφεύγεις κάθε ψέμα και κάθε όρκο, αν ποθείς να προσευχηθείς. Αλλιώς άδικα έχεις το σχήμα (του μοναχού), που δεν σου ταιριάζει.

128. Αν θέλεις να προσευχηθείς με το πνεύμα, μην αντλήσεις τίποτε από τη σάρκα. Και τότε δεν θα έχεις σύννεφο, που να σε σκοτίζει την ώρα της προσευχής.

129. Εμπιστέψου στο Θεό την ανάγκη του σώματος και θα φανερώσεις πως του εμπιστεύεσαι και του πνεύματος την ανάγκη.

130. Αν πετύχεις την πραγμάτωση των επαγγελιών (δηλαδή των υποσχέσεων του Θεού, Εβρ.ια΄ 33),θα βασιλέψεις. Αποβλέποντας λοιπόν σ' αυτές, θα υποφέρεις ευχαρίστως τη φτώχεια του παρόντος.

131. Μην αφήνεις τη φτώχεια και τη θλίψη που αποτελούν τις ύλες της ανάλαφρης προσευχής.

132. Ας σου χρησιμεύουν οι σωματικές αρετές ως εγγύηση για τις ψυχικές, οι ψυχικές για τις πνευματικές και αυτές για την άυλη και πνευματική γνώση.

133. Όταν προσεύχεσαι εναντίον κάποιου λογισμού, αν ο λογισμός εύκολα ηρεμήσει, σκέψου από πού προέρχεται αυτό, μήπως πέσεις σε παγίδα και ξεγελαστείς και παραδώσεις τον εαυτό σου.

134. Μερικές φορές σου υποβάλλουν οι δαίμονες λογισμούς (σκέψεις) και πάλι σε ερεθίζουν να προσευχηθείς τάχα εναντίον τους ή να τους αντικρούσεις, οπότε υποχωρούν θεληματικά. Αυτό όμως το κάνουν για να γελαστείς έχοντας μεγάλη ιδέα για τον ευατό σου, πως δηλαδή άρχισες να νικάς τους λογισμούς σου και να προκαλείς φόβο στους δαίμονες.

135. Αν προσεύχεσαι εναντίον κάποιου πάθους ή εναντίον κάποιου δαίμονα, που σε ενοχλεί, να θυμάσαι αυτόν, που λέει «καταδιώξω τους εχθρούς μου και καταλήψομαι αυτούς, έως αν εκλίπωσιν· εκθλίψω αυτούς και ου μη δύνωνται στήναι· πεσούνται υπό τους πόδας μου» κ.λπ. (Ψαλμ ιζ΄ 38-39: θα κυνηγήσω τους εχθρούς μου και θα τους πιάσω· και δεν θα γυρίσω πίσω προτού τους εξολοθρέψω ώσπου να χαθούν εντελώς. Θα τους πιέσω τόσο πολύ, ώστε να μην μπορούν να σταθούν πιά. Θα πέσουν νικημένοι κάτω από τα πόδια μου...). Και αυτά θα τα λές στην ώρα τους, αν οπλίζεις τον εαυτό σου με ταπεινοφροσύνη εναντίον των αντιπάλων.

136. Να μη νομίζεις πως έχεις αποκτήσει κάποια αρετή, αν προηγουμένως δεν έχεις αγωνιστεί γι' αυτήν μέχρι αίματος. Γιατί σύμφωνα με ό,τι λέει ο θείος απόστολος Παύλος, πρέπει να αντιστεκόμαστε μέχρι θανάτου εναντίον της αμαρτίας με αγωνιστικό φρόνημα και αφεγάδιαστα (πρβλ. Εβρ. ιβ΄ 4, Εφεσ. ς΄ 11 εξ.).

137. Αν ωφελήσεις κάποιον, θα βλαφτείς από κάποιον άλλον. Κι αυτό για να πείς ή να κάνεις κάτι άπρεπο, επειδή αδικεύεσαι, και να σκορπίσεις έτσι άσχημα αυτό, που μάζεψες καλά. Αυτός είναι ο στόχος των πονηρών δαιμόνων. Γι' αυτό πρέπει να προσέχεις μυαλωμένα και συνετά.

138. Να δέχεσαι τις βίαιες επιθέσεις των πονηρών δαιμόνων, που έγιναν εναντίον σου φροντίζοντας πώς να αποτινάξεις το δουλικό ζυγό τους.

139. Οι δαίμονες επιδιώκουν να ενοχλούν μόνοι τους (με άμεση ενέργειά τους) τον πνευματικό δάσκαλο τη νύχτα και δια μέσου των ανθρώπων τη μέρα, περιτριγυρίζοντάς τον με διάφορες δυσάρεστες καταστάσεις, συκοφαντίες και κινδύνους.

140. Μην αποφεύγεις τους λευκαντές. Αν και πατούν ενώ χτυπούν και ξαίνουν καθώς το τεντώνουν το πανί, όμως με τα μέσα αυτά γίνεται λαμπρό το ρούχο σου.

141. Εφόσον δεν απαρνήθηκες τα πάθη σου, αλλά ο νους πάει αντίθετα προς την αρετή και την αλήθεια, δεν θα βρείς ευωδιαστό θυμίαμα στον κόρφο σου.

142. Λαχταράς να προσευχηθείς; Μετατοπίσου από τα εδώ και έχε διαρκώς «το πολίτευμα εν ουρανοίς» (Φιλιπ. γ' 20: έχε την πατρίδα σου στους ουρανούς), όχι μόνο με λόγια, αλλά με την αγγελική πράξη και τη θεϊκότερη γνώση.

143. Αν μόνον όταν κάνεις κακές πράξεις μνημονεύεις τον Κριτή και θυμάσαι πόσο φοβερός και απροσωπόληπτος είναι δεν έμαθες ακόμα «δουλεύειν τω Κυρίω εν φόβω και αγαλλιόσθαι αυτώ εν τρόμω» (Ψαλμ. β' 11: να υπηρετείς τον Κύριο με φόβο και να νιώθεις χαρά στη σκέψη του με τρόμο). Να ξέρεις δηλαδή πως πρέπει μάλλον με ευλάβεια και σεβαστικότητα να τον λατρεύεις και στις πνευματικές ανέσεις και απολαύσεις.

144. Συνετός άνδρας είναι εκείνος, που δε σταματάει πριν από την τέλεια μετάνοια τη γεμάτη λύπη ανάμνηση των αμαρτημάτων και της δίκαιης τιμωρίας με αιώνια φωτιά, που θα επιβληθεί γι' αυτά.

145. Αυτός, που αν και είναι ένοχος αμαρτίας και πράξεων, οι οποίες προκαλούν οργή, τολμάει να απλώνεται αδιάντροπα σε γνώση θεϊκότερων πραγμάτων ή προχωρεί ανάξια στην άυλη προσευχή, αυτός ας δεχτεί την αποστολική επιτίμηση, ότι δεν είναι ακίνδυνο γι' αυτόν να προσεύχεται με γυμνό και ακάλυπτο κεφάλι. Έχει υποχρέωση δηλαδή η ψυχή αυτή, λέει ο απόστολος, «κατά κεφαλής εξουσίαν έχει δια τους αγγέλους» (Α' Κορ.ια' 5 εξ.: έχει υποχρέωση να έχει στο κεφάλι της -στο αποστολικό κείμενο η γυναίκα, κατά τον άγιο Νείλο μεταφορικά η ψυχή- κάποιο σύμβολο εξουσίας από σεβασμό προς τους αγγέλους, που στέκουν από πάνω της), ντυμένη το σεβασμό και την ταπεινοφροσύνη, που ταιριάζουν στην κατάσταση της.

146. Όπως δε θα ωφελήσει εκείνον, που πάσχουν τα μάτια του, το να βλέπει καταμεσήμερα χωρίς κάλυμμα και εντατικά τον ολόλαμπρο ήλιο, έτσι δε θα ωφελήσει καθόλου και τον όλο πάθη ακάθαρμο νου η αναπαράσταση στο νού της «εν πνεύματι και αληθεία» φοβερής και υπερφυσικής προσευχής. Αντίθετα προκαλεί εναντίον του την αγανάκτηση του Θεού.

147. Αν ο ανενδεής (αυτός που δεν του λείπει και δεν του χρειάζεται τίποτε) και αμερόληπτος Θεός δεν δέχτηκε εκείνον, που ήρθε στο θυσιαστήριο με δώρο, ώσπου να συμφιλιωθεί με τον πλησίον του, με τον οποίον ήταν λυπημένος (Ματθ. ε' 23 εξ.), σκέψου πόση προσοχή και διάκριση χρειαζόμαστε, για να προσφέρουμε στο Θεό ευπρόσδεκτο θυμίαμα στο νοερό (νοητό) θυσιαστήριο.

148. Να μη σου αρέσουν τα λόγια ούτε δόξα. Αλλοιώς δε θα ενεργούν πια δολερά πίσω από τις πλάτες σου οι αμαρτωλοί, αλλά κατά πρόσωπο, μπροστά στα μάτια σου (Ψαλμ. 128,3) και θα είσαι αντικείμενο της χαιρεκακίας τους (Σοφ. Σολ. ζ' 4) την ώρα της προσευχής, καθώς θα σε τραβούν και θα σε δελεάζουν (Ιακ. α' 14) με αλλόκοτους λογισμούς.

149. Η προσοχή, που αναζητάει προσευχή, θα βρεί προσευχή, γιατί περισσότερο από κάθε τι άλλο την προσοχή την ακολουθάει η προσευχή. Αυτή πρέπει να επιδιώκεται με πολλή φροντίδα.

150. Όπως η όραση είναι ανώτερη από όλες τις αισθήσεις, έτσι και η προσευχή είναι η πιο θεϊκή από όλες τις αρετές.

151. Αυτό που αποτελεί έπαινο της προσευχής δεν είναι η ποσότητα, αλλά η ποιότητά της. Και αυτό δηλώνουν εκείνοι, που ανέβηκαν στο ιερό (δηλ. ο Φαρισαίος και ο Τελώνης, Λουκ. ιη' 10) καθώς και η προτροπή: «υμείς ουν προσευχόμενοι μη βαττολογείτε» (Ματθ. ζ' 7: όταν προσεύχεσθε να μην φλυαρείτε) και όσα λέγονται στη συνέχεια.

152. Όσο έχεις το νού σου στα σωματικά και φροντίζεις με ιδιαίτερη προσοχή για τα ευχάριστα της σκηνής (του προσωρινού σώματος), δεν έχεις ακόμα ιδεί τον τόπο της προσευχής, αλλά είναι ακόμα μακριά από σένα ο μακάριος δρόμος της.

153. Όταν την ώρα, που στέκεις σε προσευχή, νιώσεις χαρά μεγαλύτερη από κάθε άλλη χαρά, τότε βρήκες αληθινά την προσευχή.

ΟΣΙΟΣ ΦΙΛΟΘΕΟΣ Ο ΣΙΝΑΪΤΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Ο οσιότατος πατέρας μας Φιλόθεος χρημάτισε ηγούμενος της λογικής ποιίμνης των μοναχών του Σινά, γι' αυτό και ονομάζεται Σιναΐτης. Ο χρόνος όμως της ακμής και του τέλους του μας είναι άγνωστος.

Ο παρών λόγος, χωρισμένος σε σαράντα κεφάλαια, είναι άριστος καρπός της φιλοπονίας του και γεμάτος με απεριγράπτη πνευματική σοφία και ψυχική ωφέλεια. Έτσι δε θεωρήθηκε με κανένα τρόπο δίκαιο, να χωριστεί από το σύνολο των λοιπών Νηπτικών. Αν κανείς τον ονομάσει ακριβή κανόνα της νήψεως και της φρουρήσεως του νου και της καθαρότητας της καρδιάς δε θα πέσει έξω.

Εισαγωγικά σχόλια

Σπουδαιότατα τα σαράντα κεφάλαια του οσίου πατέρα μας Φιλοθέου. Οι ανθολόγοι της φιλοκαλίας τα είδαν «γεμάτα πνευματική σοφία» και σαν «γνώμονα νήψεως και καθαρότητας της καρδιάς». Και πράγματι, κάθε κεφάλαιο και ένα πνευματικό μαργαριτάρι.

Γνήσιο τέκνο του Όρους Σινά, με τα 40 κεφάλαια συμπυκνώνει όλη την ησυχαστική και πνευματική σιναϊτική παράδοση, όλες τις πατερικές μοναστικές εμπειρίες, όπως τις εκθέτει στην ουρανοδρόμο Κλίμακά του ο μεγάλος δάσκαλος του μοναχισμού, κοινοβιακού και ησυχαστικού, άγιος Ιωάννης. Όπως όλοι οι ησυχαστές, δίνει έμφαση στην εσωτερική εργασία με την αδιάλειπτη νοερά επίκληση του ονόματος του Κυρίου Ιησού, στις πνευματικές θεωρίες και στο χαροποιό πένθος, δηλαδή τη μνήμη του θανάτου. Το 6ο κεφάλαιο είναι ασυγκρίτου πνευματικού κάλους, όταν ο Όσιος περιγράφει την ομορφιά της μνήμης του θανάτου, την αγάπη του να κρατήσει τη μνήμη αυτή κοντά του, αυτή τη «θυγατέρα του Αδάμ», να την κάνει σύζυγό του, να κοιμάται μαζί της και να συνομιλεί πάντοτε για τα μετά τον θάνατο. Αλλά, με στεναγμό ομολογεί, ότι δεν τον άφησε να ικανοποιήσει το θείο πόθο του η σκοτεινή του διαβόλου θυγατέρα, η λήθη.

Ο όσιος Φιλόθεος, σαν τους προ αυτού πνευματικούς πατέρες, ακολουθεί τις ασκητικές μεθόδους των, τη σιωπή και την περιεκτική εγκράτεια, τη μελέτη των παθών του Κυρίου, την ταπείνωση και τα δάκρυα σαν μέσα καθάρσεως της ψυχής. Κυρίως θεωρεί την ταπείνωση σαν θεϊκή αρετή, αφού αυτή ντύθηκε σε όλο το βίο του ο Κύριος Ιησούς, υπογραμμίζοντας την αθλιότητα της υπερηφάνειας, από την οποία έπεσαν οι άγγελοι και ο Αδάμ.

Στη συνέχεια προβαίνει σε συστηματική ανάλυση του τριμερούς της ψυχής, διαιρώντας τα πάθη σε ομάδες που αναλογούν στο λογιστικό, το επιθυμητικό και το θυμικό και αντιπαραθέτει τις ανάλογες

αρετές, που απεργάζονται οι εντολές του Χριστού, τονίζοντας ότι η νοερά προσευχή πρέπει να είναι ακατάπαυστη, ώστε να έρχεται ο Ιησούς σε βοήθεια της αγωνιζομένης ψυχής, ενώ παράλληλα συνιστά και τη χρήση του αντιρρητικού λογισμού, που φυσικά, αυτή η μέθοδος εκδιώξεως των πονηρών λογισμών, είναι για τους δυναμωθέντες στη βούληση.

Επίσης ο όσιος Φιλόθεος, σαν έμπειρος ασκητής και μαχητής στις ερήμους του απαρηγόρητου Σινά με τους δαίμονες, αποκαλύπτει τις μεθόδους και τις πανουργίες των πονηρών πνευμάτων και τις ποικίλες μεταμορφώσεις τους για να απαντήσουν τους στρατιώτες του Χριστού, για να καταλήξει στην αγαπητή του πνευματική εργασία της μνήμης του θανάτου, που την χαρακτηρίζει ως περιεκτική πολλών αρετών, τις οποίες και περιγράφει.

Τα 40 κεφάλαια του σιναΐτου Οσίου είναι αντάξια άνθη της σιναΐτικής παραδόσεως και γνήσιοι καρποί του Αγίου Πνεύματος, που έρχονται να βεβαιώσουν τη συνέχεια της εν Χριστώ αληθείας, σαρκωμένης στα εκλεκτά σκεύη Του δια μέσου των κοσμικών μεταβολών των αιώνων.

ΝΗΠΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

1. Υπάρχει ένας νοητός πόλεμος που γίνεται μέσα μας, που είναι πιο φοβερός από τον αισθητό πόλεμο. Και πρέπει ο εργάτης της ευσέβειας να τρέχει νοερά προς τον επιδιωκόμενο σκοπό(1), για να θησαυρίσει τελείως μέσα στην καρδιά του τη μνήμη του Θεού σαν μαργαριτάρι ή πολύτιμο λίθο. Και πρέπει όλα να τα παραμερίζομε, ακόμη και το σώμα, και αυτή τη ζωή να καταφρονούμε, μόνο και μόνο για να αποκτήσομε στην καρδιά μας το Θεό. Γιατί αρκεί, όπως λέει ο θείος Χρυσόστομος, να βλέπει κανείς με το νου του το Θεό, για ν' αφανίσει τους πονηρούς δαίμονες.

2. Εκείνοι λοιπόν που διεξάγουν νοητό αγώνα, οφείλουν να εκλέγουν από τις θείες Γραφές εργασίες πνευματικές και να τις βάζουν πάνω στο νου σαν υγιεινά επιθέματα. Και από το πρώι, με ακριβή μνήμη του Θεού και αδιάλειπτη μέσα στην ψυχή την ευχή του Ιησού Χριστού, πρέπει να στεκόμαστε με ανδρεία και αποφασιστικότητα στην πύλη της καρδιάς και να θανατώνομε με τη φρούρηση του νου όλους τους αμαρτωλούς της γης(2), όπως λέει ο Δαβίδ, δηλαδή τους λογισμούς, και με την έκσταση και έκταση της πιστής μνήμης του Θεού να κόβομε για τον Κύριο τα κεφάλαια των τυράννων(3) και τις αρχές των εχθρικών λογισμών. Γιατί βέβαια γνωρίζομε ότι και στους νοητούς αγώνες υπάρχει κάποια θεϊκή εργασία και τάξη. Έτσι πρέπει να κάνομε βάζοντας τον εαυτό μας, έως ότου έρθει ο παρών καιρός του φαγητού. Κατόπιν, αφού ευχαριστήσομε τον Κύριο, ο οποίος από φιλανθρωπία και μόνο μας χορταίνει διπλά, και με πνευματική και σωματική τροφή, να αφιερώνομε το χρόνο μας στη μνήμη και μελέτη του θανάτου και την άλλη μέρα να συνεχίζομε με δύναμη την πρωινή μας εργασία. Όταν τα κάνομε αυτά κάθε μέρα, μόλις που θα μπορέσομε να ξεφύγομε με τη βοήθεια του Κυρίου τα δίχτυα του νοητού εχθρού. Καθώς αυτά πολυκαιρίζουν μέσα μας, γεννούν τα τρία τούτα, πίστη, ελπίδα και αγάπη. Η πίστη μάς προδιαθέτει να φοβόμαστε το Θεό αληθινά. Η ελπίδα, αφού υπερπηδήσει το δουλικό φόβο, ενώνει τον άνθρωπο με την αγάπη του Θεού. αφού βέβαια η ελπίδα δεν καταισχύνει(4), επειδή γεννά τη διπλή αγάπη, από την οποία εξαρτώνται όλος ο Νόμος και οι Προφήτες(5). Η αγάπη τέλος, δε χάνει ποτέ την αξία της(6), αλλά αφού γίνει αιτία να εκπληρώνει στον παρόντα αιώνα τους θείους νόμους εκείνος που την έχει, τον συνοδεύει και στον μέλλοντα.

3. Είναι πολύ σπάνιο να βρεις ανθρώπους που το λογιστικό τους δεν ενοχλείται από κακούς λογισμούς. Αυτό συμβαίνει μόνο σ' εκείνους που με τον τρόπο αυτό μηχανεύονται να προσελκύουν τη θεία χάρη και επίσκεψη. Αν λοιπόν θέλομε να βαδίζομε την κατά Χριστόν φιλοσοφία, δηλαδή τη νοητή εργασία, με φύλαξη του νου και νήψη, ας αρχίσομε το δρόμο αυτό με εγκράτεια από τα πολλά φαγητά, παίρνοντας με μέτρο κατά τη δύναμή μας την τροφή και το ποτό μας. Η νήψη ας λέγεται εύλογα οδός που οδηγεί στη βασιλεία, και στην μέσα μας(7) και στη μελλοντική, επίσης και νοητή εργασία, γιατί επεξεργάζεται και λευκαίνει τα ήθη του νου και τον μεταβάλλει από την εμπάθεια στην απάθεια. Μοιάζει με μια φωτεινή θυρίδα, από την οποία σκύβει ο Θεός και φανερώνεται στο νου.

4. Όπου υπάρχει ταπείνωση, μνήμη Θεού που αποτελείται από νήψη και προσοχή, συνεχής προσευχή που στρέφεται εναντίον των εχθρών δαιμόνων, εκεί ασφαλώς είναι ο τόπος του Θεού, δηλαδή καρδιακός ουρανός, όπου η δαιμονική φάλαγγα φοβάται να παραμείνει, επειδή στον τόπο αυτό κατοικεί ο Θεός.

5. Τίποτε άλλο δεν προκαλεί τόση σύγχυση, όσο η πολυλογία. και τίποτε δεν είναι φαυλότερο από την ακράτητη γλώσσα, που μπορεί να αφανίσει την καλή κατάσταση της ψυχής. Ό,τι οικοδομούμε κάθε μέρα, το γκρεμίζει και ό,τι με κόπο μαζεύομε, η ψυχή το σκορπίζει με την πολυλογία. Τι είναι χειρότερο από τη γλώσσα; Είναι ασυγκράτητο κακό(8). Πρέπει λοιπόν να της βάλομε όρια, να της επιβληθούμε δια της βίας και να την πιέσομε, για να πω έτσι, ώστε να λέει μόνο τα απαραίτητα. Ποιος μπορεί να πει πόση ψυχική ζημιά προκαλείται από τη γλώσσα;

6. Πρώτη πύλη που εισάγει στη νοητή Ιερουσαλήμ, δηλαδή στην προσοχή του νου, είναι η κατά γνώση σιωπή του στόματος, έστω και αν ο νους δεν ησυχάζει ακόμη. Δεύτερη πύλη είναι η με μέτρο εγκράτεια από φαγητά και ποτά. Τρίτη, η αδιάλειπτη μνήμη του θανάτου, η οποία αγνίζει το νου και το σώμα. Αυτής την ωραιότητα όταν αντίκρυσα, όχι με τα μάτια, αλλά με το πνεύμα, πληγώθηκα από την αγαλλίαση και θέλησα να την πάρω σύζυγο για όλη μου τη ζωή, γιατί ερωτεύθηκα την ομορφιά και τη σεμνότητά της. Είδα πόσο ταπεινή είναι, πως είναι γεμάτη χαρμολύπη, σκεπτική, γεμάτη φόβο για τη μέλλουσα δίκαιη κρίση, πως φοβάται τις φροντίδες του βίου. Και από μεν τα μάτια του σώματος σταλάζει νερό ζωοπάροχο και ιαματικό, από δε τα μάτια του νου αναβρύει πηγή σοφοτάτων εννοιών, η οποία, όπως αναβλύζει και αναπηδά, ευφραίνει τη διάνοια. Αυτή λοιπόν, όπως είπα, την κόρη του Αδάμ, εννώ τη μνήμη του θανάτου, διψούσα πάντοτε να την πάρω συζυγό μου και με αυτή να κοιμούμαι, με αυτή να μιλάω και να συζητώ τι μέλλει να γίνει μετά την απόθεση του σώματος. Δεν με άφησε όμως πολλές φορές η σιχαμερή λησμοσύνη, η σκοτεινή θυγατέρα του διαβόλου.

7. Υπάρχει ένας πόλεμος της ψυχής που ενεργείται στα κρυφά με λογισμούς από τα πνεύματα της πονηρίας. Επειδή η ψυχή είναι αόρατη, οι επίβουλες εκείνες δυνάμεις της επιτίθενται με αόρατο πόλεμο, όπως ταιριάζει στην ουσία της. Και μπορεί να δει κανείς ανάμεσα σ' αυτές και σ' εκείνη όπλα και παράταξη και δόλια τεχνάσματα και πόλεμο φοβερό και συμπλοκή πεισματώδη και νίκες και ήττες και από τα δύο μέρη. Μόνο ένα πράγμα λείπει από αυτόν το νοητό πόλεμο, για τον οποίο μιλάω, που υπάρχει στον αισθητό. ο καιρός του πολέμου. Γιατί ο αισθητός πόλεμος ξέρει να προσδιορίζει και τον καιρό και την τάξη της διεξαγωγής του. Ενώ ο νοητός ξεσπά ξαφνικά και απροειδοποίητα στα βάθη της καρδιάς και με ενέδρα χτυπά καίρια την ψυχή και τα θανατώνει με την αμαρτία.

Για ποιο λόγο όμως, και για πιο σκοπό γίνεται αυτός ο αγώνας και η πάλη εναντίον μας; Για να μη γίνει από εμάς το θέλημα του Θεού, για το οποίο προσευχόμαστε λέγοντας «Γεννηθήτω το θέλημά σου»(9). και θέλημα του Θεού είναι οι εντολές Του. Αυτό θα το αντιληφθεί με την πείρα όποιος με διάκριση, φωτιζόμενος από τον Κύριο και αφού με τη νήψη σταματήσει το νου από την περιπλάνηση, παρατηρήσει ακριβώς τις εισβολές των δαιμόνων και τις επακόλουθες συγκρούσεις που γίνονται με τις φαντασίες. Γι' αυτό και ο Κύριος, στρεφόμενος κατά του σκοπού των ανόσιων

δαιμόνων -επειδή ως Θεός προγνώριζε τα διανοήματά τους- , έθεσε αντίθετα στο σκοπό τους τις εντολές Του, μαζί με απειλή τιμωρίας για εκείνους που τις παραβαίνουν.

8. Όταν αποκτήσουμε κάποια έξη της εγκράτειας και της αποχής από τα αισθητά κακά που ενεργούνται με τις πέντε αισθήσεις, τότε από εκεί και πέρα θα μπορέσουμε να φυλάξουμε και την καρδιά μας με τη βοήθεια του Ιησού και να φωτιζόμαστε μέσα σ' αυτήν από Αυτόν και με έναν πόθο θερμό να γευόμαστε με το νου την αγαθότητά Του. Επειδή έχουμε λάβει νόμο να καθαρίζουμε την καρδιά μας όχι για άλλο τίποτε, αλλά, αφού απομακρυνθούν τα σύννεφα της πονηρίας από το χώρο της καρδιάς και διασκορπισθούν με τη συνεχή προσοχή, να μπορέσουμε να δούμε καθαρά, σαν σε αίθριο ουρανό, τον ήλιο της δικαιοσύνης Ιησού, και να δεχτούμε κάπως στο νου την έλλαμψη των λόγων της μεγαλειότητάς Του. Γιατί οι λόγοι αυτοί εκ φύσεως δε φανερώνονται σε όλους, αλλά σ' εκείνους που καθαρίζουν τη διάνοιά τους.

9. Κάθε μέρα πρέπει να ετοιμάζουμε τον εαυτό μας έτσι, όπως πρέπει να φαινόμαστε μπροστά στο Θεό. Γιατί λέει ο προφήτης Ωσηέ: «Φύλαγε ελεημοσύνη και δικαιοσύνη και πλησίαζε το Θεό σου παντοτινά»(10). Και πάλι ο προφήτης Μαλαχίας, μιλώντας εκ μέρους του Θεού, λέει: « Ο γιός δοξάζει τον πατέρα του, και ο δούλος τον κύριό του. Αν λοιπόν εγώ είμαι Πατέρας, που είναι η δόξα Μου; και αν είμαι Κύριος, που είναι ο φόβος Μου; Λέει ο Κύριος, ο κυρίαρχος όλων»(11). Και ο Απόστολος λέει: Ας καθαρίσουμε τους εαυτούς μας από κάθε μολυσμό σαρκικό και πνευματικό»(12). Και ο σοφός Σολομών πάλι λέει: «Με κάθε προσοχή φύλαγε την καρδιά σου. γιατί από αυτό θα οδηγηθείς στη ζωή»(13). Κι ο Κύριος Ιησούς είπε: «Καθάρισε το εσωτερικό του ποτηριού, για να γίνει και το εξωτερικό του καθαρό»(14).

10. Οι άκαιρες συνομιλίες άλλοτε προξενούν μίσος απ' όσους μας ακούν, άλλοτε ειρωνείες και περιπαίγματα για την ανοησία των λόγων μας. Άλλες επιφέρουν μολυσμό της συνειδήσεως, άλλες προξενούν την καταδίκη από το Θεό και τη λύπη του Αγίου Πνεύματος, που είναι και το φοβερότερο από όλα τα άλλα.

11. Εκείνος που καθαρίζει τη καρδιά του και ξεριζώνει με τη χάρη του Κυρίου την αμαρτία, που κοπάζει για ν' αποκτήσει θειότερη γνώση και βλέπει στο νου του εκείνα που είναι στους πολλούς αθέατα, δεν πρέπει να υπερηφανεύεται γι' αυτό απέναντι κάποιου. Ανάμεσα στα κτιστά όντα κανένα δεν είναι καθαρότερο από τον ασώματο, ούτε με περισσότερη γνώση από τον άγγελο. Επειδή όμως υπερηφανεύτηκε, κατακρημνίσθηκε σαν αστραπή από τον ουρανό. Έτσι η υψηλοφροσύνη του καταλογίσθηκε ως ακαθαρσία από το Θεό. Είναι φανεροί εκείνοι που εξορύσσουν το χρυσό.

12. Λέει ο Απόστολος: «Εκείνος που αγωνίζεται, εγκρατεύεται σ' όλα»(15). Γιατί δεν είναι δυνατόν οι συνδεδεμένοι με την άθλια αυτή σάρκα που πάντοτε επιθυμεί κατά του πνεύματος,(16) να αντιπαραταχθούν, όταν είναι χορτασμένοι από πολλά φαγητά, εναντίον των αρχών, των αφανών δυνάμεων που θέλουν το κακό μας. Η βασιλεία του Θεού δεν είναι φαγητό και ποτό(17). Κι όπως λέει ο Απόστολος, το φρόνημα της σάρκας αποτελεί έχθρα προς το Θεό, γιατί αυτή δεν υποτάσσεται στο νόμο του Θεού, μα ούτε και μπορεί να υποταχθεί(18). Και είναι φανερό ότι γι' αυτό δεν μπορεί, γιατί το σώμα είναι γήινο, συγκροτημένο από χυμό και φλέγμα, κλίνει πάντοτε προς τα κάτω, στρέφεται πάντοτε με εμπάθεια στα γήινα και ευχαριστείται στις εφήμερες ηδονές αυτού του αιώνα. Το φρόνημα της σάρκας είναι θάνατος(19), και όσοι είναι παραδομένοι σε σαρκικό βίο δεν μπορούν να αρέσουν στο Θεό(20).

13. Έχουμε ανάγκη από πολλή ταπείνωση, εφ' όσον με την χάρη του Κυρίου φροντίζουμε για τη φύλαξη του νου. Ταπείνωση πρώτα απέναντι στο Θεό και έπειτα απέναντι στους ανθρώπους. Με κάθε τρόπο και από παντού οφείλομε να συντρίβουμε την καρδιά μας, μεταχειριζόμενοι κάθε τι που ταπεινώνει. Συντρίβει και ταπεινώνει την καρδιά η ανάμνηση της παλιάς μας ζωής στον κόσμο, αν τη θυμόμαστε λεπτομερώς. Επίσης, η θύμηση όλων των αμαρτημάτων μας από τη νηπιακή ηλικία,

που τα αναλογίζεται ο νους ένα-ένα (εκτός από τα σαρκικά, που η ενθύμησή τους είναι επιζήμια), και ταπεινώση προξενεί, και δάκρυα γεννά, και μας παρακινεί σε ολοκάρδια ευχαριστία του Θεού, όπως και η ακατάπαυστη και ζωηρή μνήμη του θανάτου. Η ίδια γεννά και πένθος ακακατωμένο με κάποια γλυκύτητα και χαρά, όπως επίσης και νήψη του νου. Ταπεινώνει πολύ το φρόνημα μας το να κρατούμε το βλέμμα μας προς τη γη και η μνήμη των παθών του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, όταν αναλογιζόμαστε και τα θυμόμαστε ένα-ένα. Τα πάθη αυτά φέρνουν επίσης και δάκρυα. Ακόμα ταπεινώνουν την ψυχή και οι πολλές ευεργεσίες του Θεού σ' εμάς, όταν τις μετρούμε μία-μία και τις ξαναφέρνουμε στο νου μας. Και όλα αυτά, επειδή έχουμε να παλέψουμε εναντίον των υπερήφανων δαιμόνων.

14. Μην αρνείσαι από φιλαυτία, άνθρωπε, αυτά τα σωτήρια φάρμακα της ψυχής. Γιατί τότε ούτε του Χριστού μαθητής είσαι, ούτε του Παύλου μιμητής, ο οποίος έλεγε: «Δεν είμαι ικανός να λέγομαι Απόστολος(21)» και αλλού: «Πρώτα ήμουν βλάσφημος και διώκτης και υβριστής»(22). Βλέπεις υπερήφανε, τον Άγιο, ότι δεν είχε λησμονήσει τον προηγούμενο βίο του; Και όλοι οι Άγιοι από την αρχή του κόσμου μέχρι τώρα, ντύνονταν αυτόν τον ευτελέστατο, πλην άγιο χιτώνα του Θεού, την ταπεινώση. Και ο ίδιος ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός, όντας Θεός ακατάληπτος, άγνωστος και ανέκφραστος, και θέλοντας να δείξει το δρόμο της αιώνιας ζωής και της αγιότητας, ντύθηκε την ταπεινώση σε όλη Του την επίγεια ζωή. Πράγματι λοιπόν, θεϊκή αρετή και δεσποτική εντολή και στολή δίκαια πρέπει να λέγεται η αγία ταπεινώση. Και οι Άγγελοι, και όλες εκείνες οι λαμπρές και θείες ουράνιες δυνάμεις, αυτή την αρετή της ταπεινώσεως ασκούν και τηρούν γιατί ξέρουν τι φοβερή πτώση έπαθε ο σατανάς, όταν υπερηφανεύτηκε. Και τώρα ο πονηρός βρίσκεται ριγμένος στην άβυσσο, αποτελώντας παράδειγμα σε αγγέλους και ανθρώπους για να φοβούνται την πτώση. και εξαιτίας της υπερηφάνειάς του, αποδείχτηκε το πιο εξευτελισμένο από τα κτίσματα ενώπιον του Θεού. Επίσης γνωρίζουμε και σε ποια πτώση έπεσε ο Αδάμ από υπερηφάνεια. Έχοντας λοιπόν τόσα παραδείγματα της ψυχοσωτήριας αυτής αρετής, ας ταπεινωνόμαστε και στην ψυχή και στο σώμα και στο φρόνημα και στο θέλημα και στα λόγια και στα διανοήματα και στην εμφάνιση και εξωτερικά και εσωτερικά -αυτό πρέπει κυρίως να επιδιώκομε-, για να μη στρέψουμε εναντίον μας τον Ιησού Χριστό, τον Υιό του Θεού και Θεό, ο οποίος είναι με το μέρος μας. Γιατί ο Κύριος αντιτάσσεται στους υπερήφανους, ενώ δίνει τη χάρη Του στους ταπεινούς(23). Για τον Κύριο είναι ακάθατος κάθε υπερήφανος(24). Και όποιος ταπεινώνει τον εαυτό του, θα υψωθεί(25). Και ο Κύριος είπε: «Μάθετε από μένα ότι είμαι πράος και ταπεινός στην καρδιά»(26). Γι' αυτό είναι ανάγκη να προσέχομε.

15. «Προσέχετε- λέει ο Κύριος- μήπως οι καρδιές σας σκληρυνθούν κλπ.»(27). «Και εκείνος που αγωνίζεται εγκρατεύεται σε όλα»(28). Αφού λοιπόν γνωρίζουμε όλα αυτά που μας λέει η Θεία Γραφή, ας περάσουμε τη ζωή μας με εγκράτεια, προπάντων από τα πολλά φαγητά. και ας εθίσουμε το σώμα σε ενάρετη τάξη και συνήθεια, παρέχοντάς του την τροφή με μέτρο. Γιατί έτσι κατευνάζονται ευκολότερα τα σκιρτήματα του επιθυμητικού και υποτάσσονται στο ηγεμονικό λογικό, αν και πρέπει αληθινά και με βεβαιότητα να πούμε, και τα σκιρτήματα του θυμοειδούς. Αλλά και από τα λοιπά σφάλματα εύκολα απέχομε. Επειδή για όσους έλαβαν πείρα της αρετής, αρετή θεωρείται και η γενική εγκράτεια, δηλαδή το να απέχομε από κάθε είδους κακό(29). Αιτία της αγνείας είναι πρώτα απ' όλα ο Θεός, ο δωρεοδότης και αίτιος όλων των καλών, και έπειτα η καθημερινά ίδια μετρημένη εγκράτεια από τις πολλές τροφές.

16. Όπως ο σατανάς αντιτάσσεται στο Θεό, για να μη γίνεται το θέλημα του Θεού, που είναι οι εντολές Του, και με την παράβαση των οποίων προσπαθεί να το καταλύσει πολεμώντας το Θεό μέσω ημών, το ίδιο και ο Θεός θέλει μέσω ημών να εκτελείται το πανάγιο θέλημά Του- το οποίο όπως είπα είναι οι θείες και ζωοποιές εντολές Του- εξουδετερώνοντας μ' εμάς και με τη βοήθειά Του τον ολέθριο σκοπό του πονηρού. Γιατί τη ματαιόπονη θέληση του εχθρού, που νομίζει ότι αντιστέκεται στο Θεό με τα μέσα με τα οποία κάνει να παραβαίνονται οι εντολές Του, ο Θεός πάλι με την ανθρώπινη ασθένεια την καταστρέφει. Και πρόσεξε μήπως τάχα δεν είναι έτσι. Όλες οι εντολές του ιερού Ευαγγελίου φαίνονται ότι με όσα προστάζουν, νομοθετούν και θεραπεύουν τα

τρία μέρη της ψυχής. ή μάλλον, δε φαίνονται μόνο, αλλά και πράγματι του δίνουν υγεία. Αυτά λοιπόν τα τρία μέρη της ψυχής, ο διάβολος φαίνεται ότι τα πολεμά νύχτα και ημέρα. Και αφού πολεμά ο σατανάς τα τρία μέρη της ψυχής, άρα πολεμά τις εντολές του Χριστού. γιατί ο Χριστός νομοθετεί με τις εντολές τα τρία μέρη της ψυχής, που είναι το θυμικό, το επιθυμητικό και το λογιστικό. Πρόσεξε το ρητό: «Καθένας που οργίζεται με το αδελφό του χωρίς λόγο, είναι ένοχος για το δικαστήριο»(30) και τα επόμενα παραγγέλματά Του αυτά είναι θεραπείες του θυμού. Ο εχθρός πάλι, προσπαθεί να καταστρέψει την εντολή αυτή και τις άλλες όμοιές της, με λογισμούς φιλονεικίων, μνησικακίας και φθόνου. Γιατί γνωρίζει ο αντίπαλός μας ότι ηγεμόνας του θυμικού είναι το λογιστικό. Τοξεύει λοιπόν το λογιστικό με λογισμούς, όπως είπα, υποψίας, φθόνου, φιλονεικίας, λογομαχίας, δόλου, κενοδοξίας, και το πείθει να αφήσει την εξουσία του και να χαλαρώσει τα ηνία στο θυμό και να τον αφήσει ακυβέρνητο. Ο δε θυμός, έχοντας χάσει τον κυβερνήτη, βγάζει από το στόμα με τα λόγια εκείνα που είχε από πριν στην καρδιά, τα οποία συσσωρεύτηκαν εκεί με του λογισμούς που προκάλεσε ο εχθρός και με την αμέλεια του νου. Και τότε βλέπει κανείς την καρδιά, αντί να είναι γεμάτη από θείο πνεύμα και θεία νοήματα, να είναι γεμάτη κακία καθώς είπε ο Κύριος: «Από το περιεχόμενο της καρδιάς μιλάει το στόμα»(31). Γιατί αν μπορέσει ο πονηρός να βγάλει έξω με τα λόγια εκείνα που μελετήθηκαν εσωτερικά, τότε δε θ' αποκαλέσει μονάχα «βλάκα» ή «ανόητο» τον αδελφό του εκείνος που κυριεύτηκε από το θυμό, αλλά από τα υβριστικά λόγια θα καταλήξει συχνά και σε φόνο. Αυτά τα χρησιμοποιεί ο πονηρός εναντίον του Θεού που έδωσε εντολή να μην οργίζομαστε χωρίς λόγο. Αυτά μπορούσαν να μη φτάσουν να γίνου υβριστικά λόγια και όσα επακολουθούν, αν με την προσβολή του λογισμού διώχνονταν αμέσως από την καρδιά με προσευχή και εσωτερική προσοχή. Έτσι ο κακούργος διάβολος πετυχαίνει το σκοπό του, όταν δει ότι εκείνα που έβαλε μέσα στην καρδιά με λογισμούς, καταλύουν κάποια θεία εντολή.

17. Τι έχει παραγγείλει στο επιθυμητικό η θεία δεσποτική εντολή; «Εκείνος που κοιτάζει γυναίκα με επιθυμία ήδη διέπραξε μοιχεία μ' αυτήν μέσα στην καρδιά του»(32). Όταν είδε ο κακούργος διάβολος ότι δόθηκε αυτή η εντολή, έπλεξε κατά κάποιο τρόπο ένα δίχτυ μέσα στο νου κατά της εντολής. Γιατί μετέφερε τον πόλεμο από την ύλη που ερεθίζει και τον εγκατέστησε μέσα στον άνθρωπο. Και μπορεί να δει κανείς να ζωγραφίζονται μέσα στο νου από τον εχθρό σχήματα και εικόνες πορνικές, και μπορεί ν' ακούει λόγια που ερεθίζουν το πάθος, και άλλα που γνωρίζουν όσοι έχουν πείρα του νοερού πολέμου.

18. Ποιά είναι τώρα η εντολή που προτρέπει το λογιστικό μας; «Εγώ σας λέω να μην ορκιστείτε καθόλου(33). Ο λόγος σας ας είναι ναι ή όχι(34). Όποιος δεν αρνήθηκε τα πάντα και δε με ακολουθεί, δεν είναι άξιος για μένα(35). Να περάσετε από τη στενή πύλη»(36). Αυτά είναι τα παραγγέλματα για το λογιστικό. Ο αντίπαλος διάβολος λοιπόν, για να υποτάξει έναν άριστο στρατηγό, που είναι το λογιστικό, το βγάζει από τα λογικά του με λογισμούς γαστριμαργίας και αδιαφορίας, και αφού σαν μέθυσο στρατηγό το χλευάσει και το απομακρύνει από την ηγεμονία, χρησιμοποιεί, το πονηρό φίδι, σαν υπηρέτες των άνομων θελημάτων του το θυμό και την επιθυμία. Οι δύο αυτές δυνάμεις, αφού μείνουν ελεύθερες από την εξουσία του λογικού, μεταχειρίζονται τις πέντε αισθήσεις σαν υπηρέτες για να αμαρτάνουν φανερά. Έτσι συμβαίνουν οι διάφορες πτώσεις. Τότε λοιπόν και τα μάτια γίνονται περίεργα, αφού δεν έχουν το νου να τα δεσμεύει, και η ακοή αγαπά να ακούει τα μάταια και η όσφρηση εκθηλώνεται και το στόμα γίνεται ακράτητο και τα χέρια αγγίζουν εκείνα που δεν πρέπει. Σ' αυτά ακολουθεί αδικία αντί δικαιοσύνη, ανοησία στη θέση της φρονήσεως, ακολασία αντί σωφροσύνη δουλεία αντί ανδρεία. Αυτές οι τέσσερις γενικές αρετές, δηλαδή η δικαιοσύνη, η φρόνηση, η σωφροσύνη και η ανδρεία όταν είναι υγιείς, κυβερνούν τα τρία μέρη της ψυχής. Όταν αυτά διευθύνονται ορθά, εμποδίζουν τις αισθήσεις από τα άτοπα. Και τότε ο νους έχει γαλήνη, και καθώς οι δυνάμεις του κυβερνιούνται ενθέως και υπακούουν, ανδραγαθεί εύκολα στο νοητό πόλεμο. Αν όμως σκοτίζει τις δυνάμεις του από απροσεξία και νικιέται από τις επιθέσεις του εχθρού, τότε παραβαίνει τις θείες εντολές. Την παράβαση όμως οπωσδήποτε ακολουθεί, ή μετάνοια ανάλογη, ή κόλαση στο μέλλον. Καλό λοιπόν είναι να έχει πάντοτε νήψη ο νους, με την οποία αφού σταθεί στην κατά φύση κατάσταση, γίνεται αληθινός τηρητής των θείων

εντολών.

19. Η ψυχή έχει περιτειχιστεί και περιφραχτεί και δεθεί με τις αλυσίδες του σκότους από τα πνεύματα της πονηρίας. Και δεν μπορεί λόγω του σκότους που είναι τριγύρω να προσευχηθεί όπως θέλει. Γιατί είναι δεμένη στα κρυφά και τυφλή στα εσωτερικά της μάτια. Όπως λοιπόν αρχίσει να προσεύχεται στο Θεό και με την προσευχή να έχει νήψη, τότε θα ελευθερωθεί από εκείνο το σκοτάδι με την προσευχή. Διαφορετικά, είναι αδύνατο να ελευθερωθεί. Τότε θα μπορέσει η ψυχή να έρθει σε επίγνωση ότι μέσα στην καρδιά γίνεται άλλη πάλη και εναντίωση κρυφή και άλλος πόλεμος λογισμός από τα πονηρά πνεύματα, όπως μαρτυρούν και οι άγιες Γραφές. Γιατί λένε: «Αν το πνεύμα του εξουσιαστή ανεβεί σε σένα, μην αφήσεις τον τόπο σου»(37). Και τόπος του νου είναι η ακλόνητη στάση του στην αρετή και η νήψη. Γιατί υπάρχει στάση και στην αρετή και στην κακία, όπως λέει ο Ψαλμωδός: «Μακάριος ο άνθρωπος που δεν πορεύτηκε σε βουλή ασεβών, και δε στάθηκε σε δρόμο αμαρτωλών»(38), και ο Απόστολος: «Σταθείτε λοιπόν, έχοντας ζωσμένη τη μέση σας με την αλήθεια»(39).

20. Ας κατέχομε το Χριστό με πολλή θέληση, λόγω των δαιμόνων που αγωνίζονται αενάως να Τον αρπάξουν από την ψυχή μας, για να μη φύγει ο Ιησούς εξαιτίας του πολλού όχλου(40) των λογισμών στον τόπο της ψυχής. Είναι όμως αδύνατο να Τον κατέχομε έτσι, χωρίς πόνο ψυχής. Και ας ερευνούμε την επίγεια ζωή Του, για να περνούμε ταπεινά τη δική μας. Και ας θυμόμαστε συνεχώς τα πάθη Του, για να υπομένουμε τις θλίψεις, μιμούμενοι Αυτόν με ζήλο. Και ας γευόμαστε την άρρητη και συγκαταβατική για χάρη μας Οικονομία Του, για να νιώθουμε από τη γλυκιά γεύση της ψυχής ότι ο Κύριος είναι αγαθός(41). Μαζί με όλα αυτά, ή μάλλον πριν απ' όλα, ας πιστεύουμε αδίστακτα σ' Αυτόν σε όσα λέει. Και ας περιμένουμε την πρόνοιά Του κάθε μέρα, να έρθει σ' εμάς. Και όταν συμβεί να έρθει, ας τη δεχτούμε μ' ευχαρίστηση και χαρά και προθυμία, για να μάθουμε να αποβλέπομε μόνο στο Θεό ο οποίος κυβερνά τα πάντα σύμφωνα με τους θεϊκούς λόγους της σοφίας. Και όταν κάνουμε όλα αυτά, τότε δεν είμαστε μακριά από το Θεό. Αφού, ευσέβεια είναι τελειότητα που δεν έχει τέλος, όπως είπε ένας από τους θεοφόρους και τέλειους κατά το πνεύμα.

21. Εκείνος που χρησιμοποιεί ορθά τη ζωή του και αφιερώνει όλο τον καιρό του στην έννοια και τη μνήμη του θανάτου κλέβοντας σοφά με την απασχόληση αυτή το νου του από τα πάθη, αυτός και τις δαιμονικές προσβολές που συμβαίνουν όλη την ώρα, είναι φυσικό να τις βλέπει οπωσδήποτε με περισσότερη οξυδέρκεια από εκείνον που θέλει να ζει χωρίς μνήμη θανάτου. Όποιος καθαρίζει τη καρδιά του μόνο για τη γνώση και δεν προσπαθεί καθόλου να τη φυλάγει με πένθιμη μελέτη, ενώ καμιά φορά νομίζει ότι εξουσιάζει όλα τα ολέθρια πάθη με τις ικανότητές του, δένεται από ένα, χωρίς να καταλάβει, το χειρότερο από όλα, και πέφτει κάποτε, γιατί δεν έχει το Θεό μαζί του, στην υπερηφάνεια. Αυτός πρέπει να έχει πολλή νήψη, για να μη χάσει το μυαλό του από έπαρση. Γιατί είναι φυσικό, όπως λέει και ο Παύλος(42), οι ψυχές που συλλέγουν γνώση από εδώ κι από εκεί, να φουσκώνουν από υπεροψία απέναντι των κατωτέρων, όπως τους νομίζουν. Στις ψυχές αυτές πιστεύω πως δεν υπάρχει ούτε σπίθα της αγάπης, η οποία οικοδομεί. Αυτός που θυμάται κάθε βράδυ να μελετά το θάνατο, βλέπει καλύτερα από τον άλλο τις επιθέσεις των δαιμόνων, γι' αυτό τους χτυπά και τους διώχνει.

22. Η γλυκύτερη μνήμη του Θεού, δηλαδή ο Ιησούς, μαζί με ορμή της καρδιάς και σωστική πικρία, έχει τη δύναμη να διαλύει όλες τις απάτες των λογισμών, τα νοήματα, τους λόγους, τις φαντασίες, τις σκοτεινές εικόνες, και μ' ένα λόγο, όλα τα μέσα με τα οποία παρατάσσεται και ενεργεί με θρασύτητα ο πανώλεθρος διάβολος, αναζητώντας ψυχές να τις καταπιεί. Ο Ιησούς, όταν προσκληθεί, όλα αυτά τα κατακαίει μ' ευκολία. Γιατί από κανέναν άλλο δεν μπορεί να προέλθει η σωτηρία μας, παρά από τον Ιησού Χριστό, όπως το είπε και ο ίδιος ο Σωτήρας: «Χωρίς εμένα, τίποτε δεν μπορείτε να κάνετε»(43).

23. Με κάθε λοιπόν προσοχή, κάθε ώρα και κάθε στιγμή ας φυλάξουμε την καρδιά μας(44) από λογισμούς που θαμπώνουν τον ψυχικό καθρέφτη, στον οποίο εικονίζεται και φανερώνεται φωτεινός

ο Ιησούς Χριστός, ο οποίος είναι η σοφία και η δύναμη του Θεού Πατέρα(45). Ας ζητήσουμε ακατάπαυστα μέσα στην καρδιά μας τη βασιλεία των ουρανών(46), τον κόκκο του σιναπιού(47), το μαργαριτάρι(48) και το προζύμι(49). και όλα τ' άλλα θα τα βρούμε μέσα μας μυστικά, αν βέβαια καθαρίσουμε τα μάτια του νου. Γι' αυτό ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός είπε: «η βασιλεία του Θεού είναι μέσα σας»(50), και με αυτό φανέρωσε ότι η θεότητα μένει μέσα στην καρδιά.

24. Η νήψη κάνει ολοκάθαρη τη συνείδηση. Όταν αυτή καθαριστεί, λάμπει ευθύς, σαν ένα μεγάλο φως που ως τότε καλυπτόταν, και διώχνει μεγάλο σκότος. Αφού διωχθεί το σκοτάδι, η συνείδηση με συνεχή, γνήσια νήψη δείχνει εκείνα που μας διαφεύγουν. Και με τη νήψη του νου διδάσκει τα σχετικά με τον άορατο πόλεμο και τη λογική μάχη και πώς πρέπει ο νους να ρίχνει λόγχες στη μονομαχία και να χτυπά με λογισμούς σαν με εύστοχα ακόντια, αλλά να μην χτυπιέται ο ίδιος από ακόντια καθώς θα κρύβεται κοντά στο Χριστό, επιθυμώντας φως αντί βλαβερό σκοτάδι. Αυτός που γεύθηκε αυτό το Φως, κατάλαβε τι λέω. Η γεύση αυτού του Φωτός κάνει την ψυχή να πεθαίνει μάλλον από την πείνα, και να μη χορταίνει ποτέ, αλλά όσο τρώει, τόσο πεινά. Αυτό το Φως έλκει το νου όπως η ήλιος τα μάτια. Είναι ανερμήνευτο όχι με λόγια, αλλά με την πείρα εκείνου που το έπαθε, ή πιο αληθινά, που πληγώθηκε από αγάπη γι' Αυτό. Όμως αυτό με προστάζει να σιωπήσω, αν και ο νους θέλει να απολαμβάνει τα λόγια: «Να επιδιώκετε την ειρήνη με όλους και τον αγιασμό, χωρίς τον οποίο κανείς δε θα δει τον Κύριο(51), για ν' αποκτήσετε αγάπη και αγνεία-γιατί αυτές είναι η ειρήνη και ο αγιασμός».

25. Πρέπει να σπλίζομε το θυμό μας μόνο εναντίον των δαιμόνων, οι οποίοι μας πολεμούν μέσω του λογιστικού και έχουν θυμό εναντίον μας. Άκουσε τώρα και ακολούθησε τον τρόπο του πολέμου που γίνεται όλη την ώρα μέσα μας. Στη νήψη να συνάπτεις την προσευχή, γιατί η νήψη καθαρίζει την προσευχή, και η προσευχή τη νήψη. Η νήψη, παρατηρώντας αδιάλειπτα, αντιλαμβάνεται τους λογισμούς που επιχειρούν να μπουν. Εμποδίζει την είσοδό τους και καλεί σε βοήθεια τον Κύριο Ιησού Χριστό για να διώξει τους πονηρούς εχθρούς. Η προσευχή πάλι εμποδίζει και αντιλέγει σ' αυτούς, ενώ ο Ιησούς που καλείται να βοηθήσει, διώχνει τους δαίμονες μαζί με τις φαντασίες τους.

26. Να φρουρείς το νου σου με πάρα πολύ μεγάλη ακρίβεια. Όταν λοιπόν αντιληφθείς κάποιο λογισμό, αντιμίλησε σ' αυτόν, και αμέσως κάλεσε γρήγορα το Χριστό να σε υπερασπιστεί. Και ο γλυκός Ιησούς, ενώ ακόμα θα μιλάς, θα σου πει: «Εδώ είμαι για να σου δώσω βοήθεια»(52). Αφού όλοι οι εχθροί με την προσευχή καθησυχάσουν, εσύ πάλι πρόσεχε στο νου σου. Ιδού νέα κύματα, περισσότερα από τα πρώτα, έρχονται απανωτά και πάνω τους κολυμπά η ψυχή. Αλλά να πάλι ο Ιησούς. Τον ξυπνά ο μαθητής και ως Θεός επιτιμά τους πονηρούς ανέμους(53). Όταν βρεις άνεση από τον πόλεμο κάποια ώρα ή στιγμή, δόξασε Εκείνον που σε έσωσε και έχε τη μνήμη του θανάτου.

27. Ας βαδίσουμε το δρόμο μας με προσοχή της καρδιάς και με αίσθηση ψυχής. Γιατί αν καθημερινά συζεύονται η προσοχή και η προσευχή, γίνονται παρόμοια με το πυρφόρο άρμα του προφήτη Ηλία(54) και ανεβάζουν ψηλά στον ουρανό εκείνον που τις κατέχει. Και τι λέω; Εκείνου που κατορθώνει τη νήψη ή επιδιώκει να την κατορθώσει, η μακάρια καρδιά γίνεται νοητός ουρανός με ήλιο, σελήνη και άστρα. Γίνεται χώρος του αχώρητου Θεού σύμφωνα με μυστική θεωρία και ανάβαση. Αυτός λοιπόν, στον οποίο υπάρχει έρωτας θείας αρετής, ας προσπαθεί πρόθυμα με τη βοήθεια του Κυρίου, να μετατρέπει τα λόγια σε έργα. Εμποδίζοντας με κάποια βία την πεντάδα των αισθήσεών σου, από τις οποίες η ψυχή βλάπτεται, θα κάνεις ελαφρότερο οπωσδήποτε τον αγώνα και τον πόλεμο της καρδιάς. Απόκλειε λοιπόν με κάποιες επινοήσεις όλους αυτούς που έρχονται απ' έξω, και πολέμα τους λογισμούς, που γεννιούνται από αυτούς εσωτερικά, με θείες και ασώματες μεθοδεύσεις. Με τον κόπο των αγρυπνιών διώχνε τις ηδονές. Έχε εγκράτεια στα φαγητά και τα ποτά. Λέπτυνε το σώμα σου αρκετά, για να κάνεις εύκολο κι ελαφρό για σένα τον πόλεμο γύρω από την καρδιά. Έτσι τον εαυτό σου ευεργετείς, όχι άλλον. Και να πειθαρχείς την ψυχή σου με τη μελέτη του θανάτου. Μάζεψε το διασκορπισμένο σου νου με τη μνήμη του Ιησού Χριστού. Ο νους ξεαστερώνει καλύτερα συνήθως τις νύχτες, με τις λαμπρές θεωρίες του Θεού και των θείων.

28. Ας μην απορρίπτομε τους κόπους των σωματικών ασκήσεων. Όπως από τη γη φυτρώνει σιτάρι, έτσι απ' αυτούς η πνευματική χαρά και η εμπειρία των καλών. Μήτε να ξεγελάμε τη συνείδηση, όταν μας υποδεικνύει τα σωτήρια που πρέπει να κάνομε, κι όταν μας λέει αδιάκοπα τι πρέπει και τι χρωστούμε, και μάλιστα όταν συμβεί να καθαρίζεται με ενεργό και έμπρακτη και λεπτή νήψη του νου. Γιατί τότε συνηθίζει να λέει τις διορατικές κρίσεις της κατάλληλες και αναμφισβήτητες, λόγω της καθαρότητας της. Γι' αυτό, μη θέλομε να την ξεγελάσομε σχετικά μ' αυτά, γιατί αναγγέλλει μέσα μας το βίο που αρέσει στο Θεό. Με τον απότομο πάλι έλεγχο που κάνει στη ψυχή, της οποίας η κρίση καμιά φορά αλλοιώνεται από τις αμαρτίες, την οδηγεί να επανορθώσει το σφάλμα της, και συμβουλεύει την καρδιά που έφταιξε να μετανοεί, υποδεικνύοντας τη θεραπεία με ευχάριστη υπαγόρευση.

29. Ο καπνός που βγαίνει από τα ξύλα, πειράζει τα μάτια, αλλά έπειτα δείχνει σ' αυτά φως και ευχαριστεί εκείνους που ενοχλούσε πρωτύτερα. Και η ακατάπαυστη προσοχή προκαλεί κόπωση. Όταν όμως φτάσει η Ιησούς, που τον καλούμε με την προσευχή, φωτίζει την καρδιά. Γιατί η μνήμη του Ιησού χορηγεί, μαζί με την έλλαμψη, και το σπουδαιότερο απ' όλα τα καλά.

30. Ο εχθρός μας συνηθίζει να πιέζει το νου μας σαν με μοχλό, θέλοντας να τρώμε χόμα κι εμείς μαζί του(55). Επιθυμεί, η εικόνα του Θεού να βαδίζει με την κοιλιά. Γι' αυτό λέει ο Θεός: «Θα βάλω έχθρα ανάμεσα σε σένα και σ' αυτόν»(56). Γι' αυτό το λόγο πρέπει εμείς πάντοτε να αναπνέομε το Θεό, για να μένομε έτσι άτρωτοι από τα πυρωμένα βέλη του διαβόλου κάθε μέρα. Γιατί λέει η Γραφή: «Θα τον σκεπάσω, επειδή γνώρισε το όνομά Μου»(57), και «Η σωτηρία είναι κοντά σ' εκείνους που Τον φοβούνται»(58).

31. Ο μακάριος Απόστολος Παύλος το σκεύος της εκλογής(59), ο οποίος μιλούσε με το φωτισμό του Χριστού(60), έχοντας μεγάλη πείρα του αόρατου και νοητού εσωτερικού πολέμου, έγραφε προς τους Εφεσίους: «Δεν έχομε να παλαίψομε με όντα από αίμα και σάρκα, αλλά με τις δαιμονικές αρχές και εξουσίες, με τους σκοτεινούς κοσμοκράτορες αυτού του αιώνα, με τα πονηρά πνεύματα που βρίσκονται ανάμεσα στη γη και στο ουρανό»(61). Ο Απόστολος Πέτρος λέει: «Να είστε νηφάλιοι και άγρυπνοι, γιατί ο αντίδικός σας, ο διάβολος, περιφέρεται σαν το λιοντάρι που βρυχιέται, ζητώντας κάποιον να καταβροχθίσει. Αντισταθείτε σ' αυτόν, στερεωμένοι στην πίστη»(62). Και ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός, κάνοντας λόγο για τις διάφορες προαιρέσεις εκείνων που ακούνε τα λόγια του Ευαγγελίου, λέει: «Έπειτα έρχεται ο διάβολος και παίρνει το λόγο από την καρδιά- τον κλέβει δηλαδή από την κακή λησμοσύνη-, για να μην πιστέψουν και σωθούν»(63). Και πάλι ο Απόστολος λέει: «Εσωτερικά συμφωνώ και χαίρομαι με όσα λέει ο νόμος του Θεού. Διαπιστώνω όμως ότι υπάρχει ένας άλλος νόμος που αντιστρατεύεται στο νόμο που θέλει ο νους μου, και αιχμαλωτίζει»(64). Αυτά τα είπαν για να μας διδάξουν και να μας μάθουν εκείνο που μας διαφεύγει.

32. Είναι κάπως φυσικό η γνώση να φυσιώνεται(65), νομίζοντας ότι είναι ανώτερη από πολλούς, αν της λείψει η αυτομεμφία και η ταπείνωση. Όσοι λοιπόν γνωρίζομε την αδυναμία μας, ας φρονούμε αυτό που ακούμε από τον Απόστολο: «Αδελφοί, εγώ δε θεωρώ τον εαυτό μου ότι έφτασε στο τέρμα. Για ένα πράγμα φροντίζω. Να ξεχνώ το δρόμο που διέτρεξα και προχωρώ σ' αυτόν που βρίσκεται μπροστά μου. Αγωνίζομαι να τερματίσω, προσβλέποντας στο βραβείο της ουράνιας προσκλήσεως του Χριστού»(66). Και πάλι: « Εγώ έτσι τρέχω, ξέροντας τι ζητώ. Έτσι πυγμαχώ, όχι σαν να δέρνω τον αέρα. Αλλά ταλαιπωρώ το σώμα μου και το μεταχειρίζομαι σαν δούλο, από φόβο μήπως, ενώ θα έχω κηρύξει σε άλλους, εγώ ο ίδιος κριθώ ακατάλληλος»(67). Είδες ταπείνωση και ταυτόχρονα αγώνα για την αρετή; Βλέπεις ποιά είναι η ταπείνωση του Αγίου Παύλου, του τόσο μεγάλου και σπουδαίου; «Ο Χριστός, λέει ήρθε στον κόσμο για να σώσει αμαρτωλούς, από τους οποίους πρώτος είμαι εγώ»(68). Είναι λοιπόν ανάγκη να ταπεινωμάστε, αφού έχομε φύση ευτελή. Τι είναι πιο ευτελές από τη λάσπη; Και πρέπει να θυμόμαστε το Θεό, αφού γι' αυτό πλαστήκαμε. Αλλά πρέπει να ασκούμε και την εγκράτεια, για να τρέχομε ελαφροί προς τον Κύριο

μας.

33. Είναι αδύνατο, εκείνος που παρέδωσε τον εαυτό του στους πονηρούς λογισμούς, να είναι καθαρός εξωτερικά από αμαρτίες. Και δεν είναι δυνατό, αν δεν ξεριζώνονται από την καρδιά οι πονηροί λογισμοί, να μην προχωρούν σε πονηρά έργα. Το να βλέπει κανείς με διάθεση μοιχείας οφείλεται στο ότι τα εσωτερικά μάτια μοίχευσαν και σκοτίστηκαν. Και το να θέλει να ακούει αισχροτήτες, έχει ως αιτία το ότι τα ψυχικά αυτιά ακούνε τους μέσα μας αισχρούς δαίμονες ό,τι μας ψιθυρίζουν. Οφείλομε λοιπόν με τη βοήθεια του Κυρίου να καθαρίζουμε τους εαυτούς μας μέσα και έξω, να προσέχει ο καθένας μας τις αισθήσεις του και να τις καθαρίζει κάθε μέρα από εμπαιθείς και εφάρματες ενέργειες. Και όπως πρώτα, μέσα στην άγνοιά μας, όταν ήμασταν στον κόσμο ακολουθώντας τους μάταιους διαλογισμούς μας, με όλο του νου μας και τις αισθήσεις μας δουλέψαμε στην απάτη της αμαρτίας, έτσι πάλι πρέπει αφού ήρθαμε στον κατά Θεόν βίο, με όλο του νου και τις αισθήσεις μας να δουλεύουμε στον ζωντανό και αληθινό Θεό(69), στην δικαιοσύνη και στο θέλημα του Θεού.

34. Πρώτα είναι η προσβολή του πονηρού λογισμού, έπειτα ο συνδυασμός, έπειτα η συγκατάθεση, έπειτα η αιχμαλωσία, κατόπιν το πάθος που γίνεται μόνιμο με τη συνήθεια και τη συνέχεια. Αυτή είναι η ήττα μας στην εναντίον μας πάλη. Έτσι εξάλλου διδάσκεται και από τους αγίου Πατέρες.

35. Και προσβολή είναι, όπως λένε, απλός λογισμός, ή η εικόνα κάποιου καινούργιου τυχόν πράγματος που γεννήθηκε στην καρδιά μας και εμφανίζεται στο νου. Συνδυασμός είναι το να συνομιλήσει κανείς μ' αυτό που φάνηκε με πάθος ή χωρίς πάθος. Συγκατάθεση είναι η ενήδονη συγκατάνευση της ψυχής προς αυτό. Αιχμαλωσία είναι η βίαιη και αθέλητη απαγωγή της καρδιάς, ή η επίμονη συναναστροφή με αυτό που τυχόν φάνηκε, πράγμα που αφανίζει την άριστη κατάστασή μας. Πάθος κυρίως λένε εκείνο που φωλιάζει πολύν καιρό μέσα στην ψυχή εμπαιθώς. Από όλα αυτά, το πρώτο είναι αναμάρτητο, το δεύτερο, όχι πάντα, το τρίτο, ανάλογα με την κατάσταση του αγωνιζομένου. Η πάλι τέλος, προξενεί ή τα στεφάνια, ή τις τιμωρίες.

36. Η αιχμαλωσία διαφορετικά κρίνεται αν γίνει την ώρα της προσευχής ή άλλη ώρα. Το πάθος, χωρίς αμφιβολία, είναι υπόχρεο ή σε ανάλογη μετάνοια, ή στη μέλλουσα κόλαση. Εκείνος λοιπόν που αντιστέκεται ή αντιμετωπίζει με απάθεια το πρώτο, δηλαδή την προσβολή, με το ένα έκοψε όλα τα αισχρά. Αυτή είναι η μάχη των πονηρών δαιμόνων προς τους ανθρώπους, μοναχούς και μη, και η ήττα και η νίκη, όπως είπαμε. Και ανάλογα με τη νίκη θα δοθούν τα στεφάνια και οι ποινές για εκείνους που έφταιξαν και δεν μετανόησαν. Ας αγωνιστούμε λοιπόν νοητά εναντίον τους για να μην κάνουμε εφάρματα αισθητά έργα τα πονηρά διανοήματα των δαιμόνων, και κόβοντας την αμαρτία από την καρδιά μας θα βρούμε τη βασιλεία των ουρανών μέσα μας(70). Και θα φυλάξομε διαρκή την καθαρότητα της καρδιάς και την κατάνυξη απέναντι του Θεού με την άριστη αυτή εργασία.

37. Πολλοί μοναχοί δεν γνωρίζουν την περιπλάνηση του νου που προκαλείται από τους δαίμονες. Ασχολούνται με την πρακτική και δεν φροντίζουν για το νου επειδή είναι απλοί και αμάθητοι. Διαπλέουν την ζωή τους, νομίζω, χωρίς να γεύονται την καθαρότητα της καρδιάς και αγνοώντας ολότελα το σκοτάδι των εσωτερικών παθών. Όσοι λοιπόν δεν γνωρίζουν αυτή τη πάλη που λέει ο Παύλος(71), ούτε έχουν ίσως σταθεροποιηθεί με την πείρα στο καλό, θεωρούν ως πτώσεις μόνο τις έμπρακτες αμαρτίες, χωρίς να λογαριάζουν τις νίκες και ήττες των λογισμών, τις οποίες εξάλλου ούτε τα μάτια μπορούν να δουν, γιατί είναι απόρρητες και μόνο ο αγνοηθέτης Θεός και η συνείδηση του αγωνιζομένου τις γνωρίζουν. Γι' αυτούς νομίζω ότι έχει λεχθεί το γραφικό εκείνο: «Και είπαν ειρήνη, μα δεν ήταν ειρήνη»(72). Όταν έτσι συμβαίνει στους αδελφούς από την απλότητά τους, πρέπει να προσεύχεται κανείς γι' αυτούς και να τους διδάσκει όσο μπορούν να απέχουν από τις κακές πράξεις. Για εκείνους όμως που έχουν θεϊκή επιθυμία να καθαρίζουν την όραση της ψυχής, υπάρχει και άλλη πράξη του Χριστού και άλλο μυστήριο.

38. Η ζωηρή μνήμη του θανάτου περιέχει πραγματικά πολλές αρετές. Γεννά το πένθος, το προτρέπει σε εγκράτεια από όλα, υπενθυμίζει τη γέεννα, είναι μητέρα της προσευχής και των δακρύων, φρουρεί την καρδιά, παύει την εμπαθή προσκόλληση στη σάρκα αφού είναι από πηλό, αναβλύζει την οξυτήτα του νου μαζί με διάκριση. Παιδιά αυτών είναι ο διπλός φόβος του Θεού και η κάθαρση της καρδιάς από εμπαιθείς λογισμούς. Περιέχει πολλές δεσποτικές εντολές. Σ' αυτήν παρατηρείται ο πάρα πολύ δύσκολος αγώνας κάθε στιγμής για τον οποίο φροντίζουν οι περισσότεροι αθλητές του Χριστού.

39. Ένα απροσδόκητο συμβάν ή μια συμφορά, βλάπτει όχι λίγο την προσοχή της διάνοιας. Βγάζοντας το νου από την τάση του προς τα καλύτερα και την ενάρετη και καλή κατάστασή του, τον εκτρέπει σε εφάμαρτες φιλονεικίες και λογομαχίες. Αιτία αυτής της καταστροφής μας είναι οπωσδήποτε, ότι βρισκόμαστε απροετοίμαστοι για τις θλίψεις που παρχωρούνται από το Θεό.

40. Ούτε θα μας βλάψει, ούτε θα μας λυπήσει κανένα από τα καθημερινά λυπηρά που μας συμβαίνουν, όταν μια φορά καταλάβουμε και κάνομε παντοτινή μελέτη μας ότι αυτά είναι απαραίτητα. Γι' αυτό λέει ο θείος Απόστολος Παύλος: «Χαίρομαι με τις ασθένειες, τις ύβρεις, τις δυσχέρειες»(73), και: «Όλοι όσοι θέλουν να ζουν με ευσέβεια στο όνομα του Ιησού Χριστού, θα αντιμετωπίσουν διωγμούς»(74). Σ' Αυτόν ανήκει η δόξα στους αιώνες των αιώνων. Αμήν!

*****

1. Φιλπ. 3,14.
2. Ψαλμ. 100,8.
3. Αββ. 3,14.
4. Ρωμ. 5,5.
5. Ματθ. 22,40.
6. Α' Κορ. 13,8.
7. Λουκ. 17,21.
8. Ιακ. 3,8.
9. Ματθ. 6,10.
10. Ωσηέ 12,7.
11. Μαλ. 1,6.
12. Β' Κορ. 7,1.
13. Παροιμ. 4,23.
14. Ματθ. 23, 26.
15. Α' Κορ. 9, 25.
16. Γαλ. 5, 17.
17. Ρωμ. 14, 17.
18. Ρωμ. 8,7.
19. Ρωμ. 8, 6.
20. Ρωμ. 8, 8.
21. Α' Κορ. 15, 9.
22. Α' Τιμ. 1, 13.
23. Παροιμ. 3, 34. Ιακ. 4, 6.
24. Παροιμ. 16, 5.
25. Ματθ. 23, 12.
26. Ματθ. 11, 29.
27. Λουκ. 21, 34.
28. Α' Κορ. 9, 25.
29. Α' Θεσ. 5, 22.
30. Ματθ. 5, 22.

31. Ματθ. 12, 34.
32. Ματθ. 5, 28.
33. Ματθ. 5, 34.
34. Ματθ. 5, 37.
35. Ματθ. 10, 37-38.
36. Ματθ. 7, 13.
37. Εκκλ. 10, 4.
38. Ψαλμ. 1, 1.
39. Εφ. 6, 14.
40. Ιω. 5, 13.
41. Ψαλμ. 33, 9.
42. Α' Κορ. 8, 1.
43. Ιω. 15, 5.
44. Παροιμ. 4, 23.
45. Α' Κορ. 1, 24.
46. Ματθ. 6, 33.
47. Λουκ. 13, 19.
48. Ματθ. 13, 45.
49. Ματθ. 13, 33.
50. Λουκ. 17, 21.
51. Εβρ. 12, 14.
52. Ησ. 58, 9.
53. Ματθ. 8, 25-26.
54. Δ' Βασ. 2, 11.
55. Γεν. 3, 14.
56. Γεν. 3, 15.
57. Ψαλμ. 90, 14.
58. Ψαλμ. 84, 10.
59. Πραξ. 9, 15.
60. Β' Κορ. 2, 17.
61. Εφ. 6, 12.
62. Α' Πετρ. 5, 8-9.
63. Λουκ. 8, 12.
64. Ρωμ 7, 22-23.
65. Α' Κορ. 8, 1.
66. Φιλιπ. 3, 13-14.
67. Α' Κορ. 9, 26-27.
68. Α' Τιμ. 1, 15.
69. Α' Θεσ. 1, 9.
70. Λουκ. 17, 21.
71. Εφ. 6, 12.
72. Ιεζ. 13, 10.
73. Β' Κορ. 12, 10.
74. Β' Τιμ. 3, 12.

ΟΣΙΟΣ ΗΛΙΑΣ Ο ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΕΚΔΙΚΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ο Ηλίας, ο θείος αυτός πατέρας, ο επονομαζόμενος Έκδικος, μάς είναι άγνωστο αν είναι ο Ηλίας ο Κρήτης, ο σχολιαστής των θεολογικών λόγων του αγίου Γρηγορίου, ή κάποιος άλλος. Αλλά, όπως ο τεχνίτης κρίνεται από τα έργα του, αν κρίνομε κι αυτόν από τα παρόντα κεφάλαιά του, ήταν άνθρωπος που έφτασε όσο λίγοι στο άκρο της σοφίας, και της κοσμικής και πολύ περισσότερο της δικής μας, που είναι ανώτερη. Γιατί ένας άνθρωπος με κρίση μπορεί εύκολα, ν' αντιληφθεί από αυτά τη δύναμη των λόγων του και τη δόξα της αρετής που απέκτησε.

Αυτά τα κεφάλαια εξετάσαμε κι εμείς και θαυμάσαμε τον άφθονο καρπό της ηθικής και γνωστικής διδασκαλίας που περιέχουν, αλλά και απολαύσαμε σαν κάποιο φύλλωμα που δίνει σκέπη στον καρπό κι αποτελεί θέαμα υπέροχο, τη χάρη των μεταφορών και των ωραίων λέξεων, με την οποία τα στόλισε άριστα ο συγγραφέας τους. Αυτά προσφέρουμε φιλόφρονα στους φιλιαναγνώστες και τους παρακαλούμε με αγάπη να μπουν στο ανθισμένο και μυρωμένο αυτό λιβάδι, το σκεπασμένο από πολλές και ψηλές αναδενδράδες πνευματικών λόγων και κατάρρυτο από καθαρότατα νερά θείας σοφίας, και να καθίσουν στη σκιά του.

Έτσι δε θα ευχαριστηθούν μονάχα τα ρόδια της πρακτικής ασκήσεως-για να εκφραστώ σύμφωνα με το άσμα (Α. Ασμ. 4. 13)

Εισαγωγικά σχόλια

Μέχρι τον περασμένο αιώνα εταυτίζετο ο μητροπολίτης Κρήτης Ηλίας, τιτουλάριος του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ως Έκδικος με τον πρεσβύτερο Ηλία τον υμνογράφο και συγγραφέα του Ανθολογίου των 109 κεφαλαίων, που συγκροτούν το «Γνωμικόν φιλοσόφων σπουδαίων». Η ταύτιση οφείλετο όχι μονάχα στην ομωνυμία, αλλά και στη χρονική γειτνίαση. Ο πρώτος έζησε τον 12ο και ο δεύτερος τον 11ο αιώνα, όπως θέλει μέρι τώρα επιστημονική έρευνα. Από το περιεχόμενο και τη φραστική δομή των κεφαλαίων προκύπτει, ότι πρόκειται περί αγιωτάτου ανδρός, μετόχου βαθειάς ελληνικής παιδείας, αλλά και εντριβεστάτου μελετητού των θείων Γραφών. Πέρα από τις κοινές εν Αγίω Πνεύματι εμπειρίες, ο οσιώτατος πρεσβύτερος Ηλίας, παραθέτει τη φιλοσοφική σκέψη του, διαποτισμένη με την παραδοσιακή πνευματικότητα και την ορθόδοξη θεολογία, την οποία ενδύει με συλλογιστικές διατυπώσεις και με ωραία αλληγορικά σχήματα. Έτσι ο λόγος του αποβαίνει δυσνόητος, αλλ' όχι ακατάληπτος, στρυφνός αλλά και μεστός από χάρη Θεού.

Ο τίτλος του Ανθολογίου είναι βαρυσήμαντος και δεν πρέπει να μας παρασύρει ότι είναι πράγματι Ανθολόγιον φιλοσόφων σπουδαίων. Φαίνεται μάλλον ότι ο αγιώτατος συγγραφέας θέλησε να αποκρύψει τον εαυτό του, αφού μάλιστα εξαίρει τόσο πολύ την ταπείνωση, σαν τη μοναδική αρετή που αρκεί για τη σωτηρία. Άλλωστε η ενότης των νοημάτων, η ακρίβεια στις εμπειρικές διατυπώσεις του, η τάξη στην ιεραρχία των παθών και των αρετών, το ύφος, το αποίκιλο, η αρρενωπή του σκέψη, η εκλεκτικότητα στην επιλογή των λέξεων, η επαγωγή του λόγου του, όλα αυτά προϋποθέτουν ένα μόνο φιλόσοφο νου, μία καρδιά αγιασμένη, μία ψυχή απαθή και μία ενότητα εμπειριών.

Όλα τα κεφάλαια είναι μεστά από χάρη Θεού και επεξεργασμένα από ένα πολύ εκλεπτυσμένο με μία υψηλή παιδεία νου, που φανερά ελλάμπεται από τις αστραπές του ενεργούντος στη βαθειά καρδιά του Αγίου Πνεύματος.

Τα θέματά του είναι κλασσικά στους Νηπτικούς φωστήρες της εκκλησίας, προορισμένα να καθοδηγήσουν, να διδάξουν, να φωτίσουν τους μοναχούς και όλους τους χριστιανούς. Θέματα για τα ψεκτά πάθη, τις θείες αρετές, τους πολέμους από τον διάβολο και τον κόσμο, ανάλυση της φύσεως της ψυχής, των ιδιοτήτων της, της ελευθερίας της, προβλήματα προαιρέσεως και βουλήσεως, η ενέργεια της θείας χάρης στην ψυχή, η τρεπτότης και η ατρεψία του αγωνιζομένου μοναχού, αποχρώσεις του καλού και των κακιών, ασκητισμός ως αναγκαία πρακτική, προβλήματα πνευματικών θεωριών, γνωρίσματα γνησιότητας της εν Χριστώ ζωής και θεωμένων ψυχών και σωμάτων. Και όλα αυτά σε μία γλώσσα αριστοκρατική, σε μία φράση που θυμίζει αριστουργήματα λογοτεχνίας και μία εμβάθυνση φιλοσοφική ενός καθαρού νου, που ενεργείται από θείες προσωπικές και πολύπτυχες εμπειρίες μορφοποιημένες σε αλληγορικές και μεταφορικές διατυπώσεις. Στην εποχή που έζησε και αγίασε την υπόστασή του, υπήρχε πλούσια ασκητική και νηπτική γραμματεία από την οποία ασφαλώς άντλησε πολλά στοιχεία ο πρεσβύτερος Ηλίας. Αλλά τα στοιχεία αυτά εβεβαίωσαν απλώς τη γνησιότητα της προσωπικής του πείρας, που ενσωματώθηκε στη μακραίωνα πνευματική παράδοση διατηρουμένης της ψηλαφίτης στα κεφάλαιά του ιδιοτυπίας, που εγγίζει τα όρια της πρωτοτυπίας. «Γεύσασθε και ίδετε» πνευματικότητα και κάλλος.

Γνωμικό ανθολόγιο σπουδαίων φιλοσόφων

Πηγή που αναβλύζει δροσιάς ηθικής λόγια
Μπορείς να βρεις δω μέσα, αν γνήσια αναζητήσεις

Κάθε Χριστιανός που πιστεύει σωστά στο Θεό, οφείλει να μην είναι αμέριμνος, αλλά πάντοτε να προσδοκά και να περιμένει πειρασμό για να μην παραξενεύεται, ούτε να ταράζεται, όταν έρθει, αλλά να υπομένει ευχαρίστως το βάρος της θλίψεως και να εννοεί τι λέει, ψάλλοντας μαζί με τον Προφήτη: «Υπόβαλέ με, Κύριε, σε δοκιμασίες και πειρασμούς»(1). Δεν είπε ο προφήτης ότι «η παιδαγωγία σου με κατέβαλε», αλλά ότι «με ανόρθωσε τελείως»(2).

2. Αρχή των καλών είναι ο φόβος του Θεού, και τέλος ο πόθος Του.

3. Αρχή κάθε καλού είναι ο έμπρακτος λόγος και η έλλογη πράξη. Γι' αυτό ούτε η πράξη χωρίς λόγο είναι καλή, ούτε λόγος χωρίς πράξη.

4. Πράξη του σώματος είναι η νηστεία και η αγρυπνία. Του στόματος, η ψαλμωδία, η προσευχή και η σιωπή, η πολυτιμότερη από το λόγο. Πράξη των χειρών είναι όσα αυτά κάνουν χωρίς γογγυσμό. Των ποδιών, εκείνο που διανύουν με την πρώτη παρακίνηση.

5. Απ' όλα αυτά προηγείται η ευσπλαχνία και η αλήθεια. Αυτές γεννούν την ταπεινώση και τη διάκριση που, κατά τους Πατέρες, προέρχεται από αυτήν. Χωρίς διάκριση, ούτε λόγος, ούτε πράξη πετυχαίνουν το σκοπό τους. Η μεν πράξη που περιφρονεί το ζυγό του λόγου, περιπλανιέται εδώ κι εκεί γύρω από ανώφελα πράγματα σαν δαμάλι. Ο δε λόγος που απορρίπτει τα σεμνά ενδύματα της πρακτικής, δεν είναι ευπρεπής, και αν ακόμη παίρνει αυτό το σχήμα.

6. Η ανδρεία ψυχή, σαν γυναίκα που κρατεί αναμμένα δύο λυχνάρια, το πρακτικό και το θεωρητικό, σε όλη της τη ζωή, πράττει όσα οφείλει. Τα αντίθετα πράττει εκείνη που έχει παραδοθεί στις ηδονές.

7. Δεν αρκεί στην ψυχή, για να απαλλαγεί τελείως από την κακία, η εκούσια κακοπάθεια, αν δεν αντέχει όταν πυρώνεται από την ακούσια. Γιατί αν η ψυχή, σαν κάποιο ξίφος, δεν κατεργαστεί περνώντας διαδοχικά από φωτιά και νερό(3), δηλαδή από εκούσιους και ακούσιους πόνους, δεν μπορεί να διατηρηθεί άθραυστη στα χτυπήματα εκείνων που της συμβαίνουν.
8. Όπως οι καθολικότερες αιτίες των εκουσίων πειρασμών είναι τρεις, η υγεία, ο πλούτος και η δόξα, έτσι είναι τρεις και των ακουσίων, οι ζημιές, οι κατηγορίες, οι ασθένειες. Αυτά σε άλλους προξενούν κατάρτιση, ενώ σε άλλους καταστροφή.
9. Με την ψυχή συνδέεται η επιθυμία και η λύπη, ενώ με το σώμα, η ηδονή και ο πόνος. Αιτία του πόνου είναι η ηδονή, γιατί θέλοντας να αποφύγουμε την επίπονη αίσθηση της οδύνης, καταφεύγουμε στην ηδονή. Αιτία της λύπης είναι η επιθυμία.
10. Ο ενάρτεος έχει το καλό ενδιάθετο, ενώ ο κενόδοξος το έχει επίπλαστο. Το κακό αγγίζει τον αγωνιστή επιφανειακά, ενώ ο φιλήδονος το έχει σε βάθος.
11. Πράξη της ψυχής είναι η εγκράτεια που ενεργείται με απλότητα, και απλότητα με εγκράτεια.
12. Πράξη του νου είναι προσευχή ενωμένη με θεωρία και θεωρία ενωμένη με προσευχή.
13. Εκείνος που μισεί το κακό, πέφτει σ' αυτό λίγες φορές και χωρίς να το επιδιώκει. Εκείνος όμως που είναι προσηλωμένος στις αιτίες του κακού πέφτει σ' αυτό πολλές φορές και κατά διάθεση.
14. Όσοι δε μετανοούν με την πρόθεσή τους, αυτοί και αμαρτάνουν συνεχώς. Όσοι αμαρτάνουν χωρίς να θέλουν, αυτών η μετάνοια είναι συνειδητή και η αιτία της (η αμαρτία) όχι συχνή.
15. Η αίσθηση και η συνείδηση ας συνοδεύουν τον προφορικό λόγο, για να βρίσκεται ανάμεσά τους ο ειρηνικός και θεϊός λόγος χωρίς να ντρέπεται από την αυθάδεια ή την υπερβολή των λεγομένων.
16. Εκείνος που δε βλάπτει με τα έργα την ψυχή του, δε σημαίνει ότι τη φύλαξε αμόλυντη και από τα λόγια. Ούτε πάλι εκείνος που τη φύλαξε από λόγια, δε την μόλυνε και με ακάθαρτους λογισμούς. Γιατί η αμαρτία γίνεται με τρεις τρόπους.
17. Δεν θα μπορέσεις να δεις το πρόσωπο της αρετής εφόσον κοιτάξεις μ' ευχαρίστηση το πρόσωπο της κακίας. Τότε θα σου φανεί μισητό το πρόσωπο της κακίας, όταν αποξενώσεις τη γεύση από επιθυμητές απολαύσεις και την όραση από επιθυμητές μορφές.
18. Οι δαίμονες πολεμούν την ψυχή με τους λογισμούς πρώτα, κι όχι με τα πράγματα. Τα πράγματα την πολεμούν μόνα τους. Αιτία του πολέμου των πραγμάτων είναι η ακοή και η όραση, ενώ των λογισμών, η συνήθεια και οι δαίμονες.
19. Το πεδίο όπου αμαρτάνει η ψυχή είναι τριπλό: τα έργα, τα λόγια και οι λογισμοί. Το καλό της αναμαρτησίας είναι εξαπλό: πρέπει να διατηρούμε αναμάρτητες τις πέντε αισθήσεις και τον προφορικό λόγο. Εκείνος που δεν αμαρτάνει σ' αυτά, είναι τέλειος άνθρωπος και έχει τη δύναμη να χαλιναγωγήσει(4) και τα λοιπά μέρη της ψυχής.
20. Το άλογο μέρος της ψυχής δέχεται εξαπλή διαίρεση: στις πέντε αισθήσεις και στον προφορικό λόγο. Ο τελευταίος, όταν είναι απαθής, δεν παύει να είναι τέτοιος στον άνθρωπο που υπόκειται σε πάθη. Όταν όμως είναι εμπαθής, κάνει έκδηλη την κακία του ανθρώπου αυτού.
21. Ούτε το σώμα μπορεί να καθαρθεί χωρίς νηστεία και αγρυπνία, ούτε η ψυχή χωρίς ευσπλαχνία

και αλήθεια. Αλλά ούτε κι ο νους χωρίς ομιλία και θεωρία Θεού. Αυτά τα ζεύγη εδώ είναι πάρα πολύ σημαντικά.

22. Όταν η ψυχή περιστοιχίζεται μ' αυτές τις αρετές, κάνει από παντού απρόσβλητο στους πειρασμούς το φρούριό της, που είναι η υπομονή. Γιατί λέει η Γραφή: «Με την υπομονή σας κερδίσετε τις ψυχές σας»(5). Διαφορετικά σαν πόλη χωρίς τείχη, και από κρότους μακρινούς ακόμη σείεται με τους μοχλούς της δειλίας.

23. Όσοι είναι φρόνιμοι στα λόγια, δεν είναι απαραίτητα και στους λογισμούς, ούτε όσοι είναι φρόνιμοι στους λογισμούς, είναι φρόνιμοι και κατά την εξωτερική αίσθηση. Γιατί αν και είναι όλοι φόρου υποτελείς στην αίσθηση, δεν πληρώνουν ωστόσο όλο τον ίδιο φόρο. Οι περισσότεροι, από αφέλεια, δε γνωρίζουν να της αποδίδουν την τιμή που αυτή απαιτεί.

24. Η φρόνηση είναι ενιαία στη φύση της, ωστόσο κομματιάζεται σε διάφορα κομμάτια, γιατί σε άλλον δίνεται μεγαλύτερο τμήμα της και σε άλλον μικρότερο. Αυτό γίνεται έως ότου αυξηθεί η πρακτική αρετή και, συμβαδίζοντας με τις γενικές αρετές, ολοκληρώσει το καλό που αντιστοιχεί στην κάθε μια τους. Γιατί οι περισσότεροι, ανάλογα με την έλλειψη της πρακτικής αρετής, έχουν και τη φρόνηση.

25. Για όσα είναι κατά φύση, λίγοι θα βρεθούν φρόνιμοι, ενώ στα παρά φύση, πολλοί. Γιατί, από δέος προς τα παρά φύση, άδειασαν όλη τη φυσική φρόνησή τους και έχουν για τα κατά φύση λίγη φρόνηση. Την περισσότερη τη διαθέτουν στα περιττά και όχι εκ φύσεως αξιόπαινα.

26. Εστιάτορες στην εύλογη σιωπή είναι ο καιρός μαζί με το μέτρο. Το λαμπρό συμπόσιο είναι η αλήθεια. Οπότε ο πατέρας του ψεύδους διάβολος έρχεται στη ψυχή που έχει αποδημήσει από τα υλικά, και δεν βρίσκει τίποτε από εκείνα που επιζητεί.

27. Αληθινός ελεήμων είναι όχι εκείνος που δίνει θεληματικά τα περιττά, αλλά εκείνος που αφήνει ακόμη και τα αναγκαία σ' αυτούς που του τα αρπάζουν.

28. Άλλοι, με τον υλικό πλούτο αποκτούν τον άυλο πλούτο μέσω της ελεημοσύνης. Άλλοι απορρίπτουν τον υλικό πλούτο με τον άυλο, επειδή κατάλαβαν ότι ο άυλος είναι που δεν χάνεται.

29. Όλοι επιθυμούν να πλουτούν στα αγαθά. Λυπάται όμως εκείνος που, ενώ πλούτισε στα θεία, δεν του παραχωρήθηκε να χαρεί περισσότερο τον πλούτο αυτό.

30. Η ψυχή φαίνεται υγιής εξωτερικά, αλλά η αρρώστια της συνήθως κρύβεται στο βάθος της αισθήσεως. Αν τώρα πρέπει οπωσδήποτε να βγει έξω η αρρώστια με την επανάληψη των ελέγχων, και να μπει μέσα η υγεία με τον ανακαινισμό του νου, είναι ανόητος εκείνος που αποκρούει τους ελέγχους και δεν ντρέπεται να είναι ξαπλωμένος πάντοτε στο νοσοκομείο της αναισθησίας.

31. Μη θυμώσεις εναντίον εκείνου που σε χειρούργησε χωρίς να θέλεις με τους ελέγχους του. Κοίταξε την αηδία που έβγαλε από μέσα σου, ελεεινολόγησε τον εαυτό σου και μακάρισε εκείνον που σου έγινε πρόξενος αυτής της ωφέλειας κατά θεία οικονομία.

32. Μη για κάποιο λόγο απελπιστείς με την αρρώστια σου, συ που επιμελείσαι την υγεία της ψυχής σου, αλλά με τα πιο δραστικά φάρμακα της φιλοπονίας, φεύγα μακριά απ' αυτήν.

33. Μην αποφεύγεις εκείνον που σου δίνει καίριο πλήγμα με τον έλεγχό του. Πλησίασέ τον, και θα σου δείξει πόσο καλό είναι εκείνο που καθαρίζει την αίσθησή σου. Και θα φας το γλυκό προσφάγι της υγείας, αφού πρώτα καταναλώσεις την πικρία που απέρριπτες.

34. Όσο αισθάνεσαι τους πόνους, τόσο περισσότερο να δέχεσαι εκείνον που με τους ελέγχους του σου τους υποδεικνύει. Σου γίνεται αίτιος τέλειας καθάρσεως, χωρίς την οποία ο νους δεν μπορεί να μπει στον καθαρό χώρο της προσευχής.

35. Όταν ελέγχεται κανείς, ή πρέπει να σωπαίνει ή να απολογείται με ηπιότητα στον κατηγορό του. Όχι για να υποστηρίξει τα δικά του ο ελεγχόμενος, αλλά για να διορθώσει ίσως το σφάλμα εκείνου που τον ελέγχει χωρίς να ξέρει.

36. Όποιος λυπηθεί από τον δίκαιο έλεγχο κάποιου και, πριν προσκληθεί από αυτόν, ζητήσει συγχώρηση, δεν χάνει τίποτε απ' όσα του ανήκουν. Εκείνος που ζήτησε συγχώρηση μετά την πρόσκληση, έχασε το μισό καρπό. Εκείνος πάλι που η λύπη από τον έλεγχο ποτέ δεν τον οδηγεί στο να εγκαταλείψει τους άλλους και να απομονωθεί στον εαυτό του, κέρδισε όλη την προκαταβολή, ενώ εκείνος που σε κάθε τι ρίχνει το σφάλμα πάνω του, παίρνει μισθό.

37. Ούτε ο υπερήφανος έχει επίγνωση των ελαττωμάτων του, ούτε ο ταπεινός των αρετών του. Τον πρώτο τον καλύπτει κακή ανοησία, ενώ τον άλλον θεάρεστη άγνοια.

38. Ο υπερήφανος δε θέλει να μετριέται στα καλά με τους ίσους του. Σε σύγκριση όμως με όσους τον ξεπερνούν στα ελαττώματα, θεωρεί το δικό του υποφερτό.

39. Ο ψόγος κάνει την ψυχή στερεή, ενώ ο έπαινος την κάνει χαλαρή και οκνηρή στα καλά.

40. Βάση του πλούτου είναι το χρυσάφι, ενώ της αρετής, η ταπείνωση. Όπως λοιπόν εκείνος που δεν έχει χρυσάφι είναι φτωχός, και ας μη φαίνεται εξωτερικά, έτσι και χωρίς ταπείνωση, δεν μπορεί να είναι ενάρτεος εκείνος που αγωνίζεται.

41. Χωρίς χρυσό ο έμπορος δεν είναι έμπορος, και ας είναι πολύ επιτήδειος για το εμπόριο. Έτσι και χωρίς ταπεινοφροσύνη δεν μπορεί να αποκτήσει ο ασκητής τα καλά της αρετής, ακόμη και αν έχει πάρα πολύ μεγάλη πεποίθηση στη φρόνησή του.

42. Εκείνος που ανεβαίνει στην ταπεινοφροσύνη, χαμηλώνει την ιδέα που έχει για τον εαυτό του, ενώ τη μεγαλώνει όποιος δεν έχει ταπεινοφροσύνη. Αυτός, ούτε να παραβάλλεται με τους τελευταίους δεν καταδέχεται, και γι' αυτό λυπάται όταν δεν του δίνουν την πρωτοκαθεδρία.

43. Είναι καλό, ο αγωνιστής να έχει μικρότερη ιδέα για τον εαυτό του απ' όσο αναλογεί στην πνευματική εργασία του, να πράττει όμως ανώτερα από τη δειλία του. Έτσι και στους ανθρώπους θα είναι σεβάσμιος, και μπροστά στο Θεό θα είναι εργάτης που δεν θα ντρέπεται για το έργο του.

44. Όποιος φοβάται μη βρεθεί χώρια από εκείνους που παρακάθονται στην αίθουσα του γάμου(6), πρέπει ή όλες τις εντολές του Θεού να κατορθώνει ή να επιμελείται μία απ' αυτές, την ταπεινοφροσύνη.

45. Ανάμειξε με την απλότητα την εγκράτεια και ζέψε μαζί με την ταπεινοφροσύνη την αλήθεια. Τότε θα γίνεις ομοτράπεζος της δικαιοσύνης, στο τραπέζι της οποίας αγαπά να παρακάθεται κάθε άλλη αρετή.

46. Η αλήθεια χωρίς ταπεινοφροσύνη είναι τυφλή. Γι' αυτό και μεταχειρίζεται την αντιλογία σαν χειραγωγό της, για να στηριχθεί πάνω της όταν αγωνίζεται για κάτι. Δε βρίσκει όμως άλλο από το να οχυρωθεί στην μνησικακία.

47. Το αγαθό ήθος μαρτυρεί την ωραιότητα της αρετής, ενώ η σταθερότητα των μελών, την ειρηνική ψυχή.

48. Πρώτο καλό είναι το να μη σφάλλει κανείς πουθενά. Δεύτερο, το να μη κρύβει από ντροπή το σφάλμα του, ούτε πάλι να καυχιέται γι' αυτό, αλλά μάλλον να ταπεινώνεται και όταν τον κατηγορούν να κατηγορεί και αυτός τον εαυτό του και να δέχεται με προθυμία το επιτίμιο. Αν δε γίνεται αυτό, όποια προσφορά στο Θεό είναι ανίσχυρη.

49. Κοντά στη θεληματική κακοπάθεια, πρέπει να δέχεται κανείς ευχαρίστως και την αθέλητη, που προέρχεται από τους δαίμονες, από ζημίες και από ασθένειες. Εκείνος που δεν τα δέχεται αυτά με ευχαρίστηση, αλλά τα απωθεί με δυσαρέσκεια, είναι όμοιος μ' εκείνον που δεν θέλει να τρώει το ψωμί του με αλάτι, αλλά μόνο με μέλι. Αυτός δεν έχει διαρκώς σύντροφο την ηδονή, έχει όμως πάντα γείτονα τον κόρο.

50. Ενώ είναι κύριος, παρουσιάζεται με εμφάνιση δούλου εκείνος που με ένθεα λόγια πλύνει το σχισμένο ρούχο του πλησίον, ή το ράβει με τη μετάδοση των δικών του καλών. Όποιος όμως το κάνει αυτό, ας προσέχει μη τυχόν δεν το κάνει ως δούλος, και χάσει από κενοδοξία και το μισθό και το αξίωμα που έχει.

51. Η πίστη είναι που δίνει υπόσταση σ' όσα ελπίζουμε(7), όπως και η φρόνηση στη ψυχή και η ταπείνωση στην αρετή. Και είναι παράδοξο, πως τα αυτοτελή-όπως είναι τα ελπιζόμενα αγαθά, η ψυχή και η αρετή- είναι ατελή χωρίς τις ιδιότητες που τα χαρακτηρίζουν-όπως είναι η πίστη, η φρόνηση και η ταπείνωση.

52. «Ο Κύριος θα προφυλάξει, λέει ο Ψαλμωδός, την είσοδό σου και την έξοδό σου»(8), δηλαδή την είσοδο των φαγητών και την έξοδο των λόγων με την εγκράτεια. Γιατί εκείνος που έχει εγκράτεια εισόδου και εξόδου στα φαγητά και στα λόγια, αποφεύγει την επιθυμία των οφθαλμών καιπραΰνει τον παράλογο θυμό. Αυτά πρέπει περισσότερο απ' όλα να φροντίζει ο αγωνιζόμενος και να τα επιδιώκει με κάθε τρόπο. Γιατί με αυτά δυναμώνει η πρακτική άσκηση και στερεώνεται η θεωρητική επίδοση.

53. Μερικοί έχουν πολλή επιμέλεια για την είσοδο των φαγητών, για την έξοδο όμως των λόγων δείχνουν αμέλεια. Αυτοί δεν γνωρίζουν να διώχνουν το θυμό από την καρδιά τους, ούτε την επιθυμία από την σάρκα τους, κατά τον Εκκλησιαστή(9), με τα οποία κτίζεται η καθαρή καρδιά από το καινοποιό Πνεύμα.

54. Η λιτότητα των φαγητών βρίσκεται στην κατώτερη ποιότητα της τροφής, ενώ το ακατηγόρητο των λόγων βρίσκεται στην καλύτερη ποιότητα της σιωπής.

55. Καθάρισε στην πυρά της ασιτίας τους νεφρούς σου-την έδρα του επιθυμητικού-, και δοκίμασε την καρδιά σου-την έδρα του θυμικού-με την εγκράτεια των λόγων. Και θα έχεις υπηρέτες στα καλά και το επιθυμητικό και το θυμικό μέρος της ψυχής.

56. Η σαρκική ηδονή εξασθενίζει σε όσους ασκούνται, όταν παρακμάζει το σώμα. Παραμένει όμως η ηδονή του φάρυγγα σ' εκείνον που δεν κατάφερε να την τιμωρήσει δίκαια. Πρέπει λοιπόν να επιδιώξεις να αποβάλεις την ντροπή του αποτελέσματος-της ηδονής-με την αποβολή του αιτίου-των ηδονικών φαγητών-,για να μη βρεθείς εκεί χωρίς την αρετή της εγκράτειας και ντυθείς με την ντροπή.

57. Είναι ανάγκη ο ασκητής να γνωρίζει πότε και με ποια φαγητά πρέπει να τρέφει το σώμα σαν εχθρό, και πότε να το στηρίζει σαν φίλο, και πότε να το παρηγορεί σαν ασθενή. Για να μην κάνει λάθος και δώσει στον φίλο εκείνα που αρμόζουν σε εχθρό, και στον εχθρό εκείνα που αρμόζουν σε φίλο, και εκείνα που αρμόζουν σε εχθρό τα δώσει στον ασθενή, και επειδή τους έχει σκανδαλίσει όλους, τον πολεμήσουν σε καιρό πειρασμού.

58. Όταν εκείνος που τρώει, προτιμά την τροφή παρά την τρυφή, τότε έρχεται η χάρη των δακρύων και αρχίζει να τον γλυκαίνει και να τον κάνει να ξεχνά κάθε άλλη γλυκύτητα, γιατί την έχει καταπιεί η ασύγκριτη γλυκύτητα των δακρύων.
59. Σ' εκείνον που επιδιώκει την άνεση, στερεύουν τα δάκρυα. Αναβλύζουν σ' εκείνον που αγάπησε το στενό δρόμο(10).
60. Δεν είναι χωρίς λύπη ούτε ο αμαρτωλός, ούτε ο δίκαιος. Ο πρώτος γιατί δεν εγκατέλειψε ολότελα το κακό. Ο δεύτερος γιατί δεν άγγιξε ακόμη την τελειότητα.
61. Από τις αρετές που εξαρτώνται από μας, οι σύμφωνες με τη δύναμή μας είναι η προσευχή και η σιωπή. Από αυτές που δεν εξαρτώνται από μας, αλλά κυρίως από την κατασκευή του σώματος, είναι η νηστεία και η αγρυπνία. Όποιο λοιπόν ο αγωνιστής μπορεί ευκολότερα να κάνει, μ' εκείνο πρέπει να καταπιάνεται.
62. Σπίτι της ψυχής είναι η υπομονή, επειδή μέσα σ' αυτήν ζει εξασφαλισμένη. Περιουσία της είναι η ταπείνωση, γιατί τρέφεται από αυτήν.
63. Αν δεν είσαι καρτερικός στους κόπους, δεν θα τιμηθείς με επαίνους. Κι αν πριν από την ηδονή προβλέπεις την οδύνη, θα αποφύγεις τη λύπη της.
64. Μη δεσμεύεις το μικρό ελάττωμα, και δε θα γίνεις δούλος του μεγαλύτερου. Γιατί το μεγαλύτερο κακό δε γίνεται πριν από το μικρό.
65. Αν αποβλέπεις στα μεγαλύτερα, θα είσαι φοβερός στα μικρότερα. Θα γίνεις όμως ευκαταφρόνητος στα μικρότερα αν παραιτηθείς από τα μεγαλύτερα.
66. Δεν θα μπορέσεις να φτάσεις στις μεγαλύτερες αρετές, αν δε φτάσεις στην κορυφή των αρετών που είναι σύμφωνες με τη δύναμή σου.
67. Σε όσους επικρατεί η ευσπλαχνία και η αλήθεια, σ' αυτούς υπάρχει και κάθε άλλο θεάρεστο. Γιατί η αλήθεια δεν κρίνει κανένα χωρίς ευσπλαχνία, και η ευσπλαχνία δεν ευσπλαχνίζεται κανένα χωρίς αλήθεια.
68. Όταν με την απλότητα αναμείξεις την εγκράτεια, τότε θα εννοήσεις την μέλλουσα μακαριότητα.
69. Δεν θα δεις οπωσδήποτε τα πάθη που σε πολεμούν, αν δεν αφήσεις πρωτύτερα ακαλλιέργητη τη γη από την οποία τρέφονταν.
70. Άλλοι ενδιαφέρονται να καθαρίσουν μόνο την ύλη του σώματος, άλλοι και της ψυχής. Γιατί άλλοι πήραν δύναμη εναντίον μόνο της έμπρακτης αμαρτίας, ενώ άλλοι και εναντίον του πάθους. Εναντίον όμως της αμαρτωλής επιθυμίας, πολύ ελάχιστοι.
71. Κακή ύλη του σώματος είναι η εμπάθεια. Της ψυχής, η ηδυπάθεια. Του νου η προσπάθεια (η εμπαθής κλίση σε κάτι). Για την πρώτη ευθύνεται η αφή. Για την δεύτερη, οι υπόλοιπες αισθήσεις. Και για την τελευταία η αντίθετη διάθεση.
72. Ο ηδυπαθής είναι κοντά με τον εμπαθή. Ο προσπαθής είναι κοντά με τον ηδυπαθή. Ο απαθής είναι μακριά και από τους δύο.
73. Εμπαθής είναι εκείνος που έχει σφοδρότερη την τάση του λογιστικού για αμαρτία, ακόμη και

αν δεν αμαρτάνει εξωτερικά. Ηδυπαθής είναι εκείνος που ενεργεί την αμαρτία του λογισμού, και ας υποφέρει εσωτερικά. Προσπαθής είναι εκείνος που είναι πιο κοντά στην ελευθερία μάλλον παρά στην δουλεία των μέσων. Απαθής είναι εκείνος που αγνοεί τη διαφορά όλων αυτών.

74. Εξαλείφεται από την ψυχή η εμπάθεια με νηστεία και προσευχή, η ηδυπάθεια με αγρυπνία και σιωπή, και η προσπάθεια με ησυχία και προσοχή. Η απάθεια συνίσταται από τη μνήμη του Θεού.

75. Από τα χείλη της απάθειας στάζουν, σαν από κηρήθρα μέλι, λόγια της αιώνιας ζωής(11). Ποιος λοιπόν θα αξιωθεί στα χείλη της απάθειας να κολλήσει τα δικά του, και να αναπαυθεί ανάμεσα στους μαστούς της(12) και να αισθανθεί τη γλυκιά μυρωδιά των ενδυμάτων της(13); Δηλαδή να γλυκαθεί με τους νόμους των αρετών που είναι ανώτεροι από την απόλαυση κάθε αρώματος;

76. Γυμνοί από το ένδυμα της φιλαυτίας ίσως είναι πολλοί, λίγοι όμως είναι γυμνοί από το ένδυμα της φιλοκοσμίας. Από το ένδυμα της κενοδοξίας που λέγεται και τελευταίο, γυμνούς θα βρεις τους απαθείς.

77. Από το ορατό σώμα θα γυμνωθεί κάθε ψυχή. Από το σώμα της αμαρτίας θα γυμνωθεί η ψυχή εκείνη που έχει απολαύσει λίγο τα ευχάριστα της εδώ ζωής.

78. Νεκροί θα γίνουν όλοι όσοι ζουν. Για την αμαρτία όμως θα νεκρωθούν(14) μόνον εκείνοι που τη μίσησαν με όλη τη ψυχή τους.

79. Ποιος θα δει τον εαυτό του πριν από τον θάνατο γυμνό από την αμαρτία; Και ποιος είναι εκείνος που γνώρισε πριν από τη μέλλουσα γύμνωση τον εαυτό του και ποια είναι η φύση του; Μία ψυχή από έρωτα θεϊκό λαβωμένη(15), Ξέρει η προσευχή με το Θεό να ενώνει.

80. Η λογική ψυχή βρίσκεται στο μεταίχμιο του αισθητού και του νοερού φωτός. Με τη βοήθεια του πρώτου εργάζεται τα σωματικά, ενώ με του δεύτερου, τα έργα του πνεύματος. Αλλά επειδή σκοτεινίασε μέσα της το νοερό φως και επικράτησε το αισθητό εξαιτίας της από την πτώση συνήθειας, αν δεν ενωθεί τελειώς με το νοερό στην προσευχή, δεν μπορεί ν' ατενίζει ολοκληρωτικά στα θεία. Και είναι ανάγκη να βρίσκεται στο μεταίχμιο σκότους και φωτός, να ζει σε σχέση με το σκότος και κατά φαντασίαν με το φως.

81. Μέσα από τη στενή πύλη της προσευχής, νους γεμάτος πάθη δεν μπορεί να μπει, πριν εγκαταλείψει τη μέριμνα που προκαλεί η σχέση με τα αισθητά, αλλά θα υποφέρει παντοτινά τριγυρίζοντας στα πρόθυρά της.

82. Ας παραμένει μαζί με το νου η προσευχή όπως στον ήλιο η ακτίδα. Χωρίς την προσευχή, οι μέριμνες για τα αισθητά πετούν γύρω από το νου σαν άνυδρα σύννεφα και τον εμποδίζουν να δείξει τη λαμπρότητά του.

83. Η δυνατή προσευχή κάνει τον άνθρωπο να δέχεται θεληματικά την πείνα της τροφής. Η δυνατή πείνα τον κάνει να μη βλέπει, ούτε ν' ακούει τίποτε από τα εγκόσμια, εκτός απ' ό,τι είναι απολύτως αναγκαίο. Εκείνος που δεν προνοεί γι' αυτά, δε στερέωσε το οικοδόμημα της νηστείας, κι εξαιτίας της έκανε να πάθει ολόγυρα ρωγμές το οικοδόμημα της προσευχής.

84. Αν ο νους δεν απαλλαγεί απ' όλα τα περιττά που αφορούν στην αίσθηση, δεν μπορεί να πετάξει προς τα πάνω και να γνωρίσει το αξιωμα του.

85. Η νηστεία, επειδή είναι φανερή, είναι σύμβολο της ημέρας, ενώ η προσευχή της νύχτας, επειδή είναι αφανής. Όποιος λοιπόν ασκεί ορθά τη νηστεία κατά την ημέρα και την προσευχή κατά τη

νύχτα, θα συναντήσει την πόλη που επιδιώκει, απ' όπου απουσιάζει κάθε οδύνη, λύπη και στεναγμός(16).

86. Η πνευματική εργασία μπορεί να υπάρξει και χωρίς κοπιαστική σωματική εργασία. Μακάριος λοιπόν εκείνος που θεωρεί την άυλη εργασία ανώτερη από το υλικό έργο. Γιατί με την πνευματική εργασία αναπλήρωσε την έλλειψη της σωματικής, ζώντας την κρυφή ζωή της προσευχής, που είναι φανερή στο Θεό.

87. Ο θείος Απόστολος μας προτρέπει να υπομένουμε πιστεύοντας, να χαιρόμαστε ελπίζοντας και να επιμένουμε στην προσευχή(17), για να μένει μόνιμα σε μας το αγαθό της χαράς. Κι αφού είναι έτσι, εκείνος που δεν υπομένει, δεν είναι πιστός, και εκείνος που δεν χαίρεται, δεν έχει καλές ελπίδες, επειδή απέρριψε την αιτία της χαράς, δηλαδή την προσευχή, με το να μην επιμένει σ' αυτήν.

88. Αν ο νους, απασχολημένος εξαρχής με εγκόσμιους λογισμούς, απέκτησε τόση φιλία με αυτούς, πόση οικειότητα δε θα αποκτήσει με τη συνεχή προσευχή; Γιατί όπου πολυκαιρίζει ο νους, λένε, εκεί και ευρύνεται.

89. Όπως παλιά ο νους, αφού απομακρύνθηκε από την κατοικία του, λησμόνησε την λαμπρότητά της, έτσι πρέπει τώρα με τη λήθη των επιγείων να τρέξει πάλι σ' αυτήν με την προσευχή.

90. Σαν κάποιο νήπιο σε στερεμένους μαστούς της μητέρας του θα βρεθεί ο νους στην προσευχή που δεν μπορεί να τον παρηγορήσει. Στην προσευχή όμως που παρηγορεί, θα είναι σαν το νήπιο που αφυπνίζεται γλυκά στην αγκαλιά της μητέρας του.

91. «Εκεί», δηλαδή στο πένθιμο κρεβάτι της ενάρετης ζωής, θα πει όμοια με τη νύμφη του Άσματος(18) και η νύμφη προσευχή στον εραστή της, «θα σου δώσω τους μαστούς μου, αν μου δοθείς ολοκληρωτικά».

92. Δεν μπορεί να έχει φιλία προς την προσευχή εκείνος που δεν απαρνήθηκε κάθε υλικό.

93. Εκτός από τη ζωή και την αναπνοή, αποχωρίσου όλα τα άλλα κατά την προσευχή, αν θέλεις να μείνεις με μόνο του νου.

94. Τεκμήριο για το νου που αγαπά το Θεό είναι η μονολόγιστη προσευχή. Για τον φρόνιμο λογισμό είναι ο καίριος λόγος. Και για την ελεύθερη αίσθηση είναι η ενιαία γεύση. Όταν υπάρχουν αυτά τα τρία, λέγεται ότι πάνε καλά τα της ψυχής.

95. Πρέπει να γίνει λεία και απαλή, σαν των παιδιών, η φύση αυτού που προσεύχεται, για να δεχθεί εύκολα όπως γίνεται στα παιδιά, την ανάπτυξη που δημιουργείται από την προσευχή. Γι' αυτό μην αμελείς εσύ που επιθυμείς να ενωθείς μαζί της.

96. Δεν έχουν όλοι τον ίδιο στόχο στην προσευχή. Άλλος έχει αυτόν και άλλος άλλον. Ο ένας προσεύχεται, αν είναι δυνατόν, να είναι πάντοτε η καρδιά του μέσα στην προσευχή. Άλλος προσεύχεται και να την ξεπεράσει. Άλλος προσεύχεται να μην εμποδίζεται από λογισμούς. Όλοι όμως προσεύχονται ή να διατηρηθούν στα καλά, ή να μην παρασυρθούν στα κακά.

97. Αν από την προσευχή κανείς δε μένει αταπεινώτος (γιατί συντρίβεται και ταπεινώνεται ο προσευχόμενος), άρα εκείνος που συμπεριφέρεται με θρασύτητα, δεν προσεύχεται με ταπείνωση.

98. Όταν εκείνος που προσεύχεται έχει στο νου του τη χήρα που ζητούσε το δίκιο της από το σκληρό δικαστή(19), δε θα αποθαρρυνθεί ποτέ επειδή αργούν να εκπληρωθούν οι αγαθές

υποσχέσεις του Θεού.

99. Δεν θα μείνει η προσευχή κοντά σ' εσένα που χρονοτριβείς στους εξωτερικούς συλλογισμούς και τις εξωτερικές ομιλίες. Η ίδια θα φανεί να επιστρέφει σ' εκείνον που για χάρη της περικόπτει τα περισσότερα.

100. Αν τα λόγια της προσευχής δεν εισχωρούν στο βάθος της ψυχής, δεν θα αφεθούν τα δάκρυα να ξεχυθούν στην επιφάνεια του προσώπου.

101. Θα βλαστήσουν τα στάχια του γεωργού που δεν άφησε το σπόρο στην επιφάνεια της γης. Και θ' αναβλύσουν τα δάκρυα του μοναχού εκείνου που δεν αφήνει να περάσουν χωρίς κόπο τα λόγια της προσευχής.

102. Το κλειδί της βασιλείας των ουρανών είναι η προσευχή. Εκείνος που την κατέχει όπως πρέπει, βλέπει τα αγαθά που είναι φυλαγμένα για τους φίλους της, ενώ κοιτάζει μόνο τα παρόντα εκείνος που δεν έχει παρρησία σ' αυτήν.

103. Δεν μπορεί ο νους στον καιρό της προσευχής να λέει με παρρησία προς τον Θεό: «Έσπασες τα δεσμά μου. Θα σου προσφέρω σαν θυσία τη δοξολογία»(20), αν από επιθυμία των θείων, δεν αποσπαστεί από τη δειλία, τη ραθυμία, την πολυπνία και την καλοφαγία, που προκαλούν τις αμαρτίες.

104. Όποιος αφήνει το νου του να περιπλανιέται κατά την προσευχή, στέκεται έξω από το πρώτο καταπέτασμα(21), ενώ εκείνος που ασκεί τη μονολόγιστη προσευχή, περνά μέσα απ' αυτό. Στα άγια των αγίων όμως μπαίνει μόνο εκείνος που έχοντας την ειρήνη των φυσικών λογισμών, εξετάζει και τα σχετικά με την ειρήνη που υπερβαίνει κάθε νου(22), και γίνεται άξιος από αυτό κάποιας θεοφάνειας.

105. Όταν η ψυχή ησυχάσει από τα έξω και ενωθεί με την προσευχή, τότε η προσευχή την περικυκλώνει σαν φλόγα, όπως η φωτιά το σίδηρο, και την πυρακτώνει ολόκληρη. Και η ψυχή βέβαια παραμένει η ίδια, αλλά δε δέχεται άγγισμα, όπως και το πυρωμένο σίδηρο δεν μπορεί να το αγγίσει κανείς.

106. Μακάριος εκείνος που αξιώθηκε να φτάσει σε τέτοια μέτρα σ' αυτή τη ζωή και είδε το κατά φύση πήλινο σώμα του, κατά χάρη πύρινο.

107. Στους αρχαίους, ο νόμος της προσευχής είναι πάνω τους σαν βαρύς αφέντης. Για όσους έχουν προκόψει, είναι σαν έρωτας που ωθεί τον πεινασμένο σε πολυτελές συμπόσιο.

108. Σ' εκείνους που ασκούν ορθά την πρακτική αρετή, η προσευχή, σαν νεφέλη που τους επισκιάζει(23), άλλοτε εμποδίζει τους καυστικούς λογισμούς, και άλλοτε τους ραντίζει με σταγόνες δακρύων και δείχνει σ' αυτούς τις πνευματικές θεωρίες.

109. Είναι γλυκιά η μελωδία της κιθάρας που παίζεται από κάποιον. Η ψυχή όμως, στην οποία δεν συνηχεί κατά την προσευχή και η μυστική προσφώνηση του Πνεύματος, δεν μπορεί να γίνει ευκατάλυκτη. Η διαπίστωση που κάνει ο Απόστολος Παύλος: «Πως θα προσευχηθούμε όμως πρέπει, δεν γνωρίζομε κλπ.»(24), σ' αυτό οδηγεί εκείνον που προσεύχεται.

*****

01. Ψαλμ. 25, 2.
02. Ψαλμ. 17, 36.
03. Ψαλμ. 65, 12.
04. Ιακ. 3, 2.
05. Λουκ. 21, 19.
06. Ματθ. 22, 10.
07. Εβρ. 11, 1.
08. Ψαλμ. 120, 8.
09. Εκκλ. 11, 10.
10. Ματθ. 7, 13.
11. Ασμα 4, 11.
12. Ασμα 1, 13.
13. Ασμα 4, 10-11.
14. Ρωμ. 6, 11.
15. Ασμα 2, 5.
16. Ησ. 35, 10
17. Ρωμ. 12, 12.
18. Ασμα 7, 13.
19. Λουκ. 18, 2-5.
20. Ψαλμ 115, 7-8.
21. Εβρ. 9, 2-3.
22. Φιλίπ. 4, 7.
23. Εξ. 13, 21.
24. Ρωμ. 8, 26.

Γνωστικά κεφάλαια

Φωτίζεται ο νους που ανέβηκε στο ύψος
Της γνωστικής θεωρίας μελετώντας τους λόγους.
Σκοτίζεται όμως πάλι, όταν κυλιστεί σε πάθος.

1. Είναι ανάγκη να γνωρίζει ο γνωστικός πότε ο νους του βρίσκεται στον χώρο των νοημάτων, πότε στο χώρο των λογισμών και πότε στο χώρο της αισθήσεως. Και σ' αυτόν τον τελευταίο, αν είναι σε πράγματα του καιρού, ή σε παράκαιρα μάλλον.

2. Όταν ο νους δε βρίσκεται σε νοήματα, βρίσκεται οπωσδήποτε σε λογισμούς. Όταν βρίσκεται σε λογισμούς, δε βρίσκεται σε νοήματα. Όταν βρίσκεται με την αίσθηση, βρίσκεται με όλα.

3. Με το νόημα, ο νους περνάει στα νοητά. Με το λογισμό, το λογικό περνάει στα λογικά. Η αίσθηση μέσω της φαντασίας περνάει στα πρακτικά.
4. Όταν ο νους μαζεύεται στον εαυτό του, δε θεωρεί τίποτε ούτε από τα αισθητά, ούτε από τα λογικά, αλλά μόνο γυμνά νοερά πνεύματα και θεϊκές λάμπεις που αναβλύζουν ειρήνη και χαρά.
5. Άλλο είναι το περιεχόμενο του πράγματος, άλλο η έννοιά του και άλλο εκείνο που γίνεται αντιληπτό με την αίσθηση. Το πρώτο είναι ουσία, το δεύτερο συμβεβηκός, το τρίτο είναι η διαφορά του υποκειμένου.
6. Ο νους, καθώς ανοίγεται σε πολλούς δρόμους, γίνεται αχόρταστος. Όταν μαζεύεται σε ένα μόνο, στο δρόμο της προσευχής, πριν από την τελειότητα στενοχωρείται, και παρακαλεί μ' επιμονή αυτόν, στο οποίον ανήκει, ν' αφηθεί και να πάει σ' εκείνα από τα οποία ήρθε.
7. Ο νους, ενώ προέρχεται από ψηλά, δε θα επιστρέψει πάλι εκεί, αν δεν καταφρονήσει τελείως τα κάτω με την ασχολία στα θεία.
8. Αν δεν μπορείς να κάνεις την ψυχή σου να περιοριστεί στους λογισμούς που την αφορούν, τουλάχιστον ανάγκασε το σώμα σου να μονάζει σκεπτόμενος πάντα την αθλιότητά του. Γιατί έτσι, με τον καιρό και με το έλεος του Θεού, θα μπορέσεις να επιστρέψεις στο αρχικό αξίωμα της θείας ευγένειας.
9. Ο πρακτικός εύκολα μπορεί να υποτάξει το νου του στην προσευχή, ενώ ο θεωρητικός την προσευχή στο νου. Ο πρώτος με το να συμμαζεύει την αίσθηση από τα φαινόμενα σχήματα, ο δεύτερος με το να μεταφέρει την ψυχή προς τους κρυμμένους μέσα στα σχήματα λόγους. Ο πρώτος κάνει το νου του να αγνοεί τους λόγους των σωμάτων, ενώ ο δεύτερος τον κάνει να κατανοεί τους λόγους των ασωμάτων. Ασωμάτα είναι οι λόγοι των σωμάτων, οι ιδιότητες και οι ουσίες τους.
10. Όταν ελευθερώσεις το νου σου από την ηδυπάθεια των σωμάτων, των πραγμάτων και των φαγητών, τότε οποιοδήποτε δώρο κάνεις στο Θεό θα σου λογαριαστεί καθαρό. Ως ανταπόδοση θα λάβεις ν' ανοίξουν τα μάτια της καρδιάς σου για να μελετάς καθαρά τους λόγους του Θεού που είναι γραμμένοι εκεί που θα φανούν πιο γλυκοί από μέλι και κηρήθρα(25) στο νοητό λάρυγγά σου, από τη γλυκύτητα που βγαίνει απ' αυτούς.
11. Δεν θα μπορέσεις να κάνεις το νου σου ανώτερο από την επιθυμία των σωμάτων, των πραγμάτων και των όχι απαραίτητων φαγητών, εκτός αν τον εισαγάγεις στην καθαρή χώρα των δικαίων, οπότε θα αναπηδήσει η μνήμη του θανάτου και η μνήμη του Θεού και θα σβήσει από τη γήινη καρδιά κάθε βλάστημα επιθυμίας.
12. Τίποτε άλλο δεν είναι πιο φοβερό από τη μνήμη του θανάτου, ούτε πιο θαυμάσιο από τη μνήμη του Θεού. Η πρώτη προξενεί σωτήρια λύπη, ενώ η άλλη χαρίζει ευφροσύνη(26), όπως λέει ο Προφήτης: «Σκέφτηκα το Θεό και ένιωσα ευφροσύνη». Και ο σοφός λέει: « Έχε στο νου σου τα τελευταία σου, και δε θα αμαρτήσεις»(27). Είναι αδύνατο να κάνει κάποιος κτήμα του το δεύτερο, αν δε λάβει προηγουμένως πείρα της στρυφνότητας του πρώτου.

13. Έως ότου ο νους αντικρύσει τη δόξα του Θεού με ακάλυπτο πρόσωπο(28), δεν μπορεί η ψυχή να λέει με συναίσθηση: «Εγώ θα νιώσω αγαλλίαση εξαιτίας του Κυρίου, θα ευφρανθώ για τη σωτηρία που θα μου στείλει»(29). Γιατί το κάλυμμα της φιλαυτίας της σκεπάζει την καρδιά, για να μην της φανερωθούν τα θεμέλια της οικουμένης, τα οποία είναι οι λόγοι των δημιουργημάτων. Το κάλυμμα αυτό δεν αφαιρείται από την καρδιά χωρίς θεληματικούς και αθέλητους κόπους.

14. Ούτε μετά τη φυγή από την Αίγυπτο, η οποία είναι η έμπρακτη αμαρτία, ούτε μετά τη διάβαση της Ερυθράς Θαλάσσης, η οποία είναι η δουλεία στα αισθητά, αλλά μετά τη διαμονή στην έρημο, που βρίσκεται ανάμεσα στα ενεργήματα και τα κινήματα της κακίας, μπορεί ο οδηγός του Ισραήλ να κατασκοπεύει τη γη της επαγγελίας, η οποία είναι η απάθεια, αποστέλλοντας ως κατασκόπους(30) την οπτική και τη θεωρητική του δύναμη.

15. Εκείνοι που κάθονται στην έρημο, δηλαδή στην απραξία των παθών, εξ ακοής μαθαίνουν τα αγαθά της μακαρίας εκείνης γης της επαγγελίας. Εκείνοι που τα κατασκόπευσαν, πήραν κάποια απλή ιδέα με τη θεωρία των ορατών. Εκείνοι όμως που καταξιώθηκαν να μπουν σ' αυτήν, χόρτασαν με όλη την αίσθησή τους απ' όσα ρέουν μέλι και γάλα(31) απ' αυτήν δηλαδή από τους λόγους της πρώτης και της δεύτερης θεωρίας.

16. Δεν σταυρώθηκε ακόμη μαζί με το Χριστό εκείνος που εξακολουθεί να έχει φυσικές κινήσεις στη σάρκα του, ούτε έχει ταφεί μαζί Του εκείνος που σέρνει μαζί του κακές ψυχικές ενθυμίσεις. Πως λοιπόν θα αναστηθεί αυτός μαζί με το Χριστό για να ζήσει την καινούργια ζωή(32);

17. Επειδή τρεις είναι οι πιο περιεκτικές αρετές της ψυχής, η νηστεία, η προσευχή και η σιωπή, είναι ανάγκη εκείνος που πρόκειται να σταματήσει την προσευχή, να αναπαύεται σε κάποια φυσική θεωρία. Εκείνος που πρόκειται να λύσει τη σιωπή, να ασχοληθεί σε κάποια ηθική ομιλία. Κι εκείνος που θα καταλύσει τη νηστεία, να λάβει κάποια τροφή που επιτρέπεται.

18. Όσο ο νους βρίσκεται στα θεία, διατηρεί τη θεία ομοίωση, παραμένοντας αγαθός και σπλαχνικός. Όταν όμως βρεθεί στα αισθητά, αν μεν κατεβαίνει προς αυτά στον καιρό και με τον τρόπο που πρέπει, δίνοντας και παίρνοντας εμπειρία, επιστρέφει πάλι στον εαυτό του ξαναβρίσκοντας την ευρωστία του. Αν όμως κατεβαίνει σε ακατάλληλο καιρό και χωρίς ανάγκη, τότε θα βρεθεί σαν κάποιος στρατηγός απερίσκεπτος που χάνει στη μάχη την περισσότερη δύναμή του.

19. Ο παράδεισος της απάθειας που είναι κρυμμένος μέσα μας, είναι εικόνα του παραδείσου που μέλλει να υποδεχθεί τους Δικαίους. Αλλά δε θα βρεθούν έξω από αυτόν όλοι όσοι δεν μπόρεσαν να μπουν στον παράδεισο που περιέχεται μέσα μας.

20. Ο αισθητός ήλιος κρατάει τις ακτίνες του έξω από κλειστά σπίτια. Ο νοητός όμως ήλιος δε θα ρίξει τις γλυκές του ακτίνες στην ψυχή, η οποία τον περιμένει, αλλά δεν έχει κλειστές τις αισθήσεις για τα ορατά.

21. Γνωστικός είναι αυτός που ενεργεί με μεγαλοσύνη τις καταβάσεις του στα αισθητά, και με ταπείνωση τις αναβάσεις της ψυχής του στα νοητά.

22. Η μέλισσα γυρίζοντας στα λιβάδια, βρίσκει εκεί από πού θα μαζέψει το μέλι. Η ψυχή περιδιαβάζοντας τους ποικίλους αιώνες, από εκεί χύνει τη γλυκύτητα στη διάνοια.

23. Το ελάφι που έφαγε φίδια τρέχει στις πηγές για να σβήσει ο κάψιμο του δηλητηριού. Η ψυχή που πληγώθηκε από θεϊκά βέλη, έχει ακατάπαυστο έρωτα προς το Θεό που την πλήγωσε.

24. Στη μοναχική ζωή γεννιούνται ψιλοί λογισμοί, ενώ στην έγγαμη, γεννιούνται και πρόσθετοι λογισμοί. Στην πολυσχιδή όμως ψυχή, οι λογισμοί εκδιώκονται. Την πλησιάζουν μόνο ασώματοι νόες και της αποκαλύπτουν τους λόγους περί προνοίας και κρίσεως, σαν κάποια θεμέλια της γης.

25. Στην έγγαμη ζωή, το αρσενικό και το θηλυκό δεν μπορούν να βλέπονται απαθώς. Αυτό συμβαίνει μόνο στη μοναχική ζωή, όπου χάρη στον Ιησού Χριστό, δεν αναγνωρίζεται διαφορά αρσενικού και θηλυκού(33), λόγω της θείας ομοιώσεως.

26. Οι λογισμοί δεν προέρχονται ούτε από το άλογο μέρος της ψυχής (γιατί δεν υπάρχουν λογισμοί στα άλογα όντα), ούτε από το νερό (γιατί ούτε στους αγγέλους υπάρχουν). Είναι γεννήματα της λογικής της και χρησιμοποιούν σαν σκάλα τη φαντασία. Ανεβαίνουν δηλαδή στο νου από την αίσθηση και του μεταφέρουν τα σχετικά με αυτή, και κατεβαίνουν από το νου στην αίσθηση, υποβάλλοντας τα σχετικά με το νου σ' αυτήν.

27. Σαν κάποιοι που ανεβαίνουν από το βυθό και προσπαθούν να πιαστούν από κάπου για να σωθούν, θα παρουσιαστούν οι πονηροί λογισμοί, όταν η κακία κινδυνεύει σαν πλοίο να βυθιστεί στον κατακλυσμό των δακρύων.

28. Ανάλογα με την ποιότητα της ψυχής, μαζεύονται γύρω από αυτήν οι λογισμοί ή ως πειρατές να την βυθίσουν, ή ως κωπηλάτες να τη βοηθήσουν όταν κινδυνεύει. Οι πρώτοι την τραβούν προς το πέλαγος των απρεπών λογισμών, ενώ οι δεύτεροι, προτιμώντας την πλησιέστερη ακτή, κάνουν το πλοίο ν' αράξει σε γαλήνιες ακτές.

29. Η ψυχή που επιθυμεί να αποβάλλει τον έβδομο και τελευταίο λογισμό της κενοδοξίας, αν δεν ξεντυθεί τους έξι προηγούμενους, δεν θα μπορέσει να ντυθεί τον όγδοο, τον οποίο ο θείος Απόστολος ονομάζει «ουράνιο κατοικητήριο»(34). Που εξαιτίας των στεναγμών τους γίνονται ικανοί να το φορούν εκείνοι που για χάρη του γυμνώθηκαν από τα υλικά πράγματα.

30. Στην τέλεια προσευχή έρχονται αγγελικοί λογισμοί. Στη μέση προσευχή, πνευματικοί, και στην εισαγωγική, οι φυσιολογικοί.

31. Όπως η καλή ποιότητα του σπόρου φανερώνεται με το στάχυ, έτσι και η γνησιότητα της θεωρίας φανερώνεται με την προσευχή. Το στάχυ, για να εμποδίζει τα πουλιά που τρώνε σπόρους, έχει γύρω του σαν δόρατα τα άγανα. Αντίστοιχα, ο προσευχόμενος έχει τους λογισμούς που φιλοσοφούν την ώρα των πειρασμών, για να τους αφανίσουν.

32. Όσα από την ψυχή μπορούμε να δούμε επειδή συνδέονται με την πράξη, μοιάζουν ασημένια φτερά περιστεριού. Οι πλάτες της, δηλαδή όσα δεν φαίνονται επειδή συνδέονται με τη θεωρία, αλλά τα νοούμε, έχουν τη λάμψη του χρυσαφιού(35). Η ψυχή που δεν έγινε έτσι ωραία, δεν μπορεί

να πετάξει και ν' αναπαυθεί(36) εκεί όπου, όλοι όσοι κατοικούν, έχουν διαρκή ευφροσύνη(37).

*****

- 25. Ψαλμ. 118, 103.
- 26. Ψαλμ. 76, 4.
- 27. Σ. Σειράχ 7, 36.
- 28. Β' Κορ. 3, 18.
- 29. Ψαλμ. 34, 9.
- 30. Ι. Ναυή 2, 1-3.
- 31. Εξ. 3, 8.
- 32. Ρωμ. 6, 4-6.
- 33. Γαλ. 3, 28.
- 34. Β' Κορ. 5, 2-4.
- 35. Ψαλμ. 67, 14.
- 36. Ψαλμ. 54, 7.
- 37. Ψαλμ. 86, 7.

Πρακτικά και θεωρητικά κεφάλαια

Λιβάδι είναι εδώ καρπούς γεμάτο
Πνευματικής πράξεως και θεωρίας.

33. Οι παλιοί είχαν εντολή να προσφέρουν στο Ναό τις απαρχές, δηλαδή τους πρώτους καρπούς από το αλώνι και το πατητήρι(38). Και εμείς τώρα, ως απαρχές της πρακτικής πρέπει να προσφέρομε στο Θεό την εγκράτεια και την αλήθεια, και της θεωρητικής αρετής, την αγάπη και την προσευχή. Με τα πρώτα λυγίζομε τις ορμές της παράλογης επιθυμίας και του θυμού. Με τα δεύτερα, τις κούφιας σκέψεις και τις επιβουλές από τους γύρω μας.

34. Αρχή της πρακτικής είναι η εγκράτεια και η αλήθεια. Μεσότητα, η σωφροσύνη και η ταπεινοφροσύνη. Τέλος της η ειρήνη των λογισμών και ο αγιασμός του σώματος.

35. Πράξη είναι όχι μόνο το να μπορεί κανείς να κάνει απλώς τα καλά, αλλά να τα κάνει και όπως

πρέπει. Δηλαδή αυτός που πράττει, να έχει υπόψη για τις πράξεις του τον καιρό και το μέτρο τους.

36. Θεωρία δεν είναι μόνο να θεωρεί κανείς με το νου του πως είναι τα όντα, αλλά και τους λόγους τους, σε τι αποβλέπουν.

37. Ούτε πράξη ασφαλής υπάρχει χωρίς θεωρία, ούτε αληθινή θεωρία χωρίς πράξη. Πρέπει και η πράξη να είναι έλλογη, και η θεωρία έμπρακτη, ώστε στη πρώτη να μην έχει δύναμη η κακία, και στη δεύτερη να είναι δυνατή η αρετή με διάθεση καλοσύνης.

38. Κατάληξη των πρακτικών είναι η νέκρωση των παθών, ενώ τέρμα των γνωστικών, η θεωρία των αρετών.

39. Όπως είναι η ύλη σε σχέση με τη μορφή, έτσι είναι η πράξη σε σχέση με τη θεωρία. Και όπως είναι τα μάτια στο πρόσωπο, έτσι είναι η θεωρία για τη πράξη.

40. Πολλοί τρέχουν στο στάδιο της πρακτικής αρετής, ένα όμως παίρνει το βραβείο(39): εκείνος που επιθυμεί να φτάσει στο τέλος της με τη θεωρία.

41. Ο πρακτικός πίνει ποτό κατανύξεως στην προσευχή, ενώ με ποτήρι εκλεκτού κρασιού μεθά ο θεωρητικός(40). Ο πρώτος φιλοσοφώντας τα φυσικά, ο άλλος αγνοώντας και τον εαυτό του στην προσευχή.

42. Ο πρακτικός δεν έχει τη δύναμη να εγκαρτερήσει πολύ σε πνευματική θεωρία, γιατί βρίσκεται εκεί σαν φιλοξενούμενος και γρήγορα βγαίνει από εκείνο το σπίτι.

43. Οι πρακτικοί όταν προσεύχονται είναι σαν να μπαίνουν στις πύλες των εντολών του Θεού. Οι θεωρητικοί σαν να μπαίνουν στις αυλές των αρετών, όταν υμνούν. Οι πρώτοι ευχαριστούν γιατί λύθηκαν από τα δεσμά, ενώ οι άλλοι γιατί και αιχμαλώτους έπιασαν τους εχθρούς που τους πολεμούσαν.

44. Η δύναμη της θεωρίας πρέπει να είναι ανάλογη με τη δύναμη της πρακτικής, για να μην της συμβεί ό,τι σε πλοίο που έχει δυσανάλογα πανιά και ή κινδυνέψει από την σφοδρότητα του αέρα λόγω του υπερβολικού μεγέθους των πανιών, ή πάθει ζημιά από τους ανέμους λόγω της μικρότητάς τους σε σχέση με το σκάφος.

45. Ως κωπηλάτες του νοητού πλοίου να θεωρείς τους ευσεβείς λογισμούς. Ως κουπιά τις ζωτικές δυνάμεις της ψυχής, δηλαδή το θυμό, την επιθυμία, τη βούληση και την προαίρεση. Αυτές ο πρακτικός τις χρειάζεται πάντοτε όχι όμως και ο θεωρητικός. Γιατί ο θεωρητικός, στο καιρό της προσευχής αφού τα αποχαιρέτησε όλα, κάθεται ο ίδιος στο τιμόνι της διακρίσεως και ξαγρυπνά όλη τη νύχτα της θεωρίας, προσφέροντας δοξολογίες σ' Εκείνον που συγκρατεί τα πάντα. Και κάπου-κάπου πιάνει και κάποιο ερωτικό τραγούδι και το ψάλλει στην ψυχή του, παρατηρώντας τα ψηλά κύματα και τις θορυβώδεις κινήσεις της τρικυμισμένης θάλασσας και νιώθοντας θαυμασμό για τις κρίσεις και τα προστάγματα του Θεού.

46. Εκείνος που είναι στη μεσότητα της πράξεως και της θεωρίας, ούτε με μόνα τα κουπιά πλέει, ούτε με μόνα τα νοητά πανιά, αλλά και με τα δύο, όπως οι ναυτικοί, εξυπηρετείται στο ταξίδι του. Υποφέρει με χαρά και κόπους της πράξεως, επειδή έχει σε κάποιο μέτρο τη θεωρία, και τους λόγους της ατελούς θεωρίας, επειδή βοηθείται από τη πράξη.

47. Ο θεωρητικός, επειδή έχει τη φύση σύμφωνη με την προαίρεσή του, πλέει χωρίς κόπο, σαν να τον βοηθεί κάποιο ρεύμα. Ο πρακτικός επειδή βρίσκει τη διάθεση αντίθετη προς την προαίρεσή του, αντιμετωπίζει μεγάλη τρικυμία λογισμών και από τη σφοδρότητά τους κινδυνεύει ακόμη και

σε απόγνωση να έρθει.

48. Το χωράφι που δεν καλλιεργήθηκε καλά, συνήθως δεν ανταποδίδει πλούσιο και καθαρό το σπόρο στο γεωργό. Και εκείνος που εργάζεται την πρακτική άσκηση, αν δεν την εργάζεται με επιμέλεια και χωρίς επίδειξη, δε θα δει τον καρπό της προσευχής πολύ καθαρό.

49. Η διάνοια που τρίβεται από αδιάλειπτα βήματα προσευχής, μοιάζει με τη γη που πατιέται συνεχώς. Αυτή η γη γίνεται λεία, ενώ μια τέτοια διάνοια γίνεται ευθεία. Και γίνονται κατάλληλες για να δεχτούν, η πρώτη ευαίσθητα πόδια, η άλλη καθαρές προσευχές.

50. Στα ένυλα ο νους έχει συνεργό το λογισμό. Στα άυλα όμως, αν δεν τον απορρίψει, θα τον έχει σαν αγκάθι να τον ταλαιπωρεί(41).

51. Ο πρακτικός έχει σαν κάλυμμα πάνω στην καρδιά του κατά την ώρα της προσευχής τη γνώση των αισθητών, το οποίο δεν μπορεί ν' αφαιρεθεί λόγω της σχέσεώς του μ' αυτά. Μόνο ο θεωρητικός, επειδή δεν εμποδίζεται από τα αισθητά, μπορεί να βλέπει με ακάλυπτο πρόσωπο εν μέρει τη δόξα του Θεού(42).

52. Η προσευχή που γίνεται με πνευματική θεωρία είναι η γη της επαγγελίας, από την οποία ρέει σαν γάλα και μέλι(43) η γνώση των λόγων των σχετικών με την πρόνοια και την κρίση του Θεού. Η προσευχή που γίνεται με κάποια φυσική θεωρία είναι η Αίγυπτος, όπου έρχεται στον προσευχόμενο η μνήμη των πιο υλικών επιθυμιών. Η απλή προσευχή είναι το μάννα της ερήμου(44), το οποίο, καθώς είναι μονοειδές, αποκλείει σ' όσους δεν έχουν καρτερία τα υποσχόμενα καλά, σ' εκείνους όμως που εγκαρτερούν σ' αυτή τη στενόχωρη τροφή, προξενεί την ανώτερη γεύση που δεν χάνεται.

53. Πράξη ενωμένη με θεωρία είναι σαν σώμα ενωμένο με πνεύμα ηγεμονικό(45). Χωρίς θεωρία, θα θεωρηθεί σαν σάρκα ενωμένη με πνεύμα ευμετάβολο.

54. Αυλή της λογικής ψυχής είναι η αίσθηση, ναός της η διάνοια και αρχιερέας ο νους. Στην αυλή λοιπόν στέκεται ο νους που εμποδίζεται από λογισμούς όχι εύλογους, ενώ στο ναό στέκεται εκείνος που εμποδίζεται από εύλογους λογισμούς. Από κανενός είδους λογισμούς όμως δεν εμποδίζεται εκείνος που αξιώθηκε να μπει στα άγια των αγίων.

55. Στο σπίτι της πρακτικής ψυχής υπάρχουν θρήνοι και μοιρολόγια και αλοίμονο(46), εξαιτίας του κόπου. Ενώ στις θεωρητικής ψυχής ακούγονται φωνές αγαλλιάσεως και δοξολογίας(47), λόγω της γνώσεως.

56. Ο πρακτικός, εξαιτίας των κόπων, επιθυμεί να πεθάνει και να βρεθεί μαζί με το Χριστό(48). Ο θεωρητικός επιθυμεί πολύ περισσότερο να παραμένει στο σώμα, και για τη χαρά που δοκιμάζει από την προσευχή, και για την ωφέλεια που γίνεται στον πλησίον.

57. Στους πιο προικισμένους στο λογικό, η θεωρία προηγείται από την πράξη, ενώ στους λιγότερο προικισμένους, προηγείται η πράξη από την θεωρία. Και οι δύο καταλήγουν στο ίδιο τέλος. Συντομότερα όμως θα φανεί σ' εκείνους που προηγείται η θεωρία από την πράξη.

58. Η θεωρία των νοητών είναι παράδεισος. Σ' αυτόν, ο γνωστικός μπαίνει όπως στο δικό του σπίτι κατά την προσευχή. Ο πρακτικός θα φανεί σαν περαστικός, που έχει την επιθυμία να σκύψει μέσα να δει, αλλά δεν μπορεί γιατί ο φράχτης είναι ψηλότερος από το πνευματικό του ανάστημα.

59. Τα σωματικά πάθη μοιάζουν με θηρία, τα ψυχικά με πουλιά. Τα θηρία τα εμποδίζει με φράχτη από το λογικό αμπέλι ο πρακτικός, όχι όμως και τα πουλιά, αν δε φτάσει στην πνευματική θεωρία,

ακόμη κι αν φροντίζει πολύ για την φύλαξη του εσωτερικού του.

60. Ο πρακτικός δεν μπορεί να γίνει ανώτερος από την ηθική ευπρέπεια, εκτός αν και αυτός, σαν τον πατριάρχη Αβραάμ(49), βγει έξω από τη γη του δηλαδή από το φυσικό νόμο, και από τη συγγένειά του, δηλαδή από την ως τότε ζωή του που στρεφόταν στα αισθητά. Έτσι και αυτός θα λάβει σαν σφραγίδα(50), την αφαίρεση της γενικής ηδονής. από αυτή είναι που το κάλυμμα που έχουμε από τη γέννησή μας, δεν επιτρέπει να μας δοθεί η πλήρης ελευθερία.

61. Το πουλάρι την άνοιξη δεν ανέχεται να μένει μέσα στο παχνί και να τρώει την τροφή που περιέχει. Ούτε νεοδίδακτος νους μπορεί να υπομείνει για πολύ τα στενά όρια της προσευχής. Ευχαριστείται περισσότερο να βγαίνει στα πλατωσιά της φυσικής θεωρίας που βρίσκεται στην ψαλμωδία και στην ανάγνωση.

62. Η πρακτική έχει ζωσμένες, σαν να ήταν μέση της(51), με νηστεία και αγρυπνία τις ζωτικές της δυνάμεις, ενώ η θεωρητική αρετή προβάλλει, σαν λυχνάρια που καίνε με τη σιωπή και την προσευχή, τις γνωστικές της δυνάμεις. Η πρώτη έχει το λογισμό σαν παιδαγωγό, ενώ η άλλη έχει σαν νυμφαγωγό τον έμφυτο εσωτερικό λόγο.

63. Ο ατελής νους δεν επιτρέπεται να μπαίνει στο κατάκαρπο αμπέλι της προσευχής. Επιτρέπεται μόνο και με δυσκολία, όπως ο φτωχός τ' αποτρυγάδια, να παίρνει τον απλό απόηχο των ψαλμών.

64. Όλοι όσοι έρχονται σε επικοινωνία με το βασιλιά, δεν μπορούν και να γευματίσουν μαζί του. έτσι και όσοι φτάνουν στην ευτυχία της προσευχής, δε θα φτάσουν και στη θεωρία που αυτή προσφέρει.

65. Χαλινάρι του θυμού είναι η σιωπή που γίνεται στην ώρα της. της παράλογης επιθυμίας, η μετρημένη τροφή. του δυσκολοκράτητου λογισμού, η μονολόγιστη προσευχή.

66. Κι εκείνος που εισδύει στο βυθό της θάλασσας για να βγάλει το αισθητό μαργαριτάρι, κι εκείνος που εισδύει στο γνωστικό βυθό για να βγάλει πάνω το νοητό μαργαριτάρι, αν δεν γυμνωθούν, ο πρώτος από τα ρούχα του, και ο δεύτερος από την αίσθηση, και οι δύο θα αποτύχουν.

67. Ο νους ο οποίος κατά την προσευχή βρίσκεται μέσα στη διάνοιά του είναι σαν νυμφίος μαζί με τη νύμφη στο νυμφικό θάλαμο. Εκείνος που δεν του επιτρέπεται να μπει, στέκεται απ' έξω και φωνάζει στενάζοντας: «Ποιος θα με φέρει σε πόλη περιτειχισμένη; Και ποιος θα με οδηγήσει(52) ώστε να μην αποβλέπω σε ματαιότητες(53) και σε ψεύτικους ενθουσιασμούς κατά την προσευχή;»

68. Όπως είναι το ανάλατο φαΐ στο λάρυγγα, έτσι θα φανεί στο νου η προσευχή χωρίς κατάνυξη.

69. Η ψυχή που κυνηγά ακόμη να φτάσει την προσευχή, μοιάζει με τη γυναίκα που κοιλοπονά. εκείνη που την έφτασε, μοιάζει με τη γυναίκα που γέννησε και είναι γι' αυτό γεμάτη χαρά.

70. Παλιά ο λαός των Αμορραίων που κατοικούσε στο βουνό, κατέβαινε και πλήγωνε όσους επιχειρούσαν να περάσουν με τη βία(54). Και τώρα η κακή λήθη διώχνει εκείνους που, χωρίς ν' αποκτήσουν ακόμη την αγνεία, προσπαθούν ν' ανεβούν στην υψηλότερη προσευχή της απλότητας.

71. Οι δαίμονες έχουν εκ φύσεως μεγάλη έχθρα εναντίον της καθαρής προσευχής. Τους κατατρομάζει όχι το πλήθος των ψαλμών, όπως τους πολεμιστές το πλήθος των αντιπάλων, αλλά η συμφωνία των τριών, του νου με το λογικό και του λογικού με την αίσθηση.

72. Η ψιλή προσευχή είναι σαν ψωμί που στηρίζει τους προσευχομένους. Η προσευχή που γίνεται με κάποια θεωρία, είναι σαν λάδι που τρέφει. Και η προσευχή που είναι χωρίς μορφή, είναι σαν

ευωδιαστό κρασί, που όσοι το πίνουν αχόρταστα, έρχονται σε έκσταση.

73. Ο άγριος όνος αποφεύγει περιφρονητικά την πόλη με την οχλαγωγία της, και ο μονόκερως δεν είναι δυνατόν από κανένα να δεθεί, όπως λέει η Γραφή(55). Έτσι και ο νους που κυριάρχησε πάνω στη φύση και στους παρά φύση λογισμούς, περιφρονεί, όταν προσεύχεται, την ματαιότητα των λογισμών, και δεν είναι δυνατόν να εξουσιάζεται από κανένα αισθητό.

74. Όποιος απειλεί τους σκύλους με το ραβδί του, τους εξαγριώνει εναντίον του. Κι εκείνος που προσπαθεί να επιτύχει την καθαρή προσευχή, εξαγριώνει τους δαίμονες.

75. Ο αγωνιστής πρέπει να περιορίζει την αίσθησή του στη μονοειδή τροφή και το νου του στη μονολόγιστη προσευχή. Έτσι βγαίνοντας από την σχέση με τα πάθη, θα φτάσει και στο να αρπάζεται προς τον Κύριο κατά την προσευχή του.

76. Οι ηδυπαθείς όταν προσεύχονται, σαν υλικοί που είναι, έχουν τους λογισμούς σαν βατράχους να τους απασχολούν. Οι μετριοπαθείς έχουν τις θεωρίες σαν αηδόνια που τους ευφραίνουν πάρα πολύ, πετώντας από το ένα κλωνάρι στο άλλο, δηλαδή από θεωρία σε θεωρία. Στους απαθείς υπάρχει σιγή και πολλή ηρεμία λογισμών και νοημάτων όταν προσεύχονται.

77. Παλιά η Μαρία, η αδελφή του Μωυσή, όταν είδε την ήττα των εχθρών, πήρε το τύμπανο και μπήκε επικεφαλής στις γυναίκες που έψαλλαν τα επινίκια(56). Τώρα προς έπαινο της ψυχής που νίκησε τα πάθη, η ανώτερη αρετή, δηλαδή η αγάπη, αφού σηκωθεί τραγουδώντας και παίζοντας την κιθάρα, σαν να επιδίδεται σε κάποια θεωρία, επαινεί αυτήν που αγωνίστηκε ν' αποκτήσει ομορφιά και δεν παύει χαρούμενη, μαζί με τις άλλες αρετές, να δοξολογεί το Θεό.

78. Όταν από την συνεχή προσευχή κατεβούν τα λόγια των ψαλμών στην καρδιά του προσεχομένου, τότε και αυτή, σαν γη γόνιμη που είναι, αρχίζει από μόνη της ν' ανθοφορεί: σαν τριαντάφυλλα την θεωρία των ασωμάτων, σαν κρίνα τη λαμπρή θεωρία των σωμάτων, και σαν μενεξέδες τη θεωρία των ποικίλων και ανεξιχνίαστων θείων αποφάσεων.

79. Η φλόγα που δεσμεύτηκε σε ξύλα, γίνεται φωτοφόρος. Και η ψυχή που απελευθερώνεται από την ύλη, γίνεται θεοφόρος. Η φλόγα υψώνεται όσο κρατούν τα ξύλα, ενώ η ψυχή, ώσπου να καταλήξει στο τέρμα του θείου έρωτα.

80. Η ψυχή που απαρνήθηκε τελείως τον εαυτό της και υψώθηκε ολοκληρωτικά στην προσευχή, δεν κατεβαίνει όταν το θέλει η ίδια, αφού βρίσκεται πάνω από την κτίση. κατεβαίνει όταν αυτό κριθεί σωστό από Εκείνον που κυβερνά με ζύγι και μέτρο τη ζωή μας.

81. Όταν διωχθεί από την ψυχή μας η ακηδία και από τη διάνοια η πονηρία, τότε ο νους, μένοντας γυμνός στην απλότητά του, στην ανυπόκριτη ζωή που δεν καλύπτεται από πράξεις αισχύνης, ψάλλει κι αυτός καινούργιο ύμνο στο Θεό και Τον ευχαριστεί παίζοντας μελωδία ευφροσύνης, εορτάζοντας τα εγκαίνια της μέλλουσας ζωής.

82. Όταν η προσεχόμενη ψυχή αρχίσει να έχει θειότερες εμπειρίες τότε κι αυτή, όπως η νύμφη του Άσματος, τέτοια λόγια λέει στις όμοιές της ψυχές: «Ο αγαπημένος μου άπλωσε το χέρι από το άνοιγμα της θύρας, και τα σπλάχνα μου ταραχθήκαν γι' αυτόν»(57).

83. Όπως ο στρατιώτης, όταν επιστρέψει από τον πόλεμο, βγάζει από πάνω του το βάρος των όπλων, έτσι και ο πρακτικός τους λογισμούς, ερχόμενος στη θεωρία. Γιατί ούτε ο πρώτος έχει ανάγκη τα όπλα, αν δεν είναι σε πόλεμο, ούτε ο δεύτερος τους λογισμούς, αν δεν στρέφεται στα αισθητά.

- 84.** Οι πρακτικοί θεωρούν τα όντα πως είναι κατά την εξωτερική κατάσταση, ενώ οι θεωρητικοί πως αυτά είναι κατά τη φύση τους. Μόνο οι γνωστικοί θεωρούν τους λόγους των όντων και κατά τους δύο τρόπους.
- 85.** Στους λόγους των σωματικών όντων αναγνωρίζονται τα ασώματα. Στα ασώματα επισημαίνεται ο υπερούσιος λόγος, προς τον οποίο βιάζεται να φτάσει κάθε αγωνιζόμενη ψυχή.
- 86.** Οι λόγοι των ασωμάτων είναι σαν κόκκαλα που σκεπάζονται εξωτερικά από τα αισθητά. Αυτούς δεν θα τους δει κανείς απ' όσους δεν έχουν ελευθερωθεί από την εμπαθή προσκόλληση στα αισθητά.
- 87.** Βγάζει από πάνω του τα όπλα ο στρατιώτης, όταν αφήσει τον πόλεμο . Και ο θεωρητικός τους λογισμούς, όταν καταλήγει στον Κύριο.
- 88.** Ο στρατηγός που δε βρίσκει λάφυρα στον πόλεμο, στεναχωρείται. Όμοια και ο πρακτικός στην προσευχή, όταν δεν πετύχει την πνευματική θεωρία.
- 89.** Το ελάφι, όταν δαγκωθεί από κάποιο φίδι, τρέχει στις πηγές. Και η ψυχή που πληγώθηκε από το γλυκύτατο βέλος της προσευχής, τρέχει στις λάμψεις των ασωμάτων.
- 90.** Ούτε ο σωματικός οφθαλμός μπορεί να δει τον κόκκο του σιταριού, ούτε ο πρακτικός νους την ίδια του τη φύση, αν δε γυμνωθεί, ο μεν κόκκος από το έλυστρό του, ο δε νους από τη σχέση του με τα αισθητά, η οποία τον περικαλύπτει.
- 91.** Τα άστρα κρύβονται με την ανατολή του ηλίου, και οι λογισμοί εγκαταλείπουν το νου όταν ο νους ξαναγυρίζει στο βασίλειό του.
- 92.** Μετά το τέλος της πρακτικής, οι πνευματικές θεωρίες ξεχύνονται στο νου, σαν ακτίνες του ήλιου που ανέτειλαν από τον ορίζοντα. φαίνονται ότι προέρχονται έξω από το νου, ενώ είναι δικές του, και τον αγκαλιάζουν για την καθαρότητά του.
- 93.** Ο θεωρητικός νου, όταν κατεβεί από το ύψος του ουρανού υποκύπτοντας στις ανάγκες της φύσεως, μπορεί να λείει παρόμοια με αυτά που είπε ο Μέγας Βασίλειος: «Τι είναι πιο θαυμάσιο από το θείο κάλλος; Και ποια είναι πιο χαριτωμένη από την έννοια της μεγαλοπρέπειας του Θεού; Ποιος πόθος είναι τόσο σφοδρός και αφόρητος, όπως ο πόθος του Θεού που γίνεται μέσα στην καθαρή από κάθε κακία ψυχή, που λείει με όλη τη διάθεσή της. ' ' Εγώ είμαι λαβωμένη από αγάπη" ;(58)».
- 94.** Εκείνος μπορεί να λείει: «Θερμάνθηκε η καρδιά μου μέσα μου και από τη μελέτη μου άναψε μέσα μου φωτιά»(59), ο οποίος δεν κουράζεται να ακολουθεί από κοντά το Θεό με την προσευχή, και δεν επιθυμεί να ζει με ανθρώπινες αδυναμίες(60).
- 95.** Η πρακτική ψυχή, που μετά την αποβολή των κακών πιέζεται από τους πονηρούς δαίμονες και λογισμούς να στραφεί πάλι σε μάταια πράγματα και σε ψεύτικους ενθουσιασμούς(61), ας λείει παρόμοια με τη νύμφη του Άσματος: «Ξεντύθηκα το φόρεμά μου, πώς να το φορέσω πάλι; Έπλυνα τα πόδια μου, πώς να τα λερώσω;»(62)
- 96.** Είναι προνόμιο της ψυχής που αγαπά το Θεό, να τολμά να λείει: «Πες μου, εσύ ο καλός Ποιμένας, που βόσκεις τα πρόβατά σου και που ξεκουράζεις το μεσημέρι τα αρνιά σου, για να τα ακολουθήσω, μη τυχόν βρεθώ ανάμεσα στα κοπάδια των συντρόφων σου;»(63)
- 97.** Η πρακτική ψυχή που ζητεί να κρατήσει την προσευχή και δεν μπορεί, λείει κι αυτή παρόμοια με τη νύμφη του Άσματος: «Τις νύχτες στο κρεβάτι μου αναζήτησα εκείνον που αγάπησα. Τον

ζήτησα και δεν τον βρήκα, τον κάλεσα και δεν με άκουσε. Θα σηκωθώ λοιπόν- με προσευχή πιο εντατική-, θα φέρω γύρω την πόλη, στις αγορές και στις πλατείες θα ζητήσω εκείνον που αγάπησα(64). ίσως και βρω εκείνον που είναι πάντοτε εδώ, και έξω από κάθε τι, και χορτάσω όταν αντικρύσω τη δόξα του(65)».

98. Όταν η ψυχή από τη χαρά της προσευχής αρχίζει να λούζεται από τα δάκρυα, τότε κι αυτή, παίρνοντας θάρρος, φωνάζει σαν νύμφη στον νυμφίο της: « Ας κατεβεί ο αγαπημένος μου στο κήπο του και ας φάει σαν ακρόδρυα(66) την παρηγοριά που έφτιαξαν με κόπο τα δάκρυά μου».

99. Όταν η πρακτική ψυχή, βλέποντας το μέγεθος και την ομορφιά των δημιουργημάτων(67), αρχίζει να θαυμάζει τον Δημιουργό και να απολαμβάνει την ηδονή από αυτά, τότε με έκπληξη αναφωνεί: «Πόσο ωραίος είσαι νυμφίε, κήπε του πατέρα σου! Είναι άνθος της πεδιάδας και κέδρος σαν τους κέδρους του Λιβάνου. επιθύμησα τη σκιά του και κάθισα κάτω από αυτήν, και ο καρπός του ήταν γλυκός στον λάρυγγά μου»(68).

100. Αν εκείνος που δέχεται στο σπίτι του βασιλιάδες παρουσιάζεται τόσο επίσημος και λαμπρός και γεμίζει από χαρά, πόσο μάλλον θα συμβεί αυτό στην ψυχή που, αφού καθαρίστηκε, δέχτηκε μέσα της το Βασιλέα των βασιλέων(69), σύμφωνα με αψευδή υπόσχεσή Του(70). Αλλά η ψυχή αυτή οφείλει να ασφαρίζεται με πάρα πολύ μεγάλη ευλάβεια, βγάζοντας έξω κάθε τι που φαίνεται ότι δεν αναπαύει Εκείνον, και να φέρνει μέσα ό,τι αρέσει σ' Εκείνον.

101. Εκείνος που περιμένει να κληθεί αύριο από τον βασιλιά, για τι άλλο θα φροντίσει, παρά να μελετήσει λόγια που θα του αρέσουν; Αυτό αν τηρήσει η ψυχή, δε θα βρεθεί απροετοίμαστη στο μελλοντικό δικαστήριο.

102. Μακάρια είναι η ψυχή η οποία, περιμένοντας καθημερινά να έρθει ο Κύριός της, δεν λογαριάζει καθόλου τον κόπο της ημέρας, ούτε της νύχτας, επειδή Αυτός πρόκειται να εμφανισθεί ευθύς το πρωί.

103. Όλους τους βλέπει ο Θεός, αλλά τον Θεό τον βλέπουν εκείνοι που δεν θεωρούν τίποτε, όταν προσεύχονται. Και όσοι βλέπουν το Θεό, εισακούονται συνάμα από Αυτόν. Όσοι όμως δεν εισακούονται, δεν Τον βλέπουν. Είναι μακάριος εκείνος που πιστεύει ότι τον βλέπει ο Θεός. Γιατί δε θα σαλευθεί από τη θέση του(71) χωρίς να θέλει ο Θεός.

104. Τα αγαθά της βασιλείας που είναι μέσα μας(72), τα οποία δεν είδε μάτι που αγαπά τα ωραία και δεν τ' άκουσε ακοή που αγαπά τις τιμές και δεν τα διανοήθηκε καρδιά άδεια από Άγιο Πνεύμα(73), είναι προκαταβολές που μέλλουν να δοθούν στους δικαίους στη μέλλουσα βασιλεία από το Θεό. Και εκείνος που δεν απολαμβάνει αυτά, τα οποία είναι οι καρποί του Πνεύματος(74), δεν μπορεί να απολαύσει εκείνα τα μέλλοντα.

105. Οι λογισμοί των πρακτικών μοιάζουν με ελάφια. Γιατί όπως εκείνα άλλοτε είναι πάνω στα βουνά από το φόβο των κυνηγών κι άλλοτε κάτω στις κοιλάδες σύμφωνα με τον πόθο τους, έτσι και αυτοί. Ούτε πάντοτε μπορούν να βρίσκονται σε πνευματική θεωρία, από την αδυναμία τους, ούτε συνέχεια στη φυσική θεωρία, αφού δεν ζητούν πάντοτε την ανάπαυση. Οι λογισμοί όμως των θεωρητικών γίνονται υπεροπτικοί απέναντι στα χαμηλά θεωρήματα.

106. Οι σταγόνες της δροσιάς ποτίζουν τη γη. Τις διαθέσεις της ψυχής κατά την προσευχή, τις ποτίζουν στεναγμοί με δάκρυα που βγαίνουν από την καρδιά.

107. Κανείς δε θα φτάσει στη θεωρία της θεότητας, η οποία νοείται ως Τριάδα, αν δεν ξεπεράσει την υλική δυάδα και τη γειτονική σ' αυτήν μονάδα μέσα στα νοούμενα.

108. Δεν είναι τόσο δύσκολο να κόψει κανείς το ρεύμα του ποταμού να μην τρέχει προς τα κάτω, όσο να αναχαιτίσει την ορμή του νου να μη σκορπίζεται στα ορατά, αλλά να συγκεντρώνεται όταν θέλει προς τα ουράνια και συγγενή του κατά την προσευχή. Παρόλο που αυτό είναι κατά φύση, ενώ το πρώτο είναι παρά φύση.

109. Εκείνοι που καθαίρονται, εισδύοντας με το νου τους στο εσωτερικό των ορατών, γεμίζουν από τόση έκπληξη και χαρά, ώστε να μην μπορούν να χωρέσουν πλέον κανένα επίγειο, ακόμη και αν τους περικύκλωσουν όλα τα περιζήτητα.

110. Και μόνο να ονομάσει κανείς τους νόμους της φύσεως, είναι αρκετό ώστε να προκαλέσουν μεγάλο θαυμασμό. Όταν πάλι κατανοούνται, φαίνονται σαν ανθισμένα λιβάδια που αναβλύζουν τη γλυκύτητα της πνευματικής πανδαισίας, σαν νέκταρ ουράνιο από αγνά λουλούδια.

111. Στα δροσερά άνθη των λιβαδιών, οι μέλισσες περιτριγυρίζουν τη βασίλισσά τους. Και την ψυχή που έφτασε να βρίσκεται σε αδιάλειπτη κατάνυξη, την περικυκλώνουν οι νοερές δυνάμεις σαν φίλες και οικείες και βοηθούν να εκπληρωθούν οι επιθυμίες της.

112. Μέσα στον ορατό κόσμο σαν άλλος κόσμος φαίνεται ο άνθρωπος, ενώ στο νοητό κόσμο, ο λογισμός. Ο άνθρωπος είναι ο μηνυτής του ουρανού και της γης και όσων είναι ανάμεσά τους, ενώ ο λογισμός είναι εξηγητής του νου και της αισθήσεως και όσων σχετίζονται μ' αυτήν. Χωρίς αυτούς, και οι δύο κόσμοι θα ήταν βουβοί.

113. Δεν περπατά με τόση χαρά ο αιχμάλωτος που ελευθερώνεται μετά από πολύ χρόνο όσο βαδίζει προς τα ουράνια ως προς οικεία με αγαλλίαση ο νους που ελευθερώνεται από τη σχέση με τα αισθητά.

114. Για εκείνον που δεν προσεύχεται με προσοχή, αλλά διασπάται εδώ και εκεί, ο ψαλμός θα λογαριαστεί βαρβαρικός, κι ο ίδιος βάρβαρος για τον ψαλμό, και οι δύο θα θεωρηθούν από τους δαίμονες μανιακοί.

115. Δεν είναι το ίδιο εκείνοι για τους οποίους σταυρώθηκε ο κόσμος και σταυρώθηκαν για τον κόσμο(75). Για τους πρώτους καρφιά είναι η νηστεία και η αγρυπνία. για τους δεύτερους, η ακτημοσύνη και η καταφρόνηση. Χωρίς τα δεύτερα, οι κόποι των πρώτων είναι ανώφελοι.

116. Κανένας δεν μπορεί να προσευχηθεί καθαρά, αν έχει αιχμαλωτιστεί από πάθος προς τα ωραία ή τις τιμές. Γιατί οι σχέσεις με τα αισθητά και οι μάταιοι λογισμοί, καθώς έχουν οικειότητα με τα πάθη αυτά γίνονται σαν σχοινιά πλεγμένα τριγύρω του και τραβούν παρόμοια με δεμένο σπυργίτι προς τα κάτω το νου που προσπαθεί να πετάξει στον καιρό της προσευχής.

117. Αδύνατον στο καιρό της προσευχής να είναι ειρηνικός ο νους που δεν απέκτησε την αγαπητή εγκράτεια και την αγάπη. Γιατί η εγκράτεια αγωνίζεται να καταργήσει την έχθρα του σώματος κατά της ψυχής, ενώ η αγάπη την έχθρα προς τον πλησίον για χάρη του Θεού. Και τότε η ειρήνη που ξεπερνά κάθε νου(76), αφού έρθει, υπόσχεται να μείνει μαζί με εκείνον που ειρήνευσε μ' αυτό τον τρόπο.

118. Πρέπει όποιος αγωνίζεται να μπει στη βασιλεία του Θεού, να έχει πλούσια σε αγαθά την ενάρετη εργασία του. σε ελεημοσύνες με παροχή από το υστέρημά του, και σε κόπους για χάρη της ειρήνης, με την απόφαση της υπομονής που παρέχει ο Κύριος.

119. Ούτε ο φτωχός στην αρετή από αμέλεια, ούτε ο πλούσιος στην αρετή από οίηση, θα βρεθούν μέσα στο λιμάνι της απάθειας. Γιατί κανένας τους δεν απόλαυσε τα αγαθά της δικαιοσύνης, εφόσον μεσολαβεί έλλειψη ή υπερβολή.

120. Ούτε η γη μπορεί να κάνει πλούσιο το γεωργό, αν δεν του χαρίσει πολλαπλάσιο καρπό, αλλά του επιστρέψει μόνο το σπόρο ή και μια μικρή προσθήκη, ούτε τον πρακτικό μπορεί να τον κάνει δίκαιο ή πνευματική εργασία του, αν ο ζήλος του προς το Θεό δεν είναι ανώτερος από την προαίρεση του.

121. Ούτε όλοι όσοι δεν αγαπούν τον πλησίον, μπορούν να τον μισούν, ούτε όσοι δεν τον μισούν, να τον αγαπούν. Και είναι άλλο να φθονεί κανείς την προκοπή του πλησίον, κι άλλο να του γίνεται εμπόδιο στην προκοπή. Το κατώτερο όμως σκαλοπάτι της κακίας είναι, όχι μόνον να λυπάται για τα προτερήματα του άλλου, αλλά και να τα διαβάλλει ότι δεν είναι προτερήματα.

122. Άλλα είναι τα σωματικά πάθη και άλλα τα ψυχικά. Άλλα τα φυσικά και άλλα τα παρά φύση. Εκείνος που απωθεί τα σωματικά και φυσικά πάθη, αλλά δε δείχνει καμία φροντίδα για τα άλλα, είναι όμοιος με άνθρωπο που στήνει φράχτη ψηλό και πυκνό κατά των θηρίων, χαιρέται όμως αν τα πουλιά τσιμπολογούν τα σταφύλια του λογικού αμπελιού, που πράγματι δεν κρύβονται.

123. Η ψυχή πρώτα φαντάζεται το κακό, κατόπιν το επιθυμεί, έπειτα νιώθει ηδονή ή λύπη γι' αυτό, κι έτσι στη συνέχεια φτάνει στην αίσθησή του και μετά στην επαφή μ' αυτό, την φανερή και την αφανή. Όλα τα στάδια συνοδεύουν οι λογισμοί, εκτός από την πρώτη κίνηση αν αυτή δε γίνει δεκτή, το μετέπειτα κακό μένει ανενέργητο.

124. Εκείνοι που πλησιάζουν στην απάθεια, σαλεύονται μόνον από φαντασίες, ενώ όσοι έχουν μετριάσει τα πάθη τους, από επιθυμίες. Στην αίσθηση του κακού φτάνουν εκείνοι που κάνουν κακή χρήση των πραγμάτων αλλά λυπούνται γι' αυτό, ενώ στην επαφή με το κακό, εκείνοι που το πραγματοποιούν χωρίς λύπη.

125. Η ηδονή έχει εγκατασταθεί σε όλα τα μέλη του σώματος, αλλά δεν τα ενοχλεί όλα ομοίως. Άλλα τα ενοχλεί σε σχέση μάλλον με το επιθυμητικό μέρος της ψυχής, άλλα με το θυμικό και άλλα με το λογιστικό, με τη γαστριμαργία, την οξυθυμία και την πονηρία, την αιτία όλων των ανόσιων παθών.

126. Είναι ανάγκη τα αισθητήρια να ανοίγονται σαν πύλες πόλεως. Είναι όμως απαραίτητο να μην επιτρέπομε, μαζί με όσα είναι αναγκαία, να μπαίνουν και “έθνη που θέλουν τους πολέμους”(77) και γίνονται αίτια μάχης.

127. Η ηδονή είναι η μητέρα της επιθυμίας, η οξυθυμία του θυμού και η πονηρία του φθόνου. Δεν μπορεί να ειρηνεύει με τα δεύτερα όποιος δεν αγωνίζεται εναντίον των πρώτων. Ούτε πάλι μπορεί να μπει στο λιμάνι του μετριασμού των παθών εκείνος που εργάζεται τις εντολές αναγκαστικά.

128. Εκείνοι που αποκρούουν τις προσβολές των λογισμών, δεν τους επιτρέπουν να μπαίνουν μέσα στο λογικό αμπέλι σαν θηρία και να το καταστρέφουν. Εκείνοι που προχωρούν στο συνδυασμό με τους λογισμούς, αλλά δεν τους δέχονται με ευχαρίστηση, απλώς τους επιτρέπουν να μπουν στο αμπέλι, αλλ' όχι και να αγγίξουν τίποτε απ' αυτό. Εκείνοι που συνομιλούν μ' ευχαρίστηση με τα πάθη μέσω των λογισμών, αλλά δεν φτάνουν στη συγκατάθεση, είναι όμοιοι με εκείνους που άφησαν τον αγριόχοιρο να περάσει μέσα στο αμπέλι και το φράχτη(78), αλλά δεν του επέτρεψαν να χορτάσει από τα σταφύλια. Έπειτα όμως τον βρίσκουν ισχυρότερο από τη δύναμή τους, όταν πληθύνουν τις συγκαταθέσεις τους στα πάθη.

129. Δεν έφτασε στην απλότητα εκείνος που έχει ακόμη ανάγκη να φροντίζει για το φραγμό που είναι η εγκράτεια. Δεν είναι ο τέλειος, λέει, που εγκρατεύεται, αλλά αυτός που ακόμη αγωνίζεται(79). Αυτός μοιάζει μ' εκείνον που έχει αμπέλι η χωράφι όχι ανάμεσα σε άλλα αμπέλια ή χωράφια, αλλά κάπου απόμερα, και γι' αυτό χρειάζεται μεγάλη φύλαξη και νήψη. Γιατί το αμπέλι

εκείνου που έφτασε στην απλότητα, μένει ανέγγιχτο από οποιονδήποτε, σαν να ανήκει σε κάποιο βασιλιά ή φοβερό άρχοντα, που και μόνον ακούγοντας το όνομά του οι κλέφτες και οι περαστικοί τρομάζουν στη σκέψη να μπουν μέσα.

130. Πολλοί ανεβαίνουν στο σταυρό της κακοπάθειας, λίγοι όμως είναι εκείνοι που υποφέρουν και τα καρφιά του. Γιατί πολλοί δέχονται υπάκουα τους θεληματικούς κόπους και τις θλίψεις, τους αθέλητους όμως, μόνο εκείνοι οι οποίοι πέθαναν τελείως για τον κόσμο αυτό και την ανάπαυσή του.

131. Πολλοί είναι που ξεντύθηκαν όλους τους δερμάτινους χιτώνες(80), τον τελευταίο όμως της κενοδοξίας, μόνο εκείνοι που σιχάθηκαν τη μητέρα της την αυταρέσκεια.

132. Εκείνος που του προσφέρονται ανθρώπινοι έπαινοι και σωματική ανάπαυση, αλλά δεν τα αποδέχεται, αυτός έχοντας γυμνωθεί από τον τελευταίο χιτώνα της κενοδοξίας, αξιώθηκε να φορέσει από εδώ τη λαμπρότητα της ουράνιας κατοικίας που με πολλούς στεναγμούς επιζητούμε(81).

133. Άλλο είναι η ενέργεια και άλλο το έργο. Το έργο φανερώνει την ολοκληρωμένη αμαρτία, ενώ η ενέργεια είναι δείγμα ηδυπάθειας που ενεργείται εσωτερικά και όχι εξωτερικά. Όπως εκείνοι που δε μετακινούνται από τη γη τους πληρώνουν όμως φόρους στους δυνάστες τους εκείνα που επιθυμούν.

134. Όσο η γεύση επιμένει στις ηδονές, αδύνατο να μην ακολουθούν και όλες τις αισθήσεις, ακόμη και αν στους πιο ψυχρούς φαίνεται ότι ησυχάζουν τα υπογάστρια, όπως των γερόντων που δε διεγείρονται λόγω μαρασμού. Αλλά μια στείρα που μοιχεύεται, δε θα θεωρηθεί φρόνιμη επειδή δε γεννά. Φρόνιμο θα πούμε εκείνον που δεν παθαίνεται εσωτερικά, ούτε θέλγεται από την όραση.

135. Η ποιότητα του επιθυμητικού της ψυχής ελέγχεται στις τροφές, στις μορφές και στις φωνές, τις θελκτικές και τις όχι θελκτικές. Είτε κάνει απλή χρήση τους με τη γεύση, την όραση και την ακοή, είτε κατάχρηση, είτε βρίσκεται σε μια μια μέση κατάσταση.

136. Όπου δεν προηγείται ο φόβος, οι λογισμοί βρίσκονται σε σύγχυση σαν πρόβατα χωρίς ποιμένα(82). Όταν όμως ο φόβος προηγείται ή ακολουθεί, βρίσκονται σε τάξη και μέσα στη μάνδρα της ευνομίας.

137. Ο φόβος είναι γιος της πίστεως, είναι και βοσκός των εντολών. Εκείνος που δεν απέκτησε την μητέρα του, δε θα αξιωθεί να γίνει πρόβατο της βοσκής του Κυρίου.

138. Άλλοι έχουν μόνο τις αρχές των καλών, άλλοι και τις μεσότητές τους, άλλοι έχουν και τα τέλη τους. Χωρίς αυτά, ο καθένας θα βρεθεί σαν απλός στρατιώτης ή αξιωματικός χωρίς μισθοδοσία. Και γι' αυτό, ο μεν στρατιώτης μόνο το δικό του σπίτι φυλάει από εκείνους που θέλουν να το βλάψουν ο δε αξιωματικός δεν έχει τη πρέπουσα τιμή από όποιους συναντά.

139. Εκείνοι που μας παρακινούν να τους ακολουθούμε στις ηδονές του λάρυγγα, ενώ είμαστε ατελείς, κάνουν κάτι παρόμοιο με εκείνους που μας προτρέπουν να αναζέουμε τις θεραπευμένες πληγές μας ή για ευχαρίστηση να ξύνομε την ψώρα, ή να τρώμε εκείνα που προκαλούν πυρετό, ή να ξεφράζομε το αμπέλι και να αφήνομε να μπαίνει σαν αγριόχοιρος το φρόνημα της σάρκας και να βόσκει σαν να ήταν σταφύλια τις καλές έννοιες. Σ' αυτούς δεν πρέπει να πειθόμαστε, ούτε να μας λυγίζουν οι ενοχλητικές κολακείες ανθρώπων και παθών. Αντίθετα, να ενισχύομε το φράχτη με την εγκράτεια, έως ότου πάψουν να ουρλιάζουν τα θηρία, τα σαρκικά πάθη, και οι μάταιοι λογισμοί να μην κατεβαίνουν σαν πουλιά και να βλάπτουν το αμπέλι, δηλαδή την ψυχή που είναι φορτωμένη με θεωρίες σταλμένες από τον Ιησού Χριστό, τον Κύριό μας. Σ' Αυτόν ανήκει η δόξα στους αιώνες.

Αμήν.

*****

38. Έξ. 22, 29.
39. Α΄ Κορ. 9, 24.
40. Ψαλμ. 22, 5.
41. Β΄ Κορ. 12, 7.
42. Β΄ Κορ. 3, 18.
43. Έξ. 3, 8.
44. Αρ. 11, 7.
45. Ψαλμ. 50, 14.
46. Παροιμ. 23, 29.
47. Ψαλμ. 41, 5.
48. Φιλιπ. 1, 23.
49. Γεν. 12, 1.
50. Ρωμ. 4, 11.
51. Λουκ. 12, 35.
52. Ψαλμ. 59, 11.
53. Ψαλμ. 39, 5.
54. Δευτ. 1, 43-44.
55. Ιώβ 39, 7 και 10.
56. Έξ. 15, 20-21.
57. Άσμα 5, 4.
58. Άσμα 2, 5.
59. Ψαλμ. 38, 4.
60. Ιερ. 17, 16.
61. Ψαλμ. 39, 5.
62. Άσμα 5, 3.
63. Άσμα 1, 7.
64. Άσμα 3, 1-2.
65. Ψαλμ. 16, 15.
66. Άσμα 4, 16.
67. Σ. Σολ. 13, 5.
68. Άσμα 2, 1-3.
69. Αποκ. 19, 16.
70. Ιω. 14, 23.
71. Ψαλμ. 72, 2.
72. Λουκ. 17, 21.
73. Α΄ Κορ. 2, 9.
74. Γαλ. 5, 22.
75. Γαλ. 6, 14.
76. Φιλιπ. 4, 7.
77. Ψαλμ. 67, 31.
78. Ψαλμ. 79, 14.
79. Α΄ Κορ. 9, 25.
80. Γεν. 3, 21.
81. Β΄ Κορ. 5, 2.

82. Μαρκ. 6, 34.
83. Ψαλμ. 79, 14.

ΜΟΝΑΧΟΣ ΘΕΟΦΑΝΗΣ

Εισαγωγικά σχόλια

Ποιος είναι ο αρχιτέκτων της “Κλίμακος θείων Χαρίτων” και “οικτρός μοναχός” Θεοφάνης, πότε και που έζησε, δεν υπάρχει καμία είδηση. Οι ανθολόγοι της Φιλοκαλίας είδαν σε χειρόγραφους κώδικες την “Κλίμακα” και την αντέγραψαν παρά την άγνοια της ταυτότητος του πνευματικού καλλιτέχνη της. Αρκέστησαν μόνο στη σοφία και την Ορθόδοξη εμπειρία που αντανακλά το μικρό, αλλά τόσο μεστό σε αγιότητα κείμενο. Ίσως η φράση, « Και φησί που τις των θεοφόρων τάδε. Ο μη σπεύδων κτήσασθαι ζωήν ενταύθα ψυχής ελπίσι μη κεναίς απατάτω», που ανήκει στον άγιο Συμεών τον Νέο Θεολόγο, τοποθετεί χρονικά τον Θεοφάνη μετά τον 11ο αιώνα. Εκείνο πάντως που έχει σημασία, είναι η τάξη της πνευματικής αναβάσεως δια διαδοχικών σταδίων, που όπως φαίνεται την ανέβηκε ο ίδιος, αλλά και κατοχυρώνει την ανοδική πορεία με την επίκληση του κύρους των θεοφόρων Πατέρων.

Όντως απηχεί τη διδασκαλία των Νηπτικών, η επαλήθευση της οποίας γίνεται όχι με λόγια, αλλά με πείρα, όπως ο Θεοφάνης εδοκίμασε, που οσιώθηκε ανεβαίνοντας την πνευματική του κλίμακα, παρ' ότι ο ίδιος θεωρεί τον εαυτό του «σκληρόκαρδο» και ότι σχεδίασε την κλίμακα για προσωπικό του έλεγχο, φοβούμενος μάλιστα μην πάθει ό,τι και ο Ζαν (Β' Βασ.6, 6-8)

Επίσης εκείνο είναι αξιοσημείωτο, ότι αποτελεί σύνοψη «πάντων βιβλίων», όλης της νηπτικής και ησυχαστικής παραδόσεως, και υπενθυμίζει το λόγο των Αγίων, ότι εκείνος που κατά το θάνατό του, δε βρέθηκε σ' ένα από τα δέκα σκαλοπάτια θα αισθανθεί μεγάλο φόβο και αμέτρητη δειλία. Η κλίμακα αυτή, του οσίου αυτού Θεοφάνη, επηρεασμένου πιθανός από την Κλίμακα του σιναΐτου αγίου Ιωάννου, παρά τη βραχύτητά της, ανάγει από τη γη προς τον ουρανό και ελέγχει την αρετή μοναχών και λαϊκών, βοηθώντας όλους στην αφύπνιση από απατηλές και αισιόδοξες παραισθήσεις και από νοσηρές υπνοβασίες.

Κλίμακα θείων χαρίτων

Οικτρός μοναχός, λεγόμενος Θεοφάνης,
Κλίμακα θείων χαρίτων σου εκθέτω,
αυτήν που η πείρα δίδαξε στους θεοφόρους.

Η καθαρότητα προσευχή είναι το πρώτο.

Απ' αυτήν πηγάζει κάποια καρδιακή θέρμη
κι ακολουθεί ενέργεια παράδοξη κι αγία.
Κατόπιν τα θεία δάκρυα της καρδιάς
κι από αυτά η ειρήνη λογισμών κάθε είδους.
Από αυτήν, η κάθαρση του νου αναβλύζει
και η θεωρία των άνω μυστηρίων,
και μετά έλλαμψη παράδοξη μ' άρρητο τρόπο
κι ανείπωτος φωτισμός της καρδιάς από τούτη
και από δω πάλι, τελειότητα χωρίς τέλος.
Πλάτος λοιπόν απέραντο έχει κάθε σκαλί της,
κι ας περιλαμβάνεται σ' ένα στίχο μόνο.
Στην κλίμακα αυτήν, το κάτω σκαλοπάτι
την καθαρή προσευχή μόνο υπογραμμίζει,
της οποίας είναι πολλά, αμέτρητα τα είδη.
Κι αν θέλαμε να κάνομε ένα κατάλογό τους
ο λόγος θα τραβούσε πολύ σε μάκρος.
Το ίδιο σκέψου, αγαπητέ, και στ' άλλα
που δάσκαλός τους είναι η πείρα, όχι ο λόγος.
Κλίμακα ασυνήθιστη, στα ουράνια υψωμένη.
Δέκα σκαλιά, που παράδοξα ψυχές ζωογονούνε.
δέκα σκαλιά που τη ζωή της ψυχής κηρύττουν.
Και λέει κάπου ένας θεοφόρος πατέρας :
« Όποιος δεν τρέχει εδώ, ζωή ν' αποκτήσει
της ψυχής, ας μην ξεγελά με κούφιας ελπίδες
τον εαυτό του, πως θα την βρει εκεί πάνω»
Δέκα σκαλιά, θεία φιλοσοφία
δέκα σκαλιά, καρπός όλων των βιβλίων
δέκα σκαλιά, πού το τέλειο δείχνουν
δέκα σκαλιά, στους ουρανούς π' ανεβάζουν
δέκα σκαλιά, πού σε κάνουν το Θεό να γνωρίζεις.
Η κλίμακα φαίνεται πολύ μικρή στο μήκος
αν όμως τη δοκιμάσει κανείς μεσ' στην καρδιά του,
πλούτο θα βρει που ο κόσμος δε χωράει
και θεία πηγή που ζωή άγνωστη αναβλύζει.
Άριστος δάσκαλος η κλίμακα τούτη είναι,
για να γνωρίσει καθαρά τα μέτρα του ο καθένας
-Τη θεία κλίμακα βλέποντας των δέκα χαρίτων,
αν σταθερά επάνω της βρίσκεται νομίζεις,
πές μας σε ποιο σκαλί της έχεις φτάσει,
ώστε κι εμείς οι ράθυμοι να ωφεληθούμε;
-Αγαπητέ, αν θέλεις γι' αυτά κάτι να μάθεις,
γίνε αμέριμνος για κάθε πράγμα
είτε παράλογο, είτε εύλογο το βρίσκεις.
Αδύνατο να μάθεις χωρίς αμεριμνία,
κι αυτά μαθαίνονται με πείρα όχι με λόγο.

Τούτο σου λέω ως υπενθύμιση μόνο
(ο λόγος είναι αγίων πατέρων θεοφόρων,
Αν και θα φανεί βαρύς στην ακοή σου):
«Όποιος δε βρεθεί σε κάποιο απ' τα σκαλιά της,
ή δεν έχει αυτά παντοτινή μελέτη,
στο τέλος της ζωής, στην ώρα του θανάτου,
θα κυριευτεί από φόβο και τρόμο μεγάλο
κι από δειλία απέραντη, τη σωτηρία μη χάσει».
Οι στίχοι μου κατέληξαν να φοβηρίσουν,
όμως αυτό έγινε προς ψυχικό συμφέρον.
Δεν είναι με τα ήπια μάλλον που οδηγούνται
στην μετάνοια και στην καλοκαγαθία
οι πιο σκληροί-εγώ ανάμεσά τους πρώτος-,
όσο είναι με τα φοβερά που δέος προκαλούνε.
Άς ακούει όποιος τ' αυτιά έχει για ν' ακούει(1).
-Άκου κι εσύ που τα 'γραψες αυτά, και πρόσεξέ το.
Πώς τόλμησες εσύ ν' αρθρώσεις τέτοια λόγια,
εσύ που τίποτα απ' αυτά δεν έχεις απολύτως;
Πως δεν δοκίμασες φρίκη που τα διδάσκεις;
Δεν άκουσες τι έπαθε παλιά ο Ζαν εκείνος,
όταν τη θεία Κιβωτό θέλησε να στηρίξει(2);
-Μη νομίζεις πως αυτά τα λέω για να διδάσκω.
τον εαυτό μου στηλιτεύω με τούτα,
βλέποντας των αγωνιστών τα έξοχα βραβεία
και τη δική μου ακαρπία σε όλα.

*****

1. Λουκ. 14, 35.

2. Β' Βασ. 6, 6-7.